

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 45 том 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

Збірник включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України зі спеціальності 035 «Філологія» на підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 1471 від 26.11.2020 р. (додаток 3).

Видання включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету
протокол 3 від 28.12.2020 р.

Видавнича рада:

С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко**, д-р фіз.-мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті**, акад. НАН України; **О.М. Головченко**, д-р екон. наук, проф.; **М.З. Згуровський**, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.; **В.А. Кухаренко**, д-р філол. наук, проф.; **Г.П. Пекліна**, д. мед. наук, проф.; **О.В. Токарев**, Засл. діяч мистецтв України.

Головний редактор серії – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики **М.В. Мамич**

Редакційна колегія серії «Філологія»:

С.В. Голик, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; **І.І. Дмитрів**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка; **М.І. Зубов**, доктор філологічних наук, професор кафедри германських та східних мов, Міжнародний гуманітарний університет; **А.А. Кісельова**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Одеська юридична академія»; **А.П. Ладиненко**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **В.Я. Мізецька**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов професійного спілкування, Міжнародний гуманітарний університет; **Г.В. Савчук**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та мовознавства, Міжнародний гуманітарний університет; **Ю.О. Томчаковська**, кандидат філологічних наук, доцент, в.о. зав. кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.В. Шевченко-Бітенська**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов № 1, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.К. Гадомський**, доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень, Інститут славістики, Опольський університет (Ополе, Польща).

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету»,
допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16819-5491Р від 10.06.2010

Адреса редакції:
Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www.vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.

Серія: «Філологія», 2020

© Міжнародний гуманітарний університет, 2020

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

*Лісун О. В.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаського державного технологічного університету**Советна А. В.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаського державного технологічного університету*

КАЛАМБУР ЯК СПОСІБ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ Л. КЕРРОЛЛА «АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС»)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню каламбуру як способу репрезентації комічного ефекту у відомій казці-феєрії Л. Керролла. У процесі аналізу систематизації гри слів за способом її утворення було виявлено такі різновиди цього стилістичного прийому, як лексичний, фонетичний, фразеологічний і граматичний каламбури. Найчастіше уживаною є гра слів, в основі якої лежить багатозначність, а також гра слів, побудована на омонімії. Письменник використовує її, передусім, для створення особливої манери листа, відмінного надто грайливим настроєм, а також для розкриття характерів персонажів і для організації сюжету. Каламбури відіграють важливу роль у мові художнього твору. Виконуючи функцію смішного комічного рельєфу, каламбури допомагають створити гумористичний ефект, для того щоб викликати сміх у читача та слухача, створити риторичний ефект, що змушує аудиторію думати і чітко стежити за ходом думок автора, найбільш яскраво охарактеризувати зображуване для розуміння сенсу тексту, ввести двозначність. У дослідженні також було розглянуто та узагальнено авторські прийоми репрезентації комічного. У статті здійснено спробу проаналізувати мовні засоби репрезентації комічного в художньому тексті та дослідити різні стилістичні засоби та їх тлумачення. Мовний засіб комічного має конкретний характер, а прийом – загальний. Засіб є матеріальним; прийом своєю чергою неможливо матеріально визначити, він є абстрактним, вихідним із ситуації або сюжету. Сила комічного твору, важливість гумору і сатири залежать від вибору автором прийомів, їх доречного використання, вміння введення їх у текст. Без комічних засобів майже неможливе формування комічного характеру і конфлікту. Сюжет комічного твору поступово обтяжується засобами комічного, які загалом зумовлюють розвиток комічних прийомів. У тексті бачення автора проявляється в будь-якому контексті ситуації через її абсурдність, що робить твір унікальним із точки зору матеріалу для дослідження комічного. Гумор англійців відображає риси їхнього національного характеру (скритність, тактовність, завуальованість, абсурдність), культурні і суспільні цінності, володіє різноманітним форм (анекдоти, різноманітні жарти). Визначивши характерні особливості англійського гумору, якими є вміння сміятися з себе або самоприниження, сарказм та мовні засоби репрезентації гумору, ми зробили висновок, що комічне бачення автора проявляється в будь-якому контексті ситуації, що робить роман унікальним із точки зору матеріалу для дослідження комічного. Національно маркований англійський гумор

визначаємо як той, що сформувався в умовах англійського суспільства і несе в собі сильний елемент сатири над абсурдністю повсякденного життя. Проаналізувавши різні прийоми та засоби творення комічного, ми дійшли висновку, що здебільшого саме за їх взаємодії автор досягає найяскравішого комічного ефекту.

Ключові слова: способи репрезентації комічного, каламбур, мовна гра, нонсенс, іронія, авторські прийоми.

Постановка проблеми. У контексті лінгвістичного аналізу художньої літератури виникає потреба фундаментально і всебічно дослідити прийоми комічного. Категорія комічного здавна існує у свідомості людей, вона проявляється і в усній, і в письмовій комунікації, а також зафіксована багатьма дослідженнями. Проте при своїй різноаспектності цей феномен залишається маловивченим. Головною ідеєю і передумовою комічного є розбіжність об'єктивних властивостей предмета або явища норми, наявної у сприймаючій свідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Є численні спроби науковців дослідити окремі аспекти комічного. Але не сформовано чіткого визначення поняття комічного та не встановлено критерії, за якими потрібно виділяти складники комічного. Усі ці проблеми лише окреслюють складність вивчення цього феномена. На перший план виходить вивчення комічного як лінгвістичної категорії. Засоби і прийоми комічного розглядаються на матеріалі художньої літератури крізь призму унікального авторського стилю кожного письменника. Проте комплексного опису такого складного та неоднозначного феномена, як комічне, неможливо досягти лише за допомогою лінгвістичного вираження. Так, дослідники комічного намагаються пояснити культурно зумовлену комунікативну поведінку окремого індивіда як представника соціокультурної спільноти, що виводить на другий план питання про вивчення культури народу, знання його цінностей, наявних норм і ролей соціальної поведінки. «Технологія» створення комічного ефекту не завжди має точне формулювання, оскільки феномени людської культури взагалі ніколи не підлягають остаточній формалізації.

Вивчення комічного та його проявів відбувалось у різних галузях науки, насамперед естетики, філософії, психології та ін. В XVIII – на початку XX ст. А. Бергсон, Г. Гегель, І. Кант, Ф. Ніцше досліджували проблему комічного. Для них комічне постає як специфічний, «високий» тип гумору і як поняття,

що належить виключно науковій сфері. Численні дослідження ХХ ст. належать до розвідок комічного як категорії естетики в історичній позиції, а також у процесі розгляду структурних та сутнісних особливостей трансформацій явища комізму і комічного в масштабах новітньої соціально-культурної історії людства. Зокрема, проблему комічного як мистецького жанру розглядали Ю. Борев, Д. Ніколаєв, Б. Мінчин, В. Фролов, наголошуючи, що в мистецтві комічними можуть бути явища, які не викликають такого почуття в реальному житті.

Актуальність статті зумовлюється необхідністю вивчення особливостей способів відтворення комічного потенціалу в художньому творі «Аліса в Країні чудес» Л. Керролла, що включає структурно-семантичні і семіолінгвістичні характеристики оригіналу.

Мета статті – виявити способи і особливості використання каламбуру у створенні комічного ефекту у творі Л. Керролла «Аліса в Країні чудес» і визначити специфіку відтворення засобів комічного англійською мовою.

Виклад основного матеріалу. Комічне завжди було одним із предметів літературознавчого дослідження. Але з плином часу змінюється і наш менталітет, і наше розуміння комічного. Змінюються також стилі авторів, а не лише засоби комічного. Кожен письменник використовує прийоми та способи вираження комічного, через що його стиль і мова стають неповторними і унікальними. Стиль кожного автора є особливим, тим не менш можна знайти загальні риси вираження комічного авторами одного століття.

Комічне являє об'єктивну суспільну цінність певного явища та є водночас важливою характеристикою соціокультурної реальності. Заперечуючи одні людські якості та суспільні явища і стверджуючи інші, комічне породжує одухотворений естетичним ідеалом, соціально значущий сміх. Ще в давні часи життя людей супроводжувалося жартами. У наш час людина також прагне розваг у такий спосіб. Комічне – це поняття, пов'язане з міфологічною складовою частиною культури Стародавньої Греції та повсякденним життям тогочасного суспільства [1, с. 39].

Питання тлумачення поняття комічного є одним із найскладніших і дискусійних у філології. Комічне – надзвичайно складна для вивчення естетична категорія. Історія її дослідження сягає корінням далеко в минуле. Аристотель дав найвідоміше визначення комічного (від грец. *Комікос* – смішний). На думку філософа, комічне відображає все порівняно погане в людині. Але воно показує вади не в усій повноті, а лише тією мірою, в якій смішне виступає частиною невірогідного: смішне, за Аристотелем, – це якась помилка або неподобство, тільки нешкідливе і незгубне. Як приклад, він наводить потворну комічну маску, але без виразу страждання [2, с. 46]. Сміх викликається інтелектуально-смісловою грою (жарти, глузування з людських недоліків, безглузких ситуацій, необразливі обмани), приносить радість і задоволення у житті людини, що, на думку Дж. Остіна, є особливістю комічного як естетичного явища [3, с. 130]. Але споживання такого продукту розумової діяльності людини зумовлює особливий процес художньої комунікації, що присутній в інтелектуально-творчому ланцюзі «автор – твір мистецтва – виконавець – глядач» та його реалізації через спілкування. На думку філософа І. Савранського, художня комунікація є завжди духовно-емоційним явищем, що сприяє засвоєнню найважливіших загальнокультурних ціннос-

тей: «Засвоєння культури – це певною мірою процес художньої комунікації, який активно впливає на формування людської особистості, створення її моральної основи, вироблення того чи іншого ставлення людини до світу і до людей» [4, с. 73].

Канонічний твір Л. Керролла про пригоди дівчинки Аліси в Дивокраї був вибраний для дослідження не випадково, оскільки мовна гра є ідіостильовою домікантою усієї творчості цього письменника, що проявляється не тільки на рівні вербального матеріалу, а й на сюжетно-композиційному та образно-художньому рівнях.

«Аліса в Країні чудес» – одна з небагатьох робіт Керролла, яка вважається казкою за жанровими особливостями. Однак за змістовим наповненням це справжній філософський трактат, написаний простою та зрозумілою для дітей мовою. Саме таке поєднання простоти та доступності з глибиною змісту зробили цей твір видатним у світовій літературі. Книги Керролла написані простою мовою, зрозумілою для більшості читачів. Однак, незважаючи на простий синтаксис та конструкції, як вже зазначалося, автор надзвичайно вправно використовує в тексті гру слів і каламбури. Такі літературні прийоми додають повноти змісту і визначають, як саме читачі трактуватимуть прочитане.

Особливістю казки Л. Керролла «Аліса в Країні чудес» є велика кількість стилістичних засобів та прийомів, які неоднозначно сприймаються читачами через глибинну структуру самого тексту. Вивчення процесів порушення усталених принципів мовної кооперації на матеріалі окремо взятого художнього твору та специфічних стилістичних засобів, які сприяють створенню комічного ефекту, сприяє оптимізації способів взаєморозуміння та відпрацюванню адекватної стратегії сприйняття тексту.

Детальніше розглянемо та проаналізуємо такі способи репрезентації комічного, як іронія і нонсенс, на матеріалі твору Л. Керролла «Аліса в Країні чудес».

Етапом у розвитку гумору, явищем новаторським, хоча водночас вкоріненим у народній та історичній традиції, став абсурдний гумор нонсенсу, створений Л. Керролом. Пісні, розсіяні в оповіді про пригоди Аліси, – це нонсенс, побудований як пародія на байку та сентиментальну поезію.

Традиційно нонсенсом вважається абсурдне, нелогічне висловлювання, вираз, позбавлений змісту. З латинської мови «нонсенс» перекладається як «позбавлений смислу або змісту». Нонсенс активно використовується в мистецтві, однак особливий інтерес для дослідження становить використання цього прийому у творі «Аліса в Країні чудес». Л. Керролл вводить у дискурс елементи нонсенсу, від неконвенційних поєднань фонем чи морфем до зображення несумісних із навколишньою дійсністю ситуацій, тим самим порушує правила та закони (постулати) побудовання успішної комунікації. Нонсенс – це також підірвання найважливіших процесів формування традиційного смислу. У процесі літературної комунікації перетворювальний чинник ґрунтується на впевненості комунікантів у взаєморозумінні, яке є основою процесів традиційного смислу. Л. Керролл широко використовує такий тип нонсенсу.

У творах Л. Керролла слово часто використовується в буквальному значенні й не поєднується з контекстом традиційного смислу. Наприклад, діалог Аліси з Білим Королем часто переходить із метафоричного на буквальный рівень: *“I beg your pardon?”* asked Alice. *“It isn't respectable to beg”* said the King [5, с. 73]. «Вибачте? – спитала Аліса. «Це не поважно просити», – сказав король» [6, с. 81]. Тут метафору

ввічливості “I beg your pardon” Білий Король сприймає буквально, використовуючи елемент нонсенсу. У тому ж діалозі є уривок: “There’s nothing *like* eating hay when you’re faint,” he remarked to her, as he munched away. “I should think throwing cold water over you would be better,” Alice suggested, “or some sal-volatile.” “I didn’t say there was nothing better,” the King replied. “I said there was nothing like it” [5, с. 92]. «Горох дуже допомагає при непритомності, – зазначив Король, плямкаючи. – Я гадала, що краще бризкати холодною водою, – зауважила Аліса, – або нюхати сіль. – Я не сказав, що тільки горох допомагає, – відповів Король. – Я сказав, що горох дуже допомагає» [6, с. 102]. У цьому випадку фраза зводиться до буквального смислу слова «like» порушує смисл повідомлення, створюючи комічний ефект нонсенсу. Комічний ефект з’являється, коли ми вдаємо, що буквально сприймаємо вислів.

У наведених вище прикладах метафоричність протиставляється буквальному смислу, і це найпоширеніше застосування інверсії-протиставлення для створення нонсенсу. Проте протиставляти можна й інші категорії. Наприклад, категорії живого та неживого. Головна героїня Аліса потрапляє на крокет, де неживе замінено живими предметами. Коли на майданчику для крокету м’ячі стають живими їжаками, бити – фламінго, а ворота замінюють живі карти, що склалися навпіл, і до того ж всі вони рухаються, тут маємо випадок нонсенсу: “You’ve no idea how confusing it is all the things being alive; for instance, there’s the arch I’ve got to go through next walking about at the other end of the ground and I should have croqueted the Queen’s hedgehog just now, only it ran away when it saw mine coming?” [5, с. 24]. «Ви навіть не уявляєте, наскільки заплутаним є все те, що живе; наприклад, є арка, через яку я маю пройти наступною прогулянкою на іншому кінці землі, і я мала би прямо зараз їжака королеви, тільки він втік, коли побачив, що я підхожу?» [6, с. 30]. Отже, перетворення однієї категорії в іншу (неживого в живе) стає переходом від звичайного смислу до нонсенсу.

Варто зазначити, що Л. Керролл використовував саме протиставлення, щоб показати відносність того, що вважають традиційним смислом. У діалозі з Алісою Чеширський кіт говорить: “We’re all mad here. I’m mad. You’re mad.” “How do you know I’m mad?” said Alice. “You must be,” said the Cat, “or you wouldn’t have come here.” Alice didn’t think that proved it at all; however, she went on “And how do you know that you’re mad?” “To begin with,” said the Cat, “a dog’s not mad. You grant that?” “I suppose so,” said Alice. “Well, then,” the Cat went on, “you see, a dog growls when it’s angry, and wags its tail when it’s pleased. Now I growl when I’m pleased, and wag my tail when I’m angry. Therefore I’m mad” [5, с. 112]. «Я ненормальний. Ти ненормальна. – А ви знаєте, що я ненормальна? – запитала Аліса. Тому що ти тут, – просто сказав Кіт. – Інакше б ти сюди не потрапила. Хоча така відповідь не зовсім влаштовувала Алісу, вона не могла втриматися від подальших розпитувань. – А ви знаєте, що ви ненормальний? – запитала вона. – Почнемо з собаки, – сказав Кіт. – Візьмемо нормальну собаку, не шалену. Згодна? – Звісно! – сказала Аліса. – Отже, – продовжував Кіт, – собака гарчить, коли сердиться, і виляє хвостом, коли радіє. Вона, як ми домовилися, нормальна. А я? Я бурчу, коли мені приємно, і виляю хвостиком, коли злюся. Отже, я – ненормальний» [6, с. 125]. Можемо побачити, що Л. Керролл протиставляє категорії здорового глузду. Те, що для kota нормальне в поведінці, для собаки – божевілья. Пишменник вказує на від-

носність цих категорій і залежність їх від ситуації та кола читачів, серед яких і діти, і дорослі. Ефект нонсенсу досягається за допомогою протиставлення.

Наступним прикладом нонсенсу є сюжет вірша «Джеббервоккі». Якщо переповісти словами Аліси, яка вважає його дуже милим віршиком, проте надто важким для розуміння; ясно лише те, що хтось вбив щось “*However, somebody killed something: that’s clear, at any rate*” [5, с. 138]. Власне, у повному смислі нонсенсом є лише перша й остання строфа «Джеббервоккі», яка містить одинадцять слів-нонсенсів. Усі інші строфи включають лише вкраплення лексичного нонсенсу, насамперед прикметники *frumious, vorpal, manxome, uffish, tulgey, frabjous*, які при більш детальному вивченні виявляються значущими, оскільки всі вони утворені від англосаксонських слів й є нонсенсами лише для недосвідченого адресата. Перша й остання строфа «Джеббервоккі» мають такий вигляд: “*Twas brillig, and the slithy toves Did gyre and gimble in the wabe: All mimsy were the borogoves, And the mome raths outgrabe*” [5, с. 151].

Ще одним із засобів мовної гри, які використовує Л. Керролл, є іронія. Цей художній троп спрямований на «приховане знущання». Іронія – це прийом, заснований на протиставленні сенсу смислу. У літературі іронія допомагає створити комічний ефект. Твір Л. Керролла містить приклад гумористичної іронії. Наприклад: “*My dear I wish you would have this cat removed! said the king, the Queen remarked with a simple. Off with his head! later the executioner came by and, the executioners argument was that you could not cut off a head unless there was a body to cut it off from. But I do not want it done at all! groaned the poor Queen. I’ve been a-dressing myself for the last two hours. It would have been all the better, as it seemed to Alice, if she had got someone else to dress her, she was so dreadfully untidy*” [5, с. 74]. «Люба, я хочу, щоб ти забрала цього kota! – сказав король. Королева зауважила, ти не можеш відрізати голову, якщо немає тіла. Але я взагалі не хочу цього робити! – застогнала бідна Королева. Я одягалася дві години. Це було б набагато краще, як здавалося Алісі, якби у неї був хтось інший, щоб одягнути її, вона була така жахлива і неохайна» [6, с. 79]. У цьому уривку мається на увазі ситуаційна іронія. Біла Королева не може навіть сама причепуритися і виглядати пристойно, на думку семирічної дівчинки. Так під час прочитання відчувається товариська розмова з оповідачем, який розкриває нам секрети, які сама Аліса не знає, створюючи драматичну іронію.

Розглянемо ще один приклад іронії: “*I went to the Classics master, though. He was an old crab, HE was!*” [5, с. 211]. «Заме я брав мороки у старого краба. То був класичний мучитель. О, ті класики!» [6, с. 230]. Повторюючи словосполучення «he was» Л. Керролл підкреслив характер старого краба та в іронічному ключі передав хитрість та зворотливість його натури.

Висновки. Таким чином, для художнього стилю Л. Керролла є характерним застосування передусім стилістичного прийому гри слів та каламбуру, активно застосовуються також прийоми створення ситуацій нонсенсу, вираження комічного ефекту відбувається через іронію. Аналіз ускладнювало те, що здебільшого важко виділити порушення якоїсь окремої максими – як правило, автор активно використовує різноманітні комбінації максим для досягнення комічного ефекту. Те ж стосується й утворених стилістичних прийомів, які подекуди тісно переплітаються: гра слів може співіснувати з ситуацією нонсенсу, нонсенс – з іронією. Можемо зробити висновок, що гра

слів – важлива деталь у творі «Аліса в Країні чудес». Л. Керролл використовує каламбури у великій кількості, що зумовлено його поглядами на життя. Усі ці чинники роблять казку «Аліса в Країні чудес» істинним скарбом для дослідників.

Отже, казка Л. Керролла «Аліса в країні чудес» – практично нескінченне джерело каламбурів. Найбільш численними видами гри слів, вжитих у цьому творі, є лексичний та фонетичний каламбури. Письменник використовує ці прийоми передусім для створення особливої манери казки, відмінної надто грайливим настроєм, а також для розкриття характерів персонажів і організації сюжету.

Література:

1. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Львів : Літопис, 1996. 633 с.
2. Аристотель. Поетика Аристотель / пер. Б. Тена; вст. ст. і коментарі Й. Кобова. Мистецтво, 1967. 136 с.
3. Остин Дж. Слово как действие. *Новое в зарубежной лингвистике*. 1986. Вып. 17. С. 22–130.
4. Гридина Т.А. Языковая игра: стереотип и творчество. Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 1996. 214 с.
5. Carroll L. Alice's adventures in Wonderland. URL: https://www.adobe.com/en/activese/pdf/Alice_in_Wonderland.pdf
6. Аліса в Країні Чудес / пер. з англійської В. Корнієнко. Київ : А-БА-БАГА-ЛА-МА-ГА, 2001. 264 с.

Lisun O., Sovietna A. Pun as a way of representation of comic effect (based on L. Carol's fairy-tale "Alice in Wonderland")

Summary. The article is devoted to the study of pun as a way of representing the comic effect in the famous fairy tale by L. Carroll. Having analyzed the word play in this

text, we have revealed lexical, phonetic, phraseological and grammatical puns. Paronymy based on both ambiguity and homonymy was most commonly used. The writer uses it to create a special style of writing, characterized by too playful mood, as well as to reveal the characters and to organize the plot. Puns play an important role in the language of fiction. Performing the function of a funny comic effect, puns help to create a humorous effect, in order to make the reader laugh, as well as to create a rhetorical effect that makes the readers think and clearly follow the thoughts of the author, most vividly describe the image to understand the meaning of the text. The study also considered and summarized the author's techniques of comic representation. The article attempts to analyze the linguistic means of representation of the comic in the literary text and to study various stylistic means and their interpretation. The linguistic means of the comic has a specific character, and the reception is general. The means is material, while reception cannot be materially determined, it is abstract. The importance of humor and satire depends on the author's choice of techniques, their appropriate use, skillful introduction into the text. Without comic means it is almost impossible to form a comic character and conflict. In the text, the author's vision is manifested in any context of the situation because of its absurdity, which makes the work unique in terms of material for the study of the comic. The humor of the British reflects the features of their national character (secrecy, tact, absurdity), expresses cultural and social values, has a variety of forms (anecdotes, various jokes). Having identified the characteristics of English humor, we came to the conclusion that the author's comic vision manifests itself in any context of the situation, making the novel unique in terms of comic.

Key words: ways of representation of comic, pun, paronymy, nonsense, irony, author's reception.

Mizetska V. Ya.,

*Doctor of Philology, Professor,
Head of Foreign Languages for Professional Purposes Department
International Humanitarian University*

Ladynenko A. P.,

*PhD in Philology,
Associate Professor at the Foreign Languages Department No. 2
National University “Odessa Academy of Law”*

ETHNONYMS IN THE PLAYS BY WILLIAM SHAKESPEARE

Summary. The article deals with the ethnonymic usages in Shakespeare’s plays. The illustrations were taken from the following plays: Cymbeline, Hamlet, Henry VI (part I), King Lear, Othello, Merry Wives of Windsor presented in the form given in the Wordsworth Collection (2007). It is explained that ethnonyms are words that indicate the nationality and belonging to ethnoses of different sizes and different places of settlement. It is suggested that ethnonyms should be grouped in the primary ethnonyms – official names established in the international and linguistic practice and the secondary ones – non-official names and nicknames of ethnic groups and unities.

Shakespeare is not inclined to invent ethnonyms, he draws them from the existing word stock. He uses ethnophobisms mostly in the scenes where conflicts are likely to arouse. Regards to the secondary ethnonyms one can state that in Shakespeare’s plays pejorative units ethnophobisms are predominant. Shakespeare uses both official and non-official ethnonyms denoting representatives of great ethnic groups (races, nations) and small ethnic groups including residents of cities and towns (demonyms). Ethnonyms in Shakespeare’s plays fulfill two main functions: in some cases, they are indicators of ethnic identification of the individual, and in some other cases they characterize personages due to the national stereotypes. It was noted that it is not always clear whether Shakespeare uses the ethnonym in its nominative function (the marker of nationality) or in the characterological one. Such is the case of the ethnonym “Florentine” when it concerns Jago (Othello). The phrase “I never knew a Florentine more kind and honest” can be treated in both ways.

The investigation shows that Shakespeare wasn’t accurate in his choice of ethnonyms so there are many anachronisms in his plays. For example, in the times of Lear described by Shakespeare the ethnonym “Englishman” did not exist. In fact, Shakespeare is not to blame, because some editors and stage directors replaced his “British man” by the word “Englishman”. Ethnic anachronisms can be found in his “Cymbeline”. One of personages is denoted as “Frenchman”. In the times of Cymbeline France as a state did not exist. The investigation showed that in many cases Shakespeare modernized the events carrying over the representatives of some groups to the ancient times when they did not exist.

The artistic ethnonymic field of Shakespeare required further deep investigation. The comparison of ethnonymic variants in different folios and modern editions will allow to distinguish between the original versions of Shakespeare and corrections made by the editors.

Key words: demonym, endoethnonym, ethnic anachronism, ethnonym, ethnophobism, exoethnonym, William Shakespeare.

Introduction. The article deals with the ethnonymic usages in Shakespeare’s plays. The ethnonymic problems were never in the center of scholars who study the idiosyncrasy of Shakespeare. There is not any special work devoted to the ethnonymic sub-systems of the Shakespearean word-stock and the functions of ethnonyms in his artistic picture of the world. Separate aspects of the problem are touched upon in Asimov’s “Guide to Shakespeare” [1], but they are not systematized.

In the process of the investigation such methods as direct observation, corpus units’ collection and interpretative approach as well as quantitative analysis were used. The ethnocultural and historical sources were widely used for more accurate explanation and treatment [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; etc.] of the ethnonymic usage in some of Shakespeare’s plays.

The illustrations were taken from the following plays by Shakespeare: Cymbeline, Hamlet, Henry VI (Part I), King Lear, Othello, Merry Wives of Windsor presented in the form given in the Wordsworth Collection [9].

The **aim of the paper** is to single out the peculiarities of the ethnonymic field of the plays by Shakespeare.

Ethnonyms are words that indicate the nationality and belonging to ethnoses of different sizes and different places of settlement. Ethnonyms are divided into endoethnonyms (autoethnonyms), that is self-names of the ethnic units and exoethnonyms (alloethnonyms), that is names of ethnoses which are given to them by representation of other ethnoses. We suggest that all the ethnonyms should be grouped in the primary ethnonyms – official names established in the international and linguistic practice and the secondary ones – non-official names and nicknames of different ethnic groups and unities. Many secondary ethnonyms can be called ethnophobisms as they have a negative colouring and are used as obscene words (e.g. “Fritz” instead of the German; “dustbin-lids” instead of the Jews, etc.).

Some authors such as Swift, Pelevin coined new words including ethnonyms, especially when the subject is fantastic and the story is set in the surrealist world. As it is known Swift coined such ethnonyms as Lilliputians, Yahoos, the Honyhnhnms, etc. in his famous story of Gulliver. Shakespeare is not inclined to invent new ethnonyms. He draws them from the existing word-stock but often ignoring their etymology and time of their fixation in the English language.

Shakespeare resorts to the ethnophobisms mostly in the scenes where there arouse conflicts and quarrels. Among the invective units then appear offensive words in which ethnic aspects are touched upon.

The quantitative analysis shows that among the secondary ethnonyms engaged in the plays by Shakespeare predominant are the pejorative units (87%). One can hardly encounter secondary ethnonyms used in the plays by Shakespeare as meliorative characteristics of the personages.

Main results. Ethnonyms have different functions. They are used as units that denote nationality or indicate the birth place of residence (Athenian) of the subject nominated. But they also fulfil characterological functions, emphasizing different qualities and features of the person mentioned. The phrase “Nick is a real German” shows that Nick (if he is not an ethnic German but an Englishman) has those qualities which are ascribed to the German people (accuracy, discipline, punctuality) due to certain stereotypes which were formed for centuries, though particular persons (individuals) of German origin may deviate from this standard [10, p. 189].

Up to the recent times there was not a separate term for citizens of the cities and towns. The general terms “ethnonym” or “topo-ethnonym” were used. But the topo-ethnonym applies to the residents of various localities (places) – countries, regions, cities, villages, etc.

We decided to use the terms “city demonyms” or “town demonyms” for the words which denote residents of the corresponding above-mentioned units (cities and towns). The term is borrowed from the Merriam-Webster editor Paul Dickson (1988). But Dickson used it in a broad sense including residents of different localities (countries, administrative units of different sizes cities, etc.). In our case its meaning is reduced to the residents of the cities and towns.

Thus, *Athenian* is a city demonym denoting a citizen of Athens, *Parisian* – a city demonym denoting a citizen of Paris. The general term “ethnonym” we shall use when referring to the residents of the countries.

Our analysis shows that Shakespeare uses different ethnonyms in his plays. The investigation also shows that the nomenclature of the ethnonyms employed in the XVI–XVII c. (the Elizabethan times) does not coincide with that of Modern English.

Shakespeare uses both official and non-official ethnonyms denoting representatives of great ethnic groups (races, nations) and small ethnic groups including residents of cities and towns (demonyms).

The ethnonyms in his works fulfil different functions. They are indicators of ethnic identification of the individual (nationality, place of birth or place of residence). They also help to characterize individuals due to the national stereotypes irrespective of his or her real nationality. The term “transferred characterological ethnonym” can be used here if a person belongs to the nationality other than that on which the stereotype is based.

Our analysis also testifies to the fact that Shakespeare was not accurate in his choice of the ethnonyms. Often he ignores the historical and temporal factors and it brings about the appearance of many anachronisms, that is ethnonyms which could hardly be used in the times depicted in his plays (e.g. Scythians in his “King Lear”). His main aim was to make his works understandable for the audience, his contemporaries. He did not care much for the political correctness using the offensive secondary ethnonyms (ethnophobisms) ignoring the feelings of foreigners and trying to pander to the low tastes of the audience. In the times of Lear described by Shakespeare the ethnonym “Englishman” did not exist. It appeared only after the invasion of the Anglo-Saxons on the British Isles in the V c. AD.

When Shakespeare uses the ethnonym “British man” it does not sound as an anachronism:

Edgar. Child Roland to the dark tower came.

His word was still ‘Fie, for, and fum.

I smell the blood of a *British man*’

[King Lear, Act III, Scene 4, lines 175–177].

But some editors and stage directors “corrected” Shakespeare and replaced the ethnonym “British man” by the word “Englishman”. This “correction” leads to the appearance in the text of the anachronisms which can hardly be justified. In this case Shakespeare is not to blame.

But there are some cases when Shakespeare is not consistent in his approach to the ethnonyms usage in terms of their time reference. In the following fragment Oswald exclaims before his death:

Oswald. Slave, thou hast slain me. Villain, take my purse:

If ever thou wilt thrive, bury my body,

And give the letters which thou find’st about me

To Edmund Earl of Gloucester, seek him out

Upon the *English* party. O, untimely, death! Death!

[King Lear, Act III, Scene 4, lines 246–249].

In this episode Shakespeare uses the adjective “English” which can be qualified here only as an anachronism [11].

We should remind the reader that in the epoch described by Shakespeare in his “King Lear”, the notions “English” and “Englishman” did not exist. The ethnonym “Englishman” appeared in the word-stock only in thirteen centuries after the events described in the “King Lear” [1, p. 50].

In the above-mentioned version of this fragment J. Heminge and H. Condell did not correct Shakespeare. They did not substitute the word “English” for the word “British”. The former can be found in the earlier folios, in which Shakespearean original, as a rule, was preserved. Thus, the original Shakespearean variant (the English Party), that is the anachronism, remained untouched in the Wordsworth Library Collection.

Ethnic anachronisms can be found in his “Cymbeline”. In the list of personages, one can encounter the characters denoted as “Frenchman”. In the times of Cymbeline (5–40 AD) France as a state did not exist. Nor existed the community consisting of the Frenchmen. In the author’s note to one of the scenes it is said that a Dutchman and a Spaniard are also participants to the action:

Act III. Scene IV.

Rome. Philario’s house.

Enter Philario, Iachimo, a Frenchman,

A Dutchman, and a Spaniard.

[Cymbeline, Act I, Scene 4, lines 1–3].

The presence of the Spaniard is possible if to consider him a representative of the Celtic tribes, who settled in the peninsula which the Romans called Spain. But the figure of the Dutchman arouses doubts as the nation of Dutchmen (as well as the country – the Netherlands) formed much later.

All the utterances of the Frenchman about Orlean also sound strange. Shakespeare modernized the action including the personages of the countries which did not exist in the times described.

In the XVI c. there was an endoethnonym “Osman” for the Turkish people while the Slavonic and other peoples used the exoethnonym “Turk”. The word “Turk” was the endoethnonym for the peasants of the Osman Empire while the citizens of the cities called themselves Muslims, that is they used the religious indicator in the meaning of the superethnonym (ethnonym which embraces

the representatives of several nations united by their beliefs and traditions).

The Turk in the times of Shakespeare was a symbol of unlimited voluptuousness. Shakespeare applied this ethnic stereotype in the characterological function. When Lear asks Edgar about his past, the latter repents of his sins:

Lear. What hast thou been?

Edgar. A serviceman, proud in heart and mind (...) and in woman out-paramour'd the *Turk*.

[King Lear, Act III, Scene 4, line 111].

Edgar uses the ethnonym "Turk" to emphasize the degree of his own passion for women. But this ethnonym is an anachronism as the people who were called by this name appeared on the ethnic arena only in sixteen centuries after the epoch of legendary King Lear.

But in the times of Shakespeare there was formed and established the stereotype according to which a Turk is a voluptuous person who does not know any limits.

This impression was enforced by the fact that the Turkish sultan had an enormous harem and he himself was a man of great passion. This vivid image was well-known by audience in the Elizabethan theatre (XVI–XVII c.) and was accepted as a justified means of expression.

The mentioning of the Swiss (Switzers) as guards in the times depicted by Shakespeare in his "Hamlet" is a pure anachronism: Switzerland did not exist as a state at that time. Nor did exist the nation called the Swiss. Only in 1291 there was formed a federation which became the basis of the state which in English is called Switzerland and in German – Schwiz with the corresponding ethnonyms "Swiss/Switzer".

The demand for the Swiss warriors as reliable guards became great in Europe after a number of victories over Charles of Burgundy whom they destroyed in three battles (XV c.).

There was a custom among the kings to invite the Swiss mercenaries (free lancers) as personal body guards. They were incorruptible and defended up to the very end those who officially paid for their services even when the resistance was hopeless as was the case with the King Louise XVI during the revolution in France.

The King Claudio from the "Hamlet" who is afraid of the murder attempt after he killed his brother, constantly feels trouble and starts at every strange sound or noise. He hopes that the Swiss guards will defend him:

King (calls). Attend!

Where are my *Switzers*? Let them guard the door.

[Hamlet, Act VI, Scene 5, lines 95–96].

The word "Cataian" is an exoethnonym invented by Marco Polo, a well-known traveler who called the citizens of China "Katays" or "catays". That very word later entered into the English language and was used by Shakespeare in its characterological function. The people of China were associated at that time with the scoundrels and the word "Cataian" was an ethnophobia. For example, Page, one of the personages of the "Merry Wives of Windsor", called his compatriot Englishman a "Cataian" in the sense "a rascal/scoundrel" (a transferred characterological ethnophobia):

Page. I will not believe such a *Cataian*, though the priest o'th'town commended him for a true man.

[Merry Wives of Windsor, Act II, Scene 1, lines 140–141].

This xenophobic word in modern performances, is mostly replaced by general invective units to follow the principle of political correctness.

In modern editions of the plays by Shakespeare and in the stage versions mitigation is widely used to observe the principle of political correctness including the substitutions of abusive ethnonyms, that is ethnophobisms, for the corresponding neutral ones. In this case the original is distorted but it is not the fault of Shakespeare, but of his editors.

The ethnonym "Scythian" fulfils in the plays by Shakespeare different functions. I. Azimov believes that the word "Scythians" used in Shakespeare's "King Lear" is an achronic element as Scythians are supposed to appear in the northern Black Sea region in the 7th c. BC.

He says that the events described by Shakespeare are dated to the 800 BC (according to Holinshed¹) when Scythians were hardly known in Britain (IX c. BC) [1, p. 8].

Achronic character of this ethnonym is not obvious, as many scholars believe that Scythians lived in Northern Black Sea region from 900 to 400 BC and their existence could be known to the peoples of Northern Europe including the territory of modern Great Britain. "Scythian" is supposed to be a derivative of the endonym which came from the Iranian "skuda" which means "archer". Herodotus mentioned Scyths in his works and wrote that they settled in the northern Black Sea Region in the 7th c. BC. Herodotus believed that the name "skud" was common for all Scythian tribes and derives from the name of their tzar.

Some scholars suppose that "skul" and "skud" are cognates with the letter "d" being replaced by the "l". But there are scholars who do not think that these words have a common origin.

It is not possible to say for certain when the word "Scythian" entered into the word-stock of the English language but we agree with Asimov that it can hardly be used on the territory of Britain in the times of King Lear. The great distance between Black Sea Regions and the isle called Great Britain was enormous and the communication between them is not supposed to be close and intensified. The appearance of this word at that time is really doubtful.

Thus, whether the word Scythian is one of Shakespeare's anachronisms or not is open for further discussions.

The ethnonym "Scythian" used by Shakespeare in his "King Lear" fulfils a characterological function. In his times Scythians associated with the bellicosity and barbarity. These nomads were known as the aggressive people attacking other tribes dislodging them from the places of their settlement in northern Black Sea regions and other territories:

King Lear. The Barbarous *Scythian*,

Or he that makes his generation messes

To gorge his appetite, shall to my bosom

Be as well neighbour'd, pitied, and relieved

As thou my sometime daughter.

[King Lear, Act I, Scene 1, lines 118–122].

Here King Lear reproaches his daughter Cordelia for the insufficient love for him, her father. He states that her behavior is even worse than the behavior of the barbarous Scythians, the latter word having the same meaning here as the word "savages".

In "Henry VI" (part I) Shakespeare used the ethnonym "Scyths" in its generalizing function. Here it became a common form denoting any nomad tribe (generalized superethnonym). But in

¹ Raphael Holinshed (1529–1580) was an English chronicler. His chronicles known as Holinshed's Chronicles were one of the major sources used by W. Shakespeare for a number of his plays including "King Lear".

reality which Shakespeare mentions it was a tribe of massaguets and this specific ethnonym would have been more exact in this case. In the play it deals with the massaguets who dislodged the Scythians from the Caspian region and settled in their territories but Shakespeare includes in the text the word “Scythian” instead of the word “massaguets”:

Countess of Auvergne. The plot is laid: if all things fall out right,
I shall as famous be by this exploit
As *Scythian* Tomyris by Cyrus' death
[Henry VI, Part I, Act II, Scene 3, lines 4–6].

Kir (Cyrus) was a great invader who created the Persian Empire. In VI BC he appeared on the eastern coast of the Caspian Sea, which was the region where massaguets lived. In the battle with massaguets Kir suffered his first and last defeat as he was killed in this battle.

Thus, there are some inaccuracies in the playwright's version of the history which is typical of many works by Shakespeare. The audience of the XVI–XVII c. for whom Shakespeare wrote his plays hardly knew anything about massaguets while the word “Scythian” was well-known. That is why the choice in the favour of the word “Scythian” is well-grounded and explicable.

It is not always clear whether the author uses the ethnonym in its nominative function (the marker of nationality, place of residence) or in the characterological one. Such is the case of the ethnonym “Florentine” when it concerns Jago. The phrase in the Shakespearean text can be treated in both ways:

Cassio. I never knew a *Florentine* more kind and honest.
[Othello, Act III, Scene 1, lines 42–43].

But many scholars are puzzled. Judging by the previous reference to Jago he is a Venetian. At the same time, he may be a Spaniard if to take into consideration his name and expressions which he uses (Diablo, ho!). We may suppose that being a Spaniard by origin Jago is a “Venetian” citizen as he calls Venice his country:

Jago. I know our country disposition well
In *Venice* they do let heaven see the pranks
They dare not show their husbands; <...>
[Othello, Act III, Scene 3, lines 202–204].

Some scholars believe that Shakespeare forgot about the national identification of Jago calling him in different episodes either a Venetian or a Florentine. The other investigators think that it is a result of editor's bad corrections. Most probably that when Cassio calls Jago a Florentine he does not mean his nationality but his moral qualities.

As to Cassio himself he is a real Florentine. This reference is used as indication of his ethnic identification (demonym). At the same time Jago perfidiously praised him:

Jago. And what was he? Forsooth,
a great arithmetician,
One Michael Cassio, a *Florentine*
[Othello, Act I, Scene I, lines 19–20].

As one can see, this demonym suggests both nationality and doubtful praises (axiological meaning). “Florentines” were known for their politeness and good manners. As a real Florentine Cassio is a noble man, gentle and polite. As a citizen of Florence he fully answers the stereotype of the Florentine people. But Jago implies that all these qualities are not suitable for a good soldier who must be severe. No wonder that Cassio who sees the world through rose-coloured spectacles could call Jago also a Florentine using the word not in its primary meaning but in its positive axiological one.

The words “Theban” and “Athenian” fulfil in “The King Lear” characterological function. In the times of Shakespeare, the citizens of Thebes – Thebans associated with a high degree of learning. This city demonym was an equivalent of the word “philosopher”. Thebes were known for the high level of erudition of its citizens. No wonder that showing his great respect for the interlocutor Lear addresses him using the word “Theban”:

Lear. I'll take a word with the same
learned *Theban*.

[King Lear, Act III, Scene 4, lines 160–161].

For the citizens of Aphenes who believed that their north-western neighbours – Thebans were dull-witted, such a comparison of Thebans with clever people would have been a shock.

Later instead of the word “Theban” Lear uses the more correct (from the historical point of view) word “Athenians” as the citizens of this particular city were known to be real philosophers. When addressing the beggar, he expresses his respect (for him) calling him Athenian:

Lear. Come, good *Athenian*

[King Lear, Act III, Scene 4, line 173].

During the whole century after Shakespeare's death science (philosophy) was associated with the ancient Greeks. These associations were understandable by the audience of the Elizabethan period (XVI–XVII c.) when Shakespeare created his masterpieces.

Conclusions. If to summarize the observations one should draw the following conclusions:

1. Shakespeare widely used different kinds of ethnonyms: official (primary) and non-official (secondary).
2. Among the non-official ethnonyms dominant ones are ethnophobisms (87%).
3. The ethnonyms in Shakespeare's plays fulfil two main functions: the ethnic identification function and the characterological one. The latter is mostly based on the national stereotypes formed for centuries.
4. Shakespeare uses a lot of anachronic ethnonyms. This trend corresponds to his general conception concerning a temporal and local structure of the plays: Shakespeare is well known for his free compositional arrangement of time and place.
5. In many cases Shakespeare modernized the events “carrying over” the representatives of some ethnic groups to the ancient times when they did not exist.

The artistic ethnonymic field of Shakespeare required further deep investigation. The comparison of ethnonymic variants in different folios and modern editions will allow to distinguish between the original versions of Shakespeare and corrections made by his editors.

References:

1. Azimov A. *Shakespeare Guide. English plays*. Translated from English by E.A. Katz. Cenropoligraf, 2007 [in Russian].
2. Murzin V.Yu. & others. *Scythia: history, economy, life, religion, art, military*. Nikolaev : Vozmozhnosti Kimmenij, 2004. [in Russian].
3. Barth F. (ed.). *Ethnic Groups and Boundaries: The Social organization of Cultural Difference*. Waveland Press, 1998.
4. Alieva L.A. and Petrenko V.F. “The study of ethnic stereotypes with a help of technique of “multiple identifications”.” *Psychological journal*, No. 6 (1987). Pp. 21–33 [in Russian].
5. Hamilton D.L., and Sherman J.W. Stereotypes. / In R. S. Wyer, Jr. & T. K. Srull (Eds.), *Handbook of social cognition: Basic processes; Applications*, 1994. Pp. 1–68. Hillsdale, New Jersey, US : Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

6. Vahtin N.B and Golovko E.V. Sociolinguistics and sociology of language. Saint Petersburg : Humanitarian Academy, 2004 [in Russian].
7. Stepanov V.V. and Susokolov A.A. "Ethnos and its environment." *Human*, No. 6. 1990. Pp. 51–59 [in Russian].
8. Jenkins R. "Ethnicity: Identity Categorization and Power." *Ethnic and Racial Studies*. Vol. 17. Vol. 2., 1994. Pp. 197–223.
9. *The Complete Works of William Shakespeare*. Oxford : the Shakespeare Head Press. Wordsworth Edition Limited, 2007.
10. Kobozeva I.M. Linguistic semantics. Moscow : URSS, 2004 [in Russian].
11. Mizetska V.Ya. Anachronisms in Shakespeare's Drama. *Odessa Linguistic Journal*, No. 2 (2013). Pp. 68–75 [in Russian].

Мізецька В. Я., Ладиненко А. П. Етнімі у п'єсах Вільяма Шекспіра

Анотація. Стаття присвячена дослідженню вживання етнімі у п'єсах Шекспіра. Ілюстративний матеріал дослідження: «Цимбелін», «Гамлет», «Генріх VI (частина I)», «Король Лір», «Отелло», «Веселі дружини Віндзора», що представлені у формі, поданій у колекції Вордсворта (2007). Пояснюється, що етнімі – це слова, що вказують на національність та належність до етносів різного розміру та різних місць розселення. Пропонується згрупувати етнімі в первинні етнімі – офіційні назви, встановлені в міжнародній та лінгвістичній практиці, та вторинні – неофіційні назви етнічних груп та об'єднань.

Шекспір не схильний вигадувати етнімі, він черпає їх із наявного запасу слів. Етнофобізи він використовує здебільшого у сценах, де, ймовірно, можуть виникати конфлікти. Щодо вторинних етнімі можна стверджувати, що у п'єсах Шекспіра переважають пейоративні

одиниці етнофобізмів. Шекспір використовує як офіційні, так і неофіційні етнімі, що позначають представників великих етнічних груп (рас, націй) та малих етнічних груп, включаючи жителів міст і селищ (демонімі). Етнімі у п'єсах Шекспіра виконують дві основні функції: здебільшого вони є показниками етнічної ідентифікації особистості, а в інших випадках вони характеризують персонажів завдяки національним стереотипам. Зазначається, що Шекспір не завжди зрозуміло використовує етнімі у його номінативній функції (маркер національності) чи в характерологічній. Такий випадок з етнімом «флорентійський», коли він стосується Яго (Отелло). До фрази "I never knew a Florentine more kind and honest" можна поставитись неоднозначно.

Дослідження показує, що Шекспір не був точним у виборі етнімі, тому в його п'єсах багато анахронізмів. Наприклад, за часів Ліра, описаного Шекспіром, етнімі "Englishman" не існувало. Насправді Шекспір не винен, оскільки деякі редактори та режисери замінили його "British man" словом "Englishman". Етнічні анахронізми можна знайти в його «Цимбеліні». Одного з персонажів позначають як "Frenchman". За часів «Цимбеліна» Франція як держава не існувала. Дослідження показало, що здебільшого Шекспір модернізував події та переніс представників деяких груп у давні часи, коли їх не було.

Художня етнімічна сфера Шекспіра вимагає подальших глибоких досліджень. Порівняння етнімічних варіантів у різних фоліо та сучасних виданнях дозволить розрізнити оригінальні версії Шекспіра та виправлення, внесені редакцією.

Ключові слова: демонім, ендоетнімі, етнічний анахронізм, етнімі, етнофобізм, екзоетнімі, Вільям Шекспір.

Моргунова О. О.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Маріупольського державного університету

СПЕЦИФІКА МАРГІНАЛЬНОГО ГЕРОЯ У РОМАНІ РОБЕРТА ГЕЛБРАЙТА (АКА ДЖ. К. РОУЛІНГ) «КУВАЛА ЗОЗУЛЯ»

Анотація. Стаття присвячена з'ясуванню специфіки характеротворення головного героя роману «Кувала зозуля» Роберта Гелбрайта (АКА Дж.К. Роулінг). У статті зроблено спробу окреслити своєрідність вираження його маргінальності та оприявнити її роль для реалізації детективного сюжету. Поняття «маргінальність» найбільш точно відповідає поетиці зображення головного героя. Воно реалізується в різний спосіб, починаючи від формування ситуації викинутості з життя, характерної зовнішності Корморана Страйка й завершуючи специфічним побутованням осторонь від соціальних прошарків. Останнє трактується як входження до чужорідних спільнот і постійне, можливо, й не завжди свідоме, опозиціонування себе в них. Також у контексті маргінальності головного героя розглянуто категорію бездомності, що пов'язана не тільки з образом Страйка, але й іншими героям роману. Також у статті виявлено і підтверджено роль маргінальності головного героя для розв'язання детективного загадки. Особливу увагу приділено тому факту, що маргінальний герой у романі «Кувала зозуля» для Роулінг не є спорадичним. Очевидно, що на цей момент саме такий тип героя цікавить письменницю. Це підтверджує і той факт, що типовим маргіналом можна вважати головного героя серії фільмів про фантастичних тварин Ньюта Скамандера. Можна з упевненістю стверджувати, що обидва персонажі належать до одного типу маргінального героя, хоч їхня зовнішність і рід занять суттєво відрізняються. Але особливістю маргінальних героїв Дж.К. Роулінг є те, що вони не несуть у собі свідомого виклику і протиставлення. Герої Роулінг усвідомлюють своє покликання, роблять усе, щоб займатися своєю улюбленою справою, але за це їм доводиться платити власною безпритульністю і постійним відчуттям відчуженості. Також однією з характерних ознак побутовання цих героїв є те, що світ не протистоїть їм, не виявляє відкритої агресії чи остракізму. Проте в ситуації, коли у складно організованому соціумі необхідно відновити справедливість чи виникає потреба показати світові небезпечність його ідеології, тільки такі маргінальні, «неправильні» герої, як Корморан Страйк чи Ньют Скамандер, виявляються здатними запропонувати якісь рішення і дати хоч якусь надію. І на це вони спроможні тільки завдяки тому, що через свої характери не здатні належати до якогось одного конкретного шару суспільства.

Ключові слова: проза Дж. Роулінг, детектив, маргінальність, маргінальний герой.

Постановка проблеми. Британська письменниця Джоан Роулінг увійшла в історію світової літератури як автор циклу романів фентезі про Гаррі Поттера. Разом із численною читацькою аудиторією романи цієї серії отримали значну увагу крити-

ків та дослідників літератури, які й досі відкривають нові грані цього художнього тесту. Але пізнішим творам письменниці в цьому плані пощастило значно менше. Так, роман «Кувала зозуля» («The Cuckoo's Calling»), який Роулінг написала під псевдонімом Роберт Гелбрейт, був доволі скромно прийнятий критикою, хоча й отримав схвальні рецензії після оприлюднення справжнього імені автора. Тим не менш серія про Корморана Страйка містить вже п'ять романів, які доволі успішно продаються, вони доволі вдало екранізовані й мали непогані рейтинги. Усе це свідчить про те, що новий герой Роулінг знайшов свого читача, а значить, він корелює з якимись тенденціями сучасного суспільства. Проте сутність цієї кореляції досі не визначено й не проаналізовано.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звісно ж, спроби аналізу принаймні першого роману серії були. Наприклад, Деклан Берк назвав твір «одним із найбільш впевнених і захопливих дебютних кримінальних романів року» [3], хоча й зауважив, що детектив має надто претензійне ім'я та гротескно зовнішність як для літературного приватного детектива. А Р. Кавені вбачає в сюжеті роману «ознаки сардонічної соціальної комедії» [5], в чому з нею одностайна Ш. Дхапола [4]. Проте нині літературознавці не вбачають у серії про Корморана Страйка жодних нових тенденцій детективної літератури.

Таким чином, нині маємо на диво мало літературознавчих досліджень роману «Кувала зозуля», а також робіт, присвячених аналізу головних героїв роману. Приємним винятком стало дослідження Пітера С. Моліна, який докладно дослідив тему «пораненого воїна» в сучасній британській літературі, приділивши у своєму дослідженні значну увагу саме образу Корморана Страйка – головному герою роману «Кувала зозуля». Автор зазначив, що тільки Дж. Роулінг спромоглася проілюструвати, як ветерани війн можуть впоратися з мирним повсякденням [6]. Хоча й зауважив, що незрозуміло, з якою метою письменниця додала цю деталь до образу головного героя, адже вона слабко корелює з детективною лінією. Найбільш вдалою в цьому дослідженні, на нашу думку, була така здогадка Моліна: «Страйк багато чим нагадує типових літературних приватних детективів, які живуть... *на межі* (курсив наш – О. М.) корумпованого суспільства...» [6]. Гадаємо, використання саме слова «margins» було тут не випадково, бо саме поняття «маргінальність» найбільш точно відповідає поетиці зображення головного героя, хоч ця теза й не отримала будь-якого пояснення від автора статті.

Мета статті – з'ясувати специфіку характеротворення головного героя роману «Кувала зозуля», окреслити своєрідність вираження його маргінальності та оприявнити її роль у реалізації детективного сюжету.

Виклад основного матеріалу. Поняття «маргінальність» через свою мультидисциплінарну природу досі має доволі розмиті межі. Первинне визначення належить соціологу Р. Парку, який у такий спосіб визначав ситуації неадаптованості емігрантів до нових соціальних умов, їх соціально-психологічні наслідки. У літературознавстві «поняття маргінальності припускає відсторонену, відчужену позицію героя щодо світу соціальних, релігійних і моральних цінностей» [2 с. 309], маркуючи їхню етнічну й екзистенціальну інакшість.

Така маргінальність характерна для зображення головного героя роману «Кувала зозуля» Корморана Страйка, якого від самого початку переживає ситуацію ніби викинутості з нормального життя: «Гігантські борги, платити нема чим, крах неминучий, наслідки непередбачувані, Шарлотта почне вигадливо пакостити, аби помститися за його ухід... Страйк знесилився; усі ці нападки пекельним калейдоскопом закрутилися у нього перед очима» [1, с. 13]. Визначаючи цю особливість персонажа, Ш. Дхапола зауважила: «Корморан Страйк не є вашим звичайним приватним детективом. Він аутсайдер і той, за кого ви навряд чи будете вболівати» [4]. Але з подальшої оповіді стає зрозуміло, що таке маргінальне побутування Страйка насправді є нормою його життя. Він завжди не вписується у своє оточення. У першу чергу це виражено через опис зовнішності героя: двометровий велетен, Корморан має кремезну статуру, підкреслену, у тому числі, й зайвою вагою. Також усім героям кидається у вічі волосся Корморана – надзвичайно густе й курчаве, за яке з дитинства герой отримав прізвисько «Лобок». Крім того, Страйк – каліка (під час однієї з військових операцій герой втрачає ліву ногу), і надалі сам факт каліцтва часто використовується героєм як засіб протиставлення себе співбесіднику: Корморан ніби демонструє, що він знаходиться по інший бік буття, який здоровим людям недоступний.

Також стає очевидним, що життєва стратегія Корморана включає постійне входження до чужорідних спільнот і постійне, можливо, й не завжди свідоме, опозиціонування себе в них. Так, не маючи хоч скільки-небудь значних суспільних зв'язків, він самотужки вступає до Оксфорда, де опиняється серед британської еліти. Його кохана жінка, з якою герой довгий час матиме складні, але пристрасні любовні стосунки, належить до родини, занесеної до Книги перів. Хоча сама Шарлотта Кемпбел зображена як свідома бунтарка проти соціальних стереотипів, відносини зі Страйком були лише частиною її протесту, оскільки шойно герої розлучилися, Шарлотта одразу ж заручується (а потім і одружується) з представником лондонської еліти Джейго Россом. Стає очевидним, що в мезальянсі Шарлотта шукала спосіб власної руйнації, а також засіб завдання прикроців своїм рідним, зокрема своєму батькові. Позиція ж Страйка у відносинах із коханою діаметрально протилежна: його не відлякує високе походження Шарлотти і можливий опір її родичів, бо герой, у принципі, не мислить себе в межах якого-небудь соціуму, тому й не вбачає у власних стосунках будь-яких ускладнень соціологізації.

Більше того, героя важко співвіднести з будь-яким соціальним прошарком. Мати Страйка – проста фанатка відомого рок-музиканта, усе життя поневіряється з дітьми по притонах і зйомних квартирах. Таким чином, головний герой від дитинства відчуває свою іншість, для Страйка недоступні радощі, звичні для інших дітей: «Страйка завжди приваблював домашній затишок, яким не були обділені інші хлопчики: вони росли

в нормальних, пристойних сім'ях і спали в окремі кімнати, яка роками зберігалася за власним мешканцем» [1, с. 15]. Надалі бездомність стає настільки звичною ознакою побуту Корморана, що герой навіть отримує від цього певне задоволення: «Місце для ночівлі було цілком прийнятним. Знав він і гірше. Хоча б та кам'яна стеля багатопверхової парковки в Анголі, або розбомблений металевий завод, де вони спали на палатках,... або – найбільш гидке – нічліжку в Норфолку, куди мати притягла його з однією зі зведених сестер...» [1, с. 32].

З іншого боку, Корморан Страйк – син відомого рок-музиканта Джонні Рокбі. І хоча батько з ним не спілкується (спілкування з ним фактично зведене до конфліктів з адвокатом Рокбі), як і зведені успішні й багаті брати і сестри. Проте факт батьківства не стає таємницею, він оприлюднений навіть у Вікіпедії – і Страйк у сприйнятті пересічних громадян тісно пов'язаний зі світом селебриті, що робить соціальну ідентичність Корморана ще більш невизначеною.

Соціальна різниця між успішним селебриті й ординарною групою була, вочевидь, настільки разючою навіть для самих британців, що в серіалі «Страйк», знятому за романами Роберта Гелбрайта, сценаристи вирішили її трохи нівелювати, вигадавши факт, що певний час Леда Страйк була відомою моделлю, а одне з її зображень навіть потрапило до збірника 100 найкращих модних фотографій.

Якщо функціональність каліцтва Корморана і викликала сумніви, зокрема в П. Моліна, то маргінальність головного героя стає головним чинником, що допомагає відновити справедливість і знайти вбивцю. З одного боку, його саме подвійне соціальне побутування Корморана змушує його припускати наявність подвійного dna за кожною з історій, що викладають свідки. Наприклад, тільки Страйк одразу розуміє необхідність пошуків Рашель Редфілд, сумнівної персони, яка познайомилася з убитою супермоделлю Лулою Лендрі ще в лікарні для наркозалежних. У той час як поліція в розслідуванні смерті Лули розглядає тільки світ фешн-індустрії. З іншого боку, така одночасна приналежність Страйка до різних суспільних прошарків провокує одкровення свідків. Саме це мала на увазі Р. Кавені, коли зауважила: «Страйк опиняється «у світі, як риба, яку витягли з води, проте мешканці цього світу вважають його своїм» [5]. Так, Тензі Бестігі, яка боїться підтвердити для поліції факт сварки Лули з невідомими безпосередньо перед смертю, погоджується на розмову з Кормораном, бо той син рок-музиканта і знайомий Шарлотти. Але вона ж не боїться викласти приватному детективу й усі додаткові подробиці, що стосуються приватного життя Лули та її самої, оскільки Страйк все ж таки не належить до їх соціального кола.

Взагалі досвід самотності й випадіння з родини стає тією спільною рисою, що в несподіваний спосіб єднає Страйка та багатьох інших героїв роману. І цей прийом письменника використовує не один раз. У «Кувала зозуля» супермодель Лула Лендрі – прийомна донька заможної родини – намагається в будь-який спосіб віддалитися від своїх «рідних» і наполегливо шукає своїх біологічних родичів. Ненавидить свою сім'ю модельєр Гі Соме. Адвокат Джон Брістоу вбиває спочатку свого прийомного брата, а потім прийомну сестру, бо відчуває, що прийомні батьки не люблять його. Тримається разом тільки на репутації та взаємній ненависті родина Чізвелів зі «Смертельної близни» тощо.

Знаково, що й Робін Елакот, помічниця Страйка, прийнявши рішення стати приватним детективом, врешті-решт також стає

безхатньою, оскільки змушена покинути дім, який вони щойно придбали з чоловіком. Та й з самим чоловіком доводиться порвати. Таким чином вибір життєвого шляху неодмінно приводить героїв до вибору між комфортом тілесним, побутовим і комфортом професійним, духовним. І поєднати ці дві сфери героям Роулінг у жодному амплу не вдається.

Проте між Робін і Страйком все ж таки є одна суттєва різниця: якщо Корморан Страйк завжди дисонує зі своїм оточенням, перш за все, своєю зовнішністю, то Робін завжди пристосовується до нього, точніше сказати, мімікрує. Її поведінка з Кормораном і з Метью суттєво відрізняється, хоч спочатку Робін і намагається не помічати цього, навіть робить спробу здружити героїв. Та надалі, беручи участь у розслідуванні, героїня легко видає себе за іншу особу, змінюючи не тільки ім'я і частково зовнішність, а навіть акцент.

Варто зауважити, що маргінальний герой нині є таким типом, який цікавить Дж. Роулінг. Тільки цим можна пояснити той факт, що відстороненість і маргінальність визначає побутування і Ньюта Скамандера¹, головного героя фільму «Фантастичні тварі та де вони мешкають» (2016), знятого за сценарієм Дж.К. Роулінг. Звісно ж, використання в процесі аналізу характеру героя тільки сценарію та фільму значно суб'єктивізує сприйняття. У цьому плані художній текст роману дає більш багатий доказовий матеріал. Проте ми маємо цілком вичерпну характеристику Ньюта від самої Дж.К. Роулінг. В інтерв'ю до фільму вона висловила цілком однозначно, сказавши, що Ньют – «це класичний аутсайдер», який відчуває себе некомфортно серед людей. Таку відчуженість письменниці не просто окреслила, а означила її багаторазово: «Ньют опинився в чужому оточенні на багатьох рівнях. Це Америка, а він британець. Він не зовсім розуміє, як влаштований тут чарівний світ. І він випадково відкриває валізу із чарівними тваринами посеред Нью-Йорка». Тобто ми знову бачимо героя-маргінала, який змушений постійно шукати своє місце в доволі ворожому світі.

Знову ж таки, маємо справу з текстом неповноцінним і неповним (нині вийшло лише дві частини з аносованих п'яти), але вже цілком очевидно, що добрий, неприкаяний і відсторонений від світу людей і чаклунів Ньют стає єдиною можливістю протистояти небезпечному Грін-де-Вальду і його звабливий для багатьох чаклунів ідеології. Врешті-решт, саме вчасно використана Ньютом пікірувальна злиднця (Swooping Evil) змогла зв'язати злого чаклуна, завдяки чому Грін-де-Вальда і вдалося вперше заарештувати. При цьому цілий загін досвідчених аврорів, представників системи, перед ним виявився безсилим. Та й судину з нерушимою обітницею, що не дозволяла вступити у двобій Альбусу Дамблдору – головному супернику Геллerta Грін-де-Вальда, викрадає нюхлер, у чий потенціал вірить тільки Ньют. Очевидно, що й переманити на бік добра обскура Кріденса, який має надзвичайну руйнівну силу, здатний тільки молодший Скамандер, бо тільки він має надзвичайну емпатію до згоїв. Недаремно подруга Ньюта, Літа Лестрендж, говорить: «О, Ньют, немає такого монстра, якого ти б не полюбив».

¹ Попри те, що в деяких перекладах прізвище героя звучить як Саламандер, уваріючи тяжіння героя до тваринного світу, ми вважасмо за необхідне акцентувати саме на оригінальному транскрибуванні. Прізвище Скамандер етимологічно відсилає нас до міфологічної постаті – сина Океана і титаніди Теті (матері богів усіх річок). Таким чином Роулінг означає давність роду, а значить, і чистоту крові магічної родини Скамандерів. Якщо врахувати цей момент, стає зрозумілим, чому загалом успішна наукова діяльність Ньюта викликає, щонайменше, неприйняття його родичів та чиновників Міністерства магії.

Висновки. Можна з упевненістю стверджувати, що і Корморан Страйк, і Ньют Скамандер належать до одного типу маргінального героя, хоч їхня зовнішність і рід занять суттєво відрізняються. Та й тексти репрезентують різні жанри. Варто також додати, що, попри велику спокусу співвіднести образ Корморана Страйка з байронівською «зайвою людиною» чи камюзіанським «іншим» героєм, герої Роулінг (у тому числі й Ньют Скамандер) не несуть у собі свідомого виклику і протиставлення. Маргінальність героїв Роулінг, так би мовити, безвекторна, вони не прагнуть приєднатися до жодного суспільного прошарка. Вони не бунтарі проти абсурдності життя, як «сторонній» у Камю, не зосереджені на власній екзистенції, як класичні байронівські «зайві» герої. Герої Роулінг усвідомлюють своє покликання, роблять усе, щоб займатися своєю улюбленою справою, але за це їм доводиться платити власною безпритульністю і постійним відчуттям відчуженості. Однією з характерних ознак побутування цих героїв є те, що світ не протистоїть їм, не намагається їх знищити, принаймні, не виявляє відкритої агресії чи остракізму. Він сприймає зусилля героїв зі значною часткою нерозуміння, а здебільшого просто байдуже. Проте в ситуації, коли у складно організованому соціумі необхідно відновити справедливість чи виникає потреба показати світові небезпечність його ідеології, тільки такі маргінальні, «неправильні» герої, як Корморан Страйк чи Ньют Скамандер, виявляються здатними запропонувати якесь рішення і дати хоч якусь надію. І на це вони спроможні тільки завдяки тому, що через свої характери не здатні належати до якогось одного конкретного шару суспільства.

Література:

1. Гэлбрейт Р. Зов кукушки. Москва: Азбука-Аттикус, 2013. 408 с.
2. Кравець О.М. Специфіка маргінального героя в американській літературі другої половини ХХ століття. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. Харків, 2014. Вип. 71. С. 309–312.
3. Burke D. Book review. URL: <https://www.irishtimes.com/culture/books/the-cuckoo-s-calling-by-robert-galbraith-1.1475081> (дата звернення: 15.12.2020).
4. Dhapola Shruti. Book Review: The Cuckoo's Calling by Robert Galbraith aka J.K. Rowling. URL: <https://www.firstpost.com/living/book-review-the-cuckoos-calling-by-robert-galbraith-aka-jk-rowling-1046797.html> (дата звернення: 15.12.2020).
5. Kaveney R. Book review: The Cuckoo's Calling. By Robert Galbraith (AKA J.K. Rowling). URL: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/reviews/book-review-cuckoo-s-calling-robert-galbraith-aka-jk-rowling-8720530.html> (дата звернення: 15.12.2020).
6. Molin Peter C. A “phrase too cute to do our ugliness justice”: portraying “wounded warriors” in contemporary war fiction. URL: <https://www.thefreelibrary.com/A+%22phrase+too+cute+to+do+our+ugliness+justice%22%3A+portraying+%22wounded...+a043894744> (дата звернення: 15.12.2020).

Morhunova O. The specificity of the marginal hero in the novel by Robert Galbraith (AKA J.K. Rowling) “The Cuckoo’s Calling”

Summary. The article is devoted to elucidating the specifics of the character of the main character of the novel “The Cuckoo’s Calling” by Robert Galbraith (AKA J.K. Rowling). The article attempts to outline the originality of the expression of its marginality and to reveal its role in the implementation of the detective story. The concept of “marginality” most closely corresponds to the poetics of the image of the protagonist.

It is realized in various ways, starting from the formation of the situation of ejection from life, the distinctive appearance of the Cormoran Strike and ending with a specific way of life away from the social strata. The latter is interpreted as joining heterogenous communities and constant, perhaps not always conscious, opposition to oneself in them. Also in the context of the protagonist's marginality, the category of homelessness is considered, which is associated not only with the image of Strike, but also with other heroes of the novel. The article also identifies and confirms the role of the protagonist's marginality in solving the detective mystery. Particular attention is paid to the fact that the marginal character in the novel "The Cuckoo's Calling" for Rowling is not sporadic. It is obvious that at the moment this type of hero is of interest to the writer. This is confirmed by the fact that a typical marginal can be considered the protagonist of a series of films about fantastic animals Newt Scamander. It may safely be said that both characters belong to the same type of marginal hero,

although their appearance and occupation differ significantly. But the feature of the marginal heroes of J.K. Rowling is that they do not carry a conscious challenge and opposition. Rowling's heroes are aware of their vocation, do everything to do their favorite thing, but they have to pay for it with their own homelessness and constant feelings of alienation. Also, one of the characteristic features of the existence of these heroes is that the world does not oppose them, does not show open aggression or ostracism. However, in a situation where in a complex society it is necessary to restore justice or there is a need to show the world the dangers of its ideology, only such marginal, «wrong» heroes as Cormoran Strike or Newt Scamander are able to offer a solution and give some hope. And they are capable of this only due to the fact that due to their nature they are not able to belong to any one particular layer of society.

Key words: J. Rowling's prose, detective, marginality, marginal hero.

Федько О. Ю.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри культурології та українознавства
Запорізького державного медичного університету

МОТИВ САМОЗБЕРЕЖЕННЯ У РОМАНІ Й. БАТОР «ТЕМНО, МАЙЖЕ НІЧ» ТА РУТ ВЕА «У ЛІСІ-ЛІСІ ТЕМНОМУ»: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Анотація. У статті проаналізовано функціонування сцен бігу як засобу експлікації мотиву самозбереження у романах Йоанни Батор «Темно, майже ніч» та Рут Веа «У лісі-лісі темному». Згадані два тексти споріднює заплутаний детективний сюжет, заглиблення у жіночу психологію, соціальна проблематика та знакова роль бігу у житті головних героїнь. Актуальність студії зумовлена як недостатнім опрацюванням названих творів у літературознавчому дискурсі, так і переосмисленням символічного значення бігу як форми самопорятунку. Виявлена у біологічних та соціологічних дослідженнях специфіка бігу визначає потенціал цього виду діяльності у розкритті психологічного стану персонажів.

Теоретичною основою розвідки є праці О. Веселовського, Б. Путілова, Б. Томашевського, І. Силантьєва, В. Халізєва, В. Шкловського. Простежено основні форми розгортання мотиву самозбереження: реалізація вітального потенціалу, засіб подолання стресу, втеча від небезпеки та пряма конфронтація. Відзначено специфіку презентації у романах духовного переродження персонажа за допомогою опису сили тренування тіла та зняття психологічної напруги під час бігу. Фізичний рух постає у художній реальності продуктивним методом подолання стресу й утримання контролю над власним життям. Переїзд обох дівчат у підлітковому віці до іншого міста має у тексті особливе значення, адже позначає втечу заради самопорятунку. Розвиток подій та еволюція героїнь обох романів пов'язані з їх конфронтацією з минулим. Використання в аналізованих текстах бігу як засобу самозбереження сягає такого рівня, що персонажі послуговуються своїм вмінням для переслідування, перемоги над злочинцями. У романах Йоанни Батор «Темно, майже ніч» та Рут Веа «У лісі-лісі темному» реалізація мотиву самозбереження переплітається з віднайденням героїнями власної ідентичності, усвідомленням тілесності, подоланням психологічної травми.

Ключові слова: мотив, ідентичність, тілесність, самозбереження, подолання травми.

Постановка проблеми. Мотив – одна з базових літературознавчих категорій, адже на існуванні неподільної смислової одиниці у сюжеті наголошував ще Аристотель. Сам термін був у науковий обіг уведений С. де Броссаром для аналізу музичних творів, а згодом Й. Гете залучив його до філологічних студій. У літературознавчій думці є різні підходи до визначення сутності цього поняття. Так, В. Шкловський вважає, що мотив – синтагматичний елемент, пов'язаний із сюжетом і жанром, Б. Томашевський виводить його з теми. Л. Щемелева, Б. Гаспаров та І. Паперно розглядають мотив як смисловий елемент

тексту (за В. Халізєвим, підвищеної значимості), Л. Целкова – повторюваний комплекс почуттів та ідей. Узагальнивши думки дослідників, можна назвати такі основні риси мотиву, як: підвищена семіотичність, семантична цілісність, елементарність (неподільність), повторюваність, образність, естетична значимість, предикативність (за наявності сюжетотвірної функції), структурна і семантична неодномірність, належність до сюжетно-тематичної площини (А. Тимченко), «протеїзм» (останній, на думку, Л. Гармаш, впливає з його зв'язку із категоріями тема, ідея, образ тощо). Тобто так чи так маємо дуалістичну природу мотиву – його формальне вираження у тексті і значення, яке він несе, що надає йому певної знакової природи.

Б. Путілов вказує на виконання мотивом трьох основних функцій – конструктивної, динамічної та семантичної. Їх, своєю чергою, можна деталізувати й поділити на такі конкретні, як: а) сюжетотвірна (або предикативна); б) структуротвірна: мотив визначає не лише розвиток сюжету, а й специфіку побудови художнього тексту загалом; в) імагогічна функція (або, за Л. Гармаш, «локальна»): наприклад, характеристика персонажа, створення атмосфери тощо; г) стильова: використання й інтерпретація автором загальновідомих тем та образів, вплив усталеної традиції на поезику його творів; г) жанротвірна: мотив гармонійно єднає ідейну площину твору з його формальним вираженням, а розвиток сюжету та специфіка стилі становлять основні диференційні генетичні елементи.

Вважаємо, що найбільш повно сутність мотиву розкриває у своєму визначенні І. Силантьєв: «Це оповідний феномен, інваріантний за своєю приналежністю до мови оповідної традиції та варіантний у своїх подієвих реалізаціях, інтертекстуальний у своєму функціонуванні й такий, що отримує естетично значимі смисли у межах сюжетних контекстів, що співвідноситься у своїй семантичній структурі предикативний первень фабульної дії з її акантами й певними просторово-часовими ознаками» [4, с. 263].

Найбільш давні та закорінені у людську підсвідомість оповідні одиниці повстали на основі первісних інстинктів, тому для окреслення презентації у літературному творі підсвідомого потягу до збереження життя доречним видається використання дефініції «мотив самозбереження». Його варіативними формами розгортання у художньому тексті є уникнення небезпеки (втеча), відновлення вітальних сил (зцілення), виживання індивіду та продовження роду тощо. Предметом нашого дослідження є особливості реалізації мотиву самозбереження у романах Йоанни Батор «Темно, майже ніч» та Рут Веа «У лісі-лісі темному».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роман «Темно, майже ніч» (2012) Й. Батор, що відзначений престижною польською літературною нагородою Nike у 2013, привернув увагу багатьох літературознавців і критиків. А. Затора, розглядаючи цей твір як сучасну версію готичного роману, вказує на наявність у ньому рис психологічного, соціального, кримінального роману, роману жахів і навіть – з огляду на архетипні образи – казки. К. Вітчак звертає увагу на шляхи оприявлення містичного, Е. Гурецька – на функціонування кітчу у творі, А. Чижак – на проблему дитячої психології та екзистенції. І. Адельгейм залучає роман до своїх студій над презентацією травматичного досвіду II Світової війни у польській літературі. У тексті гармонійно переплетена мікроісторія родини Алісії Табор з макроісторією – історичними подіями, що вплинули на життя мешканців Валбжиха.

Роман Рут Веа «У лісі-лісі темному» (2016) не досить досліджений у літературознавстві, хоча він здобув позитивну оцінку літературних критиків (Tara Sonenshine, Kim Kankiewicz, Vicki J Kondelik). У ньому майстерно переплітаються три часові площини – епізоди зі шкільного життя героїні, розвиток подій протягом «вікенду» на честь нареченої та розслідування після трагедії. Письменниця використовує мотив втрати пам'яті та прийом ретроспективи для створення заплутаної інтриги.

Мега статті. Згадані два тексти споріднює заплутаний детективний сюжет, заглиблення у жіночу психологію, соціальна проблематика та знакова роль бігу у житті головних героїнь, тому доцільним видається здійснити дослідження особливостей експлікації мотиву самозбереження на матеріалі цих творів.

Виклад основного матеріалу. Розгортанню названого мотиву та її розвитку сюжету загалом сприяють описи сцен бігу: у романі «Темно, майже ніч» життя Алісії підпорядковане її прагненню постійно рухатися вперед, а у романі «У лісі-лісі темному» детективна лінія поступово розкривається через численні спроби Леонори пригадати подробиці шаленого бігу крізь ліс.

У контексті нашої розвідки важливим є передусім психологічний аспект бігу як форми людської активності. Науковці відзначають, що хоча «багато респондентів почали бігати для покращення свого здоров'я, майже всі відзначили духовну та емоційну користь» [6, с. 133]. Соціологічні дослідження настроєвої динаміки бігунів свідчать про те, що більшість опитаних відчуває послаблення внутрішньої напруги, підвищення самооцінки, а також покращення настрою, більшу впевненість у собі, покращення поглядів на життя, чистоту думок тощо [6].

На символічному рівні акт бігу характеризується полісемантичністю і позначає рух, втечу та переслідування. Названі елементи у площині літературного тексту визначають особливості розгортання мотиву самозбереження. Передусім він реалізується через здатність персонажів рухатися вперед, розвиватися, реалізувати свій вітальний потенціал. На підсвідомому рівні така активність асоціюється із бігом, тому героїні відчувають (і на фізичному, і на психологічному рівні) жагу займатися цим видом спорту («... потім знову виникає потреба, і я мушу бігти. Якщо це не зроблю, стаю... Роздратованою й нервовою...» [1, с. 46]).

У романі «Темно, майже ніч» біг є каталізатором трансформації слабкої героїні на невразливу журналістку на прізвисько Панцерник. Віднайдення власної ідентичності відбулося завдяки психологічній розрядці під час бігу: «nie zauważyłam, kiedy mój marsz samobójczy zmienił się w bieg.... Tam było

coś jeszcze. Najłatwiej powiedzieć, że to we mnie obudziło się coś jeszcze oprócz niedobitka cuchnącego zapiekankami i zapragnęłam to ocalić, ale czymś jeszcze przeniknięte było też powietrze...» [5]. Опис катарсисного впливу фізичного навантаження переживається у романі із саморефлексією дівчини, що за крок від самогубства відкриває у собі щось нове, до того часу їй невідоме, приховану внутрішню міць.

Силу та незалежність як доміанти створеного письменницею жіночого образу підкреслюють А. Затора та А. Ненцька. Пріоритетом дівчини є витривалість та функціональність тіла, а не краса і вік зовнішньої оболонки. Фізична форма важлива для психологічного комфорту, бо свідчить про готовність до самозахисту та будь-якої конфронтації – «... lubię być trzeźwa, wykapana i zdolna do długiego biegu» [5]. Ставлення особистості до своєї фізичної оболонки є показником душевного здоров'я. Тілесність можна розглядати як «соціальну структуру» тіла, адже воно «є вираженням діючих соціальних умов, як ми сприймаємо і контролюємо наше фізичне «Я», як використовуємо тіло як експресивний засіб вираження, як ми поводимося з нашим тілом і контролюємо його...» [2, с. 107]. Тому особливе місце у психологічній характеристиці героїні посідає її сексуальність. Дівчина, яка у дитинстві постраждала від насильства з боку власної матері, завдяки бігу по-новому сприймає своє тіло: «okazało się, że pod moim cherlawym ciałem o spiczastych kolanach i łokciach ukrywało się inne, silne, twarde i szybkie. Dotykałam świeżo wykształconych mięśni, twardego brzucha i odnosiłam dziwne wrażenie, że jest to kryjówka, w której przechowuję coś, co dopiero teraz powoli nabiera kształtu i rośnie jak płód» [5]. Переродження відбувається як на психологічному, так і на фізичному рівні. Завдяки метафоричному опису трансформації, що апелює до фертильності та тваринного світу, передається зачарування героїні новими формами і пробудження її сексуальності. Письменниця свідомо вибудовує лінію поведінки героїні, що суперечить традиційній соціальній моделі міжгендерних відносин: Алісія проявляє у цій сфері притаманну маскулінній стратегії активність, незалежність, сприйняття сексу як природнього акту і базової потреби тіла. Така позиція суголосна її життєвому кредо – постійно рухатися вперед і боротися. Отже, ставлення особистості до власного тіла є показником рівня соціально-психологічного комфорту. Усвідомлення сили і краси власного тіла свідчить про поступ у зціленні від дитячої травми.

Спроба вибудувати собі сильнішу особистість описана й у романі «У лісі-лісі темному». Для цього Рут Веа використовує прийом зміни імені як знакового відображення сутності. Образ головної героїні Леонори роздвоюється на невпевнену у собі Лі та сильну Нору. Про поверхневий характер трансформації свідчить епізод «відкриття» істинного «Я» перед дзеркалом у разі конфронтації з минулим: «Розмірковую, длубаюся в собі. А там майже десять років живе шістнадцятилітня дитина» [1, с. 233].

У тісному зв'язку з реалізацією вітального потенціалу перебуває концепція утримання контролю. Для підкреслення різниці між двома іпостасями Леонори письменниця використовує художню деталь – заїкання. Ця фізична вада презентує втрату контролю над власним тілом, а у ширшому плані – своїм життям. В описі складних стосунків між двома подругами підкреслюється домінантність Клер, і у разі відновлення знайомства відбувається спроба знову перехопити владу: «Нора ніколи

не заїкалася. Зараз я знову перетворювалася на Лі» [1, с. 77]. У дитинстві Леонора не усвідомлювала нездорового характеру їхніх стосунків, але у зрілому віці відчуває супротив, який виявляється у бажанні руху і свободи – потребі вийти на пробіжку. Біг для неї – це спосіб володіти своїм тілом і відчувати контроль над ситуацією. Соціологічні дослідження підтверджують, що «біг забезпечує бажану стабільну рутину, але також відчуття утримання контролю» [7]. Письменниця майстерно відтворює психологію спортсмена-бігуна: «Я завжди починаю ранок однаково. ... Жодного стороннього втручання. ... Ти контролюєш усе» [1, с. 11]. Біг постає не лише утіленням буденного, власних звичок і стабільності, але й здатності подолати себе, вийти за ustaleni раніше межі своїх можливостей. Біг допомагає Алісії («Темно, майже ніч») взяти свою долю у власні руки так само, як вона змогла підкорити власне тіло: «Biegłam wśród drewnianych domków niezdarnie i ciężko, w gardle zbierała mi się lepka wydzielina, środek ciała wydawał się straszną kulą żółci i tłuszczu, a nogi i ramiona poruszały się w osobnym rytmie. Nie poddałam się jednak» [5]. У романі подолання супротиву власного тіла дає героїні відчуття сили і свободи. Й. Батор описує пробіжку як майже сакральний ритуал, у який не можуть втручатися сторонні: «Zawsze biegam sama, to dla mnie czas ciszy i skupienia, gdy nabieram siły na przeżycie dnia» [5]. Так, Алісії було легше прийняти Мартина як свого коханця, ніж дозволити йому супроводжувати її під час пробіжки. Показово щодо характеру їхніх стосунків є злагодженість бігу, якої їм швидко вдалося досягти. Введення цієї любовної лінії до роману також дозволило письменниці показати нерозривний зв'язок між прагненням утримати контроль та усвідомленням власної незалежності. Попри гармонійність та взаєморозуміння у парі Алісії та Мартина для дівчини важливо зберегти свою свободу і здатність не озираючись рухатися вперед. Сцена прощання закоханих має символічне значення завдяки останнім словам хлопця: «Ja też, Alicjo, biegnij» [5], які позначають не стільки безпосередній фізичний акт руху, скільки стиль життя головної героїні.

Однією з форм утілення мотиву самозбереження в аналізованих романах постає використання бігу як засобу боротьби зі стресом. Через свою професію Алісія стає свідком людських страждань і ницості, однак здатна витримати психологічний тиск і очиститися від зайвих емоцій. «Nieraz myślałam w prasy, żeby ... pójść pobiegać. Pęd powietrza sprawia, że moje mięśnie się rozluźniają, napięcie opada i znów jestem Alicją Pancernikiem, która potrafi stawić czoła nienawiści i głupocie, śmierci i zniszczeniu» [5], – пригадує головна героїня. Психофізичні процеси в організмі у разі значного фізичного навантаження сприяють подоланню стресу і відчуття безпорадності. Пробіжка постає у романі втіленням свободи та вітальної сили: «Codziennie biegam dziesięć kilometrów i ta godzina wolności, gdy czuję swoje ciało i jego siłę, daje mi pewność, że przetrwam kolejną dzień, noc, kolejną bolesną historię» [5]. У романі «У лісі-лісі темному» біг також зображено як емоційну розрядку, засіб позбавитися від нав'язливих думок та переживань: «Але в голові прокручую слова, біжу доти, доки їх не заглушують серцебиття та стукіт п'ят» [1, с. 49]. Сцени бігу відіграють важливу роль в експлікації мотиву самозбереження, адже цей вид спорту символізує здатність знайти вихід з будь-якої ситуації, тобто врятувати себе. Для передачі переживання психологічної безвиході письменниця вдається до порівняння з клаустрофобією та відкрито наголошує на терапевтичній функції

бігу. «Фізичні вправи тут ні до чого – принаймні не суто вони. ... Сіль у тому, щоб вийти надвір, де немає стін, де є можливість утекти» [1, с. 47], – визнає героїня.

Традиційними формами реалізації мотиву самозбереження є втеча та боротьба. У романі («У лісі-лісі темному») персонаж поступово еволюціонує і змінює стратегію виживання: «У мені – два потужні імпульси. Перший – бігти, ... робити все можливе, щоби втекти звідси. Другий – стояти й боротися» [1, с. 253–254]. Письменниця опосередковано через думки головної героїні показує дві основні стратегії самопорятунку. Однак для образу Леонори характерне тяжіння до першої з них. Проявом цього було і безумовне підпорядкування Лі домінантній Клер, і «втеча» з рідного міста як спосіб вирішення проблем. У романі десятиліття ігнорування свого минулого (за винятком Нини) постає формою втечі від конфлікту. Підліткова травма (переривання незапланованої вагітності, «зрада» коханого) описана як «психічний шок, після якого було простіше бігти вперед, не озираючись» [1, с. 262].

З одного боку, такий біг є виявом слабкості, уникненням конфронтації («Я побігла. Це було просто. Так, це було просто. Жодних питань, підбурювань, докорів...» [1, с. 49]), але водночас способом збереження духовної та емоційної цілісності. Сказані жартома подругою слова «Ти можеш побігти... проте не можеш втекти» [1, с. 49] стають пророчими у розв'язці твору. Усвідомлення Леонорою необхідності змінити життєву стратегію, закрити гештальт письменниця розкриває через образ фізичного акту: «Я бігаю. Це те, що я роблю – біжу. Але іноді ти не можеш бігти далі» [1, с. 253–254].

Негативна конотація бігу як втечі змінюється, коли Леонора використовує силу своїх м'язів, щоб врятувати Джеймса, а потім і себе. Замість втечі вона вдається до переслідування, однак метою бігу залишається самозбереження (від смерті або від емоційної травми від загибелі коханої людини). Протистояння із Клер – це переломний момент у зростанні Леонори, вона виявляється здатна дати відсіч давньому кумирові. Спочатку психологічно – коли не дає нав'язати собі чужу версію забутих подій, а пізніше – на рівні фізичному. Біг, який усе життя був способом уникнути конфлікту, врятуватися втечею, наприкінці роману знов виконує функцію самозбереження – однак тепер Леонора не уникає битви, вона прагне врятувати себе, щоб не дати перемогти Клер. Міцність психіки героїні увиразнюється за допомогою опису нервового зриву іншого персонажа – Фло, яка посіла місце Леонори у житті Клер (потрапила під її вплив і контроль, втратила самостійність, і у разі зіткнення зі справжньою сутністю ідола вчинила спробу самогубства). Леонора змушує своє тіло працювати, попри отруєння, щоб жити далі і щоб розкрити злочин Клер. Відбувається остаточне переродження героїні, адже вона витримує відкрите протистояння і нарешті позбавляється підліткових комплексів та залежності від сильнішої особистості.

У романі «Темно, майже ніч» головна героїня вибирає своєю основною стратегією виживання боротьбу. Хоча у минулому вона вдається до втечі (переїзд до іншого міста), однак на момент розгортання детективної лінії у романі дівчина фактично подолала дитячу травму. Мотив самозбереження у цьому творі трансформується у мотив збереження життя, адже Алісія бореться передусім за порятунок дитини. Так само, як Леонора, вона послуговується єдиною зброєю, яку має, – міццю натренованого тіла. Вона переслідує підозрюваного,

і відчуває повний контроль над ситуацією: “wiedziałam, że nie będzie w stanie mi uciec, i poczułam się dziwnie radosna, jakby lekko rijała” [5]. Єдине, у чому героїні аналізованих творів перевершують інших персонажів, – це витривалість марафонця, тому саме цією силою вони послуговуються для подолання ворога. Показовою у цьому плані є визнання Алісії: “Chyba umiałam tylko za nim biec” [5]. Аналогічно Леонора, прагнучи врятувати Джеймса, змогла наздогнати автомобіль, однак не здолала перехопити контроль над кермом у Клер. В обох романах біг зображений як найефективніша для персонажів стратегія боротьби.

Висновки. Основним засобом експлікації мотиву самозбереження у романах Йоанни Батор «Темно, майже ніч» та Рут Веа «У лісі-лісі темному» постають сцени бігу. Попри традиційну асоціацію із втечею та негативну конотацію, ця стратегія є виправданою для порятунку від неподоланої загрози. Рішення покинути рідне місто і залишити минуле позаду було єдиним правильним для обох героїнь. Варто відзначити, що, загартувавшись і упевнившись у власних силах, Алісія («Темно, майже ніч») і Леонора («У лісі-лісі темному») повертаються до битви, якої уникли в дитинстві, щоб остаточно зцілитися від психологічної травми. Однак психологічний аспект занять бігом охоплює широке емоційне поле (самовпевненість, зняття психологічної напруги, відчуття безпеки і контролю), завдяки чому сцени бігу у романі функціонують для зображення реалізації внутрішнього потенціалу героїнь, створення сильної особистості, побудови щоденної рутини як способу контролювати власне життя. Завдяки цьому персонажам вдається витримувати психологічний тиск та подолати підліткову травму. Мотив самозбереження охоплює підтримку як психологічного, так і фізичного здоров'я, тому регулярні заняття бігом зображені у романі не лише формою тренувань, а й способом зняти стрес. Використання бігу як засобу самозбереження сягає у романах такого рівня, що героїні послуговуються своїм вмінням для переслідування, перемоги над злочинцями.

Отже, завдяки насиченості романів Йоанни Батор «Темно, майже ніч» та Рут Веа «У лісі-лісі темному» сценами бігу мотив самозбереження розгортається у формі реалізації вітального потенціалу, засобу подолання стресу, втечі від небезпеки та прямої конфронтації.

Література:

1. Веа Р. У лісі-лісі темному. Київ : Наш формат, 2016. 288 с.
2. Мухамітянов Ф. Физическая культура как дисциплинарное пространство формирования телесности. *Психология телесности: теоретические и практические исследования* : материалы Междунар. заоч. науч.-практ. конф. Пенза : ПГПУ им. В.Г. Белинского, 2008. С. 106–113.
3. Путилов Б. Мотив как сюжетобразующий элемент. Типологические исследования по фольклору : сборник статей в память В.Я. Проппа. Москва : Наука, 1975. С. 141–155.

4. Силантьев И. Поэтика мотива (Язык. Семиотика. Культура). Москва : Языки славянской культуры, 2004. 296 с.
5. Bator J. Ciemno, prawie noc. Warszawa : W.A.B., 2012. URL: <https://docer.pl/doc/c50s10-> (дата звернення: 10.12.2020).
6. Callen K. Mental and emotional aspects of longdistance running. *Psychosomatics*. 1983. No. 24(2). P. 133–151.
7. Evans B. Why we run? An exploration of what and who motivates us to run. URL: https://whywerun.strava.com/assets/whitepaper/Whitepaper_Strava_WhyWeRun_012320.pdf (дата звернення: 10.12.2020).
8. Górecka E. Kicz i marzenia. O “słodczy” przestrzeni w prozie Joanny Bator. *Prace Literaturoznawcze*. 2017. № 5. S. 169–179.

Fedko O. Motif of self-preservation in in J. Bathor' novel “Dark, almost night” and R. Ware's “In the dark, dark woods”: the specificity of functioning

Summary. In the article the functioning of running scenes as a mean of explicating of the self-preservation motive in Joanna Bathor' novel “Dark, almost night” and Ruth Ware's “In the dark, dark woods” is analyzed. These two texts are similar due to complicated detective story, description of women's psychology, social issues and the significant role of running in the lives of the main characters. The relevance of the study is determined by the insufficient elaboration of these works in the literary discourse and the rethinking of the symbolic meaning of running as a form of self-preservation. The specifics of running revealed in biological and sociological researches determine the potential of this type of activity in depicting the psychological state of the characters.

The theoretical bases of the article are the works of O. Veselovsky, B. Putilov, B. Tomashevsky, I. Silantiev, V. Khalizev, V. Shklovsky. The main forms of development of the self-preservation motive are established: realization of vital potential, mean of overcoming stress, escape from danger and direct confrontation. The specific of the artistic presentation of the character's spiritual rebirth is noted as describing the strength of the trained body and the release of psychological tension during the run. In artistic reality physical movement is a productive method of overcoming stress and maintaining control over one's life. In the text changing the place of living is of particular importance as it marks an escape for self-rescue. The development and evolution of the heroines of both novels are connected with their confrontation with the past. The use of running as a means of self-preservation in the analyzed texts reaches such level that the characters use their skills to pursue and defeat criminals. In Joanna Bathor' novel “Dark, almost night” and Ruth Ware's “In the dark, dark woods” the realization of the motive of self-preservation is intertwined with the heroines' discovery of their own identity, realization of corporality and overcoming psychological trauma.

Key words: motive, identity, corporeality, self-preservation, overcoming trauma.

Фока М. В.,

доктор філологічних наук, доцент,

професор кафедри лінгводидактики та іноземних мов

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ЗМАЛЮВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ СТАНІВ ПЕРСОНАЖА ЯК ШЛЯХ ДО ПСИХОЛОГІЗМУ «НОВОЇ ДРАМИ»

Анотація. Мета статті – дослідити особливості змалювання психологічних станів персонажа як джерело психологізму «нової драми» (на матеріалі п'єси Г. Ібсена «Ляльковий дім»). Розглянуто категорію санскритської поетики «раса», що дає можливість глибше зрозуміти функційність емоції у творі. У «нових драмах» письменники так само зосереджуються на емоціях, показують перегікання однієї емоції в іншу, що приводить до головної емоції, яка, урешті-решт, починає домінувати, знаходить відгук у читача/глядача. Це досягається створенням внутрішнього конфлікту морально-етичного характеру, переживання якого приводить до певних психологічних станів героїв, опис яких створює психологізм, а їхня зміна приводить до драматургії. Авторка фокусує увагу на п'єсі Г. Ібсена «Ляльковий дім» та детально аналізує психологічну еволюцію головної героїні Нори: від на перший погляд безтурботної й легковажної до серйозної та глибокої особистості; від ніжної, слухняної й покірної до незалежної і сильної. Загроза викриття брехні, що покладена в основу сімейних стосунків, стає морально-етичною проблемою та межовою ситуацією для Нори. Внутрішній конфлікт, який будується на проблемі брехні, стає головним рушієм психологічної еволюції героїні, що і становить драматургію твору. Одним із головних джерел психологізму «нової драми» кінця XIX – початку XX ст. є зображення психологічних станів персонажів. Зокрема, у п'єсі Г. Ібсена «Ляльковий дім» детально змалювано психічний стан головної героїні Нори, де письменник настільки детально описує еволюцію її душевного стану, що читач/глядач із легкістю вловлює перехід від однієї емоції до іншої. Це не лише стає рушієм сюжетної лінії та конфлікту, але змушує його переживати та співпереживати, а це і є вищою метою мистецтва. Інтерпретація творів із психологічної перспективи відкриває нові горизонти для літературознавчих досліджень «нової драми» й інших творів, бо занурення у психологію персонажа дає можливість досягнути істинне у творі, те, що зазвичай залишається на підтекстовому рівні.

Ключові слова: «нова драма», психологізм, психічний стан, раса, емоція, Г. Ібсен, «Ляльковий дім».

Постановка проблеми. Епоха кінця XIX – початку XX ст. позначена потужним розвитком театрального мистецтва, у якому відбувалося кардинальне, навіть революційне переосмислення п'єси, що відображено в самому терміні «нова драма», яким позначено драматичний твір зламу століть. Так, відкритий зовнішній конфлікт замінює прихований внутрішній; активну дію заступає внутрішня дія; ремарки, що пояснювали перебіг дії, спрямовані на створення настрою; деталі, звуки та паузи, які мали чітко виражений функційний характер, набувають особливого смислового навантаження; прості й зро-

зумілі діалоги та репліки стають на перший погляд нез'язними і нелогічними; символи, що фактично відсутні в реалістичних, так званих *добре зроблених п'єсах*, починають відігравати важливу роль. Усі ці зміни, які зазнав драматичний твір, демонструють уведення психологізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен «нової драми» розглянуто всебічно і ґрунтовно: її різновиди, специфіку конфлікту, особливості сприйняття драми, роботи яскравих представників, як-от: Г. Гауптмана, Е. Золя, Г. Ібсена, М. Метерлінка, А. Стріндберга, А. Чехова, Б. Шоу тощо. Ці питання ретельно вивчили такі дослідники, як: В. Адмоні, А. Анікст, Д. Браун, Б. Бекерман, Е. Бенглі, Ю. Горджеладзе, О. Журчева, Б. Зінгерман, В. Лакшин, Н. Малютіна, М. Меркулова, О. Ніколенко, Л. Троцький, С. Хороб та інші. Незважаючи на досить повний огляд явища «нової драми», не всі аспекти ще вдалося розкрити й дослідити, зокрема її психологізм, де одним зі способів його творення є зображення психологічних станів персонажів.

Мета статті – дослідити особливості змалювання психологічних станів персонажа як джерело психологізму «нової драми» (на матеріалі п'єси Г. Ібсена «Ляльковий дім»).

Виклад основного матеріалу. Ще в давньоіндійському трактаті «Натьяшастра», своєрідному енциклопедичному зведенні про театральне мистецтво, наголошувалося на расі (естетична емоція), яка ставала ядром драматургічного твору, що зумовлювала структуру постановки. У трактаті чітко визначено: «Ніякий смисл [драми] не розвивається безвідносно до раси» [1, с. 93].

Досягнення ж раси чітко пов'язано із психологізмом. Так, концепція раси має три рівні: необмежену кількість вібгав й анубгав, 49 бгав і 8 видів раси. Вібгава пов'язана зі створенням відповідної емоційної атмосфери (зокрема, декорації, зовнішній вигляд акторів, прийоми виразності тощо), тоді як анубгава визначає саму гру актора. У своїй єдності вони формують бгави, тобто емоції, що поділяють на постійні, скороминучі й сутнісні. Наприклад: постійна бгава печаль навіюється такими скороминучими бгавами, як відчуження, знемога, утома, страх, відчай тощо [1, с. 107]. Своєю чергою, сутнісні бгави відносять до відтворення фізіологічних змін в організмі, які переживає людина під впливом тієї чи тієї емоції. Скажімо, тремтіння – від холоду, страху чи радості [1, с. 136], а заціпеніння – від болю, подиву чи відчаю [1, с. 136]. І тільки постійна бгава (домінантна емоція) переходить у расу, вищу емоцію, емоцію естетичного задоволення. Очевидно, тільки визначивши вид раси, що мала виникнути в результаті сприйняття драми, автор починав будувати твір, зокрема підбирав відповідні скороминучі й постійні бгави, які увиразнювали та посилювали емоційні відтінки єдиної постійної бгави, що зрештою й переходила в заплановану расу.

Екскурс до давньоіндійської драми, а точніше, до її теорії, є не випадковим. Саме «Натяшастра» дає змогу вповні зрозуміти значення емоції й особливості її генерування в п'єсі. Цей зважений та усвідомлений підхід до творення емоції на театральній сцені дає змогу кардинально по-новому сприйняти «нову драму», зацентувати увагу на психічних станах персонажів, їхніх змінах, які пов'язані з певними емоціями та їхніми відтінками. У «нових драмах» письменники так само зосереджуються на емоціях, показують перетікання однієї емоції в іншу, що приводить до головної емоції, яка, урешті-решт, починає домінувати, знаходить відгук у читача/глядача, що отримує естетичне задоволення, тобто, як говориться в «Натяшастрі», стає «співзвучною серцю» («Той смисл, який співзвучний серцю, [саме] його бгава породжує расу, [і] тіло [виявляється] пронизаним нею, як сухе дерево – вогнем» [1, с. 123]). Це досягається створенням внутрішнього конфлікту морально-етичного характеру, переживання якого приводить до певних психологічних станів героїв, опис яких створює психологізм, а їхня зміна приводить до драматургії.

П'єса Г. Ібсена «Ляльковий дім» вражає своїм психологізмом саме через тонке зображення психологічної еволюції головної героїні Нори: від на перший погляд безтурботної й легковажної до серйозної та глибокої особистості; від ніжної, слухняної й покірної до незалежної й сильної. У своїй книзі «Мистецтво драматургії» Ларош Еґрі називає стани Нори, які вона поступово переживає: безвідповідальність і безпечність переходять у тривогу, тривога перетікає у страх, а страх – у відчай, потім, у кульмінаційний момент, вона ціпеніє, а далі, усвідомивши становище, у якому перебуває, ухвалює рішення [див.: 2, с. 70]. Відштовхуючись від запропонованих драматургом станів головної героїні, спробуємо детальніше простежити психологічну еволюцію Нори.

Стан безвідповідальності та безтурботності. Із самого початку Нора постає як життєрадісна, весела й безтурботна. Тоді як її чоловік, адвокат Гельмер, наполягає на потребі заощаджувати (підвищену платню він отримує тільки через три місяці), Нора без вагань залишає посланцю крону за допомогу та з легкістю витрачає гроші на подарунки та дрібниці. Уже тут приховано головний конфлікт п'єси: «Жодних боргів! – наголошує Гельмер. – Ніколи не позичати! На домашнє вогнище, засноване на позичках і боргах, лягає якась негарна тінь залежності» [3, с. 98–99]. По суті, у цих словах вириковується конфлікт, з розвитком якого відбувається психологічна еволюція героїні.

Нору сприймають як легковажну особистість. «Норо! <...> Знов у тобі легковажність бере гору» [3, с. 98], – жартівливо дорікає Торвальд; «Норо, Норо, ти й далі така сама легковажна? У школі ти була великою марнотраткою» [3, с. 104], – цікавиться подруга фру Лінне.

Сама ж Нора підтримує складений легковажний образ. Проте, зокрема, свідчить манера спілкування між чоловіком і дружиною: «Гельмер (зі свого кабінету). Це що, ластівка щебече?

Нора (розгортаючи пакунки). Ластівка.

Гельмер. То білочка там шурхотить?

Нора. Вона!» [3, с. 98].

Проте, як виявляється, Нора не така вже й легковажна. У розмові із фру Лінне вона піддається спонтанному бажанню розкрити себе справжню, самоствердитися. «Але «Нора, Нора» не така вже й навіжена, як вам здається» [3, с. 104], – заявляє вона своїй подружці. Нора розкриває свою «велику таємницю» [3, с. 109]:

вісім років тому вона позичила велику суму грошей, щоб вилікувати чоловіка від смертельної хвороби, і відтоді змушена віддавати борг, таємно заощаджуючи й підробляючи. Вона глибоко пишається своїм учинком, у результаті якого вона не тільки врятувала життя чоловіку («Отож <...> я також маю чим пишатися і тішитися. Бо це я врятувала Торвальдові життя» [3, с. 107]), але й врятувала свій шлюб, коли приховала правду («Торвальд зі своїм глибоко вкоріненим почуттям власної гідності <...> як гірко і принизливо було б для нього знати, що він мені чимось зобов'язаний. Це б цілком зіпсувало наші стосунки, наша злагоджена, щаслива родина вже не була б така, як тепер» [3, с. 109]). У цьому зізнанні приховано внутрішню потребу самоствердження.

Стан тривоги. Почуття тривоги посилюється в п'єсі поступово, але з незмінною динамічністю. Неспокій з'являється з появою Кростгада, того, у кого Нора позичила гроші й мусить їх віддавати. Його прихід змушує Нору тривожитися, і це передає мова її тіла: вона напружилася й насторожилася, коли почувла його голос: «Нора. А хто там такий?

Кростгад (у дверях передпокою). Це я, фру Гельмер.

Нора (поволі підходить до Кростгада і напружено, стиха питає). Ви? Що таке?» [3, с. 111].

Почуття тривоги посилюється, коли Кростгад, знаючи, що Нора підробила підпис батька на борговому зобов'язанні, починає шантажувати її, щоби вона посприяла, щоб його залишили на службі, адже Гельмер хоче звільнити його. Тривожний стан плавно посилюється: спочатку Нора переконана у правильності вчинку, але вже починає сумніватися («Ет, що там! <...> Хотів мене налякати! Не така я дурна. <...> Але <...> Ні, не може такого бути! Я ж зробила це з любові» [3, с. 123]), а потім почуття тривоги поглинає її повністю («Біда надходить. Таки не минає мене. Ні, ні, ні, не може цього статися, не повинно» [3, с. 141]).

Стан страху. Почуття тривоги перетікає у страх, який починає домінувати з моменту, коли лист опиняється у скриньці: «Лист у скриньці <...> Торвальде, Торвальде <...> Тепер нам немає рятунку!» [3, с. 144]. Це відчуття немов увиразнюється танцем Нори: напруження і знервованість посилюються ритмічністю її танцювальних рухів, які не попадають у такт музиці, де сам танець символізує життя та бажання жити: «Гельмер грає, Нора танцює, доктор Ранк стоїть біля піаніно позад Гельмера й дивиться.

Гельмер (граючи). Повільніше <...> повільніше <...>

Нора. Не можу інакше.

Гельмер. Не так бурхливо, Норо!

Нора. Саме так і треба.

Гельмер (зупиняється). Ні, ні, зовсім не так.

<...> Ранк сідає до піаніно і грає. Нора танцює дедалі шаленіше <...>

Гельмер. Але ж люба моя, дорога Норо, ти так танцюєш, ніби йдеться про твоє життя.

Нора. Бо так воно і є» [3, с. 147–148].

Страх ще межує з почуттям надії, адже Нора ще намагається змінити ситуацію.

Стан відчаю. Почуття страху переходить у відчай, коли лист потрапляє в руки чоловіка. У момент, коли він іде читати листа, вона готова на крайні кроки: «Нора (з невидючим поглядом ходить по кімнаті, хапає Гельмерове доміно, накидає собі на плечі й шепоче швидко, хрипко, уривано). Ніколи більше не бачити його. Ніколи. Ніколи. (Напинає на голову шаль.) І дітей ніколи не бачити, і їх. Ніколи, ніколи <...> Ох, у крижану чорну

воду <...> в бездонну глибину <...> ох, аби швидше було по всьому <...> Тепер він бере, читає. О, ні, ні, ще ні. Прощай, Торвальде, і ти, і діти <...> (*Кидасться до передпокою*)» [3, с. 161]. Вона щиро переконана, що в цьому полягає вихід: «Якщо мене не буде на світі, то ти вільний» [3, с. 162], – згодом пояснює Нора чоловіку.

Стан оцінення. Коли ж Гельмер дочитує другого листа та розуміє, що вони врятовані (Крогстад повернув документ-зобов'язання), він відчуває радість, а Нора оцінення, бо саме в цю хвилину до неї поступово приходять прозріння: «Слухай же, Норо, ти ще наче не збагнула, що все минуло. Що таке? <...> Ти ніби закам'яніла» [3, с. 164]. Одразу ж Нора переосмислює своє життя: «Гельмер. Норо <...> що це означає? Це твоє закам'яніле обличчя <...> // Нора. Сідай. Розмова буде довга» [3, с. 165].

Поштовхом до прозріння стає реакція чоловіка на її вчинок, точніше, реакція, яку вона так і не отримала: Нора щиро вважала, що Гельмер візьме на себе її провину, бо глибоко кохає її, як і вона його, тож, щоб цього не сталося, вона готова була накласти на себе руки, принести себе в жертву, щоби врятувати його. Проте Гельмер учинив зовсім протилежно: замість того щоб, бодай, зрозуміти вчинок дружини, він обурено звинувачує її (для нього вона лицемірка, брехунка і злочинниця, без побожності, моралі й відповідальності [3, с. 162], якій не можна довірити виховання дітей [3, с. 163]).

Нора усвідомлює, що все своє життя намагалася спочатку подобатися батьку, а згодом чоловіку, і в бажанні відповідати їхнім ідеалам загубила себе («Коли я жила вдома з татом, він висловлював мені свої погляди, тож я мала ті самі погляди. А коли в мене з'явилися інші, я їх приховувала, бо вони йому не сподобалися б. <...> Ти все влаштував на свій смак, і в мене ставав такий самий смак, чи я тільки вважала, що він такий, важко сказати <...> Думаю, і те, й те. Раз так, а раз інакше» [3, с. 166]). Її життя в мить знецінюється («Тепер, коли я оглядаюся назад, мені здається, що я жила тут жалюгідним життям, сяк-так перебивалася» [3, с. 166]) разом із заниженням самооцінки («Ви винні, що з мене нічого не вийшло» [3, с. 166]).

Ухвалення рішення. І Нора бачить для себе вихід: вона твердо переконана, що все треба знов розпочати самостійно, із самовиховання, саморозвитку й самореалізації. Вона відчуває в собі сили та твердість духу: «Спершу треба виконати інше завдання. Подбати про своє виховання <...>. Мені самій треба взятися за це. <...> Я мушу бути сама, щоб зрозуміти себе і все навколо. <...> І я піду зараз же» [3, с. 167]. До того ж Нора цілком усвідомлює й можливі наслідки: «Я зовсім не знаю, що з мене вийде» [3, с. 171], але впевнено йде вперед. Цей стан можна визначити як рішучість.

Як точно зазначає драматург Ларош Еґрі, розвиток Нори – це еволюція, а кульмінація – революція. Саме внутрішній конфлікт стає рушієм психологічних переживань героїні, а його розвиток – психологічного росту [див.: 2, с. 70]. Головним рушієм внутрішнього конфлікту стає брехня, розкриття якої веде до прозріння.

Г. Ібсен був переконаний: «П'єса не закінчується з падінням завіси після п'ятої дії – справжній фінал знаходиться за її межами» [4, с. 41]. Переосмислення психології головної героїні починається після завершення п'єси з розумінням того, що Нора йде від чоловіка. Головною причиною є питання: коли ж Нора стала такою хороброю? Насправді, вона не стала, а була такою. На це вказують із самого початку незначні, здавалося б, деталі. Наприклад, знаючи, як Гельмер ставиться до витрат, вона все-

таки залишає крону посланцю, а отже, має свою думку; або, усвідомлюючи заборону чоловіка щодо солодкого, вона не відмовляє собі в мигдалевому тістечку, а значить, має своє «Я».

До того ж сила Нориного характеру також полягає в хоробрості протистояти суспільству: вона має сміливість знайти гроші, коли «дружині не позичать грошей, якщо на те нема згоди її чоловіка» [3, с. 108], чи підробляти, коли це не вважається жіночою справою («<...> все ж таки було приємно сидіти і працювати, заробляти гроші. Я почувала себе майже чоловіком» [3, с. 110]). Для неї суспільство протистоїть сім'ї, це протистояння акумулюється в опозиції *рідне – чуже*. Подивімося: «Гельмер. Норо! (*Підходить до неї і жартівливо смікає її за вухо.*) Знов у тобі легковажність бере гору. Даймо, що я сьогодні позичу тисячу крон, ти витратиш їх на свята, а в новорічний вечір мені на голову впаде черепиця з даху, і кінець».

Нора (*кладає йому руку на плече*). Ох, не кажи такого страхіття. Гельмер. А якби таке сталося, що тоді?

Нора. Якби сталося таке лихо, то мені було б байдуже, є в мене борги чи немає.

Гельмер. Ну, а людям, у яких я позичав?

Нора. Людям? Що мені до них? Вони ж чужі» [3, с. 98].

І це протистояння суспільству лише посилюється: «Гельмер. Залишити дім, чоловіка й дітей! Ти не подумала про те, що скажуть люди?

Нора. Хай кажуть, я не буду на них зважати. Я тільки знаю, що мені необхідно це зробити» [3, с. 168].

І навіть має сміливість кинути йому виклик: «Гельмер. Ти говориш, як дитина. Не розумієш суспільства, в якому живеш».

Нора. Так, не розумію. Але тепер хочу переконатися, хто має слухність – суспільство чи я» [3, с. 169].

Загроза викриття брехні, що покладена в основу сімейних стосунків, стає морально-етичною проблемою та межевою ситуацією для Нори. Внутрішній конфлікт, який будується на проблемі брехні, стає головним рушієм психологічної еволюції героїні, що і становить драматургію твору. Своєю чергою, опис психічних станів, які поступово змінюються, посилює емоційну атмосферу п'єси.

Висновки. Одним із головних джерел психологізму «нової драми» кінця XIX – початку XX ст. є зображення психологічних станів персонажів. Зокрема, у п'єсі Г. Ібсена «Ляльковий дім» детально змальовано психічний стан головної героїні Нори, де письменник настільки детально описує еволюцію її душевного стану, що читач/глядач із легкістю вловлює перехід від однієї емоції до іншої. Психологічна динаміка не лише стає рушієм сюжетної лінії й конфлікту, але змушує його переживати і співпереживати, а це і є вищою метою мистецтва. Інтерпретація творів із психологічної перспективи відкриває нові горизонти для літературознавчих досліджень «нової драми» і не тільки, бо занурення у психологію персонажа дає можливість досягнути істинне у творі, те, що зазвичай залишається на підтекстовому рівні.

Література:

1. Поэтологические памятники Востока: образ, стиль, жанр / отв. ред. Н. Лидова. Москва: Вост. лит., 2010. С. 83–152.
2. Egri L. The Art of Dramatic Writing: Its Basis in the Creative Interpretation of Human Motives. New York; London; Toronto; Sydney; Tokyo; Singapore, 1972. 332 p.
3. Ібсен Г. Ляльковий дім: п'єси. Харків: Фоліо, 2011. 346 с.
4. Törnqvist E. Ibsen. A Doll's House. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 228 p.

Foka M. The description of the psychological states of the character as a way to the psychologism of the “new drama”

Summary. The purpose of the paper is to investigate the peculiarities of the description of the psychological states of the character as a source of psychologism of the “new drama” (based on the play “A Doll’s House” by H. Ibsen). The comparative typological method has allowed to reveal the role and functionality of emotion in the literary work in the process of analogy the category “rasa” with the psychologism of the “new drama”, and the systematic approach and elements of psychological analysis has allowed to gradually investigate the evolution of psychic states of the protagonist in the “new drama”. The category “rasa” of the Sanskrit poetics is considered, which gives a deeper understanding of the functionality of emotion in the literary work. In the “new drama”, writers focus on emotions, showing the flow of one emotion to another, leading to the main emotion, which eventually begins to dominate, finding a response from the reader/viewer. This is achieved by creating an internal conflict of moral and ethical nature, the experience of which leads to certain psychological states of the characters, the description of which produces psychologism, and their changes generate drama. The author focuses on H. Ibsen’s play “Doll House” and analyzes in detail the psychological evolution of the main character Nora: from, at first glimpse,

carefree and frivolous to a serious and deep personality; from gentle, obedient and submissive to independent and strong. The threat of exposing lies, which underlies family relationships, becomes a moral and ethical issue and a borderline situation for Nora. The internal conflict, which is based on the problem of lies, becomes the main factor of the psychological evolution of the heroine, which is the drama of the work. One of the main sources of the psychologism of the “new drama” of the late nineteenth and early twentieth centuries is the depiction of the psychological states of the characters. In particular, H. Ibsen’s play “A Doll’s House” describes closely the psychic states of the main character Nora, where the writer depicts in such detail the evolution of her psychic states that the reader/viewer easily captures the transition from one emotion to another. It is both the driving force of the plot line and the conflict and the reason of making him be emotional over and empathize, and this is the ultimate goal of art. The interpretation of literary works from the psychological perspective opens new horizons for literary studies of the “new drama” and other works, because the immersion in the psychology of the character allows to comprehend the true in the work, that usually remains in the subtextual level.

Key words: new drama, psychologism, psychic state, rasa, emotion, H. Ibsen, “Doll’s House”.

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ
ТА СХІДНІ МОВИ

*Алексієвець О. М.,**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри германської і фіно-угорської філології імені професора Г. Г. Почепцова
Київського національного лінгвістичного університету*

ПРОСОДИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ОРАТОРСЬКОГО СТИЛЮ ПОЛІТИКА

Анотація. Роботу присвячено вивченню індивідуального ораторського стилю політика та встановленню специфіки його просодичної реалізації. Окреслено окремі теоретичні положення риторичної царини комунікації, такі як публічне мовлення, індивідуальний стиль, риторичний ідеал. Обґрунтовано необхідність дослідження просодичних характеристик різножанрового мовлення та просодичних особливостей промовця, пов'язаних з його індивідуальним вибором. На основі проведеного аудитивного аналізу політичного мовлення Девіда Кемерона показано, що просодія бере участь у формуванні індивідуального стилю оратора. Здійснено аналіз просодичних маркерів індивідуального ораторського стилю, а саме мелодичного, динамічного, темпорального компонентів, тембрального забарвлення. Доведено, що індивідуальний стиль політика-промовця утворюється завдяки комплексу просодичних засобів, що сприяє його самовираженню і формують особливу манеру мовлення. Результати аудитивного аналізу дають змогу стверджувати, що інваріантній інтонаційній моделі індивідуального ораторського стилю британського політика притаманні такі ознаки: правильна артикуляція, послівна акцентуація, розширений тональний діапазон, середньо-підвищений тональний рівень, варіативність мелодичних контурів (ступінчастий поступово спадний і з порушеною поступовістю, поступово ковзний, рівний), прискорено-помірний темп, наявність інтенсифікованих пауз, регулярний ритм, чистий тембр. Вивчення індивідуального ораторського стилю політика і його просодичних маркерів слугуватиме прирошенню знання про фоностилістичні особливості публічного мовлення. Висловлені у статті роздуми та одержані у ході аудитивного аналізу результати можуть бути використані для формування риторичної компетенції політичного діяча. До подальших досліджень просодичних технік індивідуального ораторського стилю політика доцільно віднести питання аналізу емоційно-прагматичного потенціалу його реалізації.

Ключові слова: політичне мовлення, ораторський стиль, індивідуальний стиль, риторичний ідеал, аудитивний аналіз, просодія, просодична реалізація.

Постановка проблеми. Зацікавлення озвученим мовленням, характерне для сучасного розвитку лінгвістики на основі вивчення людського чинника в мові, привертає увагу до його просодичної організації. Мовознавчі праці, присвячені проблемам варіативності фонетичних одиниць, спрямовані на побудову певних інтонаційних моделей, які відображають закономірності просодичної організації масиву різностильових текстів. Водночас зростаючий інтерес до проблематики мовленнєвої поведінки особистості на політичній арені

в соціокультурних, культурно-національних та інших іпостасях, її індивідуального ораторського стилю засвідчує потребу дослідження сфери політичної комунікації.

Актуальність запропонованої наукової розвідки зумовлена антропоцентричною орієнтованістю новітніх мовознавчих студій, а також затребуваністю вивчення закономірностей мовного і просодичного оформлення політичного дискурсу у зв'язку з інтенсифікацією міжнародної політики та крос-культурної комунікації.

Метою статті є визначення особливостей просодичної реалізації індивідуального ораторського стилю промовця шляхом виявлення інтонаційних моделей усної реалізації його політичних виступів. Дослідження індивідуального ораторського стилю головним чином здійснюється на основі політичного публічного мовлення, тому матеріалом слугували озвучені тексти публічних виступів з різних питань суспільної діяльності, виголошених британськими політиками, загальною тривалістю 32 хвилини.

Виклад основного матеріалу. У лінгвістичних джерелах зазначається, що публічний виступ – це усний текст, побудований з урахуванням мовно-ситуативних, стилістичних та композиційних норм, виголошений певною аудиторією для інформування слухачів і впливу на них для отримання промовцем бажаного ефекту [1, с. 13]. Він є особистісним, досвідчені оратори виробляють власний індивідуальний стиль, що, безумовно, відображає психолого-соціальне та інтелектуальне спрямування їх особистості. Публічне мовлення є соціально й культурно зумовленою, ритуалізованою формою спілкування, регламентованою правилами і приписами багатовікової ораторської традиції. Водночас публічне мовлення є неодмінно «риторичною подією», що вимагає від промовця мобілізації усіх наявних у нього виразних ресурсів і здатності до миттєвого вловлювання настрою аудиторії та належної реакції на його непередбачувану зміну [2]; авторським текстом, а виявлення індивідуальності оратора – сутнісною характеристикою риторичного дискурсу, що значно впливає на його ефективність [3, с. 374]. Публічне мовлення належить до тих жанрів усного дискурсу, які передбачають мовну творчість і самобутність як умову їх ефективності. Для публічного виступу має значення індивідуальний стиль промовця, у якому проявляються характер, ерудиція, світогляд, мовні здібності, загальна культура, тому вивчення індивідуальних особливостей у використанні мови, зокрема фонетичних засобів, у публічному мовленні є важливим.

Психологи розуміють стиль діяльності як відносно стійку сукупність характерних і повторюваних рис людини, які вияв-

ляються у її мисленні, поведінці, спілкуванні [4, с. 183]. Розрізняють стиль мислення й поведінки окремого індивіда (індивідуальний стиль).

Значущість ораторського стилю відзначається спеціалістами у галузі риторики, де він кваліфікується як спосіб викладу, організація мовлення, характерна для конкретного оратора, об'єктивна система мовних правил, які має опанувати оратор [5]. У сучасній риторичній більшості уваги приділяють ораторському самовираженню, індивідуальному стилю. Часто його відзначає одна чи кілька типових рис (наприклад, для одного промовця прикметними ознаками можуть бути чіткість та логічність викладу, для іншого – вишуканість мовлення, для третього – натхненність та пафос або іронічність, гумор, ліризм). Проте не кожен промовець має яскраво виражений індивідуальний стиль.

Загалом стиль політика складається з цілої низки компонентів, які повинні «працювати» на створення його образу: програми, заяви, у яких відображено основні ідеї; поведінка, що дає змогу продемонструвати риси характеру; біографія; зовнішність (одяг, обличчя, постать), жести, красномовність чи ораторські здібності [6]. Щодо останнього аспекту, то важливим для ефективної презентації мовлення політичного діяча є адекватне використання просодичних засобів.

У становленні оратора велике значення має ораторський стиль, оскільки саме в ньому з особливою очевидністю виявляється оригінальність промовця. Так, Г. Апресян виділяє три складові частини стилю красномовства, а саме талант, натхнення і майстерність. Саме поняття «ораторський стиль» розглядається «як сукупність мовленнєвої виразності, що склалася історично, а також несловесних прийомів, зумовлених ідейно-тематичним змістом публічного усного виступу» [7, с. 205–206]. Своєрідність ораторського мистецтва, а саме оригінальність мислення і висловлювання, манера викладу і поведінки, позначається на стилі усного виступу. Таким чином, під індивідуальним ораторським стилем розуміється сукупність особистісних особливостей промовця.

Лінгвістка Л. Мацько до індивідуального ораторського стилю відносить усвідомлення потреби і виховання оригінального мовомислення; власну мовотворчу манеру, що виявляється в особливостях композиції промови, побудови фраз, схильності до вживання певних слів і словосполучень, окремих художніх засобів; поведінку промовця в аудиторії, вміння відчувати «центр» спілкування, вчасно переключати увагу слухачів; кінесіку і міміку; техніку вимови і дикцію, ритмомелодіку [8, с. 190].

Великого значення індивідуальному ораторському стилю надає С. Іванова [9], пояснюючи, що оратор, знаючи свій індивідуальний мовленнєвий стиль, зможе, спираючись на ці знання, краще увияти шляхи вдосконалення майстерності, щоб найкраще використати власні можливості.

У будь-якому тексті звучить голос його автора. Саме цей голос робить кожен риторичний твір унікальним. Поняття «голос» пов'язане не лише з особливостями фонації, але й з усією сукупністю виявів особистості промовця: його неповторною привабливістю, манерою триматися, вмінням донести думку до слухача. Окрім цього, лінгвісти [10, с. 8–9] говорять про стиль переконування політика.

У контексті заявленої проблеми з культурологічної точки зору відзначимо феномен риторичного ідеалу. А. Михальська розглядає конкретне змістове наповнення поняття ефективності мовленнєвого спілкування в різних культурах, прослідковує історію його становлення і змін на різних етапах розвитку окремих культур і робить висновок, що інформаційне визначення ефективності мовленнєвого спілкування як максимальної і найповнішої передачі інформації від суб'єкта мовлення (мовця) до об'єкта її (адресата), яке претендує на універсальність, далеко не універсальне, а швидше, культурно специфічне. Отже, оцінка ступеня ефективності мовленнєвого спілкування відбувається на основі зіставлення реального спілкування з тим ідеальним зразком, що існує в цій культурі, є специфічним саме для неї, сформованим у ній історично і відображає парадигми цієї культури. Цей зразок, як вважає дослідниця, можна назвати риторичним ідеалом [11].

Риторичний ідеал – це взірць досконалого оратора, який володіє мистецтвом красномовства та всіма потрібними для успішного публічного виступу рисами [5]. В античній риторичній виокремлюють сократівський (його ознаками є переконливість, істинність, чіткість і логічність мовлення, а також моральність та зорієнтованість на суспільне благо) і софістичний (для його риторичної діяльності характерні формальна переконливість, надмірна словесна краса, пишність, вибагливість мовлення і водночас егоцентризм та корисливість самого промовця) риторичні ідеали. Як вважає А. Михальська [11], сьогодні діють три такі риторичні ідеали: близький до софістичного, але нині особливо саморекламний, нав'язливий, спрямований на маніпуляцію масовою свідомістю; близький до сократівського ідеалу переконаності та істинності; тоталітарний, пропагандистський. Для досягнення риторичного ідеалу промовцем рекомендується сповідувати принципи, які визначають вибраний ідеал; дотримуватися морального обов'язку щодо слухачів; володіти високою освіченістю та риторичною культурою; працювати над виразним індивідуальним стилем мовлення; актуалізувати власну національну свідомість та громадянську відповідальність; дбати про зовнішній вигляд та імідж.

Промовець володіє не лише стереотипними рисами, але й суто індивідуальними. Перед аудиторією оратор прагне поєднати норми суспільної ситуації зі своїми винятковими особистими рисами, реалізувати у процесі спілкування свою творчу самобутність, зробити мовленнєву поведінку неповторною. Оратор прагне проявити власне «Я» у поєднанні з культурно-мовленнєвими межами. Усі великі оратори володіють особливим магнетизмом, який, впливаючи на підсвідомість слухачів, надає публічному виступу сугестивності.

Розглядаючи роль фонетичних засобів у формуванні індивідуального стилю оратора, варто, на думку О. Фрейдіної, чітко розмежовувати ті просодичні характеристики, які виділяються жанровою приналежністю тексту, і ті особливості, що визначаються індивідуальним вибором промовця, його естетичними вподобаннями [3, с. 375].

Також варто відзначити, що вибір оратором комунікативних стратегій і мовних засобів, зокрема просодичних, регулюється принципом доречності й повинен відповідати комунікативній ситуації, проте водночас промовець може відхилитися певною мірою від нормативних очікувань для вирішення риторичних завдань.

Відомо, що особливість політичної комунікації полягає у її високій прагматичній спрямованості, адже вона є засобом боротьби за владу. Вона, орієнтована на пропаганду певних ідей, здійснює емоційний вплив на аудиторію, прагне вплинути на політичні погляди адресата, спонукає його до певних дій. Власне, тому політичний діяч має майстерно володіти системою зображально-виражальних засобів, зокрема просодичних, щоби впливати на слухача. Ораторську майстерність політика визначає широкий спектр лексико-стилістичних засобів і риторичних прийомів, що застосовуються в усному політичному виступі, та його здатність активно варіювати ними залежно від складу аудиторії [13].

Як приклад розглянемо просодичну організацію індивідуального ораторського стилю прем'єр-міністра Великої Британії Девіда Камерона (2010–2016 роки), який довів свою успішність і політика, і оратора завдяки винятковому дару переконання, експресивності та емоційності мовлення. Відзначимо, що, попри властиву політикові емоційність, мовлення сприймається надзвичайно легко, будучи коротким, лаконічним та максимально доступним для сприйняття і слухачами-співвітчизниками, і слухачами всього світу. Ступінь точності відображення дійсності й глибини емоцій також не викликає сумніву. Ораторські здібності Девіда Камерона неодноразово оцінювалися науковою спільнотою [13; 14], він володіє талантом викликати прихильність слухачів.

У результаті аналізу виступів політика вдалося виявити низку просодичних технік, характерних для всіх його промов, які дають змогу здійснювати потужний емоційний та прагматичний вплив на аудиторію.

Яскравими рисами індивідуального ораторського стилю Девіда Камерона є чіткість і точність вимовлення звуків. Така артикуляційна організація мовлення дає йому змогу виділяти ключові слова, надавати промова вагомості, забезпечує зрозумілість та авторитетність виступів і водночас виступає риторичним засобом.

Проаналізувавши мелодіку й тональний малюнок мовлення виступів прем'єр-міністра, відзначимо, що діяч активно використовує зміни інтонації, надаючи важливості виступу та здійснюючи цим вплив на аудиторію. Мовлення легко сприймається і не є монотонним. Йому притаманна велика кількість виділених наголосом складів. Таке послівне акцентування є одним із виявів індивідуального стилю промовця.

Рисою індивідуального стилю є осмислене інтонування мовлення, тобто така локалізація фразового наголосу, яка б найбільше відповідала задуму оратора й можливостям сприйняття слухачів. Характерною для індивідуального ораторського стилю Девіда Камерона є реалізація висловлень на середньо-підвищеному тональному рівні у розширеному тональному діапазоні. Щодо дистрибуції мелодичних шкал, то у виступах має місце домінування усічених шкал. Наступними за частотою є повні шкали з перевагою спадної ступінчастої шкали. При цьому в межах повної шкали на увагу заслуговує наявність певної кількості спадних ковзних шкал, оскільки саме вони разом з іншими компонентами інтонації інтенсифікують значення висловлень. Окрім цього, наявні переривання шкали з різким підвищенням тонального рівня. Для завершення мелодичного малюнка інтоногрупи політик найчастіше послуговується спадними термінальними тонами високого та низького висотно-тонального рівнів, які посилюють

вагомі фрагменти й надають категоричності висловлюваному. Активно використовується фразовий наголос, який переноситься з кінцево-фокусної на марковану позицію.

Результати виступів політика засвідчують домінування прискороженого темпу, що, однак, не заважає адекватному сприйняттю смислу висловлюваного. Простежується тенденція до сповільнення на важливих словах чи ділянках. Установлено також, що для виступів характерне дрібне членування висловлень на інтоногрупи за допомогою коротких і дуже коротких пауз.

Політик виголошує промови у зоні помірної гучності з тенденцією до підвищення задля інтенсифікації висловлюваної точки зору. Тембр голосу чистий, без недоліків, окремі частини вимовляються з авторитарним забарвленням.

Наведемо фрагменти виступів, що демонструють індивідуальний ораторський стиль Девіда Камерона, який проявляється саме в особливостях просодичного оформлення мовлення.

(1) *It has 'not been an `easy journey,|and of ,course|we have 'not 'got every de'cision ,right,| but I`do be,lieve| that to ,day our 'country is`much ,stronger.||*

(2) *Above ,all it was about 'turning around the e`conomy.||*

(3) *And with the ,deficit| cut by 'two- ,thirds,| 'two and a half 'million more `people in ,work| and 'one 'million ↑more ,businesses,| there can be`no ,doubt| that our e`conomy| is im`measurably ,stronger.|| [15].*

Риторична орієнтованість інтерпретованого фрагмента реалізується певним набором інтонаційних засобів, характерних, власне, для всієї промови. Фоноблок складається з трьох висловлень, у яких говориться про здобутки країни періоду керування політикою. Спостерігається чітка вимова усіх складів в інтоногрупах, що реалізуються у розширеному діапазоні за допомогою поступово спадних ступінчастих шкал, високих і низьких спадних термінальних тонів, зміщених на марковані ділянки у фінальних синтагмах, на тлі прискороженого темпу й помірної гучності. Висловлювання відзначаються чіткою ритмічною структурою.

Для підкреслення важливості і складності діяльності у синтагмі *It has 'not been an `easy journey,|* висловлення (1) використано усічену шкалу разом зі спадним термінальним тоном високого тонального рівня зі зміщенням фразового наголосу на марковану позицію у поєднанні з помірним темпом та помірною гучністю. Визнання, що не всі рішення були правильними, реалізовано за допомогою поступово спадної ступінчастої шкали та спадного тону середньо-низького тонального рівня разом із реалізацією прискороженого темпу й помірної гучності. Фрагмент висловлення *but I do be,lieve* характеризується підвищенням гучності на слові *do*, що у поєднанні зі зміщенням на нього спадного термінального тону, маркованого високим тональним початком та позитивним тональним інтервалом між низьким ненаголошеним передтактом *but I* та сильно наголошеним *do* виділяють слово, що підкреслює впевненість промовця у результаті діяльності. Наступна синтагма *our 'country is`much ,stronger* її підсилює. Вона реалізована на високому тональному рівні у широкому тональному діапазоні, прискороженому темпі і зоні

підвищеної гучності. Усічена шкала у поєднанні з високим спадним тоном та наявністю внутрішньо синтагмальної паузи перед ключовим словом *much* підкреслює відповідальність промовця за результат діяльності. Відзначимо тут також зміщення фразового наголосу з кінцево-фокусної на марковану позицію.

Далі пояснюється, у чому країна стала потужнішою. Висловлення *Above all it was about turning around the economy.* актуалізується у межах двох інтонаційних груп. Основне смислове навантаження міститься у другій інтоногрупі, реалізованій завдяки високій рівній усіченій шкалі, яка завершується високим спадним тоном, у прискореному темпі та з помірною гучністю. Інформативно насичене висловлення *And with the deficit cut by two-thirds, two and a half million more people in work and one million more businesses, there can be no doubt that our economy is immeasurably stronger.* складається із семи інтоногруп, реалізованих на високому тональному рівні. Так, промовець озвучує здобутки в економіці, акцентуючи увагу на її зміщенні завдяки розширенню діапазону до фінальної інтоногрупи, оформленої високим спадним термінальним тоном, зміщеним з кінцево-фокусної позиції на інтенсифікатор *immeasurably* за дещо сповільненого на ньому темпі та підвищеної гучності. Зауважимо, що останні три синтагми виголошено з використання паралельних інтонаційних конструкцій за допомогою спадного тону високого тонального рівня, прискореного темпу, помірної гучності, що також слугує інтенсифікації всього висловлення.

Кожне висловлення промови є продуманим і чітко виголошеним. Так, *Politicians like to talk about policies, but in the end it is about people's lives.* окреслює загальну тенденцію політичної діяльності. Це ключове висловлення наступного фону блоку, у якому політик висловлює власне ставлення до проблем населення країни. Воно традиційно реалізовано в межах коротких інтонаційних груп. Важливість політиків у житті країни передається виділенням слова *politicians* в окрему синтагму й актуалізованого за допомогою високого спадно-висхідного термінального тону. Синтагма *like to talk about policies* оформлена спадною ковзною шкалою у поєднанні з низьким спадним термінальним тоном за помірного темпу і помірної гучності. Друга частина висловлення, особливо завершальна синтагма, актуалізована за допомогою усіченої рівної шкали та високого спадного термінального тону, зміщеного з кінцево-фокусної на марковану позицію. Окрім цього, загальний хвилеподібний рух тону у висловленні посилює виголошену думку.

Висновки. Узагальнюючи отримані під час аудитивного аналізу дані, відзначаємо, що інваріантній інтонаційній моделі індивідуального ораторського стилю британського політика притаманні такі ознаки: правильна артикуляція, послівна акцентуація, розширений тональний діапазон, середньо-підвищений тональний рівень, варіативність мелодичних контурів (ступінчастий поступово спадний і з порушеною поступовістю, поступово ковзний, рівний), прискорено-помірний темп, наявність інтенсифікованих пауз, регулярний ритм, чистий тембр. Девід Камерон володіє яскраво вираженим індивідуальним

ораторським стилем, який можна охарактеризувати як виразний, природний та відкритий, що слугує ефективній взаємодії з аудиторією і реалізації риторичних завдань. Він утворюється не стільки завдяки різноманітності інвентарю просодичних засобів, скільки завдяки їх комбінаториці, яка слугує самовираженням промовця і робить його стиль таким, що запам'ятовується.

До перспективних напрямів подальшого наукового пошуку в галузі дослідження просодичних технік індивідуального ораторського стилю політика доцільно віднести питання аналізу емоційно-прагматичного потенціалу його реалізації.

Література:

1. Вербич Н. Інтонація переконування у публічному мовленні. Київ; Луцьк, 2011. 208 с.
2. Блох М., Фрейдина Е. Публичная речь и ее просодический строй. Москва, 2017. 236 с.
3. Фрейдина Е. Индивидуальный стиль оратора и его просодические маркеры. *Фундаментальная наука вузам*. 2017. № 4. С. 373–382.
4. Психологічний словник / за ред. В. Войтка. Київ, 1983. 215 с.
5. Макович Х., Вербицька Л., Капітан Н. Словник термінів і понять з риторики. Львів, 2016. 140 с.
6. Юрій М. Імідж політичного лідера. *Політологія*. Київ, 2006. URL: http://ebk.net.ua/Book/political_science/uriy_politologiya/part5/1303.htm.
7. Апресян Г. Ораторское искусство. Москва, 1978. 280 с.
8. Мацько Л. Риторика. Київ, 2003. 211 с.
9. Иванова С. Специфика публичной речи. Москва, 1978. 128 с.
10. Charteris-Black J. *Politicians and rhetoric: The persuasive power of metaphor*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, 2005.
11. Михальская А. Пути развития отечественной риторики: утрата и поиски речевого идеала. *Филологические науки*. 1992. № 3. С. 55–67.
12. Сейранян М. Конфликтный дискурс и его просодический строй. Москва, 2016. 245 с.
13. Погребнова А. Политический дискурс и языковая личность Дэвида Кэмерона. *Филологические науки в МГИМО*. 2016. № 5. С. 51–69.
14. Кауфова Л. Когнитивно-дискурсивный подход к анализу британской политической речи. *Вопросы теории и практики*. 2016. № 9. Ч. 2. С. 103–107. URL: www.gramota.net/materials/2/2016/9-2/29.html.
15. Cameron D. David Cameron's departing words as Prime Minister. URL: https://www.youtube.com/watch?v=v3w9VZkzAXg&ab_channel=ITVNews.

Aleksievets O. Prosodic realization of the politician's individual oratorical style

Summary. The scientific paper presents the study of the politician's individual style and its prosodic realization. The work outlines some theoretical grounds of the rhetorical field of communication, namely: public speaking, oratorical style, individual style, rhetorical ideal. The paper substantiates the necessity of research of prosodic characteristics of different genre speech and prosodic features of the speaker connected with his individual choice. Basing on the data obtained by the author in the course of the auditory analysis of the British political public speech it is demonstrated that prosody contribute to the formation of individual style of the speaker. The investigation contains the analysis of such prosodic markers of individual oratorical style as pitch, tempo, loudness, utterance stress, rhythm, and voice quality. The work proves that the politician's individual style is formed by a combination of prosodic means which serves self-expression and creates a unique manner

of speech. The results of the auditory analysis also allow us to state that the invariant intonation model of the individual oratorical style of the British politician David Cameron is characterized by the following features: correct articulation, word-by-word accentuation, widened tonal range, medium-high tonal level, variability of melodic contours (regular and irregular descending, regular descending sliding, level), fast-moderate tempo, the presence of intensified pauses, regular rhythm, clear timbre. The study of the individual oratorical style of a politician and his prosodic markers will serve to increase knowledge about

the phonostylistic features of public speaking. The observations made in the work as well as the data obtained in the course of the auditory analysis may be used for the development of rhetorical competence of the politician. The prospects of further investigation of the prosodic techniques of politician's individual oratorical style are the study of the emotional-and-pragmatic potential of its realization.

Key words: public speaking, oratorical style, individual style, rhetorical ideal, auditory analysis, prosody, prosodic realization.

Андрійченко Ю. В.,

доктор філологічних наук,

професор кафедри романської філології

Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІЧНИХ ЗМІН У ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПАХ

Анотація. Статтю присвячено гендерному аспекту змін, які відбулися в іспанській мові на сучасному етапі розвитку. У лінгвістиці XXI століття інтенсивно розвивається нова дослідницька парадигма, яка ґрунтується на антропоцентричному підході до вивчення мовних явищ. Незважаючи на пильну увагу дослідників до проблеми гендерних відносин у мовному просторі, які зумовлені крос-культурною взаємодією, систематизація гендерних змін, що відбулися в іспанській мові, є необхідною. Звернення до лексичного фонду іспанської мови дає змогу визначити як ціннісні гендерні пріоритети нації загалом, так і настанови окремих соціальних груп.

Мовна поведінка чоловіків і жінок може сприйматися й оцінюватися по-різному навіть тоді, коли вони говорять в абсолютно однаковому стилі. Це сприяло виникненню гіпотези гендерних стереотипів, яка виходить із того, що істотне значення мають не фактичні відмінності в мовній поведінці, а стереотипні очікування, пов'язані з чоловічою та жіночою статтю.

Методологічний принцип дослідження такого явища, як стереотип, полягає в обліку не тільки суспільних уявлень, але й групових, що обумовлює відносність такої властивості стереотипу, як стійкість і стабільність. У ході соціально-культурного розвитку суспільства і під впливом прийнятих відносин усередині соціальних груп у груповій мовній свідомості руйнуються загальні стереотипи та формуються установки та уявлення, що відображають принципово нове розуміння соціальних ролей чоловіків і жінок у сучасному суспільстві. Поступово нові інтерпретації сутності маскулінності та фемінності проникають у суспільну свідомість, стаючи міцнішими когнітивними утвореннями. Цей процес зміни стереотипів є наслідком того, що індивід як носій групової і суспільної свідомості засвоює створені до нього гендерні стереотипи, руйнуючи їх через призму свого індивідуального і групового досвіду.

Ключові слова: гендер, гендерні стереотипи, іспаномовні картини світу, маскулінність, фемінність, іспаномовна спільнота.

Постановка проблеми. Актуальність статті визначається належністю її теми до одного з перспективних напрямів андрорієнтованого дослідження мови лінгвістичної гендерології і пов'язана з необхідністю теоретичного обґрунтування певної низки проблем, які, незважаючи на інтенсивний розвиток гендерних студій, не мають достатнього висвітлення.

Предметом нашого дослідження є гендерно маркована лексика іспанської мови, серед якої існують мовні гендерні стереотипи, які сьогодні все ще функціонують в іспаномовних картинах світу.

Метою статті є дослідження гендерних змін, які відбулися в іспаномовній спільноті на сучасному етапі; аналіз динаміки розвитку стереотипізованих уявлень, які ґрунтуються на гендерному факторі.

Виклад основного матеріалу. Філософські постулати про те, що між мовою і мисленням існує щільний зв'язок одиниць, знаходять підтвердження протягом усієї історії розвитку людства. Однак лише нещодавно поняттю гендера як соціальної складової частини стали приділяти увагу дослідники, зокрема, у галузі лінгвістики.

Оскільки суспільство змінює мову, безумовно, повинні змінитися певні соціальні уявлення у зв'язку з тим фактом, що мова є віддзеркаленням подій, що відбуваються в ньому самому. Мова об'єктивно відображає реальну дійсність, уявлення, що склалися впродовж багатьох століть, стали стереотипи, тому вона не може бути гендерно-дискримінаційним знаряддям, яке має на меті пригнічення однієї або іншої статі. Гендер, який є соціальною статтю людини і частиною картини світу, знаходить своє вираження у формі гендерних стереотипів [1].

Важливим є те, якими саме засобами оперує мова для конструювання гендера, у яких комунікативних ситуаціях він відбувається, як мовні та позамовні фактори впливають на цей процес. У центрі всіх теоретичних постулатів, пов'язаних із вивченням ключової лінгвістичної проблеми, якою є мова в людині та людина в мові, знаходиться культура, маркована національними особливостями. Мова є найважливішим засобом формування й існування знань людини про світ. Людина в процесі діяльності відтворює об'єктивний світ і закріплює у словах результати пізнання [2].

Гендерні знання є частиною когнітивної картини світу, втіленої у формі мовних знаків. Гендер може знайти своє відображення в денотативному змісті одиниці мови, тобто в наявності семи «стать». В інших випадках відношення між мовним знаком та гендером можуть бути виражені опосередковано, наприклад, через сполучуваність із відповідними лексичними одиницями (*bonita (la mujer)/guapo (el hombre)*); внаслідок асоціації за суміжністю, коли йдеться про предмети, ознаки, які пов'язуються з представниками тієї чи іншої статі (*el pintalabios/el martillo*); за видами діяльності (*la azafata/el mecánico*) і через асоціації за подібністю, коли відбувається приписування стереотипних якостей мужності або жіночності (*fuerza, tranquilidad, inteligencia* – чоловіче, *hermosura, debilidad* – жіноче) [1].

Опозиційні поняття «чоловік»/«жінка» є похідними від біному *маскулінне/фемінне* і відіграють важливу роль у стереотипізованих уявленнях суспільства про гендерні ролі кожної з біологічних статей.

Оскільки чоловік і жінка належать до різних гендерних груп і виконують різні соціальні ролі, суспільство очікує від них певних моделей мовленнєвої поведінки. Чоловічий світ в іспаномовній культурі є більш відкритим ззовні, тобто репрезентація образу чоловіка в іспаномовних картинах світу є більш визначеною, чіткіше оформленою змістовно і легше розуміється представниками обох статей. В жіночому світі є більше таємного, татуйованого для зовнішнього спостерігача, і ці нечисленні уявлення в багатьох аспектах є похідними від чоловічих за принципом протилежності.

Частіше за все говорять про дві діаметральні картини світу, у яких у першому випадку чоловікові відводиться домінуюча активна роль, а жінці – підкорення, пасивність і зосередженість на родині. Основними поняттями, які зміцнили гендерну асиметрію, стали культ родини й жіночої вірності, що стали своєрідною ортодоксальністю суспільної свідомості [2]. Тут має відтворюватися суворя традиційно-патріархальна ієрархія ролей. Місце жінки закріплювалось виключно в приватній сфері, а саме родині і домашньому господарстві, де вона виконувала репродуктивну і обслуговуючу ролі.

Мова, відображаючи і формуючи наші образи і уявлення, впроваджує і тиражує асиметричні погляди на чоловіків і жінок. Недостатня чи помилкова ідентифікація жінки в мові веде до її дискримінації в суспільстві, ущемлення її прав, збереження й закріплення патріархально-традиційного розподілу ролей між чоловіком і жінкою. Аналізуючи лексичний склад висловлювань загалом на основі соціолінгвістичного дослідження, дослідники констатують той факт, що словниковий запас жінок менший, ніж чоловіків. Лінгвісти відзначають детальність викладу, надмірну описовість у жіночих текстах та узагальненість у чоловічих текстах, ґрунтуючись на аналізі письмових текстів чоловіків і жінок задля вишукування фактів для криміналістичної експертизи [2, с. 60].

Комплімент як фактор експлікації відносин чоловіків і жінок також став об'єктом гендерного дослідження, в роботах за темою містяться дані про перлюкутивний ефект презентації компліменту [3; 4; 6]. У роботі А.В. Кіріліної об'єктом дослідження вибрано комплімент як лексичний засіб реалізації комунікативної тактики чоловіків і жінок під час стратегії гри на підвищення (установка на кооперацію) і гри на пониження (установка на конфронтацію) у ситуаціях офіційного/неофіційного спілкування. У результаті аналізу інтерв'ю підтверджена гіпотеза про характер впливу гендерного фактору, який проявляється в більшості випадків нерегулярно або комплексно разом з іншими факторами [1].

Гендерні стереотипи в системі патріархальної картини світу, на наш погляд, декларуються такими тезами.

1) Головне для жінки – родина, материнство, піклування про близьких. Саме ці напрями мають бути для неї пріоритетними. Жіноча любов – це розчинення в коханій людині, відмова від свого світу.

2) Підвищення престижу домогосподарки. Для жінки вистачає реалізуватися саме в цій ролі, тому соціальна політика має бути спрямована на звільнення жінки від праці в суспільній сфері.

3) Надійність родини залежить від наявності її голови, тобто чоловіка. Головне для нього – це робота, справа. Жінка – його тил, який забезпечує чоловікові умови для реалізації його ролей.

Завдяки змінам, які відбулися в іспаномовному суспільстві, можна зауважити появу значної кількості гендерно-нейтральної лексики в словниковому складі іспанської мови. Словотвірний компонент *el hombre* поступово замінюється на *la mujer*, де це можливо, або на знеособлений *la persona*. Усі зміни, що відбуваються у свідомості особистості, прямо відображаються в її мовній картині світу [5, с. 82].

Сучасні публіцистичні тексти виявляють масову свідомість і культуру, а також стійкі уявлення про маскулінне і фемініне. Ці уявлення закріплені в мові за допомогою номінацій, в яких закладена загальна ідея суспільства про призначення чоловіка і жінки в певний період часу. Розглядаючи сучасні періодичні видання іспанською мовою, можемо виокремити декілька загальних тематичних груп чоловічих і жіночих гендерних номінацій, які відображають сучасні типи маскулінності і фемініності в іспаномовних картинах світу. Згідно з нашим дослідженням, до чоловічих гендерних номінацій належать такі тематичні групи: *el macho, el jefe, el metrosexual, el soltero*. Жіночі гендерні номінації містять такі групи: *la mujer fatal, la mujer de negocios, la modelo, el ama de casa*.

Із соціокультурними змінами в сучасному суспільстві, а також із наявністю потужної критики мови з боку феміністських кіл, які сьогодні набули сильного впливу, виникла така особливість, як збільшення кількості похідних від іменників чоловічого роду некодифікованих номінацій осіб жіночої статі за професією, спеціальністю, посадою (*la doctora en letras, la primera ministro* тощо) [6, с. 54–67]. Відсутність у літературній іспанській мові таких номінацій осіб жіночої статі за наявності номінацій чоловічого роду розглядається представниками феміністського руху як вияв мовного сексизму, тому, на їхню думку, цю нестачу слід компенсувати утворенням нових паралельних форм – так званих феміністських неологізмів. Цей процес дав поштовх виникненню спеціальних словників і списків слів у граматичних довідниках, автори яких рекомендують вживати, наприклад, такі лексичні одиниці: *la pilotesa, la choferesa, la alcaldesa, la presidenta, la agenta, la soldado, la coronela, la mujer bombero, la minero, la mayordoma, la guardia, la intendanta, la cirujano de guardia, la fiscal*.

Причина збільшення кількості таких лексем полягає, на наш погляд, у неправильному розмежуванні понять «граматичний рід» і «біологічна стать», оскільки в номінації чоловічого роду типу *mayordomo* немає жодних маркерів належності до суто чоловічого світу, а вживання лексичної одиниці в гендерно-нейтральному контексті зовсім не свідчить про те, що йдеться виключно про особу чоловічої статі [7, с. 197–202].

На сучасному етапі змінився напрям соціокультурної специфіки статі. Вже йдеться не про те, як стать впливає на комунікативну поведінку і використання мови, а про те, якими засобами оперує мова для конструювання гендера, в яких комунікативних ситуаціях, а також які екстралінгвістичні фактори впливають на цей процес [3, с. 8]. Особливої уваги потребують практично не досліджені механізми імпліцитної передачі гендерних змістів, які є основним засобом конструювання гендера в дискурсі. Важливим із теоретичної точки зору є пояснення стилістичного підходу до конструювання гендерних відносин. У зв'язку із сучасним розумінням гендера як компонента колективної та індивідуальної свідомості, яка є збудованою мовними засобами, існує необхідність усвідомлення цього феномена з позицій когнітивної науки.

Висновки. Сьогодні спостерігається значне скорочення гендерних стереотипів в іспаномовних картинах світу, але не можна говорити про їхнє повне зникнення. Глибинні причини їхнього збереження – це передусім неузгодженість когнітивної та мовної картин світу, діалектична природа співвідношення констант і трансформацій у мові.

Стереотипні уявлення про іспанську жінку, які стосуються соціальної сфери її життя, зазнали певних змін, оскільки соціальні процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, відображаються в мові. Так, в іспаномовному суспільстві змінилося ставлення до шлюбу: якщо раніше неодружена дівчина була ганьбою для своєї сім'ї, а розлучення розглядалося суспільством як гріх, то сьогодні відбувається пом'якшення негативної оцінки або навіть її нейтралізація. Ці приклади ще раз підтверджують вплив позамовних чинників на формування образу сучасної жінки іспаномовного суспільства.

Література:

1. Андрійченко Ю.В. Іспаномовні гендерні картини світу: динаміка розвитку на сучасному етапі. Мовні і концептуальні картини світу. 2018. Вип. 2. С. 13–18.
2. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты. Москва, 1999. 189 с.
3. Лакофф Р. Язык и место женщины. Введение в гендерные исследования. Ч. II : Хрестоматия / под ред. С.В. Жеребкина. Харьков, 2001. 798 с.
4. Рябов О.В. Гендерные аспекты межкультурной коммуникации: социально-философский анализ. Гендер как интрига познания. Москва, 2002. С. 37–47.
5. Bengoechea M. Nombra en femenino y en masculino: Sugerencias para un uso no sexista en lenguaje en los medios de comunicación. Madrid, 1999. 281 p.
6. Calero Fernández M.A. Lenguaje, género y sexo: reflexiones desde la lingüística y desde el feminismo. Valladolid, 2001. 198 p.
7. Lledo E. Profesiones en femenino. Madrid, 1996. 107 p.
8. Moreno Cabrera J.C. Acerca de la discriminación de la mujer y de los lingüistas en la sociedad. Reflexiones críticas. Barcelona, 2012. 265 p.

Andriichenko Yu. Language features of dynamic changes in gender stereotype

Summary. The article is devoted to the gender aspect of the changes that have taken place in the Spanish language at the present stage of development. In the linguistics of the XXI century, a new research paradigm is intensively developing, which is based on an anthropocentric approach to the study of linguistic phenomena. Despite the close attention of researchers to the problem of gender relations in the language space, which are due to cross-cultural interaction, the need to systematize the gender changes that have occurred in the Spanish language is relevant. The appeal to the lexical fund of the Spanish language allows determining both the value gender priorities of the nation as a whole and the guidelines of individual social groups.

The language behavior of men and women can be perceived and evaluated differently, even if they speak in exactly the same style. This contributed to the hypothesis of gender stereotypes, which is based on the fact that it is not the actual differences in language behavior that are significant, but the stereotypical expectations associated with male and female gender.

The methodological principle of research of such phenomenon as a stereotype consists in the account not only of public representations, but also group that causes relativity of such property of a stereotype, as stability and stability. In the course of socio-cultural development of society and under the influence of accepted relations within social groups in the group language consciousness general stereotypes are destroyed and attitudes and ideas are formed that reflect a fundamentally new understanding of social roles of men and women in modern society. Gradually, new interpretations of the essence of masculinity and femininity penetrate into the public consciousness, becoming stronger cognitive formations. This process of changing stereotypes is a consequence of the fact that the individual as a carrier of group and social consciousness assimilates the gender stereotypes created for him, destroying them through the prism of his individual and group experience.

Key words: gender, gender stereotypes, Hispanic pictures of the world, masculinity, femininity, Spanish community.

*Артъомцев О. В.,**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри іноземної філології і перекладу**Національного університету біоресурсів і природокористування України*

ДІАПАЗОН ВЗАЄМОДІЇ ДЕВЕРБАЦІЇ ТА СЕМАНТИЧНОЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто діапазон взаємодії девербації та семантичної диверсифікації у німецьких похідних дієсловах. У ході лінгвістичного аналізу виявлено глибину й діапазон співвідношення концептуальних складових частин семантичної структури девербативів та умов здійснення транспозиції похідного дієслова в іншій семантичній підклас.

Аналізуються твірні та похідні дієслова у форматі кореляцій концептуальних ознак, що виконують функцію взаємодоповнюючих елементів. Як базові твірні одиниці застосовуються кореневі дієслова мовлення, руху, фізичної дії та емоційного стану, які є носіями конкретності. Утворені від них девербативи за допомогою невідокремлюваних префіксів *be-, er-, ge-, ver-, ent-, emp-, miss-* можуть відрізнитися від твірних концептуальними значеннями у діапазоні «конкретність – абстрактність».

Семантична структура твірних дієслів представлена транспарентно, оскільки в ній зафіксоване тільки значення конкретності дії. У новоутворених девербативах-корелятах ознака конкретності дії може мати місце, але не може бути семантичною домінантою. Сема абстрактності набуває статусу релевантності для процесу комунікації.

Спостерігається також семантична транспозиція девербатива у сферу абстрактності. У семантичних структурах таких девербативів актуалізуються поняття «відношення», «емоційне відношення», «вплив», «скоєння злочину», «порушення».

Реалізація прагматично орієнтованих похідних у мовленні супроводжується взаємним впливом комунікантів на шляху досягнення поставлених цілей на кшталт зміни власної думки, переорієнтації точок зору. Використання прагматично заряджених похідних дієслів завдяки конденсації концептуальних семантик оціночності та спонукальності стає релевантним у досягненні певних цілей у процесі комунікації.

Йдеться про вплив значення префіксів на актуалізацію концептуальної структури девербатива, тобто за невідокремлюваними префіксами закріплена відповідна спеціалізація у вираженні концептуальних ознак.

Ключові слова: девербація, семантична диверсифікація, діапазон взаємодії, семантична транспозиція, твірне дієслово, похідне дієслово, концепт.

Постановка проблеми. Заслужують особливої уваги механізми взаємодії девербації, семантичної диверсифікації та транспозиції в процесі утворення похідного дієслова в лексичній системі німецької мови. Твірні та похідні дієслова пов'язані одне з одним не тільки формальними словотвірними елементами, але й змістовними ознаками, які постійно перебувають у тісному семантичному зв'язку, взаємодіючи й одночасно впливаючи на концептуальні характеристики похідних

дієслів (девербативів). Девербація та семантична диверсифікація реалізуються в діапазоні семантичної кореляції «конкретність/абстрактність», у межах якої можна спостерігати комплексне вираження людських думок про себе і навколишній світ. Проблема полягає у визначенні причин актуалізації концептуальних значень у семантичній структурі похідного дієслова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Семантика похідних дієслів неодноразово досліджувалась у тих наукових працях, у яких більшою чи меншою мірою були висвітлені проблеми імпліцитності вираження значення мовних одиниць [1].

Багатьма вітчизняними та зарубіжними лінгвістами активно досліджувався семантичний потенціал похідних дієслів на засадах функціональної граматики. При цьому було з'ясовано, що семантичний взаємозв'язок твірних і похідних дієслів можна виявити на основі словотвірних елементів [2]. Більш того, у цих наукових працях йдеться про семантичну модифікацію і транспозицію мовних знаків [3, с. 102].

Завдяки великому науковому спадку представників традиційної функціональної семантики була створена теоретична й практична база для здійснення кроку до горизонтів когнітивної лінгвістики, загальноприйнятим для якої став концептуальний аналіз, спрямований на вирішення проблем репрезентації людських знань, які зафіксовані у концептуальних структурах [4, с. 209]. Не залишилися поза увагою дослідників також зв'язок словотвірного процесу з концептуальною семантикою.

З часом посилилась інтенсивність лінгвістичних досліджень, присвячених різним яким концептам, зокрема його семантичній об'єктивності [4, с. 209].

Метою статті є здійснення порівняльного аналізу семантичних структур твірних і похідних дієслів, базовим елементом яких може бути кореневе дієслово руху, мовлення, фізичної дії та емоційного стану. Аналізуючи співвідношення семантичних структур твірних та похідних дієслів із невідокремлюваними префіксами, можемо виявити глибину впливу девербації на діапазон прояву семантичної диверсифікації, оскільки остання спричиняє появу у лексико-семантичній системі німецької мови одиниць із релевантними для комунікації концептуальними змістами.

Виклад основного матеріалу. Найважливішою ідентифікуючою характеристикою людини є й залишається здатність здійснювати суспільну комунікацію задля здійснення обміну інформацією. Для вирішення такої потреби перш за все застосовуються дієслова мовлення, які у лексико-семантичній підсистемі німецької мови найбільш репрезентативні. За кількісними підрахунками, твірні дієслова мовлення є найбільш численною групою серед досліджуваних твірних іншої тематики, від яких можуть утворюватися похідні дієслова.

Отже, насамперед заслуговують на увагу щодо взаємодії девербації і диверсифікації твірні дієслова *reden, sagen, zeugen* як кореляти для девербативних дієслів, утворюючи так звані семантичні кореляти, а саме *reden [sprechen]: überreden [j-n durch Zureden dazu bringen, dass er eigentlich nicht tun wollte]; zeugen [als Zeuge etw. aussagen]: überzeugen [durch Argumente bewirken, dass j-d etw. als richtig anerkennt]; sagen [j-m etw. mitteilen]: untersagen [j-m etw. verbieten]*.

Семантична структура досліджуваних твірних дієслів характеризується гомогенністю і транспарентністю, оскільки в ній виражається тільки конкретне значення мовлення. У процесі диверсифікації спостерігається зміна семантичних параметрів похідних дієслів *überreden, überzeugen* та *untersagen* завдяки тому, що завдяки взаємопроникненню семантики префікса та твірної основи відбувається модифікація семантичної структури девербативів, тобто виникають відповідні умови для індукування концептів оціночності, спонукальності. Поява таких концептів у семантичних структурах похідних дієслів вказує на розширення семантичного потенціалу девербативів. Більш того, зазначені дієслова слугують вираженню прагматичної спрямованості дії.

Реалізація прагматично орієнтованих похідних дієслів у мовленні супроводжується взаємним впливом комунікантів на шляху досягнення поставлених цілей, на кшталт зміни власної думки, переоцінки точок зору. Використання прагматично заряджених похідних дієслів завдяки конденсації концептуальних семантик оціночності та спонукальності не є винятком. Отже, домінуючі у смисловій структурі досліджуваних девербативів прагматичні елементи набувають ознак потенційно комунікативної домінанти, яка докорінно змінює семантичну спеціалізацію мовної одиниці.

Суттєвим з огляду на взаємодію концептуальної семантики із семантикою мовлення є концепт емоційності, що може бути виражений різними мовними засобами. Як правило, носіями такої семантики є дієслова, словосполучення та фразеологічні одиниці. З цієї низки не виключаються також релевантні для цього дослідження девербативи німецької мови, у семантичній структурі яких актуалізується імпліцитна концептуальна семантика емоційності, що, безперечно, належить до антропоцентричних характеристик людини. У зв'язку з необхідністю дослідження особливостей реалізації концепту «емоційність» у процесі комунікації доречно залучити до семантичного аналізу такі кореляти: *klagen [j-m erzählen, dass man Kummer hat]; verklagen [gegen j-n vor Gericht klagen]; schimpfen [Zorn laut äußern]: beschimpfen [j-n durch Beschimpfungen beleidigen]*.

За таких умов семантичної диверсифікації комуніканти отримують засіб вираження взаємовпливу за допомогою девербативів *verklagen, beschimpfen*, семантика яких визначається взаємодією мовлення та емоційного відношення. Твірні дієслова *klagen, schimpfen* слугують виключно для вираження конкретних семантик мовлення та емоцій. Внаслідок девербації у семантичних структурах похідних дієслів завдяки індукуванню концептуальних значень емоційного відношення та інтенції відбувається семантична модифікація девербативних дієслів. Релевантними для мовців стають прагматичні цілі. Отже, у системі німецької мови закріплюються нові одиниці з більш привабливою для комунікантів прагматичною цінністю. Використовуючи такі дієслова, мовці потрапляють у конфліктну ситуацію з відповідними негативними або позитивними наслідками.

На перший погляд, діапазон дії семантичної диверсифікації обмежується певними рамками. Однак фактично діапазон та глибина її прояву не мають обмежень. Варто проаналізувати такі умови семантичної диверсифікації, за яких у семантичній структурі похідного дієслова відбувається імплікація релевантного концепту оціночності (наприклад, *sprechen [reden]: widersprechen [j-s Meinung für unrichtig erklären und andere vertreten]*).

Очевидним є той факт, що твірне дієслово *sprechen* спеціалізується на вираженні конкретності, тобто його семантична структура вважається гомогенною. Інша ситуація спостерігається в процесі реалізації семантики дієслова *widersprechen*. Порівняно з твірним дієсловом цей корелят акумулює в собі семантику мовлення та оціночності. Внаслідок диверсифікації семантична структура девербативу ускладнюється і стає гетерогенною. Розширення семантичної структури похідного дієслова відбувається у такий спосіб, що семантична модифікація приводить до домінування абстрактного компонента за збереження конкретного компонента мовлення, який не елімінується. Водночас змінюється спеціалізація девербативного дієслова завдяки здатності вираження комунікативно-релевантної семантики оціночності, що суттєво відрізняється від семантики мовлення абстрактністю.

Зовсім інша семантична ситуація спостерігається в такій кореляції твірного і похідного дієслова: *sagen [j-m etw. mitteilen, indem man Wörter und Sätze ausspricht: entsagen [freiwillig etw. nicht benutzen]*. У семантичній структурі девербатива *entsagen* елімінується конкретна сема мовлення. Однак виникають умови, за яких індукуються концептуальні семантики відношення та оціночності. Така модифікація семантики дієслова приводить до утворення гомогенної семантичної структури для вираження абстрактності. До речі, у такій когнітивній ситуації втрачається здатність девербатива відтворювати конкретну семантику.

Якісно інші наслідки розширення потенціалу семантики похідного дієслова можна продемонструвати на кореляції таких твірних і похідних дієслів, як *schreiben* і *unterschreiben*, то концептуальний аналіз дієслів *schreiben [schriftlichen Text verfassen]: unterschreiben [einen Namen unter einen Dokument schreiben, um damit etw. zu bestätigen]* свідчить про те, що семантична диверсифікація спричинює індукцію домінуючого і релевантного для результату комунікації концепту підтвердження. Дія, виражена дериватом, відрізняється тим, що вона представлена гетерогенною, оскільки у семантичній структурі представлені два різні значення. Семантика мовлення є базою для вираження значення підтвердження, тобто стержнем, на який нашаровується актуальна абстрактна семантика. Експлікація концептуальної прагматичної семантики підтвердження уможливорює розуміння того, що в процесі диверсифікації в лексико-семантичній підсистемі німецької мови фіксуються мовні одиниці, завдяки яким збільшується потенціал вираження абстрактних понять.

В ході подальшого аналізу причин реалізації семантичної диверсифікації були визначені інші приховані змістовні елементи семантичних структур похідних дієслів, експлікація яких розширює уявлення про діапазон її реалізації. Для вирішення такої проблеми слід залучити семантичну кореляцію твірного дієслова *sprechen* і похідного *versprechen*: *sprechen [reden] : versprechen [j-m sagen, dass man etw. ganz sicher tun wird]*.

Висхідне для утворення девербатива *versprechen* твірне дієслово *sprechen* характеризується гомогенністю семантичної структури та означає тільки гомогенне мовлення. В процесі девербації і семантичної диверсифікації відбуваються змістовні перетворення, спрямовані на розширення семантичного потенціалу мовної одиниці. Іншими словами, уможливується збільшення семантичної ємкості похідного дієслова *versprechen* на основі імплікації концепту «надійність», отже в семантичній структурі девербатива створюються і реалізуються передумови для конденсації абстрактної семантики у комбінації з конкретною. Під час взаємодії двох якісно різних семантик для мовця вважається релевантним перефокусування уваги в бік значущості концептуальної семантики надійності, від якої в процесі подальшої комунікації залежить прагматичне використання одиниці мови. Мовець спонукає себе до облігаторного дотримання обіцянок.

Як засвідчує концептуальний аналіз твірних і похідних дієслів, інколи виникає ситуація, коли висхідні умови семантичної диверсифікації можуть мати інший характер, тобто йдеться про гетерогенність семантичної структури твірного дієслова (*loben [sagen, dass j-d sehr gut gemacht hat] : geloben [etw. feierlich versprechen]*).

Під час використання дієслова *loben* актуалізуються конкретна семантика мовлення та абстрактна семантика оціночності, які загалом обумовлюють гетерогенність семантичної структури одиниці мови. Новоутворений девербатив *geloben* відрізняється від його твірного корелята тим, що його семантична структура збільшується до чотирьох значимих компонентів, таких як мовлення, надійність, оціночність та емоційність. За такого збігу обставин три останні виступають у ролі домінуючих у формуванні змісту і, звичайно, можуть розглядатися як релевантні для вираження прагматичного значення.

Втім, у процесі семантичної диверсифікації не виключаються якісно інші семантичні наслідки, які можна продемонструвати на прикладі такої дієслівної кореляції: *reden [sprechen]: zerreden [mehrere Personen reden so lange etw. bis sich niemand dafür interessiert]*.

Семантична структура твірного дієслова *reden* є гомогенною, оскільки в ній актуалізується виключно сема мовлення. В ході семантичної диверсифікації структури похідного дієслова *zerreden* відбуваються такі змістовні перетворення, що приводять до актуалізації домінуючого значення знання та оціночності. Семантика мовлення втрачає своє семантичне домінування. Отже, зазначене девербативне дієслово вже спеціалізується на вираженні абстрактної семантики.

У масиві досліджуваних похідних дієслів зустрічаються девербативи, семантичні структури яких не можуть підлягати диверсифікації. Для підтвердження відсутності розширення семантичної структури слід розглянути такі умови дієслівної кореляції: *sagen [j-m etw. mitteilen]: besagen [etw. hat etw. zum sprachlichen Inhalt]; sprechen [reden]entsprechen [etw. ist einer anderen Sache gleichwertig]; deuten [etw. auslegen, erklären]:bedeuten [einen bestimmten Sinn haben]*.

Твірні дієслова *sagen, sprechen, deuten* та їх похідні дієслова-кореляти *besagen, entsprechen, bedeuten* семантично негомогенні, оскільки вони виражають конкретність і абстрактність відповідно, можуть співвідноситися за такими якісно протилежними ознаками. Внаслідок девербації похідні дієслова *entsprechen, bedeuten* транспонуються в інший лексико-семантичний підклас.

Відомо, що у лексичній системі німецької мови зафіксовані інші лексико-семантичні групи дієслів, такі як дієслова руху, фізичної дії, емоційного стану, що потрапляють у поле нашого зору, тому що вони можуть бути базою для дослідження обсягу й глибини прояву семантичної диверсифікації. Як і дієслова мовлення, ці дієслова позначають дії, що здійснює людина. Отже, дослідження особливостей функціонування більшого обсягу антропоцентричних одиниць німецької мови відкриває перспективи в отриманні достовірних результатів, аналізуючи імпліцитні семантичні процеси.

У загальному масиві дієслів німецької мови виокремлюються дієслова руху, за допомогою яких виражається процес переміщення людини з однієї точки простору в іншу. В рамках дослідження розглядається не будь-який рух, а рух як подолання дистанції між двома об'єктами, тобто упорядкований рух. Оскільки рух є невід'ємною характеристикою людського буття, можна говорити про існування тісної взаємодії цього процесу з такими релевантними характеристиками людини, як мовлення, емоційний стан, знання, мислення, які через мислення людини об'єктивуються у мовних одиницях.

Попередній аналіз семантичних структур твірних та похідних дієслів руху свідчить про деякі відмінності дії девербації і семантичної диверсифікації порівняно з попередніми дієсловами мовлення. Отже, в системі німецької мови може бути ідентифікована семантична кореляція змістовних структур дієслова *kommen* і дієслова *bekommen* (наприклад, *kommen [sich zu einem Ort kommen]: bekommen [in den Besitz einer Sache kommen, indem j-d sie einem gibt oder schickt]*).

Внаслідок девербації у лексико-семантичній підсистемі німецької мови з'являється девербатив з іншою діаметрально протилежною семантикою володіння, що призначена для відображення абстрактності. Блокуючи конкретну семантику руху, девербація спричиняє транспозицію девербатива в інший лексико-семантичний підклас.

У рамках співвідношення семантичних структур твірного дієслова *kommen* і похідного дієслова *verkommen* спостерігається транспонування девербатива в лексико-семантичне поле емоційного стану, у якому індукується значення негативно оцінки (наприклад, *kommen [sich zu einem Ort bewegen]: verkommen [in der Gesellschaft weit nach unten kommen]*).

Усі семантичні компоненти девербатива *verkommen* вказують на те, що у лексико-семантичному масиві німецької мови фіксується лексична одиниця з якісно протилежними ознаками. Вона спеціалізується не на вираженні конкретної дії, а на вираженні комбінованої абстрактної семантики, тобто відношенні емоційного стану.

Порівняльний аналіз семантичних структур досліджуваних корелятивних дієслів демонструє факт утворення девербатива з індукованою імпліцитною семантикою емоційного стану, що нанизується на конкретну семантику руху. Девербативне дієслово не транспонується в інше лексико-семантичне поле, оскільки диверсифікація його семантичної структури блокує цей процес.

Цікавим прикладом для ідентифікації розширення семантичної структури похідного дієслова може бути співвідношення семантичного потенціалу твірного дієслова *fahren* і похідного дієслова *erfahren* (*fahren [sich auf ein bestimmtes Ziel fortbewegen]: erfahren [eine neue Information über j-n, etwas bekommen]*).

В ході попереднього лінгвістичного аналізу семантичних структур досліджуваних корелятивних дієслів виявлено принципову змістовну розбіжність у репрезентації їх семантичних ознак. Семантична структура твірного дієслова гомогенна, оскільки в ній актуалізується лише конкретна семантика руху. Інша ситуація спостерігається під час формування семантичної структури похідного дієслова. Внаслідок девербації відбувається трансформація його семантичної структури завдяки індукуванню такого значення, як володіння, що має статус абстрактного поняття. Таким чином, девербативне дієслово транспонується в діаметрально протилежне лексико-семантичне поле.

З огляду на визначення діапазону взаємодії девербації та семантичної заслуговують на увагу також твірні дієслова фізичної дії, на основі яких утворюється низка похідних дієслів. У дослідженні зосереджено увагу на твірних дієсловах фізичної дії *ziehen*, *stoßen*, *heben*, *brechen*, *bringen*, *halten*, в якій внаслідок девербації утворені похідні дієслова-кореляти *beziehen*, *erziehen*, *entziehen*, *verstoßen*, *beheben*, *entheben*, *verbrechen*, *verbringen*, *erhalten*, *behalten* із кардинально іншими лексичними і лексико-граматичними значеннями.

Певні особливості зміни семантичної спеціалізації похідного дієслова виявляються шляхом кореляції семантичних структур твірного дієслова *ziehen* і похідних дієслів *entziehen* і *beziehen*: *ziehen (j-d etwas oder eine Person bewegt): 1) erziehen (j-n in seiner geistlichen und charakterlichen Entwicklung formen); 2) entziehen (j-m etwas nicht länger gewähren)*.

У семантичній структурі твірного дієслова *erziehen* актуалізується гомогенне значення фізичної дії. У девербативі *erziehen* внаслідок модифікації семантичної структури індукується абстрактне значення виховання. Аналогічні зміни відбуваються у девербативі *entziehen*, у семантичній структурі якого закріплюється абстрактне значення позбавлення чогось. Трансформацію конкретної семантики в абстрактну у ході девербації можна спостерігати також у таких кореляціях: *stoßen (eine Stoß geben): verstoßen (nicht so handeln, wie es ein Gesetz verlangt); brechen (etwas Hartes mit Gewalt: verbrechen (etw. Böses und Schlechtes tun) in zwei Stücke teilen), heben (etw./j-n nach oben bewegen): (etw. Unangenehmes oder Störendes beseitigen); bringen (bewirken, dass etw. an einen Ort gelangt: verbringen (eine bestimmte Zeit lang an einem Ort sein); halten (bewirken, dass eine Person oder Sache bleibt: erhalten (durch Maßnahmen bewirken, dass im gleichen Zustand fortbesteht)*.

Внаслідок семантичної транспозиції у лексичній системі німецької мови закріплюються похідні дієслова, які є носіями абстрактних концептів.

Висновки. Невідокремлювані префікси під час взаємодії із семантикою твірних дієслів по-різному впливають на формування концептуальної структури новоутвореного похідного дієслова. Утворюються девербативи, які не підлягають транспозиції в інший лексико-семантичний простір, оскільки гетерогенна семантична структура, тобто наявність конкретного і абстрактного компонентів, блокує цей процес. За інших умов девербативного процесу відбувається транспозиція похідного дієслова в інший підклас завдяки індукуванню тільки абстрактного компонента.

Література:

1. Кубрякова Е.С. Типы языковых значений: Семантика производного слова. Москва : Наука, 1981. 200 с.
2. Кубрякова Е.С. Деривация, транспозиция, конверсия. *Вопросы языкознания*. 1974. № 5. С. 64–76.
3. Voigt B. Präfigierung und Abwandlung. Modifikation. *Deutsch als Fremdsprache*. 1992. № 2. S. 100–104.
4. Приходько А.М. Семіотична об'єктивація концепту. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ : Логос, 2007. С. 208–217.
5. Кудрявцева В.А. Соотношение явных и скрытых значений в семантике производного слова. *Алма-Ата : Гылым*, 1991. 213 с.
6. Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. Verf. Dieter Götz, Günter Zaensch, Hanus Wellmann. Berlin, 1998. 1216 s.

Artiomtsev O. Range of interaction between deverbation and semantic diversification

Summary. The article considers the range of interaction between deverbation and semantic diversification in German derived verbs. Linguistic analysis revealed the depth and range of the relationship between the conceptual components of the semantic structure of deverbatives and the conditions for transposing a derived verb into another semantic subclass. Verbal and derivative verbs in the format of correlation of conceptual that perform the function of complementary elements are analyzed. The root verbs of speech, movement, physical action and emotional state, which are the carriers of concreteness, are used as basic creative units. The deverbatives formed from them with the help of inseparable prefixes *be-*, *ge-*, *er-*, *ver-*, *ent-*, *emp-*, *miss-*, *zer-* can differ from the creative ones by conceptual meanings in the range of concreteness-abstractness.

The semantic structure of creative verbs is presented transparently, because fixes only the meaning of the specificity of the action. In newly formed deverbatives-correlates the sign of concreteness of action can take place, but cannot be semantic dominant. Sam abstractness acquires the status of relevance for the communication process.

There is also a semantic transposition of the deverbatives into the sphere of abstraction. In the semantic structures of such deverbatives such notions as attitude, emotional attitude, influence, crime, and violation are actualized.

The implementation of pragmatically oriented derivatives in speech is accompanied by the mutual influence of communicators of the way to achieving goals such a changing their own opinions, reassessment of points of view. The use of pragmatically charged deverbative verbs due to the condensation of the conceptual semantics of evaluability ant motivation becomes relevant in achieving certain goals in the communication process.

Based on the obtained linguistic data, is possible to draw conclusions about the influence of the meaning of prefixes on the actualization of the conceptual structure of the deverbative, and in inseparable prefixes are assigned a specialization in the expression of conceptual features.

Key words: deverbation, semantic diversification, transposing, range of interaction, conceptual component, root verb, deverbative.

Бехта І. А.,

доктор філологічних наук,

професор кафедри англійської філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

Бондарчук Н. І.,

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри прикладної лінгвістики

Національного університету «Львівська політехніка»

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ІНВЕНТАР МЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ БРИТАНСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ГАЗЕТ

Анотація. Статтю присвячено стратифікації лексичних масивів, об'єднаних спільною семантикою в наративі про погодні новини (*weather news story*) в британських електронних газетах через побудову ієрархії з огляду на частини мовний принцип за семантичним, тематичним та асоціативним напрямками. Дібраний лексичний корпус поділено на лексико-семантичні, лексико-тематичні і лексико-асоціативні групи, виокремлено домінуючі лексичні угруповання з огляду на їхній кількісний склад. Лексико-семантичні групи сформовано за частини мовним критерієм (лексико-семантичних груп іменників є 7, прикметників – 3, дієслів – 4, прислівників – 3). Виокремлення лексико-тематичних груп відбувалося за тематичним напрямом актуалізації значення, що дало змогу визначити соціальну значимість і пріоритетність тем у наративі про погодні новини. У корпусі дослідження виділено лексико-тематичні групи «Погодні катаклізми/Weather extremes», «Клімат/Climate», «Погода і природа/Weather and nature», «Люди на і погода/Weather and people», «Погодні явища/Weather phenomena». Системний аналіз та структурно-семантична інвентаризація лексики дали змогу виявити потенціал та індивідуально-авторське різнобарв'я мовних одиниць, що виявляється в обсязі значень слова, що функціонують у наративі про погодні новини. Індивідуально-авторське переосмислення лексики погоди формує якісно нові смисли, що доповнюють сферу погодних явищ, передають особливості інтерпретації стихії крізь призму світогляду автора/журналіста, зумовлені їх соціокультурним досвідом і широким спектром асоціацій. Загалом аналіз лексики, що має ключове значення в наративі про погодні новини, уможливив вивчення ознак її дієвості з огляду на використання в певному контексті, а також дослідження процесу інтерпретації тексту читачем. Внаслідок дослідження з'ясовано, що всі три пари груп (лексико-асоціативні, лексико-семантичні, лексико-тематичні) надають індивідуально-авторського смислового оформлення тексту британських електронних газет, збагачують, реалізують і сприяють структурній злагодженості й цілісності наративу про погодні новини в цих типах текстів.

Ключові слова: наратив про погодні новини, метеорологічна лексика, лексико-семантична група, лексико-тематична група, лексико-асоціативна група.

Постановка проблеми. Серед безлічі проблем, що порушують у сучасній лінгвістиці, важливе місце посідає дослідження системних зв'язків різних груп лексики з огляду на три основні

аспекти, а саме семантичний, тематичний та асоціативний, що дає змогу ґрунтовно проаналізувати особливості відносин між лексичними одиницями як мовних і текстових категорій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням лексико-семантичних, лексико-тематичних і лексико-асоціативних зв'язків лексики займалися українські та зарубіжні науковці (Ш. Баллі, Н.П. Бутенко, П. Джі, Х. Діз, Г. Кларк, Дж. Лайонз, В.В. Левичкий, Ж.В. Марфіна, З.Д. Попова, В. Рейбл, Р. Ромметвайт, Е. Світцер, Ф. де Соссюр, М. Стейверс, І.А. Стернін, Й. Таненбаум, М.Ф. Алефіренко, Л.Г. Бабенко, В.В. Банкевич, Л. Вайсгербер, Л.М. Васильєв, В. Гольдберґ, Ю.М. Караулов, І.М. Кобозєва, М.П. Кочерган, Л.О. Новиков, А.А. Уфімцева, Ф.П. Філін, Г.С. Щур, А.М. Приходько).

Останнім часом значного розвитку набули спроби дослідити, класифікувати, визначити критерії добору лексики погоди (М. Бранік [12], С. Вігінс [14], І. Гір [13], Л.Р. Іщенко [2], О.М. Коломієць [3], В.М. Манакін [4], Т.О. Мизин [7], Г.І. Овсянніков [9]).

Метою статті є багатоаспектний аналіз структурно-семантичних особливостей лексики погоди онлайн-наративу про погодні новини (далі ОНПН) у текстах нового жанрового різновиду *weather news story*. Досягнення поставленої мети передбачає здійснення вибірки семантично, тематично й асоціативно пов'язаних номінацій погоди з урахуванням особливостей мовної та індивідуально-стилістичної семантики мовних одиниць і їх реалізації у текстах неозжанру *weather news story*.

Виклад основного матеріалу. Оскільки центральною мовною одиницею вважається слово, то студії мовного значення є більш обґрунтованими на лексико-семантичному рівні, де, на думку О.Д. Огуя, «його змістова сторона виявляється у подвійній констеляції «значення, значимість» та «значення, смисл»» [10, с. 27]. Дослідження мовного значення у тексті зумовлює аналіз його лексичного значення, під час якого відбувається нібито перехід від лінгвістики мови до лінгвістики тексту, семантична структура якого виявляється безпосередньо у текстовому середовищі. Таке «занурення» у текстове середовище спонукає слово до взаємодії з лексичними значеннями інших слів, які разом виформовують лексичну структуру різноматичних текстів різножанрової типології.

Об'єднання мовних одиниць у тексті наративу про погодні новини парадигматичними, синтагматичними та дериваційними зв'язками зумовлює систематизацію та структурну

організацію лексики в межах тематичних та асоціативних груп, синонімічних та антонімічних рядів, а також словотвірних угруповань. Лексичні угруповання в ОНПН становлять єдину семантичну структуру, що чітко організована ієрархічно відповідно до авторського задуму. На думку М.Ф. Аліференка, «текст є цілісним комунікативним витвором, компоненти якого об'єднані в єдину ієрархічно організовану семантичну структуру комунікативною інтенцією (задумом) його автора» [1, с. 303].

Метикований аналіз дібраного матеріалу дав змогу здійснити класифікацію лексичних одиниць, які репрезентують сферу погоди в ОНПН за структурно-семантичним принципом. Отже, виокремлено лексико-семантичні (далі ЛСГ), лексико-тематичні (далі ЛТГ) і лексико-асоціативні групи (далі ЛАГ) лексичних одиниць, одно- та багатоскладові номінації, словосполучення. На думку Г.В. Межжеріної, входження лексичних одиниць до складу ЛСГ відображає частиномовну селективність слів [6, с. 119–120], тому лексико-семантичні групи виокремлені за частиномовною належністю з використанням методу компонентного і лексико-семантичного аналізів та становлять ЛСГ іменників (7 груп), прикметників (3 групи), дієслів (4 групи) і прислівників (3 групи). До ЛСГ іменників зараховуємо ЛСГ «Атмосфера/Atmosphere», ЛСГ «Погодні стихії/Weather extremes», ЛСГ «Часова локалізація/Time», ЛСГ «Метеорологія/Meteorology», ЛСГ «Розташування/Location», ЛСГ «Люди/People», ЛСГ «Емоційний стан/Emotional state», до ЛСГ прикметників – ЛСГ «Опис погоди/Weather description», ЛСГ «Оцінки погоди/Weather evaluation», ЛСГ «Емоційне сприйняття/Emotional appeal». Окрім ЛСГ іменників і прикметників, в ОНПН виокремлюємо ЛСГ дієслів (ЛСГ «Зміни/Change», ЛСГ «Фізична діяльність/Physical activity», ЛСГ «Емоційно-психологічний стан/Emotional and psychological state», ЛСГ «Розумова діяльність/Mental activity») і ЛСГ прислівників (ЛСГ «Місце/Place», «Спосіб/Manner» і «Час/Time»), наповнення яких є кількісно меншим, проте вони заслуговують на увагу, позаяк допомагають розкрити тему погоди у всій повноті індивідуально-авторського бачення, оскільки проєкція індивідуальної мовної картини світу в тексті нарративу про погодні новини відбувається саме крізь лексику. Відбиваючи у своїй сутності фрагмент мовної індивідуально-авторської картини світу [11, с. 23], тематична лексика дає змогу виявити в ній рефлексії етнокультурних цінностей автора як представника певної соціокультурної спільноти [8, с. 12–13].

Наведені ЛСГ різної частиномовної належності демонструють семантичне різнобарв'я лексики в ОНПН. Наприклад, лексико-семантична актуалізація атмосферних явищ в ОНПН експлікує понятійну сутність погодних умов: *“The heat and humidity over much of Britain have triggered thunderstorms”* (T, 27.05.2014). Завдяки семантичній візуалізації синонімічних рядів вдалося з'ясувати, що наявність чималої кількості слів в ОНПН, котрі вербалізують різні вияви одного явища (наприклад, дощу), свідчить про поширеність і важливість цього феномена у британській лінгвокультурі: *“Summer will be a total washout with miserable wet weeks of floods, storms, torrential downpours and even hail”* (S, 12.05.2016). Лексико-семантична експлікація емоцій лексичними одиницями, що передають руйнівні наслідки погодних переворотів крізь призму свідомості індивіда і постають віддзеркаленням його внутрішнього стану, надають оповіді емоційного і суб'єктивного характеру: *“And the school children <...> were in a snowy wonderland where there*

was no school, no rules and nothing to worry about. I've never seen London secondary school kids look filled to the brim with such girlish glee” (T, 06.02.2014).

Важливими елементами структуризації лексики у тексті є використання ключових слів, які слугують засобом акцентування інформації (вказують на домінуючі теми, що мають додаткове смислове навантаження) та викликають в адресата очікувану реакцію й асоціації. Крім того, важливою ознакою тематично згуртованої лексики є здатність повторюватись, що стає поштовхом до набуття лексичними одиницями ключового лейтмотивного значення, забезпечує єдність теми й сприяє становленню тематичної сітки тексту нарративу про погодні новини.

Безумовно, такою домінуючою темою в ОНПН є погода, репрезентація якої виявляється передусім на лексико-тематичному рівні, де мова стає засобом поєднання лексико-тематичних одиниць у смислову єдність. Тема погоди в проаналізованих електронних текстах нежанру *weather news story* є віддзеркаленням погодних явищ і подій, що відбуваються зараз у всьому світі. Ця тема має людиноцентричний фокус, бо на яскравих прикладах повідомлення про погодні зміни й катаклізми передає глибоку ідею: спустошливий і згубний вплив людини доби Антропоцену (Anthropocene) на природу, що спричиняє глобальні зміни клімату й погоди: *“Scientists say flooding in Britain, record US temperatures and Australian wildfires linked to El Niño making effects of man-made climate change worse”* (G, 27.12.2015).

Виокремлення лексико-тематичних груп відбувалося за тематичним напрямом актуалізації значення, що дало змогу визначити соціальну значимість і пріоритетність тем в ОНПН. У корпусі дослідження виділено ЛТГ «Погодні катаклізми/Weather extremes», «Клімат/Climate», «Погода і природа/Weather and nature», «Людина і погода/Weather and people», «Погодні явища/Weather phenomena». У наведеному далі фрагменті ЛТГ «Погода і природа/Weather and nature» відображає проблему нетипових природних процесів навесні, причиною яких є згубний вплив людини на природу. *“The east wind could cut tungsten, the daffodils are weeks behind and the first chiffchaffs are late. It's a cold spring and the two things everybody seems to agree upon are that there's something weird about the weather and it's our fault. Both are almost certainly wrong”* (T, 29.03.2014). В іншому прикладі фіксуємо переплетення тематичної лексики, адже разом із географічними пейзажами вимальовується опис світу природи: *“It's a chilly morning in southern Tuscany and the mist is rolling across slumbering fields, shrouding the distant hilltop town of Montalcino. The silence is total – apart from the occasional gunshot because this is hunting season – and the view is sublime”* (T, 25.11.2017). ЛТГ «Погодні явища/Weather phenomena» об'єднує лексичні одиниці номінації різних погодних явищ та їх виявів, ангажованих у текстах нарративу про погодні новини: *“The prediction by forecasters that most of the country will be basking in warm sunshine much of the weekend came accompanied by a warning”* (T, 24.05.2015).

Асоціативне збагачення лексико-семантичних та лексико-тематичних груп метеорологічної лексики в ОНПН сприяє розгортанню текстового значення слів, увиразненню оповіді, виявляється у формуванні лексико-асоціативних угруповань. ЛАГ відображають закономірності функціонування мовних одиниць за формальним чи логіко-семантичним показником [5, с. 367]. ЛАГ сприяють формуванню асоціативної структури ОНПН з огляду на сферу референції (*sphere of reference*), яка

певним чином обмежує кількість асоціативних зв'язків. Отже, в ОНПН виокремлено п'ять таких ЛАГ: «Пори року/Seasons», «Погодні явища/Weather Phenomena», «Природне середовище/Environment», «Власні назви/Proper Names», «Емоції/Emotions». У наступному прикладі асоціативне розростання виформовується довкола ознак часової локалізації, що фіксуємо в асоціативному зв'язку між порою року, несприятливими погодними умовами і типовим для цього періоду одягом/взуттям, що сприяє створенню денотативного тла нарративу: *“Contrary to popular belief, it's actually working age adults who have most slips and trips outside in cold and icy weather, not older people, which is why it's important to wear shoes with a good, slip-resistant grip to prevent any accidental falls”* (DM, 26.01.2015).

Саме через образність і дифузність погодних феноменів чільне місце в ОНПН посідає метафора. Наведемо приклади асоціативного збагачення ЛТГ «Погодні явища/Weather phenomena» в контексті. *“On New Year's Day, members of the stricken community on Royal Deeside appeared dazed at the scale of the devastation wrought by Storm Frank, swapping stories of personal losses on street corners, amid fears that some residents may be unable to return to their waterlogged homes for up to a year”* (G, 01.01.2016). Оживлення явищ погоди фіксуємо також у такому фрагменті: *“No sooner had the vernal equinox gone out of the front door than snow piled in round the back”* (G, 27.12.2014).

Асоціативний візерунок тематичної лексики погодних явищ в ОНПН простежуємо через метафоричне порівняння явищ погоди: *“Wet, heavy snow, shovelled in on an Arctic wind, had skittled trees across the old railway line like barricades”* (G, 26.03.2014); *“All month the weather has been changing at a bewildering speed, with temperatures going up and down like a yo-yo and rain falling in torrents”* (T, 22.11.2017) і метафоричне зображення погодних явищ: *“The wind pushed spoons of snowdrift between gaps in hedges at the top, and the fields deepened to waist height in windrows piled against the wood”* або *“As if to gloat, a raven slewed above giving a double „kronk” – hard times – through dancing snowflakes”* (G, 24.04.2014).

Вагоме місце в асоціативному розгортанні оповіді ОНПН посідають емотивні конотації за асоціативного збагачення ЛСГ номінацій емоційного стану і ЛСГ номінацій емоційного сприйняття, що простежуємо у формуванні ЛАГ «Емоції/Emotions». Асоціативна експлікація емоцій набуває увиразнення в розмаїтих контекстах. *“Let's just take five minutes, or better still, a month, to look out of the window, where there is plainly a weather event going on, the unforeseeability of which may be disputed by meteorologists; but if these two years have taught us anything, it's that we've all had quite enough of experts”* (G, 10.12.2017).

Отже, існування лексико-семантичних, лексико-тематичних і лексико-асоціативних угруповань, які структурують текст нарративу і збагачені смисловим навантаженням, забезпечує розгортання нарративу про погодні новини в текстах британських електронних газет та цілісність його семантичної організації.

Висновки. Таким чином, розгалужена ієрархічна організація лексичних угруповань (семантичних, тематичних, асоціативних) є свідченням, з одного боку, рівневого представлення лексики, що репрезентує сферу погоди в ОНПН, а з іншого боку, системності та впорядкованості смислових зв'язків між лексичними одиницями онлайн-нарративу відповідно до задуму автора/журналіста.

Література:

1. Алефиренко Н.Ф. Спорные проблемы семантики : монография. Москва : Гнозис, 2005. 326 с.
2. Іщенко Л.Р. Загальні назви явищ погоди за диференційними ознаками у говірках центрального Поділля. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки.* 2015. Вип. 6. С. 93–100.
3. Коломієць О.М. Сучасні методи дослідження синопітичних текстів публіцистичного стилю. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2015. № 18. Т. 2. С. 114–116.
4. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. Киев : Знання, 2004. 327 с.
5. Марфіна Ж.В. Мовна асоціація як поняття психолінгвістики та лінгвостилістики. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна».* 2004. Вип. 34. Ч. 2. С. 366–372.
6. Межжеріна Г.В. Структурна організація семантичних одиниць (поле –лексико-семантична група – слово). *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика.* 2002. Вип. 5. С. 114–126.
7. Мизин Т.О. Вербалізація концепту weather/погода в англійській та українській мовних картинах світу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* 2013. Вип. 2. С. 115–118.
8. Новиков Л.А. Художественный текст и его анализ. 3-е изд. Москва : изд-во ЛКИ, 2007. 304 с.
9. Овсянников Г.И. Семантико-синтаксическая характеристика метеонимов в современном английском языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Москва, 1982. 22 с.
10. Огуй О.Д. Полісемія в синхронії, діахронії та панхронії. Системно-квантитативні аспекти полісемії в німецькій мові та мовах Європи. Чернівці : Золоті литаври, 1998. 369 с.
11. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
12. Branick M. Comprehensive Glossary of Weather Terms for Storm Spotters. NWS Forecast Office, National Weather Service, 1996. P. 31–41.
13. Geer I. Glossary of Weather and Climate. Boston, MA : American Meteorological Society, 1996. 271 p.
14. Wiggins S.A. Weathering the Psalms: A Meteorothological Survey. Wipf and Stock Publishers, 2014. 202 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

15. G – The Guardian, 2014–2017. URL: <https://www.theguardian.com/uk>.
16. DM – The Daily Mail, 2014–2017. URL: <https://www.thedailyemail.co.uk>.
17. S – The Sun, 2014–2017. URL: <https://www.thesun.co.uk>.
18. T – The Times, 2014–2017. URL: <https://www.thetimes.co.uk>.

Bekhta I., Bondarchuk N. Structural and semantic stratification of meteorological lexis of British electronic newspapers

Summary. The article focuses on the presentation of lexical structure of the weather news stories and the analysis of its organization in the formation of the semantic and structural peculiarities of the new genre in British electronic press. The stratification of lexical units, which represent the semantics of weather, is carried out according to the semantic, thematic and associative direction (lexical-semantic, lexical-thematic, and lexical-associative groups respectively). Lexical-semantic groups are singled out according to the part of speech and comprise groups of nouns (7 groups), adjectives (3 groups), verbs (4 groups) and adverbs (3 groups). The

dominant lexical-semantic groups are “Emotional state”, “Weather description”, “Weather evaluation”, “Meteorology” and “Atmosphere”. The systematization of the vocabulary on the thematic direction has allowed distinguishing dominant lexical-thematic groups (“Weather extremes”, “Weather and people”, “Weather phenomena”) that testifies to the anthropocentric focus of weather news stories in modern British electronic press. Lexical-semantic and lexical-thematic groups are characterized by the enrichment/diversification of the weather vocabulary based on associative relationships, which is revealed in the formation of lexical-associative groups (“Seasons”, “Weather phenomena”, “Natural environment”, “Proper names”, “Emotions”). The

study shows that lexical-associative groups, together with lexical-semantic and lexical-thematic groups represent individual lexical choice, enrich, implement and contribute to the structural coherence and integrity of the online narrative of weather news stories. Current research and the analysis of the texts studied demonstrate the interdependence of the lexical structure of the weather news story and the author’s/journalist’s intentions, where the author’s worldview acquires a semantic expression in the lexical structure of the weather news stories.

Key words: online narrative, weather news story, lexical structure, weather vocabulary, lexical-semantic group, lexical-thematic group, lexical-associative group.

*Бондар К. С.,**викладач кафедри теоретичної і прикладної фонетики англійської мови
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

СОЦІОПРОСОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ ПОВЕДІНКИ ШОТЛАНДЦІВ

Анотація. Статтю присвячено визначенню соціопрородичних особливостей мовленнєвої поведінки шотландців. Мовленнєва поведінка – це мало усвідомлювана активність, що проявляється у зразках і стереотипах дій, засвоєних людиною або на основі наслідування чужих зразків і стереотипів, або на основі власного досвіду. Особливості мовленнєвої поведінки перш за все проявляються у фонетиці як на сегментному, так і на просодичному рівнях.

Вивчення мовленнєвої поведінки шотландців на просодичному рівні має значення, по-перше з огляду на поширення розвідок, присвячених діалектному мовленню, по-друге, через те, що шотландський варіант англійської мови, зокрема її просодичний рівень, досі не дістав наукової кваліфікації. Відомо, що шотландська англійська сформувалася в результаті взаємодії гаельської та англійської мов. Самостійного вивчення регіонально маркованих, соціально детермінованих просодичних особливостей мовленнєвої поведінки шотландців практично не існує.

Мета пропонованого дослідження полягає у визначенні методом інструментально-фонетичного аналізу просодичних параметрів, які можуть слугувати маркерами мовленнєвої поведінки шотландців північно-східного регіону Шотландії.

У зв'язку з тим, що процеси вирівнювання, змішування та перерозподілу діалектних форм активізуються у великих містах, дослідження просодичних особливостей мовленнєвої поведінки шотландців, які мешкають на північному сході Шотландії, є найбільш актуальним. З'ясування співвідношення просодичних особливостей мовленнєвої поведінки та гендерної диференціації сприяло формуванню чіткої моделі мовленнєвої поведінки шотландців.

Отримані методом інструментально-фонетичного дослідження результати основних одиниць мовленнєвої мелодії (інтонаційні шкали та частота основного тону) шотландців, які мешкають у північно-східному регіоні Шотландії (м. Абердін), дали змогу визначити та виокремити просодичні параметри й маркери їхньої мовленнєвої поведінки.

Превалювання рівної шкали в мовленні чоловіків свідчить про тенденцію до використання стилістично нейтральних форм вимови та демонструє схожість зі стандартним американським варіантом вимови. Жіночому мовленню більш притаманна хвилеподібна шкала, що характеризує його як емоційно забарвлене. Частотні показники мовлення шотландців виявили, що середній рівень ЧОТ маркує мовлення жінок (112 Гц), а чоловіче мовлення має відносно менші показники (71 Гц). Аналіз діапазону ЧОТ корелює із загальноанглійською тенденцією до більш широкого діапазону ЧОТ у жіночому мовленні.

Отже, отримані результати свідчать про наявність у мовленні шотландців як загальних просодичних рис, притаманних мовленню американців і британців, так і специфічних просодичних рис, що характеризують мовленнєву поведінку представників північно-східного регіону Шотландії.

Ключові слова: мовленнєва поведінка, шотландський, просодичний, маркер, чоловіче, жіноче мовлення.

Постановка проблеми. У центрі багатьох сучасних лінгвістичних досліджень перебуває мовна особистість, тобто людина, яка бере участь у комунікації. Термін «мовна особистість» був запроваджений Ю.Н. Карауловим, який визначав мовну особистість як «виражену в мові (текстах) і через мову особистість, реконструйовану в основних своїх рисах на підставі мовних засобів» [3].

Існують різні підходи до аналізу мовної особистості. В.І. Карасик, ґрунтуючись на описі комунікативної поведінки мовної особистості, виділяє так звані етнокультурний тип у межах відповідної культури. Автор розглядає такий соціокультурний тип, як модельна особистість, головною характеристикою якої є встановлення особливостей поведінки.

Багато вчених сьогодні вважають, що людина в мові проявляється насамперед через свою комунікативну поведінку, а саме «через специфічне індивідуальне розуміння вимовних норм, вибір певної лексики, вживання певних інтонаційних моделей. Системний опис цих особливостей комунікативної поведінки становить «мовленнєвий портрет людини».

Для систематичного опису особливостей комунікативної поведінки мовця використовується термін «мовленнєва поведінка людини». Мовленнєва поведінка – це «тип поведінки, що проявляється в мовленні» [4].

Мовленнєва поведінка – це мало усвідомлювана активність, що проявляється у зразках і стереотипах дій, засвоєних людиною або на основі наслідування чужих зразків і стереотипів, або на основі власного досвіду. Особливості мовленнєвої поведінки перш за все проявляються у фонетиці як на сегментному, так і на просодичному рівнях.

У фокусі пропонованого дослідження перебувають особливості мовленнєвої поведінки шотландців. Її вивчення має значення, по-перше, з огляду на поширення розвідок, присвячених питанням діалектного мовлення в соціофонетичному аспекті, по-друге, через те, що шотландський варіант англійської мови, зокрема його просодичний рівень, досі не дістав наукової кваліфікації в дослідницькій діяльності вчених.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні кілька десятиліть зростає зацікавленість вітчизняних і зарубіжних лінгвістів у вивченні регіональних варіантів англійської мови, які поєднують риси соціальної і територіальної варіативності.

У дослідженні фонетичних особливостей мовлення валлійців Д.М. Карпова визначає диференційні ознаки мовлення, серед яких слід назвати використання високого наголошеного передтакту в комбінації з низьким ядровим складом та поступовим підвищенням рівня заядрових складів [5].

У роботі В.С. Григораш, присвяченій дослідженню соціолінгвістичних особливостей йоркширського діалекту, були виявлені певні закономірності просодичної організації мов-

лення йоркширців, відбиті в їхньому мовленні в гендерній сфері, професійному спілкуванні та динаміці вікових змін [1].

Функціонування шотландського варіанта англійської мови висвітлено у розробках зарубіжних лінгвістів, таких як Т.І. Шевченко, Д.О. Петренко, де стверджується, що шотландський варіант англійської мови сформувався в результаті взаємодії гаельської та англійської мов. У сучасній ситуації двомовності спостерігається взаємопроникнення елементів двох фонологічних систем [6; 9].

Однак самостійного вивчення регіонально маркованих соціолінгвально детермінованих просодичних особливостей шотландського варіанта англійського мовлення практично не існує, відсутня сучасна інтерпретація мовленнєвої поведінки шотландців.

Метою статті є визначення просодичних параметрів, які можуть слугувати маркерами мовленнєвої поведінки шотландців з огляду на їх гендерні особливості.

Об'єктом дослідження є невідоме мовлення носіїв шотландського варіанта англійської мови.

Предметом вибрано просодичну варіативність регіонального мовлення шотландців.

Для досягнення мети вирішувались такі завдання:

- обґрунтування теоретичних засад дослідження мовленнєвої поведінки шотландців;
- виявлення основних характеристик мовленнєвої поведінки та висвітлення своєрідності шотландського варіанта англійської мови методом інструментального аналізу, який містив перцептивний та комп'ютерний види.

Матеріалом дослідження послуговували записи квазіспонтанного мовлення чотирьох шотландців, які є носіями шотландського варіанта англійської мови і які проживають у північно-східному регіоні Шотландії в м. Абердін. Загальний час звучання склав 36 хвилин.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці проблема вивчення територіальних діалектів вже протягом кількох десятиліть не втрачає своєї гостроти. Вчені відзначають, що в мовленні носіїв мови об'єднуються риси територіальної і соціальної варіативності, оскільки кожний мовець є представником певної місцевості і певної соціальної групи [12; 17]. На території Шотландії вимовною нормою є стандартний варіант англійської, який має свої регіональні відмінності і служить маркером самоідентифікації шотландців. Дослідник Дж. Корбет описує ареал поширення територіальних діалектів Шотландії і виділяє чотири регіональні зони, а саме: острівну, північно-східну, центральну та південну [14].

Цей простір охоплює велику територію Шотландії, за винятком регіону «Хайленд», де традиційно мешканці розмовляють гаельською мовою.

М. Герлах, який досліджує шотландські регіональні діалекти, склав список основних мовних варіантів, що функціонують на території Шотландії. До них увійшли територіальні діалекти, стандартний шотландський варіант англійської мови та літературна мова [15].

Сучасні дослідження у царині варіативності шотландських діалектів ґрунтуються, згідно з К. Аптоном та Б. Кортманом, на тому, що результати, отримані під час дослідження мовлення сільських мешканців, які дотримуються «традиційних» діалектів, використовуються для опису сучасного поширення діалектних рис. Крім того, дослідження сучасних діалектів на території Шотландії спрямовані на пошук механізмів мовних змін.

Останні соціолінгвістичні дослідження британських лінгвістів, проведені на території Шотландії, свідчать про скорочення вживання діалектів на тлі збільшення вживання англійської мови, особливо в молодіжному середовищі.

Дослідник мовлення мешканців м. Абердін на північному сході Шотландії Т. Брато встановив, що традиційна діалектна вимова поступається стандартному шотландському варіанту. Так, на зміну диграфу [wh], який вимовляється як [f], прийшла вимова [w]. Як зазначає дослідниця Є.М. Свстаф'єва, результати, отримані під час дослідження мовлення шотландців, свідчать про актуалізацію процесу вирівнювання діалектів на території Шотландії. Таке явище описується як процес, під час якого традиційні особливості територіальних варіантів замінюються новими особливостями, які входять у мовленнєвий обіг і реалізуються у великому географічному масштабі [2, с. 31].

Д. Бріттен вживає термін «супралокалізація», П. Траджил називає цей процес дифузією інновацій [11; 17].

Усі ці процеси вирівнювання, змішування та перерозподілу діалектних форм, на думку дослідниці Ю.Б. Федотової, активізуються у великих містах під впливом постійних комунікативних контактів між носіями регіональних діалектів, що приводить до появи нових міських діалектів та соціолектів.

Отже, через те, що дифузія інновацій здебільшого поширена в мовленні міського населення, дослідження просодичних особливостей мовленнєвої поведінки шотландців, які мешкають у містах на північному сході Шотландії, є найбільш актуальним.

Встановлення співвідношення між просодичними особливостями мовленнєвої поведінки і гендерної диференціації сприяє формуванню чіткої моделі мовленнєвої поведінки шотландців.

Інструментально-фонетичне дослідження проводилося для перевірки обґрунтованих положень щодо визначення мовленнєвої поведінки шотландців з урахуванням просодичних та соціальних чинників. Методом перцептивного та комп'ютерного аналізу було визначено основні одиниці мовленнєвої мелодики, а саме: шкали та термінальні тони, виявлено диференційні ознаки просодії мовлення і встановлено частотні параметри мовлення з огляду на гендерну приналежність мовців.

Перший етап інструментального аналізу полягав у визначенні номенклатури та частотності вживання в мовленні досліджуваних представників північно-східного регіону Шотландії інтонаційних шкал. Результати проведеного дослідження мелодійних особливостей свідчать про те, що до основних, найбільш вживаних видів шкал, зафіксованих у мовленні інформантів, належать рівна, хвилеподібна шкали та шкала з порушеною послідовністю (31% – рівна, 28% – хвилеподібна, 18% – шкала з порушеною послідовністю).

У мовленні шотландців з м. Абердін превалюють рівна та хвилеподібна шкали, причому в мовленні жінок хвилеподібна шкала є більш частотною, ніж у мовленні чоловіків (таблиця 1).

Використання рівної шкали в мовленні досліджуваних інформантів може свідчити про те, що, по-перше, цей вид шкали належить до стилістично-нейтральних і не має яскраво вираженого емоційного забарвлення, по-друге, ця шкала є дуже частотною в мовленні носіїв американського варіанта англійської мови. Стосовно особливостей гендерної поведінки зазначимо, що в жіночому мовленні рівна шкала не є рекурентною,

як у чоловічому (табл. 1). Це пояснюється тим фактом, що мовлення шотландських жінок більше тяжіє до емоційного, і це неодноразово було доведено в роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників (В.С. Григораш, Д.М. Карпова, О.О. Русавська, Т.І. Шевченко), які констатували тенденцію до більш частотного використання жінками емоційних форм вимови всередині спорідненої або однорідної соціальної групи. Чоловікам більш притаманне використання емоційно нейтральних висловлювань, які виконують функцію своєрідних маркерів їхньої поважності [1; 5; 8; 9].

Про жінку складають враження як за її зовнішнім виглядом, так і за мовленням, тому жіночий соціальний статус вимагає постійної лінгвальної підтримки [16].

У жіночому мовленні здебільшого превалує хвилеподібна шкала, у чоловічому мовленні представлена також однонаголошена шкала (9%). Вживання однонаголошеної шкали свідчить про більш подрібнений характер мовлення шотландських чоловіків.

Висока частотність вживання рівної шкали, зокрема середнього рівного тону та низького рівного тону, свідчить про те, що в мовленні шотландців багато інтонаційних моделей, запозичених з мовлення ірландців.

Спадна ступінчаста шкала, яка є більш частотною в мовленні британців північно-східної частини Англії, у мовленні досліджуваних шотландців представлена в 14% випадків (табл. 1).

Вживання шкали з порушеною послідовністю в мовленні шотландців показує, що вона є більш частотною в мовленні жінок (10,5% та 7,5% у мовленні чоловіків). Мовці застосовують цю шкалу, щоби передати захоплення, зацікавленість, а також фокусують увагу на найбільш важливих словах у мовленні (рис. 1).

Наприклад, *And we came there, oh, ¹what a day it was.*

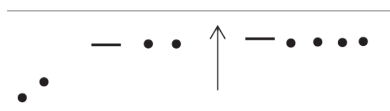

Рис. 1. Інтонаграма фрази з порушеною послідовністю

Наведемо приклад використання хвилеподібної шкали. *And ⁰he and his ⁰wife | they were really ⁰young and ⁰beautiful | and ⁰full of ⁰ambitions and ⁰dreams.*

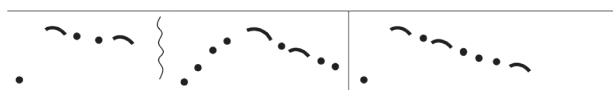

Рис. 2. Інтонаграма вищенаведеної фрази

Висловлювання складається з трьох синтагм, кожна синтагма характеризується хвилеподібним рухом передтермі-

нальної частини, не відрізняється різкими модуляціями голосу й перебуває на одному інтонаційному рівні.

На наступному етапі інструментального аналізу були виявлені особливості реалізації частоти основного тону (ЧОТ) у мовленні досліджуваних інформантів з північно-східного регіону Шотландії. Середні показники ЧОТ у мовленні інформантів різних гендерних груп варіюють від 71 Гц до 112 Гц. Причому в мовленні жінок представлені найвищі показники.

Нижченаведені інтонаграми ілюструють отримані результати.

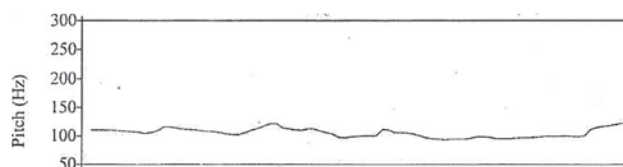

Рис. 3. Інтонаграма з мовлення чоловіка з м. Абердін (інтонаграма фрази *I'm very happy with my family*)

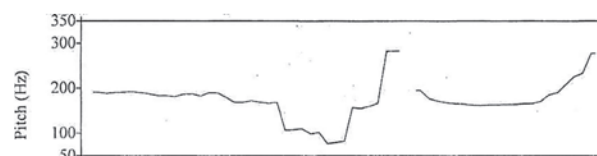

Рис. 4. Інтонаграма з мовлення жінки з м. Абердін (інтонаграма фрази *We brought him from England*)

Виходячи з отриманих результатів, зазначаємо, що середній рівень ЧОТ жіночого мовлення перевищує середній рівень чоловічого мовлення, що у відсотковому співвідношенні складає близько 25% (112 Гц vs 71 Гц).

Аналіз діапазону ЧОТ у мовленні жіночих і чоловічих груп підтвердив загальноанглійську тенденцію наявності більш широкого частотного діапазону в жіночому мовленні порівняно з чоловічим.

На рис. 3 наведено приклад найвужчого діапазону ЧОТ у мовленні чоловіка з м. Абердін.

Отримані результати підтверджують висновок Р.К. Потапової про те, що більш широкий діапазон мовлення жінок свідчить про їх виражену просодичну експліцитність, тоді як чоловікам властива лексична експліцитність [7].

Висновки. Отримані методом інструментально-фонетичного дослідження результати основних одиниць мовленнєвої мелодії (інтонаційні шкали та частота основного тону) шотландців, які мешкають у північно-східному регіоні Шотландії (м. Абердін), дали змогу визначити та виокремити просодичні параметри та маркери їхньої мовленнєвої поведінки.

Превалювання рівної шкали в мовленні чоловіків свідчить про тенденцію до використання стилістично нейтральних форм вимови та демонструє схожість зі стандартним американським варіантом вимови.

Таблиця 1

Частотність вживання інтонаційних шкал у мовленні шотландців північно-східного регіону

Північно-східний регіон, м. Абердін	Основні види шкал, %				
	Рівна	Хвилеподібна	Спадна	Однонаголошена	З порушеною послідовністю
Чоловіки	18	17	8	9	7,5
Жінки	13	11	6	–	10,5
Всього	31	28	14	9	18

Жіночому мовленню більш притаманна хвилеподібна шкала, що характеризує його як емоційно забарвлене. Частотні показники мовлення шотландців виявили, що середній рівень ЧОТ маркує мовлення жінок (112 Гц), а чоловіче мовлення має відносно менші показники (71 Гц). Аналіз діапазону ЧОТ корелює із загальноанглійською тенденцією до більш широкого діапазону ЧОТ у жіночому мовленні.

Отже, отримані результати свідчать про наявність у мовленні шотландців як загальних просодичних рис, притаманних мовленню американців і британців, так і специфічних просодичних рис, що характеризують мовленнєву поведінку представників північно-східного регіону Шотландії.

Перспективою подальшого соціофонетичного аналізу мовленнєвої поведінки шотландців є дослідження фонетичної інтерференції в ситуації двомовності та диглосії.

Література:

1. Григораш В.С. Соціолінгвістичні особливості йоркширського діалекту (інструментально-фонетичне дослідження усного мовлення) : дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2014. 243 с.
2. Евстафьева Н.М. Социолингвистический аспект функционирования английского языка в Шотландии (на материале речи молодежи г. Глазго). Симферополь, 2017.
3. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Москва : Наука, 1987. 264 с.
4. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 390 с.
5. Карпова Д.М. Фонетичні характеристики регіонального мовлення носіїв валлійського варіанту англійської мови (інструментально-фонетичне дослідження) : дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2018. 203 с.
6. Петренко А.Д. Актуальные проблемы языковой вариативности в аспекте мировой интеграции и глобализации : коллективная монография. Симферополь : ТНУ им. В. И. Вернадского, 2011. 273 с.
7. Потапова Р.К. Язык, речь, личность. Москва : Языки славянской культуры, 2006. 496 с.
8. Русавська О.О. Територіальна варіативність просодії англійського мовлення в Канаді (інструментально-фонетичне дослідження) : дис. ... канд. філол. наук. Одеса. 2018. 200 с.
9. Шевченко Т.И. Социальная дифференциация английского произношения. Москва : Высшая школа, 1990. 144 с.
10. Brato T. A Sociophonetic Study of Aberdeen English: Innovation and Conservatism: Phd. thesis [Электронный ресурс]. Essen, 2012. P.P. 142-143. : University of Essex, 2009. URL: <http://www.uib.no/filearchive/britain-2009-supralocal.pdf>.
11. Chambers J.K., Hardwick M. Comparative Sociolinguistics of a Sound Change in Canadian. *English English Worldwide*. 1986. Vol. 7. № 1.
12. Chambers J.K., Trudgill P. Dialectology. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 201 p.
13. Corbett J. A Brief History of Scots. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2004. P. 11–15.
14. Görlach M. Focus on: Scotland. Heidelberg : John Benjamins B.V., 1985. 241 p.

15. Labov W. The Social Stratification of English in New York City. Cambridge : CUP, 2006. 148 p.
16. Trudgill P. Language in the British Isles. Cambridge : Cambridge University Press, 1984. P. 56–89.

Bondar K. Socioprosodic peculiarities of the Scots, speech behavior

Summary. The article is dedicated to defining socioprosodic peculiarities of the Scots' speech behavior. Speech behavior is an unconscious activity that manifests itself in patterns and stereotypes of actions learned by a person or on the basis of imitation of other person's patterns and stereotypes or on the basis of one's own experience.

Features of speech behavior can be manifested primarily in phonetics at both segmental and prosodic levels.

The study of the Scots' speech behavior on prosodic level is of importance firstly, from the point of view of expanding studies, dedicated to dialectal speech, and secondly, due to the fact, that Scottish variant of English, in particular its prosodic level hasn't yet got scientific qualification. Scottish English is known to have been formed as the result of Gaelic and English correlation. Independent study of regionally marked socially determined prosodic peculiarities of the Scots' speech behavior practically doesn't exist.

The aim of the present investigation lies in defining by instrumental phonetic analysis prosodic parameters, which can serve as markers of speech behavior of the representatives of the Northwestern region of Scotland.

Considering the fact that processes of alignment, mixing and redistribution of dialectal forms are activated in big cities, the study of prosodic peculiarities of the Scots' speech behavior, who dwell in the Northwestern area of Scotland is the most actual. The determination of correlation between prosodic peculiarities and gender differentiation has promoted the formation of precise model of the Scots' speech behavior.

The results received by instrumental phonetic investigation allowed defining and differentiating prosodic parameters and markers of the Scots speech behavior.

The prevalence of Level scales in the male speech state the tendency to the use of stylistically – neutral forms of speech and demonstrate similarity with standard American English. In female speech Wavy scale is frequent and characterizes the speech as more emotional.

Frequency data of the Scots' speech showed that average level of frequency mark female speech and demonstrate relatively lower indicators in male speech. The range of frequency correlates with common English tendency to wider range in female speech.

The results of the provided investigation testify the existence in the Scots' speech common prosodic features, peculiar to both American and British speech and specific features which characterize speech behavior of the analyzed representatives of North western region of Scotland.

Key words: Speech behavior, Scottish, prosodic, markers, female, male speech.

Бохун Н. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іспанської та французької філології
Київського національного лінгвістичного університету

МОВНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ПЕЙЗАЖУ В ІСПАНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. Нині особливе місце в лінгвістичних студіях посідає вивчення поетичних образів та лексичних одиниць, які їх наповнюють. Одним із важливих елементів поетичних творів, який увиразнює його структуру, дає змогу краще зорієнтуватися у змісті та допомагає зрозуміти внутрішню сутність персонажів, є пейзаж. Пейзаж зазвичай характеризують як композиційно-мовленнєву форму або частину тексту, що передає цілісне зображення відкритого фрагмента природного або міського простору.

Особливою рисою як прозового, так і поетичного тексту як одиниці комунікації є його антропоцентричність. В проведених нами аналізах поетичних текстів іспанських письменників антропоцентричність проявляється як у передачі особливостей світосприйняття письменника через пейзажні описи і розкритті через ці описи внутрішнього світу персонажа, так і в реалізації креативності письменника через індивідуально-авторські мовні засоби об'єктивації концептів, пов'язаних зі світом природи. До цих засобів належать епітети, метафори, метонімія, гіпербола, персоніфікація та порівняння.

Стаття присвячена проблемі створення пейзажу в іспанській поезії ХХ століття. Вивчено семантичні та стилістичні властивості пейзажу у віршованих творах Федеріко Гарсія Лорки, Антоніо Муньоса Рохаса та Хуана Рамона Хіменеса. Виокремлено специфіку створення андалузького пейзажу у творчості Антоніо Мачадо. Доведено вплив авторського задуму на ужиток мовних засобів для створення словесних картин природи в іспанській поезії ХХ століття. Встановлено сутнісні риси творчого підходу згаданих іспанських поетів ХХ століття в пейзажних описах, а також їх традиції та новаторство в іспанській поезії ХХ століття.

Дослідження засвідчило, що значна кількість мовностилістичних засобів у пейзажних замальовках виконує важливу експресивну функцію і є сильним засобом впливу на емоційно-психологічний стан читача. Найуживанішим тропом в авторській поетичній мові іспанських поетів ХХ століття є персоніфікація, яка полягає в перенесенні людських ознак і властивостей на феномени світу живої та неживої природи.

Ключові слова: пейзаж, поетичний образ, іспанська поезія, антропоцентричність, поетична метафора, персоніфікація.

Постановка проблеми. Категорія «пейзаж» пройшла значний шлях у науковому й художньому становленні. Наприкінці ХІХ – ХХ століття відбулися кардинальні зміни в суспільстві, які охопили різні види художньої свідомості, а також системи напрямів, жанрів, стилів. Зміна культурної парадигми виявилася в русі від реального до ірреального, переході від видимого до сутнісного, тісному зв'язку філософії та літератури, взаємо-

дії різних видів мистецтва, розумінні твору як окремого завершеного світу [1, с. 4]. Антропоцентрична парадигма, яка домінує у науці, ще більше підвищує інтерес до пейзажу, оскільки зображення природного та міського простору свідчить про відносини людини зі світом загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Словесно-художній пейзаж був предметом вивчення як літературознавчих (Б.Є. Галанов [2], Н.Д. Іванова [3]), так і лінгвістичних наукових розвідок (В.А. Кухаренко [4], Г.П. Пасічник [5]), які засвідчили, що найважливіша його функція полягає в тому, що він виступає у творі як додатковий опосередкований засіб характеристики описуваних у ньому героїв, персонажів. Під пейзажем науковці розуміють зображення природи, ширше – будь-якого незамкненого простору зовнішнього світу.

Тему створення пейзажних описів не можна назвати вичерпаною, оскільки окремі аспекти проблематики словесного пейзажу були висвітлені головним чином у синхронії. Пейзажний опис, будучи важливим композиційним компонентом літературного твору, з плином часу має тенденцію еволюціонувати. Досі поза увагою дослідників все ще залишається низка невисвітлених параметрів опису пейзажу, до яких перш за все належать мовні засоби та способи пейзажного зображення іспанськими поетами ХХ століття, а також семантика лексичних одиниць на позначення природи.

Метою статті є визначення мовних засобів створення пейзажних описів в іспанській поезії ХХ століття шляхом вивчення їх структурних, семантичних та стилістичних властивостей.

Виклад основного матеріалу. Під час вивчення пейзажу ми спираємось на поширене в лінгвістиці визначення І.Р. Гальперіна, згідно з яким текст – це «твір мовленнєвого процесу, представлений у вигляді письмового документа, літературно обробленого відповідно до типу твору. Текст складається з назви (заголовка) і низки особливих одиниць (надфразової єдності), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного та стилістичного зв'язку, що мають певну цілеспрямованість і прагматичну установку» [6, с. 18].

Літературний пейзаж в іспанській поезії ХХ століття є унікальним самодостатнім явищем. Іспанські поети бачать у пейзажі відображення неповторної краси природи їхньої країни.

Розглянемо уривок поезії Антоніо Мачадо.

De la ciudad moruna/ tras las murallas viejas,/ yo contemplo la tarde silenciosa./ a solas con mi sombra y con mi pena./ El rio va corriendo./ entre sombrías huertas/ y grises olivares,/ por los alegres campos de Baeza./ Tienen las vides pámpanos dorados/ sobre las rojas cepas. /Guadalquivir, como un alfanje roto y disperso./ reluce y espejea./ (...) El viento ha sacudido/ los mustios olmos de la carretera./ levantando en rosados torbellinos/ el polvo de la tierra./

La luna está subiendo/amoratada, jadeante y llena./ Los caminitos blancos/se cruzan y se alejan./ buscando los dispersos caseríos/del valle y de la sierra./ Caminos de los campos.../¡Ay, ya, no puedo caminar con ella! [8, с. 65].

В процитованому прикладі *вечір* та *місяць* створюють загальну атмосферу пейзажу перш за все завдяки епітетам: *la tarde silenciosa* – «тихий вечір» та *la luna está subiendo amoratada, jadeante y llena* – «повний блакитний місяць піднімається задиханий», де епітет *jadeante* adj., який, згідно із словником Larousse, “se aplica a la persona que respira con dificultad o entrecortadamente por efecto de cansancio, etc.” [7, с. 580], одночасно охоплює персоніфікацію, оскільки зазвичай характеризує втомлену людину.

Згодом в описі інші епітети доповнюють досить похмуру картину: *sombrias huertas* – «похмури сади», *grises olivares* – «сірі оливкові гаї», *mustios olmos* – «засохлі в'язи». Річка описується за допомогою порівняння: *Guadalquivir, como un alfanje roto y disperso, reluce y espejea* – «Гуадальквів як розбита розкидана шабля, що блищить та віддзеркалює». Кольорову ознаку передають якісні прикметники у функції епітета: *pámpanos dorados* – «золотисті пагони винограду», *rojas cepas* – «червоні виноградники», *rosados torbellinos* – «рожевий вихор», *la luna amoratada* – «блакитний місяць».

Епітет як кваліфікативний прикметник передає семантико-статистичні ознаки предмета чи людини, що описуються. Через сполучуваність з іменником він конкретизує свою ознакову (атрибутивну) семантику. Наприклад, у поезії Хуана Рамона Хіменеса (*Sobre la oscura arboleda, en el transparente cielo/ de la tarde, tiembla y brilla/ un diamantino lucero.../ De una rama amarillenta, al temblar el aire fresco/ una pálida hoja mustia/ dando vueltas cae al suelo* [9, с. 43]) вжито такі епітети: «темний», «прозор», «діамантовий», «прохолодний», «блідий», «зів'яле», які вживаються тропічно і є засобами художньо-образного вислову про особливості природи пізньої осені. Епітет “*diamantino*” використовується для посилення якості блиску, що вже міститься в іменнику “*lucero*”. Крім того, ми можемо охарактеризувати цей епітет як метафоричний, чие переносне значення здійснено на основі подібності яскравості природного світла та діаманта. Епітет “*diamantino*”, що описує зірку, небесне світило, а також “*transparente*”, що відноситься до неба, використано автором, щоби протиставити прозорість неба з непроглядним темним гаєм. Епітети «блiде» та «зiв'яле», що описують листя, лише підсилюють відчуття в'янення природи.

Федеріко Гарсія Лорка у своїх поезіях описує пейзаж метафорично. *Su risa era un nardo de sal* [10, с. 754].

В наведеному прикладі вжито один із тропів поетичного мислення, а саме метафору. У процитованому реченні словосполучення *nardo de sal* розкриває сутність посмішки через схожість її зі шпiркою солі, тобто йдеться про «гірку», нещирю посмішку.

В наступній поезії Федеріко Гарсії Лорки феномени природи *вечір* та *місяць* наділені комукативними властивостями людини – “*dice*”.

– *Dice la tarde: “¡Tengo sed de sombra!”/ Dice la luna: “Yo, sed de luceros”* [10, с. 18].

– *Sale del monte la luna, / con su cara bonachona/ de jamona* [10, с. 80].

У процитованому прикладі вираз “*sale del monte la luna*” дає уявлення про місяць шляхом зображення його у вигляді

живої особи і наділеного її властивостями. Місяць, як і людина, має обличчя, яке описується епітетом *bonachona* adj., який, згідно із словником Larousse, “se aplica a la persona de carácter tranquilo y amable” [7, с. 216], і *jamona* adj. (“la mujer madura, algo gruesa y de formas pronunciadas”) [7, с. 581].

У поезії Антоніо Мачадо “*Recuerdos*” розкішний андалузький пейзаж провокує у автора спогади про Кастилію.

¡Oh Soria, cuando miro los frescos naranjales/ cargados de perfume, y el enverdecido, abiertos los jazmines, maduros los trigales, azules las montañas y el olivar florido/ Guadalquivir corriendo al mar entre vergeles; y al sol de abril los huertos colmados de azucenas, y los enjambres de oro, para libar sus mieles/ dispersos en los campos, huir de sus colmenas; yo sé la encina roja crujiendo en tus hogares, barriendo el cierzo helado tu campo empedernido; y en sierras agrias sueño – ¡Urbión, sobre pinares! [8, с. 77].

Перед читачем відкривається широка панорама андалузького пейзажу, де в центрі уваги поета перебувають *naranjales* (апельсинові дерева), *campo* (поле), *trigales* (пшеничні поля), *montañas* (гори), *olivar* (оливкові дерева), *mar* (море), *vergeles* (квітучі сади). Епітети процитованого фрагменту опису, такі як *los frescos naranjales, abiertos los jazmines, maduros los trigales, el olivar florido, campo empedernido, sierras agrias*, крім номінативної, виконують естетичну та емоційно-оцінну функції. Метафора *naranjales cargados de perfume* виконує образотворчу та експресивну функції, які полягають у цільовій спрямованості мовного знаку на інтенсифікацію виразності висловлювання.

В наступній поезії “*La primavera besaba*” описано весняний дощ, який викликає в поета смуток. *La primavera besaba/ Suavemente la arboleda, Y el verde nuevo brotaba/ Como una verde humareda. Las nubes iban pasando/ Sobre el campo juvenil.../ Yo vi en las hojas temblando/ Las frescas lluvias de abril. Bajo ese almendro florido, Todo cargado de flor/ – Recordé –, yo he maldecido/ Mi juventud sin amor* [10, с. 58].

Одним із засобів метафоризованого вживання слова у проліострованому фрагменті поезії Антоніо Мачадо є антропоморфізація, що ґрунтується на наділенні неживих предметів, явищ природи тощо якостями живих істот: “*la primavera besaba suavemente la arboleda*” – «природа ніжно цілувала гаї».

Поетичні метафори – це метафори, у яких переносне значення сприймається як новизна, внаслідок чого індивідуально-авторська метафора набуває ознак контекстуального неологізму. У метафоричному порівнянні є цілий ряд асоціацій, кожна з яких може бути метафоричною сама по собі.

Прочитоване метафоричне порівняння, до складу якого входить кольорема, виражена прикметником *verde* (*el verde nuevo brotaba como una verde humareda*), побудоване на зіставленні зеленого кольору з поширеними серед людей асоціаціями такого забарвлення як символу пробудження природи та вічної молодості. Образ весни та юності в поезії доповнює метафоричний епітет *el campo juvenil*, у якому прикметник *juvenil* adj., що у словнику визначений “relativo a la juventud” [7, с. 589], вжитий у переносному значенні з іменником *campo* (поле).

З антропоцентричністю пейзажних замальовок пов'язані такі функції, як ідейно-художня, психологічна та естетична.

В основу типології портрету пейзажу можуть бути покладені різні параметри, такі як спосіб зображення (статичний та динамічний), характер простору й часу (лісовий, урбаністичний, індустріальний; зимовий, літній, весняний, осінній; нічний, ранковий тощо), емоційне забарвлення та естетичне

сприймання (величний, похмурий, таємничий, ідеальний тощо), ступінь масштабності (локальний, екзотичний, національний тощо), семантика (філософський, міфологічний тощо), зв'язок із загальними напрямками, течіями, стилями (класицистичний, бароковий, романтичний, символістський, реалістичний, футуристичний тощо) [1, с. 12].

Прикладом національного пейзажу може слугувати поема Федеріко Гарсія Лорки «Пейзаж», у якій представлені типові описи Андалусії.

El campo/ de olivos/ se abre y se cierra/ como un abanico./ Sobre el olivar/ hay un cielo hundido/ y una lluvia oscura/ de luceros fríos./ Tiembla junco y penumbra/ a la orilla del río./ Se riza el aire gris./ Los olivos/ están cargados/ de gritos./ Una bandada/ de pájaros cautivos/ que mueven sus larguísimas/ colas en el sombrío [10, с. 443].

Метафоричне порівняння “*El campo de olivos se abre y se cierra como un abanico*” («оливкове поле колишеться, немов віяло») пояснює особливості оливкового поля через зіставлення його з іншим предметом, а саме віялом, за функцією створення легкого штучного вітру в спекотні дні.

Персоніфікація “*Tiembla junco y penumbra a la orilla del río. Se riza el aire gris*” доповнює уявлення про оливкове поле шляхом наділення природних понять властивостями живої істоти: «Тремтять очерет та морок на березі річки. Здрігається повітря».

Слід зазначити, що оливкове дерево є дуже поширеним видом рослин в Андалусії. Воно також виступає об'єктом опису в іспанській поезії Антоніо Мачадо.

Viejos olivos sedientos / bajo el claro sol del día, / olivares polvorientos /del campo de Andalucía! [8, с. 47].

Таким чином, за допомогою епітетів *sedientos* – «спрагли» та *polvorientos* – «запилені» створюється образ посушливої та зневодненої землі.

В наступному прикладі Антоніо Муньос Рохас неосажність оливкового гаю порівнює з морем (*mares de olivos*), а коливання, яке завдає вітер оливковим деревам, схоже на хвилювання моря (*olas de olivares*).

¡Y esta casa tan bella!/ Cuando vengo de lejos/ a caballo, entre olivos,/ me parece a lo lejos/ un barco en estas mares/ de olivos, empujado/ por olas de olivares,/ llevando aquello que/ más amo [11, с. 12].

Отже, в процитованому прикладі метафоричне порівняння підсилює опис оливкового гаю та виконує експресивно-стилістичну функцію.

Висновки. Пейзаж – це одна з ключових текстових категорій, яка відіграє важливу роль у створенні цілісної картини світу й впливає на розвиток тем, образів, мотивів, просторово-часових характеристик твору. На форми й функції пейзажів у літературі впливають особливості художньої свідомості, розвиток філософської думки, художні напрями й течії, культурні традиції, а також індивідуальні пошуки митців. Словесний пейзаж як один із найважливіших компонентів поетичних іспанських творів ХХ століття забезпечує цілісне сприйняття художньої дійсності та бере участь в організації композиції твору. Подальші наукові розвідки з цієї проблематики можуть бути спрямованими на аналіз найуживаніших мовних засобів у прозових творах різних літературних жанрів та епох.

Література:

1. Тагільцева Я.М. Своєрідність та роль пейзажу в ліриці Бориса Пастернака : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02. Сімферополь, 2009. 20 с.

2. Галанов Б.Е. Живопись словом. Портрет. Пейзаж. Вещь. Москва : Советский писатель, 1974. 343 с.
3. Иванова Н.Д. Содержание и принципы филологического изучения пейзажа. *Филологические науки*. 1997. № 5–6. С. 76–83.
4. Кухаренко В.А. Интерпретация текста : учебник для студентов. Одесса : Латстар, 2002. 292 с.
5. Пасічник Г.П. Об'єктивація макроконцепту «пейзаж» в англо-мовному художньому дискурсі. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2007. Вип. 11. С. 261–265.
6. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва : Наука, 1981. 138 с.
7. El pequeño LAROUSSE ilustrado. Barcelona : Ediciones LAROUSSE, S.A., 2006. 1824 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

8. Machado A. Poesía escogida. Madrid : Editorial Octaedro, 2008. 120 p.
9. Himenez Juan Ramón. Obras de Juan Ramón Jiménez : Bonanza. Madrid : Ediciones de la Fundación Juan Ramón Jiménez, Casa Zenobia y Juan Ramón, 2000. 220 p.
10. García Lorca F. Obras completas : poesías. Barcelona : Galaxia Gutenberg, 1997. 1064 p.
11. Muñoz Rojas J.A. Obra completa en verso. Valencia : Pretextos, 2008. 362 p.

Bokhun N. Language means of landscape creation in Spanish poetry of the XX century

Summary. Nowadays, a special place in linguistic studies occupies the study of poetic images and lexical units that fill them. The landscape is one of the important elements of poetic works, which emphasizes its structure, allows better orientation in the content and helps to understand the inner essence of the characters. Landscape is usually characterized as a compositional speech form or part of the text that conveys a holistic image of an open fragment of natural or urban space.

A special feature of both prose and poetic text as a unit of communication is its anthropocentrism. Our analysis of the poetic texts by Spanish writers testifies that anthropocentrism is manifested both in the transfer of the writer's worldview through landscape descriptions and the disclosure of the character's inner world through the nature representation. It is also revealed in the realization of the writer's creativity through individual authorial linguistic means. These language means include epithets, metaphors, metonymy, hyperbole, personification and comparison.

The article is devoted to the problem of creating a landscape in Spanish poetry of the XX century. The semantic and stylistic properties of the landscape in the poetic works by Federico Garcia Lorca, Antonio Munoz Rojas and Juan Ramon Jimenez are studied. The specifics of creating of an Andalusian landscape in the works of Antonio Machado are highlighted. The influence of the author's idea on the use of linguistic means for the creation of verbal pictures of nature in the Spanish poetry of the XX century is proved. The essential features of the creative approach of the mentioned Spanish poets of the XX century in landscape descriptions, as well as their traditions and innovation in the Spanish poetry of the XX century are established.

The study showed that a significant number of linguistic and stylistic means in landscape sketches perform an important expressive function, and is a strong means of influencing the emotional and psychological state of the reader. The most used trope in the author's poetic language of Spanish poets of the XX century is personification, which consists in the transfer of human signs and properties to the phenomena of the world of animate and inanimate nature.

Key words: landscape, poetic image, Spanish poetry, anthropocentrism, poetic metaphor, personification.

Братиця Г. Г.,

старший викладач кафедри німецької мови

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

КОЛІРНА КАРТИНА СВІТУ У КОЛОРЕМІ “GRAU” ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ В. БОРХЕРТА

Анотація. Стаття присвячена розгляду колорему “grau” як елементу індивідуально-авторської картини світу. Описується методологія дослідження саме структури значення кольорів та її основні аспекти, такі як дослідження структури, утворення та функціонування мовної форми значення кольорів, дослідження взаємодії природної форми значення кольорів із розвинутими (предметними, словесними) категоріальними структурами свідомості в різних контекстах, пошук базових контекстів, які б визначали виняткову актуалізацію потенційних семантичних ознак кольорів.

Колір як семантичний феномен розглядається в низці контекстів, а саме як суб'єкт впливу на людину, як об'єкт сприйняття людиною, як об'єкт маніпуляції з боку людини, як об'єкт відношення, як показник відношення до іншого, як показник самовідношення, як об'єкт символізму в історії та культурі народу, як засіб комунікації, а саме колористичність німецької розмовної лексики та сталих словосполучень (на прикладі фразеологізмів із колоронімом у складі).

Аналізуються також аспекти використання позначень кольору, особливо імпресивний та експресивний.

В ході розвитку мови позначення кольору не залишилися такими, як були; вони набували нових значень, у яких відображалася діяльність людини, її світосприйняття, тобто його структура являє собою розгалужену лексико-семантичну мікросистему, точніше, мікрополе з ядром, представленим основною кольороназвою, значним основним складом та вельми багатою периферією. Крім того, прикметники на позначення кольору, крім значення кольору, почали набувати переносних значень та їх відтінків, які позначають інші поняття, які більше не пов'язані з колірною ознакою; вони приєднуються до нової групи предметів та явищ і можуть бути дуже різноманітними. Так, наприклад, прикметники кольору нерідко застосовуються для позначення рис характеру людини, її видів діяльності, почуттів та відчуттів.

Докладно розглядається колорема “grau”, яка є найживанішим колірним прикметником у прозі В. Борхерта і яка функціонує у творах письменника як окремих і далеко не другорядний персонаж. Вона характеризується не лише у її прямому значенні, але й значною кількістю переносних та символічних значень у німецькій мові.

Ключові слова: колорема, мовна картина світу, символіка кольору, авторське трактування.

Постановка проблеми. У мові зафіксований прямий зв'язок сприйняття і ментальних станів та процесів. Сприйняття, зокрема зір, слух, смак, не є самостійними і незалежними функціями, які виконуються автономними органами, що передають сигнали у мозок, адже позначають набагато більше. Це зовнішній вихід мозку, джерело «перцептивного знання і досвіду», умова розпізнавання, усвідомлення, розуміння та інтерпретація

того, що відбувається в навколишньому світі. Отже, інформація, яку мозок отримує завдяки сприйняттю, є матеріалом для роботи, «субстратом», без якого мозок бездіяльний. Це є безпосереднім свідченням того, що у природній мові встановився зв'язок між інтелектом, експерієнціальним досвідом та природною мовою для цих категорій сприйняття зовнішнього світу.

Метою статті є розгляд колорему “grau” як елементу індивідуально-авторської картини світу.

Виклад основного матеріалу. Феномен кольору значно багатший, ніж це подається у класичній психології сприйняття. До явищ кольору слід віднести не лише сприйняті людиною кольори, але й емоції, уявлення, індивідуальні особливості надання переваги тому чи іншому кольору; відмінності між сприйняттям кольорів у різних станах і в людей з певними особливостями характеру; здатність співвідносити психологічні характеристики один одного та певні кольорові образи тощо.

Відповідно до конкретної методології дослідження структури значення кольорів виділяємо такі три основні аспекти.

1) Дослідження структури, утворення та функціонування мовної форми значення кольорів.

2) Дослідження взаємодії природної форми значення кольорів із розвинутими (предметними, словесними) категоріальними структурами свідомості в різних контекстах. Сюди входять дослідження асоціювання й семантичного та суб'єктивного розподілу кольорів за такими шкалами:

- сприйняття людиною кольорів;
- надання переваги тому чи іншому кольору;
- пов'язування того чи іншого кольору з психо-емоційним станом;
- психологічний вплив кольорів (теорія М. Люшера).

3) Пошук базових контекстів, які б визначали виняткову актуалізацію потенційних семантичних ознак кольорів. Методом дослідження тут слугувало вивчення потенціалу збагачення змісту архетипу кольору в процесі історії та культури людства.

Колір як семантичний феномен є незамінним об'єктом дослідження в низці таких контекстів:

- як суб'єкт впливу на людину;
- як об'єкт сприйняття людиною;
- як об'єкт маніпуляції з боку людини;
- як об'єкт відношення (надання переваги, асоціювання, розподіл за шкалою);
- як показник ставлення до іншого;
- як показник ставлення до себе;
- як об'єкт символізму в історії та культурі народу (засіб виразності в живописі (В. Кандінський), художній літературі (вчення про колір Й.В. Гете), як засіб комунікації, а саме

колеристичність німецької розмовної лексики та сталих словосполучень (на прикладі фразеологізмів із колоронімом у складі).

Важливо підкреслити імпресивний та експресивний аспекти використання позначень кольору. В імпресивному аспекті як співставлення стійких семантичних проєкцій кольору виступають такі феномени:

- індукція кольором характерного психологічного стану;
- вплив психологічного (емоційного) стану на характерну зміну колориту образу, що сприймається;
- зв'язок сприйняття кольору зі стійкими особливостями особистості.

Експресивний аспект є використанням кольорів як засобу вираження відношення і самовідношення, а саме як форми відображення (візуальність) емоцій у свідомості.

Дослідження прикметників, які передають колірну ознаку, надзвичайно багатогранні й мають значний інтерес для лінгвістів. У нашому дослідженні ми дотримуємося точки зору тих авторів, які вважають, що позначення кольору в художній літературі – це ще одна можливість передачі суб'єктивного сприйняття автором дійсності.

Колірні відчуття належать до зорових відчуттів, через які людина сприймає барви навколишнього об'єктивного світу й розрізняє предмети, що її оточують. У процесі свого історичного розвитку людина пов'язувала свої колірні відчуття із забарвленням певних предметів, вибираючи для себе певний асоціативний відповідник для того чи іншого кольору (наприклад, *зелений* – трава, *червоний* – кров, *блакитний* – небо, *чорний* – вугілля, *жовтий* – сонце). Надалі, в процесі пізнання довкілля та набуття необхідного досвіду, поступово відбувся відхід від асоціативно прив'язаного сприйняття кольору до його абстрактного сприйняття, в результаті чого з'явилися абстрактні поняття кольору, зокрема *червоного*, *зеленого*, *блакитного*. Колірна властивість об'єктів дійсності, оформлена у свідомості людини в процесі пізнання дійсності та повсякденної діяльності людини, знайшла своє відображення в мові. Внаслідок цього для вираження понять кольору в мові з'явилися прикметники кольору, які нині є однією з найважливіших лексичних груп у будь-якій мові, оскільки колір об'єкта (разом із формою та розміром) належить до основних характеристик його як такого.

Зрозуміло, що позначення кольору в ході розвитку мови не залишилися такими, як були, адже вони набували нових значень, у яких відображалася діяльність людини, її світосприйняття. Кожен прикметник кольору тепер являє собою розгалужену лексико-семантичну мікросистему, точніше, мікрополе з ядром, представленим основною кольороназвою, значним основним складом та вельми багатою периферією (особливо у хроматичних кольорів). Крім того, прикметники на позначення кольору, крім значення кольору, почали набувати переносних значень та їх відтінків. Ці переносні значення вже позначають інші поняття, які більше не пов'язані з колірною ознакою; вони приєднуються до нової групи предметів та явищ і можуть бути дуже різноманітними. Так, наприклад, прикметники кольору нерідко застосовуються для позначення рис характеру людини, її видів діяльності, почуттів та відчуттів (*blau*, *weiss* – щасливий, радісний; *schwarz* – сумний, моторошний). Більш того, кольороназви активно використовуються для позначення внутрішніх психологічних процесів, зокрема гніву, заздрості, роздратування, жаху, сорому.

Сукупність значень та їх відтінків складає семантичну структуру цих прикметників, яка вже неодноразово буда пред-

метом досліджень у мовознавстві та літературознавстві. Як відомо, все розмаїття кольорів ділиться на такі дві групи: ахроматичні (чорний, білий, сірий та їх відтінки) та хроматичні (кольори сонячного спектру та їх численні відтінки). Якщо розглядати етимологію слів, які називають хроматичні кольори, то можна зауважити, що ці назви здебільшого пов'язані з предметами, традиційно забарвленими у цей колір, і походять від назв цих предметів або дій, пов'язаних з ними. Наприклад, *gelb* (жовтий) пов'язується з *Gold* (золото) та *Galle* (жовч), які асоціюються у мовців саме з таким кольором; *rot* (червоний) пов'язаний із кольором крові, *blau* (синій, блакитний) – з дієсловом *bleuen* (бити), має асоціативний зв'язок із кольором синців на тілі від побиття; *grün* (зелений) – з дієсловом *grünen* (зеленіти). У коренях цих слів уже закладено асоціативне уявлення про цей колір. Всі ці кольороназви утворені від стародавніх коренів, що є етимологічно спорідненими в усіх германських (а часом і в індоєвропейських) мовах і мають паралелі в інших мовах.

Розглянемо саму колорему *grau*. Від змішування чорного з білим одержується вторинний сірий колір, що позначається колоревою *grau*. Він найбільше подібний забарвленням до кольору попелу і позначається в англійській мові лексичною одиницею *gray* (давньоверхньонімецьким *grao* та середньовісньонімецьким *gra*). Це загальногерманське слово, споріднене з латинським *ravus*. У прямому колірному значенні *grau* утворює вільні словосполучення на кшталт *graues Kleid* – сире вбрання, *graue Katze* – сіра кішка, *graue Augen* – сірі очі, *graue Mönche* – монахи (в Італії), названі так за кольором їх традиційного вбрання, *graue Brüder/Schwester* – францисканські монахи, сестри та брати милосердя одного ордену (за кольором вбрання).

Grau – це також колір сивого волосся: *er ist ganz grau* – він зовсім сивий; *grau werden* – посивіти; *graues Haupt* – сивочолий (дослівно «сива голова»). Найпершою причиною появи сивини в людини зазвичай вважається старший вік, проте сивина може бути спричинена всілякими розладами, клопотами, переживаннями, що знайшло своє мовне відображення у стійкому словосполученні *sich graues Haar wachsen lassen über etwas* (буквально «відрощувати собі сиве волосся з якоїсь причини»).

Оскільки сивина, як уже зазначалося, є супутником старості, то колорема *grau* набула переносного значення «старий, поважний»: *graue Majestät* – поважна велич, *graues Haupt* – поважна сивина, *ein graues Haupt ehren* – поважати, шанувати сивину (тобто старість), *die graue Weisheit* – стареча мудрість. Словники фіксують також медичні термінологічні сполуки з колоревою *grau* (наприклад, *der graue Star* – більмо на оці, *die graue Substanz* – сіра речовина мозку).

У сполученні з іменниками, які вказують на часові відрізки, а також і з деякими іншими *grau* набуває переносного значення «давній», «минулий»: *graues Alterium* – «далека старовина», *graue Vergangenheit* – далеке минуле, давні роки, *in grauer Vorzeit* – у сиву давнину, *grauer Zorn* – давній, минулий гнів. У сполученні з іменниками *Ruhm* – ром, *Wein* – вино, *Brot* – хліб *grau* означає «старий», а у випадку з хлібом – старий, запліснявілий (ця семантика включає також колірний компонент, оскільки пліснява на хлібі має білувато-сірий колір).

Колорема *grau* характеризується значною кількістю переносних та символічних значень у німецькій мові. Зокрема, із сірим пов'язують значення невизначеності, незрозумілості. Наприклад, *graue Vorstellungen* – незрозумілі, розпливчасті уявлення; *graue Möglichkeit* – невизначені, незрозумілі можливості. У деяких

словосполученнях *grau* означає «похмурий, понурий»: *in graue Farben*, *grau in grau malen* – змальовувати у похмурих тонах.

Кольороназва *grau* виступає в мові символом одноманітності, безколірності: *die grauen Tage / der graue Alltag* – «сірі» (безпросвітні) будні, *graue Zukunft* – безпросвітне майбутнє, *graue Hoffnungslosigkeit* – цілковита безнадія, *graues Einerlei* – вічна, тьмяна одноманітність, *grauer ton* – одноманітний безбарвний тон, *grauer Elend* – невилазні/безпросвітні злидні. Останній вислів також уживається у значенні «безпросвітна туга», «депресивний стан після алкогольного сп'яніння». У сполученні з іменником *Theorie* (теорія) *grau* означає «суху», відірвану від життя теорію.

В ідіоматичному звороті *bis in die (asch) graue Pechhütte hinein*, який означає «дуже далеко, дуже довго» *grau* проявляється у значенні «безкрайній, безмежний» – ще одному символічному значенні, характерному для *grau*. У сполученні з іменниками *Wetter* – погода, *Tag* – день прикметник *grau* набуває значення «хмарний похмурий»: *graues Wetter*, *grauer Tag* – хмарна / похмура погода; хмарний, похмурий день.

Коли людина перебуває в емоційному стані страху, переляку, жаху, шкірні покриви змінюють забарвлення, бліднуть, набувають землисто-сірого відтінку. Через це сам страх у німецькій мові називають словосполученням *grauer Schrecken* [2].

Колірний прикметник *grau* у творах В. Борхерта виконує роль загального фону. Насправді, це найуживаніший колірний прикметник у прозі цього автора (67 уживань – 19,6% усіх колорем). Саме на сірому тлі відбувається все, що описує автор, і таке вживання виправдане, оскільки життя в повесні роки голоду, холоду, повного знищення всіх звичних устоїв життя, скіння серед руїн та димарів, що стирчать у небо, насправді безраднісне, «сіре». Дія багатьох оповідань В. Борхерта відбувається у напівзруйнованому похмурому місті. Зрозуміло, що таке місце дії не асоціюється з хроматичними барвами, отже, колірний фон, який домінує в художніх описах, вирішений у сірих тонах. Сірий колір, як відомо, належить до вторинних кольорів (таких, які утворені від змішування двох або більше первинних або основних кольорів); він є сумішшю чорного й білого у різних пропорціях. Якщо чорний та білий кольори часто символізують смуток, смерть, жалобу в багатьох культурах, то сірий вказує на байдужість, меланхолію, безбарвність, безпросвітність життя. Асоціативними синонімами кольороназви «сірий» у В. Борхерта можна вважати «сумний», «нудний», «безпросвітний», «брудний».

“Und Herr Fischer marschiert die graue Straße lang, die graue Straße lang, die graue Straße lang” [1].

Лейтенант Фішер з оповідання “Die lange, lange Straße lang” крокує довгою, сірою, похмурою вулицею, і ця сірість та похмурість є відображенням настрою та внутрішнього душевного стану персонажа. Це туга, пригніченість, сплутаність думок, нудьга і морок, з яких не видно виходу. Зазначимо, що акцент на колорем *grau* в сполученні з прикметником *lang* підсилює відчуття безвиході та пригніченості, яке викликає у читача цей твір. Сірий колір домінує в цьому оповіданні, він гнітить, тисне на читача (сіра тут не лише вулиця, але й пісок: “Im grauen gräulichen Sand. Der Sand war eisig und grau” [1]). Можна сказати, що сірий колір у цьому творі – це ще один персонаж, який не поступається за експресивністю та важливістю головному героєві, бо збуджує в читача відчуття приреченості, туги, смутку, що характерно для війни, смерті та жалоби.

Кольороназва *grau* виражає авторське сприйняття дійсності в оповіданні “Die Krähen fliegen abends nach Hause”. Саме з таким кольором асоціюється в автора напівзруйноване портове місто, де, здається, неможливе життя взагалі. Однак у цьому сірому похмурому середовищі життя є: це сірі ворони й бездомні – морально й фізично виснажені, посірілі від бруду, холоду й безвиході люди, які зовні дуже схожі на тих ворон. Ця сірість їх існування зламала цих людей, знищила їх як особистостей. Вони вже перестали боротися, вони звикли до цього безпросвітнього, сірого, безцільного існування і вже не хочуть повернути собі нормальне людське життя і любов: “Sie hocken im Verlorenen, krähengesichtig, grauschwarz übertraut und heisergekrächzt” [1]. Відтінкова кольороназва *grauschwarz* асоціюється у творі В. Борхерта із сіро-чорним забарвленням ворони, а також у символічному значенні свідчить про тугу, безвихідь, байдужість людини на «психологічній межі».

Прикметник кольору *grau* часто викликає асоціації з кольором *темряви, туману, стану між днем та ніччю*. У такому значенні сірий вживається в оповіданні “Im Mai, im Mai schrie der Kuckuck”.

Туга та меланхолія роблять навколишній світ та життя сірими, тобто вони здаються безбарвними та позбавленими блиску, тому бачить арештант 432 брудно-сірий пучок волосся свого поводири, коли ув'язнені ходять по колу на своїй щоденній прогулянці на подвір'ї в'язниці.

Коли людина бачить у всьому, що її оточує, у навколишньому світі суцільну сірість, не розпізнає чи не бачить кольорових барв, вона не реалізується як особистість, не сприймає адекватно цього зовнішнього світу. Таке неусвідомлення навколишнього світу відбувається паралельно з нереалізацією власного внутрішнього світу, отже, власної особистості, тому дає в результаті «сірі», похмурі погляди на життя, які є нерадісними та порожніми. Таким є унтер-офіцер Бекманн, який після повернення виявився ні для чого не придатним, не може знайти собі гідного місця, заняття. Директор театру негативно реагує на такий стан Бекманна. Недолугі пісеньки та куплети – ось чим Бекманн тепер захоплюється, на це витрачає безцінний час життя, по якому він іде із «сірими», безнадійними поглядами.

“Der Schnaps ist alle
und die Welt ist grau,
wie das Fell, wie das Fell
von einer alter Sau!” [1].

Ще до того, як Бекманн сам усвідомить, що він усе бачить у сірих тонах, що життя втратило для нього сенс, перетворилося на безпросвітне, безбарвне існування, дівчина вже розпізнає «сірість» та нереалізацію у духовному житті Бекманна, про що й каже йому.

“Weil Sie so eine hoffnungslos traurige Stimme haben. So grau und vollkommen trostlos. <...> Und was für ein griesgrämiges graues Gespenst. <...> Du graues repariertes nasses Gespenst” [1].

Як колір туману та тіні, символіка *grau* виражає стан туманної безкінечності та невизначеності. Пілот фельдфебель Білл Брук поводить дуже гордо, величаво та перебуває у доброму гуморі в дорозі, територію свого міста він знає. Невизначеність того, що на нього чекає, автор передає через виразні епітети “grauen Hamburger Sonne” та “grauen Hamburger Wolken” [1]. Коли він пройде неживу, спустошену територію міста з купами сміття, залишками мурів та димовими трубами, що височіють повсюди, його горда посмішка зміниться на посмішку, яка стане “grau und staubig” [1]. Також трава, єдиний знак життя

на мертвій території, позначена невизначеністю оточення, яку пілот фельдфебель Білл Брук відчуває.

“Friedhofsgras dachte das Gehirn. Gras? Gut, Gras, ja. Aber Friedhofsgras. Gras auf Gräbern. Ruinengras. Grausames, grässliches, gnädiches, graues Gras. <...> Friedhof ohne Friede mit graugrünem Gras” [1].

У солдатів, які кожного дня наражаються на небезпеку та смерть, у виразі обличчя та поведінці помітна туманна невизначеність їх емоцій. Коли один із чотирьох солдатів голосно сміється у схованці після вибуху гранати поблизу, сміються й інші “grau hinterher” [1]. Однак за цим сміхом не можна визначити їхній істинний душевний стан. Проте читач чітко усвідомлює, що цей сміх насправді не означає радості чи щастя: війна спотворює сприйняття подій навколишнього світу, а поєднання двох взаємовиключних характеристик – сміху та колорему *grau* у символічному значенні «сірий, безнадійний, безпросвітний» – свідчить про цілковиту психологічну та емоційну дезорієнтацію, адже війна поставила все з ніг на голову в житті людей, вони не бачать жодних райдужних перспектив на майбутнє.

Висновки. Як бачимо, загальний лейтмотив прози В. Борхерта – розруха в житті та психологічному стані людей повоєнної Німеччини, безнадійність, безрадісність їх існування – виражається автором у використанні колорему *grau*, яка функціонує у творах письменника як окремих і далеко не другорядний персонаж.

Література:

1. Borchert W. Das Gesamtwerk. Wien, 1949. 350 s.
2. Куслик А.М. Семантическая структура имен прилагательных, обозначающих цвет в современном немецком языке. *Ученые записки Ленинградского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. Ленинград, 1960. С. 147–172.

Bratytsya H. Color picture of the world in the coloronym “grau” as an element of the individual-author’s picture of the world by Wolfgang Borchert

Summary. The article deals with the coloronym “grau” as an element of the individual author’s picture of the world. The

methodology of research of color structure and its main aspects are described: research of structure, formation and functioning of the linguistic form of the meaning of colors, research of interaction of natural form of color meaning with developed (subject, verbal) categorical structures of consciousness in different contexts and the search of basic contexts that determine exceptional actualization of potential semantic features of colors.

Color as a semantic phenomenon is considered in a number of contexts: as a subject of influence on a person, as an object of human perception, as an object of manipulation by a person, as an object of relation, as an indicator of relation to another, as an indicator of self-relation, as the object of symbolism in the history and culture of the people and as a means of communication, namely the color of German colloquial vocabulary and common phrases (on the example of phraseology with a coloronym).

Aspects of the use of color designations, especially impressive and expressive, are also analyzed.

In the course of language development, color designations did not remain as they were; they acquired new meanings, which reflected human activity, its worldview, that is, his structure is a branched lexical-semantic microsystem, more precisely, a microfield with a core represented by the main color designations, a significant basic composition and a very rich periphery. In addition, adjectives for color notation, in addition to the proper meaning of color, began to acquire figurative meanings and their shades, which denote other concepts that are no longer associated with the color feature; they join a new group of objects and phenomena and can be very diverse. For example, adjectives of color are often used to denote a person’s character traits, activities, feelings and sensations.

The coloronym “grau”, which is the most used color adjective in Wolfgang Borchert’s prose and which functions in the writer’s works as a separate and far from secondary character, is examined in detail. It is characterized not only in its direct meaning, but also in a significant number of figurative and symbolic meanings in the German language.

Key words: coloronym, linguistic picture of the world, color symbolism, author’s interpretation.

Веремчук Е. О.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Запорізького національного університету

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ *DIGNITY* В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню фразеологічних засобів вербалізації англійського концепту *DIGNITY*. В основу статті покладено ідею про те, що принципи мислення та організації знань у свідомості людини знаходять своє відображення у мові. Відповідно до цього, дослідження номінативних мовних засобів дає змогу зробити висновки про особливості репрезентації відповідного концепту у людській свідомості. Акцент у науковій роботі зроблено саме на периферійних вербалізаторах номінативного поля концепту *DIGNITY*, оскільки саме вони часто залишаються поза дослідницьким фокусом через їх периферійний статус. До периферійних вербалізаторів ми віднесли фразеологічні засоби номінації концепту, у яких, відповідно до поглядів В.В. Виноградова та М.М. Шанського, були виділені фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення та фразеологічні вирази. Зроблено акцент на тому, що вищезазначені номінативні одиниці не вербалізують власне концепт загалом, а актуалізують певні його риси через вживання його слова-репрезентанта *dignity* або синоніму *honour* у фразеологічно зв'язаних мікроконтекстах. Семантико-когнітивний аналіз кожної групи вербалізаторів дав змогу встановити особливості їх внутрішньої форми. Внутрішня форма фразеологічної одиниці як номінативного засобу концепту об'єктивує певний образ, який складає його основу та вмотивовує існування у ньому відповідних когнітивних рис. Вона являє собою єдність власне мовного та когнітивного. У результаті проведення семантико-когнітивного аналізу встановлено, що кожен із вербалізаторів актуалізує певні когнітивні риси концепту, які, відповідно до кількості вербалізаторів, мають неоднаковий статус у його когнітивному прототипі. На основі цього у статті представлена модель когнітивних ознак, які актуалізуються фразеологізмами та пареміями, що вербалізують англійський концепт *DIGNITY*. Виявлено, що концепт *DIGNITY* осмислюється щодо його діаметральних протилежностей *PRIDE* та *PROFIT*.

Ключові слова: когнітивна ознака, когнітивний прототип, об'єктивація, паремія, семантика.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві не згає увага до когнітивних студій, що пояснюється високим дослідницьким потенціалом наукових розвідок подібного типу, оскільки встановлення особливостей мовної об'єктивації певних структурованих інформаційних ментальних утворень дає змогу пролити світло на культурні, поведінкові, гносеологічні та світоглядні параметри окремих етносів та людства загалом. Таким чином, результати лінгвокогнітивних досліджень мають міждисциплінарне значення і можуть використовуватися у психології, культурології, етнології, філософії тощо.

Одним з основних завдань когнітивної науки є дослідження металічних репрезентацій, за допомогою яких людина пізнає

та структурує навколишній світ. На думку більшості вчених, базовою одиницею структуризації та класифікації дійсності є концепт [3; 11; 14], який визначається як дискретна ментальна сутність, предметно чуттєвий образ, що втілює одиницю знання чи досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження структури концептів та особливостей їх вербалізації регулярно потрапляють у фокус лінгвістичних досліджень. До фундаментальних праць можна віднести дослідження С.Г. Воркачева [6], В.І. Карасика [10], Є.С. Кубрякової [11], Ч. Fillmore [20], Д. Geeraerts [19], Г. Lakoff [21], Е.Н. Rosh [22], З.Д. Попова, Й.А. Стернін [4].

Незгасаючий інтерес до когнітивних досліджень у лінгвістиці засвідчує велика кількість опублікованих наукових праць за 2020 рік [8; 9; 19]. Попри наявність досить великої кількості досліджень, слід зазначити, що у сучасній лінгвоконцептології існують наукові лакуни, які потребують висвітлення. Однією з таких лакун вважаємо дослідження мовної об'єктивації концепту *DIGNITY* у сучасній англійській мові.

Слід, однак, наголосити на тому, що зазначений концепт уже потрапляв у фокус досліджень [15], де розглядалась семантика його вербалізаторів. Також маємо власний досвід висвітлення його внутрішньої форми та встановлення когнітивного образу, що покладено в основу його макроструктури [4]. Попри це, невивченою залишається контекстуальна та фразеологічна об'єктивація англійського концепту *DIGNITY*. Таким чином, актуальність дослідження полягає, з одного боку, у важливості досліджуваного концепту в англійській картині світу, а з іншого боку, у недостатньому науковому висвітленні його фразеологічної об'єктивації.

Метою статті є виявлення когнітивних рис концепту *DIGNITY*, які об'єктивуються у результаті його контекстуально-фразової вербалізації.

Для виконання поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

- виявлення фразових одиниць, у яких актуалізується лексема-репрезентант концепту *DIGNITY* чи її синоніми;
- встановлення когнітивних рис аналізованого концепту;
- моделювання когнітивного прототипу концепту *DIGNITY*.

Об'єктом дослідження є англійський концепт *DIGNITY*, а предметом – фразеологічні засоби його вербалізації.

Згідно з поставленими завданнями були вибрані методи дослідження, такі як метод контекстуального аналізу (для встановлення семантики досліджуваних одиниць), метод когнітивного аналізу (для виявлення когнітивних ознак аналізованого концепту), метод когнітивного моделювання (для висвітлення когнітивного прототипу концепту *DIGNITY*).

Виклад основного матеріалу. Класичний метод дослідження концепту передбачає виділення його когнітивних рис на основі семантико-когнітивного аналізу його вербалізаторів. Однак до номінативного поля концепту належать не лише лексичні вербалізатори – прямі номінації досліджуваного концепту, але й фразеологічні. На особливу увагу лінгвокогнітивістів під час дослідження концепту заслуговує етимологія його вербалізаторів, яка розкриває внутрішню форму концепту, тобто образ, який покладено в основу його концептуальної макроструктури. Висвітлення внутрішньої форми ядерних вербалізаторів концепту DIGNITY подано у джерелі [4]. У роботі сфокусуємось на висвітленні внутрішньої форми фразеологічних одиниць, у яких вживається однойменна лексема-репрезентант концепту DIGNITY, та на особливостях її дистрибуції у фразеологічно-зв'язаних контекстах.

Більшість фразеологів пов'язує внутрішню форму фразеологізму з тим чуттєвим образом, на основі якого вона виникає. Так, О.В. Кунін наголошує на тому, що внутрішня форма фраземи – це «мотивувальна образність, заснована на дериваційних зв'язках його значення із значенням прототипу» [12, с. 149]. А.М. Баранов, досліджуючи аналізовану проблематику з позицій лінгвокогнітивістики, вказує на те, що внутрішня форма фразеологізму являє собою єдність власне лінгвістичного та когнітивного. Закріплена в ідіомі інтерпретація образу є завжди культурно-детермінованою [1, с. 222]. В.М. Телія розуміє внутрішню форму як «спосіб організації значення ідіоми», пов'язаний з мотивацією її семантики та образною складовою частиною [13; 14]. На її думку, в основу значення фразеологічної одиниці покладено образ, адекватний можливому стану речей у реальному світі, або неадекватний дійсності, приналежний її ірреальному уявленню, причому цей образ складає сутність внутрішньої форми звороту. З образністю пов'язує цю ознаку фразем Т.З. Черданцева: «внутрішня форма ідіоми виявляється носієм її образної основи» [16, с. 77]. Підсумовуючи вищезазначене, зазначаємо, що внутрішня форма фразеологічної одиниці як номінативного засобу концепту об'єктивує певний образ, який складає основу досліджуваного концепту та вмотивовує існування у ньому відповідних когнітивних рис.

Стосовно класифікації фразеологічних одиниць ми орієнтуємось на погляди В.В. Виноградова, який виділив три групи фразеологізмів, такі як фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення [5, с. 145], та на погляди М.М. Шанського, котрий додав ще четверту групу, а саме фразеологічні вирази [17, с. 154].

Аналіз фактичного матеріалу дає змогу стверджувати, що серед фразеологічних одиниць, які беруть участь у вербалізації концепту DIGNITY, виділяються фразеологічні єдності сполучення та фразеологічні вирази.

Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу, наголошуємо на тому, що виявлені фразеологізми не є прямими безпосередніми вербалізаторами концепту DIGNITY, а виступають мікроконтекстами, у яких аналізований концепт знає актуалізації. Аналіз таких мікроконтекстів дасть змогу виявити образ, який покладено в основу фразеологізму, та встановити когнітивні риси аналізованого концепту, які об'єктивуються у поданих мікроконтекстах.

Розглянемо кожен тип фразеологізмів окремо, починаючи з фразеологічних єдностей. Фразеологічні єдності визначаються як одиниці, у яких інтенціональне значення вмотивоване

переносним значенням їхніх компонентів (або компоненту). Характерними ознаками фразеологічних єдностей є можливість збігу з наявними словосполученнями; збереження значення окремих компонентів; неможливість заміни одних компонентів іншими; емоційно-експресивна забарвленість; наявність синонімів із словами або іншими фразеологізмами [7, с. 18].

Проведений аналіз фактичного матеріалу [23; 25] дав змогу виділити лише дві фразеологічні єдності, такі як *stand on one's dignity* та *beneath one's dignity*.

В основу внутрішньої форми фразеологізму *stand on one's dignity*, який означає *to demand to be treated with proper respect* (вимагати гідного поводження – тут і далі переклад Е.О. Веремчук), покладена ознака «необхідність додержання». Це засвідчує те, що на ментальному рівні власна гідність усвідомлюється як те, що неодмінно треба зберігати, отже, вимагати поваги до себе від інших людей. Отже, атрибутивною когнітивною рисою англійського концепту DIGNITY є «відстоювання, захист».

Наступною фразеологічною єдністю є *beneath one's dignity*, яка означає *feeling that you are too important to do something* (почуття, що людина надто важлива, щоб щось зробити). В основу внутрішньої форми цієї фразеологічної єдності покладено образ «висоти», тобто гідність усвідомлюється як щось високе, тому не всі вчинки та дії можуть вважатися прийнятними відносно неї. Когнітивною рисою аналізованого концепту є «неможливість виконання неприйнятних вчинків». Наприклад, *I would have thought it beneath your dignity <...> to come down here and hound a man!* [26] («Я думав, приходить сюди та переслідувати людину нижче вашої гідності»). Таким чином, гідність людини осмислюється як щось, що можна принизити або поранити.

Однак фраза *beneath one's dignity* може вживатися також у негативному сенсі: *It would be beneath your dignity to ask, and mine to offer* [26] (Це було б нижче Вашої гідності попросити, так само як і моє – запропонувати). У цьому контексті актуалізується значення “being too proud to do something” («бути надто пихатим, щоб зробити щось»), а когнітивною рисою виступає, відповідно, «пихатість».

Наступною групою фразеологічних одиниць є фразеологічні сполучення, які визначаються як стійкі звороти, до складу яких входять слова з вільним та фразеологічно-зв'язаним значенням.

Ознаками фразеологічних сполучень є допущення варіантності одного з компонентів; можливість синонімічної заміни стрижневого слова; можливість включення визначень; можливість перестановки компонентів; обов'язковість вільного вживання одного з компонентів і зв'язаність вживання іншого [12, с. 365].

Аналіз джерел фактичного матеріалу дав змогу виявити такі одиниці: *to possess dignity* – володіти почуттям власної гідності, *to maintain one's dignity* – зберігати гідність, *to live in dignity* – жити з гідністю, *to die in/with dignity* – гідно (достойно) зустріти смерть. Вони актуалізують такі ознаки англійського концепту DIGNITY, як «володіння», «збереження», «гідне життя» та «гідна смерть», тобто гідність концептуалізується як щось, що можна отримати, зберегти, втратити та пронести до самої смерті, і саме ці риси покладені в основу внутрішньої форми вищезазначених фразеологічних сполучень.

Тепер перейдемо до аналізу фразеологічних виразів, до яких відносимо прислів'я або паремії, в яких вживається лексема-репрезентант *dignity*.

(1) *A worthy woman is far more precious than jewels, strength and dignity are her clothing. Strength and dignity are her clothing, and she laughs at the time to come* [2]. (Гідна жінка значно більше дорожчезна, ніж коштовні камені, бо сила і гідність – її одяг). Ця цитата із притч царя Соломона вказує на те, що в основу образного компоненту концепту DIGNITY покладена риса «можливість одягання». Отже, абстрактний концепт DIGNITY усвідомлюється через конкретний концепт CLOTHES, який виступає його етимологічним доменом. Це засвідчує той факт, що аналізований морально-етичний абстрактний концепт метафорично осмислюється як одяг через схожість рис, зокрема можливість вдягти на себе (тобто отримати, розвинути) та можливість зняти (втрапити, загубити).

Прислів'я (2) *When boasting ends, there dignity begins* [23] (Гідність починається, коли хвастощі закінчуються) виражає когнітивну ознаку концепту DIGNITY «скромність», яка протиставляється пихатості. Отже, концепт DIGNITY протиставляється його антонімічному антагоністу – концепту PRIDE.

Прислів'я (3) *Dignity is one thing that can't be preserved in alcohol* [23] (Почуття власної гідності – це те, чого не можна зберегти сп'янівши) також засновано на протиставленні діаметрально протилежному концепту DIGNITY ≠ BEING DRUNK. У цій «концептуальній нерівності» актуалізується ознака «несумісність зі сп'янінням».

Протиставлення також покладено в основу наступного прислів'я, в якому вживається інший синонімічний вербалізатор концепту *honour*. (4) *Honour and profit lie not all in one desk* [24] (Честь і дохід лежать не на одному столі). Подана паремія актуалізує ознаку «неможливість бути чесним та багатим», тобто підкреслюється «концептуальна нерівність» HONOUR ≠ PROFIT, отже, актуалізація концепту DIGNITY здійснюється через антонімічний концепт.

Ця сама «концептуальна нерівність» виражається в наступному прислів'ї (5) *Better poor with honor than rich with shame* [23] (Краще бідний з честю, ніж багатий із соромом), у якому актуалізується ознака «перевага честі над багатством».

Висновки. Проведений аналіз фразеологічних вербалізаторів концепту DIGNITY дає змогу побудувати когнітивний прототип його ознак, які актуалізуються периферійними вербалізаторами його номінативного поля, а саме фразеологічними єдностями, сполученнями та пареміями. Слід наголосити на тому, що вищезазначені номінативні одиниці не вербалізують власне концепт загалом, а актуалізують певні його риси через вживання його слова-репрезентанта *dignity* або синоніму *honour* у фразеологічно зв'язаних мікроконтекстах.

Модель когнітивного прототипу передбачає розділення когнітивних ознак на ядерні та периферійні, де критерієм виступає кількість фразеологічних вербалізаторів, що їх актуалізують. Так, ядерними слід вважати ознаки «можливість набуття», «можливість володіння, додержання» та можливість «втрати» – *stand on one's dignity, beneath one's dignity, possess dignity, maintain dignity* прислів'я (1); «неможливість бути чесним та багатим» паремій (4), (5); «протиставлення пихатості» – *beneath one's dignity* паремії (2). До периферійної ділянки відносимо «достойне життя», збереження до смерті», «неможливість виконання неприйнятних вчинків».

З іншого боку, концепт DIGNITY на рівні його вербалізації фразеологічними засобами часто зазнає концептуалізації щодо його діаметрально протилежностей, тобто гідність не є пияцтвом,

пихатістю та матеріальним статком. Такий висновок цілком корелює з носологічними особливостями людської свідомості, у якій найбільш частими мисленнєвими операціями є зведення подібних концептів (це обумовлює метафоричність мислення) та протиставлення протилежних (діалектичне заперечення).

Наприкінці слід наголосити на тому, що периферійні елементи не є менш важливими у когнітивному прототипі концепту, оскільки вони визначалися виключно на основі аналізу периферійних вербалізаторів номінативного поля за критерієм частотності їх представлення. Однак вищезазначені когнітивні ознаки можуть також вербалізуватися ядерними одиницями номінативного поля, а саме прямими номінаціями концепту, дослідження чого є перспективою подальшої розробки поданої наукової проблеми.

Література:

1. Баранов А.Н. Внутренняя форма идиом и проблема толкования. *Известия АН*. 1998. № 1. Т. 57. С. 36–44.
2. Библия. Онлайн. URL: <http://bible.kievchurch.org.ua/?b=6&bk=proverbs>.
3. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика. Тамбов : Тамбов-Инфо, 2001. 218 с.
4. Веремчук Е.О. Роль внутрішньої форми в лінгвокогнітивних дослідженнях (на матеріалі англійськомовного лінгвоетичного концепту DIGNITY). *Нова філологія*. 2020. № 80. Т. 1. С. 98–102.
5. Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке. *Лексикология и лексикография : избранные труды*. Москва, 1977. С. 140–161.
6. Воркачев С.Г. Лингвокультурная концептология: становление и перспективы. *Известия РАН. Литература и язык*. 2007. Т. 66. № 2. С. 13–22.
7. Гуменюк І.І. Структурні та лексико-семантичні особливості фразеологічних одиниць із колоративами в англійській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04. Чернівці, 2010. 20 с.
8. Долусова Н.В., Красницька К.В., Степанюк Н.В. Глобальне явище CORONAVIRUS як новий концепт в англійській мові : актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип. 32. Т. 1. С. 148–153.
9. Калініченко В.І. Соціокультурний аспект вербалізації концептів «SUCCESS», «УСПІХ», «FAILURE» і «НЕВДАЧА» в англійській та українській мовах (на матеріалі сучасних літературних творів). *Науковий видавничий центр "InterConf"*. 2020. Вип. 2 (35). С. 259–264.
10. Карасик В.И., Слышкин Г.Г. Базовые характеристики лингвокультурных концептов. *Антология концептов*. 2005. Т. 1. С. 13–15.
11. Кубрякова Е.С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2004. № 1. С. 6–17.
12. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка : учебное пособие для институтов и факультетов иностранных языков. Дубна : Феникс, 2005. 488 с.
13. Попова З.Д., Стернин И.А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж : Истоки, 2002. 191 с.
14. Телия В.Н. Семантика идиом в функционально-параметрическом отображении. *Фразеология в Машинном фонде русского языка*. Москва, 1990. С. 32–47.
15. Чабан В.М. Вербалізація концепту dignity в англійській мові. *Вісник Львівського університету. Філологічні науки*. 2019. Вип. 70. С. 262–271.
16. Черданцева Т.З. Мотивационный макрокомпонент идиомы и параметр денотации. *Фразеология в Машинном фонде русского языка*. Москва, 1990. С. 73–80.
17. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка. Москва : Высшая школа, 1985. 160 с.

18. Ясногурська Л.М. Концепт «безпека» та його репрезентація в англійській мові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2020. Вип. 9 (77). С. 23–25.
19. Cuyckens H., Geeraerts D. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford : Oxford University Press, 2007. 1334 p.
20. Fillmore Ch.J. Frame semantics. *Cognitive linguistics: basic readings* / ed. by D. Geerarts. Berlin, 2006. P. 373–400.
21. Johnson M., Lakoff G. *Metaphors we live by*. London : University of Chicago Press, 2003. 276 p.
22. Rosh E.H. Principles of categorization. *Concepts: core readings* / ed. by E. Margolis, S. Laurence. Cambridge, 1999. P. 189–206.
23. The Library of Proverbial Wisdom. URL: <https://proverbicals.com/dignity>.
24. English Club. URL: <http://engclub.pro>.
25. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <http://www.ldoceonline.com>.
26. Reverso Context. URL: <https://context.reverso.net>.

Veremchuk E. Phraseological means of verbalization of the concept *DIGNITY* in the English language

Summary. The article is devoted to the analysis of phraseological verbalizers of the English-language concept *DIGNITY*. The article is based on the idea that the principles of thinking and organization of knowledge in the human mind are reflected in language. Accordingly, the study of nominative linguistic means allows drawing conclusions about the peculiarities of the representation of the concept in human consciousness. The emphasis in the scientific work is made on the peripheral verbalizers of the nominative

field of the concept *DIGNITY*, because they are often left out of the research focus due to their peripheral status. To the peripheral verbalizers we have included phraseological means of concept nomination, in which, in accordance with the views of V.V. Vinogradov and M.M. Shansky, phraseological unities, phraseological combinations and phraseological expressions were distinguished. Emphasis is placed on the fact that the abovementioned nominative units do not verbalize the concept as a whole, but actualize certain features of it through the use of its representative word *dignity* or synonym *honor* in phraseological related microcontexts. Semantic-cognitive analysis of each group of verbalizers allowed establishing the features of their internal form. The internal form of a phraseological unit, as a nominative means of a concept, objectifies a certain image, which forms its basis and motivates the existence of corresponding cognitive features in it. The internal form of phraseological unit is thus the unity of the linguistic and the cognitive. As a result of semantic-cognitive analysis, it was found out that each of the verbalizers actualizes certain cognitive features of the concept, which in accordance with the number of verbalizers have different status in its cognitive prototype. Based on this, the article presents a model of cognitive features that are actualized by phraseological units and paremias that verbalize the English-language concept *DIGNITY*. It was found that the concept *DIGNITY* is understood in relation to its diametric opposites – concepts *PRIDE* and *PROFIT*.

Key words: cognitive prototype, cognitive trait, objectification, paremia, semantics.

Волошук В. І.,
кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та практики перекладу
Національного університету «Запорізька політехніка»

СЕМАНТИЧНІ ПРОЦЕСИ ПОЛІСЕМАНТИЗАЦІЇ, НЕОЛОГІЗАЦІЇ ТА ФРАЗЕОЛОГІЗАЦІЇ У ФІНАНСОВІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ

Анотація. У статті аналізуються семантичні особливості англійських та німецьких фінансових терміносистем. Необхідність вивчення семантики терміна викликана його особливістю: для використання як назви спеціального поняття лексична одиниця мови наділяється термінологічним, тобто понятійним, значенням, яке накладається на її власне мовне, тобто лексичне, значення. Відхилення від взаємно однозначної відповідності між поняттями і термінами проявляються у використанні однієї лексичної одиниці для називання декількох понять (омонімія і полісемія) або для використання значень декількох лексичних одиниць для вираження одного поняття (синонімія). В межах термінології під поняттям синонімії розуміють так звані термінологічні дублети, тобто явища, що називають одне й те ж поняття різними назвами. Отже, серйозною проблемою є синонімія у межах однієї сфери, оскільки навіть у межах контексту може бути досить складно виявити найточніше значення, особливо в ході англо-німецького перекладу.

Як уже було зазначено, однією з найголовніших вимог до терміна є його однозначність. Однак, як показала практика, більшість загальноживаних та вузькоспеціальних термінів має більше одного значення як в англійській, так і в німецькій мовах.

Згідно з аналізом вибірки текстів фінансового фаху встановлено, що англійські тексти містили досить велику кількість неологізмів, які увійшли в німецьку мову без змін або не увійшли до мови взагалі, оскільки були перекладані описовим способом. Неологізми утворюються також у результаті формування аббревіатур, акронімів та усичення слів. В такий спосіб у англійській мові створюється велика кількість нових слів, які зазвичай у своєму питомому вигляді входять до німецької мови без суттєвих змін та адаптацій.

Фразеологічні одиниці відображають складні з точки зору пізнання об'єкти і явища професійної діяльності. Головним критерієм виокремлення складу фінансових фразеологічних одиниць із загального фразеологічного складу англійської та німецької мов є наявність у їх семантиці економічного тематичного інваріанта.

Ключові слова: фінансова термінологія, полісемія, синоніми, неологізми, фразеологізми, термін.

Постановка проблеми. Семантичні особливості усіх терміносистем є дуже важливим фактором під час вивчення, систематизації та використання її термінологічних одиниць. У статті йдеться як про малотипові для термінології явища, такі як полісемія та синонімія, так і про достатньо поширений процес неологізації на базі двох германських мов, а саме англійської і німецької.

Основною вимогою до термінів є однозначність, але питання термінологічного значення дуже тісно пов'язано з проблемою розмежування терміна та загальноживаного слова. У терміні відображається спеціальне пізнання світу, яке має специфічне лексичне значення та особливу семантичну структуру. Лінгвіст У.К. Юсупов зазначає, що «лише характер сприйняття світу відрізняє термін від загальноживаного слова» [1, с. 36].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями термінології взагалі і семантичними процесами в ній зокрема займалися багато іноземних та вітчизняних лінгвістів, зокрема В.П. Даниленко, О.В. Суперанська, Н.В. Подольська, Л.О. Симоненко, О.О. Селіванова, М.Г. Зубков, Є.В. Кретьвич, Б.М. Головін. Проте фінансова термінологія, яка є однією з галузей, що найбільш бурхливо розвиваються, сьогодні не є достатньо дослідженою, адже останнім часом у словниковий склад різних мов активно включаються нові терміни фінансової галузі, які мають відображати поняття, що виникли в результаті певних змін у економіці англійських та німецькомовних країн. Щорічно підписуються численні угоди, конвенції, контракти з іноземними партнерами. Все частіше фахівці обмінюються досвідом, ознайомлюються із зарубіжними науковими досягненнями.

Метою статті є порівняння лексико-семантичних особливостей терміносистем фінансової галузі англійської та німецької мов із звертанням особливої уваги на малотипові для термінології явища полісемантизації, неологізації та фразеологізації. Матеріалом для дослідження послугувала документація з фінансової сфери (більше 50 статей з відомих англійських та німецькомовних сайтів відповідної галузі).

Виклад основного матеріалу. Корінні зміни, що відбулися за останні десятиліття у всіх сферах життя, знайшли своє відображення у словниковому складі англійської та німецької мов: він став більш інформативно-насиченим. Будучи інструментом пізнання, більшість термінів, що з'явилися в мовах за останні роки, заповнює понятійні лакуни у відповідних терміносистемах. Полісемія виникає в процесі перетворення значень та утворення нових у системі лексикології, яка постійно змінюється і розвивається. У мові полісемія сприймається як закономірність, органічна властивість мови, натомість у термінології полісемія небажана. Вважається, що «невід'ємною частиною нормативної термінології має бути однозначність» як одна з визначальних ознак терміна [2, с. 25]. Проте не можна не відзначити, що полісемантичність властива термінам, зокрема фінансовим. Така тенденція опосередковано приводить до розширення термінологічної синонімії та багатозначності.

Наведемо приклади загальноживаних та вузькоспеціальних фінансових термінів, які мають більше одного значення як в англійській, так і в німецькій мовах. Отже, *property* – власність, майно, властивість, особа, яка працює за контрактом; *estimate* – оцінка, кошторис, визначення вартості; *fund* – запас, резерв, фонд, капітал; *asset* – цінна, корисна якість, майно, фонди, активи; *rate* – норма, розмір, рівень, ставка, тариф, розцінка; *die Gesellschaft* – суспільство, компанія, товариство; *das Ergebnis* – результат, підсумкова сума; *der Gewinn* – виграш, прибуток, дохід, вигода, користь; *der Ersatz* – заміна, відшкодування, компенсація; *der Bestand* – сталість, міцність, стан, запас, фонд.

Вивчення полісемії дає змогу виділити в багатозначних словах основні (первинні) значення, які характеризуються найбільшою частотністю і мінімальною залежністю від контексту, і неосновні (вторинні) значення, менш частотні і завжди зумовлені контекстом. Якщо ж говорити про термінологію, то, як правило, полісемія відбувається за рахунок розширення основного значення слова та його цільового використання.

Щодо синонімії термінів, то слід зазначити, що під поняттям синонімії у загальнолітературній мові і в термінології розуміють іноді не зовсім однакові явища. У загальнолітературній мові синоніми – це рівнозвучні слова, що не збігаються за значенням або мають подібні, близькі значення. Як зауважує дослідник В.В. Чумак, «на відміну від літературної мови, синоніми у відповідних терміносистемах, виражаючи певне поняття, як правило, не характеризують його з різних боків, а є дублетними найменуваннями, що ввійшли в термінологічну систему внаслідок різноманітних мовних контактів і різноспрямованих тенденцій у процесі її формування» [3, с. 212]. Отже, терміни-синоніми називають ту ж річ, але співвідносять її з різними поняттями. Найбільш суттєвою ознакою загальнолітературних синонімів є те, що вони співвідносяться з одним і тим же поняттям і об'єктом. Специфікою терміна є те, що незалежно від контексту він має лише одне значення, тому терміни-синоніми для позначення одного поняття вважаються в термінології небажаними. Однак виявити те, який саме термін є «небажаним», буває досить складно. Ряд синонімів до основних понять у фінансовій сфері можна представити у таких прикладах:

1) ціна – англ. price, worth, value, cost, quotation, quote; нім. der Preis, der Wert, die Preislage, die Preisstellung;

2) акція – англ. share, stock; нім. die Aktie, die Anteilschein, der Anteil, der Stock;

3) обмін – англ. exchange, interchange, barter; нім. der Austausch, das Change, (грошей) die Einwechslung;

4) платня – англ. wage, salary, pay, payment, pay-off, remuneration; нім. der Lohn, das Gehalt, der Bezüge, die Zahlung, das Arbeitsentgelt, die Entlohnung;

5) рахунок – англ. bill, account, invoice, counting; нім. das Abzählen, die Auszahlung, die Faktura, das Faktur, das Konto, die Rechnung.

Слід зауважити, що кожне слово у синонімічному ряді має свій відтінок значення. Наприклад, синонімічний ряд «платня» можна розглянути у таких значеннях: *wage* – заробітна плата робочих; *salary* – оклад службовця; *pay* – платня, заробітна плата, грошове утримання; *payment* – винагорода, оплата (за послугу, разова); *pay-off* – разовий прибуток, дохід, виграш (в азартних іграх); *remuneration* – винагорода, оплата, компенсація (за послугу або додаткову роботу). Як і в німецькій мові, *der*

Lohn – заробітна платня; *das Gehalt* – оклад; *der Bezüge* – дохід; *die Zahlung* – платіж; *das Arbeitsentgelt* – платня за певний вид роботи; *die Entlohnung* – винагорода за працю.

Однак слід зазначити, що досить часто одне слово замінюється іншим з одного синонімічного ряду, а його значення звужується до найбільш вживаного. З одного боку, це економить мовні ресурси, а з іншого боку, це приводить деколи до неправильного розуміння точного значення навіть у межах контексту.

Користуючись визначенням, взятим із «Словника лінгвістичних термінів», можемо сказати, що неологізм (від грецького *neos* – «новий», *logos* – «слово») – це слово або мовний зворот, створено для позначення нового предмета чи вираження нового поняття [4, с. 151]. В.А. Татарінов зазначає, що неологізми – це нові слова, які ще не стали звичними і повсякденними найменуваннями відповідних предметів і понять [5, с. 98].

Неологізми мають різну тривалість «життя» і частоту вживання. Слід зазначити, що неологізми частіше виникають в англійській мові, оскільки з історичної точки зору англійська країна найактивніше впливає на фінансову сферу. У зв'язку з таким явищем, як глобалізація, в англійській мові з'явився цілий ряд неологізмів, таких як *glocalization* (*globalization* + *localization*), *globality* і *globophobia*. У бізнесі з'являється велика кількість неологізмів, які відображають нові реалії, особливо в менеджменті та маркетингу, такі як *ghost brand* (в минулому знаменита торгова марка, товари під яку нині продаються, але не користуються колишньою популярністю), *mass customization* (індивідуалізація товару або послуги, що виробляється у великій кількості), *to kitchen-sink* (розголошувати всю інформацію про поганий фінансовий стан компанії), *barn-raising* (залучення для вирішення завдання співробітників з різних відділів компанії), *brandstorming* (або вироблення нової стратегії по відношенню до торгової марки, або конкурс на кращу назву для нової торгової марки).

Найпродуктивнішими суфіксами для утворення неологізмів-дієслів в англійській мові фінансової сфери виявилися суфікси *-ism* та *-ize*: *brandalism*, *to dollarize* (про країну – переорієнтувати національну економіку на долар), *to enronize* (маскувати фінансові проблеми спритним шахрайством), *to operationalize* (реалізувати) тощо. Найпоширенішим префіксом для неологізмів нині є *de-*. Серед прикладів слід назвати *to de-proliferate* (швидко скорочуватися); *decrutment* (евф. звільнення); *to de-conflict* (врегулювати конфлікт); *to de-risk* (зменшувати ризик).

Усічення – це утворення неологізмів шляхом з'єднання початкової частини одного слова і кінцевої частини іншого слова. Численною є група неологізмів, серед яких слід назвати такі: *optionaire* (*option* + *millionaire* – мільйонер, чий статок складається з фондових опціонів або було створено за рахунок фондових опціонів); *spillonaire* (*spill* + *millionaire* – людина, яка отримала значну компенсацію за викид або витік нафти); *webinar* (*web* + *seminar* – семінар, проведений через Інтернет). Під час роботи з професійними текстами не було знайдено жодного питомо німецького неологізму, а всі німецькі неологізми було запозичено та іноді асимільовано. Так, наприклад, такий термін-дієслово, як *dollarize*, було перекладено як *dollarisieren*, або іменник *Growth recession* – *Wachstumsrezession*. Деякі неологізми-дієслова взагалі втратили свою «новизну», оскільки були перекладені описовим способом: *to de-risk* – *Risiken verringern*, *Risiken mindern*. Однак ті неологізми, що перебувають

на етапі введення до словникового складу певного фаху (з англійської мови в німецьку), зазвичай ніяк не перекладаються та не асимілюються, а вживаються як запозичення: *hedging – das Hedging, leasing – das Leasing*.

Будь-яка професійна одиниця є результатом когнітивної діяльності фахівця, що полягає в концептуалізації, вербалізації та фіксації професійних знань. Фразеологічні одиниці посідають особливе місце в професійній комунікації та своєрідно репрезентують елементи професійного знання.

Питання про особливий статус термінів-фразеологізмів, їх когнітивну специфіку можна віднести до тих, що активно розробляються в термінології. Проте проблема розмежування неоднослівних спеціальних одиниць та виділення фразеологізмів в окрему групу загалом ще слабо вивчена. Так, А.С. Дяков вважає всі складені терміни (або терміни-словосполучення) лексикалізованими одиницями, тобто визнає їх семантичну еквівалентність слову, з одного боку, і стійкий характер вживання, з іншого боку, але про фразеологізми взагалі не згадує [6, с. 101].

Складність диференціації фразеологізмів, що виникли і функціонують в професійному середовищі, пояснюється їх специфічними мовними і когнітивними характеристиками. Поєднуючи властивості фразеології, такі як ідіоматичність і сталість складу та фахової лексики, а саме приналежність до певної галузі знання та співвіднесеність з професійним поняттям, такі фразеологізми виступають особливим способом вербалізації професійно-значимої інформації на стику професійного і повсякденного знання.

За визначенням, наданим у «Словнику лінгвістичних термінів» Д.І. Ганича та І.С. Олійника, фразеологізми являють собою «лексико-граматичну єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, але неподільна лексично, стійка у своєму складі й структурі, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові» [4, с. 324]. До таких одиниць можна віднести такі: *growth recession –* рецесія в економіці, яка супроводжується зростанням обсягів виробництва, але темпами значно меншими за звичайні; *lipstick effect –* помітний взаємозв'язок між спадом в економіці і прагненням споживачів купувати в цей час невеликі «втішні» товари; *stores with doors –* реальний, тобто невіртуальний, роздрібний магазин; *green accounting –* система розрахунків, що враховує вплив виробництва та споживання на екологію. Інтернет сьогодні дуже впливає на усі сфери життя, з'являються нові поняття, такі як *dot-com (dotcom, dot com) companies –* компанії, що працюють у мережі Інтернет.

Згідно з проведеним аналізом, більшість фразеологічних термінологічних одиниць в обох мовах було утворено таким способом, коли спеціальне слово поєднувалось зі загальноживаним словом або також спеціальним: *alpha measurement – die Alpha-Messung, pyramid system – das Shneeballsystem, economic bubble – die Spekulationsblase, black market – der schwarzer Markt, gray salary – grauer Lohn, hidden profit – verdeckter Gewinn, open market – offener Markt*.

Аналіз термінологічних сполучень довів, що фразеологізми, що виникають у науковій мові фахівців, репрезентують теоретичне знання про професійні об'єкти і явища. Однак це знання актуалізується в них не логічним, раціональним шляхом, а метафорично, через створення яскравого, незабутнього образу професійного поняття. Крім сталих словосполучень, фінансова сфера насичена багатьма фразеологічними виразами,

що використовуються не в офіційних документах, а, наприклад, у рекламі з надання фінансових послуг, статтях, виданнях тощо. Головним критерієм виокремлення складу фінансових фразеологічних одиниць із загального фразеологічного складу англійської та німецької мов служить наявність у їх семантиці економічного тематичного інваріанта. Так, у семантиці таких фразеологізмів, як *red figures – rote Zahlen (дані, що показують дефіцит балансу), count every penny – jeden Pfennig (dreimal) umdrehen (берегти кожен пфенінг), make ends – sich über die Runde bringen (утримувати себе, заробляти на життя)*, фінансова інваріантність закована імпліцитно, а в семантиці фразеологічних одиниць типу *black market – schwarzer Markt (чорний, нелегальний ринок), dead capital – totes Kapital (мертвий капітал), steep price – gepfefferte Preise (нечувани ціни)* – експліцитно. У кожному словосполученні виокремлюється слово-індикатор з фінансової сфери, що вказує на причетність цього сталого словосполучення до саме фінансової або економічної сфери. Такими найбільш поширеними індикаторами фінансової сфери є *market – der Markt, money – das Geld, price – der Preis, capital – das Kapital, account – die Rechnung (das Konto), payment – die Zahlung, business – das Geschäft, sum – die Summe*.

Так, наприклад, у фінансовому словнику слово *money – das Geld* (гроші) в прямому значенні може виступати як спеціальний термін, у складі фразеологічних одиниць слово *money – das Geld* розглядається з позиції закріплених за ними моральних суджень (наприклад, *through money around – mit dem Geld um sich werfen (schmeißen) (жбурляти грошима); to squander money – Geld auf die Straße werfen (кидати гроші на вітер); wealth and possessions – Geld und Gut (все придане); save money for a rainy day – Geld auf der hohen Kante haben (мати заощадження)*).

Висновки. Отже, семантичні відносини в межах фінансової сфери дуже розвинені. Багатозначність, хоч і не бажана, все ж таки присутня в термінології. Англійська та німецька терміносистеми фінансової сфери насичені контекстуальними синонімами. В межах термінології під цим поняттям розуміють так звані термінологічні дублети, тобто явища, що називають одне й те ж поняття різними назвами. Можна побачити тенденцію до розширення значення одного терміна, який може замінити майже всі слова зі свого синонімічного ряду.

Щодо неологізмів, то аналіз вибірки показав, що мовою-продуктом неологізмів є саме англійська мова. Німецька мова найчастіше нейтралізує «неологічність» понять шляхом описового перекладу. Коли описовий переклад не підходить для введення нового поняття, терміни-неологізми входять до терміносистеми шляхом запозичення, при цьому іноді вони асимілюються та «підкорюються» правилам німецької мови.

Фразеологічні стійкі вирази відіграють помітну роль у семантичних відносинах у межах фінансової сфери. Фразеологічні одиниці, що виникли використовуються в професійній комунікації, є стійкими утвореннями, які мають властивість ідеоматичності, в якій об'єктивується знання, отримане в рамках професійного досвіду в типових ситуаціях професійної діяльності. У них відображаються складні з точки зору пізнання об'єкти і явища професійної діяльності, які не можуть бути позначені однослівним найменуванням.

Звичайно, у статті звернено увагу на нетипові для термінології явища, але те, що вони присутні в новітній термінології, має стати предметом подальших наукових розвідок.

Література:

1. Юсупов У.К. Сопоставительная лингвистика как самостоятельная дисциплина. Москва : Наука, 1988. 110 с.
2. Симоненко Л.О. Лінгвістичні проблеми унормування наукової термінології. *Українська термінологія і сучасність*. 2007. Вип. 7. С. 21–25.
3. Чумак В.В. Про синонімію і варіантність в екологічній терміносистемі. *Українська термінологія і сучасність*. 2007. Вип. 7. С. 211–215.
4. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.
5. Татаринов В.А. Общее терминоведение. Москва : Московский Лицей, 2006. 528 с.
6. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : KM Academia, 2000. 218 с.

Voloshuk V. Semantic processes of polysemantization, neologization and phraseologization in financial terminologie in English and German

Summary. The article analyzes the semantic features of English and German financial terminology. The urgency to study the semantics of the term is caused by its peculiarity – in order to be used as the name of a special concept, the lexical unit of language acquires terminological, i.e. conceptual meaning, which is added to its own linguistic, i.e. lexical meaning. Deviations from the mutual unambiguity between concepts and terms are manifested in the use of one lexical unit

to name several concepts (homonymy and polysemy) or to use the meanings of several lexical units to express one concept (synonymy). Within terminology, the synonymy is understood as the so-called terminological doublets, phenomena that call the same concept by different names. So a serious problem is synonymy within one area, because even within the context it can be quite difficult to find the most accurate meaning, especially in English-German translation.

As already mentioned, one of the most important requirements for the term is its unambiguity. But as practice has shown, most commonly used and highly specialized terms have more than one meaning in both English and German. According to the analysis of selected financial texts, English-language texts contain a large number of neologisms that entered the German language unchanged or did not enter the language at all, because they were translated descriptively. Neologisms are also formed on the basis of abbreviations, acronyms and word truncation (clipping). This method creates a large number of new words in English, which are usually used in their specific form and are part of the German language without significant changes and adaptations.

Phraseological units reflect objects and phenomena of professional activity considered complex in terms of cognition. The main criterion for distinguishing the composition of financial phraseological units from the general phraseological structure of English and German is the presence of an economic thematic invariant in their semantics.

Key words: financial terminology, polysemy, synonyms, neologism, phraseology, term.

*Havryliuk O. O.,**Candidate of Philological Sciences,
Assistant Professor at the Department of English Philology and Intercultural Communication
Taras Shevchenko National University of Kyiv**Nikiforova Ye. Yu.,**Candidate of Philological Sciences,
Assistant Professor at the Department of English Philology and Intercultural Communication
Taras Shevchenko National University of Kyiv**Halyska Ye. A.,**Candidate of Philological Sciences,
Teacher of English and German
Kyiv Gymnasium № 86 "Konsul"*

MARKING BEARERS OF SOCIAL STRATIFICATION SEMANTICS IN PERFUME AND COSMETIC NAMES

Summary. The article deals with the problem of perfume and cosmetic names in English and offers a new approach towards the semantics of naming units. Special attention is given to the social stratification reflection in the naming units, involving marking bearers which reveal the presence of social stratification. The marking bearers are viewed as discrete naming-structural components or component clusters, having in the naming units specific speech realization and arrangement. At the same time, these marking bearers are carriers of certain functional load connected with the forming of naming units in their semantic aspect. These marking bearers (within the speech aspect of perfume and cosmetic frame) are semantic-structural and content-narrative reflection of the naming units. In the narrow sense, the marking bearers are concentrated around two hypergroups. The first hypergroup is associated with biosocial features; the second one is connected with socio-segmentation characteristics. The first hypergroup is divided into two groups separated into four subgroups. The first subgroup consists marking bearers of age, the second one – gender marking bearers, the third subgroup includes marking bearers of social status and the fourth one is created with marking bearers of professional activity. In the broader sense marking bearers may be understood as symbolic ones reflecting social stratification in an implicit way. This way marking bearers with symbolic connotation are concentrated around two groups. The first group grasps object symbols and the second group includes personal name symbols. Object symbols are divided into subgroups of toponyms and gemonyms. Personal name symbols are divided into subgroups of real person names and metonyms. The usage of dictionary definitions of symbolic marking bearers makes it possible to identify archesemes, differential semes. These semes are basic criteria for further grasping symbolic marking bearers into corresponding groups and subgroups.

Key words: archesemes, differential seme, marking bearer, naming unit, perfume and cosmetic names, semantics, social stratification.

Statement of the problem. The main problem of perfume and cosmetic goods is difficulty in naming the smell, aroma, odour,

fragrance involving traditional verbal way. Perfume and cosmetic naming is called for reflecting olfactory preferences of the potential consumers, giving further information about the social stratification of future users, consumers of these goods.

Analysis of the recent researches and publications. Attempts to investigate the social factor verbalization and representation in the sphere of naming units connected with perfume and make-up goods look a bit disconnected and focused on the narrow aspect of the problem without the deep penetration into the inner specification of that linguistic object. The perfume market processes are analyzed considering the pyramidal shape structure where the top is built up with the perfume selective cluster; and the basement is built up with the goods of global companies (L'Oreal, P&G) which possess a lot of brands in their portfolios. Social preferences seem to have been changed under the influence of megabrands and present-day patterns of beauty [8, p. 899–901]. The main feature of perfume goods is connected with the tendency of strong aroma resemblance which is proclaimed "tyranny of identity" [7, p. 14–16]. Revived old traditions and recipes are reflected and realized in artistic perfumes. Creation of new and revival of old fragrances are said to have become the alternative way of "sad", "plain", "common" smells of consumer goods [13, p. 682–684]. Artistic (selective, premium) perfumes being associated with the top-quality level do not require direct advertisement, and online advertising is known to be involved in that case [16, p. 26]. The usage of manufacturers' names as basic indicators is known to have had a very old tradition. It is recognized as personal responsibility for high quality. That way could be traced in the oldest perfume companies: Greed (founded in 1760), Houbigant (founded in 1775), Guerlain (founded in 1828). Guerlain was involved in the manufacture of cosmetic goods and only later it created its own perfumery [1, p. 27]. Myth creation led to brand destruction and its gradual turning into ordinary consumer goods. Between 1968–1978 perfume Chanel № 5 is known to have been sold everywhere in the USA, even in the drugstores [8, p. 898]. The process of nomination includes two steps. The first one is nomination in proper (creating, forming the name of goods) and juridical support, assistance [10, p. 69–70]. Functions of the brand name market are

very substantial. As any brand name belongs to the consumers' memory, it should be effortless and comfortable for pronunciation remembering, memorizing and having sense [14, p. 194]. The goods name having a definite sense helps customers to identify, remember and recognize the brand [9, p. 51]. Brand names should be connected with the category of goods; moreover, they should create a mental image in the consumers' brain [2, p. 197]. The brand name should be functional and have strong positive associations or connotations, a stable symbolic sense [15, p. 66]. Brand name characteristics (as a collection of features) should reflect all product properties as being connected with the marketing support of desirable image [2, p. 201]. Textuality standards have been investigated in the corpus of lipstick brand names. It resulted in separating 14 classification groups [12, p. 596–597]. That underlines and outlines the integrity and complex nature of make-up names. Harrison's ideas about perfume and cosmetic names are connected with potential consumers who are abandoned to create their own image situations, using linguistic associations as a sense of direction [7, p. 8].

Sporadic investigations in the sphere of perfume and cosmetic naming demonstrate that the social factor has not been the central subject of the linguistic studies and needs further and systematic improvement. The lack of social stratification research in the area of perfume and cosmetic names was partly covered and compensated with the aspect of social stratification verbalization [6], but the semantic aspect was out of linguistic research. This sphere needs in-depth investigation as it may reveal denotative and connotative meanings within the lexical meaning of perfume and cosmetic names in the aspect of social stratification.

The purpose of the article is the investigation of perfume and cosmetic names taking into consideration the social stratification representation in the naming units. The target of the article is the detailed investigation of verbal reflecting the social stratification in the naming units of perfume and cosmetic goods.

The scientific novelty lies in the fact that social stratification in naming procedures is not investigated profoundly, particularly in the sphere of perfume and cosmetic naming. The object of the investigation is the social stratification verbalization in the system of goods names and the ways of social stratification semantics reflection in nominative units. The subject of the research is the set of naming units used in the English language for naming perfume and cosmetic goods.

Presentation of the main material. Perfume and cosmetic naming space is represented with the perfume and cosmetic names which function as naming units – bearers of information about corresponding goods. Naming units consisting of corresponding lexical units are the targets for detailed investigation of the social aspect. The social aspect of this research should involve analyzing naming units. Semantic filling (core) of perfume and cosmetic naming units (with the aim of finding social reflection) may be investigated by analyzing lexical units – words which act as functioning components of marking bearers. These marking bearers are recognized as focal points taking place in the whole naming unit reception program. Marking bearers are identified as discrete naming structural components (a discrete marking bearer – individual lexical unit *Gentleman* or an association – cluster-word combination *Bod Man Warrior*). They all obtained speech realization and arrangement in the naming unit. At the same time, these marking bearers carry a primary or secondary load from the point of creating naming units in their semantic aspect. Marking bearers point out (in

the frame of speech aspect of perfume and cosmetic goods names) at the concrete semantic-structural and substantial-narrative manifestation of that naming unit. It is a social factor that should be analyzed using marking bearers of anthropological meaning, in particular, the subgroup of social feature differentiation. Social features are different, such as sex and gender, nationality, ethnos, age, social status; educational and property qualification) are far from the biological background. Such semantic diffusion requires thorough analysis in the sphere of social features which may be reflected in the perfume and cosmetic names. Penetration into the semantic space of perfume and cosmetic names gives the possibility of identifying gender differentiation in naming units (*Femme; Republic of Women; Bulgari Pour Femme; Pour Femme; Dior Homme Intense; Men's Collection Citrus; Evidence Homme Green; Diamonds for men; Rocky Man Silver; Bod Man Silver; Bulgari Man in Black; Dior Homme Parfum*). Gender marking bearers (*women, femme, men's, man, and homme*) represent gender specification in an explicit way and age differentiation in an implicit way. These lexemes are associated with adults but not children and have their semantic antagonists connected in an explicit way with younger generations (*Baby Doll; Volume Effect Fauxcils Baby Doll*). Age and gender marking bearers (singled out in the naming units) form a biosocial group because gender and age marking bearers have a common biological semantic background that is the reason of their grouping within the sphere of that group. Marking bearers of the biosocial group have their semantic antagonist which may be qualified as a group of social stratification. That group grasps two subgroups of marking bearers. Within the naming units – perfume and cosmetic names (*Bod Man Warrior; Bod Man Prayer; Road Runner; On Duty women; On Duty men sport; On duty men active; Dior Homme Sport; professional hair color; Professional eye smokifier; professional kohl eyeliner; Maestro; Sport for women; Futurist; Perfectionist; Idealist; Lip maestro; Tycoon; T-LAB professional; Hair Concept professional HC; label.m professional haircare*) lexical units for underlying professional and occupation activity (*professional, maestro, warrior, player, runner, on duty*) are recognized as professional activity marking bearers of explicit and implicit (*futurist, perfectionist, idealist*) meaning. Marking bearer *Tycoon* is the intermediate, transitional point-link between professional activity marking bearers and social stratification ones. Social stratification marking bearers are represented in perfume and cosmetic names (*Gentleman; Elite Gentleman; Gentleman only Intense; Berlin playboy; Disney Princess; Prince Mat chabelli; French White Musk; Lady Million Eau My Gold; L'imperatrice; Emporio Armani; Killer Queen; Royal Aqua; Cuba Royal; Royal Velvet*) as lexical units (*gentleman, lady, prince, princess, queen, l'imperatrice*). Meanwhile, these marking bearers show the gender difference but it is the reflection of the secondary semantic component (if we compare with the primary semantic component of lexical units *man, woman*). The narrower sense principles of grouping form separate four individual subgroups of marking bearers representing the background of social stratification in perfume and cosmetic names. There are subgroups of marking bearers with age and gender identifications. They are connected with the group of biosocial differentiation. Subgroups of marking bearers with social status and professional activity indications are united in the group of social stratification. The groups of biosocial differentiation and social stratification are recognized as a hyper group of explicit meaning concerning the social stratification features. The explicitness

of the meaning may be emphasized using the method of dictionary definitions. Adjective ROYAL is separated as a marking bearer in naming units: *Eau de Royal Secret*; *Cuba Royal*; *Royal Copenhagen*; *Royal Aqua*; *Royal Velvet*. Its dictionary definition demonstrates the connections of that lexical unit with the highest social levels: “relating to or belonging to a king or queen, (informal) a member of a royal family” [11, p. 1436]. There are some semantically related marking bearers in the naming units: *Killer Queen*, *Prince Matchabeli*; *French Musk*; *Disney Princess(e)*; *L’imperatrice*. All of them belong to the status vocabulary. Dictionary definitions clarify their lexical meaning: Queen “the female ruler of a country; the wife of a king” [11, p. 1342]; Prince “the son of a king, queen or prince; a male ruler of a small country or a state” [11, p. 1300]; Princesse “a close female relation of a king and queen, especially a daughter; the wife of a prince” [11, p. 1301]. Perfume nominators used the French spelling of that lexical unit, and they did Gallicism *L’imperatrice* with the purpose of giving the French charm to the whole naming unit. That example has a strong semantic resemblance with the naming unit *Emporio Armani* where the Gallicism *emporio* corresponds to the assimilated lexical unit empire: “a group of countries that are all controlled by one ruler or government; a group of organizations controlled by one person” [11, p. 512]. The lexical unit which functions as the social status marking bearer Gentleman occurs in the structure of naming units: *Elite Gentleman*; *Gentleman only*; *Gentleman only intense*. The semantics of that lexical unit shows its belonging to the status lexicon: Gentleman “a polite word for a man used especially talking to or about a man you do not know; a man who is always polite, has good manners, and treats other people; (old-fashioned) a man of a high social class, especially one whose family owns a lot of property” [11, p. 672]. Lexical unit *Lady* within the naming unit *Lady Million Eau my Gold* also belongs to the indicators of social status and has a corresponding dictionary definition: “a woman of a particular type of age; a woman who is polite and behaves very well; uses the title of the wife or daughter of a British nobleman or the wife of a knight; (old-fashioned) a woman born into a high social class in Britain” [11, p. 899]. In the naming unit *Berlin Playboy* the lexical unit *Playboy* belongs to the status lexicon according to its dictionary definition: “a rich man who does not work and who spends his time enjoying himself with beautiful women, fast cars etc.” [11, p. 1253]. The dictionary definition of the adjective *Elite* being the component of the naming unit *Elite Gentleman* shows its connection with the status lexicon: “(n.) a group of people who have a lot of power and influence because they have money, knowledge or special skills; (adj.) an elite group contains the best, most skilled or most experienced people or members of a larger group” [11, p. 508–509]. In the naming unit *Love of Glamour* lexical unit *Glamour* is connected with status lexicon too: “the attractive and exciting quality of being connected with wealth and success; a style of attractiveness that suggests wealth” [11, p. 684]. That group of social status marking bearers grasps lexical units connected with property status, property relations and property qualification on the basis of the title, social hierarchy. Another group of marking bearers closely connected with the previous one may be described as a professional activity marking bearers. They also demonstrate the relation with the same property status, property relations and property qualification, but the basis of these relations is a bit different. Instead of the title, social hierarchy, the background of professional activity marking bearers is business, hierarchy in the business circles, suc-

cess in business-like cooperation. The lexical and simultaneously naming unit *Tycoon* has a very clear professional semantics: “someone who is successful in business or industry and has a lot of money and power” [11, p. 1793]. Professional activity marking bearers may underline the level of professional skill, as *Maestro*: “someone who can do something very well, especially a musician” [11, p. 989]. Thenaming unit *Bodman Warrior* underlines the specification of activity, and the nominator connects the potential user with that quality which is revealed in the dictionary definition Warrior: “a soldier or fighter who is brave and experienced – used about people in the past” [11, p. 1857]. In the naming unit *Bod man Player* lexical unit *Player* demonstrates its meaning in the dictionary definition: “someone who takes part in a game or sport; one of the important people; company, country etc. that is involved in and influences a situation, especially one involving competition; a man who has sexual relationships with many different women” [11, p. 1253]. The last definition demonstrates some semantic relation between two naming units: *Bod man Player* and *Berlin Playboy*. That relation is based on the type of carefree life, vanity of vanities. Within the professional activity indicators, there is a subgroup connected with sport as a professional activity. It is possible to find lexical unit *Sport* in this nominative unit subgroup: *Sport for Women*; *On duty men sport*; *Dior Homme Sport*. The dictionary definition identifies that type of activity as a professional one: “a game, competition, or activity needing physical effort and skill that is played or done according to rules, for enjoyment and/or as a job” [11, p. 1600]. There are some other naming units connected semantically with the subgroup of sport: *Mustang Sport*; *Road Runner*. The dictionary definition of the lexical unit *Runner* reveals its belongings to that subgroup too: “a person who runs competitively as a sport or hobby” [11, p. 1444]. The naming unit *Master Corrector* has two lexical units connected with the high professional skill, qualification, *master*: “a person who is very skilled in a particular job activity” [11, p. 1012]; *corrector*: “apart from the general sense of anyone who corrects mistakes, it has been used as, or part of (some commonly shortened again to corrector), various specific titles and offices, sometimes quite distant from the original meaning” [11, p. 351]. The naming unit *Guardians of love* has the lexical unit semantically related to indicators of professional activity, *Guardian*: “someone who guards or protects something” [11, p. 719]. Some other naming units belong to that group too according to their dictionary definitions, *Perfectionist*: “a person who wants everything to be perfect and demands the highest standards possible” [11, p. 1220]. *Idealist*: “someone who tries to live according to high standards or principles, especially in a way that is not practical or possible” [11, p. 844]. *Futurist* belongs to this group too. The cluster of naming units *On Duty woman*; *On Duty men sport*; *On Duty men active* contains the lexical unit duty belonging to the professional activity marking bearers with the general meaning, *duty*: “something you have to do as part of your job”; *be on duty*: “to be working at a particular time, especially when you are doing a job which people take turns to do so that someone is always doing it” [11, p. 490]. Professional activity marking bearers are created by involving professional terminology which shows the professional activity. *Haute-Couture*: “the design and production of expensive and fashionable clothes, or the clothes themselves” [11, p. 361]. Another constellation of naming units (*Berrywell professional hair-care*; *Esteel professional*; *professional eye smokifier*; *professional Kohl eyeliner*) operates with the lexical unit professional. Its dic-

tionary definition demonstrates the meaning: “relating to a job that needs special education and training; relating to your job or work and not to your private life; doing a job, sport, or activity for money, rather than just for fun; someone who works in a profession, or who has an important position in the company or business” [11, p. 1308]. Social stratification marking bearers contain archenemies *power, money, wealth, success*. It shows that they are grouped around the property status, property relations, and property qualification. On the background of differential semes, that group is divided into two subgroups. The first subgroup grasps social status marking bearers; they are gathered together having differential semes high social class; high social position; the ruler of the country; a member of a royal family. The second subgroup contains professional activity marking bearers; all of them have the differential seme *job* which underlines not the money and power inheritance but the way of obtaining money and power by a business. These two subgroups are determined with the aggregate of semes. The semes are in the lexical units forming corresponding perfume and cosmetic naming units (a member of the royal family; the ruler of a country; a high social class; a high social position; family owns a lot of property; born into a high social class; a rich man; who has a lot of power/money; being connected with wealth and success; successful in business or industry and has a lot of money and power; can do something very well; one of the important people; played or done as a job; very skilled in a particular job; to do as part of your job; doing a job; to have powers; to be good at something; a job that needs special education). This way of social stratification verbalization may be defined as explicit. Explicitness consists of the naming units, lexical units used for the process of verbalization. These units have a set of direct meaning semes connected with the social stratification. This sphere is connected with a property qualification. Age, gender, social status and professional activity marking bearers create the integrated semantic net system which is the result of interaction between primary and secondary semantic components. These semantic components function within the semantic opposition. The primary semantic component of the marking bearers is evident and very well manifested. The biosocial group of marking bearers has purely biological, anatomical, and physiological background; to counterbalance the social stratification, group has chiefly foundation of social system structure, class stratification showing upper-class individuality. Using the function of the secondary semantic component, it is possible to notice some hidden semantic relations between the groups. Social status marking bearers singled out in naming units *Elite Gentleman, Gentlemen only intense, Lady Million Eau My Gold*, which are represented with lexical units *gentleman, lady, prince, princess* after having been as the secondary semantic component indicate the meaning of gender marking bearers, providing the difference between male (*gentleman, prince*) and female (*lady, princess, l'imperatrice, queen*) persons, but the primary semantic components demonstrate that these marking bearers belong to the social status subgroup. Lexical units *lady, gentleman* demonstrate also a secondary semantic component which may be regarded as the age of adult marking bearers. In the naming units *Bod Man Warrior, Bod May Player, On duty women, On duty man active, Dior Homme Sport Maestro, Road Runner, Futurist, Perfectionist, Idealist, Lip Maestro* their primary semantic component is recognized as the professional activity marking bearers (*warrior, player, on duty, maestro, runner*). These lexical units have secondary semantic components which function as age marking

bearers (adults of active, professional age). Using the model of primary and secondary semantic components gives the opportunity of understanding the existence of integrated complex relations between two groups. The relations on the level of primary semantic components underline the significance of marking bearers according to the different groups (biosocial and social stratification). The relations on the level of secondary semantic components help to see the inner, hidden relations between groups when social status and professional activity marking bearers belonging to the social stratification group have the semantic component of age and gender marking bearers. These marking bearers which are connected with two groups (biosocial and social stratification). All the marking bearers create the semantic center of social stratification. Being the central bearers, they create the narrower sense aspect where social stratification meaning is given in an explicit way. Explicitness is the background for the semantic center.

The broader sense which forms the semantic periphery of social stratification is based on the implicit way. Implicitness is created involving symbolical marking bearers. Symbolism is the process of abstract concept representation using any real object. Symbols which are used for creating naming units function as the representative-associations of certain social relations. Implicit symbolical marking bearers of social stratification have connotative meaning. Within the group of symbolical marking bearers, it is possible to single out two smaller groups. The first one includes object symbols (subgroups of toponyms and gemonyms); the second one involves personal name symbols (subgroups of personal names and metonyms). Toponyms show their meaning if the dictionary definitions are analyzed. Tokyo: “the capital and largest city of Japan, and its main financial and business center. Tokyo is known for being one of the largest and busiest cities in the world” [11, p. 1748]. In the naming unit, *Tokyo Fashion* lexical unit *Tokyo* forms an association with professional activity marking bearers as it has semes *financial business, busiest*. In the naming units *London Beat, Cuba New York* potential semes *financial, business* are found in the dictionary definitions of lexical units *London, New York*. But if a detailed definition of *New York* is analyzed (“a city in the northeast of the USA that is an important center for finance, culture and entertainment” [11, p. 1107], it is possible to use *New York* not only as a symbol of business but as a place of entertainment according to the last seme in its definition. The same symbolic function of entertainment, carefree life is represented with the group of toponyms: *Fidji; Rio de Janeiro; Santa Domingo; Cuba Copacabana; Las Vegas; Hawaiian SKones*. Some symbol toponyms are used as components of naming units: *Miami Party; Soho Chic*. These symbols may be connected with social status marking bearers but their meaning is based on the potential (associative) seme *entertainment* and the collection of semantic associations: *vacation; tourist industry; gambling; show; holiday resort; fashionable shops; a place of happiness; enjoyable*. In the naming units *Paris Premier Roses; Paris Rebel Collection* the lexical unit *Paris* has the double symbolism, not only as a business center but also as a place of entertainment. Associative semes demonstrate that fact (*country's business and financial center; romantic city; fashion industry*). Object symbols of toponymical nature are assonant with social status marking bearers and professional activity ones, representing social stratification in an implicit way. Within the object symbol subgroup, it is possible to find out the naming units gathered together

on the ground of using lexical units – gemonyms. Gemonyms grasp names of precious stones and metals. These substances are the equivalent of money (especially gold bullion for banking operations), but they are the symbols of power wealth. At the same time, these substances may also function as the attributes of social status. These substances have been used to make power regalia (crown treasures). Gemonyms have connotative relations with social status and professional activity marking bearers. Lexical unit *Gold* has the leading position and is used in naming units *Euphoria Gold*, *Golden Peach*; *Precious Gold*; *Rare Gold*. The dictionary definition of *Gold* shows its meaning: “a valuable soft yellow metal that is used to make coins, jewellery etc.; coins, jewellery etc. made of gold; the color of gold” [11, p. 696–697]. “Gold is a symbol of all that is superior, the glorified. Everything golden or made of gold tends to pass on the quality of superiority to its utilitarian function. Gold is also the essential element in the symbolism of the hidden or elusive treasure which is an illustration of the fruits of the spirit and of supreme illumination” [3, p. 120]. Lexical unit *Gold* is a frequent component of perfume and cosmetic naming units as it indicates a very popular in the society metal: *Giordani Gold*; *Gleaming Gold*; *Diorific Gold shock*; *Simply Gold*; *24k Simply Gold*; *24k Golden Black*; *Cuba Gold*; *My Gold*; *Jivago 24k Gold*; *Liquid Gold euphoria men*; *Euphoria Liquid Gold*. The lexical unit *Platinum* functions as a part of naming units: *Platinum Night*; *Samba Platinum*; *Platinum egoiste*. This metal is the measure of wealth and refined taste; its dictionary definition demonstrates that: “a silver-grey metal that does not change colour or lose its brightness and is used in making expensive jewellery and in the industry” [11, p. 1251]. In naming units *Silver*; *Glitter Mascara Silver* lexical unit *Silver* is connected with the symbolic marking bearers of social stratification according to its dictionary definition: “a valuable shiny, light grey metal that is used to make jewellery, knives, coins etc.” [11, p. 1537]. Dictionary definitions of all these precious metals have associative semes *valuable*, *precious*, *expensive* and these lexical units may function as symbolical marking bearers of social stratification. Here is a broader definition of lexical unit *silver*: “Silver is the second literature; often there is no distinction in meaning. Both “gold”, and “silver” are synonyms for money in Greek, Latin, Hebrew, and many modern languages. But wherever there is ranking silver comes second as the monetary value of the metal is always less than of gold. As a bright, precious metal silver belongs to the classical gods only less insistently than gold. Apollo is particularly associated with a silver bow; “silver bow” is the title of his in the Iliad” [5, p. 196]. There are some precious stone names in the focus of objects-symbols. The lexical unit *Diamond* is the attribute of nobility, high social levels; it is used as a component of some naming units: *White Diamonds Lustre*; *White Diamonds*; *Yellow Diamond*; *Versace Yellow Diamond*; *Diamonds for men*; *Black Diamond*. Its dictionary definition emphasizes its price and value: “a transparent, extremely hard precious stone that is used in jewellery, and in the industry for cutting hard things” [11, p. 431].

Its association with wealth and power is underlined in the definition: “Like all precious stones, it partakes of the general symbolism of treasure and riches that is moral and intellectual knowledge” [3, p. 81]. Naming units *Rare Sapphires*; *Loose Pearls intense illuminating effect*; *Sparkling Amethyst*; *Bright Crystal Absolute* contains gemonyms – lexical units: *Sapphire*; *Pearl*; *Amethyst*; *Crystal*. All these lexical units are assonant with social status marking bearers because they are symbols of money, wealth,

prosperity. The common seme that is in all dictionary definitions of these gemonyms is *jewellery*. Its definition also reveals the symbolic meaning as an attribute to wealth, money: “Objects made with valuable stones and is used for decoration” [11, p. 869]. The archeseme *valuable* shows the position of gemonyms as symbolical marking bearers of social stratification in an implicit way. Attribute *precious*: “something that is precious, valuable, and important; and should not be wasted or used without care; rare and worth a lot of money” [11, p. 1285]. The lexical unit *money* is an associative seme and shows the meaning in a clear way. Money: “what you earn by working and can use to buy things; someone’s wealth, including all the property and other things own” [11, p. 1061–1062]. Symbolical marking bearers of social stratification include also personal name symbols. These name symbols are divided into Real Person Names and the clusters of Metonyms. Real Person Names are the perfume and cosmetic naming units (*Paco Rabanne*; *Pierre Cardin*; *Burberry*; *Jean Paul Gaultier*; *Karl Lagerfeld*) or are the components of naming units (*Versace Eros*; *Dior Homme*; *Armani*; *Code*; *Chanel № 5*; *Real Calvin Klein*). The implicit meaning of these symbolical marking bearers may be revealed using the fragments of these persons’ biographies. There it is possible to find some sets of different semes. The first seme set includes *businessman*; *businesswoman*; *family business*, *global president and manager*; *earned more money*; *global brand*. These semes correlate with the professional activity marking bearers. The second seme set contains: *elegant*; *luxury*; *luxury company*; *luxury fashion house*; *British Royal Family*; *lavish lifestyle*; *socialeite heiress media personality*. These semes correlate with the social status marking bearers. The cluster of Metonyms contains *Antaneus*; *Eros*; *Athena*. These names are associated with gods, semi gods, goddesses and have an implicit connotation with the social status marking bearers.

Conclusions. Social stratification (age, gender, social status, professional activity) marking bearers take place within the perfume and cosmetic goods naming units. These bearers are realized in two different ways: explicit (with the narrower sense) and implicit (with the broader sense). The explicit way involves two groups of bearers: the first group of biosocial indication (it includes the subgroup of gender marking bearers and the subgroup of age bearers). The second group of social stratification nature consists of social status and professional activity subgroups. The implicit way involves two groups of symbolical marking bearers. The first group is connected with object symbolisms. It includes subgroups of toponyms and gemonyms. The second group contains two subgroups too. The first one is created with real person names. The second one contains metonyms. The usage of the narrower sense marking bearers (age, gender, social status, professional activity) and the broader sense symbolical marking bearers (toponyms, gemonyms, real person names, metonyms). The integrated system of marking bearers demonstrates the complex nature of perfume and cosmetic naming units and their semantic peculiarities.

Literature:

1. Briot E. Fashion Sprayed and Displayed: The Market for Perfumery in Nineteenth-Century Paris Proceedings of the Economic History Society. Annual Conference, 2007. P. 69–72.
2. Chernatony L. de, Donald M. Mc, Wallace E. Creating Powerful Brands. London : Taylor and Francis, 2011. 249 p.
3. Cirlot J.E. A dictionary of symbols. London : Routledge Taylor and Francis, 2001. 398 p.

4. Dixit S. Fine Fragrance Business Trends. *Chemical Business*. 2009. № 23. Vol. 6. P. 11–26.
5. Ferber M.A. Dictionary of Literary Symbols. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 347 p.
6. Galitska E.A. Social factor verbalization in the perfume and cosmetic naming. Science and Education. A New Dimension. *Philology*. 2016. № 25. Vol. 105. P. 20–23.
7. Harrison M.E. The Scented Word: Context, Intrigue, and the Problem of Olfactory Literacy. *Fragrances. – Supplement to Household and Personal Care Today*. 2010. № 1. P. 6–10.
8. Jones G. Globalization and Beauty: A Historical and Firm Perspective. *EURAMERICA*. 2011. № 41. Vol. 4. P. 885–916.
9. Keller K.L., Heckler S.E., Houston M.J. The Effects of Brand Name Suggestiveness of Advertising Recall. *Journal of Marketing*. 1998. № 62. Vol. 1. P. 48–57.
10. Kohli C., Bahn D.W.La. Observations: Creating Effective Brand Names: A Study of the Naming Process. *Journal of Advertising Research*. 1997. № 37. Vol. 1. P. 67–75.
11. Longman Dictionary of Contemporary English / director Della Summers. Harlow : Pearson Longman, 2006. 1950 p.
12. Merskin D. Truly Toffee and Raisin Hell: A Textual Analysis of Lipstick Names. *Sex Roles*. 2007. № 56. P. 591–600.
13. Noppeney C. Consistent, Authentic and Emotional: Design-based innovation in Artistic Perfumery. Leading Innovation through Design. *Proceedings of the DMI 2012 International Research Conference*. 2012. P. 681–691.
14. Petty R.D. Naming Names: Trademark Strategy and Beyond: Part one. Selecting a Brand Name. *Journal of Brand Management*. 2008. № 15. P. 190–197.
15. Robertson K. Strategically Desirable Brand Name Characteristics. *Journal of Product and Brand Management*. 1992. № 1. Vol. 3. P. 62–72.
16. Walker R. A Challenging Global Climate for Fragrances. *Global Cosmetic International*. 2012. November. P. 26–29.

**Гаврилюк О. О., Нікіфорова Є. Ю., Галицька Є. А.
Маркувальні носії семантики соціальної стратифікації
в парфумерно-косметичних назвах**

Анотація. Стаття пов'язана з проблемою парфумерно-косметичної номінації в англійській мові. Особлива увага приділена відображенню ознак соціальної страти-

фікації в номінативних одиницях, що містять маркувальні носії. Останні виявляють присутність ознак соціальної стратифікації в семантиці номінативних одиниць. Маркувальні носії розглядаються як номінативно-структурні компоненти або кластери цих компонентів, що мають у межах номінативних одиниць специфічну мовленнєву реалізацію та аранжування. Одночасно ці маркувальні носії є представниками певного функціонального навантаження, що пов'язані з формуванням номінативних одиниць у їхньому семантичному аспекті. Ці маркувальні носії вказують (у межах мовленнєвого аспекту парфумерно-косметичного товарного фрейму) на семантично-структурне і змістовно-нарративне відображення нарративної одиниці. У вужчому сенсі маркувальні носії групуються навколо двох гіпергруп. Перша гіпергрупа асоціюється з біосоціальними характеристиками, тоді як друга пов'язана із соціально-сегментаційними ознаками. Перша гіпергрупа розмежується на дві групи, що в подальшому розділяються на чотири підгрупи. Перша підгрупа сформована маркувальними носіями віку. Друга складається з маркувальних носіїв роду (гендеру), третя сформована маркувальними носіями соціального статусу, а четверта містить маркувальні носії професійної активності. У широкому розумінні маркувальні носії можуть розглядатися як символічні маркувальні носії, що відображають соціальну стратифікацію імпліцитно. У цьому разі маркувальні носії із символічною конотацією зосереджені у межах двох груп. Перша група охоплює символи-об'єкти, тоді як друга група складається із символів-власних імен. Ці символічні маркувальні носії асоціюються або із символами-реальними об'єктами, або із символами-власними іменами. Символи-об'єкти розмежовуються на топоніми і героніми. Символи-власні імена розмежовуються на імена реальних осіб і міфоніми. Використання словникових дефініцій символічних маркувальних носіїв робить можливим ідентифікацію архісем і диференціальних сем. Ці семи є базовими критеріями для об'єднання символічних маркувальних носіїв у відповідні групи та підгрупи.

Ключові слова: архісема, диференціальна сема, номінативна одиниця, маркувальний носій, соціальна стратифікація, семантика, парфумерно-косметична назва.

*Husar M. V.,**Candidate of Sciences in Philology,
Associate Professor at the English Department
National University of "Kyiv-Mohyla Academy"*

THE CONCEPTUAL ANALYSIS OF THE SUCCESSFULNESS OF BRITISH PRIVATE CLASSIFIEDS

Summary. The article offers the conceptual analysis of the main points influencing the successfulness of the British private classifieds published online. It suggests that successful classifieds are those ones which are positively accepted by the addressees, which is why the concept "positivity" is taken as the object of investigation. The paper states that the concept has a multi-layered structure, which consists of three components. The first one is nominative. It correlates with the explanatory dictionary definition which explains the word "positivity" as "something positive", "the quality of having a positive attitude, "the fact that something ... has a positive result". Another component of the concept is evaluative. The values are introduced by the appraisals. The object of the appraisal in the texts of classifieds is the commodity. Depending on the background and the aspect of the appraisal, the utterances are divided into general and specific appraising. The first ones include the positive appraisal of the object in general. The second ones, specific appraising utterances, contain the positive appraisal of specific characteristics and qualities of the commodity. Depending on the aspect of the appraisal, the specific appraising utterances may characterize novelty, modernity and price of the commodity. Also, the values may be represented both explicitly and implicitly. The explicit presentation of the positive appraisal takes place via lexical units with direct positive meaning, such as: good, excellent, perfect. The implicit positive appraisal in classifieds is formed with the help of negative prefixes and particles which reduce the negative meaning of the semantically negative words, e.g., unused, never used. The last component of the concept structure is figurative. This part of the concept "positivity" is represented by physical characteristics of the commodity which should meet the requirements of the addressee. These are the desired shape, color, material, appearance, size, quantity, condition and brand. At the end the article provides the conclusions and perspectives of the investigation.

Key words: concept, concept structure, nominative component, evaluative component, figurative component, concept "positivity".

The problem statement. The topic of our article is defined by the relevance of learning the concepts which is caused by the present-day linguists' interest to such problems of cognitive linguistics as language world picture, language personality, language discourse, and conceptualization. In our previous investigation "Cognitive, Communicative and Pragmatic Characteristics of Private Classifieds" [1] we have analyzed the factors of successfulness of the advertisements using the theory by H.P. Grice and G.N. Leech [2; 3]. Now we are going to carry out the conceptual investigation of the classifieds in order to see what influences the positive decision of the addressee of announcements, which makes up the novelty of the investigation.

The purpose of the article. The classified is considered to be successful if it is accepted positively by the addressee and the latter takes decision to choose the commodity mentioned in the text. So, the key concept which will be analyzed is "positivity", which is the aim of this paper.

Presentation of the main material. Today there are several definitions of the concept in the cognitive linguistics. One of the most popular among the national linguists is one given by O. Kubriakova. "Concept is a term, which serves to explain the units of mental <...> resources and that informational structure which reflects the knowledge and experience of the human; operative meaningful unit of the memory, mental lexicon, conceptual system and language of mind (*lingua mentalis*), the whole world picture reflected in the human psyche. The notion of the concept of the whole world picture corresponds to the realization of those senses operated by human while thinking and introducing the contents of experience and knowledge, the contents of the results of human activity, world cognition as some "quants of knowledge" [4, p. 90].

The concept has multicomponent structure. That was mentioned in the works by V.I. Karasyk, M.I. Zhyhynkin, I.N. Horelov, Z. D. Popova and I. Sternin. [5; 6; 7; 8]. All of them differentiate three sides: notional, figurative and value.

The notional part of the concept introduces its informational essence as a certain range of definitional characteristics and represents its nuclear and the nearest peripheral zones of the lexical meaning of the word [9, p. 56].

To clear up the notional part of the concept "Positivity", the definitions presented in explanatory dictionaries have been analyzed. So, "positivity" means:

- "something positive" [10];
- "the quality of having a positive attitude"; "the fact that something such as a test has a positive result" [11].

So, the classified is considered to be positive if it contains the necessary information about the necessary commodity and suggests the positive decision or approval about its obtaining.

Another important component of any concept is value element. The evaluative component defines the essences of the accepted contents for the subject. In its turn, the values are introduced by the appraisals – the results of the comparing something which is appraised with some ideal or equivalent. Being expressed by language means, the appraisal becomes the quality of the language elements. The most important feature of the appraisal is its orientation not to the objective characteristics of the actuality, but subjective classifications of the world [12, p. 56].

The object of the appraisal in the texts of classifieds is the commodity. The appraisal is the presentation of the evaluative attitude of the subject to another subject, object or phenomenon

[13, p. 14]. The components of the appraisal structure are the subject of the appraisal, object of the appraisal, and the appraisal itself, its character and background [14, p. 14–15]. In our case, the structure of the appraisal is represented in the following way: the addressee (subject of the appraisal), commodity (object of the appraisal) and the characteristics of the commodity as the background and character of the appraisal.

Depending on the background and the aspect of the appraisal, the utterances are divided into general and specific appraising. The first ones include the positive appraisal of the object in general. The general appraisal consists of specific appraisals of the commodity qualifications. The general appraising utterances, characterizing the object of the classified in general, represent the positive appraisal with the help of the general appraising adjective ‘good’ and its synonyms with different stylistic and expressive connotations, such as: wonderful, nice, great, immaculate and others. Let’s give an example.

1) **Solid oak dining table and sideboard** – Plymouth, Devon, United Kingdom.

Danish solid oak dining table with 6 chairs. Has 2 inserts to make a dining table that seats 12. Solid and very heavy. Good quality. Also matching sideboard with 4 cupboards and 4 drawers. Drawers are lined. Very good quality.

2) **Stagg dining table and 6 chairs** - Doncaster, South Yorkshire, United Kingdom.

Stagg dining table and 6 chairs 2 end chairs with arms 4 normal chairs table extends excellent condition hardly used.

The first classified exemplifies the expression of the positive characteristic of the goods with the help of the ontologically appraising unit *good*. In the second example, the appraisal is expressed with the help of the adjective *excellent*, which is the invariant of the seme “good”.

Specific appraising utterances contain the positive appraisal of specific characteristics and qualities of the commodity. Depending on the aspect of the appraisal, the specific appraising utterances may characterize:

– novelty of the commodity, for example:

HUGE Carpet Roll – Grey with Yellow print – Nottinghamshire, United Kingdom.

Huge Roll of Carpet, Brand New still in plastic wrapping. Carpet Size 23.45x 4.000 M2 (square meters).

93.800 M2; (www.ukclassifieds.co.uk)

– modernity, e.g.:

Mikroapartment in Berlin – Berlin, Wilmersdorf.

The apartment is located on the fifth floor of a newly built multi-family house in a central location of Berlin-Wilmersdorf.

The beautiful and bright apartment consists of a well-designed room, a bathroom, and a kitchenette.

The modern bathroom is fitted with a shower. The apartment is fully furnished and ready for occupancy (www.ukclassifieds.co.uk);

– price of the commodity:

Wireless Keyboard and Mouse – Haywards Heath, West Sussex, United Kingdom.

Price: £40.

Was £59.99! Brand New! Packaging was thrown away just when Apple Mac computer was bought. Does not work on Apple computers so have to sell it. LITERALLY BRAND NEW! But now or you will miss out! (www.ukclassifieds.co.uk)

In the last example the addresser mentions the initial price of the commodity (£59.99) and the present price (£40). The

difference shows the profit which the addressee will have buying the product.

The positive appraisal of the classified object has both explicit and implicit form of expression with lexico-grammatical structure of utterances. The implicit positive appraisal in classifieds is formed with the help of prefixes and suffixes:

6 litre King pro new unused and still boxed half price – Plymouth, Devon, United Kingdom.

6 litre King Pro Multi Cooker new and unused and still boxed half price £35.SOLD. (www.ukclassifieds.co.uk)

In the classified the appraisal is expressed not only explicitly (new), but also implicitly (unused, still boxed). The adjective “unused” is formed with the help of the suffix “un-“ with negative meaning, which reduces the negative meaning of the base “used”, to which it is added.

The prefixes facilitate the accentuation of the positive characteristics, qualities of the classified object. Negative prefixes are added to the word base with the semantic feature “negativity” and generate the word with the semantic feature “positivity”. The classifieds exemplify such negative prefixes and particles as *not*, *never*, *un-*.

Positive characteristics of the classified objects are also emphasized with the help of such prefixes as: extra-, super-, micro-, hypo-, ultra-, which denotes very high or low degree of the quality, expressed by the following adjective or substantive bases, for example:

Bugaboo Cameleon 3 Buggy – Grey Melange – Sutton, Surrey, United Kingdom.

Hi, I am selling my Bugaboo Cameleon 3 bought from John Lewis 1 yr ago. This include super soft material, 2-piece fold, baby basket suitable until 6 months, winter cover, rain cover, underneath basket for storage. Well maintained. Please message me if anyone is interested. The buggy is in very good condition and is very rarely used.

The buggy is in immediate sale. Please note, you have to collect it from my house in Sutton. I prefer cash payment only! Thanks. (www.ukclassifieds.co.uk)

Positive appraising semes can also be intensified with the help of the intensifier *very*:

Solid oak dining table and sideboard – Plymouth, Devon, United Kingdom.

Danish solid oak dining table with 6 chairs. Has 2 inserts to make a dining table that seats 12. Solid and very heavy. Good quality. Also matching sideboard with 4 cupboards and 4 drawers. Drawers are lined. Very good quality. (www.ukclassifieds.co.uk)

One more way to create a positive appraisal of the commodity in the classifieds is to state that the addressee will buy the thing as soon as he or she sees it:

Carpet, Underlay, and gripper for sale – London, London, United Kingdom.

Carpet, Underlay, and gripper for sale:

BRAND NEW and UNUSED

Carpet:

Heritage Twist 332 Dark Beige

Size: 10.70m x 4m = 42.8sqm

Suitability: Extra Heavy Wear

Condition: Brand new, unused and unopened.

Underlay:

Touch of Class Underlay

Condition: Brand new, unused.

Gripper:

Condition: Brand new, unused.

Original price paid: £888.

Buyer collects from Finchley, North London.

Sold as seen. (www.ukclassifieds.co.uk)

The last component of the concept structure is figurative one. It is represented by knowledge, images and associations, provoked in our conscience in connection with this or that denotate [9, p. 57]. The concept formation is based on psychocognitive scheme “feeling – association-imagination – image” [9, p. 57]. Talking about the imagery component of the concept “positivity”, the implicit way to create a positive attitude to the classified object where the addresser takes into consideration the context, situation and some social stereotypes about positive or negative sides of the human activity [12, p. 151–159]. The example of it is the representation of the figurative component with the help of the lexical units meaning the brand:

Yamaha YPT-210 keyboard with headphones and Xstand – London, United Kingdom.

Yamaha YPT-210 keyboard, Sony headphones and unbranded X-stand.

Price: £100 Condition used very good, in full working order.

This is a lovely easy to use musical instrument with great Yamaha Grand audio samples, featuring hundreds of voices and styles and an onboard song bank and integrated lesson suite to learn the songs.

Works of electricity only and with 12V power plug supplied.

Cash on collection and viewings available in Bermondsey, London.

For local delivery options get in touch. (www.ukclassifieds.co.uk)

The authority and popularity of YAMAHA and SONY is associated with the high quality of these companies' products. That's why, it forms positive attitude to the commodity.

The imagery side of concept “positivity” is its visual, auditory, tactile, taste characteristics of objects, events which in one form or another are reflected in our consciousness [15, p. 1]. This component of the concept “positivity” is represented by physical characteristics of the commodity which should meet the requirements of the addressee. These are the desired shape, color, material, appearance, size, quantity and condition.

As far as negative appraising means cause negative emotion, and so far interrogative attitude to the object in general [16, p. 27], the addressers avoid using utterances containing the information about the availability of negative or absence of positive qualities of the object of classifieds. But nevertheless, there are classifieds informing about the disadvantages of the commodity: some damages, absence of these or those parts etc. In such cases the positive characteristics of the object prevail, and the whole text is accepted as positive. For example:

3 PIECE, 5 SEATER, LEATHER SUITE – Truro, Cornwall, United Kingdom.

Green leather 3 piece suite. Generally good condition but some surface scratches on some corners. Must collect. £120. (www.ukclassifieds.co.uk)

In this example the addresser offers 3-piece leather suit. It has one disadvantage – some surface scratches on some corners, which may influence badly the addressee's decision. But the price is not

high and the condition is generally good. So, in general the text information acquires the positive mark.

So, the concept “positivity” in classifieds is the implementation of cooperation of three unintegral components. The first one is notional, which is approval. The second one is evaluative, represented by qualitative characteristics, price, novelty and modernity. And the last component is figurative, introduced by form, color, brand, material, weight, availability of function and condition state of the classified object.

Conclusions. The article has examined the realization of the concept “positiveness” in British private online classifieds-offers, which discloses the main factors influencing the successfulness of these texts. The perspective of this research consists in further concept structure investigation of other types of these advertisements with the purpose to clear up the common conceptual features of the household information discourse.

Literature:

1. Гусар М.В. Лінгвокогнітивний і комунікативно-прагматичний аспекти приватних газетних оголошень (на матеріалі сучасної британської періодики) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04. Київ, 2004. 230 с.
2. Грайс Г.П. Логика и речевое общение / пер. с англ. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва : Прогресс, 1985. Вып. XVI : Лингвистическая прагматика. С. 217–238.
3. Leech G.N. English in Advertising. A Linguistic Study of Advertising in Great Britain. London : Longman, 1966. 210 p.
4. Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов. Москва : Филологический факультет МГУ им. М.В. Ломоносова, 1996. 245 с.
5. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 390 с.
6. Жинкин Н.М. Язык – речь – творчество: исследования по семиотике, психолингвистике, поэтике. Москва : Лабиринт, 1998. 364 с.
7. Горелов И.Н. Избранные труды по психолингвистике. Москва : Лабиринт, 2003. 320 с.
8. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. Москва : Восток-Запад, 2007. 314 с.
9. Приходько А.М. Концепти і концептосфери в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
10. Thesaurus. URL: <https://www.thesaurus.com> (дата звернення: 13.10.2020).
11. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org> (дата звернення: 13.10.2020).
12. Блох М.Я., Ильина Н.В. Структура и семантика оценочной конструкции. *Функциональная семантика синтаксических конструкций*. Москва : Московский государственный педагогический институт им. В.И. Ленина, 1986. С. 14–23.
13. Банару В.И. Оценка, модальность, прагматика. *Языковое общение: единицы и регулятивы*. Калинин : Калининский государственный университет, 1987. С. 14–18.
14. Федотова Е.И. Коммуникативно-функциональные и семантические особенности предложений оценочного типа в современном английском языке : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04. Киев, 1987. 207 с.
15. Nemickien Z. “Concept” in Modern Linguistics: the Component of the Concept “Good”. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/62656539.pdf> (дата звернення: 13.10.2020).
16. Мальцева О.В. Разноуровневый повтор в англоязычном рекламном тексте : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04. Санкт-Петербург, 1991. 203 с.

Гусар М. В. Концептуальний аналіз успішності в британських приватних рубрикованих оголошеннях

Анотація. Стаття пропонує концептуальний аналіз основних моментів, що впливають на успішність британських приватних рубрикованих оголошень, надрукованих онлайн. Передбачається, що успішні рубриковані оголошення – це такі оголошення, які позитивно сприймаються адресатами, отже, об'єктом аналізу вибрано концепт «позитивність». Згідно з дослідженням, концепт має багаторівневу структуру і складається з трьох компонентів. Перший компонент – це номінативний. Він співвідноситься з визначеннями, запропонованими тлумачними словниками. Останні пояснюють слово «позитивність» як «щось позитивне», «стан позитивного ставлення», «щось, що має позитивний результат». Другий компонент концепту – це ціннісний. Цінності представлені в оцінках. Об'єктом оцінки в текстах оголошень є товар. Залежно від підгрунтя й аспекту оцінки висловлювання діляться на загально- і конкретно-оцінні. Перші включають позитивну оцінку об'єкта загалом. Другий тип висловлювань, конкретно-оцінні, містить позитивну оцінку конкретних характеристик і якостей товару.

Залежно від аспекту оцінювання конкретно-оцінні висловлювання можуть характеризувати новизну, сучасність і ціну товару. Також оцінки можуть бути представлені експліцитно та імпліцитно. Експліцитна презентація позитивної оцінки відбувається за допомогою лексичних одиниць з прямим лексичним значенням, таких як *good* (хороший), *excellent* (відмінний), *perfect* (чудовий). Імпліцитна позитивна оцінка у рубрикованих оголошеннях формується за допомогою негативних префіксів і часток, які анулюють негативне значення семантично негативних основ слів, наприклад *unused* (невикористаний), *never used* (ніколи не використовувався). Останній важливий компонент структури концепту – це образний. Ця частина концепту «позитивність» представлена фізичними характеристиками товару, які повинні відповідати очікуванням адресата. До цієї категорії належать бажані форма, колір, матеріал, вигляд, розмір, кількість, стан і бренд. В кінці статті подано загальні висновки і перспективи подальшого дослідження.

Ключові слова: концепт, концептуальна структура, номінативний компонент, ціннісний компонент, образний компонент, концепт «позитивність».

*Донець С. М.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри іноземних мов**Українського державного університету залізничного транспорту*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕВОЛЮЦІЮ ВИВЧЕННЯ МЕТАФОРИ: ВІД РИТОРИКИ ДО КОГНІТИВІСТИКИ

Анотація. Статтю присвячено аналізу еволюції вивчення метафори в рамках різних наукових шкіл і лінгвістичних напрямів: від античної риторики до сучасної когнітивної лінгвістики. Проблема метафори вийшла з ведення риторики, де вона спочатку існувала як один із тропів і засобів прикрасення мови, та переступила за межі літературознавства і лінгвістики. Цікаві результати були отримані на зіткненні прагмалінгвістики, психолінгвістики і когнітивної лінгвістики. Концепції метафори як взаємодії утворюючих її елементів і процесів стали перехідними від сприйняття метафори як чисто мовного явища до розгляду її як універсального когнітивного механізму. Теорія концептуальної метафори розглядає метафору як проєкцію знання про сферу-джерело на освоєвану сферу, результатом якої є якісь конкретні прояви цієї концептуальної проєкції (так звані субпроєкції). Кожна зі взаємодіючих сутностей має свій образно-асоціативний, імплікативний комплекс фонових знань і уявлень. Для лінгвістичних досліджень останніх років характерний інтерес саме до імпліцитної інформації, зокрема до імпліцитності метафори. Імпліцитність метафори пояснюється дією двох важливих для образного механізму факторів, а саме принципу економії та принципу загального протиставлення. Образ фактично є імплікативним, що дає змогу розглядати його в рамках логічних граматики як універсальну модель вивідного знання. Для того щоби проаналізувати різні види імпліцитної інформації, пропонується поняття імплікативного потенціалу образу (ІП). Під імплікативним потенціалом у роботі розуміється здатність образу імплікувати додаткову, неявно виражену інформацію предметно-логічного і суб'єктивно-оціночного характеру, що синтезується на основі універсальних відносин висновку, а саме імплікації, з опорою на одиниці різних мовних рівнів, а також знання світу й тексту, а також значною мірою визначає комунікативний експресивний ефект образу. Як для будь-якого об'єкта зі ймовірнісними межами, для ІП метафоричного образу може бути задана така структура: ядро (сіміляціонал), центр (внутрішньо-образні імплікації) і периферія (інші, супутні імплікації), а також область зміни і варіювання.

Ключові слова: імплікативний потенціал, теорія інтеракції, імплікація, когнітивна метафора, антецедент, консеквент.

Постановка проблеми. У лінгвістичній науці проблема метафори, і як процесу, що створює нові значення мовних виразів в ході їх переосмислення, і як уже готового метафоричного значення, розглядалася здавна і завжди швидше як стилістичний засіб або художній прийом, рідше – як засіб номінації, ще рідше – як спосіб створення мовної картини світу, що виникає в результаті когнітивного маніпулювання вже наявними в мові

значеннями задля створення нового концепту, особливо для тієї сфери відображення дійсності, яка не надана у безпосередньому відчутті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття метафори викликало різноманітні дискусії протягом усієї історії літературознавчих, філософських та лінгвістичних досліджень. З часів Аристотеля, Ломоносова, Руссо і Гегеля цей феномен привертав увагу багатьох видатних умів. Ще Аристотель говорить: «щоб створити хорошу метафору, треба побачити подібності» [3, с. 51]. Його визначення метафори як перенесення іменника з однієї речі на іншу (всередині однієї категорії, тобто «рід – вид», «вид – рід» і «вид – вид», а також за аналогією категорій) лягло в основу класичного визначення метафори як перенесення імені одного предмета або явища на інший предмет або явище на основі подібності між ними.

Метою статті є розгляд еволюції вивчення метафори в рамках різних наукових шкіл і лінгвістичних напрямів, а також пропозиція моделі імплікативного розгортання метафори.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на безліч теорій метафори як явища, розбіжності щодо складових частин метафори невеликі. Трикомпонентна структура порівняння (primum, secundum і tertium comparationis) стала використовуватися і для метафори (метафора визначалася як приховане порівняння). У 30-і роки ХХ століття англійський літературознавець, лінгвіст, філософ і поет А. Річардс запропонував інші позначення для складових частин метафори, такі як “vehicle”, “tenor”, “ground” [5, с. 48], які закріпилися в так званому традиційному підході, який трактує метафору як трикомпонентну структуру: tenor – той предмет чи явище, для вираження поняття про який створюється образ; vehicle – предмет чи явище, що залучається для порівняння або зіставлення; ground – та ознака чи низка ознак, на підставі яких проводиться порівняння або зіставлення.

Під час вивчення метафори постійно зверталась увага на дві її функції. З одного боку, вона служить засобом позначення того, чому немає назви, з іншого боку, вона є засобом створення художньої мови. Традиція, що встановилася ще в епоху античності, підкреслювала особливо другу функцію метафори. Це яскраво виразив Цицерон: «Спочатку одяг придумали, щоб оберігти себе від холоду, потім стали надівати, щоб прикрасити і ушляхетити тіло; так само і метафора, породжена недоліком, отримала розвиток заради насолоди» [3, с. 15].

Нині проблема метафори вийшла з ведення риторики, де вона спочатку існувала як один із тропів, та переступила за межі літературознавства і лінгвістики. В контексті філології та лінгвістики (включаючи прагмалінгвістику, психолінгвістику і когнітивну лінгвістику) теорію метафори розвивали такі вчені ХХ століття, як А. Річардс, Р. Якобсон, К. Бурк,

Л. Джонатан Коен, С. Левін, Дж. Лакофф, Р. Гіббс, У. Еко; в Росії цим питанням займалися О.О. Потебня, В.П. Григор'єв, Н.Д. Арутюнова, В.Н. Телія, С.М. Мезенин і багато інших науковців. В останні десятиліття (умовно – з початку 60-х років) проблема метафори стала хвилювати фахівців з логічної семантики. У їх дослідженнях, проведених з позицій цих галузей знання, були отримані нові відомості про роль метафори в процесах пізнання та організації знакових систем науки, техніки, мистецтва й природної мови. У центрі уваги опинилася діяльність людини, що забезпечує їй орієнтацію у світі, її практичне освоєння, пізнання і розуміння процесів, що відбуваються у зовнішньому і внутрішньому для неї світі.

Подальший розвиток теорії метафори спостерігається в тісному зв'язку з розвитком когнітивної лінгвістики, який досягає розквіту у 1980–1990-х роках. У цей час когнітивна лінгвістика посідає центральне місце серед напрямів дослідження всієї мовної системи. Когнітивна лінгвістика розглядає мову як когнітивну здібність людини, тобто як систему знаків, що є засобом формування й вираження думки, зберігання та організації знання в людській свідомості, обміну інформацією. У зв'язку з цим особливого значення набуває питання метафори в когнітивній лінгвістиці, де простежується її безпосередній зв'язок з мисленням і свідомістю. Висловлюється також точка зору, що саме метафора допомагає досягнути основи мислення й процеси формування як етноспецифічної картини світу, так і універсального образу світу.

Потрібно відзначити, що найбільших успіхів у досягненні та описі механізмів метафори досягли логічні граматики, що розглядають її як модель вивідного знання. Ідеї А. Річардса отримали своєрідне переломлення в роботах М. Блека. М. Блек підкреслював, що якщо у більшості мовних, тобто мертвих, метафор трикомпонентна структура, то в мовних метафорах апріорної подібності між поняттями немає. На його думку, метафори швидше створюють подібність, ніж стверджують заздалегідь наявну схожість. Принцип його підходу, відомого як «теорія взаємодії» (interaction theory), такий: «Творець метафори відбирає, підкреслює, пригнічує і організовує ознаки первинного значення, віртуально застосовуючи по відношенню до нього висловлювання, ізоморфні членам імплікативного комплексу (імплікації) вторинного значення» [8, с. 112]. Таким чином, число компонентів метафори становить два: агент і референт, а основа являє собою взаємодію між ними, породжує схожість.

В інтеракціоністичній концепції М. Блека і його послідовників передбачається взаємодія сутностей, від самого початку не схожих: «Буде більш правильним в деяких випадках говорити про те, що метафора створює подобу, ніж про те, що вона тільки формулює те, що вже існує» [8, с. 340]. П. Рікер пропонує виходити з того, що схожість народжується в процесі взаємодії, семантична близькість встановлюється незалежно від дистанції між основною та допоміжною сутностями [4, с. 440]. Метафора виступає як інтегратор, засіб об'єднання компонентів семантичного, лінгвокультурного простору і світу реальної, що стоїть за ним.

Макс Блек вдало визначив феномен метафори, назвавши її верхівкою затопленої моделі [8, с. 213], адже на поверхнево-синтаксичному рівні ми користуємось лише «буквальним» значенням, а сам процес його становлення відбувається на глибинно-семантичному рівні. Світ пізнають через порівняння. Вроджена властивість аналогії спонукає людину шукати подіб-

ність між найвіддаленішими предметами чи явищами. Людина «вловлює» подібність не тільки між тими предметами, що їх чуттєво сприймає, але й між конкретними реаліями та абстрактними явищами. Інколи дуже важко визначити закономірності чи хоча б тенденції, що виявляються у процесі формування кожної конкретної метафори. Спільний для всього людства процес сприйняття навколишнього світу, нагромаджені знання і досвід не завжди можуть пояснити походження більшості метафор. Якщо взяти до уваги національні відмінності у сприйнятті світу і в номінації, то це нерідко приводить до лабіринту.

Ідея Макса Блека про двокомпонентну структуру метафори розвивається сьогодні в напрямі когнітивної лінгвістики. Концепції метафори як взаємодії утворюючих її елементів і процесів стали перехідними від сприйняття метафори як чисто мовного явища до розгляду її як універсального когнітивного механізму. Джордж Лакофф, чия теорія концептуальної метафори вважається основоположною в англійській лінгвістиці, розглядає метафору як проєкцію (mapping) знання про сферу-джерело на освоєвану сферу, результатом якої є якісь конкретні прояви цієї концептуальної проєкції (так звані субпроєкції). [9, с. 219] Наприклад, проєкція A LOVE RELATIONSHIP IS A VEHICLE включає такі субпроєкції на рівні базових категорій: car – автомобіль (“we have a long bumpy road ahead of us”; “we are spinning our wheels”), train – поїзд (“we are off the track in our married life”), boat – човен (“we are just on the rocks now”; “our love is foundering”; «любовний човен розбився об побут»), plane – літак (“our relationship is just taking off; he bailed out before she gave birth to a baby”). Відповідно до теорії концептуальної метафори, в основі метафоризації лежить процес взаємодії між структурами знань (фреймами і сценаріями) двох концептуальних доменів, а саме сфери-джерела (source domain) і сфери-мішені (target domain). В результаті односпрямованої метафоричної проєкції (metaphorical mapping) зі сфери-джерела у сферу-мішень сформовані в результаті досвіду взаємодії людини з навколишнім світом елементи сфери-джерела структурують менш зрозумілу концептуальну сферу-мішень, що становить сутність когнітивного потенціалу метафори [9, с. 66]. Базовим джерелом знань, складових частин концептуальних доменів є досвід безпосередньої взаємодії людини з навколишнім світом, причому діахронічно первинним є фізичний досвід, який організовує категоризацію дійсності у вигляді простих когнітивних структур, тобто схем образів.

Метафорична проєкція здійснюється не тільки між окремими елементами двох структур знань, але й між цілими структурами концептуальних доменів. Припущення про те, що за метафоричної проєкції у сфері-мішені частково зберігається структура сфери-джерела, отримало назву гіпотези інваріантності (Invariance Hypothesis) [9, с. 113]. Завдяки цій властивості стають можливими метафоричні наслідки (entailments), які в метафоричному вираженні експліцитно не виражені, але виводяться на основі фреймового знання. Таким чином, когнітивна топологія сфери-джерела деякою мірою визначає спосіб осмислення сфери-мішені.

Метафора як феномен свідомості проявляється не тільки в мові, але й у мисленні, в дії. «Наша буденна понятійна система, в рамках якої ми думаємо і діємо, по суті своїй метафорична» [9, с. 25]. Такий підхід дав змогу остаточно вивести метафору за рамки мовної системи і розглядати її як феномен взаємодії мови, мислення й культури. Оскільки метафора є уні-

версальним знаряддям мислення і пізнання світу в усіх сферах діяльності, завдяки ній мова представляє систему в постійному перетворенні, при цьому обов'язково підкреслюється, що використання метафор – це характерна відмінність мови від штучних знакових систем. Вивчення метафори в порівняльно-типологічному аспекті дає величезний лінгвістичний матеріал. Воно дає змогу проникнути в загальні закономірності людського мислення, виявити типові асоціації і водночас визначити специфіку кожної мови, що відділяє його від загального. Типологічно метафору можна зіставити, як і усі інші факти мови, щодо форми, змісту і функціонування. Хоча теорія Лакоффа надзвичайно авторитетна на заході, у вітчизняній лінгвістиці традиційно розроблялася класична трикомпонентна модель метафори, а також ідея перенесення за подібністю.

Лінгвістичне пояснення з опорою на досягнення суміжних наук і перш за все концепції М. Блека знаходимо у В.Н. Телія. Можна припустити, що першопочтовком створення метафори служать задум і мета позначити щось усвідомлюване/оцінюване, але ще не усвідомлене, «недодумане». При цьому підставою цього процесу служить думка про світ, яка формується (предмет, явище). Відштовхуючись від наміру позначити щось людське, свідомість не просто «перебирає» випадкові зв'язки, але й «спрямовує» за допомогою фокусування з використанням принципу фіктивності дві сутності назустріч одна одній [6, с. 184].

Кожна із сутностей має свій образно-асоціативний (імплікативний, за М. Блеком) комплекс фонових знань і уявлень. Сфокусована, спрямована (антропометричний принцип) взаємодія комплексів проходить процес фільтрації (сфокусовані ознаки і асоціації проходять через фільтр «буквального значення»), в результаті чого утворюється новий метафоричний сенс.

Для лінгвістичних досліджень останніх років характерний інтерес до імпліцитної інформації і, зокрема, до імпліцитності метафори. Як відомо, характерною особливістю образу є його смислова ємність, здатність передавати великі обсяги інформації невеликою кількістю знаків і, як наслідок, імпліцитність значної частини цієї інформації. Імпліцитність метафори багато в чому пояснюється дією двох важливих для образного механізму факторів, а саме принципу економії і принципу загального протиставлення. Економічність образу (що розуміється також як його згорнутість, стислість, ємність, сугестивність) помічена лінгвістами давно і аналізується з різних позицій. Окремі зауваження про квантову природу образу, образ як процес згущення думки [2, с. 211], особливий вид економії думки висловлювалися вченими вже на початку цього століття.

Образ, особливо метафоричний, виконує функцію свого роду преса, ущільнювача інформації, де інформація «згортається», стискається як пружина в заводному механізмі. Будучи експресивним та економним шляхом отримання нового знання, образ сприяє конденсації різних типів інформації на порівняно невеликих ділянках тексту. Взаємодія цих двох факторів, а саме надмірності як особливої естетичної ускладненості, поліфункціональності форми і лаконічності, компресії способу, дає йому особливу ємність, глибину, створюючи сугестивність образу і, як наслідок, множинність прочитань та неоднозначність.

Метафоричний образ можна розглядати як імпліцитний текст, а буквально значення – як назву, нерозкрити тезу самого корпусу тексту, що потрібно прочитати (відновити) читачеві. Водночас образ фактично є імплікативним, що дає змогу розглядати його в рамках логічних грамастик як універсальну модель

вивідного знання. Імплікативні потенції метафоричного образу багато в чому обумовлені тим, що його зміст належить не тільки і не стільки до самих реально наявних об'єктів, скільки до відносин між відповідними поняттями, їх смисловими асоціативними комплексами, в результаті чого виводиться нове знання. Імплікативні відносини наявні на всіх стадіях породження, реалізації та сприйняття образу. Образний процес відображає різноманіття конкретних видів зв'язків, які служать зазвичай підставою імплікації: дія → результат, причина → наслідок, мета → дія, вихідне → похідне, частина → ціле, дія → суб'єкт, виконуючий її [7, с. 93]. Так, відповідно до моделі «дія → результат», образ або образну дію слід розглядати, як антецедент, а комунікативний смисловий ефект, що досягається, – як консеквент. Водночас образ сам є консеквентом, наслідком низки причин, які привели до його створення (модель «причина → наслідок»). Реалізація відносин «дія → суб'єкт, виконуючий її» в образному процесі приводить до появи прагматичних імплікацій за цією моделлю (образна дія, за допомогою якої відбувається характеристика самого суб'єкта). Відносини «мета → дія» проявляються на рівні реалізації авторської інтенції в конкретній образній дії. В структуру імплікативних залежностей включаються компоненти образу. Так, агент, виступаючи в ролі антецедента, здатний викликати вторинні, третинні дії («ехові» дії), тобто розгортається образ по лінії агенту. Чим більш несподіваним є зіставлення, чим більш прихована схожість, тим ширше мережа імплікативних зв'язків, що відкриваються, різноманітніше діапазон імпліцитної інформації, інформативніше образ.

Метафора зароджується на базі розпливчастих понять, якими оперує людське пізнання, загальних, часто важко визначених асоціацій. На перетині двох сутностей, що взаємодіють у метафоричному процесі своїми асоціативними імплікативними комплексами, виникає деяка сукупність загальних ознак, яка утворює одночасно мотиваційний базис (власне, підставу для зіставлення) і потенційну здатність розвитку образу (додаткові ознаки). Можливості імплікативного смислового розгортання в образі широкі і різноманітні, інформаційна ємність цієї галузі імпліцитного досить велика і комунікативно значуща, а межі розмиті. Для того щоби проаналізувати різні види імпліцитної інформації, створеної текстом, корисно використовувати поняття імплікативного потенціалу образу (ІП) [1, с. 41].

Імплікативний потенціал – це явище комплексне, багатопланове, обумовлене структурно-семантичними особливостями самого образу, його складових мовних одиниць і текстовими умовами реалізації. Фактично ІП – це доданок багатьох чинників, діючих у процесі породження і текстової реалізації образу; сукупність наявних засобів і можливостей щодо передачі імпліцитної інформації. За аналогією з визначенням потенціалу у фізиці можна сказати, що ІП – це величина, що характеризує силову поле образу. Таке визначення, однак, саме по собі метафоричне. Під імплікативним потенціалом у роботі розуміється здатність образу імплікувати додаткову, неявно виражену інформацію, предметно-логічного і суб'єктивно-оціночного характеру, що синтезується шляхом виведення на основі універсальних відносин дотримання та імплікації, з опорою на одиниці різних мовних рівнів, а також знання світу і тексту, значною мірою визначає комунікативний експресивний ефект образу. Як для будь-якого об'єкта зі ймовірнісними межами, для ІП метафоричного образу може бути задана визначена структура: ядро (сіміляціонал), центр (внутрішньообразні

імплікації) і периферія (інші, супутні імплікації), а також область зміни і варіювання.

Виходячи з універсальної формули імплікації $A \rightarrow B$, зазначаємо, що метафора має три основних імплікативних вимірювання. Консеквент або низка консеквента B характеризує референт (імплікації смислові, прагматичні). Консеквент або низка консеквентів B безпосередньо пов'язаний із текстоутворюючою функцією образу та його розвитком по лінії агенту. Текстовий вимір IP багато в чому обумовлений здатністю агенту викликати вторинні образні дії (за принципом «Якщо A , то B , то $C...$ »). Крім того, можливі імплікації по лінії підстави (симіляціонал). Вони пов'язані з розвитком і поглибленням ознак, за якими зіставляються агент і референт, і обумовлені потенційною здатністю симіляціонала до саморозвитку, смислового розгортання, поглиблення наміченої подібності. Крім того, експресивний ефект образу створюється як функція від цілісного контексту, і в цьому сенсі образ текстуально «безмежний» [6, с. 199].

Висновки. Як бачимо, імплікативний аспект образу багатогранний і включає імплікативні відносини різного характеру: імплікації можуть бути внутрішньо образними, що безпосередньо формують IP , і передавати важливу смислову інформацію; вони можуть бути зовнішніми, відображаючи різні відносини проходження на певних етапах породження і реалізації способу, та служать засобом зв'язку, кореляції між елементами образного і денотативного планів, що сприяють реалізації IP .

Різноманіття сучасних досліджень свідчить не тільки про безперервний, але й про зростаючий інтерес до метафори. Імплікативний потенціал метафори може виступити корисним інструментом пізнання великої області імплікованої образом інформації і розкриття всієї повноти його художнього естетичного впливу.

Література:

1. Донец С.М. О некоторых видах имплицативного развертывания образа. *Вісник Харківського державного університету*. 1999. Вип. 430. Серія «Романо-германская филология». С. 38–42.
2. Лезин Б.А. Художественное творчество как особый вид экономики мысли. *Вопросы теории и психологии творчества*. 1911. Т. 1. С. 202–243.
3. Дюбуа Ж., Пир Ф., Тринон А. и др. *Общая риторика* / пер. с франц. Москва : Прогресс, 1986. 392 с.
4. Рикер П. Живая метафора. *Теория метафоры* : сборник / пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. ; общ. ред. Н.Д. Арутюновой, М.А. Журиной. Москва : Прогресс, 1990. С. 435–456.
5. Ричардс А. Философия риторики. *Теория метафоры* : сборник / пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. ; общ. ред. Н.Д. Арутюновой, М.А. Журиной. Москва : Прогресс, 1990. С. 44–68.
6. Телия В.Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира. *Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира*. Москва : Наука, 1988. С. 173–205.
7. Уфимцева А.А. Лексическое значение. Принцип семасиологического описания лексики. Москва : Наука, 1986. 240 с.
8. Black M. *Models and Metaphors: Studies in Language and Philosophy*. Ithaca ; New York : Cornell University Press, 1962. 276 p.
9. Lakoff G. *The Contemporary Theory of Metaphor. Metaphor and Thought*. Ortony, Andrew (ed.). Cambridge University Press, 1993. P. 202–251.

Donets S. About the evolution of metaphor studies: from rhetoric to cognitive linguistics

Summary. The paper deals with the evolution of metaphor studies within different research schools and linguistic approaches beginning with the ancient rhetoric up to modern cognitive linguistics. The problem of metaphor is no more the pure domain of rhetoric where it was considered as one of the ornamental tropes, and has been extended beyond the limits of literature studies and linguostylistics. Interesting results have been received at the crossing of pragmalinguistics, psycholinguistics and cognitive linguistics. The concepts of metaphor as the interaction of constituent elements and processes have become transitional from understanding metaphor as a solely language phenomenon to considering the universal cognitive mechanism of metaphor. The theory of conceptual metaphor considers metaphor as mapping or projection of information from source domain to target domain resulting in certain conceptual sub-projections. Each of interacting entities possesses its own figurative associative implicative complex of background knowledge. Linguistic researches of recent years increasingly focus on implicit information, namely, implicit nature of metaphor. Implicitness of metaphor results from two important factors: the principle of economy and the principle of general juxtaposition. Image is implicative in itself which enables to describe it within logical grammars as a universal model of deduced information. To better analyze different types of implicit information the notion of image implicative potential (IP) is introduced. The implicative potential is defined as the ability of an image to convey additional information, not expressed directly, of factual-logical and subjective evaluative character which is deduced on the basis of universal relations of deduction – implications based on language means of different levels as well as information about the world and the text, and determines, to a large extent, the communicative expressive effect of image. Like any object with probabilistic parameters, the implicative potential of metaphor can be determined through a certain structure: nucleus (ground), center (inner figurative implications) and periphery (other associated implications) as well as the random area of variation.

Key words: implicative potential, theory of interaction, implication, cognitive metaphor, antecedent, consequent.

*Доронкіна Н. Є.,**старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 1
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»*

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТИФІКАЦІЇ НАУКОВОЇ СТАТТІ

Анотація. Статтю присвячено аналізу процесу стратифікації жанру на прикладі наукової статті, що зумовлено необхідністю уточнення понятійного апарату досліджень в галузі наукового дискурсу та відсутністю чіткого визначення терміна «науково-технічна стаття» як результату стратифікації. Виокремлення жанру наукової статті розглянуто у контексті взаємодії двох протилежно спрямованих процесів, деталізації та узагальнення, розгляд яких стосується співвідношення понять дискурсу, стилю, підстилю та жанру. Процес деталізації явищ мовленнєвої взаємодії окреслено у вигляді послідовного виокремлення стилю, підстилю, жанру та піджанру під дією екстралінгвістичних чинників. Встановлено, що в рамках процесу узагальнення жанрові риси та дискурс формуються окремо, причому дискурс виступає як вторинне явище щодо жанру, абстрагуючи та узагальнюючи повторюванні особливості, конкретні висловлювання, причому наукова стаття слугує специфікацією жанру статті у науковому дискурсі. Названо екстралінгвістичні чинники, що здійснюють вплив, зокрема формування стилю відбувається під дією сфери спілкування, а для підстилю такими чинниками слугують сфера функціонування, сфера вживання та комунікативні характеристики. У дослідженні науково-технічний підстиль розглядається як інформаційний простір функціонування науково-технічних текстів, метою написання яких є відображення теоретичних та практичних етапів науково-дослідних та конструкторських робіт у галузі точних наук, що припускають впровадження отриманих результатів у виробництво. З'ясовано, що виокремлення жанрів відбувається за низкою ознак, серед яких слід назвати комунікативну мету, модель задуманого автором твору, концепцію адресованості, зміст події, чинники комунікативного минулого і майбутнього та мовне оформлення. Встановлено конститутивні ознаки наукової статті та характерні риси різновидів жанру, що приводить до визначення властивостей та ознак науково-технічної статті.

Ключові слова: стиль, підстиль, жанр, піджанр, науково-технічна стаття, комунікативні характеристики.

Постановка проблеми. Категорія жанру входить до переліку основних у багатьох напрямках лінгвістики та сферах спілкування, що зумовлює інтерес науковців до окремих жанрів. З часом у жанровій палітрі відбуваються зміни, пов'язані з появою нових жанрів та жанровою стратифікацією. Зокрема, у науковому дискурсі об'єктом численних досліджень є жанр наукової статті, що належить до провідних згідно зі своїм значенням та частотністю використання [1, с. 147]. З моменту появи у другій половині XVII століття на основі листування між ученими цей жанр пройшов через процес становлення, який привів до появи низки різновидів. Це зумовлює необхідність визначення ознак їх класифікації та опису характеристик кожного з них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових журналах різних країн, присвячених дослідженням у галузі

точних прикладних та теоретико-прикладних наук, більшість статей належить до такого різновиду наукової статті, як науково-технічна стаття. Однак досі немає чіткого визначення цього терміна, хоча суміжні поняття розглянуті досить детально.

Зокрема, Т. ван Дейк описав суперструктуру науково-експериментальної статті [2, с. 119–120] та зазначив, що кожна галузь наукової діяльності має свої особливості. У монографії Т. Яхонтової [1] значне місце посідає аналіз статті-звіту на прикладі статей із двох спеціальностей.

Крім того, з'явилось дослідження, об'єктом якого є дискурс іспаномовних науково-технічних статей [3]. Втім, відмінність цього різновиду жанру наукової статті від інших досі не з'ясовано.

Отже, актуальність нашої статті спричинена необхідністю уточнення понятійного апарату досліджень у галузі наукового дискурсу.

Метою статті є визначення переліку параметрів, які дають змогу ідентифікувати певний різновид наукової статті на прикладі науково-технічної статті.

Виклад основного матеріалу. Виокремлення жанру наукової статті відбулося завдяки двом протилежно спрямованим процесам, розгляд яких стосується співвідношення понять дискурсу, стилю, підстилю та жанру.

Перший процес полягає у послідовній деталізації явищ мовленнєвої взаємодії. Важливою характеристикою кожного дискурсу є належність тексту до певного стилю. Зокрема, науковий дискурс використовує науковий стиль як власну підмову зі спеціальною лексикою та фразеологією [4, с. 146]. Науковий стиль визначають як «функційний різновид літературної мови, що використовується з пізнавально-інформативною метою в галузі освіти та науки» [5, с. 78].

В рамках стилю зазвичай здійснюється розподіл на підстилі, які називають жанровими та ситуативними типами мовлення, що мають більш деталізовані характеристики порівняно із загальними стильовими рисами, формуючи під дією позамовних чинників стилістико-мовленнєві зрізи [6, с. 190]. Поділ наукового стилю на підстилі відбувається під впливом низки позамовних чинників, а саме сфери його функціонування, сфери його вживання, комунікативних характеристик [7, с. 27–29]. Ми вважаємо підстилі формами реалізації функціонального стилю, що відбувається під впливом комунікативної ситуації. В середині наукового стилю виділяють власне науковий, науково-інформативний, науково-довідковий, науково-популярний, науково-навчальний та науково-технічний підстилі [8, с. 68].

Кожен із підстилів є сукупністю певних жанрів. Зокрема, науково-технічний підстиль визначають як інформаційний простір функціонування науково-технічних текстів (які пишуть задля відображення теоретичних та практичних етапів науково-дослідних та конструкторських робіт у галузі точних наук,

що припускають впровадження отриманих результатів у виробництво), глобальне інформаційно-функційне поле, в якому діють науково-технічні жанри [5, с. 78; 7, с. 36].

В рамках науково-технічного підстилю виокремлення жанрів відбувається за низкою ознак, серед яких слід назвати комунікативну мету, модель задуманого автором твору, концепцію адресованості, зміст події, чинники комунікативного минулого і майбутнього та мовне оформлення [8, с. 67]. Крім того, сукупність певних жанрів характеризує будь-який функціональний стиль.

Втім, помітну роль у виокремленні жанрів відіграє інший процес, який починається з оформлення жанрових рис. Дискурс формується окремо як вторинне явище та «наскрізний вимір жанрів; він є в деякому сенсі абстрагуванням повторюваних особливостей конкретних висловлювань, які узагальнюються, типізуються у жанрах» [1, с. 121].

Проблематика визначення жанру досі залишається недостатньо вивченим питанням. З точки зору функціональної стилістики жанр виступає як варіант різновиду стилю, слугуючи формою його вираження у мовленні, втілюючись у вигляді певного виду тексту, що має визначені позамовні, лінгвістичні та композиційні характеристики [9, с. 38]. Стилї припускають диференціацію на рівні жанрів. Це означає, що наявність характеристик, кожній з яких відповідає деякий перелік ознак, зумовлена належністю до стилю. У жанрі ці характеристики реалізуються у вигляді підмножини загального переліку [10].

Про жанр наукової статті сьогодні науковці накопичили таку інформацію. Метою написання наукової статті є представлення науковій спільноті результатів вирішення одного наукового завдання, що зумовлює обов'язкову присутність у статті нового знання, наприклад опис нового методу дослідження чи експериментально зафіксованих фактів. Крім того, стаття може містити систематизацію та узагальнення знання, наявного на момент її написання. Жанр є родовою, узагальненою категорією, що конкретно існує у низці реалізацій [1, с. 125]. Таким чином, визначення специфіки жанру наукової статті вимагає розгляду як загальних характеристик, так і критеріїв класифікації її різновидів.

Конститутивними ознаками наукової статті називають належність до первинних жанрів, письмовий канал, середній об'єм, наявність системи посилань та вихідні дані. Отже, наукова стаття є первинним жанром, тобто написання статей відбувається в ситуації безпосереднього мовленнєвого спілкування з використанням письмового каналу. За об'ємом наукові статті є більшими, ніж анотації, та меншими, ніж монографії. Вихідні дані слугують підтвердженням факту публікації [11, с. 64–65]. Наукова стаття є одним з провідних жанрів наукового мовлення, про що свідчить високий рівень частотності використання, оскільки кожен науковий результат фіксується у статті. На статус наукової статті також впливають такі чинники, як невеликий обсяг, структурно-смысловий формат та мовні конвенції, адаптивність до різних соціально-технологічних обставин спілкування. Використання письмового каналу позитивно впливає на доступність статей для широкого кола фахівців.

Розгляд наявних точок зору щодо класифікації жанрів дає змогу згадати такі характеристики наукової статті:

- наукову статтю відносять до відкритих, тобто публічних, жанрів, на відміну від жанрів, не доступних для широкого загалу;

- за провідним цільовим призначенням наукова стаття належить до жанрів, головною метою яких є презентація наукового змісту;

- наукова стаття є формальним жанром, оскільки залежить від документально зафіксованих форм наукового знання;

- за локалізацією у дискурсі наукова стаття є центральним жанром, оскільки в ній реалізуються всі категоріальні ознаки наукового дискурсу;

- наукова стаття є жанром безособового спілкування, оскільки припускає велику кількість реципієнтів.

Серед поширених різновидів наукової статті є такі:

- 1) стаття-звіт, що описує хід та результати конкретного дослідження, наприклад, представником цього типу є науково-експериментальна природнича стаття, причому важливою характеристикою цих статей є стандартизована структура, під впливом якої відбувалось формування таких більших за обсягом жанрів, як монографія та дисертація;

- 2) теоретична стаття, характерна для гуманітарних наук, яка висуває, аналізує та обговорює концептуальні проблеми;

- 3) оглядова стаття, що аналізує стан досліджень у певній галузі або розглядає літературні джерела, в яких висвітлене певне питання, до того ж такі статті містять елементи рецензій та оглядів літератури;

- 4) полемічна стаття, присвячена обговоренню дискусійних питань;

- 5) коротка стаття-повідомлення, яка інформує читачів про короткі дослідження чи про окремі етапи дослідження [1, с. 147–149, 150–160].

Цей перелік не охоплює всю різноманітність піджанрів наукової статті.

Всі згадані вище різновиди мають спільні риси, що дають змогу віднести їх до жанру наукової статті. Відмінність між різновидами висвітлено за допомогою низки класифікацій.

Одним із критеріїв є належність до певного підстилю. Науково-популярні та науково-технічні статті належать до однойменних підстилів. Короткі повідомлення зустрічаються як у власне науковому, так і в науково-технічному підстилі. Інші різновиди відповідають власне науковому підстилю.

Характер дослідження та сфера діяльності визначають розподіл на науково-теоретичні (присвячені аналізу проблем у конкретній галузі), науково-методичні (описують та обґрунтовують методи використання теоретичних розробок на практиці) та науково-практичні (висвітлюють процес та результати застосування методів дослідження) різновиди статей. Наприклад, теоретична стаття присвячена дослідженням у галузі гуманітарних наук.

Наступний критерій, а саме галузь наукової діяльності, певною мірою співвідноситься з попереднім. Відповідно до конкретної науки розділяють математичні, біологічні та інші статті.

За способом представлення розділяють оглядові, проблемні, дискусійні та методологічні наукові статті.

Відповідно до комунікативного завдання виокремлюють статтю, що повідомляє про результати наукового експерименту, науково-популярні, науково-публіцистичні, оглядові. Наприклад, комунікативні завдання оглядової статті полягають у ознайомленні читача з певними науковими досягненнями та їх кількісній та якісній класифікації.

Наукове завдання формує передумови особливостей таких різновидів, як власне наукова стаття, науково-методична,

історично-наукова, теоретична, полемічна, рекламна, стаття-опис, оглядова, узагальнююча, технічна. Зокрема, науковим завданням науково-методичної статті є формулювання наукового методу вирішення певної проблеми.

Диференціація за галуззю знань у межах жанру наукової статті відбувається під впливом специфіки кожного напрямку наукових досліджень, що знаходить своє відображення у мовній та стилевій особливостях статей. Специфіка науково-технічних статей обумовлена галуззю точних прикладних та теоретико-прикладних наук, а також належністю цього різновиду до науково-технічного підстилю. Сукупність цих чинників визначає наявність низки характерних рис текстів статей, серед яких слід назвати використання клішованих структур, візуальних елементів та математичних викладок, що містять формули. Характерними синтаксичними рисами таких статей є синтаксична повнота висловлювань та часте застосування ускладнених сурядних і підрядних конструкцій а також ускладнених простих речень. Особливістю лексичного оформлення є розгорнута система сполучникових елементів, а також насиченість загальнонауковими та специфічними для кожної науки термінами. Традиційно термін «науково-технічна стаття» застосовують для позначення статті, що звітує про закінчене дослідження або його певний етап та відображає процес логічного осмислення отриманих результатів. Факт публікації свідчить про закінчення дослідження або етапу.

Висновки. Характерні риси різновидів жанру наукової статті визначаються низкою таких характеристик, як належність до певного підстилю, галузь наукової діяльності, спосіб представлення, характер досліджень, наукове та комунікативне завдання. Особливості науково-технічної статті визначені належністю цього піджанру до науково-технічного підстилю, що зумовлює наявність експериментального етапу у дослідженні та можливість використання результатів на практиці. Комунікативними цілями цього виду статей є повідомлення про отримані результати дослідження, фіксація результату задля закріплення наукового пріоритету та авторського права, переконання читачів у правильності висновків та важливості дослідження, а також просування, популяризація та поширення результатів.

Література:

1. Яхонтова Т. Лінгвістична генологія наукової комунікації : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. 420 с.
2. Dijk T.A. van. Macrostructures. New Jersey : Erlbaum, 1980. 317 p.
3. Попова Т. Параметры научно-технической статьи (на материале испанского языка). *Вестник ОГУ*. 2004. Вып. 11. С. 149–153.
4. Ахтаева Л. Научный дискурс как специфическая разновидность дискурсивной деятельности. *Молодой ученый*. 2010. № 7. С. 1–150.
5. Іщенко Н. Науково-технічний стиль у системі функціональних стилів. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. 2014. Вип. 46. С. 78–80.

6. Кожина М. К основаниям функциональной стилистики. Пермь : Пермский университет, 1968. 252 с.
7. Карачун Ю. Структурно-семантический та функційно-прагматичний аспекти термінів-іменників в англійськомовних текстах з електричної інженерії : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04. Київ, 2019. 396 с.
8. Іщенко Н. Жанрова палітра наукової комунікації. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. 2014. Вип. 42. С. 67–69.
9. Черниш О. Співвідношення понять «функціональний стиль», «мовленнєвий жанр» і «регістр дискурсу». *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 10. Т. 2. С. 36–40.
10. Наер В. К описанию функционально-стилевой системы современного английского языка. *Вопросы дифференциации и интеграции. Лингвостилистические особенности научного текста*. Москва : Наука, 1981. С. 3–13.
11. Михайлова Е. Жанры научного дискурса. *Языковая личность: жанровая речевая деятельность*. Волгоград : Перемена, 1998. С. 64–65.
12. Ільченко О. Етикет англomовного наукового дискурсу : монографія. Київ : Політехніка, 2002. 288 с.

Doronkina N. The features of scientific paper stratification

Summary. The article is devoted to the analysis of the genre stratification process drawing on the example of a scientific article. It is caused by the need to clarify the conceptual apparatus of research in the field of scientific discourse and the lack of clear definition for the technical research paper as a term. The formation of a scientific article as a genre is considered to be in the context of the two oppositely directed processes result: detalization and generalization. The consideration concerns the relationship between the concepts of discourse, style, background and genre. The way to detailize the speech interaction phenomena is discussed to be the stepwise separation of the style, substyle, genre and subgenre under the influence of some extralinguistic factors, while within the process of generalization, the features of genre and discourse are formed separately, discourse acting as a secondary phenomenon in relation to the genre. Scientific article serve as a specification of the article as a genre in scientific discourse. Among the factors of impact there is the communication sphere, communicative characteristics, the area of functioning and application. The technical substyle is thought to be an information space for the scientific and technical texts functioning whose purpose is to reflect the theoretical and practical stages of research and development in the field of particular sciences, involving the implementation of the results in production and global information. It is realized that the selection of genres is based on a number of features, including communicative purpose, model of the author's work, the concept of addressing, and the content of the event and language design. The constitutive features of scientific article and the characteristic features of its variations are established followed by the description of technical research paper.

Key words: style, substyle, genre, subgenre, technical research paper, communicative characteristics.

Єрмоленко І. І.,

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри німецької та романської філології
Херсонського державного університету

Дегтярєва Є. О.,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

Мельниченко А. Г.,

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
Херсонського державного університету

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОЛЬОРОНАЗВАМИ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню семантики фразеологізмів із компонентом кольору у французькій мові. Особливу увагу приділено оцінному компоненту значень, оскільки фразеологізми з колірним компонентом стають втіленням різноманітних морально-естетичних цінностей і супроводжуються оцінними конотаціями, отже, яскраво відображають специфіку сприйняття світу носіями мови. Досліджено фразеологізми із такими кольороноазвами: *jaune, blanc, rouge, gris, noir, vert, bleu*. Визначено, що французькі фразеологічні одиниці з компонентом «кольороноазва» мають три варіанти конотацій, а саме позитивну, негативну та нейтральну. Встановлено, що фразеологізми з кольороноазвою *jaune* мають негативну (значення зради, нещирості, гніву) та нейтральну конотації. Фразеологізми з лексемою *blanc* мають усі три варіанти конотацій, але більшість проаналізованих одиниць має негативне значення. Фразеологізми з кольороноазвами з нейтральною оцінністю актуалізують пряме значення прикметника на позначення кольору. Кольороноазва *rouge* відображає позитивне (свобода), негативне (сором, заборона, небезпека) та нейтральне значення фразеологічних сполучень. Семантика фразеологічних одиниць з лексемою *noir* здебільшого є негативною, тобто чорний колір у французькій фразеологічній системі втілює зло, жах, нечесність, решта фразеологізмів із прикметником *noir* має нейтральну семантичну характеристику. Фразеологізми, що мають у своєму складі прикметник *vert*, актуалізують позитивну, негативну та нейтральну конотації. Позитивна конотація символізує мудрість, надійність, а також гуманність щодо природи. Негативна конотація характеризує злість, заздрість та нечемне мовлення. Щодо фразеологізмів із компонентом *bleu* ми віднаходимо усі випадки конотацій, але найбільш уживаними є фразеологічні одиниці з нейтральним відтінком.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічні одиниці, кольороноазва.

Постановка проблеми. Одним із перспективних напрямів у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці є вивчення проблеми глибинних зв'язків між мовою та етносом, мовою та національною

ментальністю, розв'язання якої сприяє розкриттю механізмів відображення національної концептуальної картини світу певного народу у відповідній мовній картині світу [1, с. 44–45].

Фразеологізми з колоративами супроводжують та характеризують майже всю людську діяльність, світ навколо людини та саму людину. Для людини колір є не просто об'єктивною характеристикою, але й моральною, естетичною категорією, яка виражає оцінки, норми, установки, він оточений системою асоціацій, смислових значень, тлумачень. Отже, фразеологізми з колірним компонентом стають втіленням різноманітних морально-естетичних цінностей і супроводжуються оцінними конотаціями, тому яскраво відображають специфіку сприйняття світу носіями мови.

Метою статті є визначення семантичних особливостей французьких фразеологізмів із компонентом «кольороноазва» з акцентом на оцінні конотації.

Виклад основного матеріалу. Французькі фразеологічні одиниці з компонентом «кольороноазва» мають три варіанти конотацій, а саме позитивну, негативну та нейтральну.

У французькій фразеології **жовтий колір** має різноманітну символіку, об'єднану негативною оцінністю. Цей колір асоціюється з химерністю: *les gants jaunes* (жовті рукавички – щиглі, франти), *rire jaune* (жовтий сміх – стриманий сміх, сміх крізь сльози); жовтий колір вважається кольором зради: *peindre en jaune* (розфарбовувати в жовтий – наставляти роги). Така конотація пояснюється тим фактом, що у Франції до XVI століття двері будинків зрадників мастили жовтою фарбою. Також кольороноазва «жовтий» може посилювати негативну оцінність семантики: *colère jaune* (жовтий гнів) – лютий гнів, сильне роздратування, *cartouche jaune* (жовтий патрон) – вовчий квиток [2].

Разом із фразеологізмами з негативними конотаціями у французькій мові функціонують нейтрально забарвлені: *sable jaune* (жовтий пісок) – перець; *jaune comme un citron* (або *un coing, une orange*) (жовтий як лимон (айва, апельсин)) – жовтий як лимон [2].

Отже, кольороноазва *jaune* у французьких фразеологізмах актуалізує або негативну, або нейтральну конотацію.

Білий колір у загальнолюдській картині світу зазвичай символізує чистоту, цнотливість, світ, невинність, світло та мудрість. У французькій мові також фіксуємо фразеологізми, у яких актуалізується позитивна конотація лексеми *blanc*: *être blanc comme un cygne* (бути білим як лебідь) – бути бездоганим, незаплямованим; *blanche main (main blanche)* (біла рука) – ніжна ручка; дбайлива рука; *blanc comme neige* (білий як сніг) – чистий, білий з незаплямованою репутацією [2].

Водночас у французькій мові існують фразеологізми з лексемою *blanc*, у яких актуалізується відтінок значення, що передає негативну характеристику позначуваного об'єкта. В цьому випадку прикметник *blanc* може означати холод, злість, нещирість і навіть боягузтво. Наприклад, *blanc comme un linceul* (білий як саван) – смертельно блідий; *colère blanche* (або *bleue, jaune, rouge, noire*) (білий (або також блакитний, жовтий, червоний, чорний) гнів) – лють; *loup blanc* (білий вовк) – закоренілий вовк; *sourire blanc* (біла посмішка) – неприродна посмішка, натягнута посмішка; *mariage blanc* (білий шлюб) – фіктивний шлюб; *voix blanche* (білий голос) – глухий, беззвучний голос (від хвилювання, страху, гніву тощо); *arborer (або hisser) le drapeau blanc* (білий прапор) – підняти білий прапор, капітулювати, здатися; *avoir une ivresse blanche* (мати біле сп'яніння) – бути в дошку п'яним; *avoir les foies blancs* (мати білу печінку) – злякатися, здрейфити.

У таких фразеологізмах, як *colère blanche, avoir une ivresse blanche*, прикметник *blanc* символізує крайню, найвищу точку стану людини, що, на нашу думку, пов'язано не з традиційною символікою білого кольору, а з тим фактом, що саме білого кольору набуває сталь під час її нагрівання до максимально високої температури (1 300°C): *chauffer à blanc – jusqu'à ce que le métal de rouge devienne blanc* [3]. Отже, констатуємо метафоричний перенос факту об'єктивної дійсності у площину позначення нематеріальних явищ, характеристик. Саме тому білий колір, який таким чином асоціюється з максимом у процесі накаливання металу, позначає крайню точку процесу, максимальну вираженість стану або характеристики у французьких фразеологізмах із негативною конотацією. Також у багатьох французьких фразеологізмах колоративний прикметник *blanc* має значення пустоти, відсутності характеристики об'єкта. Наприклад, фразеологізм *mariage blanc* означає відсутність властивостей реального шлюбу, а фразеологізм *sourire blanc* передбачає відсутність характеристик, притаманних щирій посмішці.

Наведемо також фразеологічні одиниці з кольороназвою *blanc*, які мають нейтральну конотацію: *bal blanc* (білий бал) має декілька тлумачень: 1) бал, на якому дівчата танцюють одна з одною; 2) бал, на якому танцюють дівчата з неодруженими молодими людьми; 3) бал, на якому танцюють тільки незаміжні; *sable blanc* (білий пісок) – сіль; *un petit blanc* (трохи білого) – скляночка білого вина; *cartouche à blanc* (білий патрон) – холостий заряд; *coup à blanc* (дослівно «удар по білому») – холостий постріл; *tirer au blanc* (стріляти у біле) – стріляти в мішень; *être page blanche* (бути білою сторінкою) – зовсім не знати про те, що відбувається; бути абсолютно непричетним до того, що відбувається [4].

Отже, у наведених нейтральних фразеологізмах, таких, як *un petit blanc, sable blanc*, актуалізується пряме значення прикметника «білий», позбавлене будь-яких конотацій, а самі фразеологізми являють собою метафоричне осмислення позначуваного об'єкта, у якому білий колір позначає характеристику цього об'єкта.

Символічні значення **червоного кольору** різноманітні і суперечливі. З одного боку, червоний символізує радість, красу й скромність. Наведемо такі приклади: *être rouge de honte* (бути червоним від ганьби) – почервоніти від сорому; *rougir jusqu'au blanc des yeux* (червоніти до білків очей) – почервоніти до коренів волосся, до вух; *rouge (au) soir et blanc (au) matin, c'est la journée du pelerin* (день червоний ввечері та білий вранці, це день богомольця) – червоний захід і світлий схід сонця провіщають гарну погоду.

Окрім того, червоний є основним геральдичним кольором. На прапорах він символізує незалежність, боротьбу, бунт, революцію та любов до рідного краю. Так у Франції прапор червоного кольору вперше було застосовано як емблему революційного руху, отже, червоний колір став символом боротьби за свободу: *bonnet rouge* – «червоний ковпак» – *c'est une coiffure des révolutionnaires, en particulier de la Révolution française de 1789* (це головний убір революціонерів, який носили під час Французької Революції 1789 року) [3].

З іншого боку, семантика кольороназви *rouge* включає значення заборони, небезпеки та війни; червоний колір асоціюється одночасно з кров'ю і вогнем, життям і смертю: *carton rouge* – червона картка (символ дискваліфікації); *compte en banque dans le rouge* (банківський рахунок у червоному) – відмова в кредиті; *travailler dans le rouge* (працювати в червоному) – вбивати [3].

Нейтрально забарвлені фразеологічні одиниці з лексемою *rouge* у французькій мові зустрічаються вкрай рідко: *rouge et noire* (червоний і чорний) – рулетка; *le papier souffre tout et ne rougit de rien* (папір страждає від усього і зовсім не червоніє) – папір усе стерпить [2].

Сірий колір традиційно вважається кольором буденним, нудним, похмурим: *mener une vie grise* – вести сіре життя; *grise mine* (сіра фізіономія) – кисла фізіономія, кисла міна; *temps gris* (сіра погода) – похмура погода.

Однак зауважимо, що у французькій мові також є фразеологічні одиниці, у яких актуалізується позитивна та дещо наближена до позитивної нейтральна конотація кольороназви *gris*: *avoir de la matière grise* (мати сіру речовину) – бути кмітливим; *faire travailler sa matière grise* (змусити працювати свою сіру речовину) – розмірковувати. Тут кольороназва *gris* актуалізує метонімічне перенесення значення сірої речовини у головному мозку людини, яка відповідає за когнітивний контроль, мислення та емпатію. Кольороназва *gris* вживається також на позначення емоційного стану людини: *avoir la grise* (мати сірий настрій) – тужити, сумувати.

У французькій мові певна частина фразеологізмів із колірною лексемою *gris* є компаративами: *gris comme un cordelier* (сірий як монах) – п'яний як чіп; *connu comme le loup gris* (відомий як сірий вовк) – добре відомий.

У французькій мові поширені фразеологізми з кольороназвою *gris* на позначення сивини, сивого волосся: *avoir la tête grise* (мати сіру голову) – посивіти; *la barbe grise* (сіра борода) – старий; *avoir des moustaches grises* (мати сірі вуса) – бути старим, «з бородою» (про анекдот, жарт) [2].

Разом із позитивною конотацією актуалізується відтінок, який передає негативну характеристику позначуваного об'єкта. Так, ми зафіксували французькі фразеологізми з кольороназвою *gris* на позначення історичних осіб: *l'Éminence grise* (сіра високість) – «сірий кардинал». Цей вислів спочатку стосувався

конкретної історичної особи – отця Жозефа, таємного радника кардинала Ришельє, який носив сіре вбрання. Зараз цей вислів є у багатьох мовах зі значенням «сірий кардинал, таємний радник впливової особи». У французькій мові присутній фразеологізм *les souris grises* (сірі миші), який функціонує нині як презирливе прізвисько жінок, які служили у гітлерівській армії у 1940–1944 роках в окупованій Франції [3].

Окрім того, кольороназва *gris* може позначати негативне ставлення однієї людини до іншої: *faire une grise mine à qn* (зробити сіру фізіономію комусь) – бути непривітним з кимось; *en faire voir de grises* (зробити когось сірим) – провчити, помститися.

Колірний компонент *gris* зафіксовано також у виразах *l'avaleur des pois gris* (ковтун сірого гороху) – ненажера, гурман, марнотрат; *avalier des pois gris* (ковтати сірий горох) – бути ненажерою, марнотратом [2].

Отже, фразеологічні одиниці з лексемою *gris* на позначення сірого кольору мають як позитивну конотацію (*avoir de la matière grise, faire travailler sa matière grise, le loup gris* або *connu comme le loup gris*), так і негативну (*avalier des pois gris, faire une grise mine à qn, en faire voir de grises*). Також виявлено низку фразеологізмів з нейтральним значенням (*avoir la tête grise, la barbe grise, avoir des moustaches grises, le mousquetaire gris, temps gris*).

Чорний колір у французькій фразеологічній системі традиційно втілює зло, жах, руйнування та смерть. Семантика фразеологічних одиниць, що мають у своєму складі кольороназву *noir*, здебільшого є негативною.

Наприклад, *boule noire* (чорний м'яч) – 1) чорна куля балотування; 2) незадовільна оцінка (на іспиті); *regarder d'un œil noir* (дивитися чорним оком) – дивитися на що-небудь невдоволено, з роздратуванням; *voir tout en noir* (бачити все в чорному) – про людину, яка перебуває в депресії; *avoir des idées noires* (мати чорні ідеї) – про людину, яка має нав'язливі (погані) думки; *un film noir* (чорний фільм) – фільм жахів.

Чорний колір також вважається символом нечесності, потаємного, прихованої дії. Наприклад, *marché noir* – «чорний ринок», тобто ринок нелегальних товарів; *une caisse noire* (чорна каса) – нелегальні гроші; *une affaire noire* (чорна справа) – підла справа; *travailler au noir* (працювати в темряві) – таємно працювати; *travail noir* (чорна робота) – нелегальна робота [3].

Отже, названі фразеологічні одиниці з кольороназвою *noir* актуалізують негативну оцінність.

Нейтральна конотація прикметника *noir* на позначення чорного кольору зустрічається у таких варіантах: *heure noire* (чорна година) – глуха ніч, пізня година; *un petit noir* (трохи чорного кольору) – чашка чорної кави; *rouge et noir* (червоне та чорне) – рулетка [5]. Фразеологізми з кольороназвою *noir*, які мають нейтральну конотацію, актуалізують пряме значення прикметника.

Зелений колір є символом пробудження природи, молодості. Зелена гама завжди несе надії на злагоду, мир і спокій. Серед фразеологічних одиниць із кольороназвою *vert*, які актуалізують позитивну оцінність, наведемо такі: *avoir la main verte* (мати зелену руку) – характеристика людини, садівника або дачника, яка збрала багатий урожай; *penser vert* (думати зелено) – піклуватися про довкілля; *avoir le feu vert* (мати зелене світло) – отримати дозвіл на щось (букв. «зелене світло»); *le numéro vert* (зелений номер) – безкоштовна «гаряча лінія»; *la verte saison* (зелений сезон) – весна [4].

Проте у французькій мові існують також фразеологізми з кольороназвою *vert*, які мають негативне значення: *vert de rage* (зелена лютя) – зелений від люті; *langue verte* (зелена мова) – злодійський жаргон; *en dire de vertes* (говорити про щось зеленим) – дозволити вольності в розмові [6].

До нейтрально забарвлених фразеологізмів, що мають у своєму складі прикметник *vert*, належать такі: *se mettre au vert* (взятися за зелене) – відправитися в село, на лоно природи; *la grande verte* (велике зелене) – море [4].

Синій колір у французькій культурі вважається кольором романтиків, символом прекрасної, але недосяжної мрії. Всі відтінки синього мають достатньо позитивну конотацію. Найкращими прикладами фразеологізмів, що мають романтичний характер, є такі вислови: *le voyage dans le bleu* (подорож у синеву) – витання в хмарах; *contes bleues* (сині казки) – небиліці, «мрійливі» казки.

Втім, у мові наявні фразеологічні одиниці з негативним відтінком значення прикметника *bleu*, такі як *colère bleue* (синій гнів) – лютя; *fleur bleue* (синя квітка) – наївна сентиментальна дурепа/дурник, пестун; *avoir une peur bleue* (мати синій страх) – дуже сильний страх; *vin bleu* (синє вино) – погане червоне вино [2].

Також ми зафіксували фразеологізми з нейтральною конотацією: *carte bleue fermée* (закрита синя карта) – телеграма, лист (відправлений пневматичною поштою в Парижі); *ruban bleu* (синя стрічка) – орденська стрічка; *bleu de travail* (робоче синє) – робочий комбінезон, спецівка; *bleu* (синій) – новобранець, «салага» у французькій армії [3].

Зауважимо, що у нейтрально забарвлених фразеологічних одиницях спостерігається метонімія. Наприклад, у фразеологізмі *bleu de travail* прикметник *bleu* на позначення синього кольору має значення предметів одягу, роби або спецівки, які традиційно шують синіми.

Висновки. Отже, фразеологізми з колірним компонентом можуть мати три варіанти конотацій, а саме позитивну, негативну та нейтральну. Так, фразеологізми з кольороназвою *jaune* мають негативну та нейтральну конотації. Фразеологізми з лексемою *blanc* мають усі три варіанти конотацій, але більшість проаналізованих одиниць має негативне значення; кольороназва *rouge* відображає позитивне, негативне та нейтральне значення фразеологічних сполучень. Семантика фразеологічних одиниць із лексемою *noir* здебільшого є негативною, тобто чорний колір у французькій фразеологічній системі втілює зло, жах, нечесність, решта фразеологізмів із прикметником *noir* має нейтральну семантичну характеристику. Фразеологізми, що мають у своєму складі прикметник *vert*, актуалізують позитивну, негативну та нейтральну конотації. Позитивна конотація символізує мудрість, надійність, а також гуманність щодо природи. Негативна конотація характеризує злість, заздрість та нечемне мовлення. Щодо фразеологізмів із компонентом *bleu* ми віднаходимо усі випадки конотацій, але найбільш уживані фразеологічні одиниці з нейтральним відтінком.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в подальшому вивченні фразеологізмів різних тематичних груп у лінгвокультурологічному ракурсі.

Література:

1. Бойко Л., Сабліна С. Фразеологічні одиниці з компонентом «кольороназва» в мовній картині світу українців. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2015. С. 43–50.

2. Dictionnaire Larousse: définition; expressions; synonymes & antonymes; difficultés; citations: Ressource électronique. URL: http://www.lexilogos.com/français_langue_dictionnaires.html.
3. Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales: Ressource électronique. URL: <http://www.cnrtl.fr/etymologie>.
4. Dictionnaire Electronique des Synonymes (DES): Ressource électronique. URL : www.crisco.unicaen.fr/des.
5. Французско-русский фразеологический словарь. URL: www.classes.ru/all-french/dictionary-french-russian-phrase-term-694.htm.
6. Encyclopédie LEXILOGOS: Ressource électronique. URL: http://www.lexilogos.com/français_langue_dictionnaires.htm.

Yermolenko I., Dehtiarova Ye., Melnychenko A.
Semantic features of French phraseological units with color names

Summary. The article has been devoted to the study of the semantics of phraseological units with a color component in French language. Particular attention is paid to the evaluative component of meanings, as phraseological units with a color component become the embodiment of various moral and aesthetic values and are accompanied by evaluative connotations, and therefore clearly reflect the specifics of perception of the world by the language native speakers. Phraseologisms with the following color names have been studied: *jaune, blanc, rouge, gris, noir, vert, bleu*. It is

determined that French phraseological units with a component of color name have three variants of connotations: positive, negative and neutral. It is established that phraseologies with the color name *jaune* have negative (meaning of betrayal, insincerity, anger) and neutral connotations. Phraseologisms with the token *blanc* have all three variants of connotations, but most of the analyzed units have a negative meaning. Phraseologisms with color names with a neutral value actualize the direct meaning of the adjective denoting color. The color name *rouge* reflects the positive (freedom), negative (shame, prohibition, danger) and neutral meaning of phraseological combinations. The semantics of phraseological units with the token *noir* in the vast majority is negative, that is, the black color in the French phraseological system embodies evil, horror, dishonesty, and the rest of the phraseological units with the adjective *noir* have a neutral semantic characteristic. Phraseological units that contain the adjective *vert* actualize positive, negative and neutral connotations. The positive connotation symbolizes wisdom, reliability, and human treatment towards nature. Negative connotation characterizes anger, envy and rude speech. In the case of phraseological units with the color component *bleu*, we have found all variants of connotations, but the most commonly used are the phraseological units with a neutral connotation.

Key words: phraseology, phraseological units, color name.

Кравець О. І.,

аспірантка кафедри східної філології
Київського національного лінгвістичного університету

СОЦІОЛЕКТ СУБКУЛЬТУРИ АНІМЕ В ЛІНГВОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯПОНІЇ

Анотація. Запропонована стаття присвячена дослідженню молодіжної субкультури аніме (отаку), яка виникла та сформувалася в Японії, а з часом набула поширення серед світових молодіжних спільнот та здобула міжнародного визнання. Субкультура аніме представлена як цілісне відкрите утворення з притаманними їй системою цінностей, переконань, способами соціальної та мовної поведінки.

У роботі основна увага приділена соціолекту молодіжної субкультури аніме як засобу прояву мовної ідентичності в лінгвокультурному середовищі Японії. Соціолект є тим атрибутом для молодіжних субкультур, який відокремлює та зберігає розмежованість між ними, а також відіграє роль визначення належності певній субкультурі.

Соціолект субкультури аніме є надзвичайно цікавим лінгвістичним феноменом. Як елемент молодіжної субкультури, він є одним із складників розвитку загальнонародної мови, поповнення її новими лексичними одиницями та вирізняється великим потенціалом оновлення. В основі мовної моделі представників субкультури аніме лежить саме японська мова з великою кількістю англійських запозичень та соціолектних новоутворень. Очевидна тематична спрямованість соціолекту з наявністю специфічних форм спілкування, мотивами виокремлення та самореалізації, що і підтверджує зосередженість аніме отаку на своєму внутрішньому світі.

У статті приділена увага висвітленню аналогії розвитку соціолекту субкультури аніме отаку в лінгвокультурному середовищі Японії та України. Наявність значної кількості японських запозичень у соціолекті українських шанувальників аніме підкреслює їхню зосередженість на японській культурі та стверджує їхню субкультурну самобутність та прихильність.

Відкритість субкультури аніме більшою мірою дає підстави вважати соціолект спільноти засобом прояву субкультурної ідентичності, а не засобом дистанціювання від інших, що і визначає його особливості. Молодіжна субкультура аніме (отаку) позиціонує надзвичайно широку дослідницьку зацікавленість, оскільки є однією з поширених молодіжних спільнот сьогодення з високою динамікою розвитку.

Ключові слова: ідентифікація, лінгвокультурне середовище, молодіжна субкультура аніме, отаку, соціолект, субкультурна ідентичність.

Постановка проблеми. Стрімкі економічні та соціокультурні зміни, впровадження нових інформаційних технологій, розвиток нових соціальних зв'язків сприяють формуванню нових понять, цінностей, нових соціальних груп, що своєю чергою призводять до змін у мовному просторі. Скерована принципами глобалізації лінгвістика XXI століття вирізняється значними інноваційними напрямками у вивченні мови на всіх рівнях. Орієнтуючись на сучасні пріоритети, суспільні цінності, норми культури, мова проявляє себе в різних аспектах. Молодіжний

соціолект є одним із складників процесу розвитку мови і важливим атрибутом молодіжних субкультурних угруповань, який відокремлює та зберігає розмежованість між ними, а також відіграє роль визначення належності певній субкультурі.

Термін субкультура (*від лат. sub* – під; *від лат. cultura* – культура (освіченість, вихованість); *subculture* – підкультура) в науковий обіг увійшов досить недавно, в 30-ті роки минулого століття запроваджений американським соціологом Т. Роззакком. У соціогуманітарних дослідженнях сьогодення усталеної системи поглядів щодо визначення названого терміна немає. Під субкультурою зазвичай розуміють спільність людей, члени якої беруть участь у панівній культурі, водночас практикують специфічні моделі функціонування з притаманними їй системою цінностей, переконань, способами соціальної та мовної поведінки. Своєю чергою молодіжним субкультурам притаманно тим чи іншим способом демонструвати свою відмінність від панівної культури, зарозуміти вибудовувати самобутні засоби належності до субкультури.

Британський соціолінгвіст Т. Омонієв стверджував, що мова виступає не тільки інструментом пізнання і фіксації соціокультурних цінностей, а й середовищем формування і засобом ідентифікації ідентичності [1, с. 15–20]. Соціолект субкультур як модель комунікативного вияву дає змогу членам спільноти розпізнавати один одного на лексичному рівні, створювати свій семантичний простір, який є незрозумілим для «чужинців». На думку представника Лондонської школи М. Холлідея, специфічні мови і символи забезпечують змогу підтримувати ідентичність субкультури. Отже, використання соціолекту певної субкультури надає її носіям відчуття спільності та сприяє розвитку групової ідентичності [2].

Метою статті є дослідження соціолекту молодіжної субкультури аніме (отаку) як засобу прояву субкультурної ідентичності та важливої складової частини мовної ідентифікації аніме фендому. Відповідно до поставленої мети передбачено з'ясувати низку питань, які окреслюють зв'язок між мовою субкультур, суспільством і культурою, розглянути соціолект молодіжної субкультури аніме як комунікативний вияв субкультурної ідентичності в лінгвокультурному середовищі Японії та України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Маємо зазначити, що нині є багато різноаспектних досліджень, спрямованих на вивчення функціонування субкультур із точки зору культурології, психології, соціолінгвістики тощо. Велику цінність для нашої наукової розвідки мають праці зарубіжних та вітчизняних науковців, в яких висвітлено зв'язок мови, суспільства і культури (Т. Роззак, Т. Парсонса, А. Мейє, М. Холлідея, Ю. Лотмана, О. Потебні, Т. Радзівської, О. Селіванової, С. Левікової, Т. Шібаба (柴田武), Ш. Мітараї (御手洗).

Соціальну природу мови, форми її існування та взаємодії в суспільстві визначено у працях М. Петерсона, В. Бондалетова, А. Швейцера, В. Белікова, Л. Крисіна, О. Горбача, Л. Ставицької, Ф. Іноуе (井上史雄). Останнім часом з'явилися багато досліджень молодіжних субкультурних ідентичностей, соціолекту, який визнається однією з форм ідентифікації молодіжної культури (Т. Омоній, Г. Уайт, С. Холл, О. Тоффлер, Н. Сметзер, О. Бахтіна, О. Біблєва, С. Мартос), зокрема соціолекту аніме спільноти (О. Катасонова, Н. Буйлова, О. Ляшевська). Окрему увагу в роботі ми приділяємо працям японських мовознавців Т. Сасакі (佐々木隆), А. Йонекава (米川昭彦), Я. Кітахара (北原保雄), які займалися дослідженням запропонованої проблематики.

Проте специфіці мовлення молодіжних субкультурних спільнот приділена недостатня увага, особливо це стосується аніме отаку. Свідченням цього є наявність значної кількості новоствореної лексики та її неукомплектованість. При цьому науковці вважають, що саме лексичний рівень є основним ідентифікаційним чинником мовлення субкультурних груп. Саме тому матеріалом лінгвістичного аналізу слугувала соціолектна лексика япономовного та україномовного сегментів Інтернет-мережі та словники А. Йонекава 「平成の新語・流行語辞典」 [heisei no shingo ryukougo jiten] «Словник нових і популярних слів епохи Хейсей» [3], М. Фудзівара 「現代オタク用語基礎知識」 [gendai otaku-yo:go kiso chishiki] «Базові знання сучасних термінів отаку» [4].

Виклад основного матеріалу. З другої половини ХХ ст. розширення кордонів міжкультурного обміну, взаємодія світових культур сприяли виникненню і популяризації у всьому світі масової культури Японії: караоке, манга, аніме, косплеї та ін. А останнім часом японське аніме практично асимілювалося у світову культуру, що сприяло виникненню та поширенню у всьому світі молодіжної субкультури «Аніме Отаку».

Субкультура аніме, як і інші молодіжні субкультури, виникла за потреби молоді активно заявити про себе та соціалізуватися в суспільстві. Вона пропонує «певну нову культуру, в якій відображені значущі елементи культури, такі як життєві стилі, цінності дозвілля, повсякденна ідеологія та має власні засоби мовної комунікації» і є колективною ідентичністю, референтною групою, в якій молодь може розвивати свою індивідуальну ідентичність [5].

У словнику японської мови Мейкьоу кокуджітен 「明鏡国語辞典」 «Отаку» 「オタク」 називають людей, які несамовито захоплені своїм хобі (у нашому випадку аніме), насолоджуються світом свого захоплення та втратили інтерес до всього, окрім свого захоплення [6]. Перш за все, слово *отаку* асоціюється нині з шанувальниками сучасної японської поп-культури чи одного з її напрямів: «аніме отаку» (шанувальників аніме); «манга отаку» (шанувальників манга) тощо. Останнім часом, із поширенням Інтернету і засобів масової інформації слово «отаку» стало буквально міжнародним. Для всіх поціновувачів сучасної японської поп-культури воно вже не потребує перекладу, а сприймається як невід'ємний атрибут світу аніме, манга, комп'ютерних ігор, спеціальних ефектів у кіно, японської поп і рок-музики, які і сформували нову субкультуру *отаку*, що стала способом життя значної частини молоді багатьох країн, у тому числі й України.

Як зазначалося вище, субкультура аніме є досить новим явищем для японського суспільства. Власне, слово *アニメ* «аніме» (японська мультиплікація) закріпилося в японській мові напри-

кінці 70-х років ХХ століття, є адаптоване до японської мови англійське слово «animation». Таке вдале поєднання «свого» і «чужого» для західних і для японських шанувальників аніме є екзотичним, до того ж, на відміну від мультиплікації інших країн, продукція розрахована на підліткову та дорослу аудиторію, що і сприяє поширенню у світі. Попри те, що слово *アニメ* «аніме» увійшло до широкого вжитку лише наприкінці минулого століття, реальне знайомство з японською мультиплікацією *アニメ* «аніме» відбулося іще на початку століття. Фундатором традицій сучасного аніме став Тедзука Осама (手塚治虫), якого цілком виправдано називають Богом аніме і манга. Він заклав підґрунтя того, що з часом еволюціонувало в сучасне аніме. Саме Тедзука запозичив у Діснея і розвив манеру використання великих очей у персонажів для передачі емоцій, що нині є головною візитівкою жанру [7, с. 7–9]. Майже за вікову історію аніме пройшло довгий шлях розвитку від перших експериментальних анімацій до нинішнього визнання у світі.

Ми схильні розглядати аніме отаку як окремих, повноцінних із притаманними соціально-культурній групі ознаками (інтереси, зовнішній вигляд, організаційні форми, соціолект) вид сучасної молодіжної субкультури. І, як для будь-якого окремого субкультурного угруповання, для аніме отаку характерним є власний мовний код – соціолект. Під соціолектом субкультури аніме (*яп. アニメオタク用語* [аніме отакуйоуго]) слід розуміти мовні явища, притаманні суто названій спільноті, які функціонують в її межах як засіб комунікації та матеріал, за допомогою якого представники спільноти створюють субкультурний продукт, який і детермінує орієнтацію субкультури [4, с. 79–84].

Отже, соціолект є особливою ознакою молодіжної субкультури аніме, який, з огляду на надзвичайну популярність серед молодого покоління (японців), поступово впливає на розвиток і структуру загальнонародної японської мови та є важливим елементом субкультурної ідентичності. Представників субкультури об'єднує зацікавленість у певних медіапродуктах та висока особистісна значимість творчої самореалізації в цій сфері, що і характеризує використання учасниками соціолекту. В основі мовної моделі представників субкультури аніме лежить саме японська мова з наявними в ній варіаціями (територіальними, соціальними діалектами тощо) та численні запозичення з англійської мови, які, як правило, мають емоційно-експресивне забарвлення. Важливим аспектом дослідження мови субкультури аніме є чітке відокремлення авторської мови аніме та мови героїв цих творів від власне соціолекту аніме отаку, який у нашому випадку здебільшого є розмовною мовою.

Лексику соціолекту аніме варто характеризувати, на думку Н.М. Буйлової, виокремивши тематичні групи, які найбільш глибоко розкривають особливості побутування субкультури аніме отаку: 1) загальні терміни; 2) жанри і стилі аніме; 3) персонажі, типи героїв; 4) продукція, яка супроводжує випуск аніме, предмети стилю; 5) технології виробництва та аніме-формати; 6) комунікативні слова та вирази [8, с. 79–85].

Загальні терміни вживаються доволі часто і є найбільш важливими для розуміння світу японської анімації. Як приклад, наведемо кілька мовних одиниць зазначеного типу:

アニメ [аніме] – японська мультиплікація; *漫画* [манга] – японські комікси; *婚* [кон] – присвячений аніме тематиці захід, великий з'їзд отаку. У рамках таких заходів організують зустрічі з авторами аніме, демонструють рідкісні аніме, проводять конкурси фантків, фан-арту, косплею тощо; *コスプレ*

[коспуре] – (укр.: «косплей»), перевдягання в костюми відомих персонажів аніме та виготовлення таких костюмів; ファンフィク [фуан:фіку] – літературний, аматорський твір, за мотивами популярного аніме.

Варто зауважити, що назви жанрів і стилів аніме (слова другої групи) доволі невизначені і умовно їх можна поділити на кілька напрямів:

1) залежно від аудиторії, на яку розрахований витвір (варто враховувати віковий та гендерний аспекти): 子供 [кодомо] – для дітей; 少年 [сьюнен] – для юнаків-підлітків (для Японії з 12 до 18 років); 少女 [сьюдзьо] – для дівчаток-підлітків (для Японії з 12 до 18 років); 青年 [сейнен] – для молодих чоловіків; 女性 [джьосей] – для молодих жінок; 成人 [сейнін] – для дорослих;

2) залежно від тематики та сюжетних особливостей: メハ [меха] – жанр аніме, відмінною особливістю яких є наявність велетенських роботів; マホ少女 [махосьюдзьо] – основною концепцією жанру є ідея «магічних дівчаток» (хоча інколи бувають «магічні хлопчики»), в основному націлені на аудиторію дівчаток; スポコン [супокон] – основною темою є спорт і життя спортсменів, націлені на аудиторію юнаків;

3) залежно від наявності чи відсутності відвертих еротичних сцен: ロリコン、ロリ [рорікон, рорі] – різновид еротичного аніме за участю маленьких дівчаток, зазвичай героїнь називають Лолі (від назви роману В. Набокова «Лоліта»); 小多コン [сьо:такон] – різновид еротичного аніме сексуального характеру за участю маленьких хлопчиків; グロ、エグロ、グロ変体 [гуро, егуро, гуро хентай] – еротичне аніме з великою кількістю насилля та крові; ヤオイ [яой] – жанр еротичного аніме, напрямком якого є демонстрація сексуальних сцен між чоловіками.

До третьої групи лексики аніме зараховано назву типових персонажів та їх дизайн. Як приклад можна навести такі слова зазначеного типу:

獣耳 [кемономімі] – популярний персонаж аніме, ззовні схожий на антропоморфну тварину із хвостиком і вушками, не має шерсті на тілі (за виключенням вух і хвоста) і виглядає доволі схожим на людину; 猫耳 [неко мімі] – найпоширеніший різновид кемономімі, дівчинка-кішка, має вушка, хвіст та деякі інші подібні до кішки риси; あほげ [ахоге] – особливість дизайну зачіски персонажу аніме, особливістю якого є постійно настовбурчені пасма волосся. Зазвичай такий прийом використовують, щоб підкреслити безглуздість і комічність персонажа; ちび [чібі] – різновид дизайну персонажа аніме, коли його малюють у дитячих пропорціях, дитяча версія персонажа; 美少女 [бісьюдзьо] – (укр. гарна дівчина) термін позначає вродливих героїнь аніме, також може виділити жанр аніме, де особлива увага приділяється такого роду персонажу.

Окрему увагу варто приділити терміну 萌え [моє]. За дослідженнями японського лінгвіста Йонекава Акіхіко 米川明彦), 萌え [моє] (укр. проростати, давати сходи) «асоціюється з соціолектом отаку» і в 2002 році внесено до словника 「言語用語の基礎知識」 «Базові знання сучасних термінів». 萌え [моє] – це напрям у сучасній японській субкультурі отаку, сферований на створення персонажів аніме, манга, які здатні викликати емоційний відгук та прихильність аудиторії [9, с. 614–615]. Термін 萌え [моє] інколи використовують для позначення різновиду аніме з великою кількістю по-дитячому гарненьких (японською мовою їх часто називають かわいい [кавай] «милий») персонажів або закоханості Отаку в той чи інший персонаж.

Наступна тематична група лексики обслуговує діяльність фанатів, колекціонування, поширення аніме, а також називає продукцію аніме. Справжній «отаку» завжди купує та колекціонує журнали, книги, відео та іншу продукцію, значення якої абсолютно не зрозуміло для пересічних людей: ファンサービス [фуан:сабісу] – вставні сцени, які не мають сюжетного значення і, як правило, мають сексуальний характер; お負け [омаке] – додатки, пародійний аніме-фрагмент, так званий бонус до аніме у стилі кумедних міні сенок із персонажами та інтерв'ю з творцями аніме; お絵かき [оєкакі] – початкові зарисовки дизайну образу персонажу, часто пропонують як бонус. Шанувальники аніме збирають колекцію プラモ [пурамо] – пластикові модельки персонажів, розмальовують та прикрашають автомобілі зображеннями улюблених персонажів у стилі 痛車 [іташя], влаштовують кони (фестивалі) з показу 痛車 [іташя]. Останнім часом такий вид мистецтва набув широкого визнання і за межами Японії.

П'ята група лексики містить терміни, якими учасники субкультурної спільноти послуговуються щодо назв технологій виробництва та аніме-форматів. Здебільшого це запозичення з англійської мови або новоутворені слова на основі запозичень, які описують технологію та формати комп'ютерної підготовки матеріалів аніме. Наприклад, літера “J” (від усічення англійського “Japan”) вказує на японське походження явища/предмета – приміром, J-horror позначають японське аніме в стилі жаху; AMV (Anime Music Video) – музичні кліпи створені фанами аніме; ONA (Original net animatio) – аніме, які з'являються в мережі Інтернет і зазвичай не доходять до продажу чи показу по телебаченню та в кінотеатрах; Opening/Ending – анімаційна заставка з початковими/кінцевими субтитрами; Eye catch – двосекундна заставка всередині аніме, яка позначає початок і кінець рекламної вставки тощо.

Лексика наведених вище (1) – (5) груп соціолекту аніме виконує номінативну, категоризаційну функції та слугує для позначення предметів та явищ. Лексика ж шостої тематичної групи, комунікативні слова та вирази, пов'язана з експресивно-комунікативною функцією соціолекту аніме та є основним ідентифікаційним чинником мовлення тієї чи іншої субкультурної групи. У повсякденному житті шанувальники аніме вживають лексику, яка також підкреслює їхній стиль та приналежність до досліджуваної нами субкультури. Зауважимо, що комунікативна лексика представників субкультури настільки своєрідна, що заслуговує на окреме дослідження. У процесі її аналізу, який ми плануємо здійснити та висвітлити в подальших роботах, варто враховувати віковий, гендерний аспекти, використання англіцизмів та способи їх словотвору із залученням до характеристики лексичного складу спостережень на фонетичному морфологічному та синтаксичному рівнях.

За досить нетривалий час свого існування субкультура аніме отаку істотно визначилася як масова культура сучасної Японії та набрала неабиякої популярності за її межами, у тому числі і в Україні. Це пов'язано з тим, що за своїм змістом вона відповідає потребам і смакам підлітків та молоді, зорієнтована на електронні носії та розрахована на поширення в мережі Інтернет. Слово オタク [отаку] стало міжнародним та не потребує перекладу з японської мови і слугує атрибутом світу аніме, манга, японської поп-музики тощо. Посилаючись на думку О.Л. Катасонової, варто зазначити, що членів досліджуваної субкультури варто поділяти на дві групи: «анімешиники», для яких аніме є хобі, засіб розваги, саморозвитку, а ніяк не самоціль, і власне «отаку» – це «екстре-

мальні фанати», для яких аніме є головною метою життя та її сутністю. Дві групи пошанувачів аніме використовують соціолект у різних цілях: «отаку» – як змістовні повідомлення, які є зрозумілі вузькому колу, це свого роду «професійний соціолект»; «анімешники» (або «споживачі», до їх числа можна зарахувати шанувальників аніме по всьому світу) – як зовнішній атрибут мови, щоб підкреслити свою відмінність або показати «я свій». Анімешники, на відміну від отаку, є відкритою спільнотою, їхні форуми та блоги загальнодоступні, на сторінках мережі Інтернет розміщені словники, які наповнюються як індивідуально, так і способом колективної творчості. І часто, коли в наповненні словників беруть участь новачки і ті, хто не є носіями японської мови, слова набувають іншого значення, відмінного від початкового [10, с. 52–58]. Це є однією з особливостей існування та розвитку соціолекту субкультури аніме отаку за межами Японії.

Для соціолекту українських пошанувачів аніме характерною є наявність лексики японського походження (здебільшого в англійській транслітерації), лексики англійського походження (інколи у вигляді трансформацій з японської мови), українських новоутворень. Наведемо кілька прикладів, на які ми натрапили у відповідних джерелах Інтернет-мережі: блогплатформах, форумах, сторінках аніме спільнот [11–14].

Наявність власне японських запозичень пояснюється, по-перше, необхідністю позначати характерні для субкультури аніме предмети/явища, аналогів яких немає в українській мові (*наприклад*: 痛車 [іташа] – дизайн автомобіля в стилі аніме). По-друге, для збереження автентичності стилю японських аніме (*наприклад*: チビ [чібі] – поширений стиль малюнку персонажів аніме, зазвичай милих із дитячою зовнішністю та пропорціями). Серед японізмів слід виокремити форми привітання, прощання, подяки, вибачення тощо: ありがとう [арігато] «Дякую»; さよなら [сайонара] «До побачення»; お休み [оясумі] «Добраніч!». Щоб зберегти стилістичне забарвлення, молодь запозичує і використовує неформальний варіант (розмовний стиль) слів чи словосполучень, наприклад: じゃあ [Джа:] «Пока!»; ごめん [гомен!] «Вибач!»; おっす! [оссу!] «Привіт!», а іноді і не дуже ввічливі форми – すまん [суман!] (чоловічий варіант вибачення).

Англійські слова запозичуються з японської мови, але мають англійське походження. Маємо підкреслити, що англійські запозичення трансформуються у колі саме японських пошанувачів аніме і зазвичай в разі міграції від японських першоджерел до наших фанів сильно спотворюються. Прикладом може слугувати і саме слово «аніме»: якщо в Японії під アニメ [аніме] розуміють будь-який анімаційний фільм незалежно від країни виробника, то в нашій країні це виключно японська анімація, яка відповідає певним стилістичним стандартам. «Дорама» ドラマ [дорама] (*від* *англ.* drama) – назва японських серіалів за участю акторів, які часто створюються на основі аніме або манга. Ще один приклад англіцизмів із соціолекту аніме, який потрапив в українську мову, – «вайфу» (*від* *англ.* wife – дружина), таким терміном позначають персонаж аніме, про якого фанат мріє як про дружину.

Не менш цікавим є пласт новоутвореної лексики з японських та англійських запозичень за допомогою словотвірних процесів, більшість з яких виникла шляхом адаптації до української граматики. Доречними прикладами освоєння запозичених слів є і слово «анімешник», про значення якого йшлося вище. Надзвичайно поширеними, завдяки чому і є включеними

в дериваційні процеси, є слова: «кавайн(а/ий), кавашн(а/ий), кавайтися» (*від* *яп.* かわい [kawai]) – термін, який означає все гарненьке і миловидне; «міядзаковщина» – новоутворення, яке зневажливо використовують щодо схожого з роботами Хаяо Міядзакі стилю аніме; «сугойн(а/ий), сугойненьк(а/ий)» (*від* *яп.* すごい [сугой] – «Круто!; Чудово!; Блискуче!; Жахливо!»), так анімешник виявляє сильні емоції. Характерно, що в японській мові словом すごい [сугой] залежно від контексту позначають сильний емоційний відгук як на приголомшений захват, вражаюче вподобання, піднесення, так і на відчайдушний страх, жах, огиду. Водночас українські шанувальники аніме використовують його здебільшого як вияв позитивних емоцій.

Надзвичайно цікавим прикладом є ціла низка похідних від японського омоніма こやあ [ня:] – звуконаслідування «няв», яке в українській мові передає нявкання котів. Вигуком こやあ [ня:] в аніме серіалах персонажі жанру *некомімі* часто закінчують всі свої фрази. У соціолекті анімешників «ня» позначає широкий перелік емоцій від ейфорії, неймовірного захоплення до смутку та неприємних відчуттів. Та перш за все «ня» – це гасло «Ня кавай!», яке об'єднує всіх анімешників, а внаслідок утворення похідних (здебільшого шляхом суфіксації) їхній лексикон поповнився значною кількістю новоутворень:

– слова вітання та прощання: «Ня привіт!», «Ня пока!», «Наше вам Ня», «І знову Ня всім!»;

– слова позначення милого, приємного: «Ня кавай!» (наймиліший, найкрасивіший предмет у світі), «Ти така няка» (схвалення, похвала), «няшка», «няшн(а/ий)», «нямочка», «няшність», «няшити» (пестити, тішитися);

– слова підтвердження: «Ми виграли Няяя!», «У тебе кавайний косплей. – Ня!»;

– слова невдоволення: «А вас я попрошу не някати». «Не все кавай, що някає» тощо. «Ня», як і багато інших слів соціолекту аніме вийшло за межі спільноти і сьогодні напевно важко знайти молоду людину, для кого слово «няшний» є незнайоме.

Як бачимо, для носіїв соціолекту молодіжної субкультури аніме в Україні характерними є здебільшого запозичення з японської мови, які своєю чергою містять у собі англійські запозичення та їхні трансформації. Незважаючи на те, що велика кількість запозичень піддається морфологічній адаптації та словотвірному освоєнню, загальна орієнтація на японську мову залишається незмінною. Наявність значної кількості японських запозичень вкотре підтверджує зосередженість представників субкультури аніме на японській культурі та стверджує їхню субкультурну самобутність та прихильність. Щодо мовних особливостей/моделей субкультури аніме взагалі, то вони сформувалися на основі і під впливом аніме продукції, а відкритість субкультури призвела до використання соціолекту як в Японії, так і за її межами.

Беручи до уваги наші спостереження, ми цілком можемо стверджувати, що соціолект аніме отаку є проявом субкультурної ідентичності. Адже представників субкультури в основному поєднує порівняно суміжна ідеологія, спільне світосприйняття, яке опирається на зацікавленість певними медіа продуктами, висока особистісна значимість творчої самореалізації. Притаманний для аніме отаку соціолект є важливим фактором ідентифікації названої субкультури. Також він виступає засобом репрезентації субкультурної традиції, обміну та передачі інформації, формує особливу комунікативну систему, тим самим виконуючи функцію ідентифікації

в лінгвокультурному середовищі Японії. Положення щодо соціолекту молодіжної субкультури аніме отаку, розглянуті в цій статті, є далеко не вичерпаними. Отже, їх студіювання наділене значними перспективами в подальших наукових дослідженнях.

Література:

1. Omoniyi T. Hierarchy of Identities: A Theoretical Perspective. *The Sociolinguistics of Identity*: eds. T. Omoniyi, G. White. New York, 2006. P. 15–20.
2. Halliday M.A.K. *Language As Social Semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London : Hodder Arnold, 1978. 250 p.
3. 米川明彦. 平成の新語: 流行語辞典. 東京: 東京堂出版, 2019. 659 ペ.
4. 藤原実. 現代オタク用語の基礎知識. 東京: ディスカヴァー・トゥエンティワン, 2009. 280 ペ.
5. Brake M. *Comparative youth culture: The Sociology of Youth Cultures and Youth Subcultures in America, Britain and Canada*. London: Routledge, 1990. 238 p.
6. 北原保雄. 明鏡国語辞典. 東京: 大修館書店, 2002.
7. 佐々木隆. オタク文化論. 那須町: 合資会社イーコン, 2011. ペ. 7-9.
8. Буйволова Н. Н. Классификация лексем аниме-сленга (на основе материалов русскоязычных форумов). *Lingua mobilis*. 2013. №5 (44), С. 79-85.
9. 米川明彦. . 集団語の研究. 東京: 東京堂出版. 2009. ペ. 614-615.
10. Катасонова Е.Л. Отаку: за и против. Новая генерация людей компьютерной эпохи. *Азия и Африка сегодня*. 2010. № 12. С. 52–58.
11. Кліменко Н.О. Субкультура Аніме у молодіжному середовищі. URL: <https://www.kobu.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/10/%D0%90%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B5.pdf> (дата звернення: 27.11.2020).
12. Miuki Mikado. Сайт о японии и японцах. URL: <https://miuki.info/2013/03/slovar-anime-terminologii/> (дата звернення 01.12.2020).
13. День анімешника: шматочок Японії у Києві. URL: <http://old.qha.com.ua/ua/kultura-mistetstvo/den-animeshnika-shmatochok-yaonii-u-ki-vi-foto/6527/> (дата звернення 01.12.2020).
14. Аmanoгaвa. *Вебсайт*. URL: <https://animeclub.in.ua/category/articles/> (дата звернення 08.12.2020).

Kravets O. Sociolect of the anime subculture in the linguistic and cultural environment of Japan

Summary. The proposed article studies the youth subculture of anime (otaku), which originated and formed in Japan, and over time became widespread among the world's youth communities and gained international recognition. The anime subculture is presented as an integral open formation with its inherent system of values, beliefs, methods of social and speech behavior.

The work focuses on the sociolect of the youth subculture of anime as a means of manifesting subcultural identity in the Japanese linguistic and cultural environment. Sociolect is the definition for youth subcultures that separates and maintains disunity between them, and also plays the role of belonging to a particular subculture.

The sociolect of the anime subculture is an extremely interesting linguistic phenomenon. As an attribute and element of the youth subculture, it is one of the components of the development of the national language, its replenishment with new lexical units and has a great potential for renewal. The language model of representatives of the anime subculture is based on the Japanese language with a large number of English borrowings and sociolectic neologisms. The thematic orientation of the sociolect is obvious with the presence of specific forms of communication, with the motives of isolation and self-realization, which confirms the concentration of anime otaku on its inner world.

The article focuses on highlighting the analogy and parallels of existence, development of the sociolect of the anime otaku subculture in Japan and Ukraine. The presence of a significant number of Japanese borrowings in the sociolects of Ukrainian anime fans emphasizes their focus on Japanese culture and confirms their subcultural identity and affection.

The openness of the anime subculture gives grounds to consider the sociolect of the community as a means of manifesting subcultural identity and not as a means of distancing from others, which determines its peculiarity. The anime otaku youth subculture positions an extremely broad research interest, since it is one of the modern widespread youth communities with high dynamics of its development.

Key words: identification, lingvo-culturological environment, youth subculture of anime, otaku, sociolect, subcultural identity.

Lazebna N. V.,

*Ph.D. in Philology,**Assistant Professor at the Department of Theory and Practice of Translation
“Zaporizhzhia Polytechnic” National University*

PARAMETERS OF ENGLISH-LANGUAGE INNOVATIVE TECH DISCOURSE

Summary. The modern world is developing at a full pace. A number of innovative sciences and technologies emerge at the intersection of various industries. Robotics, nanotechnology, biotechnology and related novice fields require the study of their lexical content, textual representation and discursive studies. Integrated lexical markers in the studied type of discourse are combined into a harmonious textual unity, which, penetrating into all spheres of this discourse dwellers' lives, requires linguistic concern and pragmatic focus. Currently developing fields of science, which have rich interdisciplinary links and are characterized by the complexity of terminology, a wide range of lexical and stylistic means are used to create a certain universal linguistic phenomenon. Globalization of the world and human /machine interaction are two powerful triggers, which are changing social mode of the contemporaries and their lives, and, at the same time coining innovative lexical units, project them onto a novice technological and informational background.

Being on the verge of technology and society, English language goes global and represents a universal verbal continuum with no set boundaries restricting terms and common vocabulary. Relevance of this study can be correlated with the development of innovative industries and the need for communication of professionals engaged. Focus on linguistic and pragmatic features of the discourse shall contribute to the effective perception of related texts, terminological units thus determining recipients' adequate comprehension of the information obtained. This paper outlines further analysis of English-language innovative discourse mediated by technologies, represented in multimodal context and embodied by a wide range of both verbal and non-verbal means.

Key words: innovative tech discourse, terminological units, anthropocentric paradigm, linguistic means, robotics, human and machine interaction, verbalization.

Scientific disciplines are entities that have a life cycle: they are born, they grow, they interconnect with other disciplines, they enter into family like relationships, they divorce, they give birth to other disciplines, and they wither and may subsequently die.

Kastberg

Introduction. Human progress has often correlated with technological, scientific and informational advancement. Reflected in innovative English-language terminology, which mediates communication between the scientists and researchers, this refined linguistic phenomenon requires a comprehensible study. According to researchers in the field of digital linguistics, contextual representation of verbalized knowledge within innovative technologies and other related areas represents a merge of verbal/nonverbal means. Therefore, versatile modes of communication in

modern scientific and technical context spread within multimodal space. This new social and linguistic phenomenon, English-language innovative tech discourse, blurs the limits between humans and machines and creates the socio-verbal foreground that mediates communication of modern society. Relevance of this study can be correlated with the development of innovative industries and the need for communication of professionals engaged.

Literature review. Despite many attempts to determine English-language digital or computer discourse, there is still no single definition and parameters acting therein. Based on classical works in this area of study, we will further correlate the principles of discourse development [5; 8; 9; 12].

Being in the center of modern anthropocentric linguistic paradigm, a human being uses language to convey his ideas, bridge the communicative gap between the speakers, and, from this perspective, English language goes global and furthers humans in their aspirations. Human mind and emotions are an inseparable shell reflecting acquired knowledge. Thus, emotiveness and figurative components of innovative terms represent an integrative component of modern English discourse. Despite profound studies of imagery, metaphors, and expressiveness, the relationship of these categories within scientific and technical space have often been underestimated.

Robotics stands in close relationship with chemistry, biology, medicine, engineering and other classical sciences. **Purpose of this study** is to determine the linguistic and pragmatic features of innovative tech discourse. This research will contribute to the adequate perception of related texts, terminological units thus determining recipients' adequate comprehension of the information obtained.

Results and discussion. In modern linguistics, the definition of discourse was given by Z. Harris, I. S. Shevchenko and other researchers have been considering and theorizing a lingual and social phenomenon of discourse. Focusing on the global integration and a total merge of innovative sciences and their further extrapolation within the global community, there is a great need for reconsideration of this phenomenon. Modern textual space has already crossed the barriers of the specifically scientific community [7, p. 151]. It is being popularized and promoting new technologies in the global world.

Interdisciplinarity is a link, connecting different fields of science. The *empirical material* has been collected in English-language text corpora (iWeb : The 14 Billion Word Web Corpus, Science Blogs), online academic journal articles and monographs. A natural flow of English-language scientific and technical discourse integrates both specific expressions and common words, reflecting historical, social and cultural conditions. Thus, texts in robotics in their content and structure reflect the temporal aspect, interaction between the author and recipients, and the space of its development.

For example, in the journal article, the author conveys the ideas about the frontiers of robotics in a comprehensible manner:

Robot-assisted surgery operations are being performed more frequently in the world these years. In order to have a macroscopic view of publication activities about robotic surgery, the first bibliometric analysis was conducted to investigate the publication distributions of robotic surgery.

Top-ranking academic publisher popularizes robotics technology in medicine thus expanding the potential customers and spreading the ideas found in scientific explorations. The global context of robotics discourse focuses on the dialogue of communicators, specific technical knowledge, and common linguistic/ extralinguistic focus of the audience.

Nevertheless, ambiguities may occur and hamper communication in the context of innovative technologies. Different communicative strategies can be applied across various areas of robotics, biotechnology, nanotechnology and other related fields. There is often a lack of emotional charge, synonyms and terminological units, which cannot be understood beyond this context. Fortunately, the absolute predominance of cognitive information in the English-language discourse of innovative technologies determines the logical rather than the associative-figurative way of its development.

Consider fig. 1, which depicts a certain relationship between robotics and related technologies. Actually, there is a number of other fields, which can be added to this diagram and it would go far beyond the frame represented. There is a cycle of interdependencies, which occur in one or another subfield of robotics. Interdisciplinarity of considered areas and linguistic means implemented therein, are of key concern for the study.

English-language integrative potential absorbs specific features and linguistic tools used by a variety of novice technologies. According to texts considered, innovative discourse of modern English language is developing according to the following points:

1) real process of communication, where the researcher represents all textual and extralinguistic parameters;

2) creation and interpretation of the text created via online community;

3) variation of textual characteristics, strategies and tactics of communication under the influence of extralinguistic factors.

The major reason for the dynamic properties of English-language innovative technologies discourse can be found in the social links between the texts and life of the global society. According to modern technologies developers:

The promises of today's emerging technologies include longer, healthier lives; safer, faster, and more efficient transportation; and immediate, far-reaching communication mechanisms. Rapid technological innovation often outpaces and challenges established legal regulations, cultural norms, and societal frameworks of communications [1].

Thus, discourse of innovative technologies goes far beyond language and communicative situation. Led by the statements of T. van Dijk and W. Kinch, it is possible to outline specific strategies inherent in the English-language discourse of innovative technologies [10, p. 18]. Discursive strategies, in their view, are largely similar to grammatical strategies. Newly created sentences depend on the information contained in the texts. At the same time, the basis of semantic and pragmatic interpretation of discourse is information isolated from sentences. Grammatical and discursive strategies are interdependent. However, the researchers highlight special strategies specific only to discourse, such as cultural, social, semantic, structural, stylistic and rhetorical ones. Anthropocentric orientation of texts in the field of innovative technologies and their focus on the global community are reflected in various semantic and stylistic means [2, p. 230].

Based on the example of the Moon exploration research, we can see that robots and humans are both compared and contrasted: *Most concepts for Moon/Mars exploration envision a mix of robots and humans. However, the criteria for deciding how each of them should be used, and in what combination, are not usually stated and probably were never formally developed. The result is that the concepts are biased according to the background of the study group; human exploration advocates tend to minimize the use of robots, whereas traditional space scientists tend to downplay the potential of human presence [11].*

Highlighted phrases indicate a gradual dominance of robots and their role in Moon exploration. On the one hand, it means a universal technical role of robots, which can further undermine the role of humans in the scientific and technological development. On the other hand, such interaction was initially established by humans to foster technological progress in different spheres of life.

The purpose of this discourse type is the process of representing new knowledge on the subject, phenomenon, its properties and qualities. Thus, logic of narration cannot be discarded and logic of information too. Beyond the dominant function of intellectual and communicative informing, we can see a big discursive space in the field of robotics, which integrates related classical fields of science, such as physics, chemistry, mathematics, and this innovative technical and scientific textual space becomes more attractive for the wide audience.

Socially-friendly English-language discourse of innovative technologies is still finding its key point. Maybe, robots will guide its further development, because they are currently in

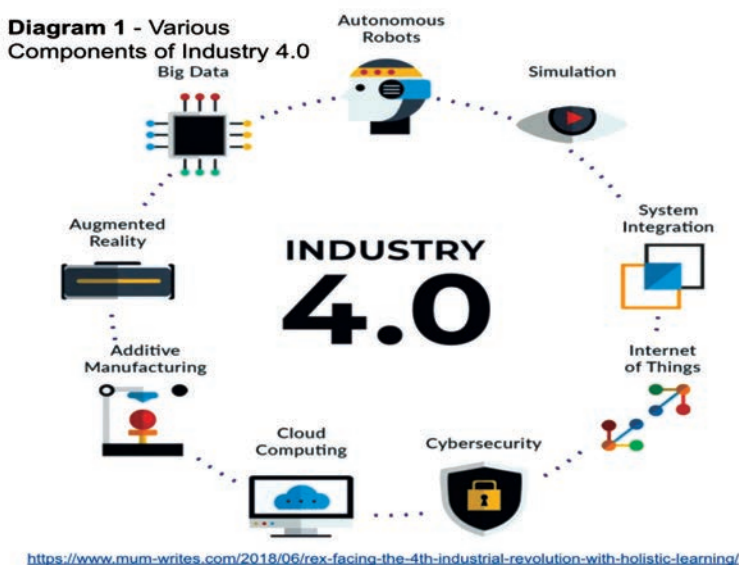

Fig. 1. Industry 4.0 Interdisciplinarity of components

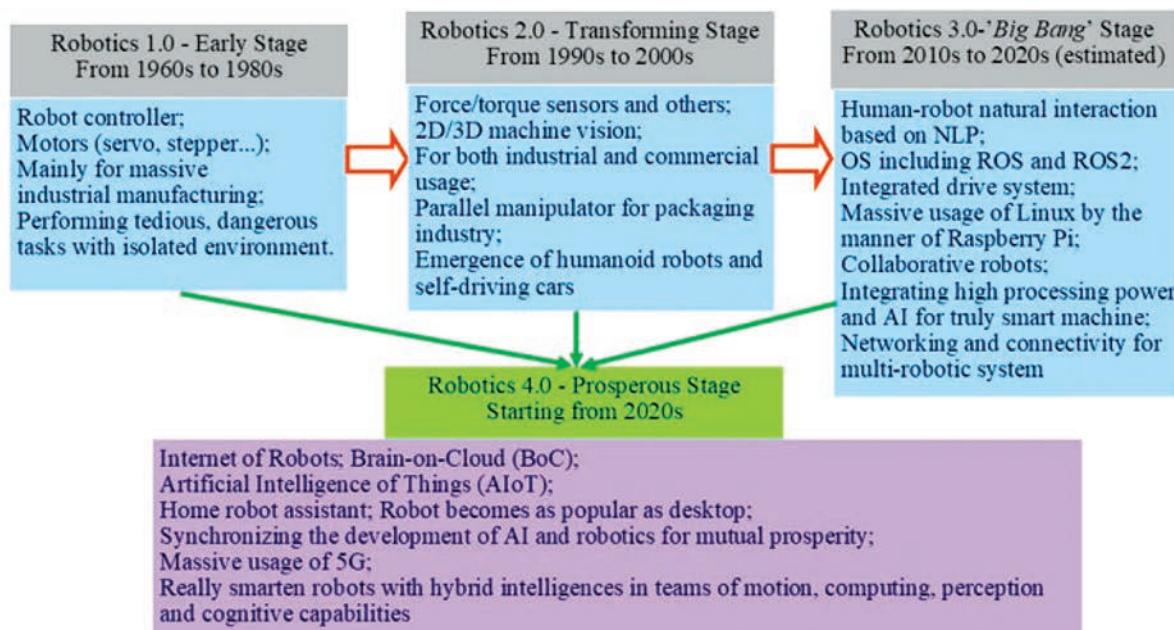

Fig. 2. Robotics development (iWeb image)

the forefront of integrated fields and studies. *English-language discourse of innovative technologies* can be referred to as one universal definition. This is an oral or written process and the result of interaction between participants in communication mediated by new technologies or thematically related texts. This type of discourse is characterized by a specific social and cultural situation of communication, cognitive and linguistic competencies of the participants involved therein.

In terms of scientific discoveries, it is evident that interdisciplinarity is an interaction of two or more scientific disciplines, with their own subject, terminology and research methods. The concept of interdisciplinarity requires the deconstruction of various integrated meanings [4]. Robotics as an integral research field, bringing closer humans and machines, implies interaction of various factors and interdependence of features.

We can compare this expansion with a deeper human delving into depths of science. Thus, broadening human cognition in terms of this field is another point to consider. Actually, interdisciplinarity should be considered as an immanent feature of cognition. Focusing on general concepts found in the context of robotics, one can trace general lexical markers, which outline interdisciplinarity of the field.

Table of lexical markers summarized from texts corpora iWeb in the field of robotics reflect typical terms of physics, biology, mathematics, and different innovative technologies. These terminological units are integrated into the English discourse of innovative technologies erasing the boundaries of their origin and forming a new universal termbasis. The process of reterminologization implies transfer of one term from one field into another with its full or partial modification and transformation into an interdisciplinary homonym. There is a complicated path of terms transcendence from one field into another; thus, terms are migrating and changing their meaning [3, p. 592].

The interaction of the discourse components determines discourse as an integral object representing processes of human

Table 1

Lexical markers of interdisciplinarity

#	Term	Field of origin of the term
1	algorithm	mathematics, innovative technologies, robotics
2	bacteria	biology, microbiology, nanotechnology
3	computer display	innovative technologies, microelectronics, nanotechnologies
4	conductor	physics, electrical engineering, mathematics
5	electrical current	physics, electrical engineering, nanotechnology
6	grid	innovative technologies, biology, electrical engineering, biotechnology, robotics
7	microelectronic circuit	innovative technologies, nanotechnologies
8	nanometer	nanotechnology, microelectronics
9	optical microscope	nanotechnology, telecommunications
10	torque	physics, mathematics

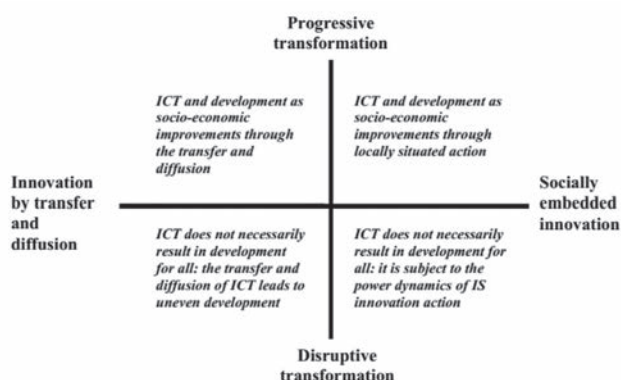
cognition development. Cognitive, social, cultural and linguistic features are combined and reflected in the discourse of innovative technologies. Cognitive perspective allows us to consider discourse as a fragment of knowledge in a particular subject area; social view represents it as a fragment of social space, and cultural lenses highlight discourse as a fragment of culture based on the cultural values of a particular ethnic group.

Having said that the laws of science are themselves cultural artefacts we can now take a critical look at the generally accepted idea that technical disciplines should be cultureless. The reasoning behind such an idea can probably be reconstructed along the lines of a syllogism much like this one: Physical theories are acultural / Technical disciplines stem from physical theories/ Therefore technical disciplines are acultural [6, p. 104].

There is a unified narrative of robotics or other innovative technologies, which broadening their horizons and are being popularized lately.

Like networks, humans too are seen as informational, multiple and fragmented. Networks allow for a better commensurability

and deeper interaction between humans and technology. Through the integration of humans and technology, and the construction of the cyborg, the engagement of humans with the world becomes more meaningful and allows greater degrees of freedom [2]

We may refer to this correlation of technologies development and expansion, and focus on quadrant of tech discourse, if it is possible to name it like that. The first stage of innovation by transfer and diffusion can be compared with the development of a terminological unit. The second stage of socially embedded innovation refers to social absorption of a new or reterminologized lexical unit or expression. From progressive to disruptive transformation, one can consider a split nature of a dominant lexical unit, or an innovative term within innovative tech discourse.

Conclusions. English discourse of innovative technologies demonstrates inherent characteristics such as logical, sequential and linked presentation of information. There is no need to use complicated syntax structures, rather, it is relevant to popularize this type of discourse to make it more open and welcoming for the global audience. This popularization is reached through a variety of English techniques, including lexical and syntactic means.

Functional and semantic analysis shows that linking words, juxtaposition, and other cohesion means are used to reach texts coherence. From the functional perspective, the English-language discourse of innovative technologies is informative, open, popularized, and, at the same time, cohesive and coherent. Non-verbal means in the texts of robotics are represented by a large variety of sign systems, symbols, diagrams, tables and drawings. Perspective of the study can be found in discussion of pragmatics, communicative strategies and specific communicative blocks within the discourse studied.

References:

1. Engineering & Applied Science (EAS). URL: <https://catalog.upenn.edu/courses/eas/> (accessed December 15, 2020).
2. Fisher E. Contemporary Technology Discourse and the Legitimation of Capitalism. *European Journal of Social Theory*. Vol. 13(2). P. 229–252.
3. Gao Z. From Industry 4.0 to Robotics 4.0 – A Conceptual Framework for Collaborative and Intelligent Robotic Systems. *Procedia Manufacturing*. 2020. No. 46. P. 591–599.
4. Global scientific production of robotic surgery in medicine: A 20-year survey of research activities / Fan G., Zhou Z., Zhang H. [et al.]. *International Journal of Surgery*. Vol. 30. 2016. URL: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1743919116300796> (accessed December 15, 2020).

5. Harris Z. Discourse Analysis. *Language*. 1952. P. 1–30.
6. Kastberg P. Cultural Issues Facing the Technical Translator. *The Journal of Specialised Translation*. No. 8. 2007. P. 104–109.
7. Lipschultz J.H. Free Expression in the Age of the Internet Social and Legal Boundaries. Boulder, CO : Westview Press, 2000. 331 p.
8. Matheson D. Media Discourses: Analysing Media Texts. Maidenhead, England : Open University Press, 2005. 206 p.
9. Prykhodko A.M. Discourse acts: pragmasemantics and pragmatypology. *Cognition, Communication, Discourse*. 2018. No. 1. URL: <https://doi.org/10.26565/10.26565/2218-2926-2010-01-07> (accessed December 15, 2020).
10. Rich C., Sidner C.L., Lesh N. Collagen: Applying Collaborative Discourse Theory to Human-computer Interaction. *AI Magazine*. 2001. Vol. 22. No. 4. P. 15–26.
11. Robots and humans: an integrated approach. National Research Council. *Scientific Opportunities in the Human Exploration of Space*. Washington, DC : The National Academies Press. 1994. 48 p.
12. Shevchenko I.S. Diskursi kak kognitivno-kommunikativnyj fenomen: edinicy i kategorii [Discourse as cognitive-communicative phenomenon: units and categories]. *Linguistic studies : a collection of articles of Yerevan State Univ. Erevan* : Limush Publ. 2015. No. 5. P. 146–158 [in Russian].

Лазебна Н. В. Параметри англомовного дискурсу інноваційних технологій

Анотація. Сучасний світ розвивається швидкими темпами. Безліч інноваційних наук і технологій виникає на стику різних галузей. Робототехніка, нанотехнології, біотехнології та суміжні інноваційні галузі потребують вивчення їхнього лексичного змісту, аналізу тексту та дискурсивних досліджень. Інтегровані лексичні маркери в досліджуваному типі дискурсу поєднуються в гармонійну текстову єдність, яка проникає у всі сфери життя людини. У цій площині відбувається реінвентаризація термінологічного апарату, зміна комунікативних стратегій і тактик, що і коригує певною мірою лінгвістичний фокус досліджень згідно із розвитком міждисциплінарних зв'язків. Нині галузі науки, що розвиваються і мають міждисциплінарні зв'язки, характеризуються складністю термінології, а широкий спектр лексичних та стилістичних засобів створює певне універсальне мовне явище. Глобалізація світу та взаємодія між людиною та машиною є двома потужними механізмами, які змінюють соціальний устрій сучасників та їхнє життя і одночасно створюють інноваційні лексичні одиниці, проєктують їх на технологічну та інформаційну площину.

Перебуваючи на межі технологій та суспільства, англійська мова стає глобальною і являє собою універсальний словесний континуум без жодних обмежень, що можуть бути певною рестрикцією термінології та загального словникового запасу. Актуальність цього дослідження може бути пов'язана з розвитком інноваційних галузей та необхідністю спілкування професіоналів, а також розширенням меж цільової аудиторії. Зосередження уваги на мовних та прагматичних особливостях дискурсу уможливить ефективне сприйняття споріднених текстів, термінологічних одиниць, що і визначатиме адекватне розуміння одержувачем інформації. У цій роботі пропонується подальший аналіз англомовного інноваційного дискурсу, опосередкованого технологіями, представленими в мультимодальному контексті та втіленими широким спектром як вербальних, так і невербальних засобів.

Ключові слова: інноваційний технічний дискурс, термінологічні одиниці, антропоцентрична парадигма, лінгвістичні засоби, робототехніка, взаємодія людини та машини, вербалізація.

Лисенко Н. Є.,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іспанської та французької філології
Київського національного лінгвістичного університету

СВІТОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АЛЮЗІЇ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ПОСТМОДЕРНІЙ МАЛІЙ ПРОЗІ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАНЬ Б. ВЕРБЕРА)

Анотація. Одними із загально визнаних рис художніх текстів епохи постмодерну є інтертекстуальність, цитатність повістування та орієнтація на множинність інтерпретацій. Алюзія в її широкому розумінні є і способом, і результатом реалізації міжтекстових зв'язків, що розраховані на відповідні фонові знання читача, необхідні для її декодування. У поданій статті феномен алюзії розглянуто з позицій теорії можливих світів.

Стаття присвячена виявленню й опису світовірного потенціалу алюзії у французькій постмодерній прозі малої форми. Дослідження проведено на матеріалі оповідань сучасного французького письменника Бернара Вербера, що увійшли до збірки «L'arbre des possibles et autres histoires». За основні суб'єкти алюзивного процесу прийнято світ-денотат, світ-реципієнт та алюзивний маркер, що допомагає читачеві розпізнати алюзію. У результаті аналізу фактичного матеріалу виявлено, що в гіпотетично-фантастичному універсумі збірки оповідань наявні такі види алюзивних одиниць: ті, що мають денотат у позатекстовому світі (прецедентні антропоніми, топоніми, біблєїзми та міфологізми, покликання на історичні події, легенди, літературні твори, архітектурні пам'ятки, рекламні слогани, стереотипи, предмети побуту), і ті, що не мають денотата в позатекстовій реальності (посилання на вигадані наукові експерименти та на їхніх авторів-науковців, вигадані предмети побуту); експліцитні та імпліцитні алюзії; прямі й трансформовані алюзивні конструкції. Створенню багатосвіття в оповіданнях сприяє конвергенція алюзії з асонансом, римою, метонімією, евфемізмом, порівнянням, фразеологічними сполуками, перифразою. Алюзія в малій прозі Бернара Вербера виступає одним із засобів творення феноменів іронії та мовної гри, вплетена в гру автора з читачем, що є притаманним постмодерним творам. Можливі світи, актуалізовані під час алюзивного процесу, перебувають у відношеннях уподібнення, протиставлення, паралельного існування, порівняння, зіставляються у режимі «ошуканого очікування» та «підстави-наслідку».

Ключові слова: постмодернізм, мала проза, оповідання, алюзія, інтертекстуальність, можливий світ, світ-денотат, світ-реципієнт, конвергенція.

Постановка проблеми. Потреба в нових формах естетичного осмислення дійсності в епоху глобалізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій зумовила потяг до руйнування стереотипів і концепцій, що претендували на універсальність, а також спроби сприйняття та освоєння мультикультурного й полікодового світу в різних варіантах його інтерпретації заклали підвалини постмодернізму як культурного й естетичного феномена, знакового для другої половини ХХ – початку

ХХІ століття. На думку французького філософа Ж.-Ф. Ліотара, у працях якого термін *постмодернізм* отримав онтологічний статус, специфіка постмодерного мистецтва полягає в тому, що воно шукає нові форми зображення дійсності не заради отримання естетичної насолоди, а задля гостроти передавання того, що неможливо уявити [1, с. 96]. Змішання культурних та мовних кодів сформувало один із його основних принципів – культурну опосередкованість, або цитатність [2, с. 19], а отже, інтертекстуальність, одним із проявів якої виступає алюзія. Алюзивність разом із мовною грою, іронічністю, гіпертекстуальністю, еkleктичністю, ризоматичністю є однією з основних ознак художніх творів епохи постмодерну (Р. Барт, Ж. Дерріда, У. Еко, І.П. Ільїн, І. Хассан).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із середини ХХ століття феномен алюзії перебуває в центрі уваги багатьох науковців і є як об'єктом, так і предметом численних наукових розвідок. З-поміж наявних досліджень можна виокремити розуміння алюзії як свідоме або несвідоме літературне наслідування, особливості творчої манери певного автора – в межах літературознавчого підходу (М.Д. Тухарелі), в рамках лінгвістичного підходу – як прийом навмисного використання в тексті певних конструкцій, що співвідносяться з відомими фактами культури, засіб розширеного переносу рис та якостей міфічних, біблійних, літературних героїв, подій на тих або ті, про які йдеться в тексті (І.Р. Гальперін, А.Г. Мамаєва). Розглядуваний феномен вивчався і як одна з категорій вертикального контексту, що дає змогу виявити рівень фонових знань читача, необхідних для вірного декодування алюзії (І.В. Гюббенет, Л.В. Полубиченко, Л.А. Машкова), і – в межах прагматичного підходу – як мовленнєвий акт (К. Перрі). З погляду інтертекстуальності як теорії міжтекстової взаємодії алюзію розглядають як засіб, що поєднує два та більше тексти, віддалені просторово-часовими межами, і як форму реалізації міжтекстових зв'язків разом із цитатою, ремінісценцією, плагіатом (М.Н. Гузь, М.К. Жісель, Н.С. Олизько, Н. П'єге-Гро, Н.А. Фатєєва). Концептуальне знання, що породжує алюзію, покладено в основу когнітивного підходу, за якого значенням алюзії вважається концепт, організований із складних концептуальних структур (М.І. Кіосе, А.Л. Сопіна). Когнітивно-дискурсивний напрям філологічних досліджень тлумачить алюзію у світлі теорії концептуальної інтеграції та ментальних просторів як конструкт, що структурує дискурс (І.Г. Потилицина).

Дослідження зазначеного феномена останніх років стосуються розгляду алюзії як оцінного засобу мови (Н.Д. Білоножко), способу реалізації інтертекстуальності в пейзажних

описах (В.А. Байко), у газетному заголовку (Сунько Н.О.), як одного з інтертекстуальних ресурсів авторського ідіостилу в перекладацькому аспекті (К.В. Руденко), лінгвосатиричний аспект алюзії, (О.Б. Ярема), а також функціонування окремих видів алюзії, як-от оніму-алюзії, в поетичному тексті (І.В. Каленик). Більшість розвідок виконана на англomовному матеріалі. Незважаючи на чималу кількість досліджень, присвячених цьому феномену, варто зауважити, що його потенціал як текстотвірного засобу в постмодерному художньому творі, зокрема франкомовному, у вітчизняній науці вивчений мало.

Метою статті є розгляд феномена алюзії в контексті теорії можливих світів як одного із способів творення можливих універсумів у постмодерному художньому творі малої форми на матеріалі оповідань сучасного французького письменника Бернара Вербера.

Виклад основного матеріалу. Поняття *можливих світів* найбільш чітко визначено фінським філософом і логіком, основоположником теорії семантики можливих світів, Я. Хінтіккою як можливий стан справ, можливий напрям розвитку подій [3, с. 39]. Множинність інтерпретацій реальності в літературному доробку постмодерна зумовлює релевантність застосування теорії можливих світів до аналізу його текстів.

Питання про можливість ототожнення світу художнього твору як вигадки та можливого текстового світу є дискусійним у сучасній лінгвістичній науці. Однак, вибравши матеріалом дослідження оповідання Б. Вербера, що становлять збірку «L'arbre des possibles et autres histoires», маємо намір розглянути оповідний простір кожного з них саме як можливий світ, оскільки за допомогою засобів різних рівнів мови й тексту зокрема автор спонукає читача уявити альтернативну ситуацію, в якій змальований об'єкт мав би інші характеристики та поведінку б інакше [4, с. 351–354]. Оповідання збірки є можливими варіантами перебігу подій за певних умов, у певних обставинах, у різних часово-просторових вимірах [5, с. 73]. Для аналізу вибрано саме малу прозу письменника, де через невеликий обсяг твору та обмежену кількість персонажів, що зумовлює концентрацію та інтенсивність зображених дій [6], на перший план виступають імпліцитність та інтертекстуальність як основні інструменти творення смислу, а алюзія, таким чином, є одним із найефективніших засобів їх реалізації в тексті.

Французькі енциклопедичні словники Larousse і Le Robert визначають феномен алюзії з одного боку, як «manière de s'exprimer par laquelle on évoque l'idée de quelqu'un ou de quelque chose sans les nommer explicitement; sous-entendu» [7], «manière d'éveiller l'idée d'une personne ou d'une chose sans en faire expressément mention □ insinuation, sous-entendu» [8], тобто як *спосіб* говорити про когось або щось, не називаючи його, як натяк, те, що мається на увазі, з другого – як «parole, propos évoquant une personne, un fait, sans les nommer» [7], «allusion célèbre, littéraire, historique : passage auquel on fait allusion, et qui correspond à un énoncé, à des mots connus dans le groupe social» [8], тобто як *результат* мовлення – висловлення про особу чи факт без їх прямого називання; посилання на слова, відомі певній соціальній групі. Словник сучасної лінгвістики, укладений А.П. Загнітком, визначає алюзію як прийом інтертекстуальності, «за допомогою якого мовець в імпліцитній формі встановлює зв'язки цього тексту з іншим текстом, дає уявлення про речі, не називаючи їх безпосередньо» [9, с. 38], відсилання до певного художнього твору або історичної події, розраховане

на ерудицію читача. Формами алюзії в такому разі виступають прислів'я, метафора, алегорія, афоризм, цитати з літературних творів [там само].

В основу феномена алюзії покладено механізм передавання імпліцитних значень, у результаті чого встановлюється певна тотожність між двома текстами, за якої слово або словосполучення А набуває додаткового смислу через схожість зі словом або словосполученням тексту В [10, с. 4]. На відміну від інших художніх засобів, інтерпретація яких передбачає встановлення раніше невідомих зв'язків між об'єктами, для декодування алюзії необхідні певні знання зв'язку між об'єктами А і В [10, с. 10].

Алюзія, таким чином, постає інтертекстом, елементом, запозиченим із тексту А – тексту-першоджерела, тексту-денотата, тексту-донора, що вводиться автором до тексту В – тексту-реципієнта [11, с. 6–7; 12, с. 128], у результаті чого в останньому формуються нові смисли. Текст-першоджерело найчастіше являє собою культурно-історичну цінність та належить до творів елітарної культури [11, с. 7] або, до чого часто вдаються автори постмодерних художніх текстів, може бути компонентом масової культури. У вузькому розумінні алюзія є прецедентним текстом – трансформованою цитатою, що здійснює покликання на більш-менш відоме текст-першоджерело. Елементи першоджерела у складі алюзії є маркерами або репрезентантами алюзії [11, с. 9], які мають бути організовані в такий спосіб, щоб стати «вузлами зчеплення семантико-композиційної структури» новоутвореного тексту [12, с. 129].

Розглядаючи феномен алюзії в художніх просторах оповідань Б. Вербера як текстових можливих світах, текст-першоджерело або денотат вважатимемо за світ-денотат, а текст-реципієнт – за світ-реципієнт, алюзивні маркери, що допомагають читачеві розпізнати алюзію, слугуватимуть міжсвітовими каналами, що дають змогу уяві читача пересуватись від одного світу до іншого, і водночас вузлами зчеплення у внутрішній організації світу-реципієнта.

Гіпотетично-фантастичний універсум [13, с. 72] оповідань сучасного французького письменника зітканий із різного роду алюзіями. Одним із видів, виокремлених нами, є алюзія, що мають денотат у позатекстовому просторі:

прецедентні антропоніми – *La veille, il avait relu la Bible : Dieu avait donné à Adam le pouvoir de nommer les animaux et les objets... Et avant, ils n'existaient pas ?* [14, р. 26] – в оповіданні «Le règne des apparences» викладач філософії, упевнений у тому, що предмет не існує, поки не буде названий, був здивований, прочитавши в Біблії, що Бог, створивши тварин та предмети, дав владу першій людині їх назвати. Прецедентний антропонім Адам разом із біблеїзмом актуалізує у свідомості читача світ-денотат «Святе Письмо, де описана історія людства», у світі-реципієнті актуалізуються семи «спантеличення». Ці світи перебувають у співвідношеннях порівняння й зіставляються в режимі «ошуканого очікування».

Прецедентні антропоніми Людовік XIV, Мольєр, Ла Фонтен (*Le siècle de Louis XIV ! [...] Il suffit de relire Molière ou La Fontaine pour se rendre compte qu'en ce temps-là, les gens étaient raffinés* [ibid., р. 43]), ужиті в оповіданні «Vacances à Montfaucon», належачи до світу-денотата «відомі особи епохи Просвітництва» та до світу-реципієнта «уявлення персонажа про XVII століття, куди він хоче відправитися в подорож», актуалізують в останньому сему «замилування епохою». Конвергенція алюзії з метонімією має підсилювальний ефект. Наявні

світи зіставляються у режимі «підстава – наслідок»: якщо базуватись на враженнях від прочитаного у творах Мольєра та Ла Фонтена, то герой потрапить у витончене суспільство і подорож буде приємною.

Подібний ефект створюють і алюзії на літературні твори згаданих авторів: *Je veux aller en 1666 pour assister à une représentation du Médecin malgré lui interprété par Molière devant la Cour!* [ibid., p. 44]. Посилання на героїв літературних творів (*J'espérais des reproductions en grande quantité et, telle Perrette et son pot au lait dans la fable de La Fontaine, je dois avouer que je voyais déjà ma bande se répandre pour dominer le monde* [263]) формує відношення подібності між світами.

Численні топоніми (*Il est vrai que, dans le monde du Dieu Premier, les villes qui se sont le plus épanouies ont été des villes-îles entourées d'eau : Paris, Lyon, mais aussi Venise, Amsterdam, New York. En revanche, Carcassonne ou même Madrid, cités sises en hauteur, ont eu du mal à s'agrandir et à rayonner alentour* [ibid., p. 269]), уведені в тканину оповідань, створюють ефект реальності описаного і є елементом мовної гри. В оповіданні «L'école des jeunes dieux» світ-денотат є умовно реальним світом, а у світі-реципієнті виокремлюються світи, актуалізовані алюзивними топонімами, що перебувають у відношеннях протиставлення: «квітучі міста, оточені водою» і «проблемні міста, розташовані на висотах».

Алюзії-біблеїзми: алюзивні маркери *некло* (*Monsieur le curé nous interdit de fréquenter les étuves. Il dit qu'il n'est pas normal que de bons chrétiens se retrouvent dans cette atmosphère brûlante et moite, pareille à celle de l'Enfer* [ibid., p. 53]), *десять заповідей* (*Son coup des Dix Commandements est proprement révolutionnaire* [ibid., p. 270]), належачи до одного світу-денотата, в різному контексті провокують різні співвідношення між можливими світами. У першому прикладі світ-денотат і світ-реципієнт порівнюються і уподібнюються «у лазні спекотно, як у печлі», у другому – десять заповідей Божих зіставляються в оповіданні із заповідями молодих богів, а створені світи перебувають у відношенні паралельного існування.

Міфологізми (*Jupiter, le prof principal, était très en colère* [ibid., p. 265], *Choisir Icare pour nommer cette mission était somme toute une idée stupide. Comment s'appelle cet oiseau qui renaît toujours de ses cendres... ? – Le phénix, dit Pamela.* [ibid., p. 114]), ужиті в тексті оповідань Б. Вербера, натякають на персонажів греко-римської міфології: грізний Юпітер – головний бог у світі-денотаті, у світі-реципієнті є головним учителем юних богів і перебирає на себе характеристики міфологічного денотата. У цьому разі світи перебувають у відношеннях подібності. Імена міфічного персонажа Ікара та птаха Фенікс, згадані в оповіданні «Le chant du papillon», актуалізують у світі-реципієнті два можливих світи: світ-денотат: Ікар – смілива людина, яка загинула, наблизившись до сонця, – світ-реципієнт: космічний корабель із таким іменем не загинув в експедиції до Сонця; світ-денотат: Фенікс – птах, що відроджується з попелу, світ-реципієнт – можлива назва експедиції, яка витримала випробування вогнем. У першому випадку світи перебувають у відношеннях протиставлення, у другому – уподібнюються.

Покликання на історичні події (*Avant Jules César, les Romains vivaient sous un régime républicain. Jules César tenta de devenir empereur et se fit assassiner aux ides de Mars* [ibid., p. 272]) ставлять світ-денотат і світ-реципієнт у відношення накладання, світ-реципієнт підсилюється через світ-денотат.

Для того, щоб покликання на легенду (*En s'écoulant, la semence des suppliciés a permis à des mandragores de germer. Ainsi, la légende était vraie...* [ibid., p. 50], *Pierre songe que, bientôt, c'est lui qui fera pousser les mandragores* [ibid., p. 55]) було вдало декодовано читачем, автор у тексті оповідання надає коротке тлумачення про рослини мандрагори, що з'являються на місці страти через повішення. У другому прикладі конвергенція алюзії з перифразою та іронією має підсилювальний ефект, а актуалізовані світи перебувають у відношеннях накладання й уподібнення.

Подібні відношення спостерігаємо і в разі алюзій на відомі архітектурні пам'ятки (*Les monuments marquent les esprits. Colosse, jardins suspendus, arc de triomphe, tour Eiffel, Colisée, Grande Bibliothèque, temples démesurés : tout ça permet de générer une fierté nationale propice à maintenir une identité particulière* [ibid., p. 269]).

Алюзія на рекламний слоган («65 ans ça va, 70 ans bonjour les dégâts!») [ibid., p. 163], що є трансформованою цитатою з рекламних кампаній у Франції 80-х років XX століття «Un verre ça va, trois verres, bonjour les dégâts!», яка використовувалась як застереження проти алкогольної залежності, в конвергенції з асонансом і римою створює іронічний ефект та провокує накладання й уподібнення світу-денотата до світу-реципієнта.

Покликання на стереотипи, що існують у сучасному суспільстві, використані в описі вимог ідеальної жінки-богині до кандидатури майбутнього чоловіка (*Elle le veut habile au maniement du sabre, prince d'un pays au moins aussi grand que le sien, <...> ne crachant pas par terre, ne se mettant pas les doigts dans le nez <...> débarrassé de ses obligations militaires ainsi que de sa famille (Nout ne veut pas avoir une belle-mère sur le dos* [ibid., p. 41–42]) у конвергенції із зіставленням реалій різних часових планів, різних тональностей тексту створюють іронічний ефект. Світи-денотати різних часових планів поєднуються в одному світі-реципієнті.

Конвергенція алюзії на предмети побуту із порівнянням (*Une civilisation, c'est comme un bonsaï. Il suffit d'un instant d'inattention pour qu'une catastrophe survienne* [268]) ставить світи у відношення порівняння «створення нової цивілізації молодим богом-учнем схоже на мистецтво вирощування точної копії дерева в мініатюрі».

Наступна група алюзій – ті, які не мають денотата в позатекстовому світі.

Посилання на вигадані наукові експерименти та імена їхніх авторів-науковців (*Expérience de Kreg : si on entoure d'un bandeau les yeux d'un humain, il trébuchera. Expérience de Brons [...].* [ibid., p. 15–16], *expérience de Wurms* [ibid., p. 20]) і на вигадані предмети побуту (*On peut aussi leur donner quelques miettes de glapnawouet mouillées dont ils se régaleront* [ibid., p. 22]) мають своїм світом-денотатом авторську фантазію, про що свідчить новотвір *glapnawouet*, прокоментований нами у попередніх публікаціях [5, с. 74; 13, с. 73]. Уживання вигаданих антропонімів створює ефект правдоподібності і в конвергенції з новотворами є складовою частиною постмодерної мовної гри.

Розглянуті вище алюзії були маркованими в тексті оповідань, експліцитними. Імпліцитні алюзії являють собою описи осіб або подій, декодування яких залежить від ерудиції читача. Наприклад: *La femme idéale? Elle est déesse égyptienne et se prénomme Nout. <...> Nout n'est pas qu'une femme. Nout est aussi un astre, au même titre que le Soleil et l'étoile du Berger* [ibid., p. 37–38].

Контекст оповідання «Celle qui hante mes rêves» дозволяє припустити, що автор натякає на єгипетську царицю, еталон краси давніх часів, що вшановувалася як богиня, – Нефертіті, описуючи її як ідеальну жінку. Світ-денотат і світ-реципієнт перебувають у відношеннях уподібнення. Відношення протиставлення та порівняння між світом-денотатом і світом-реципієнтом формуються за допомогою конвергенції алюзії з полікоректним евфемізмом *країни третього світу: Des vaccins! Je ne me rends pas dans un pays du tiers-monde, que je sache!* [ibid., p. 44] *Second choc, les mouches. Il n'en a jamais vu autant, même dans les pays du tiers-monde* [ibid., p. 49].

В оповіданнях Б. Вербера виокремлюємо конвергенцію алюзії з фразеологічними сполуками та прислів'ями (*Les clients sont des moutons de Panurge* [ibid., p. 57], *rirait bien qui rirait le dernier* [ibid., p. 266], «*Ne mettez pas tous vos oeufs dans le même panier, m'avait appris mon professeur* [ibid., p. 267]), яка має підсилувальний ефект у створенні як універсуму світів, так і відношень між ними.

Висновки. Світовірний потенціал алюзії у французькій постмодерній малій прозі озумовлений природою досліджуваного феномена, його комплексністю й багатовекторністю: здатністю до розширеного переносу ознак і властивостей об'єктів з одного на інший, реалізації міжтекстових (міжсвітових) зв'язків та забезпечення міжтекстової (міжсвітової) взаємодії, а також конвергенції з іншими стилістичними засобами і прийомами, підсилюючи феномени постмодерної іронії та мовної гри в художньому творі. Перспективи наукового пошуку вбачаємо в дослідженні текстотвірного та світовірного потенціалу алюзії на матеріалі французької модерністської прози.

Література:

1. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. Санкт-Петербург : Алетейя, 1998. 160 с.
2. Белей М.А. Жанровое своеобразие циклов постмодернистских романов Бернара Вербера «Об ангелах» и «О богах» : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03 / Балтийский федеральный университет им. И. Канта. Калининград, 2020. 197 с.
3. Хинтиikka Я. Логико-эпистемологические исследования. Логика и методология науки. Москва : Прогресс, 1980. 448 с.
4. Крипке С. Тожество и необходимость. *Новое в зарубежной лингвистике. Логика и лингвистика (Проблемы референции)*. 1982. Вып. 13. С. 340–367.
5. Лисенко Н.Є. Світовірний потенціал мовної гри у сучасній французькій постмодерністській прозі малої форми (на матеріалі оповідань Бернара Вербера). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія»*. 2019. Вип. 42. Т. 2. С. 72–75.
6. Centre national des ressources textuelles et lexicales. URL: <http://www.cnrtl.fr/definition/nouvelle>.
7. Dictionnaire français. Larousse. URL: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/allusion/2464>.
8. Le Robert. Dico en ligne. URL: <https://dictionnaire.lerobert.com/definition/allusion>.
9. Загнітко А.П. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. 402 с.
10. Дронова Е.М. Стилистический прием аллюзии в свете теории интертекстуальности (на материале языка англо-ирландской драмы первой половины XX века) : автореф. ... дис. канд. филол. наук : 10.02.04 / Воронежский государственный университет. Воронеж, 2006. 24 с.
11. Новохачева Н.Ю. Стилистический прием литературной аллюзии в газетно-публицистическом дискурсе конца XX – начала XXI века : автореф. ... дис. канд. филол. наук : 10.02.01 / Ставропольский государственный университет. Ставрополь, 2005. 24 с.
12. Фатеева Н.А. Интертекст в мире текстов: контрапункт интертекстуальности. Москва : КомКнига, 2007. 280 с.
13. Лисенко Н.Є. Способи конструювання гіпотетично-фантастичного можливого світу в оповіданнях Бернара Вербера (на матеріалі збірки «L'arbre des possibles»). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія»*. 2017. Вип. 27. Т. 2. С. 72–74.

Джерело ілюстративного матеріалу:

14. Werber B. L'Arbre des possibles et autres histoires. P. : Albin Michel, 2002. 277 p.

Lysenko N. World creation potential of allusion in French postmodern short-form prose (based on the stories by B. Werber)

Summary. One of the generally recognized features of literary texts of the postmodern era is intertextuality, citation of the narrative and focus on the plurality of interpretations. Allusion in its broad sense is both a way and a result of the implementation of intertextual links, which are designed for the relevant background knowledge of the reader, necessary for its decoding. In this article the phenomenon of allusion is considered from the standpoint of the theory of possible worlds. The article is devoted to the identification and description of the world creation potential of allusion in French postmodern short-form prose. The study is based on the stories of a modern French writer Bernard Werber, included in the collection “L'arbre des possibles et autres histoires”. The main subjects of the allusive process are the world-denotation, the world-recipient and the allusive marker, which helps the reader to recognize the allusion. The analysis of factual material revealed that there are the following types of allusive units in the hypothetical and fantastic universe of the collection of stories: those that have a denotation in the extratextual world, such as: precedent anthroponyms, toponyms, biblical expressions and mythologisms, reference to historical events, legends, literary works, architectural monuments, advertising slogans, stereotypes, household items; and those that do not have a denotation in non-textual reality: reference to fictional scientific experiments and their authors-scientists, fictional household items; explicit and implicit allusions; direct and transformed allusive constructions. The convergence of allusion with assonance, rhyme, metonymy, euphemism, comparison, and phraseological compounds contributes to the creation of a multiworld in stories. The allusion in Bernard Werber's flash fiction is one of the means of creating the phenomena of irony and language game, woven into the author's game with the reader, which is inherent in postmodern works. Possible worlds, actualized during the allusive process, are in the relations of assimilation, opposition, parallel existence, comparison, they are compared in the mode of “deceived expectation” and “ground-consequence”.

Key words: postmodernism, flash fiction, stories, allusion, intertextuality, possible world, world-denotation, world-recipient, convergence.

*Лисичкіна І. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій
Національної академії Національної гвардії України**Лисичкіна О. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національної академії Національної гвардії України**Калашник В. Д.,**курсант магістратури
Національної академії Національної гвардії України*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВОЄННОГО НАРАТИВУ ХУДОЖНІХ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО НАРАТИВУ ПОЧАТКУ ОПЕРАЦІЇ «БУРЯ В ПУСТЕЛІ»)

Анотація. У межах цього дослідження окреслено особливості воєнного нарративу початку операції «Буря в пустелі» в англійських художніх та публіцистичних текстах. Встановлено відмінності реалізації нарративу, хоча модус реальності воєнного нарративу початку операції «Буря в пустелі» в художньому та публіцистичному текстах відносить ці тексти до однієї ситуації. Було встановлено концептуальну основу досліджуваного нарративу: БЕЗПЕКА, СПРАВЕДЛИВІСТЬ, ПЕРЕМОГА в публіцистичних текстах та ПАТРІОТИЗМ, ЛЮДЯНІСТЬ, ГЕРОЇЧНІСТЬ – у художніх. З'ясовано, що досліджуваний нарратив у ЗМІ характеризується інтертекстуальністю, зверненням до інших історичних нарративів із метою порівняння подій та формування оціночних суджень, а також фокусується на виправдовуванні втручання в Ірак заради справедливості. Нарратив операції «Буря в пустелі» в ЗМІ того часу є політично та соціально забарвленим, має одну точку фокалізації, нав'язує низку суб'єктивних оціночних суджень та спекуляцій щодо майбутнього, характеризується зверненням до типових топосів воєнного часу (біженці, жертви, економічні наслідки, політичні інтереси). Художній нарратив початку операції «Буря в пустелі» спирається на емоційну складову частину задля залучення читача, апелювання до його системи цінностей, що дає змогу викликати відповідний емоційний резонанс. Досліджуваний художній нарратив відрізняється описовістю, багато уваги приділяється деталям задля образності нарративу. Воєнний нарратив операції «Буря в пустелі» у художньому тексті має кілька точок фокалізації та складається з піднарративів за географічним принципом. Широкий арсенал стилістичних засобів відрізняє художній нарратив від публіцистичного. Окреслено функціональну специфіку досліджуваного воєнного нарративу. Основними функціями воєнного нарративу в художньому тексті постають формування бажаного ставлення до подій та виклик емоційного резонансу. Функція пояснення дій задля виправдування, типова для публіцистичної реалізації воєнного нарративу, не виражена. Потенціал виклику емоційного резонансу художнього тексту є вищим через використання низ-

ки стилістичних засобів та описових прийомів, апеляцію до системи цінностей читача.

Ключові слова: концептуальна основа, емоційний резонанс, функція, модус реальності, описовість, стилістичні засоби, система цінностей.

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ століття поняття нарративу постало у фокусі досліджень із багатьох гуманітарних наук, що призвело до «нарративного повороту» [11], сутність якого полягає в тому, що «світ розглядається як розповідь про світ: все, що ми знаємо про світ, ми знаємо із розповіді» [2, с. 69].

З позиції лінгвістики тексту нарратив є текстом, предметом якого є динамічна ситуація [2, с. 89]. Отже, текст є результатом розуміння автором ситуації та спробою представити ситуацію в комунікативній площині [2, с. 89]. Реальність пов'язана з нарративом певними категоріями, серед яких особливого значення набуває модус реальності, необхідний для встановлення релевантності між автором та адресатом та визначення можливості включення тексту в систему текстів, що представляють одну ситуацію [2, с. 400]. Звернення до модусу реальності в аспекті порівняння художнього та публіцистичного тексту, які належать до одного воєнного нарративу, є актуальним і значущим, оскільки дасть змогу визначити особливості реалізації нарративу в різних стильових площинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині нарратив постає предметом великої кількості досліджень із психології, історії, філософії, соціології, політології, філології тощо. Дослідники розглядають нарратив як узагальнені моделі бачення світу [6, с. 56], як складник дискурсивної реальності [1], як «герменевтичний імператив, необхідну передумову й найбільш дієвий інструмент людського розуміння й саморозуміння» [5, с. 67], як «історію, яка пояснює дії суб'єкта для їх виправдовування перед певною аудиторією» [10]. Й. Брокмейєр та Р. Харре доводять, що «дослідницькі та експериментальні

можливості нарративу складним чином переплітаються з нашою мінливою дійсністю» [9]. Г. Почепцов наголошує на важливості звернення до нарративів у військовій сфері, оскільки нарратив постає зброєю в інформаційних війнах, засобом соціального управління, детермінантою майбутнього [7].

Попри широкий інтерес дослідників, жанрові характеристики воєнного нарративу, особливості реалізації нарративу операції «Буря в пустелі» засобами публіцистичних та художніх текстів не знайшли висвітлення в лінгвістичних працях.

Метою статті є окреслення особливостей воєнного нарративу початку операції «Буря в пустелі» в англомовних художніх та публіцистичних текстах. Об'єктом дослідження є англомовний нарратив початку операції «Буря в пустелі» в художній літературі та публіцистичних текстах. Матеріалом нашого дослідження стали художній та публіцистичний нарративи початку операції «Буря в пустелі». Художній нарратив представлений двома історичними романами, а саме *“Crusade: The Untold Story of the Persian Gulf War”* відомого американського письменника Ріка Аткинсона та *“Every man a Tiger: The Gulf War Air Campaign”* письменника Тома Кленсі та генерала ВПС США у відставці Чака Хорнера. Публіцистичний нарратив для аналізу було відібрано методом суцільної вибірки з публікацій, першопочатково опублікованих у січні 1991 року в періодичних виданнях *“U.S. News”* та *“The Daily News”*.

Виклад основного матеріалу. У лінгвістиці дискурс вважається нарративом, якщо відповідає таким умовам: наявність дійових осіб і сюжету, який еволюціонує в часі [3]. Нарратив постає дискурсивним жанром, типом дискурсу, який відрізняється унікальністю хронотопу, інтертекстуальності та суб'єктності, а також порівняно стандартною структурою, уніфікованими прагматичними та когнітивними параметрами, що походять від категорії «подійності» [3, с. 134].

Ефективні нарративи мають як резонувати з основними цінностями аудиторії, так і виправдовувати переконливий опис причинно-наслідкових зв'язків, що об'єднує події у пояснювальній основі [8, с. 5]. Зазвичай нарратив складається з основного (вихідного) тексту (повідомлення) та семантично пов'язаних додаткових повідомлень. Нарратив постає систематизованим гіпертекстом, об'єднаним певною подією/подіями або метою [4].

Для нашого дослідження ми вибрали воєнний нарратив початку операції «Буря в пустелі», проведеної взимку 1991 року під час війни у Перській затоці. Ця операція широко висвітлювалася в засобах масової інформації (ЗМІ). Крім того, ветерани Перської війни пізніше написали низку автобіографічних, історичних художніх творів, присвячених подіям того року. Таким чином, порівняння та визначення особливостей реалізації воєнного нарративу художніх та публіцистичних текстів на цьому матеріалі є можливим.

Проаналізовані статті були написані в перший період проведення операції. Воєнний нарратив фокусується на подробицях проведення операції, настрої народу, а також успіхах своїх військ та невдачах ворога. З огляду на те, що американська громадськість завжди відрізнялася високим патріотизмом, ЗМІ враховували її бажання отримувати гарні новини і максимально компрометували сторону ворога. Отже, це приклад класичного воєнного нарративу, який виконує низку функцій, як-то: пояснення дій задля виправдування, формування бажаного ставлення до подій, виклик емоційного резонансу.

У газеті *“U.S. News”* нарратив операції «Буря в пустелі» не відповідає хронології подій. Наприклад, стаття починається із загальної оцінки подій, що відбуваються на території Багдаду: *“Saddam Hussein called it “the mother of all battles,” and indeed, Has hundreds of missiles and warplanes swarmed over around the birthplace of Abraham, there was something almost biblical...”* (3), містить обмежену інформацію про конкретний час, однак акцентує на певних деталях, які сприяють створенню емоційного резонансу в читача. Цей нарратив характеризується інтертекстуальністю, зверненням до інших історичних нарративів (наприклад, *“Flying 2,107 combat missions in the first 48 hours of the war, allied air forces were able to deliver as many as 5,000 tons of bombs a day on Baghdad – nearly double the amount dropped by the Allies in the epic 1945 bombing of Dresden, Germany”* (3)) з метою порівняння подій та формування оціночних суджень. Зауважимо, що оціночні судження надаються, зокрема, діяльності обох політичних сторін та військового керівництва, що відповідає загальній орієнтації ЗМІ на політику, соціальні та економічні питання тощо: *“A quick war would enable the president to eject Hussein from Kuwait without destroying Iraq... Refugees, crumbling economies and a wobbly monarchy in Jordan already are a problem. One of Bush’s goals is the restoration of Kuwait’s emir...”* (3).

Досліджуваний нарратив має посилання на ЗМІ інших країн, інші нарративи, що іноді конкурують: *“Saudi military sources said the Iraqis shelled the Arabian Oil Co. petroleum plant at Khaffji on the Saudi-Kuwaiti border”* (4).

У газетах інформація подається таким чином, щоб звеличити військову міць американської армії, наприклад: *“Wave after wave of American and allied warplanes bombed Iraq almost at will today in more than 1,000 day and night attacks aimed at destroying Saddam Hussein’s war machine before he can mount a counter-attack”* (4). Ця комунікативна стратегія посилюється зверненням до авторитетів – впливових на той момент політичних діячів: *“I think we now have control of the air,” said Sen. Sam Nunn (D-Ga.), chairman of the Senate Armed Services Committee”* (4), а також у висновках, зроблених начебто із загальних настроїв та думок американців: *“After years of arid debate about the cost and effectiveness of the world’s most sophisticated arsenal, American taxpayers finally got a good look at what they have bought”* (3).

Гіперболізований нарратив успіхів американської армії посилюється компрометуванням іракського лідера, зверненням до його рис характеру та стилю ведення війни: *“...that the megalomaniac Iraqi leader may have to be dug out of the rubble around him”* (3), *“Even if Hussein’s suicidal attempt to mobilize Israel fails...”* (3).

Крім того, ЗМІ у будь-що підкреслюють єдність американського народу проти неправомірних намірів Іраку: *“For a nation steeped in the bitter broth of Vietnam ... the massive air armada arrayed against Saddam Hussein has evoked a renewed sense of power and purpose”* (3), *“Back home, even as a nascent peace movement puddled up in cities small and large, polls showed Americans rallying behind the decision to go to war and rejecting assertions that the president should have waited longer before attacking Iraq”* (3).

Досліджуваний воєнний нарратив у ЗМІ фокусується на виправдовуванні втручання в Ірак заради справедливості. Усе це формувало певні настрої народу, заклало у свідомості американців думку, що війна є необхідною.

На концептуальному рівні домінують концепти, які корелюють із цінностями нації, людства загалом: БЕЗПЕКА, СПРАВЕДЛИВІСТЬ, ПЕРЕМОГА. Стилистичними засобами створення такого настрою виступають метафори та епітети. Використання прецизійної інформації обмежується назвами американських літаків, ракет, підрозділів тощо: “Tomahawk”, “Stealth”, “F-4G Wild Weasel”, “F-117 Stealth”, “USS Wisconsin”, “USS Missouri”, причому ці лексичні одиниці є відомими пересічному американцеві та несуть додаткове смислове навантаження – справити вплив на адресата.

Отже, наратив операції «Буря в пустелі» в ЗМІ того часу є політично та соціально забарвленим, має одну точку фокалізації, нав'язує низку суб'єктивних оціночних суджень та спекуляцій щодо майбутнього, характеризується зверненням до типових топосів воєнного часу (біженці, жертви, економічні наслідки, політичні інтереси).

Досліджуваний художній наратив обох проаналізованих творів (1, 2), відповідає стилістиці цього жанру. Цей наратив відрізняється описовістю, багато уваги приділяється деталям: “... a great slab of a man, grinning, tented in mottled fatigues, four black stars stitched on his collar. The bill of a round campaign cap shaded his face from the morning sun. A canteen sashed on his right hip, counterweighted by a holstered pistol on his left” (1) задля образності наративу.

Наратив у “Crusade: The Untold Story of the Persian Gulf War” (1) поділений на три основні частини: перший тиждень (перша ніч, перший день включно), середина місяця, останній тиждень, причому розділ «Перша ніч» містить опис подій 17 січня, кінцевого етапу підготовки особового складу до проведення операції, дій екіпажу, офіцерського складу та фахівців за напрямками. Наратив іноді відходить від хронології подій, наприклад, “Earlier in the day – Wednesday, January 16, 1991 – they had scrubbed the teak deck, scoured the gutters, polished the brass fittings, and swept the corridors” (1), “On January 15, less than forty-eight hours before the war began, Norman Schwarzkopf had accepted an invitation from Buster Glosson to visit his strike planners in the basement of the Royal Saudi Air Force headquarters” (1), що стосуються подій поза межами самої операції. Отже, наратив фокусується на відтворенні ланцюжку важливих моментів військової служби під час підготовки до операції. Деталі операції, почуття головних героїв, їхнє ставлення до подій впливають на емоційне сприйняття тексту та повне занурення читача в події.

Досліджуваний наратив непропорційно описує події операції. Так, детально подана хронологія подій першої ночі початку операції в різних містах та місцях (Араб та Ер-Ріяд у Саудівській Аравії, Вашингтон, Багдад, лінкор «Вісконсін» тощо). Перший розділ характеризується деталізацією та хронологічною точністю подання подій майже щохвилино з різних куточків світу (наприклад: “At 2:51 A.M., thirteen minutes after the Apaches began their attack on the radar sites, the first bomb fell on Iraq” (1)). Отже, воєнний наратив операції «Буря в пустелі» має кілька точок фокалізації та складається з піднаративів за географічним принципом.

Широкий арсенал стилістичних засобів відрізняє художній наратив від публіцистичного: “the desert pan was drear and barren, a thousand shades of buff” (1), “...and he strode across the runway like an actor pressing toward the footlights” (1). Р. Аткинсон звертається до ономації задля виклику емоційного резонансу та створення атмосфери повного занурення

читача в події з перших рядків: “The first sound they heard, fittingly, was that familiar din from the last, lost war — the deep *whomp whomp whomp* of helicopter blades beating northward” (1). Використання метафор та алегорій надає наративу яскравого забарвлення: “the procession touched down in a furious boil of sand”, “a murmur ran among them”, “the dying rotors churned tiny dust devils around his desert boots” (1). Таким чином автор додає емоційності воєнному наративу.

Необхідно зауважити, що порівняно з публіцистичним художнім наративом містить більше специфічної лексики та військових термінів: “The canisters of a Patriot missile battery stood cocked and waiting south of the airstrip. Artillerymen once again checked the azimuth and elevation of their tubes” (1). Іншою відмінною рисою досліджуваного художнього наративу порівняно з публіцистичним є використання іронії під час опису буденного життя військових підрозділів: “The officers' club rocked every night, and the pilots had plenty of time to drink and lie, two of their most pleasurable activities. It was fighter pilot heaven” (2).

Художній наратив спирається на емоційну складову частину задля залучення читача, апелювання до його системи цінностей, що дає змогу викликати відповідний емоційний резонанс. Концептуальна основа досліджуваного наративу містить ПАТРІОТИЗМ, ЛЮДЯНІСТЬ, ГЕРОЇЧНІСТЬ. Основними функціями воєнного наративу в художньому тексті стають формування бажаного ставлення до подій та виклик емоційного резонансу. Функція пояснення дій задля виправдування, типова для публіцистичної реалізації воєнного наративу, не виражена.

Висновки. Таким чином, модус реальності воєнного наративу початку операції «Буря в пустелі» в художньому та публіцистичному текстах відносить ці тексти до однієї ситуації, однак має різні концептуальні основи: БЕЗПЕКА, СПРАВЕДЛИВІСТЬ, ПЕРЕМОГА в публіцистичних текстах та ПАТРІОТИЗМ, ЛЮДЯНІСТЬ, ГЕРОЇЧНІСТЬ – у художніх. ЗМІ політично та соціально забарвлюють наратив, який зазвичай має одну точку фокалізації, низку суб'єктивних оціночних суджень та спекуляцій щодо майбутнього, а також типові топоси воєнного часу (біженці, жертви, економічні наслідки, політичні інтереси). У художніх текстах наратив постає емоційно забарвленим відтворенням ланцюжку подій, має кілька точок фокалізації, зумовлених як географічно, так й особистісно. Потенціал виклику емоційного резонансу художнього тексту є вищим через використання низки стилістичних засобів та описових прийомів, апеляцію до системи цінностей читача. Функція наративу щодо пояснення дій задля їх виправдування характерна лише для публіцистичних текстів.

Подальше звернення до особливостей реалізації воєнного наративу в текстах різних жанрів є перспективним, оскільки дасть змогу окреслити стилістичний та жанровий арсенал створення воєнного наративу сучасності.

Література:

1. Дьяковська Г. Наратив як складова дискурсивної реальності. *СХД*. 2017. № 5 (151). С. 70–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2017_5_13 (дата звернення: 02.10.2020).
2. Глазков А.В. Из реальности в текст и обратно: очерк прагматики нарративного текста. Москва: Де Либри, 2018. 436 с.
3. Кравченко Н.К. Нарратив как дискурс: категории, функции, методы исследования в ракурсе современного дискурс-анализа. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2014. Вип. 4. С. 134–139.

4. Лисичкіна І.О. Мас-медійні особливості побудови ефективного нарративу як інструмента стратегічних комунікацій. *Психолінгвістика*. 2019. Випуск 26 (2). С. 224–242. DOI: <http://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-26-2>
5. Ожеван М.А. Глобальна війна гранд-нарративів у сучасні добу. *Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах* : монографія. Київ : Вадекс, 2019. С. 60–96.
6. Погорська І.І. Стратегічний нарратив: науковий дискурс. *Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах* : монографія. Київ : Вадекс, 2019. С. 10–59.
7. Почепцов Г.Г. От гражданских нарративов прошлого к военным нарративам будущего. *Хвиля*. 29.07.2019. 10.13140/RG.2.2.22905.83043. URL: <https://hvyly.net/analytics/society/ot-grazhdanskih-narrativov-proshlogo-k-voennym-narrativam-budushhego.html> (02.10.2020).
8. Antoniadou A., O'Loughlin B., Miskimmon A. Great Power Politics and Strategic Narratives. *Working Paper*. 2010. No. 7. The Centre for Global Political Economy, University of Sussex. <http://doi.org/10.4324/9781315770734>.
9. Brockmeier J., & Harré R. Narrative: Problems and promises of an alternative paradigm. *J. Brockmeier & D. Carbaugh (Eds.), Studies in narrative. Narrative and identity : Studies in autobiography, self and culture* John Benjamins Publishing Company, 2001. (p. 39–58). <https://doi.org/10.1075/sin.1.04bro>
10. Denzin N.K. *Interpretive Biography*. Newbury Park, California, London : Sage, 1989. DOI: <https://dx.doi.org/10.4135/9781412984584>
11. Kreiswirth M. Tell Me a Story: The Narrativist Turn in the Human Sciences. *Constructivist Criticism: The Human Sciences in the Age of Theory*. Toronto: University of Toronto Press, 1994. P. 61–87

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Atkinson R. *Crusade: The Untold Story of the Persian Gulf War*. Mariner Books; 58704th Edition. 1994. 608 p.
2. Clancy T., Horner Ch. *Every Man a Tiger: The Gulf War Air Campaign*. Berkley, 2005. 672 p.
3. Looking Back at Desert Storm. *U.S. News*. 17.01.2016. URL: <https://www.usnews.com/news/articles/2016-01-17/from-1991-looking-back-at-desert-storm> (31.09.2020)
4. The United States launches Operation Desert Storm in 1991. *NY Daily News*. 15.01.2015. URL: <https://www.nydailynews.com/news/world/united-states-launches-operation-desert-storm-1991-article-1.2067713> (31.09.2020)

Lysyckina I., Lysyckina O., Kalashnyk V. Specificity of war narrative realization in fiction and mass-media texts (on the English narrative of the “Desert Storm” operation start)

Summary. This research highlights the specificity of the war narrative of the “Desert Storm” operation start in English fiction and mass-media texts. The differences in the narrative realization have been established though the mode of reality of the war narrative of the “Desert Storm” operation start in fiction and mass-media texts relates these texts to the same situation to be described. The conceptual basis of the analyzed narrative was established: SECURITY, JUSTICE, VICTORY in mass-media texts, and PATRIOTISM, HUMANITY, HEROICITY in fiction texts. The narrative in the media is characterized by intertextuality, reference to other historical narratives that allows compare events and form evaluative judgments, as well as to focus on justifying intervention in Iraq for justice. The narrative of the “Desert Storm” operation start in the media of that time is politically and socially colored, has one focalization point, imposes a number of subjective evaluative judgments and speculations about the future. It is characterized by the appeal to typical wartime topoi such as refugees, victims, consequences, political interests. The fiction narrative of the “Desert Storm” operation start is based on the emotional component in order to attract the reader, appeal to their system of values, which allows cause the appropriate emotional resonance. The analyzed fiction narrative is descriptive with much attention being paid to details for the sake of imagery of the narrative. The war narrative of the “Desert Storm” operation start in the fiction text has several focalization points, and consists of sub-narratives based on the geographical principle. A wide arsenal of stylistic means distinguishes the fiction narrative from the mass-media one. The functional specificity of the analyzed war narrative has been outlined. The main functions of the war narrative in the fiction text are the formation of the desired attitude to the events and the initiation of the emotional resonance. The function of explaining actions for justify them, typical of the mass-media realization of the war narrative, is not expressed in the fiction texts. The fiction texts have higher potential to evoke emotional resonance due to the use of a number of stylistic means and descriptive techniques, an appeal to the reader's value system.

Key words: conceptual framework, emotional resonance, function, reality mode, descriptiveness, stylistic means, value system.

Луньова Т. В.,

кандидат філологічних наук,

докторант кафедри англійської філології, перекладу і філософії мови
імені професора О. М. Мороховського

Київського національного лінгвістичного університету

ФІКТИВНИЙ ЩОДЕННИК ЯК ФОРМА ЕСЕЇСТИЧНОГО МЕТАЕКФРАЗИСУ: КОГНІТИВНО-ПОЕТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ (НА МАТЕРІАЛІ ЕСЕ ГОВАРДА ДЖЕЙКОБСОНА ПРО ЕНДІ ВОРГОЛА)

Анотація. У статті розкрито когнітивно-поетологічні риси фіктивного щоденника як форми розгорнутого есеїстичного метаекфразису на матеріалі есе Говарда Джейкобсона про Енді Воргола. З'ясовано, що основними лінгвокогнітивними засобами конструювання смислу в есе – фіктивному мистецькому щоденнику є ментальний простір «Життя після смерті», у якому актуалізуються фрейми «Подорож» і «Відвідування мистецької виставки». Метаекфразиси – контексти, які семантично пов'язані з екфразисами, однак не є власне описами мистецьких творів, як екфразиси, залежно від їхнього смислу розподіляються в есе на три групи: дискусійно-інтерпретаційні, творчо-мистецькі та екзистенційні. Перші репрезентують сумніви щодо можливості однозначно встановити правильність, точність чи доречність різних тлумачень значення і ролі робіт Воргола; другі стосуються питання натхнення митця; треті торкаються проблем осягнення життя і смерті та визнання (слави) людини. Метаекфразиси всіх трьох типів розгортаються в есе в двох смислових площинах: у площині аналізу творчості одного митця (Воргола) і в площині роздумів про людське існування загалом, завдяки чому есе є одночасно текстом і про сутність творчості Воргола, і про екзистенційні проблеми людини. Поєднання іронічності, сатиричності, гумористичності та елегантності робить есе інтелектуально насиченим та емоційно наснаженим. Притаманні щоденнику як жанру функції самопізнання та самопрезентації трансформовані в есе у функції фіктивного (вигаданого) самопізнання та самопрезентації митця, які, своєю чергою, переходять у функцію оригінальної презентації творчості художника, а у своїй сукупності ці функції потенційно можуть стати рушієм до самопізнання читачами есе. Суб'єктивність як характерна риса жанру есе реалізована в тексті Джейкобсона через суб'єктивність трактування певної теми, що здійснено шляхом добору актуалізованих епізодів фреймів «Подорож» і «Відвідування мистецької виставки», які створюють оригінальну оповідь у фіктивному щоденнику, і відбору окремих висловлювань самого художника та певних критиків про його творчість для цитування в тексті. Окрім цього, в есе наявна рефлексія над суб'єктивністю пізнання, що виражається у критичній оцінці різних інтерпретацій творчості Воргола.

Ключові слова: есе, щоденник, екфразис, метаекфразис, образотворче мистецтво, ментальний простір, фрейм.

Постановка проблеми. Ця розвідка продовжує наші дослідження метаекфразису як явища, питомого сучасним англійським есе про образотворче мистецтво. Узявши за основу визначення екфразису як «опису твору мистецтва» [22, с. 5],

у нашій спільній з проф. О.П. Воробйовою праці ми тлумачимо метаекфразис як вербальний текстовий фрагмент, що перебуває в тісному смисловому зв'язку з екфразисом, хоча власне екфразисом не є [21, с. 336, 341–343]. Наприклад, есе Говарда Джейкобсона про Енді Воргола, яке детально розглядається у цій статті, включає такий фрагмент: *“I get so confused looking at art. Even when it's my own. I don't know – one day you just want to do disasters and the next you just want to do cherubs sucking on tits. So who's to say what's a masterpiece?”* [17, с. 54], у якому іменник *disasters* та іменник *cherubs* із залежним від нього означенням *sucking on tits* є мовними засобами опису зображеного на картині, тобто власне екфразисом, а питання *So who's to say what's a masterpiece?* не є безпосереднім описом мистецького твору, однак воно вагоме у формуванні в есе певного розуміння робіт художника. Метаекфразис, за нашими спостереженнями, є важливим смисловим компонентом сучасних англійських есе про образотворче мистецтво, а тому студії когнітивно-поетологічних аспектів різних форм метаекфразису забезпечать поглиблення знань про когнітивно-поетологічну специфіку есе про мистецькі твори, що сприятиме науковому поступу в галузях лінгвістичного вивчення особливостей різних жанрів, зокрема, есе та щоденника, дослідження екфразису як взаємодії вербального та візуального і когнітивно-поетологічного моделювання рецепції текстів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розробці методології дослідження когнітивно-поетологічних аспектів фіктивного щоденника як форми есеїстичного метаекфразису ми спиралися на здобутки когнітивно-поетологічних студій екфразису [19; 20; 1; 6, с. 285–290], а також на результати літературознавчих досліджень щоденника [8; 11] та есе [4; 5; 14] і лінгвістичних розвідок, присвячених щоденнику [2; 7; 10; 12] та есе [3; 9].

Зазначені вище когнітивно-поетологічні студії екфразису засвідчили продуктивність застосування поняття когнітивної структури як певного упорядкованого фрагмента людського досвіду як інструмента аналізу екфразистичних текстів, що дозволяє екстраполювати процедури когнітивно-поетологічного аналізу на вивчення метаекфразису.

Дослідниками жанру щоденника визначено його питомі характеристики. Згідно з О.В. Бузальською, щоденник характеризується такими рисами: оповідністю, побудовою на чіткій хронології через вказівку на дати; записи в щоденнику існують безвідносно очікувань конкретної реакції співрозмовника у відповідь; відсутня ретроспективність, події, які описуються

автором, розглядаються в синхронії; розподіл записів не приводить до утворення незалежних мініатюр [2, с. 185]. При цьому саме специфічна композиційна побудова – позначення дат – дозволяє впевнено відносити певний текст до жанру щоденника [8, с. 200–201]. Мету щоденника визначають як створення Я-образу [7, с. 232], як прагнення відслідкувати власний духовний розвиток [11, с. 369], а до головних функцій щоденника відносять самопізнання та самопрезентацію автора щоденника [12, с. 50], самореалізацію у просторі відображеної дійсності, що створюється в щоденнику [2, с. 185].

Одним із важливих напрямів досліджень щоденника є розробка класифікацій різних типів щоденників. За критерієм співвідношення в щоденниках елементів художнього та документального О.В. Петешова пропонує розрізняти «традиційні щоденники «звичайних людей», які слугують для фіксації безпосередніх переживань суб'єкта» та «письменницькі щоденники», виділяючи серед останніх «фіктивні щоденники, тобто художні твори, які лише формально носять щоденниковий характер» і «літературну діаристику, тобто щоденники, які мають різний ступінь автентичності й характеризуються використанням мови переважно в естетичній функції та акцентуацією професійного статусу їхніх авторів» [10, с. 9–10]. Аналогічно Ж.Х. Салханова і А.С. Утебекова виокремлюють «суто літературний, цілком вигаданий щоденник», «щоденники письменників», «щоденники звичайних людей» [11, с. 370]. У світлі такої типології щоденник, написаний Говардом Джейкобсоном від імені Енді Воргола, розглядуваний у цій розвідці, належить до вигаданих, або фіктивних щоденників.

Окремо варто зауважити, що вивчення щоденника в руслі когнітивної лінгвістики успішно здійснено з використанням таких інструментів аналізу, як мовна картина світу [10], картина світу, ментальний простір, концепт, гештальт, фрейм, сценарій [2], семантичні примітиви за А. Вежицькою [7].

До визначальних характеристик жанру есе науковці відносять такі: невеликий обсяг, конкретну тему, підкреслено суб'єктивне трактування цієї теми, вільну композицію, схильність до парадоксів [14, с. 334], транслювання мовцем своєї суб'єктивної точки зору на вибраний ним факт культури всьому колективному співтовариству [3, с. 22], відображення екзистенціальної рефлексії автора [5, с. 41], екзистенційно забарвлені враження та роздуми автора [5, с. 48].

Есе розглядалося як лінгвокогнітивний об'єкт із залученням таких інструментів аналізу, як: ментальний простір, гештальт, фрейм, сценарій [3]. Також до аналізу есе застосовувалося поняття концептуальної метафори [9].

Стосовно співвідношення жанрів есе та щоденника є різні думки. Так, одні дослідники підкреслюють відмінності між цими жанрами [5, с. 48], інші відзначають наявність подібностей між певними щоденниками та есе [2, с. 188], ще інші вказують на існування модифікованих форм жанру есе, серед яких називають есе-щоденник [4, с. 97].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Як впливає з попереднього викладу, окремі аспекти питання про особливості фіктивного щоденника як форми есеїстичного метаекфразису розглядалися нарізно: так, окремо вивчався екфразис, окремо – щоденник, окремо – есе, при цьому наявні напрацювання в дослідженнях і екфразису, і щоденника, і есе із застосуванням лінгвокогнітивної методології. Наскільки нам відомо, фік-

тивний щоденник, який є формою розгорнутого есеїстичного метаекфразису, не отримав окремої дослідницької уваги, що зумовлює наукову доцільність цієї розвідки.

Мета статті – з'ясувати когнітивно-поетологічні особливості есеїстичного метаекфразису, який має форму фіктивного щоденника художника, на матеріалі есе знаного сучасного письменника Говарда Джейкобсона про одного з найвідоміших митців ХХ століття Енді Воргола [17].

Виклад основного матеріалу дослідження. На жанрову приналежність тексту Говарда Джейкобсона про Енді Воргола до жанру есе вказує включення цього тексту до колективної збірки “Writers on Artists”, яка у бібліографічному описі позначена як збірка есе, а саме “Writers on artists / (essays by) A.S. Byatt... (et. al.)” [23, с. 4]. Ознакою приналежності розглядуваного тексту до жанру щоденника є структурування всього тексту, за винятком короткого вступу, що становить один абзац, у вигляді датованих записів, які починаються “Saturday, August 26, 1989 – New York” [17, с. 50] і закінчуються “Tuesday, September 12, 1989 – London – New York” [17, с. 61]. Фіктивний характер цього щоденника виявляється у вступі, у якому йдеться про зустріч Говарда Джейкобсона з автором щоденника, котрий нібито передав свій щоденник письменникові: “Minding his own business outside the tradesmen’s entrance to the Hayward Gallery last October, Howard Jacobson was accosted by a wraith-like, whey-faced figure in a skewed, peroxide wig, who thrust a manuscript into his hands, laughed spectrally, and vanished into the night” [17, с. 50]. Особа, яка віддала свій щоденник Джейкобсону, не називається прямо, однак вказівка на те, що вона мала вибілену перуку (peroxide wig) у контексті назви есе “Andy Warhol” дозволяє однозначно ідентифікувати цю особу як Енді Воргола. Таким чином, щоденник є фіктивним, вигаданим – написаним Джейкобсоном від імені Енді Воргола. При цьому щоденник є фікціональним, а не документальним, оскільки повістує про 18 днів з життя духа (привида) Енді Воргола: так, особа, яка передала свій щоденник Джейкобсону виглядала як привид (wraith-like), сміялася, як сміються духи померлих людей (laughed spectrally) і зникла в ночі (vanished into the night), а дати, під якими здійснено записи в щоденнику, припадають на час після смерті Воргола, який помер 1987 року (дата смерті митця зазначена у короткій біографічній довідці про нього, розміщеній на першій сторінці есе: “Warhol died in 1987” [17, с. 50]).

За аналогією до «письменницьких щоденників», про які йшлося вище, розглядуваний текст можна охарактеризувати як «мистецький щоденник». Основними лінгвокогнітивними структурами, які впорядковують смисл фіктивного мистецького щоденника Воргола, є фрейми «Подорож» (наприклад, у наступному фрагменті актуалізовано епізод «Від’їз» фрейму «Подорож», конкретизований як «Від’їз до аеропорту»: “Bianca, or was it Jerry, went with me to the airport ...” [17, с. 50]) і «Відвідування мистецької виставки» (наприклад, у наступному фрагменті актуалізовано епізод «Передогляд мистецької виставки» фрейму «Відвідування мистецької виставки»: “Cabbed (\$10) to Alexander Roussos Gallery (\$5) for preview of “Sexual Ambiguities” [17, с. 56]), актуалізовані у вивороченому в есе ментальному просторі «Життя після смерті». Відповідно, події у фіктивному щоденнику духа (привида) Воргола пов’язані з нібито поїзкою померлого митця до Лондона в 1989 році й тимчасовим перебуванням у цьому місті, яке включало відвідування мистецьких виставок.

Екфразиси, спорадично включені до тексту фіктивного щоденника, є екфразисами реальних робіт Енді Воргола, наприклад: *"I got really thrilled seeing the poster for my exhibition. That old tacky Elvis Presley boot"* [17, с. 53]. У наведеному есеїстичному фрагменті словосполучення *Elvis Presley boot* позначає роботу Воргола "Golden Boot (Elvis Presley)". Відповідно до класифікації екфразисів, запропонованої О.В. Яценко [13], наведений вище екфразис та подібні до нього (наприклад, *"Picked up a leaflet with that old Turquoise Marilyn on the front"* [17, с. 51–52]) тяжіють до типу нульового екфразису, який, за визначенням дослідниці, «лише вказує на співвіднесення реалій словесного тексту з тим чи тим художньо-зображувальним явищем» [13]. Так, в аналізованому есе не наводиться опис зображеного на згаданих картинах "Golden Boot (Elvis Presley)" (1956 р.) чи "Turquoise Marilyn" (1962 р.), тому есеїстичний екфразис цих мистецьких робіт не можна віднести до згорнутого екфразису, який, за О.В. Яценко, «вкладається в одне-два речення» [13], а тим паче до розгорнутого, що «містить розгорнуту репрезентацію візуального артефакта» [13]. Однак, оскільки аналізовані екфразиси все ж включають дескриптор – *that old*, який одночасно вказує на час створення робіт – відносно давно й висловлює іронічну оцінку роботи, такі екфразиси не можна вважати власне нульовими. У робочому порядку їх можна визначити як точкові екфразиси. Відповідно до типологічної опозиції дескриптивний – тлумачний екфразис (за О.В. Яценко, дескриптивний екфразис є описом картини, а тлумачний екфразис – «це інтерпретація, спрямована на виявлення глибинного образно-символічного змісту твору» [13]) наведені вище екфразиси можна віднести до дескриптивних.

Також аналізоване есе включає згорнуті тлумачні екфразиси, які являють собою інтерпретацію робіт Воргола певними критиками, наприклад: *"Inside, it [the leaflet with Turquoise Marilyn] said I wasn't as 'meretricious' as Dali"* [17, с. 52]. У наведеному фрагменті картини Воргола порівнюються з картинами Далі за критерієм наявності/відсутності глибинного змісту за яскравою поверхнею.

На виділені вище точкові дескриптивні й згорнуті тлумачні екфразиси семантично спираються на метаекфразиси, які залежно від їхнього смислу можна розділити на три групи: 1) дискусійно-інтерпретаційні; 2) творчо-мистецькі; 3) екзистенційні.

Дискусійно-інтерпретаційні метаекфразиси пов'язані в есе з висловлюванням сумнівів щодо можливості однозначно встановити правильність, точність, доречність тлумачень певними критиками чи поціновувачами мистецтва смислу і значення робіт Воргола. Такі метаекфразиси побудовані як відгук духа (привида) Воргола на певне висловлювання критика чи коментатора його творчості, наприклад: *"Victor [Victor Bokris] said I was 'the single most important artist in the world to appear since World War 2.' Couldn't decide if that was better or worse than being 'the greatest American artist of the twentieth century – and I mean it!' which was what this cute Norman Rosenthal guy said I was on television"* [17, с. 58–59]. У наведеному фрагменті дух (привид) художника (І) порівнює оцінки творчості Воргола, висловлені Віктором Бокрісом, автором біографій митців (Victor [Victor Bokris] said I was "the single most important artist in the world to appear since World War 2") і Норманом Розенталем, куратором та істориком мистецтва ("the greatest American artist of the twentieth century – and I mean it!" which was what this cute Norman Rosenthal guy said I was on television), намагаючись

визначити, яка є кращою (*if that was better or worse*). Розглядуваний метаекфразистичний контекст має іронічне забарвлення, яке виникає завдяки протиріччю між елементами різних стилів: наукова точність цитування висловлювань Бокріса та Розентала (відповідні висловлювання коректно оформлені як дослівні цитати за допомогою лапок) дисонує з розмовною фамільярністю у вказівці на авторів цитат, перший з яких названий лише по імені (Victor) замість імені та прізвища, а другий охарактеризований як «милий хлопець» (*cute guy*). Дух (привид) Воргола так і не може прийняти рішення, яка оцінка краща (*Couldn't decide*). Завдяки такій невизначеності, що є результатом неможливості вибору, та іронічності розглянутого метаекфразистичного контексту обидва висловлювання про значення творчості Воргола потенційно можуть бути піддані сумніву читачами есе.

Два дискусійно-інтерпретаційні метаекфразиси побудовані в аналізованому есе як опис нерозуміння певного тлумачення творчості Воргола його духом (привидом), наприклад: *"I heard someone behind me reading out from the catalog: 'The sensuous and expectant feet celebrate a youthful here-and-now, and the objects included embroider the moods of opportunity'. I get so confused by catalogs"* [17, с. 54]. У наведеному фрагменті процитовано речення з каталогу, яке містить досить химерну метафору ОБ'ЄКТИ В РОБОТІ ВОРГОЛА – ЦЕ ВИШИВАЛЬНИЦІ НАСТРОЇВ МОЖЛИВОСТІ (*the objects included embroider the moods of opportunity*). Дух (привид) Воргола не може збагнути смисл висловленого в каталозі й засвідчує, що каталоги збивають його з пантелику (*I get so confused by catalogs*). Розглядуваному метаекфразистичному контексту притаманне іронічне забарвлення, яке виникає внаслідок стилістичного контрасту між пишномовством (вказана вище метафора) і високим ступенем абстрагування (*The sensuous and expectant feet celebrate a youthful here-and-now*) наукового каталогу, з одного боку, та приземленістю і простотою висловлювання розмовно-побутового зізнання *I get so confused by catalogs* – з іншого.

Подібно до розглянутого фрагмента інтерпретація рекламної листівки з виставки Воргола, процитована вище: *"Inside, it [the leaflet with Turquoise Marilyn] said I wasn't as 'meretricious' as Dali"* [17, с. 52], викликала в духа (привида) митця нерозуміння: *"Went back to hotel and rang Bianca in New York, collect, to ask her what it meant"* [17, с. 52]. У наведеному фрагменті йдеться про те, що дух (привид) Воргола звернувся до Б'янки Джаггер із проханням розтлумачити характеристику "meretricious". Однак Б'янку прохання дратує, вона відсилає духа (привида) Воргола до Оксфордського словника: *"... what did I have against consulting the Oxford Fucking Dictionary"* [17, с. 52]. Засобом іронії в цьому фрагменті також є контраст між формальним *meretricious* (у Кембриджському словнику це слово має стилістичну позначку "formal" [18]) і знижено-розмовним *Fucking* (у Кембриджському словнику це слово позначено як "offensive" [16]).

Ще три дискусійно-інтерпретаційні метаекфразиси в аналізованому есе семантично сконструйовані як неприйняття духом (привидом) митця оцінки творчості Воргола, наприклад: *"And I was hurt because of what he [Chris Makos]'d said to this TV reporter at the Serpentine, that 'Andy Warhol was a good friend of mine in New York and I never knew he did so many ugly paintings'. Which just wasn't true because he helped me with some of those paintings himself"* [17, с. 58]. У наведеному фрагменті неприйняття оцінки картин як потворних

(*ugly paintings*) спирається на викриття того факту, що Кріс Макос, який дав таку оцінку, не зовсім ширий, адже стверджує, що не знав про кількість потворних картин Воргола (*I never knew*), коли насправді допомагав Ворголу створювати ці картини (*he helped me with some of those paintings himself*). На відміну від розглянутих вище іронічних метаекфрастичних фрагментів, такий фрагмент забарвлений елегійно завдяки вживанню дієслова *hurt*, яке позначає переживання болю, конкретизованого в контексті як емоційний біль (*I was hurt because of what he'd said*).

Два інші метаекфрастичні фрагменти, у яких йдеться про неприйняття духом (привидом) митця оцінки творчості Воргола, засновані на принципі відкидання необґрунтованого висновку. Обидві негативні оцінки належать одному і тому ж чоловікові, який закидав Ворголу брак духовності (*lacked spirituality*), наприклад: *"That guy who said I lacked spirituality was on"* [17, с. 61]. Така негативна оцінка відкидається з двох причин: по-перше, як така, що спирається на очікування, котрі не відповідають природі творчості Воргола (*you do by tracing machine*), а саме: *"Woke up feeling bad after seeing this creep on some news program saying how my paintings were devoid of spiritual values. How can something that you do by tracing machine have spiritual value?"* [17, с. 58], по-друге, як безпідставна, оскільки її автор насправді не знав Воргола (*as though he really knew me*), а саме *"Anyway, the creep who was down on me kept saying I was trivial, empty, banal, like as though he really knew me"* [17, с. 61]. Лексичним засобом вираження неприйняття оцінки творчості Воргола в обох фрагментах є висловлення негативного ставлення до чоловіка, котрий закинув Ворголу брак духовності, за допомогою вживання іменника *creep*, який має семи «неприємний чоловік»: *"unpleasant man"* [15]. Перший із наведених вище фрагментів є елегійним, описуючи емоційні переживання (*Woke up feeling bad*), а другий – сатиричним, оскільки ставить під сумнів обґрунтованість висловлювань, які транслюються на широку аудиторію: так, критик Воргола як митця без духовності виступав по телебаченню (*seeing this creep on some news program*), однак його оцінка може бути легко спростована.

Ще один розгорнутий дискусійно-інтерпретаційний метаекфразис є сатиричною ілюстрацією викривлення даної критиком оцінки творчості Воргола у разі сприйняття цієї оцінки реципієнтом, наприклад: *"Victor started to get hysterical, throwing his hands about and tossing his hair so hard I thought it would fly off. "The Atom Bomb was dropped on Hiroshima on Andy's 17th birthday... Andy was drenched in death... the American dream is the American death, this is Warhol's vision... These are religious paintings and of course political – they're everything". I mean such embarrassing stuff. He was just too goo-goo. A guy next to me was writing it all down. He'd written, "America dropped the Atom Bomb on Japan as a birthday present from Andy Warhol"* [17, с. 60]. У наведеному вище фрагменті цитується дуже висока оцінка робіт Воргола Віктором Бокрісом (*These are religious paintings and of course political – they're everything*), який намагається розкрити зв'язок однієї з робіт митця з історичною подією скидання ядерної бомби на Хіросіму (*The Atom Bomb was dropped on Hiroshima on Andy's 17th birthday*). У сприйнятті одного зі слухачів Бокріса це вилилося в абсурдний запис у нотатнику, що ядерна бомба була святковим подарунком від Енді Воргола (*America dropped the Atom Bomb on Japan as a birthday present from Andy Warhol*).

Лише одна інтерпретація творчості Воргола з боку його духа (привида) отримує в есе схвалення, а саме *"... and Trevor Fairbrother who called me a provocateur, which was great..."* [17, с. 61].

Таким чином, в есе наводиться спектр інтерпретацій творчості Воргола, які мають переважно іронічне забарвлення, котре посилюється до сатиричного в одному з фрагментів і контрастує з елегійним у двох інших. Завдяки такій плюралістичності тлумачень значення творчості Воргола читачеві есе не нав'язується певна однозначна оцінка, натомість читач може сам вибрати певне тлумачення або дійти власного висновку. Окрім того, читач має спонуку задуматися над явищем суб'єктивності в оцінці мистецтва.

Творчо-мистецькі метаекфразиси пов'язані в розгляданому есе з питанням натхнення митця. Такі метаекфразиси мають форму фікціональної ситуації продовження митцем творчої діяльності після своєї смерті, наприклад: *"Wondering why I never painted God. Tried to ring Saatchi to say I'd do him God 72 times on monthly instalments..."* [17, с. 61]. У наведеному метаекфрастичному фрагменті дух (привид) Воргола знаходить новий об'єкт зображення – Бога (*God*), який би він прагнув втілити (*I'd do him God 72 times*). В іншому метаекфрастичному фрагменті – *"The priest looked so adorable in his surplice I wished I had brought my camera, and that's when I thought I had found the next idea I really wanted to work on – Ten Celebrated Celibates. I think it's a great subject, just so erotic"* [17, с. 55] – джерелом натхнення для нової теми для творчості (*the next idea I really wanted to work on – Ten Celebrated Celibates*) є священник (*priest*). Завдяки творчо-мистецьким метаекфразисам в есе ненав'язливо створюється позитивний образ Енді Воргола як справді творчої особистості, якій властиво творчо відгукуватися на світ довкола, а також імплікується думка про потенційну можливість будь-якого об'єкта стати джерелом натхнення.

Екзистенційні метаекфразиси в аналізованому есе стосуються питань осягнення життя і смерті та визнання (слави) людини. Питання осягнення життя і смерті у своїй квінтесенції представлено в есе цитатою з реального висловлювання Енді Воргола: *"Some critic called me the Nothingness Himself... and that didn't help my sense of existence any. Then I realized that existence itself is nothing, and I felt better"* [17, с. 60]. Це висловлювання графічно виділено в есе завдяки використанню шрифту значно більшого розміру та світлішого тону, ніж решта тексту. У наведеному висловлюванні Енді Воргол розкриває свої спроби усвідомити (*realized*) та емоційно пережити (*my sense of, felt better*), що є буття (*existence*) і небуття (*Nothingness, nothing*). Ця справжня фраза отримує смислове продовження у фіктивному щоденнику Воргола у вигляді сумовитої констатації того факту, що зрештою життя, яким би воно не було насиченим (*you think you have so much pizzazz*), минає, і буття людини переходить у небуття (*you aren't anything*): *"It's funny, you think you have so much pizzazz and then no one calls and then you know you aren't anything"* [17, с. 60].

Питання визнання (слави) людини має в есе гумористичне або іронічне забарвлення. Гумористичність створюється за допомогою гри слів (*starless* вживається у значенні «позбавлений відомих особистостей») на противагу значенню «беззорний (про небо)», яку нібито не розуміє відома особа – Сильвестр Сталлоне: *"Cot the Concorde. It was a starless fight. (Laughs). The last time I said that to Sylvester Stallone he thought I was talking about the sky. He couldn't understand I meant it was"*

a plane full of nobodies and kept saying how did I expect to see any stars if I travelled in daylight” [17, с. 51]. Іронічність виникає на основі контрасту між приємним фактом упізнавання Воргола стюардесою (*A hostess recognized me*) та неестетичним контекстом давання автографу (*handed me a sick bag to sign. Afterwards I wondered if she'd wanted me to be sick in it*), а саме: *“A hostess with a wide ass recognized me and handed me a sick bag to sign. Afterwards I wondered if she'd wanted me to be sick in it”* [17, с. 51]. У своїй сукупності екзистенційні метаекфразиси стосуються як інтерпретації творчості Енді Воргола, так і питання буття та визнання (слави) як таких, що можуть бути релевантними для багатьох людей.

Висновки. Підбиваючи підсумки проведеного дослідження фіктивного щоденника Енді Воргола як форми метаекфразису в есе Говарда Джейкобсона, відзначаємо, що розглянуте есе є своєрідною формою інтерпретації та оцінки творчості Воргола, а також текстом, потенційно спрямованим на більш загальні питання екзистенції людини. Питомі щоденнику як жанру функції самопізнання та самопрезентації трансформовані в есе завдяки сконструйованому ментальному простору «Життя після смерті» у функції фіктивного (вигаданого) самопізнання та самопрезентації митця, які, своєю чергою, переходять у функцію оригінальної презентації творчості художника, а у своїй сукупності ці функції потенційно можуть стати спонукою до самопізнання читачами есе. В есе повною мірою реалізовано притаманну цьому жанру суб'єктивність трактування певної теми через добір Джейкобсоном окремих епізодів фреймів «Подорож» і «Відвідування мистецької виставки», які у своїй взаємодії створюють оригінальну оповідь у фіктивному щоденнику. Також засобом реалізації суб'єктивності трактування певної теми є добір окремих висловлювань самого художника та певних критиків про його творчість. Окрім цього, в есе здійснено рефлексію над суб'єктивністю пізнання у формі критичної оцінки різних інтерпретацій творчості Воргола. Поєднання іронічності, сатиричності, гумористичності та елегантності в есе робить його інтелектуально насиченим та емоційно наснаженим, що потенційно може сприяти глибокій увазі читача тексту есе. Усі три типи метаекфразисів, ідентифіковані в есе, – дискусійно-інтерпретаційні, творчо-мистецькі та екзистенційні – розгортаються в двох смислових площинах: у площині аналізу творчості одного митця – Енді Воргола і в площині роздумів про людське існування загалом, завдяки чому есе є не лише текстом, спрямованим углиб певного мистецького питання, а й текстом, що охоплює обшир екзистенційних проблем.

Перспективи дослідження щоденника як форми есеїстичного метаекфразису видаються у вивченні когнітивно-поетологічних особливостей включення фрагментів реальних щоденників в есе про образотворче мистецтво.

Література:

1. Андреева К.А., Белобородько Е.К. Новые подходы к вполне традиционному понятию «экфразис»: в диалоге лингвистики и искусства. *Universum: филология и искусствоведение*. 2016. № 11 (33). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/novye-podhody-k-vpolnetraditsionnomu-ponyatiyu-ekfrazis-v-dialoge-lingvistiki-i-iskusstva> (дата звернення: 7.12.2020).
2. Бузальская Е.В. Гипержанр «дневник»: основные варианты модели. *Жанры речи*. 2019. № 3 (23). С. 183–192.
3. Бузальская Е.В. Типология речевого жанра русскоязычного эссе: специфика на фоне тенденций развития жанра эссе в мировой культуре. *Научный диалог*. 2016. № 10 (58). С. 21–33.
4. Гнатюк М.М. Жанрово-тематична парадигма сучасної есеїстики. *Літературознавчі студії*. 2015. Вип. 1(1). С. 96–104.
5. Дмитриевский А.Л. Жанр эссе: к проблеме теории. *Челябинский гуманитарий*. 2013. № 3 (24). С. 37–51.
6. Изотова Н.П. Игровая стилистика сучасного англомовного художнього нарративу в лінгвістичному висвітленні (на матеріалі романів Дж.М. Кутзее) : дис. ... д-ра філолог. наук : 10.02.04. Київ, 2018. 458.
7. Калинина Е.И. Коммуникативная составляющая модели речевого жанра личного дневника в рамках гипержанра “Diary” в британской лингвокультуре. *Вестник КемГУ*. 2012. № 4 (52). Т. 3. С. 229–233.
8. Криволапова Е.М. К вопросу о жанрообразующих признаках дневника. *Ученые записки ОГУ. Серия: Гуманитарные и социальные науки*. 2012. № 5. С. 198–203.
9. Минцис Е.С. Стилистично-композиційні особливості есе (на матеріалі творів сучасних американських письменників). *Культура народів Причорномор'я*. 2002. № 32. С. 354–356.
10. Петешова О.В. Особенности реализации языковой картины мира в текстах литературной диаристики: на материале дневников немецкоязычных писателей XX века : автореф. дис. ... канд. филолог. наук : 10.02.19. Калининград, 2009. 23 с.
11. Салханова Ж.Х., Утебекова А.С. Дневник как литературный жанр. *Неофилология*. 2020. Том 6, № 22. С. 368–376.
12. Харченко В.К. Дневник как жанр в аспекте лингвоаттрактивистки. *Вопросы журналистики, педагогики, языкознания*. 2010. № 12 (83). С. 49–55.
13. Яценко Е.В. «Любите живопись, поэты...». Экфразис как художественно-мировоззренческая модель. *Вопросы филологии*. 2011. URL: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=427 (дата звернення: 5.10.2020).
14. Эпштейн М.Н. На перекрестке образа и понятия: эссеизм в литературе Нового времени. *Парадоксы новизны*. Москва : Советский писатель, 1988. 210 с. С. 334–380.
15. Creep. *Cambridge dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/creep> (дата звернення: 14.12.2020).
16. Fucking. *Cambridge dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fucking> (дата звернення: 14.12.2020).
17. Jacobson H. Andy Warhol. *Writers on Artists*. London, New York, Delhi, Sydney, Munich, Paris, Johannesburg : DK Publishing, 2001. P. 50–61.
18. Meretricious. *Cambridge dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/meretricious> (дата звернення: 14.12.2020).
19. Verdonk P. Painting, poetry, parallelism: Ekphrasis, stylistics and cognitive poetics. *Language and Literature*. 2005. No. 14(3). P. 231–244.
20. Vorobyova O. Virtual narrative in Virginia Woolf's “A Simple Melody”: Cognitive and semiotic implications. *Language – Literature – the Arts: A Cognitive-Semiotic Interface / ed. by E. Chrzanowska-Kluczevska, O. Vorobyova*. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2017. P. 95–112.
21. Vorobyova O., Lunyova T. Verbal and non-verbal facets of metaekphrastic writing: A cognitive study of John Berger's essays on visual art. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. Trnava : University of SS Cyril and Methodius in Trnava, 2020. Volume V. Issue 2. December 2020. P. 335–381.
22. Webb R. Ekphrasis, imagination and persuasion in ancient rhetorical theory and practice. London and New York : Routledge, 2009/ 2016. 238 p.
23. Writers on Artists. London, New York, Delhi, Sydney, Munich, Paris, Johannesburg : DK Publishing, 2001.

Lunyova T. Fictitious diary as a form of essayistic metaekphrasis: a cognitive poetic analysis of Howard Jacobson's essay about Andy Warhol

Summary. The article reveals cognitive and poetic features of metaekphrasis in Andy Warhol's fictitious diary created by Howard Jacobson in his essay. Metaekphrasis is viewed in the study as such verbal context which maintains strong semantic relationships with ekphrasis as a description of an artwork without being itself an artwork description. The main cognitive means of structuring of the essay content are the mental space "Life after death" and the frames "Travelling" and "Visiting an art exhibition" which are actualised in this mental space. Metaekphrastic contexts in the essay fall into three semantic groups: interpretative, artistic, and existential. Interpretative metaekphrasis is used in the essay to cast doubt on the possibility of providing the single correct interpretation of Warhol's art. Artistic metaekphrasis is connected with the question of the artistic inspiration. Existential metaekphrasis is a form of raising the questions of life and death and recognition (fame). All the three metaekphrases evolve in the essay on two semantic planes. The more specific plane is that of the analysis

of Warhol's artworks while the more general plane is that of reflecting on human existence. Hence, the essay is both an insight into Warhol's art and a reflection on existential issues. The essay is characterised by the domination of irony, with satire, humour and elegy having their roles as well, thus it is intellectually stimulating and emotionally engaging. Self-cognition and self-representation as two typical functions of the diary as a genre are transformed in Jacobson's essay into the function of fictitious self-cognition and self-representation which change into the function of original representation of an artist and then gets further transmuted into the function of prompting readers' self-cognition. Subjectivity as a characteristic feature of the essay as a genre is realised in the essay through the selection of actualised episodes of the frames "Travelling" and "Visiting an art exhibition" which create an original story in the fictitious diary, as well as through the selection of Warhol's statements and critics' quotes cited in the essay. Besides, the essay offers a reflection upon the subjectivity of cognition via the critical assessment of different interpretations of Warhol's artworks.

Key words: essay, diary, ekphrasis, metaekphrasis, visual art, mental space, frame.

*Милик О. В.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри латинської та іноземних мов**Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького*

СИНТАГМАТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ЛЕКСЕМ-ВЕРБАЛІЗАТОРІВ СУБКОНЦЕПТУ *SALUS* В ЛАТИНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Зважаючи на актуальні проблеми сучасного мовознавства, особливо варто зазначити дослідження національної специфіки мовних і мовленнєвих явищ. Отже, тісний зв'язок із категоріями ментального, світоглядно-аксіологічного порядку дає змогу зарахувати концепт ЗДОРОВ'Я до ключових концептів культури, знання яких потребують усі, хто вивчає мову й культуру. Таким чином, стаття має на меті зробити внесок у дослідження нового сегмента мовної та концептуальної картин світу давніх римлян, у подальше вивчення механізмів вербалізації мовної картини світу, насамперед засобами лексичного мовного рівня, в інтегрованому описі одного з найбільш значущих у культурно-аксіологічному сенсі концептів давньоримської етносвідомості. Саме крізь призму синтагматики як універсального способу дослідження концепту, що має здатність актуалізувати концептуальну інформацію в тих обсягах, які задіяні класифікаційними одиницями мови, ми найбільш точно вдалися до розкриття особливостей мовної маніфестації екзистенціальних феноменів, до яких належить досліджуваний нами концепт. Експлікація смислу концепту ЗДОРОВ'Я відбувається за допомогою розгалужених синтагматичних зв'язків лексем-вербалізаторів цього концепту. Отже, з метою виявлення мало висвітлених досі аспектів аналізу концепту ЗДОРОВ'Я в латинській мові, а саме визначення додаткових когнітивних ознак, у статті вдаємося до більш глибокого аналізу синтагматичних зв'язків лексем-вербалізаторів одного з трьох досліджуваних субконцептів – *SALUS*. У цьому контексті необхідними умовами слугували ґрунтовний розгляд груп сем у різних поєднаннях, що дало змогу виділити окремі семи та визначити інтегровану, а також аналіз сполучуваності лексеми *salus* для визначення притаманних субконцепту характеристик. Окрім того, змодельовано семантичне поле, ядро семантичного поля та прядерну зону субконцепту *SALUS*, а також визначено ближню та дальню периферію. Аналіз синтагматичних відношень імені досліджуваного субконцепту дав змогу визначити його семантичний потенціал. Завдяки отриманим результатам виявлено додаткові когнітивні ознаки для більш детального аналізу концепту ЗДОРОВ'Я в латинській мові. Перспективою подальших наукових розвідок логічно може слугувати аналіз синтагматичних зв'язків лексем-вербалізаторів інших субконцептів концепту ЗДОРОВ'Я в латинській мові.

Ключові слова: латинська мова, субконцепт *SALUS*, синтагматика, семантичне поле, ядро та прядерна зона семантичного поля, ближня та дальня периферія семантичного поля.

Постановка проблеми. Посилення в мовознавстві інтересу до вивчення мовної картини світу, опису її фрагментів, експлі-

кованих концептами, що концентрують значний обсяг ментально-когнітивної та культурологічної інформації, зокрема світоглядно-філософської, аксіологічної, історичної, міфологічної, дає змогу проникнути в глибини ментальності, у свідомість, пізнати особливості мислення носіїв мови.

Категорія «здоров'я» як значуща складова частина наївної та наукової картин світу була предметом дослідження багатьох фундаментальних дисциплін природничого циклу, а також низки порівняно нових наук гуманітарного профілю (деонтології, біоетики, біопсихології). Категорія «здоров'я» характеризується тісним зв'язком із категоріями екзистенціального порядку (такими, як життя і смерть), що зумовлює зв'язок концепту ЗДОРОВ'Я не тільки зі сферою власне наукових знань, але і з широким колом етичних, моральних і світоглядних уявлень, які вирізняються лінгвокультурологічною специфікою. Здоров'я належить до глибинних основ системи цінностей, є найвищою людською аксіологемою, яка визначає фізичне існування людини та є основою її душевного стану.

Античні філософи розглядали переважно внутрішньоособистісний аспект «здоров'я» як злагоду тілесних і душевних проявів людини, як гармонію й пропорційність, оптимальне співвідношення тілесних і душевних складників; основними душевними якостями здорової людини є розсудливість і самовладання; життя згідно з природою, яке веде людину до добродетності; щасливе життя полягає у володінні людиною здоровим глуздом, розсудливістю.

Отже, античну систему цінностей увінчувало тілесне здоров'я і здоровий стан душі, які вважали найвищими благами.

Дослідження мовної маніфестації екзистенціальних феноменів, до яких належить здоров'я, уможливує розкриття особливостей етнічної й індивідуальної мовної свідомості, ментального світу представників певного мовного колективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню концептосфери античних греків і римлян присвячено низки праць науковців Л.Л. Звонської, М.Н. Лазаревої, А.С. Поліщук, А.Е. Сенцова, М.А. Таривердієвої, В.М. Шовкового та ін.

У нашому дослідженні з метою виявлення мало висвітлених досі аспектів аналізу концепту ЗДОРОВ'Я в латинській мові, а саме визначення додаткових когнітивних ознак, вдаватимемося до більш глибокого аналізу *синтагматичних зв'язків лексем-вербалізаторів одного з трьох субконцептів SALUS, SANITAS, VALETUDO*, що експлікують їхнє значення та визначення синонімічних, антонімічних та гіперо-гіпонімічних відносин, пов'язаних з іменем концепту.

Експлікація смислу концепту ЗДОРОВ'Я відбувається за допомогою розгалужених синтагматичних зв'язків лексем-вербалізаторів цього концепту. До головних характеристик

концепту науковці зараховують семантичний опис синтагматичних та парадигматичних зв'язків слова-імені концепту, побудову синонімічного, антонімічного та гіперо-гіпонімічного рядів імені концепту [3; 4].

Синтагматика вивчає лінійний план відношень між досліджуваними одиницями мови, розглядає ці одиниці під час одночасної реалізації їх у мовленні чи тексті, відношення між одиницями мови «по горизонталі» [2]. Синтагматика є універсальним способом дослідження концепту; вона має здатність актуалізувати концептуальну інформацію в тих обсягах, які задіяні класифікаційними одиницями мови [1].

Метою статті є деталізація синтагматичних зв'язків вербалізаторів субконцепту SALUS. У цьому контексті необхідно розглянути групи сем у різних поєднаннях та виділити окремі семи, а також проаналізувати сполучуваність лексеми *salus*, щоб визначити, які характеристики властиві субконцепту SALUS.

Виклад основного матеріалу. Іменник *salus*, прикметники *saluber*, *salvus*, дієслово *salvo* та інші похідні слова набувають групи сем «стан здоров'я» здебільшого в контексті: 1) у реченні із суб'єктом «лікар»; 2) у поєднанні з іменником *corpus*, який може виступати як означуване слово до прикметника зі значенням «здоровий», так і як неузгоджене означення до іменників *salus*, *salubritas*; 3) прикметник зі значенням «здоровий» є означенням до іменника, що позначає особу.

У межах **групи сем «стан здоров'я»** можна виділити такі семи:

– «набуття здорового стану/одужання»: *coeperunt certam medici spondere salutem* (Mart. 12. 90) «лікарі почали обіцяти справжнє здоров'я (що хворий має одужати)»;

– «стан здоров'я тіла та його частин»: *corpus salubre* (Sal. Jug. 17, 6; Liv. 3, 8, 1) – *здорове тіло*; *salubritas corporum* (Tac. Ann. 2, 33, 3) – *здоров'я, здоровий стан тіл*; *ad requiem animi aut salubritatem corporum* (Tac. Ann. 2.33,3) – *для душевного спокою і тілесного здоров'я*; *virili stirpe salva* (Liv. 1.40.3) – *за здорового чоловічого потомства*.

Прикметник **salvus** має **сему «стан гарного самопочуття»**, коли є означенням до іменників-назв осіб: *salva Terentia* (Cic. Att. 1, 2, 1) – *Теренція здорова*.

Сема «цілющі властивості, цілющі функції» (прямий вплив на об'єкт цілення) реалізується в поєднанні прикметників та іменників зі значенням «здоров'я» з іменниками, які позначають предмети та процеси безпосереднього впливу на особу: *remedium*, *herba*, *vis*, *fons* та інші: *fons medicae salubritatis* (Plin. Nat. 5.28) – *цілюще джерело*; *salutare remedium* (Liv. 42. 40. 3) – *рятівний, або цілющий засіб*; *herba salutaris* (Ov. Rem. 45) – *цілюща трава*; *salubris vis* (Tac. Hist. 4, 81, 2) – *цілюща сила*; *salubris ambrosiae sucos* (Ov. Fast. 6. 754–755) – *соки цілющої амброзії*.

Сему «користь для здоров'я» мають іменники й прикметники зі значенням «здоров'я» в поєднанні з іменниками, які не позначають прямого впливу на об'єкт: іменники із семами простору, фізичного стану, емоційної характеристики: *locus saluber* – *місце, корисне для здоров'я*; *somnus saluber* – *сон, корисний для здоров'я*; *verba salubria dixit* (Ov. Fast. 6, 754–755) – *магічно-цілющі слова промовив*; *salubritas loci* (Plin. Nat. 18, 27) / *caeli* (Plin. Ep. 8, 1, 3) – *здоровий характер місця/неба*; *salubritati magis conducere* (Tac. Ann. 15, 43, 5) – *бути більш сприятливим для здоров'я*.

Група сем «благополуччя» конкретизується у співвідношенні іменника **salus** та прикметника **salvus** з іменником

на позначення конкретної особи та з особовим займенником, набуваючи **семи «благополуччя окремої людини»**: *quaerentique viro 'satin salve?' 'minime' inquit; 'quid enim salvi est mulieri amissa pudicitia?' (Liv. 1.58.7) – і на запитання чоловіка: «Чи добре живеш?» – вона відповідає: «Грише не буває. Що хорошого лишається жінці після втрати цнотливості?»*; *quod cum salute ejus fiat* (Ter. Ad. 518) – *тільки б це йому пішло на користь*; *tu quando Romam salvus ut spero venisti* (Cic. Att. 6.4.2) – *коли ти, як сподіваюся, благополучно прибув до Риму*.

Сема «благополуччя народу, держави» виникає, коли іменник **salus** та прикметник **salvus** співвідносяться з іменниками зі значенням «держава, народ»: *summa salus rei publicae* (Cic. Catil. 1.5) – *загальна безпека держави*; *salus patriae* (Cic. Att. 1.16, 5) – *благо вітчизни*; *salus populi* (Cic. Leg. 3.8) – *благополуччя (спасіння) народу*; *non est salus rei publicae periclitanda* (Cic. Catil. 1.5) – *добробутом держави не слід ризикувати*; *si (rex) saluat esse uellet Romam* (Liv. 2.15.4) – *якщо б (цар) хотів благополуччя (добра) для Риму*; *Nulla salus bello* (Verg. A.11. 362) – *немає добра (благополуччя) від війни*; *augurium salutis* (Tac. Ann. 12. 23, 1) – *віщування на благо (ворожіння на те, чи можна молитися за благо народу)*; *salus nostrae vitae, fortunae, memoriae, nominis* (Cic. Red. Pop. 5) – *благополуччя нашого життя, долі, пам'яті, народу*; *optimum civium salus, vita, libertas, aerae* (Cic. Dom. 1) – *усіх громадян добробут, життя, свобода, вівтарі*.

Сему «стан задоволення, приємний стан» має прикметник *saluber* як означення до іменників-назв неістот, які мають безпосередній вплив на людину: *fluvio mersare salubri* (Verg. G. 1. 268) – *занурити в благодатну (життєдайну) ріку*; *mota salubre rirpura venit frigus* (Mart. 10.30.11) – *коли махає благодатною багрянцею, настає холод*.

Сема «порятунок від неприємностей» з'являється в реченні, в якому додатками виступають слова *mendacium*, *res aegra*, *captio*, *gravitas*, *incommodum*, *molestia*: *pro salute fit mendacium* (Pub. Sent. U, 8) – *брехня заради спасіння*; *aegrus nil movisse salus rebus* (Sil. 7.396) – *іноді у важких обставинах порятунок потребує бездіяльності*; *salutares leges* (Cic. Phil.1, 22) – *корисні, рятівні закони*; *salubri mendacio* (Liv. 2. 64.6) – *рятівним обманом*.

Група сем «збереження життя»

Сему «лікування» детермінують іменники *ars*, *custos*, дієслово *reduco*: *ars salutaris* (Hor. Carm. Sec. 61) – *лікарська справа, медицина*; *ad salutem reducere* (Cic. Red. pop.15) – *вилікувати*; *custos salutis* (Curt. 3, 6, 1) – *особистий лікар*.

Сема «порятунок, спасіння життя» експлікується, коли іменник **salus** виступає неузгодженим означенням до іменників **spes**, **fiducia**, **via**, **fuga**, **vita**, **mors**, **anima**, а також додатком до дієслів **repero**, **affero**, **peto**, **certo**, іноді визначається лише з широкого контексту: *una salus haec est* (Cat. 76, 15) – *це єдиний порятунок*; *absumpta salus* (Verg. Aen. 1, 551) – *утрачена надія на порятунок*; *quae spes salutis* (Sen. Oct. 72) – *яка надія на спасіння*; *Lentulus salus nostrae vitae* (Cic. Red. pop. 5) – *Лентул – порятунок нашого життя*; *spes nulla salutis* (Cic. Verr. 2, 3, 168) – *жодної надії на порятунок*; *ad communem salutem vocare* (Cic. Mur. 5) – *закликати до спільного порятунку*; *fuga salutem petere* (Caes. Gal. 3.15, 2) – *рятуватися втечею*; *certare cum hostibus pro salute, non pro gloria* (Sal. Jug. 114) – *боротися з ворогами не для слави, а для порятунку*; *ergo una est salus erumpere hinc atque abire* (Liv. 7.35.9) – *отже, єдиний порятунок – прорватися звідси й ніти геть*; *Messala noster salvus* (Cic. Q. fr. 3.3, 2) – *наш Мессала врятований*.

Дуже часто межу між семами «порятунок життя» і «благо» провести вкрай важко. Іноді для цього навіть замало навіть широкого контексту: <...> *ei viro autem mors parabatur, cuius in vita nitebatur salus civitatis* <...> (Cic. Mil. 19) <...> *тому мужеві готували смерть, від життя якого залежав порятунок (благо) держави* <...>. Таке семантичне єднання можна пояснити тим, що у свідомості давніх римлян життя громадянина й держави було найвищою цінністю, і тому врятувати життя, залишитися живим було найвищим благом.

Сему «збереження життя» має іменник **salus** у керуванні дієслова **dare**, у співвідношенні з іменниками **remedia**, **medicamenta** тощо, а також в окремих культурно маркованих виразах: *salutem dare (reddere)* (Cic. De or. 1, 32; Sest. 122) – *дарувати кому-небудь життя*; *salutis causa (medici) tristiora remedia adhibent* (Liv. 43.40.3) – *заради збереження життя (лікарі) вживають сильніші засоби*; *saluos consules esse* (Liv. 27.51.4) – *консули живі*; *littera salutaris* (Cic. Mil. 6) – *рятівний лист*; *digitus salutaris* (Suet. Aug. 80, 1) – *вказівний палець (рятівний)*.

Група сем «ушанування» є семантично спорідненою з **групою сем «благополуччя»**.

Сема «побажання благополуччя (добра, здоров'я) у формулах етикету», яка не є формальним привітанням, а має модальність широго бажання добробуту й здоров'я, виражається лексемою **salveo**, що співвідноситься з іменниками та займенниками у вокативі: *salutem vale, mi Tiro, vale, vale et salve. Lepta tibi salutem dicit et omnes. Vale* (Cic. Fam. 16.4.4). – *Будь здоровим, мій Тироне, будь здоровим і неушкодженим. Лепта разом з усіма шле тобі привітання. Будь здоровий*.

Сема «привітання (з модальним відтінком захоплення, задивування чимось, почуття радості від побаченого, згаданого)» з'являється в дієслові **salveo** у співвіднесенні з іменниками у вокативі на позначення неживих об'єктів: *salve, o venusta Sirmio* (Catul. 31.12) – *вітаю, прекрасний Серміоне (нівострів)*; *Erlis patria, salve* (Pl. Vasc. 170) – *вітаю тебе, вітчизно хазяїв*.

Сему «привітання/прощання як форма етикету» має дієслово **salveo**, коли співвідноситься з іменником (займенником) у вокативі; іменник **salus** у функції об'єкта до дієслів **dico**, **do**, **nuntio**, **jubeo** (передавати вітання); дієслово **consaluto** з додатками – назвами осіб: *sedulus occurrat nautae, dictaque salute, // quid veniat, quaeram, quisve quibusve locis* (Ov. Tr. 3. 12. 33). – *Уважний, я підбіжу до моряка і, привітавши, спитаю, чому він прийшов, і хто він, і з яких місць*. Periplectomenus: *Hic noster architectus. Acrotelutium: Salve, architecte. Paestrio: Salva sis. sed dic mihi, ecquid hic te operavit praecipis?* (Pl. Mil. 901–902) – *Періплектомен: Це наш архітектор. Акротелевтіон: Вітаю, архітекторе! Палестріон: Ну, вітаю й тебе, а скажи-но мені, він багато вчив тебе? Qui cum inter se <...> amicissime consalutassent <...> Crassus <...> inquit <...>* (Cic. De or. 2, 13) – *Коли вони <...> щонайдружніше привітали один одного <...> Крас <...> сказав <...>*.

Сему «прощання» дієслово має у поєднанні з *vale*: *vale atque salve* (Pl. Carf. 744) – *бувай здоров і прощай*.

Сема «вияв глибокої пошани, почестей» експлікується у поєднанні дієслова **saluto**, іменника **salutatio** з іменниками у функції об'єкта на позначення осіб, що обіймають високі державні посади – *imperator*, *consul*, *praetor*, *propraetor*, *magister* та інші, мають особливі заслуги перед державою – *debellator*, *superator*, *triumphator*, *victor*, відомих політичних, культурних діячів: *non salutabant modo uniuersi circumfusi, sed contingere pro se quisque uictrices dextras consulum cupientes* (Liv. 28.9.6). – *Ті,*

хто зібралися навколо, не лише вітали їх: кожен хотів доторкнутися до переможної десниці консулів. Ubi salutatio defluxit, litteris te involvo (Cic. Fam. 9.20.3). – *Як тільки привітання закінчилось, я поринув у літературні заняття*.

Сему «ушанування пам'яті померлих» має дієслово **salveo** в поєднанні з іменниками у функції суб'єкта **cinis, fatum, caedes, funus**: *salve, sancte parens: iterum salve, recepti // nequiquam cineres, animaeque umbraeque paternae* (Verg. A.5.78) – *Вітаю, святій батьку, ще раз вітаю даремно врятований прах твої, батькові міні і душі*.

Сему «поклоніння богам, ідолам» має слово **saluto** у співвідношенні з іменниками **deus, idolon, staticulum, signum, simulacrum**, власними іменами богів, божеств: *signa manus dextras ostendunt attenuari // Saepe salutantum tactu* (Lucr. 1.318). – *І праві руки у статуї постійно худіють від припадання до них (від доторкання тих, хто вишановує)*.

Сполучуваність лексеми *salus* показала, що SALUS властиві насамперед онтологічні характеристики (*salus est, salus non est, nulla salus est*), фінальні характеристики (*pro salute, causa salutis, ad salutem*), об'єктно-адресатні характеристики (*salutem dare*), характеристика належності (*mea salus*), характеристика релятивності (*salus rei publicae, salus corporis*); натомість SALUS не має якісних, оцінних, процесуальних характеристик: SALUS не є амбівалентним, не може бути хорошим чи поганим, воно є ідеальним, благом, вершиною людського існування, в нього експліцитно закладена позитивна якісно-оцінна характеристика, до нього можна і треба прагнути; це стан, який або існує, або не існує, а людина чи частини її тіла, чи група осіб можуть перебувати або не перебувати в цьому стані.

Висновки. Аналіз синтагматики слів, які вербалізують субконцепт SALUS, дав змогу визначити, що інтегрованою семою цього субконцепту є «брак впливу негативних фізичних чинників». Змоделюємо семантичне поле субконцепту SALUS, в основу якого покладено принцип семантичної близькості/віддаленості від інтегрованої семи та частотність набуття певних значень номенів концепту.

Ядро семантичного поля субконцепту SALUS становлять семи, які цілковито дублюють інтегровану сему: «набуття здорового стану/одужання»; «стан здоров'я тіла загалом та частин тіла»; «стан гарного самопочуття»; «благополуччя людини»; «благополуччя народу».

Приядерну зону становлять семи, в яких яскраво виявляється інтегрована сема, однак вона має певні семантичні звуження або розширення: «цілющі властивості, цілющі функції»; «користь для здоров'я»; «лікування»; «порятунок, спасіння життя»; «збереження життя».

До ближньої периферії належать семи, в яких інтегрована сема набула ознак вторинної номінації: «стан задоволення, приємний стан»; «порятунок від неприємностей»; «неушкодженість».

До дальньої периферії входять семи, які втратили зв'язок з інтегрованою семою: «ушанування»; «побажання благополуччя (добра, здоров'я) у формулах етикету»; «вітання з модальним відтінком захоплення, задивування чимось, почуття радості від побаченого, згаданого»; «привітання/прощання як норма етикету»; «вияв глибокої пошани, почестей»; «ушанування пам'яті померлих»; «поклоніння богам, ідолам».

Перспективу подальших наукових розвідок логічно вбачаємо в аналізі синтагматичних зв'язків лексем-вербалізаторів інших субконцептів концепту ЗДОРОВ'Я в латинській мові.

Література:

1. Васильєв В.П. Концепт та інтерпретаційні компоненти словесного значення. Єкатеринбург, 2005. С. 43–51.
2. Лінгвістичний енциклопедичний словник / за ред. В.М. Ярцевой. Москва : Радянська енциклопедія, 1990. 672 с. URL: <http://tapemark.narod.ru/les/447d.html>
3. Мартинюк А.П. Концепт у дискурсивній парадигмі. *Вісник Харківського національного університету. Серія "Романо-германська філологія"*. 2006. № 725. С. 9–12.
4. Попова З.Д., Стернін Й.А. Поняття «концепт» в лінгвістичних дослідженнях. Воронеж, 2000. 30 с.

Mylyk O. Syntagmatic relations of words representing the subconcept SALUS in the Latin language

Summary. Encountering the present-day problems of modern linguistics, it has become obvious that the study of the national specifics of linguistic and speech phenomena are being widely under research. Thus, the close connection with the categories of mental, ideological, axiological orders makes it possible to refer the concept HEALTH to the key concepts of culture being quite necessary for those who study language and culture. The article aims to contribute to the study of a new segment of linguistic and conceptual pictures of the ancient Romans, to the further study of the mechanisms of verbalization of the linguistic picture of the world, primarily by lexical language level, as well as to the integrated description of the one the most culturally important concepts of ancient Roman ethnic consciousness. It is through the prism of syntagmatics, a universal way of studying concepts that enables updating conceptual information to the extent

involved in the classification units of language, we have almost accurately revealed the features of the linguistic manifestation of existential phenomena to which the concept HEALTH belongs. The meaning of the concept HEALTH is explained through the extended syntagmatic connections of the words representing the subconcept SALUS. Thus, to identify insufficiently covered aspects of the concept HEALTH analysis in the Latin language, namely the definition of additional cognitive features, the article applies to a deeper analysis of the syntagmatic connections of the words representing the one of the three studied subconcepts – SALUS. The article focuses mainly on the analysis of syntagmatic relations of words representing the subconcept SALUS in the Latin language. It gives a deep insight into a better understanding of different semes combinations that have also resulted in accurate defining of the integrated seme and made it possible to better analyze the ability of the lexeme salus to be combined in different contexts. It all has provided us with the possibility to determine the inherent characteristics of the subconcept under research. Also, the article outlines the semantic field of the subconcept SALUS, its core and core area as well as its near and far peripheries. Due to the revealed results, some additional cognitive features for a more detailed analysis of the concept HEALTH in the Latin language have been identified. The analysis of syntagmatic connections of words representing other subconcepts of the concept HEALTH in the Latin language can fairly serve as a prospect of further scientific researches.

Key words: Latin language, subconcept SALUS, syntagmatics, semantic field, core and core area of the semantic field, near and far peripheries of the semantic field.

Оробінська Р. В.,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри германської філології

Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

ФУНКЦІЇ ІМПЕРАТИВНИХ РЕЧЕНЬ У ДІАЛОЗІ СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ ФІЛЬМІВ

Анотація. Статтю присвячено вивченню комунікативних функцій імперативних речень, які реалізовано в діалогічному мовленні сучасних німецьких фільмів. Імперативне речення розглядається як інструмент вербалізації прямої комунікативної дії – волевиявлення персонажів. У зв'язку з цим у роботі спрямовано розширений погляд на поняття імперативного речення як мовної одиниці. Під цим поняттям нами розглядається предикативна одиниця, за допомогою якої мовці реалізуються висловлювання імперативного змісту. До таких мовних одиниць, зокрема, належать прості, еліптичні й складні структури імперативних речень, різної складності розповідні, інфінітивні одиниці, звертання й словосполучення, вживання яких надає висловлюванню наказового змісту. Встановлений перелік мовних засобів реалізації волевиявлення проаналізовано з точки зору комунікативних функцій їх вживання в діалогічному мовленні персонажів сучасного німецького кіно. Саме художній фільм як засіб мистецького відображення об'єктивної реальності дає змогу відсторонено поглянути на ситуацію спілкування мовців й адекватно оцінити комунікативну роль та зміст мовних одиниць, використаних у процесі спілкування персонажів. Встановлення комунікативних функцій проаналізованих речень здійснено шляхом визначення особливостей їх ситуативного вживання, тобто з урахуванням позамовних факторів впливу на ситуацію спілкування: емоційного стану мовців, їхніх міжособистісних стосунків, комунікативного наміру та умов, за яких відбувається спілкування. Шляхом вивчення ситуативних особливостей вживання речень у діалогічному мовленні персонажів сучасного німецького кіно було встановлено, що імперативні речення можуть вживатись для висловлення нагадування співрозмовникові про необхідність виконання певної діяльності, вираження прохання, інструктажу та безпеліційного наказу. На комунікативні функції встановленого переліку мовних одиниць впливає смислова й структурна варіативність їх вираження в діалозі. Однак доведено також, що одного й того самого комунікативного спрямування в діалозі можуть набувати різні імперативні речення.

Ключові слова: речення, імперативне речення, модель, структурно-семантична модель, функція, комунікативна функція.

Постановка проблеми. Антропоцентричність сучасної лінгвістики та її спрямованість на визначення ролі й особливостей реалізації мови й мовних одиниць у процесі комунікації людей вказує на необхідність встановлення інвентаря мовних засобів реалізації певних комунікативних намірів. Основним засобом реалізації волевиявлення як однієї з конверсаційних комунікативних стратегій є мовні одиниці, а саме імперативні речення. Розвиток мови та вплив на її розвиток соціальних

і культурних чинників зумовлює залучення до мовного інвентаря нових мовних одиниць, які поряд із традиційними одиницями в мовленні виконують подібну функцію. З точки зору нашого дослідження такими засобами слугують мовні одиниці, що реалізують у мовленні функцію імперативного висловлювання. Імперативне речення як об'єкт наукового аналізу досліджувалось у роботах багатьох мовознавців (В.Г. Адмоні, Ю.Д. Апресяна, Н.Д. Арутюнової, Л.С. Бархударової, Н.Ю. Вихованця, А.П. Загнітка, В. А. Звєгінцева, О.С. Кубрякової, О.І. Москальської, І.Я. Харитонової). Воно стало об'єктом дослідницької уваги також західних лінгвістів (Н. Brinkman, P. Eisenberg, U. Engel, J. Erben, H. Glinz, G. Helbig, J. Buscha).

Незважаючи на інтерес учених до питання про особливості функціонування мовних одиниць, безперервний розвиток мови й інвентаря мовних засобів реалізації комунікативної взаємодії вказують на необхідність виявлення особливостей реалізації імперативних речень у діалогічному мовленні. *Об'єктом* дослідження є імперативні речення, які вживаються в мовленні персонажів сучасних німецьких художніх фільмів. *Предметом* вивчення є функції імперативних речень у діалозі.

Метою статті є встановлення комунікативних функцій імперативних речень у мовленні персонажів сучасного німецького кіно. Для досягнення цієї мети нами визначено два завдання: 1) встановити мовні одиниці, які в персональному мовленні реалізують висловлювання імперативного змісту; 2) визначити комунікативні функції цих речень.

Виклад основного матеріалу. Імперативне речення (від лат. *imperativus* – наказовий) – це мовна одиниця, яка «використовується для реалізації прямих мовленнєвих актів» [1, с. 183]. Тобто імперативне висловлювання – це висловлювання, яке вже є дією – прямим засобом впливу на співрозмовника [5, с. 4]. Для реалізації такої комунікативної дії в діалозі персонажів німецького кіно використовуються прості, еліптичні, номінативні та складні речення.

Прості речення. Прості речення для реалізації наказового висловлювання вербалізуються на основі двох видів простих предикативних структур: 1) із предикативом у формі імператива; 2) з предикативом у формі дієслова *lassen*.

До першої групи належать речення, які здебільшого у препозиції мають обставину часу: *Jetzt hör mal auf!* [11, 00:51]. Речення з дієсловом *lassen* за змістом майже рівнозначні тим, що належать до першої групи: *Wir lassen sie nich' im Stich* [10, 00:26]; *Lass mich die doch tragen*. У першому та другому прикладах спонукальна сила речень є однаковою.

Еліптичні речення реалізують себе на основі одного або кількох слів, які містять найбільш важливу інформацію для вираження наказу: *Schön. Dann raus* [10, 00:03]. Еліптичне

імперативне речення в персонажному діалозі реалізується на основі дієслів у формі імперативу, інфінітивних словосполучень, звертань, обставин або додатків.

– V! (дієслова): *Komm mit* [13, 01:02] – наказ виражається шляхом вказівки на спосіб або форму виконання дії;

– N! (звертання): *Anette!* (Im Juli, 0:08) *Marco!* [13, 01:08] – речення вказує на особу, якій адресовано наказ щодо виконання певної дії. Такі речення вживаються, якщо зміст прохання або наказу вже сформульовані;

– O! (додаток): *Ende der Diskussion* [11, 00:04] – вказується об'єкт виконання дії, напрямок її здійснення. Вони вживаються, якщо зміст речення зрозумілий із ситуації мовлення;

– Adv! (обставина): *Nach Hause!* [11, 00:05] – речення визначають напрям та умови виконання дії.

Наказ у німецькій мові здійснюється також із використанням складних синтаксичних структур: складносурядних та складнопідрядних речень.

Складносурядні речення вживаються у двох випадках:

1) у випадку поєднання двох простих імперативних основ: *Na, mach schon, stell dich nicht so an!* [11, 00:06];

2) у результаті синтезу імперативного та розповідного речень. [I! + A. = I!] – мовець виражає один наказ діяти. Розповідна частина є засобом інформаційного уточнення імперативної: *Komm schon, das kostet doch nichts* [13, 00:33].

– *Складнопідрядні речення*, що утворюються внаслідок поєднання імперативного головного та розповідного в ролі підрядної його частини реалізують в одному випадку наказове речення, в іншому – розповідне.

[I!, k + A. = I!]: *Setz euch irgendwohin wo ihr noch Platz findet* [13, 00:36]. Головне речення в його структурі виражає наказ до дії, а підрядна частина слугує засобом розширення змісту повідомлення.

Розповідне речення в ролі імператива реалізує себе також на основі речень у супроводі модальних дієслів: *Du musst es deiner Mutter sagen* [11, 01:07] та інфінітивних словосполучень: *Aufwachen!* [09, 00:19]. Значення інфінітива полягає в називанні дії або стану без зв'язку із будь-якою особою [6, с. 199].

Досліджуючи комунікативні особливості реалізації імперативних речень у діалозі, доходимо думки, що всі визначені вище види речень, які використовуються для реалізації наказу, можна умовно поділити на дві групи: 1) речення, що вербалізують волевиявлення; 2) речення, що вживаються для висловлення безапеляційного наказу.

До першої групи належать речення, які реалізують себе на основі імперативних предикативних структур: *Komm mal!* [13, 00:18]; *Ziehen Sie unsere Form an!* [09, 00:13]; *Regeln Sie das unter sich* [13, 00:19]. У мовленні такі речення виконують здебільшого функцію нагадування.

У типовій комунікативній ситуації 1 (висловлення рекомендації) з фільму «Der Krieger und die Kaiserin» Сесіль вживає імперативне речення з метою примусити свого друга підійти ближче до будівлі магазину, де вона нещодавно зустріла свого рятівника. Її висловлювання містить інструкцію щодо виконання дії.

Sissi: Dann komm her! Bist du sicher?

Otto: Komm! [10, 00:47].

Іменні частини мови вживаються для *нагадування* співрозмовникові про необхідність виконання певних інструкцій. Вони використовуються, якщо мовець попередньо обізнаний із завданням, а вказівка на особу або предмет дії сприяють конкретизації умов наказу.

У комунікативній ситуації з фільму «Die Welle» для того, щоб вказати Моні на її помилку в дотриманні правил офіційного спілкування з вимогою виправитись, Райнер звертається до неї на ім'я. Називаючи співрозмовника по імені, чоловік вимагає дотримання раніше зумовлених домовленостей.

Mona: Gehst du nicht etwas zu weit?

Rainer: Mona.

Mona: Gehst du nicht etwas zu weit, Herr Wenger? [13, 00:14].

Обидва співрозмовники та учні, які знаходяться поруч, обізнані з нещодавно обговореними правилами про необхідність називати вчителя офіційно, а не по-товариському, як вони це робили раніше. Райнер називає дівчину на ім'я з метою *нагадати* про ці правила. Загострення уваги на її особі дає Моні зрозуміти комунікативну мету співрозмовника.

Речення з дієсловом *lassen*: *Lassen das wetten!* [11, 00:14] здебільшого вживаються для вербалізації *прохання* дозволити реалізувати плани мовця. Як приклад реалізації прохання на основі предикативної структури з дієсловом *lassen* може слугувати комунікативна ситуація з фільму «Mondscheinkinder» Ліза. Уривок із діалогу демонструє розмову Сімона й Лізи, в якій дівчина просить хлопця не розмовляти, а просто насолоджуватись красою нічного неба:

Lisa: Lass uns einfach nur hier sitzen.

Simon: Okay [11, 00:51].

Імперативне речення *lass uns einfach nur hier sitzen* виражає найбільш ліберальну форму вираження волевиявлення мовця – прохання. Вибір саме такого речення в цій комунікативній ситуації зумовлений умовами спілкування молодих людей – приязні міжособистісні стосунки близькі до кохання, за яких неможливо використовувати категоричні форми волевиявлення.

Більш категоричними за імперативною спрямованістю є складні речення, в основі яких міститься висловлювання: *ihre/deine Aufgabe ist/besteht....* Такі речення характеризуються своєрідністю сфери вживання, реалізуючись, як правило, в умовах офіційного спілкування і використовуються в основному для реалізації *інструктажу*. Як приклад можемо навести діалог-розмову професора-керівника психологічного експерименту з фільму «Das Experiment», який, координуючи своїх підлеглих, проводить інструктаж для учасників експерименту.

Professor: Meine Herren. Sie sind jetzt die Wärter einer Strafveranstaltung. Ihre Aufgabe besteht darin für Ruhe und Ordnung zu sorgen. [9, 00:14].

Речення *ihre Aufgabe besteht darin für Ruhe und Ordnung zu sorgen* містить дві частини: одна активізуюча, а інша – інформативна. За допомогою активізуючої частини речення мовець намагається підготувати співрозмовників до необхідності сприйняти наступну інформацію як найбільш важливу для сприйняття та подальшого виконання. Це дає змогу зосередити увагу співрозмовника та забезпечити його увагу для точного виконання розпоряджень.

Для інших видів складних синтаксичних структур, які використовуються з метою вираження волевиявлення, не характерна зміна функціональних властивостей. Поєднуючи в одному кілька імперативних речень: *Na, mach schon, stell dich nicht so an!* [11, 00:23] або синтезуючи питальну та розповідну основи: *Komm schon, das kostet doch nichts* [13, 00:33]; *Setz euch irgendwohin, wo ihr noch Platz findet* [13, 00:36], мовці лише розширюють кількість дій, до виконання яких примушують співрозмовника, але не змінюють функцій висловлювання. При

цьому висловлювання здебільшого втрачає функцію інструктажу, набуваючи дещо іншої – наказу з елементами прохання.

Прикладом може слугувати розмова хлопця та дівчини, в процесі якої Марко намагається відволікти дівчину від роботи за комп'ютером й звернути, зрештою, увагу й на нього.

Marko: *Jetzt lass doch mal den Scheiß, komm mal her.*

Karo: *Ich habe keinen Bock jetzt* [13, 00:33].

Одне імперативне речення *jetzt lass doch mal den Scheiß, komm mal her* спрямоване вербалізувати кілька розпоряджень, що відтворюють послідовність дій, які, за бажанням мовця, має виконати дівчина. Незважаючи на категоричність лексичного наповнення висловлювання й різкість його інтонаційного супроводу, сама ситуація, в межах якої воно реалізується, не створює передумов для реалізації інструкції чи категоричного наказу. З огляду на близькість міжособистісних стосунків мовців, висловлювання, швидше, вербалізує прохання.

Зміни комунікативних властивостей імперативних речень відбуваються у тих випадках, коли мовці вербалізують висловлювання, що обмежує локально-темпоральні умови їх реалізації. Вони виражають рішучий намір мовця змусити співрозмовника виконати певні дії. Так реалізуються себе мовні одиниці, відтворені на основі структурно-семантичних моделей:

– Adv!: *Sofort! Raus!* (Im Juli, 01:17), *Nach Hause!* [11, 00:07];

– Adv + VImp!: *Jetzt sei bitte ruhig* [13, 00:15];

– (Adv+Vinf): *Raus treten!* (Das Experiment, 00:33); *Raus gehen!* [8, 00:37].

– VInf. + (E): *So, meine Herren, frühstücken!* [13, 00:45]; *Aufwachen!* [11, 00:06].

Ці речення вживаються для висловлення **безапеляційного наказу**, що вербалізує бажання мовця змусити співрозмовника за будь-яких умов та обставин виконати необхідні дії. Речення, які містять чітку вказівку на напрям виконання дії, передають ігнорування мовцем суб'єктивних інтересів співрозмовника, завдяки чому набувають ознак безапеляційності.

Прикладом може слугувати суперечка з фільму «Die Welle», в межах якої учитель, намагаючись припинити неприємну розмову між учнями, яку вони розпочали прямо на уроці, вимагає негайно заспокоїтися.

Kevin: *Was willst du von mir, Ossi?*

Karo: *Jetzt mach halt mit*

Kevin: *Von dir lass ich mir gar nicht sagen.*

Marko: *Pass auf was du sagst, du Assi.*

Rainer: *Jetzt sei bitte ruhig. Kommt, nehmt mal alle Sachen von euren Tischen. Und ab jetzt redet derjenige dem ich das Wort erteile* [13, с. 183].

В умовах загострення словесної боротьби потрібен радикальний засіб зупинити конфлікт. За допомогою речень *jetzt mach halt mit* та *jetzt sei bitte ruhig* Каро і Райнер висловлюють вимогу припинити суперечку.

Подібними за комунікативними функціями є імперативні речення, які вербалізуються на основі інфінітивних структур. Ці речення відтворюють безапеляційний наказ, який не може бути оскаржений. Прикладом може слугувати **комунікативна ситуація з фільму «Sophie Scholl. Die letzten Tage»**, в межах якої Ханс намагається змусити товаришів точно дотримуватися його особистих розпоряджень.

Willi: *Wien ... München ... und dort Augsburg. Waren das wirklich die letzten Umschläge?*

Sophie: *Ja.*

Hans: *Fertig. Briefe verteilen. Matrizen vernichten* [12, 00:07].

Як керівник підпільної організації Ханс дає доручення своїм підлеглим, які вони мають виконати для забезпечення ефективності подальшої роботи їхньої організації. Його висловлювання *Briefe verteilen. Matrizen vernichten* вербалізуються як засіб висловлювання безапеляційного наказу, який не терпить заперечень і варіантів.

Висновки. У німецькій мові реалізація волевиявлення може здійснюватися за допомогою трьох видів синтаксичних структур: власне імперативних речень, розповідних та інфінітивних структур. Залежно від структурного вираження та змістовного наповнення предикативної одиниці імперативне речення може вживатись для висловлення нагадування співрозмовникові про необхідність виконання певної діяльності, вираження прохання, інструктажу або ж безапеляційного наказу. Однієї й тієї ж самої комунікативної функції в діалозі можуть набувати різні імперативні речення.

Перспективою подальших розробок у цьому напрямі може бути детальний аналіз особливостей вживання імперативних речень з урахуванням гендерного фактора або офіційності/неофіційності умов комунікації.

Література:

1. Вельман Х. Грамматика немецкого языка. Звук. Слово. Предложение. Текст. Москва : Московский Лицей, 2009. 568 с.
2. Милосердова Е.В. Структура побудительных предложений в современном немецком языке : автореф. Дис=с. ... канд. филол. наук : 10.02.04 «Германские языки». Ярославль, 1973. 27 с.
3. Михайлов Л.М. Немецкий язык грамматика устной речи : [учебн. пособие для вузов]. Москва : Астрель, 2003. 352 с.
4. Тарасова Е.А. Коммуникативная компетенция и выражение волеизъявления в немецком языке. *Вестник ВГУ. Воронеж: Изд-во Воронежского гос. ун-та.* 2005. № 1. С. 97–104.
5. Admoni W. Der deutsche Sprachbau. Theoretische Grammatik der deutschen Sprache: [3 verarb. Und erw. Aufl.]. L. : Prosveschtenije, 1960. 263 S.
6. Dürscheid Ch. Syntax: Grundlagen und Theorien : [Lehrbuch]. Wiesbaden : VS, Verl. für Sozialwiss, 2005. 242 S.
7. Engel U. Syntax der deutschen Gegenwartssprache. Berlin, 2009. 309 S.
8. Moskalskaja O.I. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Moskau: Hochschule, 1975. 366 S.

Джерела ілюстративного матеріалу:

9. Das Experiment, Regie: Oliver Hirschbiegel. Deutschland: Fanes Film, Senator Film Produktion GmbH, Seven Pictures, Typhoon AG, 2001. 119 Min.
10. Im Juli, Regie: Fatih Akın. Deutschland : Bavaria Film International, Wüste Filmproduktion mit Filmförderung Hamburg, 2000. 95 Min.
11. Mondscheinkinder (Spielfilm), Regie: Manuela Stacke. Deutschland : Mathias Film Luna Film, 2006. 87 Min.
12. Sophie Scholl – Die letzten Tage (Spielfilm), Regie : Marc Rothemund. Deutschland: Goldkind Filmproduktion GmbH & Co. KG (München), Broth Film (München); in Co-Produktion mit: Bayerischer Rundfunk (BR) (München), Bayerischer Rundfunk (BR)/Arte (München), Südwestrundfunk (SWR) (Stuttgart), Arte Deutschland TV GmbH, Baden-Baden, 2005. 116 Min.
13. Die Welle (Spielfilm), Regie : Dennis Gansel. Deutschland: Rat Pack Filmproduktion GmbH, Constantin Film Produktion, 2008. 107 Min.

Orobinska R. Functions of imperative sentences in the dialogue of modern German feature films

Summary. The article is devoted to the study of communicative functions of imperative sentences, which are realized in dialogic speech in modern German films. Imperative sentence is considered as a tool for verbalization of direct communicative action – the expression of the will of characters. In this regard, the paper focuses on the concept of imperative sentence as a linguistic unit. Under this concept, we understand the predicative unit by which speakers realize expressions of imperative content. Such language units, in particular, include simple, elliptical and complex structures of imperative sentences, narrative, infinitive units of different complexity, phrases, the use of which gives the expression of imperative meaning. The established list of linguistic means of realization of will expression is analyzed from the point of view of communicative functions of their use in dialogic speech of characters in modern German cinema. It is a feature film as a means of artistic reflection of objective reality that allows to look at the situation of communication of speakers

and adequately assess the communicative role and content of language units used in the communication of characters. Establishment of communicative functions of the analyzed sentences is carried out by determining the features of their situational use, taking into account non-verbal factors influencing the communication situation: emotional state of speakers, their interpersonal relationships, communicative intent and conditions under which communication takes place. The study of the situational features of sentences in dialogic speech of characters in modern German cinema shows that imperative sentences can be used to remind the interlocutor of the need to perform certain activities, express requests, instructions and unappealable orders. The communicative functions of the established list of language units are influenced by semantic and structural variability of their expression in dialogue. However, it is also proved that different imperative sentences can acquire the same communicative direction in dialogue.

Key words: sentence, imperative sentence, model, structural-semantic model, function, communicative function.

Оськіна Н. О.,*кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри західних і східних мов та методики їх навчання**Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського***Нікітіна Т. В.,***студентка четвертого року навчання**спеціальності 014 «Середня освіта (мова і література (китайська))»**Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*

ЧЕНЬЮЙ-ЗООНИМ ЯК ЗАСІБ ОПИСУ ОСОБИСТОСТІ ЛЮДИНИ

Анотація. Проблеми фразеології китайської мови, питання систематизації, визначення національно-культурної специфіки та виявлення особливостей фразеологізмів є джерелом пошуків. Проблематика не є вичерпаною, адже багатий фразеологічний фонд китайської мови вимагає подальшого вивчення й пошуку засобів об'єктивного дослідження.

У результаті дослідження наукових педагогічних, методичних та філологічних джерел було визначено, що ченьюй-зоонім як засіб опису особистості людини є універсальним засобом метафоризації, який характеризується яскравою національною специфікою, робить мову виразною та багатю. Національна культурна специфіка ченьюй-зоонімів спирається на звичаї, традиції та особливості побуту народу, міфологію, літературу, історичні події Китаю.

У результаті проведеного дослідження, а також послугуючись методами аналізу, синтезу та суцільної вибірки з лексикографічних джерел, ми відібрали 188 ченьюй-зоонімів як засобів опису особистості людини, що допомогло встановити їхні семантичні, структурно-семантичні особливості, єдність, та визначити засоби їх метафоризації.

У рамках семантичної класифікації ченьюй-зоонімів як засобів опису особистості людини, ми отримали такі результати: фразеологічні одиниці, які мають негативну конотацію, становлять 51%, нейтральну конотацію – 27%, та позитивну конотацію – 22% від кількості досліджуваних фразеологічних одиниць.

Розроблено класифікацію ченьюй-зоонімів як засобів опису особистості за структурним принципом та розкрито як і приналежність ченьюй до певної структурно-тематичної групи, як і засоби метафоричної оцінки. За результатами ми отримали: іменникові ченьюй становлять 43%, прикметникові ченьюй – 17%, дієслівні ченьюй – 40%. Усі ченьюй-зооніми як засоби опису особистості людини були представлені 17 тематичними підгрупами, серед яких найчисельнішими є підгрупи «негативні якості людини» та «поведінка та вчинки людини».

Ключові слова: фразеологізми, фразеологія, зоонім, ченьюй, компонент-«тварина», засоби опису, китайська мова.

Фразеологізми китайської мови – це спадщина минулого, де яскраво виражений національний компонент.

Ма Гофань

Постановка проблеми. Як один із великих класів фразеологічних одиниць ченьюй (китайською – 成语; пін'їнь – chéngyǔ; буквально «готовий вираз») є частиною китайської

культури. У сучасній лінгвістиці приділяється особлива увага засобам передачі та опису властивостей та особистості людини. Одним із таких засобів є зоонім, який відіграє роль ключового компонента в процесі символізації різних характеристик людини у складі фразеологічної одиниці. Дослідження ченьюй-зоонімів як класу фразеологізмів дає змогу більш детально вивчати засоби метафоричної оцінки, фразеологічні тонкощі та менталітет китайської держави.

Зоонім може також мати такі синонімічні поняття, як «ані-малізм», «зооморфізм». Під цими термінами розуміють найменування птахів, тварин і комах у певному складі мови, тому й фразеологічна одиниця із цим компонентом стає універсальним засобом метафоризації. Також всередині структури фразеологічної одиниці компонент «тварина» характеризується яскравою національною специфікою: коло тварин, які зафіксовані у фразеологізмах китайської мови, та властиві їм національно-культурні ознаки є індивідуальними та відрізняються від інших. Різноманітність тварин визначає багатство й дивину їхньої поведінки, що дає широкий метафоричний простір для фразеологічних одиниць (далі – ФО).

Використання ченьюй із компонентом-зоонімом як засіб опису особистості людини, відповідно, є абстрактним переносом певного признака тварини на особистість. Функціонування цих ФО є однією з форм відображення дійсності та відіграє важливу роль у вивченні китайської мови. Це зумовило необхідність детально дослідити ченьюй із компонентом-зоонімом як засобом опису особистості людини. Стаття робить певний внесок до систематизації ченьюй-зоонімів як засобів опису особистості людини у сучасній китайській мові, а також до визначення своєрідності китайської мови, розуміння національно-культурної специфіки та вивчення грамотної комунікації в сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зауважимо, що питання дослідження ФО з компонентом-зоонімом у сучасній китайській мові є малорозробленим, хоча в науці існує накопичений досвід вивчення окремих аспектів цього питання. Вивченню загальних аспектів фразеології та лексикології китайської мови, у тому числі й визначенню національно-культурної специфіки та компонента-зооніму в складі ФО, присвячені дослідження П. Ветрова, І. Войцехович, В. Горелова. Серед зарубіжних (китайських) науковців та дослідників присвятили свої праці фразеології 马国凡, 徐国庆 тощо, та окремо досліджував клас ченьюй 马国凡.

Мета статті полягає у визначенні структурної та семантичної специфіки ченьюїв-зоонімів як засобів опису особистості людини в сучасній китайській мові, їх аналізі та класифікації.

Досягнення мети потребує вирішення таких завдань:

- 1) визначити поняття «ченьюй»;
- 2) виокремити структурні та стилістичні особливості ченьюїв-зоонімів як засобів опису особистості людини;
- 3) дослідити значення компоненту «тварина» та національно-культурну специфіку ченьюїв-зоонімів у сучасній китайській мові.

Виклад основного матеріалу. Попереднє дослідження наукових лінгвістичних, фразеологічних та інших мовознавчих джерел дозволило визначити фразеологію китайської мови як «розділ науки про мову, що вивчає стійкі мовні звороти та є терміном для визначення сукупності фразеологізмів». Як зазначає П. Ветров, поняття «фразеологія» (*«phraseology»*) було запозичено із західних мов, коли китайські мовознавці в багатьох питаннях стали активно звертатися до іноземних лінгвістичних джерел і традицій. Фразеологія є нетрадиційним поняттям у Китаї, не виділяється в самостійний розділ, а розглядається тільки в рамках лексикології. Майже до середини ХХ століття в Китаї приділялося мало уваги вивченню фразеології. Тому ситуація з обсягом фразеологічного фонду і принципами класифікації ФО в китайській науці є неоднозначною [1; 2].

Ченьюй (китайською – 成语) – це стійкі фразеологічні словосполучення, найчастіше у вигляді чотирискладових фразеологічних одиниць-ідіом, які побудовані за нормами давньокитайської мови. Ченьюй 成语 перекладається як «готовий вираз», тому що переклад термінологічного компонента 成 (чень) можна визначити як «готовий», а 语 (юй) – «вираз». Ченьюй стає стійким виразом, який вживається протягом століть, походить із минулого, має просту та лаконічну форму. Кількість ченьюй у китайській мові досить значна. «Великий словник китайських ченьюй», виданий Шанхайським видавництвом словникової і довідникової літератури, нараховує майже 18 000 фразеологізмів ченьюй, з яких до часто вживаних можна зарахувати приблизно 3000 ченьюй.

Як зазначає І. Войцехович, однією з структурно-граматичних особливостей та найхарактернішою рисою ченьюй є те, що «в межах ченьюй фіксуються граматичні та лексичні норми веньянь, в основі якого лежить давньокитайська мова». У сучасній китайській мові ченьюй функціонує як слово, окремий член речення, незважаючи на те, що за структурою являє собою словосполучення чи речення [2, с. 18].

Дослідивши роботи китайських науковців, можна виділити такі загальні властивості ченьюй: чітка структура (у межах фразеологічної одиниці кожен складовий член фразеологічного поєднання використовується тільки в певній формі, яку не можна довільно змінювати), цілісне значення та стійкість (ФО є синтезом творів літератури, їх неможливо зрозуміти на основі буквального значення та не можна вносити зміни в компоненти ченьюй), вживання протягом століть, національний характер змісту, сильна стилістична функція (ченьюй можуть вартувати кількох прикметників) [1; 3].

Також дослідження дало змогу визначити національно-культурний зміст та сутність зооніму в складі ченьюй. Китайський лексиколог Ма Гофань (马国凡) пише, що «ченьюй – це спадщина минулого, де яскраво виражений національний компонент». Тому можна виділити характерні національно-культурні

компоненти ченьюй: звичаї, традиції й світобачення народу, особливості побуту, історичні події Китаю [4].

У сучасній лінгвістиці приділяється увага засобам передачі опису особистості людини. Одним із засобів є компонент-зоонім, який відіграє роль у символізації характеристик людини в складі ФО. Під цим терміном розуміють найменування тварин, птахів і комах. Усередині ченьюй компонент-зоонім характеризується національною специфікою: коло тварин, які зафіксовані у ФО китайської мови, властиві їм національно-культурні ознаки є індивідуальними та відрізняються від інших мов [5].

Компонент-зоонім у структурі ченьюй широко представлений у китайській мові. Основними критеріями його появи є анімізм (природне явище: люди та тварини мають власні звички й навички, що дає певний метафоричний простір), тотемізм (священне ставлення до тварини) і біологічне споріднення тварин і людини. Відповідно до цього, внутрішня форма ченьюй-зоонімів сприймається через образ тварини. Опис зовнішності, дій і стану тварин використовується як образний стрижень для характеристики дій і вчинків людей у різних ситуаціях. Зооніми, які існують у ченьюй як засоби опису особистості, є відображенням контактів із тваринами, спостережень за ними, йдуть у далеке минуле, до звичаїв, традицій та вірувань китайського народу [5].

Якщо говорити про конотацію ченьюй-зоонімів як засобів опису особистості людини, вона є емоційно-експресивною, бо пов'язана з почуттями й висловлює ставлення мовця. Тому існує суб'єктивність зарахування цих ченьюй-зоонімів до певної групи, бо їх конотація виявляється через індивідуально-емоційне сприйняття. У результаті використаних методів аналізу, синтезу та суцільної вибірки з лексикографічних джерел «Китайсько-російський фразеологічний словник» та «中华成语大词典» було відібрано 188 ченьюй-зоонімів як засобів опису особистості людини (див. рисунок 1) [6; 7].

Рис. 1

Згідно з цим, ченьюй-зооніми як засоби опису особистості людини, котрі мають негативну конотацію, становлять 51% від досліджуваних (96 ФО з 188), нейтральну конотацію мають 27% (51 ФО з 188), позитивну конотацію мають 22% (41 ФО з 188). Виходячи з розрахунків, можна стверджувати, що серед відібраних ченьюй-зоонімів як засобів опису особистості людини переважає негативна конотація. Своєю чергою нейтральна та позитивна конотації наближуються до рівного процентного значення.

Також на основі вибірки 188 ФО була зроблена класифікація за структурним принципом. Згідно з нею, ченьюй-зооніми як засоби опису особистості людини поділяються на іменникові, прикметникові та дієслівні, які своєю чергою поділяються у сумі на 17 тематичних підгруп (Таблиця 1).

Таблиця 1

I. Іменникові	II. Прикметникові	III. Дієслівні
1. Досвід (наявність / відсутність)	1. Типові якості людини	1. Поведінка та вчинки
2. Позитивні якості	2. Фізичний стан людини	2. Емоційний стан
3. Відмінність від інших	3. Стан, якість життя	3. Мовленнєва діяльність
4. Небезпека, обман	4. Зовнішність людини	4. Міжособистісні стосунки
5. Спосіб життя		5. Минулий досвід
6. Статус людини		
7. Група осіб		
8. Негативні якості		

Не можна стверджувати, що класифікація є цілком розробленою, оскільки існує проблема в точному визначенні деяких ченьюй-зоонімів з огляду на їхню метафоричність, суб'єктивно-оцінну, національно-культурну конотацію, специфіку семантики та синтаксичної структури. Тому в деяких випадках ченьюй-зоонім як засіб опису особистості людини може входити водночас до кількох категорій та підгруп. Відповідно до цього, наведені ченьюй-зооніми було класифіковано за їхньою загальною оцінкою.

Отримано такі результати: іменникові ченьюй-зооніми становлять 43%, своєю чергою прикметникові ченьюй-зооніми – 17%, а дієслівні ченьюй-зооніми – 40%. Відповідно, визначено структурно-семантичні особливості, а саме: найчисельнішими є підгрупи «негативні якості людини» та «поведінка та вчинки людини». Розглянемо кілька з них. Наприклад, **негативні якості** людини: «封豕长蛇» у буквальному перекладі «велика свиня і довгий удав» – жорстока та жадібна людина; «佛口蛇心» у буквальному перекладі «уста Будди, серце змії» – лицемірна та підступна людина; «狼心狗肺» – «вовче серце та собачі легені» – жорстока та безсовісна людина; «狗眼看人» – «дивитися на людей очима собаки» – сноб; «害群之马» – «кінь, який весь табун псує» – порушник спокою, баламут; «鼠肚鸡肠» – «циуряча утроба і курячі кишки» – дріб'язкова людина; «虎头蛇尾» – «голова тигра, хвіст змії» – ледача людина;

Поведінка та вчинки, які пов'язані з тваринним апетитом та жадібністю: «狼吞虎咽» у буквальному перекладі «ковтати, як вовк» – жадібно пожити, мати вовчий апетит; «蚕食鲸吞» – «вгризтися подібно шовкопряду й заковтнути подібно киту» – жадібно пожити, жерти; «巴蛇吞象», «蛇欲吞象» та «人心不足蛇吞象» – «змія, яка намагається проковтнути цілого слона» – дуже жадібна людина;

Також описують **нерішучість та боягузтво** людини перед обов'язками або вчинками: «如鸟兽散» та «作鸟兽散» у буквальному перекладі «розсіюватися як зграя птахів або звірів» – у паніці та жаху тікати; «狐潜鼠伏» – «ховатися подібно лисиці й миші»; «狐疑不决» – «як лисиця сумнівається» – не знати, на що зважитися; «狼顾狐疑» – «озиратися як вовк, сумніватися як лисиця» – боятися і не зважуватися.

Необдуманість до наслідків: «杀鸡取卵» у буквальному перекладі «вбити курку, яка несе золоті яйця» – не думати про майбутнє, піклуватися тільки про миттєву вигоду; «飞蛾扑火» – «метелик летить гасити вогонь» – йти на неминучу загибель; «贪蛇忘尾» – «жадібна змія забуває про хвіст» – хапатися за будь-яку вигоду, не думаючи про наслідки.

Зовнішній вигляд, поведінка: «鹅行鸭步» у буквальному перекладі. «ходити як гусак, крокувати як качка» – брести,

шкунтильгати; «老牛破车» – «старий бик запряжений у зламаний віз» – рухатися черепашачими темпами, повільно працювати; «龙行虎步» – «політ дракона, крок тигра» – робити величний вигляд; «鹤立鸡群» – «стояти як журавель серед курей» – вважати себе кращим за інших.

Необдумані, неправильні вчинки й безвідповідальність: «画蛇添足» у буквальному перекладі «намалювавши змію, малювати їй ноги» – робити зайве, вигадувати, тощо. Одержані результати з прикладами можуть пояснюватися тим, що для людини є характерним прагнути до образного та яскравого виразу, щоб схарактеризувати певний негативний аспект особистості людини.

Висновки. Доходимо висновку, що досліджуваний ченьюй-зоонім – це найчастіше чотирискладова фразеологічна одиниця китайської мови, яка є універсальним метафоричним засобом опису особистості людини, в основі якої є образ тварини та яка в синтезі має яскравий національно-культурний зміст.

Структурний принцип класифікації виявив, що ченьюй-зооніми зі своїм семантичним значенням найчастіше належать до класу дієслівних та іменникових та до підгруп засобів опису поведінки, вчинків та негативних якостей особистості людини. Семантичний (конотаційний) компонент ченьюй-зоонімів є переважно негативним. У результаті розкрито семантично-структурні особливості ченьюй-зоонімів китайської мови, їх єдність та визначено засоби метафоризації ФО китайської мови.

Проблеми фразеології китайської мови, питання систематизації, визначення національно-культурної специфіки та виявлення особливостей фразеологізмів є джерелом пошуків. Проблематика не є вичерпаною, адже багатий фразеологічний фонд китайської мови вимагає подальшого вивчення й пошуку засобів об'єктивного дослідження.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в доповненні класифікації ченьюй-зоонімів та засобів їх використання, а також у розкритті функціонування ченьюй-зоонімів у різних функціональних стилях китайської мови. Стаття робить певний внесок до систематизації ченьюй-зоонімів у сучасній китайській мові, а також до визначення своєрідності китайської мови, розуміння культурної специфіки та вивчення грамотної комунікації китайською мовою в сучасному світі.

Література:

1. Ветров П.П. Фразеология современного китайского языка: Синтаксис и стилистика. Москва: Восточная книга, 2007. С. 368.
2. Войцехович И.В. Практическая фразеология китайского языка. Москва: АСТ: Восток-Запад, 2007. С. 509.
3. 马国凡成语熟语丛书. 呼和浩特: 内蒙古人民出版社, 1978年. 343页。(马国凡. Ченьюй. Серия книг з фразеології. Хух-Хото: Неймену жэньмін, 1978. 343 с.)
4. 马国凡成语简论.- 辽宁: 人民出版社, 1959年. 51页。(马国凡. Коротко про ченьюй. Ляонін: Жэньмін, 1959. 51 с.)
5. Бао Хун. Национально-культурная специфика фразеологизмов в русском и китайском языках. *Фразеология в контексте культуры* / ред. В.Н. Телий. Москва: Языки культуры, 1999. С. 336
6. Му Хуан, Готлиб О.М. Китайско-русский фразеологический словарь. Около 3500 выражений. Иркутск: ИГУ, 2019. 596 с.
7. 郑微莉, 周谦. 中华成语大词典. 北京: 中华, 2016. 1371页。(Чжен Вейлі, Чжоу Цянь. Словник китайських ідіом. Пекін: Чжунхуа, 2016. С. 1371.)
8. Горелов В.И. Лексикология китайского языка. Москва: Просвещение, 1984. С. 190.

Oskina N., Nikitina T. Chengyu-zoonym as a means of description of human personality

Summary. Problems of phraseology of the Chinese language, issues of systematization, determination of national and cultural specifics and identification of features of phraseology are the source of research. The issue is not exhaustive, because a rich phraseological fund of the Chinese language requires further study and search for means of objective research.

The result of the research of scientific pedagogical, methodological and philological sources reveals that Chengyu-zoonym as a means of describing a human personality is a universal means of metaphORIZATION, which is characterized by bright national specifics and makes the language expressive and rich. The national cultural specificity of Chengyu-zoonyms is based on the customs of the state, traditions and peculiarities of people's life, mythology, literature, historical events in China.

As a result of the study, as well as using methods of analysis, synthesis and continuous sampling from lexicographic sources, 188 Chengyu-zoonyms were selected as a means of describing human personality, which helped to establish their semantic,

structural semantic features, their unity, and identify means of metaphORIZATION.

Within the semantic classification of Chengyu-zoonyms as a means of describing human personality, the following results were obtained: phraseological units with negative connotation are 51%, neutral connotation - 27%, and positive connotation – 22% of the number of the studied phraseological units.

The classification of Chengyu-zoonyms as means of describing human personality according to the structural principle is developed, the belonging of Chengyu to a certain structural thematic group is revealed, the means of metaphorical assessment of Chengyu-zoonyms are revealed. As a result, it was found that the noun Chengyu is 43%, the adjective Chengyu – 17%, the verb Chengyu – 40%. All Chengyu-zoonyms as a means of describing human personality were represented by 17 thematic subgroups, among which the most numerous are the subgroups “negative human qualities” and “human behavior and actions”.

Key words: phraseology, phraseology, zoonym, Chengyu, “animal”-component, means of description, Chinese.

*Pavlichenko L. V.,**PhD in Linguistics,**Taras Shevchenko National University of Kyiv*

PRAGMATIC PECULIARITIES OF CONFLICTS RESOLUTION IN THE INTERROGATION DISCOURSE

Summary. The article analyses the discourse of pre-trial investigation as an oral subtype of pre-trial communication of the institutional legal discourse, which is characterized by a number of invariant (constitutive) features and their variations depending on the respective procedural status of interrogated persons (and namely, a suspect, an accused person, a witness, a victim). The constituent features of the DPI [The discourse of pre-trial investigation], which ensure its status as a separate subtype of pre-trial communication, are: the global institutional goal and the goals that follow from it; a status and roles distribution of communicators; a type of social and communicative relations between participants of interrogation; the specific features of the place and the time of communication; stereotypical relevant linguistic, as well as pragmatic and linguistic features; the institutional form of the interrogation as a type of a dialogue communication with the narrative inclusions. The main emphasis of the article is placed on the purpose of the discourse of the pre-trial investigation, that is on the obtaining of the information necessary for the investigation of a case from interrogated persons with different procedural status (suspect, witness, accused, victim). The global purpose is implemented through local goals that determine the relatively stereotypical scenario of the interrogation and the communicative roles of its participants. To further cover various aspects, it is necessary to determine the following main objectives of the interrogation: obtaining and summarizing information about the crime, its circumstances, participants and motives of a crime; establishing the degree of validity of the reported during the interrogation information; the use of communicative actions that may induce the suspect to confess to the crime. The variation of the discourse of pre-trial investigation depends on the procedural status of interrogated persons. The conducted analysis of the material proved, that it is a procedural status of an interrogated person that causes restructuring of the entire interrogation.

Key words: strategy, tactics, investigator, accused, victim, witness.

Introduction. Due to the importance of the institutional discourse as an object of modern linguistic research, at present there is constant and growing interest of modern linguists in the study of its various types. In the Ukrainian and Russian linguistics the following types of institutional discourse are analysed in various aspects: argumentative [27; 1; 3], political [19; 23; 17], artistic [2; 4], business discourse [20], legal and linguistic [18]; scientific [12], pedagogical [7], legal [8; 9; 16; 17]; advertising [11], etc.) in the context of their linguistic, suggestive, manipulative, argumentative, pragmatic, cognitive, semiotic specific features.

The institutional discourse is characterized by a number of linguistically relevant features, the most important of which are the purpose of communication, the representative communicative

function of the participants and the fixed typical circumstances of communication [14].

Summarizing the opinions of scientists, we can conclude about such constitutional features of institutional discourses as the stereotypes of linguistic means, a specific institutional goal and participants as the representatives of the institute agents and the clients. Each institutional discourse is characterized by certain correlation between the status and personal components.

Problems of the language of law are widely discussed by Ukrainian and foreign linguists: Baranov, 1990, 2011; Varnavskikh, 2004; Vasilyanova, 2007; Golev, 1999; Dubrovskaya, 2010; Zaytseva, 2011; Koval, 2006; Kolesnikova, 2007; Skuratovskaya, 2002; Coulthard, 2010; Harris, 1952; Heydon, 2005; Shuy, 1996, and others.

Legal discourse is a kind of institutional discourse that has a clear purpose, defined participants, and a template for the deployment of a communicative situation.

The discourse of pre-trial investigation is a type of legal discourse and one of the types of institutional communication. Compared with the discourse of the court investigation, we do not have a comprehensive linguistic study of DPI. While the issue of linguistic consideration and the study of the peculiarities of the discourse of court sessions originates from the the early years of forensic linguistics, which defines its object as description of the communicative peculiarities of the litigations. The questions of studying the discourse of court sessions, the specifics and functions of judicial discourse, speech strategies in the lawyer's discourse, means of speech influence and arguments have long interested linguists [9; 16; 25; 15]. On the one hand, this discourse is the discourse of individual trials or their stages [2]. On the other hand, judicial discourse is recognized by linguists as a generalizing notion that combines various discourses and allows to identify typical characteristics and general patterns of judicial communication, in particular the discourse of prosecution and defence, the discourse of judges [12], etc.

According to Dubrovskaya [9, p. 10], judicial discourse is a verbal expression of the communication process in the course of a judicial process that is considered in the socio-historical, national-cultural, concrete situational context, taking into account the characteristics and intentions of the communicants. In this case, the ultimate goal of the process is to solve the legal conflict and change the legal situation.

The variation of the pre-trial interrogation discourse according to the procedural status of interrogated persons. The variation of the discourse of pre-trial investigation is determined by the procedural status of interrogated persons.

According to the preliminary analysis of the material as well as the review of special legal literature, it is a procedural status of an interrogated person that causes restructuring of the entire speech interrogation event.

Despite a different procedural status of “a victim” and “a witness”, their communicative behaviour in the discourse of interrogation has common features, since both are usually interested in clarifying the circumstances of the case and in cooperation with an investigator. On the other hand, there are similar scenarios of the behaviour of “suspect” and “accused”, who are often not interested in disclosing a crime and initiate a conflict type of communication. So, such variants of the “investigator-interrogated person” dyad, as “investigator-victim/witness” and “investigator-suspect/accused”, determine the variational realization of the above-mentioned constitutive parameters of interrogation defining its discursive types.

The questioning of a victim and a witness is an example of a non-conflict type of communication, since a victim is the person who is most interested in disclosing a crime or an offence.

In particular, during the interrogation of a witness, the global purpose of the discourse of interrogation is specified by such goals as:

- 1) revealing the circumstances of a crime;
- 2) identification of characteristics of persons who are involved in a crime;
- 3) identification of motives of a crime known to a witness/victim;
- 4) assumptions about their own versions of a crime;
- 5) clarification of relations between victims (or witnesses, if necessary) and suspects or accused persons;
- 6) h) clarification, verification and interpretation of the information provided by a victim/witness.

Such goals are set by the appropriate themes, which correlate with a global goal “to facilitate the disclosure of a case”. The leading concept for such a subset of the DPI is the concept of “cooperation” in the dyad “investigator-witness” and the concept of “protection” in the dyad “investigator-victim”, their pragmatic and linguistic potential being realized through means of positive courtesy as courtesy of cooperation, understanding and encouragement to seek consensus among participants of communication. Preliminary analysis of selected samples of DPI showed that the role of an investigator and an interrogated person in dyads investigator-victim / witness is indexed by implicit and explicit nominating units with semes of “interest”, “understanding”, “compassion”, help, “protection”:

(1)

a. Det. Carrasquillo: Well let me *help* you with that. [36]

b. Det. Baldwin: Brendan, I know you're scared, okay. I *understand* that, all right. I want to try to *help* you, okay. [35]

The investigator (and the interrogated person) used slangisms, colloquia, diminutive names as the corresponding in-group markers (You know something a little more, and you are just gonna tell me, You understand that?, I'm gonna turn off the tape at 1645, You gonna help us, (Well, I'm giving you the opportunity, man, to tell me)). [34], disjunctive questions (Det. Weigert: You kinda know better, though, do not you?, Det. Fassbender: I already knew better, they were girls clothes, were not they [36].

Feedback signals, typical for communication of an investigator and a witness/victim, are such as picking up (Yeah), agreeing (Ok? – Ok), repetitive question (who is Victor? – Victor?):

(2)

MacLeod: Who is, who is Victor?

Smith: *Victor?* I've got, um, my friend. I have a Spanish friend who has a son called Victor [34].

At the same time, the investigator applies *bold on-record strategies* [28] in questioning of a witness, requesting information in

the form of direct non-mitigated questions, legislative acts, etc. (“We will want to know exactly?” “What was it that you bought for that?” to help them to remember forgotten or unintentionally missed facts or to disclose information that a witness or a victim can conceal or distort for the fear of an attack by a suspect or his relatives:

(3)

Agent Feola: You did not know a reason why? I mean was it emotional ... financial ... both ... work ...? [34]

Similarly, a victim may also not always provide objective information, facts, assessments, characteristics by the influence of insults, anger, or other feelings, or if they want to take revenge. In case of refusal by a witness or a victim to give evidence for any reason, an investigator is forced to use manipulative techniques and tactics. During the development of such a scenario, an interrogation of a witness or a victim acquires signs of genre hybridity and comes closer to the interrogation of “a suspect/ an accused”.

Of course, more complicated for an investigator is the interrogation of a suspect and an accused. Unlike communicative cooperation between an investigator and a witness, an investigator and a victim, the interrogation of a suspect and an accused, with the exception of the situation where an investigator deals with the confession of the crime, is a conflict discourse, since if involved in a crime, suspects and accused persons may refuse to give evidence or provide false testimony. The communicative conflict that arises as a result of inconsistencies in intentions and strategic programs of communicants who pursue radically different goals in the DPI can result in cognitive dissonance, “the termination of communication, the reluctance of further continuation of communication” [22, p. 185]

(4)

MacLeod: Can I just talk about the time that you were involved in the trade union affairs.

Smith: *No comment.*

MacLeod: Why? Is there something about this that might embarrass you?

Smith: *No comment.*

MacLeod: Why did you join Thorn EMI?

Smith: *No comment.*

MacLeod: Does that cause you something of discomfort?

Smith: *No comment* [34].

In the dialogue below, the reluctance to continue the interaction by a suspect is explicitly demonstrated in the form of a refusal, which, due to its elliptical conciseness and numerous repetitions re-emphasizes the conflict of communicative interaction.

In addition to the communicative conflict, in the discourse of interrogation in the dyads “suspect investigator”, “investigator-accused” we can see the type of interactivity known in the theory of linguistic communication and linguistic pragmatics as a communicative rivalry based on the desire to gain intellectual superiority, to carry out their intentions (...), enhance the status of a person [22, p. 185]

(5)

Smith: I do not know what it is, but I'm not going to answer questions that might incriminate me, based on something that I do not have any, anything to do. You are playing around here

MacLeod: No, I'm not.

Smith: If I'm supposed to have met some guy called Victor, while I was out this morning, that, that obviously means something to you, does not it? Does it? [34]

In the given fragment, the suspect uses a strategy of verbal provocation, which is determined by the researchers as a conflict-related technology of speech influence, a communicative failure deliberately organized by a speaker [13, pp. 92–104]. In particular, the “emotionally destabilizing tactics of the “direct” (“you are playing around here”) and indirect revealing of the investigator (“that obviously means something to you, does not it? Is it?”) are amplified emphatically by repeating the question, that performs a syntactic-stylistic function. At the same time, an elliptical structure and anadipolisis in this particular example function as a means of putting pressure on the interlocutor. The provocative strategy of the interrogated person proved to be successful as it has a perlocative effect on the investigator: a speech act of justification (“No, I’m not”).

It is important to note that the strategic program for conducting interrogation of a suspect and an accused from the legal point of view is complicated for an investigator by the fact that, unlike witnesses and victims, persons with this procedural status are not held criminally liable for refusal to testify and to give false testimony. In addition, a suspect has the right to refuse to testify, they can meet with a lawyer before interrogation, file complaints about the actions of an investigator, a prosecutor, file a petition, demand verification of the lawfulness of detention.

Consequently, during interrogation of a suspect and an accused person, the global goal of the DPI is specified by such subgoals as:

1) explaining to suspects their rights and explaining what they are suspected of;

2) establishing of psychological contact with a suspect for the implementation of the tasks, development of a strategic tactical program for questioning and avoiding communicative failures;

3) stimulating an interrogated person to provide true and objective evidence in a case when that can testify against him;

4) convincing of an interrogated person to make confession;

5) disclosing of false, incomplete or distorted testimonies, as well as detecting of self-incrimination cases where an accused person or a suspect takes guilt by fear, intimidation or unwillingness to accuse a close person.

Consequences of a conflict and forcing in interrogation are sabotage by an interrogated person, refusal to give evidence and communicative failures:

(6)

MacLeod: Over a period of time you sold the secrets. You sold the classified information to the Russians.

Smith: *I've got no comment on that.*

MacLeod: I'm sure you have not

Smith: That's right.

MacLeod: But your ex-handler, your ex-controller, says you did.

Smith: *Nobody controls me, but I control myself.*

MacLeod: (...) And, can you remember what they did to you on that occasion, or what they asked you to undertake?

Smith: *I've got no comment on that matter* [34].

Other cases of conflict communication between an investigator and a suspect are the misleading of an investigator by false information, distortion of facts, etc.

(7)

a. MacLeod: Did you answer my question?

Smith: You do not have access to my phone, so how do you know if there were any calls anyway. My wife might have said there

was a phone call; somebody asked for me, I spoke to it, some guy who I'd never spoken to before. I must add that, and he was talking some mumbo jumbo and, I

b. MacLeod: If it was somebody asking for you, if it was somebody asking for you, how could that be a misdirected phone call?

Smith: Maybe it was somebody who got my name from the phone book, or something [34].

In the example above, the false information provided by an interrogated person is followed by the question of the investigator in the form of a conditional sentence, with the implication in the conditional clause of the fact, that Smith knew the person, who called him (it is repeated twice to focus attention on the most important information).

The success of the dialogue, even in the conflict, depends, first of all, on the linguistic behaviour of an investigator, who should do everything possible to prevent sabotage, detect and remove communicative failures through re-formulation, clarification, and additional questions.

(8)

MacLeod: Do you know any other Victors?

Smith: I do not think so. Not, not at the present. I do not know maybe I knew some in the past.

MacLeod: Have you known any Victors in the past? [34]

Consequently, an investigator involves the elements of argumentative discourse. According to A. Belova [3, pp. 109–110], the argumentative discourse contains linguistic units and constructions, non-verbal components and extralinguistic factors used and taken into account by an argumentator in order to maximize persuasive influence on a recipient. The semantic organization of such a discourse influences its argumentative sounding and stimulatory efficacy.

A preliminary study of the material showed that investigators used different methods of argumentation. One of the most common is the descending argumentation: from the most convincing arguments to less significant secondary circumstances:

(9)

MacLeod: (...) I'm going to reproduce the exhibit JS/40, produced earlier in this interview. That's a letter to Mr Smith from somebody called Williams. Let's talk about Mr Williams again. Have you had any more thoughts on who this Williams is?

Smith: I do not know anyone by the name of Williams (...).

MacLeod: Well, clearly, he must have known you, to have written to you, and I find it curious that the letter should have been in the same envelope containing £ 2,000 and containing and containing other pieces of paper scrap paper giving directions their rendezvous points [34].

The ascending argumentation is also widely spread, that is from the circumstances to the gradual proof of the very fact of the crime:

(10)

MacLeod: You have told me that you were in the telephone box, and that you picked up the telephone receiver to make a call.

Smith: (...) if you have photographic evidence that I did, then I can't deny it, but I'm not absolutely sure that I did.

MacLeod: Ok. But you were in the telephone box, whether you be, lifted it or not.

Smith: *In the vicinity of the telephone box.*

MacLeod: In the vicinity. (...) *Can you tell me what road did you go up then?*

Smith: I then went up Cardinal Avenue.

(...) MacLeod: So, you went up Cardinal Avenue, you made some enquiries, and *what route did you take then?*

Smith: I then came straight back down Cardinal Avenue.

MacLeod: *I am now going to show Mr Smith a coloured photograph. Do you recognise that photograph, or do you recognise yourself?*

Smith: Yes, that's me (...)

MacLeod: Yes, of course you were. *And you're right beside the telephone box.*

Smith: Yes, I'm just, I didn't, that's completely in accord with my story.

MacLeod: *I'll show a third coloured photograph to Mr Smith. Do you recognise the road?*

Smith: Yes, Hollybush Road, (...)

MacLeod: And, in actual fact, *this further photograph shows you inside the telephone box.*

Smith: *Well, obviously, I have been, yes* [34].

In the above section of the interrogation, the purpose of the investigator is to prove that an interrogated person is telling lies, and he really was in a telephone booth. For this purpose, the investigator through the direct repetitive questions explains in detail the route of Smith and provides relevant photographs, forcing him to confess.

The inductive method of argumentation (from arguments to a conclusion) correlates with an ascending argumentation.

(11)

MacLeod: I will be happy to meet you, as before, at the recreation in October. That clearly suggests that there is ongoing association with the sender and receiver, does not it? Does that, does that [34].

Among other methods of argumentation used by investigators (rarely – interrogated persons), we've identified counter-argumentation, when an investigator gives his own arguments as a refutation of the arguments of an interrogated person (a similar strategy can be applied and by an interrogated person):

(12)

Smith: I've got nothing to worry about. That letter was from someone else, to me, and I, I do not understand the message in it.

MacLeod: You do not understand the message in it? I think that's a fairly straight forward message. I mean you're an intelligent man, you're not an idiot, you've, you've got a university degree, and you're telling me you do not understand the contents of a simple letter like that? [34].

Thus, in the example above, the argument of the interrogated person about the incomprehensible content of the letter was refuted by the counterargument of the investigator about the university education of the interrogated person and too simple style and content of the letter.

Conclusions. The participants in the DPI are investigators and interrogated persons, who, depending on their status, may act as a suspect, an accused, a witness or a victim, performing various status-communicative roles. Data about the participants, including the full name and institutional status, are implemented by lexical and syntactic formulae. Such method of addressing an interrogated person, as appealing to him in the process of interrogation, especially in a diminutive form, is, on the one hand, a marker of positive politeness and, on the other hand, an index of unequal role status and communicative rights of the participants of the interrogation. Other manifestations of vertical communicative relations between the participants in the DPI are the right of an investigator for

the communicative initiative: to direct the interrogation scenario, to implement and change the topic, to intercept the communicative initiative, to apply legislative acts (prescriptive) and direct questions that are threatening the face of an interrogated person.

Pragmatic presuppositions on socio-psychological peculiarities of interrogated persons, their intellectual abilities, values, belonging to a particular sociocultural or ethnic group, subgroup, age, gender, and especially those relating to the circumstances of the crime are particularly important for the optimization of the discourse of interrogation. Such presuppositions are part of the discursive personality of the investigator in DPI, since they determine the choice of intralingual means, manipulative techniques, and communicative tactics, including the adjustment for the linguistic register of an interrogated person, the use of politeness strategies, the «deduction» of conversational implicatures in the manipulative behaviour of an interrogated person, defining the conditions of success of speech acts, etc.

The variability of the types of DPI by the parameters of local goals, typical topics, linguistic means, pragmatic characteristics and basic values is determined by the procedural status of interrogated persons in role pairs “investigator – victim / witness” and “investigator – suspect / accused”, which are homogeneous on the grounds of providing information, a function in the development of the discourse of interrogation and communicative and linguistic, as well as pragmatic manifestations.

References:

1. Баранов А.Н. Лингвистическая теория аргументации (когнитивный подход) : автореф. дисс. док. филол. наук. Москва, 1990. 48 с.
2. Бехта І.А. Дискурс наратора в англomовній художній прозі. Київ : Грамота, 2004. 304 с.
3. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации: Лингвистика. Теория коммуникации. Английский язык. 2-ое изд., перераб. и доп. Киев : Киевский национальный ун-т им. Тараса Шевченко, 2003. 304 с.
4. Бурбело В.Б. Художній дискурс в історії французької мови та культури ІХ–ХVІІІ ст. : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.05 «Романські мови». Київ, 1999. 32 с.
5. Варнавский Н.В. Типологические черты речевого поведения русско- и англоговорящих адвокатов (прагматический подход) : дис. ... канд. филол. наук. Ростов-на-Дону, 2004. 132 с.
6. Васильянова И.М. Особенности аргументации в судебном дискурсе : дисс. ...канд. филол. наук : спец. 10.02.19. Тверь, 2007. 206 с.
7. Габдулліна А.Р. Навчально-педагогічний дискурс : категоріальна структура та жанрова своєрідність (на прикладі шкільного предмета «Російська мова») : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. филол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова». Київ, 2010. 40 с.
8. Голев Н.Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении. Юрлингвистика. Проблемы и перспективы. Барнаул, 1999. С. 11–58.
9. Дубровская Т.В. Судебный дискурс: речевое поведение судьи (на материале русского и английского языков. Москва : Изд-во «Академия МНЭПУ», 2010. 351 с.
10. Зайцева В.В. Когнитивные, коммуникативно-прагматические и языковые особенности допроса в юридическом дискурсе : дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Тамбов, 2011. 210 с.
11. Зирка В.В. Манипулятивные игры в рекламе: лингвистический аспект. Днепропетровск : ДНУ, 2004. 294 с.
12. Ільченко О.М. Етикетизація англо-американського наукового дискурсу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2002. 25 с.

13. Иссерс О.С. Стратегия речевой провокации в публичном диалоге. *Русский язык в научном освещении*. № 2(18). Москва, 2009. С. 92–104.
14. Карасик В.И. Язык социального статуса. Москва : ИЯЗ: Перемена, 1992. 329 с.
15. Кобзева О.О. Стратегії та тактики судді в американському судовому дискурсі : дис. ... канд. наук: спец. 10.02.04 ; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2017. 249 с.
16. Коваль Н.С. *Комунікативно-прагматичні аспекти юридичного дискурсу*: Викладання англійської мови як мови фаху в контексті глобалізації університетської освіти. Вип. 1. Львів, 2006. С. 87–97.
17. Колесникова Л.В. Юридический дискурс как результат категоризации и концептуализации действительности (на материале предметно-терминологической области «Международное частное право»): дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка». Ставрополь, 2007. 166 с.
18. Любимов Н.А. К вопросу о правовой коммуникации в законодательстве. Юрис-лингвистика-3: Проблемы юрислингвистической экспертизы. Барнаул, 2002. С. 132–147.
19. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. Київ : Світогляд, 2005. 315 с.
20. Науменко Людмила. Сучасний англомовний бізнес-дискурс в комунікативно-прагматичному та концептуальному висвітленні : монографія ; Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. Інститут філології. Київ : Логос, 2008. 360 с.
21. Павліченко Л.В. Сучасний англомовний дискурс досудового слідства: комунікативно-прагматичний аспект. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2018. 250 с.
22. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
23. Серю П. Как читают тексты во Франции. Вступительная. Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса. Москва : ОФО ИГ «Прогресс», 1999. С. 12–53.
24. Скуратовська Т.А. Аргументація в американському судовому дискурсі (на матеріалі справ за участю суду присяжних) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2002. 22 с.
25. Солдатова А.А. Специфика речевых стратегий в адвокатском дискурсе. *Права и свободы человека: проблемы реализации, обеспечения и защиты : мат. междунар. науч.-практ. конф. 5-6 июня 2011 г.* Пенза – Прага : Научно-издательский центр «Социосфера», 2011. С. 163–166.
26. Фещенко О.В. *Інституційність дискурсу американського слідства* : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2017. 234 с.
27. Antaki, C. 1994. Explaining and arguing: The social organization of. London & Thousand Oaks: Sage.
28. Brown, P., Levinson, S. C. 1987. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge : Cambridge University Press.
29. Coulthard, M., Johnson. A. 2010. A Handbook of Forensic Linguistics: Language in Evidence, London, Routledge.
30. Harris, Z. S. 1952. Discourse analysis: A sample text. *Language*. Vol. 28: 1–30.
31. Hering S. 1996. Computer Mediated Communication: Linguistic, Social and CrossCultural Perspectives. *Pragmatics and Beyond Series*. Amsterdam: John Benjamins.
32. Heydon G. 2005. *The language of police interviewing: A critical analysis*. Houndmills, UK. Palgraves Macmillan Inc, 2005.
33. Shuy R.W. 1996. *Language Crimes*. Oxford: Blekvel.

Illustrative material:

34. Smith M. J. *Police interviews*. (Retrieved from: <http://Cryptome.org/smith-inter.zip>)
35. *MishicotHSTranscript.pdf*. (Retrieved from: <https://www.docdroid.net/2KmgSR/mishicohstranscript.pdf#page=3>)
36. *Transcript of interview of Brendan Dassey*. (Retrieved from: <http://www.stevenaverycase.org/wp-content/uploads/2016/02/Brendan-Dassey-Interview-at-School-Transcript-2006Feb27>)

Павліченко Л. В. Прагматичні особливості вирішення конфлікту в дискурсі допиту

Анотація. У статті проаналізовано інституційний дискурс досудового слідства як усний підтип досудового спілкування інституційного юридичного дискурсу, який характеризується низкою інваріантних (конститутивних) ознак та їх варіаційними проявами залежно від відповідного процесуального статусу допитуваних осіб (а саме підозрюваний, обвинувачений, свідок, постраждалий). Складовими ознаками ДДС (дискурсу досудового розслідування), що забезпечують його статус окремого підтипу досудового спілкування, є: глобальна інституційна мета та цілі, що з неї випливають; статусно-рольовий розподіл комунікантів; тип соціально-комунікативних відносин між учасниками дискурсу досудового слідства; специфіка місця і часу спілкування; стереотипні відповідні мовні та прагмалінгвістичні особливості; інституційна форма дискурсу досудового слідства як діалогового спілкування з розповідними включеннями. Основний акцент статті буде зроблено на меті дискурсу досудового слідства, тобто на отриманні інформації, необхідної для розслідування справи, від допитуваних з різним процесуальним статусом. Мета дискурсу досудового слідства реалізується через конкретні цілі, що визначають відносно стереотипний сценарій ведення допиту та комунікативні ролі його учасників. Для подальшого висвітлення різноманітних аспектів необхідно визначити такі основні цілі ведення допиту: отримання та узагальнення інформації про вчинений злочин, його обставини, учасників та мотиви вчинення злочину; встановлення ступеня правдивості повідомленої під час допиту інформації; застосування комунікативних дій, які можуть спонукати підозрюваного до зізнання у вчиненому злочину.

Ключові слова: стратегія, тактика, слідчий, обвинувачений, жертва, свідок.

Pylypei Yu. A.,

*Assistant at the Department of Romano-Germanic Philology and Translation
Bila Tserkva National Agrarian University*

CHARACTERISTICS OF SLANG FORMATION: BLENDS, CLIPPINGS, REDUPLICATIVES

Summary. Language can be used both in oral and written forms based on their contexts. While from its context, language can be used in formal and informal situations. People usually use formal or standard language in formal context, while in informal context people usually use informal one. There are some kinds of language varieties that are used in informal context and one of them is slang. Long time ago, slang was mostly used by criminals, but now many communities make their own slang sayings. They create a lot of new words and modify standard words for internal using. This article we dedicate to the studying of the most frequent three types of the slang formation. We propose generative models for three types of extra-grammatical word formation phenomena appearing in English slang: Blends, Clippings, and Reduplicatives. Overall, the models reveal insights into the generative processes of word formation in slang – insights which are increasingly relevant in the context of the rising prevalence of slang and non-standard varieties. These word formation mechanisms are not only appealing from a linguistic standpoint in deepening our understanding of slang but also have applications spanning the development of rich conversational agents and tools like brand name generators.

Quite often slang words can be understood through the context, some cultural peculiarities, even if it is a newly created slang lexeme. Listener must always follow the hints that will help him figure out and decipher what is being said by the native speaker and not only. Because of the slang tendency usage spreads far and beyond the boundaries of the countries where English is official language.

Language itself consists of some parts, such as morphemes, words, sentences, etc. Each part has its own function and rule. People don't know where do actually those millions words come from. We as the users of language don't think about how a language is formed. The meaning of the new word form is influenced by the process of forming a word. This process is usually called word formation process.

Key words: slang, slang lexeme, word formation, blends, clippings, reduplicatives.

Problem statement. Nowadays slang is a form of language in general use that comprises of popular adaptation and reviewing of the existing words by constructing new words regardless the standards of scholastic and linguistic rules in the formation of words that is generally limited to social groups or specific groups.

The main goal of this article is to provide the main types of the word formation and to single out three dominant types of the slang formation respectively.

Findings and discussions. Communication is an important thing in human's life. Every time and everywhere people do it to make themselves clear. According to Oxford English dictionary, slang is defined as special form of a word that is usually used by

people who have a low character. So we may conclude that slang is an informal language used by a particular group so the outsiders cannot understand the conversation that has another meaning from original word, and also slang is sometimes arranged from old words became the new word that neglect linguistics standards in the formation of words in general.

This research will take to account morphological studies conducted by some famous linguists. Morphology, in linguistics, is the study of the forms of words, and the ways in which words are related to other words of the same language. Formal differences among words serve a variety of purposes, from the creation of new lexical items to the indication of grammatical structure.

Morpheme is the smallest unit of the grammatical structure or the smallest part of the word. Morpheme is divided into two, namely: free morpheme and bound morpheme. The definition of a free morpheme according to Yule [5] is morpheme that can stand by themselves as single words.

This type of morphemes can be use without having to combine it first with another morpheme. On the contrary, bound morpheme is a morpheme that can be used or cannot appear in the sentence without combined it first with another morpheme. Yule defines bound morphemes as those forms that cannot normally stand alone and are typically attached to another form [5, p. 68]. Bound morphemes never occur in isolation, that is, are not regularly uttered alone in normal discourse. Such bound morphemes include prefixes, suffixes, infixes, subtractive, and some roots [3, p. 81]. For example, the affix *-ly* in the word *locally* is kind of bound morpheme.

Lexemes and words are linguistic units bigger than morphemes. Lexemes and words are two different terms. In general, we can say that lexemes are vocabulary items listed in the dictionary.

Lexeme	Words
Read	Reader, reading, reads
Book	Books, booking, booked
Sleep	Sleeps, sleeping, slept
Eat	Eats, eating, ate, eaten

Formation of words is divided by the rules of word formation. In this research, the writer uses the theory of word formation from George Yule [5] to analyze the data. There are ten word formation processes according to Yule:

a. **Acronym.** Every acronym is an abbreviation because acronym is a shortened word or phrase. Acronyms are new words formed from the initial letters of a set of other words that pronounced as new single words, as in NATO, NASA or UNESCO [5, p. 58]. Actually, there is another type of abbreviation that is Initialism, this type is the shortening from the initial letters of each word and can be read with spelling of each letter [2, p. 210]. The examples are, BFF for Best Friends Forever, USA for United State of America [1].

b. **Back formation** is the process when a word of one type (usually a noun) is reduced to form a word of another type (usually a verb) [5, p. 56–57]. A good examples for back formation are, the noun television became the verb *televise*, *donate from donation*, *housekeep from housekeeper*, etc [1].

c. **Blending**. The word formation process in which there are two root words merge into one. According to Yule [5, p. 55], blending is the combination of two separate forms to produce a single new term. Blends are similar to compounds but parts of the words that are combined are deleted and so they are “less than” compound. Usually, blending is only taking the beginning of one word and joining it to the end of the other word. Examples: *smog* from the word *smoke* and *fog*, *brunch* from *breakfast* and *lunch*, *motel* from *motor* and *hotel* [1].

d. **Borrowing**. Yule said that borrowing is the taking over of words from other languages [5, p. 54]. Borrowing actually is the process of borrowing words from foreign languages. Hatch and Brown said that every language is borrowing from other languages [2, p. 170]. Throughout history, the English language has adopted of words from other languages, including Arabic, French, Dutch, Italian, German, and so on [5, p.54]. Example of borrowing words: in Japan, *besiboru*, is borrowing words from English which means ‘baseball’ [1].

e. **Coinage** is the invention of totally new terms in a word [5, p. 53]. Hatch and Brown [2, p. 175] define coinage as a process when a new word is needed but no exact word to express. Coinage happens when a new word is needed. The most typical sources are invented trade names for commercial products that become general

terms for any versions of that product. Examples: ‘kleenex’ for tissue, ‘Indomie’ for instant noodles, ‘moolah’ for money [1].

f. **Compounding**. According to Yule [5, p. 55], compounding is a joining of two separate words to produce a single form. Some claim that compounding is the result and the process of merging the basic morphemes, whether free morpheme or bound morpheme, thus forming a construction that has a different or a new lexical identity. Common English compounds are bookcase, doorknob, fingerprint, sunburn, textbook, etc [1].

g. **Conversion** is a process of a changing the function of a word without any reduction [5, p. 57]. Conversion is process which allows us to create additional lexical items out of those that already exist. This process usually changing a noun becomes a verb. For example, nouns such as bottle, butter, vacation have come to be used, through conversion, as verb: *We bottled home-brew last night; Have you buttered the toast; they’re vacationing in Florida* [1].

h. **Clipping** process happens when a word of more than one syllable is reduced to a shorter form. Clipping is one way in which we change the words. We may shorten dormitory to dorm, we use the longer term if the situation is formal and use the shorter one if the situation is informal. Other common examples are *phone* from *telephone*, *ad* from *advertisement*, *condo* from *condominium*, *flu* from *influenza* [1].

i. Derivation as a process when one word added by affixes and form in which meaning and categories are different from the basic word. This process is the most common word formation process to be found in the production of new English words. This process makes clear the word class assignment of the word to make it into adjective, adverb or another part of speech. Examples:

Blends	Clippings	Reduplicatives
<i>Abolic</i> – anabolic and steroids	<i>Abs</i> – abdominal muscles	<i>Ace boon-coon</i> or <i>boom-boom</i> – one’s good and loyal friend
<i>Anticipointment</i> – anti and disappointment	<i>Abso-bloody-lutely</i>	<i>Artsy-craftsy</i> – artistic
<i>Antsy</i> – nervous (from ants and pants)	<i>Ag</i> and <i>aggro</i> modified from aggravated	<i>Blah-blah</i> – chattering
<i>Cokeaholic</i> – cocaine and alcoholic	<i>Gator</i> – part of the tire, found on the highway	<i>Bling-bling</i> – fancy jewelry
<i>Gubbish</i> – garbage and rubbish	<i>Bluh</i> – bloody	<i>Bobo</i> – drunk
<i>Lenme</i> – let me	<i>Cane</i> and <i>caine</i> – cocaine	<i>County-mounty</i> – highway patrol officer
<i>Shwench</i> – female freshman (from fresh wench)	<i>Erb</i> – marijuana	<i>Doo-doo</i> – fecal material
<i>(T)sup</i> – What’s up?	<i>Perp</i> – perpetrator (criminal)	<i>Rusty-dusty</i> – the buttocks
<i>Twack</i> – a twelve pack of beer (twelve and pack)	<i>Stats</i> – statistics	<i>Snail-mail</i> – post office mail
<i>Hangry</i> – hungry and angry	<i>Umm (Amel, mel)</i> – <i>Amelia</i> (smart, loving girl)	<i>Pooper-duper</i> – super-duper (the greatest size or excellence)

Conclusions. Slang is a kind of jargon marked by its rejection of formal rules. It is comparative freshness and being transitory. It regularly transgresses other social norms, making free use of taboo expressions. Slang arises as vocabulary which is used by a particular social group with specific aim, for example as a device for familiarizing a conversation. Slang comes in the form of new words with new meaning or old words with new meaning and word formation process plays an important role here. We have proposed generative models for blends, clippings, and reduplicatives, three dominant word formation phenomena in slang. In the further research we will prolong our findings and the most common ways of the slang formation.

References:

1. Dhita Novianti, Word Formation Analysis of English Slang Language on Deadpool Movie thesis. Jakarta: English Letters Department,

Faculty of Adab and Humanities, Staet Islamic University (UIN) Syarif Hidayatullah, P. 27–30. URL: <https://docplayer.net/82417458-Word-formation-analysis-of-english-slang-language-on-deadpool-movie-a-thesis.html>

2. Hatch E., Brown C. Vocabulary, Semantics, and Language Education. New York: Cambridge University Press, 1995. 480 p.
3. Nida Eugene A. Morphology. The Descriptive Analysis of Words (2nd Ed). USA: The University of America, 1970. 360 p.
4. Richard A. Spears American Slang Dictionary. 4th ed.: McGraw Hill, 2007. 546 p.
5. Yule G. The Study of Language. USA: Cambridge University Press, 2010. 319 p.

Пилипей Ю. А. Характеристика сленгоутворення: Blends, Clippings, Reduplicatives

Анотація. Мова може використовуватися як в усній, так і в письмовій формі залежно від її контексту. Люди

зазвичай використовують офіційну або стандартну мову у формальному контексті, тоді як у неформальному контексті зазвичай використовується неформальна. Є кілька мовних різновидів, які використовуються в неформальному контексті, і одним із них є сленг. Сленг здебільшого використовували злочинці, але нині багато спільнот висловлюють свої думки за допомогою сленгових лексем. Вони створюють багато нових слів і модифікують стандартні слова для внутрішнього використання. Цю статтю ми присвячуємо вивченню трьох найпоширеніших типів сленгоутворення. Ми пропонуємо три поширені словоформи в англійському сленгу: *Blends*, *Clippings* та *Reduplicatives*. Загалом моделі розкривають уявлення про генеративні процеси словотворення в сленгу – уявлення, які стають дедалі актуальнішими в контексті зростаючого поширення сленгу та нестандартних різновидів.

Досить часто сленгові слова можна зрозуміти через контекст, деякі культурні особливості, навіть якщо це новостворена сленгова лексема. Слухач завжди має слі-

дувати підказкам, які допоможуть йому зрозуміти і розшифрувати те, що говорить носій мови, і не тільки він. Вживання сленгу поширюється далеко за межі країн, де офіційною мовою є англійська.

Сама мова складається з деяких частин, таких як морфеми, слова, речення тощо. Кожна частина має свою функцію і правило. Зазвичай люди не замислюються, звідки власне ці мільйони слів. Ми, як користувачі мови, не надаємо уваги тому, як формується мова. На значення нової форми слова впливає процес утворення слова. Цей процес зазвичай називають процесом словотворення. У статті наводяться десять словотворчих способів формування слів та їх приклади. Для сленгоутворення було взято лише три поширених способи словоутворення, а саме: *blends*, *clippings*, *reduplicatives*. Для більш практичного дослідження методом вибірки були відібрані приклади цих сленгових лексем з Американського сленгового словника.

Ключові слова: сленг, сленгова лексема, словотворення, *blends*, *clippings*, *reduplicatives*.

*Pidrushniak K. V.,
Lecturer at the English Language Department
Philology Institute
of Petro Mohyla Black Sea National University*

THE STRUCTURE OF THE LEXICAL-SEMANTIC FIELD “COLOUR” IN THE DOMAIN OF CLOTHES

Summary. Modern linguistic researches are dedicated to the study of color names. Investigators have conducted a thorough research of color names, made a great contribution to the evolution of this phenomenon in linguistics, in the development of the problems of the lexical-semantic field “color”. Linguistics of color, which has its own theoretical and methodological basis, analyzing the problem of studying color names, has gained some experience in the study of symbolism and semantics of color and its shades.

The article focuses on the description of the lexical-semantic field “color” by means of studying the features of the English color names in the domain of clothes. On the basis of color names, their specifics are closely viewed and the structure of the lexical-semantic field “color” in the domain of clothes is created.

The author emphasizes that color names play an important role in the formation of the linguistic picture of the world, because different linguistic and cultural communities have certain associations with each color. Identifying the lexical-semantic features of color and its symbolism plays an important role in determining the national and cultural specifics of language. The semantic diversity of color symbolism is closely related to psychological perception and has numerous intercultural differences in relation to phenomena and events in people’s lives.

A large number of color names under the analysis are the source of numerous associations that make them elements of a figurative structure of objects. The results show that some of the non-standard color attributes derive from the names of plants, animals, minerals and fossil. Their color is poorly correlated with the reference color, it is not always steady and the same in different copies, but it is well known to every native speaker. That is, without thinking, everyone will say red about tomato, red about strawberries, burgundy about pomegranate. These color names are depicted on clothing as we see them in nature (in relation to color).

Key words: color names, lexical-semantic field “color”, nuclear zone, central zone, peripheral zone, structure of the lexical-semantic field “color”.

Introduction. Over the last decade, researchers have become increasingly interested in the study of color names. Numerous researchers have addressed this study since the 19th century. H. Herne, M. Sourvtseva, L. Granovska, N. Pelevina, B. Berlin, P. Kay conducted a thorough investigation of color names and made a great contribution to the development of this phenomenon in Linguistics, in the development of the problems of the lexical-semantic field “color” [5, p. 4]. H. Herne studied Slavic lexemes on the color designations. M. Surovtseva and L. Granovska researched the history of color names. B. Berlin and P. Kay studied the etymology of color [4, p. 246]. V. Moskvich, V. Makeenko,

V. Yurik, N. Pelevina investigated the semantic field of color names [2, p. 199].

Scientists confirm that the lexical-semantic field has its structure, but there are several views on this issue. The most convincing is the approach of A. Ufimtseva, who believes that the structure of the lexical-semantic field consists of the nuclear, central and peripheral zones. The nuclear of the field is represented by a common sem, which organizes the semantic field deployment around it. The central zone consists of units that have an integral, a common differential value with the nuclear, and the peripheral zone includes units that are most semantically distant from the nuclear [3, p. 139].

Using V. Ivarovskaya’s classification of color names, according to which she identifies ten primary colors: white, red, blue, green, yellow, brown, gray, black, orange, purple, we divide the removed color names by categories of primary colors. The reason for choosing this classification is that the classification is based on the principle of division by lexical-semantic field: all these colors have the ability to be part of color fields in the form of their nucleus [1, p. 104].

However, even though many studies have reported the definition of the features of the lexical-semantic field «color», which are determined by a certain sphere of color use, there has been very little research of the definition of the functioning specificity of color names in the domain of clothes which is needed to be considered in detail. The scientific novelty of the research is the deepening of the description of the lexical-semantic field “color” in English by studying the peculiarities of the functioning of color names in the field of clothing.

The paper focuses on the description of the lexical-semantic field “color” by means of studying the features of the English color names functioning in the field of clothing. The purpose of the present study is, therefore, to identify the features of the lexical-semantic field “color” in the domain of clothes. The study investigates features and specifics of color names and created the structure of the lexical-semantic field “color”. Specifically, the article examines the question of studying color names in linguistics, the essence of the concept of “lexical-semantic field”, the structure of the lexical-semantic field “color” that is constructed on the basis of the removed color names.

Methods. The research methods, which are used in the process of identifying and describing specific features of colour names, are descriptive-analytical, elements of component analysis, elements of comparative and quantitative analysis.

This research focuses on about 400 articles of women’s clothing and 350 men’s clothing items on the basis of English online stores. In total, 57 English color items of women’s and 43 color attributes

of men's clothes are studied. Therefore, the sampling method was used to select the actual material of the study.

As the material of the analysis shows, according to the meanings of these color names in dictionaries, the accents on the shades can be changed. That is, the shades of some colors names sometimes do not match their definitions of the dictionary. During the research at the stage of assigning color to the microfield, a visual image (the shade that is depicted on the pages of American and British online stores) is taken into consideration.

Results. On the basis of the English color names of the women's and men's clothing, their specifics are closely viewed and the structure of the lexical-semantic field color is built.

The problem of understanding some colors is determined by the national-cultural specifics, which is expressed by intercultural differences between certain phenomena in different cultures, therefore, studying their specifics requires accessing the Internet resource for additional information.

According to the theory of A.A. Ufimtseva, the nuclear, central and peripheral zones are distinguished in the lexical-semantic field color where 10 nuclear lexical units are identified: white, red, blue, green, yellow, brown, black, orange, purple, grey. Thus, the lexical-semantic field color is presented in 10 microfields. In the study of color names, it is noticed that there are differences between their use in relation to men's and women's clothing. Therefore, one of the criteria for the analysis is the division of the color units denoting women's and men's clothes, according to which the fields for women's and men's clothes are structured respectively.

Consider the lexical-semantic microfield white with the nucleus white. The center of the lexical-semantic field on the material of men's clothing is color name cream, which can be attributed to both microfields whit and yellow according to the dictionary meaning, but in the context of online stores, which make up the research material, it clearly expresses white. In the field of women's clothing, the center of the microfield whit is not represented. The periphery of men's clothing includes Carl's stone, chino, naked, while natural and chalk are referred to the periphery of women's clothing. These units are the furthest from the nucleus and their belonging to white is either contextually determined or requires additional culturally labeled knowledge.

The center of the lexical-semantic microfield red with the nucleus red on the material of men's clothing are such units as scarlet, raspberry. Elements of the periphery are rouge, pomegranate, milkshake, zephyr, pink willow, salmon heather, rose dew. The center of the field of women's clothing consists of coral, maroon, magenta, terra cotta, pink blush, tomato, strawberry, paprika, cinnamon, plum, brilliant fuchsia, exotic ruby, potpourri pink, sunrise pink, neon flamingo. Peripheral units are rust, rosehip, petunia, raspberry punch, wine, candy, spring, summer azalea. However, according to the dictionary, the original name rust refers to the brown color, but the item of clothing on the material of the online store is expressed in red.

The center of the microfield blue with the nucleus blue on the material of men's units includes such color names as cornflower and deep cobalt. Peripheral elements are lagoon, silver pine, new green tea, tourmaline, fall royal. The center of the lexical-semantic microfield of female units includes perfect turquoise, ultramarine, true indigo, elysian blue, navy. Peripheral elements are quince, fantasy aqua, East Side royal, Aruba, galaxy, sail, dark night, marine, because these color names are not recorded in the dictionary as certain shades of color.

Next is the lexical-semantic microfield green with the nucleus green. The center of the field on the material of men's clothing is olive, and women's clothing is avocado, emerald, which are often used to depict clothing. The periphery of men's clothing includes desert cactus, sycamore, and the categories black moss, tropical, admiral are referred to women's clothing, because these units are semantically furthest from the nucleus: the semantic component of color is not fixed in dictionary entries or in general cultural practice.

The center of the lexical-semantic microfield yellow with the nucleus yellow on the material of women's clothing are such units as lemon, apricot. There are no units in the center of men's clothing. Elements of the periphery to indicate the color of women's clothing are wheat, and men's clothing – hot mess. Their affiliation to the microfield "yellow" is ambiguous and requires some cultural background.

The center of the lexical-semantic microfield brown with the nucleus brown on the material of men's clothing includes such units as iconic khaki, sand, coastal beige, classic camel. The periphery includes tobacco, bungee cord. The center of the lexical-semantic microfield "brown" to denote women's clothing includes light ivory. Peripheral elements are gravel, oatmeal heather, latte, Madison tan.

Consider the lexical-semantic microfield grey with the nucleus grey. Units such as metallic, dove, antique pewter are the center of the lexical-semantic microfield on the material of men's clothing, and charcoal is referred to the center of women's clothing. The peripheral zone of this microfield of men's clothing includes steel, granite, ironstone, pavement, new shadow, while the expanded three-component designations new heather gray, urban gray jungle constitute the periphery of the corresponding microfield in the field of women's clothing. Color semantics in them has an associative character.

The next step in the study is the microfield black. Unusual colors of the microfield black are used to characterize men's clothing and these two units obsidian and moonless night are related to the periphery.

The same situation is with the lexical-semantic microfield orange. Such colors as Lady Danger, shell peach (women's clothing), and Fire Rooster, persimmon (men's clothing) are peripheral.

Consider the last removed color names of the lexical-semantic microfield violet. The central unit, used to denote women's clothing, is eggplant, while dusty mauve is the central unit of men's clothing.

The meanings of all color names are checked by dictionaries during their division into central and peripheral zones. Color names, which are recorded in the dictionary as certain shades of color or dictionary articles which contain a mention of a particular color, are attributed to the center.

It was examined that one of the most important features of the field is its structural organization, which is determined by the delineation of the nuclear, central and peripheral zones. After creating the structure of the lexical-semantic field, it was concluded that the peripheral elements of this field predominate over the nuclear and central and are characterized by the lowest frequency of use and stylistic color value. The central zone includes the most commonly used words with bright integral values and have a common differential with the nuclear. The structure has many gaps in the "Center" category, probably due to the fact that these elements are characterized by a low frequency of use in the domain of clothes.

Discussion. The results show that the central zone includes the most commonly used words with bright integral values and has a common differential with the nuclear. The structure has many gaps in the "Center" category, probably due to the fact that these

elements are characterized by a low frequency of use in the domain of clothes.

It should be noted that the largest number of selected English colors are part of the microfield red, its color names are expressed by many shades: coral, pink, burgundy, etc. The lexical-semantic microfield violet has the least developed structure because purple is a combination of red and blue, which the largest number of elements belongs to in this study. The structure of the lexical-semantic field color has 3 gaps in the category Center in the domain of men's and women's clothing, because these elements have a low frequency of use. The category "Periphery" of women's clothing is not represented in two microfields (black and violet), whereas among the items of men's clothes peripheral elements are not only in one microfield (violet). The center of men's clothing includes smaller amount of colour names – 14 elements, the center of the lexical-semantic field of female units – 27. The structure has almost the same number of peripheral units: 29 elements of men's clothes and 30 women's items.

Conclusions. A large number of color names under the analysis are the source of numerous associations that make them elements of a figurative structure of objects. Some of the non-standard color attributes derive from the names of plants, animals, minerals, fossil, etc. In terms of grammar they are expressed by nouns or noun phrases (which is a characteristic feature of word formation in English) or combinations of nouns with adjectives.

Based on the results of the analysis it is concluded that the peripheral elements of this field dominate over the nuclear and central ones in the research, but they are characterized by the least frequent usage and stylistic color value. The central zone includes the most commonly used words with bright integral values. The structure has many gaps in the central zone, assumingly because these elements are characterized by a low frequency of usage.

During the analysis, it is investigated that a certain number of colour names is at the verge of two microfields. An example of this is the color names, which are depicted in turquoise, so they are located at the intersection of the microfields "blue" and "green". Due to the limited amount of work on this issue, enough attention has not been given, which can be described as a prospect of further research.

References:

1. Иваровская В.И. Лексическое значение цветowych прилагательных в синтагматико-парадигматическом и словообразовательном аспектах. Вестник СПбГУ, сер. 2. 1998. С. 104–109.
2. Левко О. Лексико-семантичне поле «Природні явища» в давньогрецькій мові. *Studia linguistica*. 2014. № 8. С. 199–203. URL : nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2014_8_34.
3. Уфимцева А.А. Опыт изучения лексики как системы (на материале английского языка). Москва, 1962. 287 с.

4. Berlin B., Kay P. Basic Colour Terms: Their Universality and Evolution. *Linguistic Society of America*. University of California Press, 1973. Vol. 49, No. 1. P. 245–248. DOI: <https://doi.org/10.2307/412128>.
5. Levinson, Stephen C. Yéli Dnye and the Theory of Basic Color Terms. *Sonia Das: Journal of Linguistic Anthropology*. 2000. No. 10.1. P. 3–55. DOI: <https://doi.org/10.1525/jlin.2000.10.1.3>.

Підрушняк К. В. Структура лексико-семантичного поля «колір» у сфері одягу

Анотація. Сучасні лінгвістичні наукові роботи присвячені вивченню кольоронайменувань. Науковці провели ретельне дослідження кольоропозначень, зробили великий внесок в еволюцію цього явища в лінгвістиці, в розробку проблем лексико-семантичного поля «колір». Лінгвістика кольору, що має власну теоретичну і методологічну базу, займаючись аналізом проблеми вивчення кольоропозначення і найменувань кольорів, накопичила певний досвід в дослідженні символіки і семантики кольору і його відтінків.

Стаття присвячена опису лексико-семантичного поля «колір» шляхом вивчення особливостей англійських кольоронайменувань у сфері одягу. На основі кольоропозначень уважно розглядається їх специфіка та будується структура лексико-семантичного поля «колір» у галузі одягу.

Автор наголошує на тому, що кольоронайменування відіграють неабияку роль у формуванні мовної картини світу, оскільки з кожним кольором у різних лінгвокультурних спільнот пов'язані певні асоціації. Виявлення лексико-семантичних особливостей кольоронайменування і його символізму грає важливу роль у визначенні національно-культурної специфіки мовних засобів. Семантична багатоплановість символізму кольоропозначення тісно пов'язана із психологічним сприйняттям і має численні міжкультурні відмінності у відношенні до явищ і подій у житті людей.

Велика кількість аналізованих кольоронайменувань є джерелом численних асоціацій, що роблять їх елементами образної структури предметів. Отримані результати свідчать про те, що деякі нестандартні кольоропозначення походять від назв рослин, тварин, мінералів та копалин. Їхній колір погано співвідноситься з еталонним, він не завжди рівномірний і однаковий у різних екземплярах, але він добре відомий кожному носію мови. Тобто, не замислюючись, кожна людина скаже червоний про томат, червоний про полуницю, бордовий про гранат. Дані кольоронайменування на одязі зображені так, як ми бачимо їх у природі (стосовно кольору).

Ключові слова: кольоронайменування, лексико-семантичне поле «колір», ядерна зона, центральна зона, периферійна зона, структура лексико-семантичного поля «колір».

*Radziievska O. V.,**Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Donbas State Pedagogical University**Sharnina Ye. O.,**Fourth-year Student at the Faculty of Philology
Donbas State Pedagogical University*

THE SEMANTIC CHARACTERISTIC OF SLANG AS AN INTEGRAL PART OF LANGUAGE AND CULTURE

Summary. The article considers the role of slang as a social and linguistic phenomenon. The author considers the peculiarities of slang use, their morphological characteristics. The vocabulary of natural language is in constant motion, in dynamics, and it is constantly replenished with new lexical and phraseological units. The same thing happens at the non-standard level of modern English. The main method of replenishing the vocabulary of the language with non-standard vocabulary is semantic derivation, which results in the expansion of the semantic volume of words, the literary standard due to the appearance in it of a colloquial lexical-semantic variant. We are talking about metaphorical and metonymic transfer of meaning, narrowing and expanding the meanings of words, generalization and concretization, deterioration and improvement of meaning. Thus, the vocabulary of English slang is a dynamic system, it is constantly replenished with new slangisms and new meanings, both literary words and units of slang. In modern English, slang is an important component of colloquial language and represents a significant part of its vocabulary. English slang is one of the subsystems of the English language, which is realized in a certain language group. Slang is recognized as the antithesis of literary language and is identified in part with jargon, professionalism and colloquial language. The main way in which the vocabulary of English slang is replenished is metaphorical and metonymic transfer of meaning, narrowing and expanding the meanings of words, generalization, concretization, deterioration and improvement of meaning.

English slang is an integrative component, an integral component of the English language, which is an unconditional and integral part of the culture of the English linguistic and cultural community.

Among with other social dialects and with the literary standard, interacting closely with them, slang has always acted and acts as a certain clearly visible language system. Like other parts of speech, it is constantly evolving, replenished with new words and new meanings of words. The basic basis of its lexical, grammatical and phonetic structure, dating back to the elements of English territorial dialects, remains unchanged

Key words: slang, language phenomenon, metaphorization, linguistics, stylistic characteristics.

Formulation of the problem. Slang is a social variety of language used by a limited number of people and differs in its special structure (phonetics, grammar, token structure and semantics) from the language standard. A language standard is an exemplary, normalized language, the norms of which are

perceived as “correct” and universally binding, and which is opposed to dialects and colloquialisms.

Slang is used to make the language of a social group incomprehensible to the uninitiated. Slang is characterized not only by the distortion of existing words of the language, but also by numerous borrowings, the appearance of which is often modified in such a way that they do not differ from other tokens of a particular language.

Note that the slang is realized in a particular language group. In the sociolinguistic literature, the language group is considered as part of sociolinguistic analysis, in connection with which the borrowed terms “linguistic community” and “language community” are often used. In this regard, AD Schweizer formulates important definitions: “linguistic team – a set of socially interacting individuals who show a certain unity in linguistic features, and the language team – a community that differs from others not by the presence of certain linguistic units, and their use in language” [5, p. 71].

The relevance of the study is not in doubt, because slang is one of the most commonly used phenomena of language among young people and other categories of society.

Thus, language in all its manifestations and varieties (including slang) appears as a purely social phenomenon: it would be wrong to assume that the main factors governing the existence and development of language are only “intralinguistic”, or that language represents a certain “self-regulating system”, and social factors are only “peripheral influences”. Man and his language are inseparable from each other. This determines the purpose of our study, which is a detailed analysis of the phenomenon of slang as a social and linguistic phenomenon.

Under the concept of “slang” often summed up a variety of lexical and stylistic phenomena. Note a few different concepts of English slang.

Analysis of research and publications. Research of foreign linguists is devoted to the study of slang. Let's name only a few names of scientists, to varying degrees associated with the study of slang: A.S. Because, G. Bradley, O. Espersen, J. Greenock and K.I. Kittridge, G.L. Menken, J. Murray, W. Labow, L. Soudek, M. Lehnert, J. Leiter, and others.

Presenting main material. The most characteristic theoretical and linguistic understanding of slang, which has its roots in the psychological direction of linguistics, is highlighted in the following position of O. Espersen: “slang is a form of language that owes its origin to the human desire to deviate from ordinary language imposed by society”. The main impulse in slang, it is

a “sense of mental superiority”. Slang is the result of the inherent humanity “desire to play” (love of play) [5, p. 81].

Most English lexicologists to one degree or another share the point of view of O. Espersen on slang. Espersen’s position is also common, which boils down to the fact that slang by its nature requires continuous renewal [4, p. 24].

A significant contribution to the study of the phenomenon of slang was made by Eric Partridge (1894–1979), who throughout his life collected a huge amount of factual material and published many works, including dictionaries. E. Partridge and his followers (for example, J. Greenock and KI Kittridge) consider slang as a conscious, deliberate use of elements of literary vocabulary in colloquial language for stylistic purposes: to create the effect of novelty, unusualness, differences from recognized patterns, to convey a certain mood of the speaker, to give the expression specificity, liveliness, expressiveness, visibility, accuracy, brevity, imagery, as well as to avoid clichés. This is achieved through the use of such stylistic means as metaphor, metonymy, synecdoche, litota, euphemism. E. Partridge also notes that slang is used by a person in a cheerful mood, young in age or state of mind, for fun [3 p. 45].

“The main motive for the use of slang, researchers call the expression of a sense of emotional community among members of social groups or subcultures, their commitment to certain values and attitudes” [3, p. 61].

Some authors view slang as a vulgar, thieving language that should be avoided and doomed to rapid extinction; others, on the contrary, consider slang a sign of life, renewal and progressive development of language. Thus, FJ Wilstek wrote: “Pedantism in language – is nonsense ..., slang is often an expression of the concentrated life force of language” [1 p. 81].

Thus, analyzing the above statements, we can point the lack of a common point of view of lexicographers on the problem of determining the essence of slang. This is due to the fact that the term “slang” in English lexicography combines words and phrases that are completely different in terms of their stylistic characteristics and areas of use. Thus, in various dictionaries marked with slang, the following categories of words and phrases are given, for example:

1. Words used in thieves’ jargon, for example: to chant (from the French Chanter) meaning “to praise a horse when selling”; cheese meaning “good thing”; the words father and fence are both meaning “shoplifter”.

2. Various professionalisms, for example: plunger (from the verb to plunge to rush forward), cavalryman (from military vocabulary); length (literally length) forty-two lines of drama (from theatrical vocabulary); a noser (from nose), blow on the nose (from boxing vocabulary); to be plowed (from plow), to fail the exam (from student vocabulary) and others. As a result of the inclusion of different professionalisms, slang begins to differentiate. Different types of slang appear in English and American lexicography: military slang, sports slang, theatrical slang, student slang, parliamentary slang, and even religious slang. This indicates the heterogeneity of slang and the fact that any representative of the English linguistic and cultural society uses in his speech units of different functional and stylistic levels.

From the above review of the concepts of different scholars on the nature and content of the phenomenon of slang, we concluded that there is no consensus on the view of this issue among researchers, but the norm is that slang can not be attributed to the system of literary language.

Metaphorization is based on the continuous change of human concepts. The choice of those features on the basis of which

classes of objects which are not directly connected with each other are established constantly changes. Heterogeneous objects are combined on a new basis, are included on the basis of this feature in the class, which allows you to use the name of one of them to denote another. Metaphorization does not decrease, but expands with the development of language.

Metaphorical reinterpretation of the word reveals new aspects of the already known word. AA Potebnya in this regard said that “metaphor is the discovery of something new in the known and serious truth” [4, p. 320]. This is find to see if you look at such literary words, which as a result of metaphorical transfer have added to the ranks of slang, for example: the phrase eye-wash transfer in slang, used to mean «Frenchman», canary means a criminal who betrayed his accomplices.

The large number of metaphors in slang is quite justified, because oral speech is usually emotional and expressive. In parallel with metaphorization in slang, metonymy is active. Adjacent meanings also play an important role in the development of word meanings and the addition of new units to slang. Thus the same word can name a part and the whole, a subject and its maintenance, a subject and a place of its finding or manufacturing, action and its result, the tool and result of its application, etc. For example, the unit of literary language derby – men’s hat in metonymic transfer in slang means “head”, chill “cool”, in slang means “kill”, duds – «rag» in metonymic transfer is meaning in slang “clothe” and so on.

The development of new meanings in existing words is one of the sources of replenishment of the vocabulary of the language. In connection with the deepening of human cognitive activity, the accumulation of knowledge about the environment and cultural and social changes, there is a change and development of the semantic structure of the word. This is probably because the concept underlying the lexical meaning of the word is characterized by blurred boundaries: it has a clear core, which ensures the stability of the lexical meaning of the word and mutual understanding, but at the same time it has a vague periphery. Due to this “blur”, the lexical meaning of the word can be “stretched”, ie increase in coverage, which allows you to use words to denote objects that do not have a special designation [4, p. 58].

For example, the word general slang heat has gradually expanded its meaning. Initially, it meant “state of intoxication from alcohol consumption”, then acquired the meaning of “state of arousal”, then “strong physical attractiveness”, then came the meaning of “condemnation”, hence the meaning of “ridicule, insult”. The next step in the dynamics of development of this vocabulary unit was the meaning of “law enforcement agencies”.

An example of a specialization in slang is a unit such as the chair meaning electric chair. The word blues is an example of generalizing the meaning of a word. Previously, in the standard language there was a phrase blue devils, which had the following meanings: 1) despair, 2) white fever. Then on the basis of this phrase there was a unit of the blues – meaning “melancholy”.

The generalization of the lexical meaning of a word, or the expansion of volume or generalization, occurs in slang much more often than specialization, and the word acquires more than one meaning (though not always).

In the process of changing its meaning, the word can change for the better or for the worse. Usually, in slang there is a tendency to deterioration, degradation of meaning. Examples of deteriorating meaning in slang are lady’s room units: first it meant “ladies’ room”, now – “women’s toilet (in a public place)” and queer – “fake money”, and now – “homosexual”. And such units as pad and egghead ennobled their meanings: egghead meant “bald man”,

then acquired the meaning of “thinking person, intellectual”, and pad meant “opium smokers”, now – “room, apartment”.

Conclusions. The process of emergence of new meanings in old words is a continuous process that takes place in language constantly, does not stop for any, the shortest time, because otherwise the language will not be able to perform its main communicative function and cease to be an adequate means of human communication. It should also be remembered that with the suppression of any seven in the semantic structure of the word and the emergence of a new seven, cognitive processes go hand in hand with increasing emotional load of the slang word, which in general slang often significantly exceeds the denotative component of lexical meaning. This is quite natural due to the nature of non-standard vocabulary. It should also be noted that all age groups of native speakers use slang in their daily activities, young people and students – to a greater extent than the older generation, busy with their careers, where the standard language is one of the conditions for promotion. But when it comes to communication in everyday life, there are no restrictions or any obstacles to the use of slang. In addition, it should be borne in mind that, along with general slang, native speakers use special slang units in their daily activities and communication, namely, narrowly professional, along with general slang.

References:

1. Delisle J. L'Enseignement de l'interprétation et de la traduction. Ottawa : Editions de l'Université d'Ottawa., 1981. 321 p.
2. Kussmaul P. Training the Translator. L. : John Benjamins Publishing Co, 1995. 145 p.
3. Newmark P. A Textbook of Translation. C. : Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, 1995. 457 p.
4. Nida E. The Theory and Practice of Translating. C. Taber. – N.Y. : Brill, Leiden, 1974. 195 p.
5. Tricás M. Manual de traducción francés-castellano. B. : Gedisa S.A, 1995. 430 p.

Радзівська О. В., Шарніна Є. О. Семантична характеристика сленгу як невід’ємного компоненту англійської мови та культури

Анотація. У статті розглядається питання ролі сленгу як соціального та мовного явища. Автором розглядаються

особливості вживання сленгів, їх морфологічні характеристики. Словниковий склад природної мови знаходиться в постійному русі, в динаміці, і він постійно поповнюється новими лексико-фразеологічними одиницями. Те ж саме відбувається і на нестандартному рівні сучасної англійської мови. Основним прийомом поповнення словникового складу мови нестандартної лексикою є семантична деривація, в результаті якої відбувається розширення смислового обсягу слів, літературного стандарту за рахунок появи в ньому простомовного лексико-семантичного варіанта. Йдеться про метафоричне і метонімічне перенесення значення, звуження і розширення значень слів, генералізацію і конкретизацію, погіршення і поліпшення значення. Отже, лексика англійського сленгу – це динамічна система, вона постійно поповнюється новими сленгізмами і новими значеннями, як літературних слів, так і власне одиниць сленгу. У сучасній англійській мові сленг є важливою складовою частиною розмовної мови і представляє значну частину його словникового складу. Англійський сленг – це одна з підсистем англійської мови, що реалізується в певному мовному колективі. Сленг визнається антиподом літературної мови і ототожнюється частково з жаргоном, професіоналізмами і розмовною мовою. Основний шлях, згідно з яким відбувається поповнення лексики англійського сленгу, є метафоричне і метонімічне перенесення значення, звуження і розширення значень слів, генералізація, конкретизація, погіршення і поліпшення значення.

Англійський сленг – інтеграційна складова частина, невід’ємний компонент англійської мови, що є безумовною і невід’ємною частиною культури англійської лінгвокультурної спільноти.

Існуючи поруч з іншими соціальними діалектами і з літературним стандартом, тісно взаємодіючи з ними, сленг завжди виступав і виступає як певна чітко помітна мовна система. Як і інші ланки мови, він постійно розвивається, поповнюється новими словами і новими значеннями слів. Основний базис його лексичного, граматичного і фонетичного складу, що сходить до елементів англійських територіальних діалектів, залишається незмінним

Ключові слова: сленг, феномен мови, метафоризація, лінгвістика, стилістична характеристика.

*Раренко Н. В.,
аспірантка кафедри англійської філології, перекладу і філософії мови
імені професора О. М. Мороховського
Київського національного лінгвістичного університету*

СЛОВЕСНА ОБРАЗНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ АНГЛОМОВНОЇ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ

Анотація. Метою статті є розкриття специфіки виявів театралізації англійської мовної постмодерністської художньої дискурсу на словесно-образному рівні текстопобудови. Теоретико-методологічним підґрунтям аналізу словесної образності як вияву театралізації постмодерністських художніх творів слугують засади лінгвопоетологічного та інтермедіального аналізу. У статті систематизуються підходи до розуміння феномену театралізації як різновиду міжмистецької взаємодії. Узагальнюються лінгвопоетологічні особливості постмодерністських творів, що є ключовими для осмислення театралізації англійської мовної постмодерністської художньої прози. У площині художнього тексту театралізація тлумачиться як результат інтермедіальної взаємодії мистецтва театру та літератури, що актуалізується різномірними лінгвальними засобами. Особливу увагу приділено інтермедіальним формам театралізації художнього тексту, що реалізуються як за допомогою безпосереднього звернення до реалій театральності мистецтва (інтермедіальна тематизація), так і завдяки наслідуванню стилю та художніх властивостей цих реалій на різних текстових рівнях (інтермедіальна імітація). Серед засобів словесної образності, за допомогою яких у художньому тексті створюється ефект театралізації, виокремлено метафори, метонімії, антитези, епітети та уособлення. Специфіку словесно-образних виявів театралізації англійської мовної постмодерністської дискурсу пояснено на матеріалі романів М. Етвуд "Hag-Seed", А. Мердок "The Sea, The Sea", М. Рено "The Mask of Apollo" та Дж. Фаулза "The Magus". Виокремлені словесно-образні засоби театралізації англійської мовної постмодерністської художньої дискурсу демонструють значний стилістичний потенціал у наближенні характеристик художнього тексту до параметрів театральності дійства. Встановлено, що вияви театралізації на словесно-образному рівні акцентують ознаки видовищності, умовності та сценічності в англійській постмодерністській художній прозі. Вивчення взаємодії художньої літератури і театральності мистецтва з позицій інтермедіального підходу дає змогу дослідити різноманітність міжмистецьких зв'язків.

Ключові слова: теорія інтермедіальності, театр, міжмистецька взаємодія, лінгвопоетика, інтермедіальне посилення, сценічність, умовність, видовищність, лінгвальні засоби.

Постановка проблеми. Еклектичне змішування та взаємодія різних видів мистецтв у площині художнього тексту постає прикметною рисою постмодерністської художньої дискурсу. Зокрема, увагу дослідників привертає зв'язок літератури і театру, що є об'єктом дослідження низки зарубіжних [15; 22] та вітчизняних наукових розвідок [6; 13]. Наслідування й інтеграція канонів театральності мистецтва сучасними письменниками створює

виразний ефект театралізації художнього тексту, інакше кажучи присутності театру як окремої мистецької форми в художньому творі. Однак проблема встановлення і систематизації лінгвальних виявів театралізації, зокрема словесно-образних, залишається недостатньо вивченою в контексті постмодерністської художньої дискурсу і потребує глибшого тлумачення в термінах лінгвостилістики та лінгвопоетики.

Розкриття особливостей інтермедіальної взаємодії літератури і театру набуває особливої актуальності з огляду на потужний вплив міждисциплінарних студій, зокрема в руслі сучасної лінгвопоетики і стилістики. Вагомим підґрунтям у дослідженні театралізації художнього дискурсу слугує теорія інтермедіальності, у фокусі уваги якої традиційно перебувають різні форми міжмистецьких взаємозв'язків [23; 26; 28]. Відтак у світлі інтермедіального підходу ефект театралізації художнього тексту розглядаємо як пряме чи опосередковане звернення до театралізованих елементів та прийомів, що сприяють його наближенню до характеристик театральності мистецтва.

Виходячи з інтермедіального характеру досліджуваного явища в художньому тексті, **теоретико-методологічним підґрунтям**, що уможливило дослідження театралізації постмодерністської художньої прози, зокрема на рівні словесної образності, слугують засади лінгвопоетологічного та інтермедіального аналізу.

Метою статті є виявлення специфіки словесно-образного втілення феномена театралізації англійської мовної постмодерністської художньої прози з позицій інтермедіального підходу з опорою на науково-теоретичний доробок лінгвопоетологічних та лінгвостилістичних студій. Постає мета передбачає вирішення таких науково-дослідницьких завдань: 1) систематизувати підходи до визначення поняття театралізації; 2) охарактеризувати різні форми театралізації художнього тексту в інтермедіальному висвітленні; 3) встановити засоби словесно-образного означення театралізації в англійській постмодерністській прозі.

Підходи до визначення поняття театралізації. Постановка питання про словесно-образні засоби театралізації постмодерністської прози зумовлює потребу у всебічному дослідженні інтермедіальної взаємодії художнього тексту і театру, з'ясування тих особливостей театральності діяльності, які є ключовими для цілісного розуміння цього феномену. Традиційно лексема *театр* використовується на позначення як спеціально призначеної будівлі чи закладу, де здійснюється показ вистав, так і сукупності драматичних або театральних творів, об'єднаних певною ознакою, наприклад *античний театр*, *театр абсурду*, *театр постдраматичний* тощо [7, с. 468–469].

Однак феномен театральності мистецтва перебуває у центрі уваги не лише театрознавчих досліджень [1; 5; 7; 20], а й низки

соціологічних [4] та семіотичних [8; 9; 16] студій. Відтак концепція театралізації виходить за межі сценічних лаштунків і виступає питомою характеристикою людської діяльності в різних її вимірах: *театралізація життя, театралізація літератури, театралізація політики* і т. ін. Під надмірною театральністю розуміють, з одного боку, *просторовість, візуальність, експресивність у плані видовищної та ефектної сцени*, а з іншого – *специфічну манеру театральної гри, циркуляції слова, візуальне роздвоєння оповісника (персонаж/актор) та його одиниць висловлювання, штучність репрезентації* [11, с. 478–479]. Класичне уявлення про театралізацію [4; 5; 8; 9] базується, з одного боку, на культурно-історичній спорідненості театру з карнавальними та ритуальними практиками, а з іншого – на тяжінні форм реального життя до театральних принципів і канонів. Рушійною силою театралізації – *інстинкту театральності*, за словами М. Євреїнова [5, с. 4], виступає жага до перевтілення в буденному житті, інстинктивне бажання *представити себе іншим*.

У контексті постмодернізму осмислення феномена театралізації набуває особливих форм на тлі *полістимістичності* [2, с. 5], трансформації і поєднанні різнопланових мистецьких форм, де *перетин найбільш радикальних меж <...> відбувається між вигадкою і реальністю, у широкому сенсі – між мистецтвом і життям* [19, с. 10]. За словами американського дослідника І. Хассана, ця різножанрова невизначеність та гібридизація неминує наближає постмодерністські твори до формату перформансу, а власне театральне начало стає одним з основних стилістичних принципів: *постмодерністський текст, вербальний чи невербальний, заохочує до перформансу: він потребує бути написаним, переглянутим, розв'язаним, розіграним* [18, с. 507]. Відтак спорідненість постмодерністської літератури і театру стає особливо виразною у світлі загальної тенденції постмодернізму до підкресленої умовності, видовищності та експериментаторства.

Інтермедіальні форми театралізації художнього тексту. У дослідженні художнього феномена театралізації постмодерністської прози ми ґрунтуємось на здобутках теорії інтермедіальності, що традиційно вивчає форми перетину міжмистецьких меж. Значний інтерес до проблеми синтезу різних видів мистецтв спостерігається як у зарубіжному [12; 23; 24; 26; 28], так і у вітчизняному науковому середовищі [3; 10; 27]. Відштовхуючись від класифікації інтермедіальних зв'язків, запропонованої німецьким дослідником В. Вольфом [28], ефект театралізації художнього тексту тлумачимо як один із виявів *інтракомпозиційної інтермедіальності*, тобто такий, що реалізується в текстовій тканині за допомогою *явного* або *прихованого інтермедіального посилання* до театральних реалій. Таке інтермедіальне посилання не порушує семіотичну однорідність твору, оскільки воно функціонує в художньому тексті виключно як позначальне іншого медіа – театру. Відповідно, явне інтермедіальне посилання (або інтермедіальна тематизація *'intermedial thematization'*) виникає, коли театр або зразки театрального мистецтва експліцитно згадуються чи обговорюються в тексті [28]. Своєю чергою, приховане інтермедіальне посилання (або інтермедіальна імітація *'intermedial imitation'*) передбачає імітацію театральних форм та прийомів засобами художнього тексту, інакше кажучи своєрідне створення ефекту присутності імітованого феномена, що належить до іншої семіотичної системи чи медіа [28].

Означені інтермедіальні форми театралізації реалізуються в англomовному постмодерністському художньому дискурсі за допомогою різноманітних лінгвальних засобів, зокрема словесно-образних. Власне образне «транспонування» інших видів мистецтва у вербальний вимір – створення їх вербального образу в художньому тексті – стає одним із ключових виявів інтермедіальної взаємодії на смислово-рівні [12, с. 152–153]. При цьому модифікується сам принцип міжмистецької взаємодії – опис творів мистецтва транспонує в художній текст *образний смисл* його елементів (кольору, форми, композиції і т. ін.), породжуючи тим самим нові смислові асоціації [12].

Засоби словесно-образного означення театралізації постмодерністської прози. На словесно-образному рівні текстобудови вияви театралізації охоплюють різні групи засобів художньої образності, стилістичний потенціал яких допомагає акцентувати ознаки видовищності, умовності та сценічності в художньому тексті. В англomовному постмодерністському художньому дискурсі театралізація реалізується за допомогою таких засобів словесної образності:

1. **Метафора.** Образне представлення феномена театралізації постмодерністського художнього дискурсу охоплює метафори, що осмислюють людський досвід у термінах театрального мистецтва, наприклад, метафора маски або метафора «світ-театр». Так, ефект театралізації актуалізується завдяки метафорі маски, що приховує справжню ідентичність персонажів, уподібнює їх до театральних фігур. До прикладу, в романі Дж. Фаулза *"The Magus"* («Маг») образ обличчя персонажа осялюється за допомогою такої метафори: *"I smiled across the table at his unrevealing face; the pupils of his eyes seemed black in their clear whites – a mask that watched me, watched me"* [17, с. 312]. У цитованому фрагменті характеристики людського обличчя *"unrevealing" face* (укр. *непроникне*), *"black" pupils* (укр. *чорні зіниці очей*), *"clear whites"* (укр. *ясні білки очей*), *"mask"* (укр. *маска*) вербалізуються в термінах театрального дійства, а маска виступає його невід'ємною частиною.

2. **Метонімія.** У контексті театралізації постмодерністської художньої прози відбувається своєрідне метонімічне заміщення реальних речей елементами театрального мистецтва на основі певної суміжності, приміром обличчя-маска, людина-роль/ампула. Наприклад, у романі Дж. Фаулза *"The Magus"* поведінка однієї з героїнь метонімічно осмислюється за суміжністю із драматургією роллю, пор.: *All here is artifice. She is acting, amusing herself with you. Playing Olivia to your Malvolio* [17, с. 406]. Із наведеного уривку бачимо, що лексичні одиниці зі значенням «гра» – *"artifice"* (укр. *вигадка*), *"acting"* (укр. *гра*) та метонімія (*"Playing Olivia"*) увиразнюють театралізований тон оповіді, наближають її до характеристик сценічного дійства.

3. **Антитеза,** що в контексті театралізації англomовного постмодерністського художнього дискурсу утворює своєрідний контраст між *реальним* і *сценічним* вимірами художньої дійсності, наприклад: *Artists are few among many; that I understand. But bear this in mind, Speusippos: while you, sitting in front, are watching our illusion, we are looking at reality. While you see four men, we see fifteen thousand* [25]. У цитованому фрагменті стилістична фігура антитези актуалізується за допомогою лексико-семантичної опозиції *реальне/сценічне* із залученням контекстуально контрастних за значенням одиниць *"you/ we"*, *"illusion/ reality"*, *"four men/ fifteen thousand"*, що слугує художнім виразником посиленої сценічності та умовності.

4. Епітети, що надають виявам театралізації англомовного постмодерністського художнього дискурсу різних смислових відтінків, пор.: *It was a pose without realism, yet effectively theatrical* [17, с. 150]. Із наведеного уривку бачимо, що для означення постави персонажа використовуються епітети “without realism” (укр.: *нереалістичний*), “effectively theatrical” (укр.: *фактично театральний*) як такі, що увиразнюють неприродний характер його поведінки, а відтак збагачують його театральньо-сценічним нюансуванням.

5. Уособлення. Серед словесно-образних виявів театралізації англомовного постмодерністського художнього дискурсу особливу увагу привертають уособлення, основу яких складає перенесення властивостей живої істоти на неживі предмети та елементи, дотичні до сфери театральної культури. Наприклад, у романі А. Мердок “*The Sea, The Sea*” час здатен наділяти образи людей в нашій пам’яті умовними, нереалістичними рисами: *Time can divorce us from the reality of people, it can separate us from people and turn them into ghosts. Or rather it is we who turn them into ghosts or demons. Some kinds of fruitless preoccupations with the past can create such simulacra, and they can exercise power, like those heroes at Troy fighting for a phantom Helen* [21, с. 352–353]. Уособлення людських спогадів в образі надприродних істот або ж симулякрів реальних особистостей загострює ідею театралізації дійсності за рахунок протиставлення умовного (“ghosts”, “demons”, “simulacra”, “phantom Helen”) та реального світів (“the reality of people”). Подібного текстового втілення набуває явище театралізації в романі М. Етвуд “*Hag-Seed*” (“Відьоме зерно”), де завдяки театральному дійству відтворюється образ Міранди – загиблої доньки протагоніста Фелікса: *A performance so fresh it wouldn't even be a performance. It would be a reality. Through her, his Miranda would be back to life* [14, с. 16]. Тут образне повернення Міранди до життя вказує на гіперболізоване значення акторської гри (“a performance so fresh”); у свою чергу, лексичні одиниці протилежного значення “performance/ reality” підсилюють дихотомію реального життя та сценічної вистави.

Висновки. У підсумку зазначимо, що серед арсеналу засобів словесної образності, що актуалізують ефект театралізації в англомовному постмодерністському художньому дискурсі, особливої виразності набувають *метафора, метонімія, антитеза, епітет та уособлення*. Тяжіння постмодерністської прози до надмірної умовності та сценічності засвідчує глибоку спорідненість творів цього літературного напрямку з мистецько-видовищними формами сучасної культури, зокрема театральними. Відтак образне переосмислення канонів театрального мистецтва в художньому тексті загострює експериментально-ігровий характер постмодерністської прози, наближає її художньо-стилістичні параметри до театральної естетики. У цьому випадку особливого значення набуває інтермедіальний характер постмодерністської літератури, що акцентує увагу на взаємодії та інтеграції театру як медіа-форми в межах художнього тексту. У світлі цього ракурсу феномен театралізації можна розглядати як інтермедіальний художній феномен, що ословлюється в художньому тексті різномірними мовними засобами. Подальше дослідження лінгвальних засобів театралізації англомовного постмодерністського дискурсу на різних рівнях текстобудови дозволить поглибити наше розуміння взаємодії літератури і театру та інтермедіального діалогу мистецтв у цілому.

Література:

1. Арто А. Театр и его двойник : пер. с франц / сост. и вступит. статья В. Максимова ; коммент. В. Максимова и А. Зубкова. Санкт-Петербург : Симпозиум, 2000. 440 с.
2. Бабелюк О.А. Принципи постмодерністського текстотворення сучасної американської прози малої форми : монографія. Дрогобич : ТзОВ «Вимір», 2009. 296 с.
3. Воробйова О.П. Смак «Шоколаду»: інтермедіальність й емоційний резонанс. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2012. Т. 15, № 1. С. 5–11.
4. Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни / пер. с англ. и вступ. статья А.Д. Ковалева. Москва : «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 2000. 304 с.
5. Евреинов Н.Н. Демон театральности. Москва, Санкт-Петербург : Летний сад, 2002. 534 с.
6. Зошук Н. В. Драматургічний досвід Айріс Мердок в аспекті конверсійних жанрових явищ англійської літературної традиції : дисертація канд. філол. наук : 10.01.04, Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2013. 200 с.
7. Клековин О.Ю. Theatrica: Лексикон. Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ : «Фенікс», 2012. 800 с.
8. Лотман Ю.М. Культура и взрыв. Москва : Гнозис, 1992. 272 с.
9. Лотман Ю. М. Театральний язык и живопись (К проблеме иконической риторики). *Статьи по семиотике культуры и искусства (Серия «Мир искусств»)*. Санкт-Петербург : Академический проект, 2002. С. 388–400.
10. Маценка С.П. Метамистество. Словник досвіду термінотворення на межі літератури й музики. Львів : Апіорі, 2017. 118 с.
11. Паві П. Словник театру. Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. 640 с.
12. Тишуніна Н. В. Методологія гуманітарного знання в перспективі XXI століття. К 80-літтю професора Моїсея Самойловича Кагана. *Матеріали міжнародної наукової конференції (Серія “Symposium”)*. Санкт-Петербург : Санкт-Петербурзьке філософське об'єднання, 2001. Вып. № 12. С. 149–154.
13. Шестопал О.Г. Засоби “театралізації” літературного тексту (на матеріалі іспанської прози постмодернізму). *Літературознавчі студії : зб. наук. пр.* Київ, 2015. № 43(2). С. 326–333.
14. Atwood M. Hag-Seed: The Tempest Retold. London: Penguin Random House, 2016. 293 p.
15. De Toro F. Post-Modern Fiction and Theatricality: Simulation, Deconstruction, and Rhizomatic Writing. *Canadian Review of Comparative Literature: CRCL*. Edmonton: Canadian Comparative Literature Assoc, 1994. Vol. 21, No. 3. P. 417–488.
16. Elam K. The Semiotics of Theatre and Drama. London and New York : Psychology Press, 2005. 260 p.
17. Fowles J. The Magus. London : Vintage Books, 2004. 656 p.
18. Hassan I. Pluralism in Postmodern Perspective. *Critical Inquiry*. Chicago : The University of Chicago Press, 1986. Vol. 12, No. 3. P. 503–520.
19. Hutcheon L. A Poetics of Postmodernism. London : Routledge, 1988. 268 p.
20. Lehmann H.-T. Postdramatic Theory: trans. by K. Jürs-Munby. London : Routledge, 2006. 224 p.
21. Murdoch I. The Sea. The Sea. NY : Penguin Books, 1980. 502 p.
22. Postlewait T. and Davis T. C. Theatricality. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 243 p.
23. Rajewsky I. O. Intermedialität. Tübingen: Francke, 2002. 216 S.
24. Rippl G. Handbook of Intermediality: Literature - Image - Sound – Music. Berlin–Boston : Walter De Gruyter Incorporated, 2015. 703 p.
25. Renault M. The Mask of Apollo. NY: Open Road Integrated Media, Inc., 2013. no pag. URL : www.openroadmedia.com.
26. Schröter J. Discourses and models of intermediality. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*. 2011. Vol. 3. No 3. no pag.

27. Vorobyova O. P. Virtual narrative in Virginia Woolf's "A Simple Melody": Cognitive and Semiotic Implications. In E. Chrzanowska-Kluczevska, O. Vorobyova (Eds.), *Language – Literature – the Arts: A Cognitive-Semiotic Interface, Text – Meaning – Context: Cracow Studies in English Language, Literature and Culture*. (Vol. 14, pp. 95–112). Frankfurt am Main : Peter Lang, 2017.
28. Wolf W. (Inter)mediality and the study of literature. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*. 2011. Vol. 13, No 3. no pag.

Rarenko N. Verbal imagery as a means of theatricalization of English postmodernist literary prose

Summary. The paper aims at examining the specificity of imagistic manifestations of theatricality in English postmodernist literary discourse. Linguistic poetics and intermediality theory serve as the theoretical and methodological basis of explicating textual manifestations of theatricality in postmodernist literary texts. Various approaches to defining the phenomenon of theatricality are systematized. The paper outlines key features of postmodernist literary texts which play a crucial role in revealing the mechanisms of theatricality in English postmodernist literary discourse. In the realm of literature, theatricality is understood as a form of intermediality relations between literary text and theatre manifested at various textual levels.

Based on the classification of intermediality relations, special attention is given to intermedial forms of theatricality which entail explicit (intermedial thematization) or implicit (intermedial imitation) references to theatrical art in literary text. Imagistic means of amplifying the effect of theatricality in postmodernist literary texts encompass metaphor, metonymy, antithesis, epithet, and personification. Various instances of imagistic manifestations of theatricality are elicited in such postmodernist novels as Margaret Etwood's "Hag-Seed", Iris Murdoch's "The Sea, The Sea", Mary Renault's "The Mask of Apollo", and John Fowles's "The Magus". The results of the research show that the range of imagistic means of theatricality demonstrates a strong stylistic potential in terms of saturating literary text with the conventions of theatrical art and performance. It is revealed that the manifestations of theatricality at the level of verbal imagery bring to the foreground the effects of spectacularity, conventionality and staginess in English postmodernist literary discourse. On a larger scale, further enquiry into the interface between literary text and theatre from the standpoint of intermediality theory gives an opportunity to broaden our understanding of the mechanisms of interart connections.

Key words: intermediality theory, theatre, interart connections, linguistic poetics, intermedial reference, staginess, conventionality, spectacularity, linguistic means.

*Світліковська О. А.,**старший лаборант кафедри англійської філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

КОРЕЛЯЦІЯ ВЕРБАЛЬНИХ ТА НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В АНГЛОМОВНИХ МАС-МЕДІЙНИХ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ТЕКСТАХ

Анотація. Стаття присвячена виявленню та аналізу вербальних та невербальних елементів у сучасних англо-мовних мас-медійних текстах та їх інтерпретації крізь валоративну призму американського та британського етносів. Проаналізований теоретичний матеріал, що сфокусований на нових екстралінгвальних парадигмах текстотворення та текстосприйняття. З'ясовано, що в процесі становлення текстових парадигм науковці почергово підкреслюють, що вербальний складник є основним, на відміну від невербального. На основі наявних дефініцій тексту сформульоване власне трактування поняття «текст», де останній постає як одиниця, що використовується в комунікативно-прагматичних цілях учасниками спілкування. Правильність сприйняття тексту залежить не лише від вербальних та невербальних одиниць, але й від комунікативного фону (реалії, культура, звичаї, ціннісні етнічні доміканти), на основі якого здійснюється текстотворення та інтерпретація. Аналіз ілюстративного матеріалу дає підстави стверджувати, що невербальні компоненти сучасних англо-мовних мас-медійних текстів можуть виконувати дублюючу, доповнюючу, а іноді і суперечливу вербальному компоненту функцію. З'ясовано, що ілюстрації мають потужний семантичний потенціал і є валоративними під час декодування лінгвального складника, оскільки є джерелом валоративних конотацій. Корпус зібраних прикладів уможливив висновок, що вербальний та невербальні компоненти доповнюють один одного або залежать один від одного. Встановлено, що і для гомогенного вербального, і для мультимодального текстів характерні такі текстові категорії, як цілісність та зв'язність. Типи взаємозв'язку компонентів у мультимодальному тексті обмежуються частковою та повною кореляціями. Зазначено, що нульовий тип кореляції не стосується мультимодальних текстів взагалі, оскільки передбачає наявність лише вербального компонента.

Ключові слова: екстралінгвальний компонент, вербальні елементи, невербальні елементи, семіотично ускладнені тексти, типи кореляції.

Постановка проблеми. Перехід до нової наукової парадигми в лінгвістиці XXI ст. має за мету всебічне дослідження мови та її зв'язку з кодами інших семіотичних систем, у тому числі й невербальних. У світі новітніх лінгвістичних розвідок зростає інтерес до невербальних засобів писемної комунікації, які мають потужний прагматичний потенціал. Об'єктом дослідження лінгвістики тексту дедалі частіше стають семіотично ускладнені тексти. О.Є. Анісімова на позначення таких текстів використовує термін «креолізовані тексти», в структурі яких поряд із вербальними досліджують іконічні елементи, а також елементи інших семіотичних систем [1, 3].

З огляду на те, що реалізація комунікативних потреб у сучасному світі виходить за межі тексту як вербального феномена і заради отримання цілісної картини варто враховувати й невербальні ознаки та фактори, які впливають на текстотворення та текстосприйняття, видається доцільним сфокусувати увагу на кореляції елементів мультимодальних текстів та їх інтерпретації. До останніх зарахуємо англо-мовні мас-медійні тексти з ілюстративним компонентом, який може виконувати дублюючу, доповнюючу, а іноді і суперечливу вербальному складнику функцію.

Метою статті є виявлення та аналіз супровідних невербальних елементів у сучасних англо-мовних мас-медійних текстах та їх інтерпретація крізь валоративну призму американського та британського етносів. Для досягнення поставленої мети нам потрібно розв'язати такі завдання:

- теоретично обґрунтувати підходи до трактування тексту та ключових парадигм текстознавства з урахуванням як вербальних, так і невербальних компонентів;
- розглянути типи кореляції вербальних та невербальних компонентів як складників англо-мовних мультимодальних мас-медійних текстів;
- проілюструвати типи мультимодальних текстів та визначити відношення між вербальними та невербальними компонентами.

Виклад основного матеріалу. Дослідження лінгвістики тексту бере початок з кінця 60-х рр. XX століття, однак і досі немає загальноприйнятої усталеної дефініції цього поняття. Неоднозначність трактування та різноманітність теоретичних парадигм залежать від наукових підходів до його аналізу (граматичного, семантичного, прагматичного, комунікативно-орієнтованого, когнітивного тощо) [2; 11]. Полівекторність феномена тексту передбачає багатоаспектність його характеристик. Текст розглядають з урахуванням інформаційного параметра (текст – це інформаційна єдність), його психолінгвістичного складника (текст – це продукт мовленнєво-мисленнєвої діяльності суб'єкта), прагматичного потенціалу (текст – матеріал для сприйняття та інтерпретації), його структури, мовленнєвої організації та стилістичного забарвлення [1; 9]. Однак варто зазначити, що текст не складається з речень, а реалізується в них. Так, С.О. Гончарова та І.П. Шишкіна схильні розглядати текст як завершено, але інтенційно відкриту лінійну послідовність мовленнєвих знаків, що виражаються графічним (письмовим) або звуковим (усним) способами. Семантико-сміслова взаємодія останніх створює композиційну єдність, яка реалізується в лексико-граматичних відношеннях між окремими елементами структури. В основу тексту покладена комунікативно-

прагматична стратегія, що реалізується через систему мовленнєвих та контекстуальних сигналів, які породжують адекватну реакцію адресата [3; 8].

Визначенням «текст – це вербальна форма мовленнєво-мисленнєвої діяльності адресанта, який взаємодіє з адресатом» послуговується О.О. Леонтьєв у своїй праці «Мова, мовлення та мовленнєва діяльність» [4, с. 27]. В.В. Богданов услід за Л.В. Щербою розглядає текст як мовний матеріал у звуковій, графічній або електронній презентації, зафіксований за допомогою письма (фонографічного або ідеографічного) [5, с. 5–6]. У наукових працях М.К. Бисималієва, М.Я. Димарського, В.П. Конечької, О.С. Кубрякової, О.Й. Шейгал, В.В. Красних, І.С. Шевченко, О.І. Морозової текст постає як результат процесу мовленнєвого продукування, що має завершено і зафіксовану форми. Але будь-який текст може бути реалізацією кількох, подекуди конкуруючих та антагоністичних дискурсів [6, с. 27]. У комунікативному ракурсі текст – це концептуально зумовлений та комунікативно зорієнтований мовленнєвий витвір, якому притаманна інформативно-сміслова та прагматична сутність [7, с. 104]. Серед множинності визначень актуальним залишається трактування Н.С. Валгіної: текст – це динамічна одиниця вищого порядку, якій притаманна зв'язність та цілісність в інформативному, структурному та комунікативному планах [8, с. 5].

Уточнюючи вищесказане, ще раз зауважимо, що для розуміння окремого тексту важливими є не лише мовні одиниці та правила їх зв'язку між собою, але й зовнішні немовні, щодо тексту, мовленнєві структури та знаки. Так, існують ситуації комунікативної взаємодії, коли поряд із вербальним текстом маємо текст візуального характеру (картинки, карикатури, плакати), що утворюють змістово-сміслову єдність, інтерпретація якої залежить від правильної інтерпретації як вербальної частини, так і наявних візуальних зображень. Така комунікативна взаємодія свідчить про візуалізовану інтертекстуальність [2, с. 99].

Лінгвістична текстова парадигма пройшла кілька етапів у процесі свого становлення: від аналізу правил з'єднання речень, висловлювань у надфразовій єдності, складні синтаксичні цілі, абзаци – до когнітивно орієнтованого аналізу, де в центрі уваги постають процеси породження та сприйняття тексту [2, с. 14]. Бачимо, що, досліджуючи текст, науковці у своїх визначеннях почергово підкреслюють як основну одну з багатьох його характеристик. Беручи до уваги вищесказане, пропонуємо власне трактування цього лінгвістичного феномена. Текст – це одиниця екстралінгвального рівня, що використовується в комунікативно-прагматичних цілях учасниками процесу спілкування. Правильність сприйняття тексту залежить не лише від вербальних та невербальних одиниць, але й від комунікативного фону (реалії, культура, звичаї, ціннісні етнічні доміанти), на основі якого здійснюється текстотворення та інтерпретація. У деяких текстах паралінгвальні елементи не є суттєвими у плані їхнього змісту і забезпечують лише візуальну форму тексту, в інших такі засоби беруть участь у змістотворенні та є важливими для правильного декодування та інтерпретації семіотично ускладнених текстів. Комунікативно-прагматичні норми останніх зумовлюють високі вимоги до комунікативної компетенції учасників спілкування: синтетичне сприйняття тексту; вміння кодувати/декодувати інформацію, виражену вербальними та невербальними знаками; наявність естетичного смаку [1, с. 10]. Між вербальною та невербальною

частинами, значення яких інтегрується та набуває складного змісту, встановлюються такі кореляції:

1) кореляція взаємодоповнення – коли невербальний (зображальний) компонент зрозумілий і може існувати без вербального, який його описує і дублює;

2) кореляція взаємозалежності – коли зображальний компонент залежить від вербальних коментарів, які визначають його правильну інтерпретацію і виконують основну функцію [1, с. 12].

Залежно від типу мультимодального тексту зображення, як важливий його компонент, має функційне навантаження і визначає вид комунікації. Розглянемо, для прикладу, текст, де вербальний та невербальний компоненти виконуватимуть взаємодоповнюючу функцію і є не залежними один від одного.

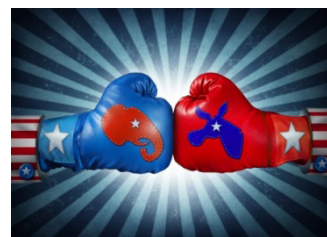

Рис. 1 [9]

Ілюстративний (невербальний компонент тексту) виступає потужним зоровим подразником, який привертає увагу адресата, та свідчить про його готовність вступити в комунікативний контакт з адресантом. Також в основі зображення лежить інформація, для правильного декодування якої необхідні фонові знання про американську етнокультуру та її основні валоративні складники. Міцно стиснуті кулаки в боксерських рукавицях свідчать про готовність до боротьби та виконують експресивну функцію, впливаючи на емоції адресата. Символи лідируючих американських партій, забарвлені в яскраві кольори національного прапора, роблять картинку помітною і полегшують її зорове сприйняття. Незважаючи на індивідуальні особливості сприйняття кольорів, доведено порівняну стійкість емоційних реакцій на них. Так, червоний колір збуджує, блакитний – заспокоює. Використання таких кольорів у цьому прикладі свідчить про необхідність «балансу» на політичній арені США: *“American election campaign fighting for the vote of the United States presidential and government seat. Former Vice President Joe Biden has secured enough Electoral College votes to unseat President Donald Trump”*. Як бачимо, вербальний компонент дублює значення невербального, що свідчить про їх змістовність та незалежність один від одного. Однак лише вербальна частина дає змогу зрозуміти, про які саме вибори йде мова. Саме лінгвальний компонент конкретизує деталі процесу та поіменно називає його учасників.

Наступний приклад є демонстрацією взаємозалежності вербального та невербального компонентів. Символічна функція цього зображення полягає в його призначенні чуттєво сприймати національні британські образи, поняття та ідеї. Це зображення пов'язане з конкретним текстом і не є обмеженим у своїй інтерпретації. Як відомо, прапор є однією із найпотужніших валоративних домінант кожного етносу. Зображення британського прапора зі слідами попелу, ніби врятованого від вогню чи обпаленого на полі бою, виконує потужну експресивну функцію. Однак без вербальної частини складно достеменно

зрозуміти точну інтенцію автора. У статті, яку супроводжує рисунок 2, йдеться про бажання Шотландії відділитися від Королівства. Реалізація цього задуму спричинила б крах Об'єднаного Королівства, а значить, і крах його національних символів. *“Emotionally, the shock would be profound. The integration of 300 years could not be sawn through without huge pain, on both sides. If leaving the EU was like a parting from an extended family of second cousins, this would feel like the disintegration of the ancestral home”*. Такий поворот подій – це не лише ризик втратити автентичність для Об'єднаного Королівства, але й ризик для Шотландії, пов'язаний із побудовою власної самостійної держави.

Таким чином, зображення є прикладом кореляції взаємозалежності та виконує супровідну ілюстративну функцію.

Рис. 2 [10]

Варто зазначити, що з позиції комунікантів мультимодальний текст не надто відрізняється від гомогенного вербального тексту. Їм обом притаманні такі текстові категорії, як цілісність (*cohesion*) та зв'язність (*coherence*). Услід за О.Є. Анісімовою розуміємо цілісність як єдність тексту, його здатність існувати в комунікації, як внутрішньо та зовнішньо організоване ціле. Зв'язність тексту полягає у формальному та смисловому зв'язку його частин. Цілісність мультимодального тексту задається комунікативно-когнітивною установкою адресанта і спільною темою, яка розкривається як вербальними, так і невербальними засобами [1, с. 17]. Б. Карлаваріс розрізняє 4 типи ілюстрацій у тексті:

- 1) домінуючі ілюстрації, які констатують текст;
- 2) рівноцінні ілюстрації, які використовують у текстах, де певна частина інформації передається виключно зображеннями;
- 3) супровідні ілюстрації, які використовують у тексті з метою доповнення та пояснення вербальної частини;
- 4) декоративні ілюстрації, які слугують прикрасою тексту та виконують естетичну функцію [11].

Отже, зображення виконують різні функційні ролі в організації та інтерпретації тексту. Зважаючи на характер зв'язку вербальної та невербальної частин тексту, О.Є. Анісімова виділяє 3 основні групи текстів із різними типами кореляції вербальних та невербальних складників.

1. Тексти з нульовою кореляцією складників, де зображувальний елемент відсутній і неважливий для їхньої організації.

2. Тексти з частковою кореляцією складників, де вербальна частина порівняно автономна від зображення. Зображальний компонент супроводжує вербальну частину і є факультативним елементом в організації тексту.

3. Тексти з повною кореляцією складників – вербальна частина в таких текстах апелює до зображення, яке виступає як обов'язковий елемент тексту [1, с. 15].

У номенклатуру досліджуваного нами матеріалу включимо лише тексти з частковою та повною кореляцією вербальних та невербальних складників. Розглянемо приклади, які демонструють ці типи мультимодальних текстів.

Рис. 3 [12]

Так, рисунок 3 та стаття до нього в британському журналі *The Economist*, яку він доповнює, слугують прикладом тексту з повною кореляцією вербальних та невербальних складників. Як бачимо, вербальний та невербальний компоненти позначають різні предмети та ситуації, які тісно пов'язані між собою асоціативно. Вербальний компонент висвітлює британський уряд, репутація якого запламована коронавірусною кризою: *“As Britons were getting together to amuse themselves and infect each other, Europe was shutting down. Borders were closing, public gatherings being banned.”* Вербальний компонент уточнює, що йдеться про матч із регбі, який відбувся 7 березня 2020 року в Лондоні в розпал пандемії. Серед 81 000 глядачів був присутній і прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон. Декодування невербальної інформації відбувається з урахуванням лінгвокультурних особливостей та національного колориту. Так, консервативні британці засудили таке нехтування владою здоров'ям та життям людей у час, коли «Європа зачинилася» і шукала шляхи боротьби з вірусом. Зображення прапора асоціативно збагачує вербальну частину, однак без неї може отримати різні інтерпретації. Білі плями на прапорі символізують засудження дій уряду значною частиною британського суспільства, для якого прапор є втіленням духовної сили, переконань, предметом гордості, паплюжити який ніхто не має права. Так само британці не дозволять нехтувати безпекою пересічних громадян заради чиєїсь розваги. Навіть якщо розважатися хочуть члени провладної верхівки.

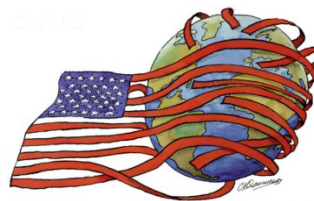

Рис. 4 [13]

На наступному рисунку пропонуємо розглянути невербальний елемент як складник тексту з повною кореляцією вербальних та невербальних складників. Вербальний складник заперечує ідею, що американська військова міць є запорукою порядку світового масштабу. Автор підсилює вербальний компонент ілюстрацією, де смуги (*“stripes”*) американського прапора огортають глобус, що трактуємо як потенційні можливості впливу Америки контролювати світову арену. Однак те, що ці «пута» на рисунку розв'язані, характеризує США як *“the most*

moral country in the world based on the most moral principles in the world. ... The idea that the United States – or more specifically American military power – is the bulwark of international ‘order’ is one of the essential tenets of the propaganda system that has accompanied America’s transformation into the ‘indispensable nation’ since World War II. America’s actions in the world, unlike Russia or China for example, are always driven by moral and benign purposes, or at least have an ability to produce benign consequences even when they aren’t”. Відмова американської армії бомбардувати Сирію за часів президенства Б. Обами викликала шквал гнівних коментарів. Оскільки більшість американців вважають, що світ має відчувати військову міць США і визнавати беззаперечне лідерство. Вони твердо переконані, що наміри Америки завжди високоморальні та благі і не здатні спричинити негативних наслідків, навіть якщо йдеться про військове втручання. Так, насправді відмова Америки від її мілітаристської залежності не перетворила б світ на мирну утопію, але знизилася власна самооцінка американців.

Висновки. Аналізуючи невербальні складники, які супроводжують сучасні англомовні мас-медійні тексти, зазначимо, що вони можуть набувати різного конотативного значення та виконувати різні функції. До основних зарахуємо супровідну, домінуючу, доповнюючу та декоративну функції. З огляду на те, що в процесі декодування мультимодального тексту важливими є фонові знання адресата, в номенклатурі наших невербальних засобів переважають екстралінгвальні тексти з валоративними імпліцитними складниками. Типи зв'язку вербального та невербального елементів таких текстів обмежуються повною та частковою кореляціями. Тексти з нульовою кореляцією не розглядаються в цій статті, оскільки їх правильне декодування ґрунтується на розумінні лише вербального складника. Фонові знання про культурні та ціннісні етнічні доміанти відіграють важливу роль у декодуванні інформації текстів як із частковою, так і з повною кореляцією. Однак варто зауважити, що для правильного та повного розуміння останніх такі знання є вкрай необхідними як для адресанта, так і для адресата.

Література:

1. Анисимова Е.Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) : Учеб. пособие для студ. фак. иностр. яз. вузов. Москва : Издательский центр «Академия», 2003. 128 с.
2. Чернявская В.Е. Лингвистика дискурса. Москва : ЛЕНАНД, 2014. 200 с.
3. Гончарова Е.А., Шишкина И.П. Интерпретация текста. Немецкий язык. Москва : Высшая школа, 2005. 368 с.
4. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. Москва : Просвещение, 1969. 214 с.
5. Богданов В.В. Текст и текстовое общение. Санкт-Петербург : Изд-во СПб ун-та, 1993. 250 с.
6. Kress, G.R., & van Leeuwen, T. Reading Images : The Grammar of Visual Design. London : Routledge, 1996

7. Болотнова Н.С. Филологический анализ текста : учеб. пособие. 4-е изд. Москва : Флинта : Наука, 2009. 520 с.
8. Валгина Н.С. Теория текста : Учебное пособие. Москва : Логос, 2004. 280 с.
9. 123 RF. URL: https://www.123rf.com/photo_15975785_american-election-campaign-fight-as-republican-versus-democrat-as-two-boxing-gloves-with-the-elephant.html (дата звернення : 17.12.2020).
10. *Prospect*. Scottish independence: what would it mean for the rest of the UK? URL: <https://www.prospectmagazine.co.uk/politics/philip-rycroft-scottish-independence-rest-of-uk> (дата звернення : 17.12.2020).
11. Karlavaris B. Semiotische Aspekte bei der Illustration von Schulbüchern. Didaktische Typographie. Leipzig, 1984. S. 213–223.
12. *The Economist*. Britain has the wrong government for the COVID crisis URL: <https://www.economist.com/leaders/2020/06/18/britain-has-the-wrong-government-for-the-covid-crisis> (дата звернення : 17.12.2020).
13. *Ceasefire*. Notes from the Margins. URL: <https://ceasefiremagazine.co.uk/goodbye-uncle-sam/> (дата звернення : 17.12.2020).

Svitlikovska O. Correlation of verbal and non-verbal elements in the English mass media multimodal texts

Summary. The article is devoted to the identification and analysis of verbal and non-verbal elements in the modern English mass media texts and their valuative interpretation in American and British ethnic groups. Theoretical material, that focus on the new extralinguistic paradigm of text creation and text understanding is analyzed. It was found that in the process of the text paradigm formation, scientists emphasize that the verbal component is primary as compared to the nonverbal one. The own definition of the text is formulated based on the existing linguistic approaches to the phenomenon. Thus, text is a unit of extralinguistic level, used for the communicative and pragmatic purposes of the participants of communication. It is possible to affirm that the correct understanding of the text depends not only on its verbal and nonverbal components, but also on the communicative background (realias, culture, customs, and valuative ethnic dominants). Text creation and text understanding is carried out on the basis of this background.

The analyzed illustrative material shows that the nonverbal components of the modern English mass media texts can perform duplicating, complementary, and sometimes contradictory functions.

The illustrations have the powerful semantic potential and are important for decoding of the lingual component as they serve as a source of valuative connotations. It is possible to conclude that the verbal and nonverbal components complement each other or depend on each other.

It has been established that the heterogeneous multimodal text as well as the homogeneous verbal one is characterized by such text categories as cohesion and coherence. The types of interrelation of components in multimodal text are limited by complete and partial correlations. Zero correlation texts are not multimodal texts as they contain only a verbal component.

Key words: extralinguistic component, verbal elements, nonverbal elements, semiotically complicated texts, types of correlation.

*Talavira N. M.,**Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic Languages and Methods
of Teaching Foreign Languages
Nizhyn Mykola Gogol State University**Nikitenko I. I.,**Master Student
Nizhyn Mykola Gogol State University*

VERBALIZATION OF MODERN GENERATIONS IN ENGLISH NEWS TEXTS: LINGUO-RHETORICAL APPROACH

Summary. The purpose of the article is to study linguistic units verbalizing modern generations in English news texts. The investigation of modern generations presupposes characterizing, description and comparison of the main aspects of existence of four of them: baby-boomers (born in 1943–1960), generation X (born in 1965–1980), generation Y (born in 1984–2000) and generation Z (born since 2000). In 68 news texts we have singled out 240 constructions, i. e. the pairing of form, meaning and function. Constructions exist as prefabricated patterns entrenched in human's mind in a ready-made form to be contextually used in various communicative situations.

The selected constructions have been divided into groups on the basis of rhetorical approach, while rhetoric is viewed as a means of influence on the addressee and text organization with the help of linguistic units.

The usage of constructions denoting modern generations is represented by strategies and tactics of text structuring with reference to basic human needs. These needs include: physiological, safety needs, belongingness, esteem need and need of self-actualization. The strategy appealing to the first group of needs is represented by the tactic of their satisfying only in texts about zoomers while the other three generations are designated as those suffering from insomnia, poverty and unhealthy lifestyle. The strategy concerning security is reflected by the tactic of safety loss for boomers and millennials and by safety renewal for Xers and zoomers. In the strategy appealing to belongingness the tactic of belonging to family is dominant for Xers and millennials, while the tactic of belonging to global community is prevalent for boomers and zoomers. In the strategy concerning esteem the tactic of high level of reputation is topical only for generation Z and the other three generations are reflected as scornful, egoistic, indolent and haughty. According to the strategy of self-actualization the tactic of development is typical of all described generations as they are keen on state-of-the-art technologies, aimed at career growth and self-development.

Key words: generation, construction, basic need, strategy, tactic, English news text.

Introduction. The variety of opinions and attitudes between people of different age groups concerning every aspect of our existence has always been attributed to the notion of generation gap. To explain the notion of modern generations, it is to be mentioned that *generation* is a demographical cohort, i. e. a group of people that were born and lived simultaneously [10]. The peculiarities of all

these groups were created by the influence of certain historical, political and economic events. The notion of modern generation refers to cohorts that are living at the present time, namely: Generation of baby-boomers (born in 1943–1960), Generation X (born in 1965–1980), Generation Y or Millennials (born in 1984–2000) and Generation Z (born since 2000) [9]. It is to be noted that the years of birth of every of them differ depending on the territory, opinions of the researchers, etc.

Modern generations have been studied by many scientists including, Monhollon [11], Slakva [3], Vostretsova [1]. They claim that generation of baby boomers includes hard-working people who appreciate having families, supporting each other, resisting everything that is in contrast to their inner visions and despite their age try to fit into the modern way of living [11]. Generation X are described as self-efficient people flexible and well-informed, relying on themselves and refusing to accept values produced by previous generations [3]. Millennials, to their minds, are well educated people, addicted to technologies, especially to social media, impatient, intransigent, indolent to work, and dependent on people's opinions [1]. As for the youngest generation, it is characterized by addiction to techs, intelligence, diversity, a healthy lifestyle though they are hot-tempered and dependent on others [3]. However, though peculiar features of each demographical cohort have been thoroughly studied, the general image of modern generations in media has been on the periphery of linguistic interest.

The **topicality** of the paper is brought about by the general tendency in modern linguistics to analyze different ways of communication, on the one hand, and linguistic units, reflecting various phenomena and events, on the other hand. News texts as the main components of media discourse are a valuable source of investigating nominative units verbalizing four modern generations.

The paper **aims** at studying linguistic means, namely constructions, used in English news to designate modern generations. The work is intended to solve the following **tasks**: 1) to describe types of constructions implicated for nomination; 2) to analyze constructions used to describe modern generation; 3) to represent strategies and tactics of text structuring with reference to human basic needs.

The investigation of different aspects of four modern generations is done by analyzing their representation in news discourse. News stories, characterized by collective authors and mass audience, are

studied from different perspectives. One of them is the rhetorical approach. It is generally known that rhetoric “is an acquired competence” and “a manner of thinking”, which can provide possibilities for persuasion, conviction, action, or judgments [6, p. 17]. To analyze verbalization of modern generations in news texts we will take into consideration the persuasive aspect of classical rhetoric [5, p. 5], new rhetoric approach which views rhetoric as a science and semiotic approach laying emphasis on specific ways of language use [2, 10], which help the speaker to have influence on the audience.

The materials of our investigation consists of 68 news stories from various English news sites like BBC, CNN, Entrepreneur, USA Today, The New York Times, etc. In news stories modern generations are described by particular linguistic units, namely constructions. Construction is defined as correspondence of form, meaning and function [7, p. 29]. The classification that is chosen divides constructions into immediate that consists of 2 independent words, e. g. *demographical cohort*, modified that adds units to the immediate one, e.g. *modern demographical cohort*, and extended one that consists of 2 immediate constructions, e. g. *investigate modern demographical cohort* [see: 12, p. 102]. To study modern generations 240 constructions have been selected: the Generation of boomers 49 (20,4%) pairings, Generation X – 54 (22,5%) constructions, Millennials – 69 (28,8%) units and Generation Z – 68 (28,3%) constructions.

All of the selected constructions are divided into groups that represent strategies and tactics of text structuring. In media discourse, strategy is used to construct the events presented in the content blocks of the news stories while tactics are defined as specific speech actions, ensuring that the addressee achieves the goal of communication [4, p. 60]. The strategies for representing generations are created with the reference to basic human needs [8, p. 372]. They are organized in a form of hierarchy: physiological needs (food, sleep, shelter etc.), safety needs (security of employment, health and property), love and belongingness needs (being a part of society), esteem need (evaluation and respect) and self-actualization (development). As the result such 5 strategies and corresponding tactics have been formulated:

- strategy appealing to physiological needs is represented by the tactics of satisfying and neglecting physiological needs;
- strategy concerning safety needs includes tactic of potential threat, tactic of safety loss, tactic of safety renewal;
- strategy appealing to belongingness is rendered by tactic of belonging to global community, tactic of belonging to family and tactic of belonging to closely integrated community;
- strategy concerning esteem has tactics of high and low levels of reputation;
- strategy of self-actualization includes tactic of development and tactic of its lack.

Strategy appealing to physiological needs. It has been found that all of the generations except Gen Z are verbalized in news text with the help of the tactic of neglecting physiological needs. Boomers ignore them because of starvation, insomnia and poverty, e.g. *Pensioners live in deep poverty* [10]. Gen X suffers from unhealthy lifestyle, lack of housing and poverty, e. g. *Gen X is the first generation not meeting the living standards* [1]. Millennials are represented by this tactic due to notable problems including junk food passion, obesity, lack of housing and money and low sexual desire, e.g. *Millennials set to be fattest generation* [6]. However,

zoomers are represented by the tactic of satisfying physiological needs due to healthy lifestyle, saving money for housing, renting clothes and beneficial attitude to intimacy, e. g. *More Gen Z is using food as medicine, NPD says* [2].

Strategy concerning security needs. For boomers and millennials, the tactic of safety loss prevails. As for boomers, they suffer from deathly illnesses i.e. cancer, alcohol and drug misuse, coronavirus, heart diseases, and lack of money, e. g. *For a group that's considered very high risk for contracting coronavirus, they're carrying on life as usual* [14]. Talking about millennials, they struggle with Covid-19, mental fog and mental health diseases, financial instability and online fraud, e. g. *“About 80% of millennials are going to experience a mild or asymptomatic version of Covid. It's the other 20% that we're worried about”, said Dr. Luis Ostrosky-Zeichner* [9]. Gen X and Gen Z are characterized by the tactic of safety renewal. The reason for Xers is because of their desire to improve their health by seeking and getting help and external measures taken to lower amount of suicide cases, e. g. *Generation X is seeking help* [5]. Gen Z is represented by earnest attitude to health and environment, accuracy towards techs usage and spending money, e. g. *With Gen Z we expect to see a greater level of engagement with in-home activism, such as trying to reduce food waste”, said Dr Lilly Da Gama* [4].

Strategy appealing to belongingness. In news about boomers and zoomers, tactic of belongingness to global community prevails. Boomers are characterized by having feelings of isolation and loneliness and deficiency of interaction, e. g. *Baby-boomers may have a symptom of other problems, such as loneliness and isolation* [5]. As for zoomers, significant opinions toward politics, tackling inequity and demonstrating identity are taken into account, e. g. *Gen Zers are also fed up with the longstanding history of inequity in our society* [3]. In news about Gen X and Millennials tactic of belongingness to family prevails. The lockdown has made Xers responsible for ageing parents' wellbeing and children's homeschooling. Moreover, the described generation is the only one who benefits from being isolated, e. g. *Xers are raising children, and at the same time caring for their ageing parents* [13]. As for millennials, they are the first who mention external and internal reasons for incomprehension of necessity of having a family, e. g. *Getting married and having babies in one's thirties and forties is more common among this generation. Millennials do such things later* [7].

Strategy concerning esteem. As for the esteem need, the first three generations are represented in news with low level of reputation. Boomers are described as disrespectful, scornful, hassled and misunderstanding, e. g. *Boomers are playing video games as a way to remain socially connected and cognitively sharp in a world that continues to expand into the digital realm* [11]. Xers are described as being indolent, screwed and hesitant, e.g. *Gen X are influenced by career ambition, economic challenges and changing mores and life choices* [1]. As for millennials, they are designated as indolent to work, selfish and struggling, e. g. *Millennials think that international exposures actually help them to learn new skills* [12]. However, the Gen Z is reflected with high level of reputation as they are creative, educated people, more diligent and aspiring, e. g. *The world as zoomers know it has been blighted by financial, economic and environmental turmoil and they want to make a change* [8].

According to the **strategy of self-actualization** all of the generations are presented from the perspective of tactic

of development. Boomers are shown as the developed generation due to their usage of up-to-date technologies, discovering world and contributing to cognition, e.g. *Boomers are playing video games as a way to remain socially connected and cognitively sharp in a world that continues to expand into the digital realm* [11]. As for X-ers, they are represented as well-developed, flexible, forceful cohort with the fascinating career perspectives, e. g. *Gen X are influenced by career ambition, economic challenges and changing mores and life choices* [1]. Millennials are said to have opportunities for professional growth, developing skills and broadening knowledge. Moreover, this generation is the one who profits from international experience, e. g. *Millennials think that international exposures actually help them to learn new skills* [12]. Talking about zoomers, despite their young age they are motivated, active, inventive and focused on improving themselves, e. g. *The world as zoomers know it has been blighted by financial, economic and environmental turmoil and they want to make a change* [8].

Conclusions. News texts about modern generations are structured by five strategies appealing to basic human needs. Strategy appealing to physiological needs is represented by the tactic of their satisfying only in texts about zoomers. Strategy concerning security is designated by the tactic of safety loss for boomers and millennials and by the one of safety renewal for Xers and zoomers. In the strategy appealing to belongingness the tactic of belonging to family is dominant for Xers and millennials while the tactic of belonging to global community is prevalent for boomers and zoomers. In the strategy concerning esteem the tactic of high level of reputation is topical only for boomers while the strategy of self-actualization is represented by the tactic of development for all of the described generations. **Further investigation** can go in two directions: on the one hand, we can focus on other media, namely social networks, on the other hand, we can implicate conceptual metaphor to analyse representation of modern generations.

References:

1. Вострецова А. Наука и образование на современном этапе развития: опыт, проблемы и пути их решения. Москва : Мир науки, 2017. 490 с.
 2. Клюев Е. Риторика. Инвенция. Диспозиция. Элокуция : учебное пособие для высших учебных заведений. Москва : ПРНОР, 2001. 272 с.
 3. Слава Ю. Теорія поколінь (x, y, z). URL: <https://learning.ua/blog/201711/teoriia-pokolin-x-y-z/> (дата звернення: 10.12.2020).
 4. Талавіра Н. Безартикліві прийменникові звороти сучасної англійської мови: когнітивно-дискурсивний аспект : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Ніжин, 2015. 225 с.
 5. Aristotle. Rhetoric. New York : Cosimo Books, 2010. 194 p.
 6. Farrell T.B. Norms of Rhetorical Culture. New Haven : Yale University Press, 1995. 384 p.
 7. Goldberg A.E. Explain Me This. Creativity, Competition, and the Partial Productivity of Constructions. Princeton : Princeton University Press, 2019. 216 p.
 8. Maslow A.H. Motivation and Personality. New York : Harper & Row Publishers, 1970. 368 p.
 9. McKay K., McKay B. How the generational cycle of history explains our current crisis. URL: <https://www.artofmanliness.com/articles/strauss-howe-generational-cycle-theory/> (дата звернення: 12.12.2020).
 10. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ethos> (дата звернення: 14.12.2020).
 11. Monhollon R.L. Baby Boom : People and Perspectives. California : ABC-CLIO, 2010. 246 p.
 12. Talavira N. English orientating constructions denoting location : classification and article use. *Lingua Posnaniensis*. № 59 (2). P. 101–120.
- Illustration sources:**
13. Bindley K. Gen X Women Succeed at Work, Have Fewer Kids : Study. *HuffPost* : website. URL: https://www.huffpost.com/entry/gen-x-study_n_959256 (дата звернення: 06.09.2020).
 14. Danley S. More people than ever are using food as medicine, NPD says. *Food Business News* : website. URL: <https://www.foodbusinessnews.net/articles/14386-more-people-than-ever-are-using-food-as-medicine-mpd-says> (дата звернення: 14.11.2020).
 15. Gergen D., Cohen C. The next Greatest Generation. *CNN* : website. URL: <https://edition.cnn.com/2020/06/14/opinions/black-lives-matter-gen-z-greatest-generation-gergen-cohen/index.html> (дата звернення: 09.09.2020).
 16. Grylls B. Gen Z's food FOMO is driving food waste. *New Food Magazine* : website. URL: <https://www.newfoodmagazine.com/news/122970/food-waste/> (дата звернення: 14.11.2020).
 17. London millennials shunning the pub for the gym. *BBC News* : website. URL: <https://www.bbc.com/news/av/uk-england-london-45836991/london-millennials-shunning-the-pub-for-the-gym> (дата звернення: 07.09.2020).
 18. Millennials are set to become the "Fattest Generation" so good going, everyone. *Mandatory Editors* : website. URL: <https://www.mandatory.com/living/1374505-millennials-set-become-fattest-generation-good-going-everyone> (дата звернення: 07.09.2020).
 19. Newman S. Should we worry about millennials not having babies? *Psychology Today* : website. URL: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/singletons/201804/should-we-worry-about-millennials-not-having-babies> (дата звернення: 07.09.2020).
 20. Povah C., Vaukins S. Generation Z is starting university – but is higher education ready? *The Guardian* : website. URL: <https://www.theguardian.com/higher-education-network/2017/jul/10/generation-z-starting-university-higher-education-ready> (дата звернення: 09.09.2020).
 21. Prior R. Young Covid-19 survivors warn they're still suffering. *CNN* : website. URL: <https://edition.cnn.com/2020/07/18/health/long-term-effects-young-people-covid-wellness/index.html> (дата звернення: 07.09.2020).
 22. Roberts Y. Millennials are struggling. Is it the fault of the baby boomers? *The Guardian* : website. URL: <https://www.theguardian.com/society/2018/apr/29/millennials-struggling-is-it-fault-of-baby-boomers-intergenerational-fairness> (дата звернення: 01.09.2020).
 23. Rosenblatt K. Older people are embracing video games – and for some, stardom. *Euronews* : website. URL: <https://www.euronews.com/2019/08/29/older-people-are-embracing-video-games-some-stardom-n1047906> (дата звернення: 01.09.2020).
 24. Shameem S. Here's What Millennials Want from Their Jobs. *Entrepreneur* : website. URL: <https://www.entrepreneur.com/article/331111> (дата звернення: 07.09.2020).
 25. Storey S. Why Gen X women aren't sleeping. *Huff Post* : website. URL: https://www.huffpost.com/entry/why-we-cant-sleep-ada-calhou_n_5e0f9520c5b6b5a713ba0fc7 (дата звернення: 06.09.2020).
 26. Valdes R. Even with a pandemic, many older Americans are carrying on as usual. *CNN* : website. URL: <https://edition.cnn.com/2020/04/06/us/older-people-coronavirus-invincible-high-risk-wellness-trnd/index.html> (дата звернення: 01.09.2020).

Талавіра Н., Нікітенко І. Вербалізація сучасних поколінь в англомовних новинних текстах: лінгвориторичний аспект

Анотація. Метою поданої розвідки є вивчення мовних одиниць, що вербалізують сучасні покоління в англомовних новинних текстах. Вивчення сучасних

поколінь включає характеристику, опис та порівняння основних аспектів існування чотирьох груп: бейбі-бумерів (народжені в період 1943–1960 роки), покоління X (народжені в період 1965–1980 роки), покоління Y (народжені в період 1984–2000 роки) та покоління Z (народжені із 2000 року). У 68 англомовних новинах було виокремлено 240 конструкцій, тобто мовних одиниць, які є поєднанням форми, значення та функції. Конструкції укорінені в людську свідомість як паттерни, готові до контекстуально зумовленого вживання в різноманітних комунікативних ситуаціях.

Виділені конструкції були розділені на групи з урахуванням риторичного інструментарію, адже риторика тлумачиться як спосіб впливу на аудиторію й організацію текстів через уживання мовних одиниць.

Уживання конструкцій на позначення сучасних поколінь уособлюють стратегії та тактики структурування текстів з оперттям на базові потреби людини. Базовими називають такі 5 потреб: фізіологічні, потреба в безпеці, у приналежності та любові, у повазі, потреба в самоактуалізації. Стратегія апелювання до першої

групи потреб представлена тактикою їх задоволення лише в покоління зумерів, тоді як три інші покоління подані як такі, що страждають від безсоння, бідності та нездорового способу життя. Стратегія безпеки бумерів та міленіалів представлена тактикою її втрати, тоді як в інших поколінь тактикою її відновлення. У стратегії приналежності тактикою, що домінує, для покоління X та міленіалів є ставлення до сім'ї, а для інших – належність до світової спільноти, оскільки бумерам притаманне відчуття самотності, а зумерам – активна політична позиція й участь у житті країни. Стратегія потреби в повазі представлена тактикою гарної репутації лише для покоління Z, тоді як перші три покоління подані в новинах як презирливі, егоїстичні, ліниві, зверхні. Структурація текстів згідно зі стратегією самоактуалізації представлена тактикою розвитку, оскільки всі покоління подані як такі, що цікавляться сучасними технологіями, націленими на кар'єрне зростання та самовдосконалення.

Ключові слова: покоління, конструкція, базова потреба, стратегія, тактика, англомовний новинний текст.

*Tarasova S. O.,**Candidate of Philological Sciences,**Senior Lecturer at the Department of English Philology**Faculty of Foreign Languages**V. N. Karazin Kharkiv National University*

DISCOURSE IDENTITY OF CELEBRITY IN THE CARNIVAL SPACE OF THE USA

Summary. The article is devoted to the complex cognitive-communicative phenomenon of the discursive identity of a celebrity in the carnival space of the USA. Its inherent features define non-standard thinking, bright individuality, paradoxical personal and creative manifestations, qualities of a leader, talent, inspiration, genius, creative self-consciousness, significance, self-realization, creativity and intentions of a creator. Culturally specific mental processes and worldviews of Americans influence and determine the communicative behavior of the discursive identity of the American celebrity. American stars in discursive creativity demonstrate a divergent, i.e. creative type of thinking, which serves as a means of generating original creative ideas. Creativity is a person's ability to learn something new, non-standard, to be able to find something original and interesting in everyday situations. The creativity of the discursive identity of the American celebrity is manifested in the ability to identify and pose problems; to generate numerous authentic ideas; to improve the world; to perform analysis and synthesis; to express flexible and positive opinions; to look for originality and non-standard solution of questions and answers in communicative contacts with other people, in particular, with journalists, talk show hosts, fans etc. Their ability to produce jokes, sense of humor, intelligence, wit, wide awareness in various fields, as well as rejection of the pathos of distance are defining features of the creative discursive identity of the American celebrity.

The means that manifest creativity of American celebrities in their creative discursive activities are: irony; contrast; acceptance of self-humiliation; a joke on yourself; expressive statements; emotionally colored tokens; stylistic repetitions; word game.

Key words: carnivalization, celebrity, creativity, discursive identity, humor, laughter, word game.

Today we live in a celebrity culture, where images of stars, people who are famous for their stardom, are spreading around the world every day.

Penford

Introduction. At all times of its existence, man is in constant interaction with the environment. Thus, the ancestors resorted to rites and rituals which later developed into carnivals, masquerades, costumes and more. Such celebrations and events helped people to understand the world and enter into dialogue with it.

Modern linguistics is characterized by dominance of the ecology principle, according to which language is seen as a means of organizing society and mental development of reality. Ecolinguistic orientation of modern knowledge has focused scholars' attention on the study of the picture of the human world,

understanding of language as a tool of creation, preservation and transmission of linguistic and cultural traditions.

One of the brightest and clearest options for conveying identity of any nation is its laughing culture, because it is humor that distinguishes each culture among many. In jokes people raise the most pressing and acute issues of our time; they turn to the established stereotypes, so that they identify themselves as an original nation.

Knowledge of humor comes to a person through the media which is a great way to communicate effectively with a wide audience. Laughter worldview is one of the main features of human thinking and ideas. The basic form of it is a carnival in which "there is no stage, actors, spectators" [4, p. 207]. The study of carnivalization as a phenomenon provides an opportunity to gain an in-depth understanding of processes occurring in modern society, as well as mechanisms of their creation, through the analysis of transformation of the carnival worldview into the present. The phenomenon of carnivalization is also a so-called "factor" for providing an incentive for cultural renewal. Constant process of carnivalization is evolving in social development. Thanks to linguists, the term "carnivalization" has gained a broader meaning. Now it is a characteristic not only of one carnival or holiday, but also of life in general. Carnivalization is not a temporary process – it is life. Humor in the process of carnivalization serves as a way of communication in society. This is an understanding of the world that is based on subconscious which is influenced by the media.

Creativity of the individual is realized in his creative discursive activity, manifesting its specific features. The phenomenon of linguistic, communicative and discursive identity was studied in modern linguistics (F.S. Batsevich, V.I. Karasyk, Y.M. Karaulov, I.M. Kolegaeva, O.I. Selivanova, L.V. Soloshchuk, V.O. Samokhina etc.), but consideration of characteristics of the creative discursive identity of the American celebrity has not yet been the subject of linguistic research that determines the **novelty** of this study.

The **relevance** of the paper lies in a desire to highlight uniqueness of parameters of the creative identity of the American celebrity that is demonstrated in the field of celebrities' creative activity.

The **purpose of the article** is to analyze language behavior of the creative discursive identity of the American celebrity, i. e. the study of creative means used by stars of the United States in the process of their creative discursive activities.

The **object** of the study is the discursive identity of the American celebrity; the **subject** is usage of creative means of the discursive identity of the American celebrity in realization of humor.

The **material** of the study serves 549 discursive fragments of communicative contacts of the creative discursive identity

of the American celebrity. Discursive excerpts are selected by continuous sampling from the Internet (videos with subtitles and scripts). The selection of US celebrities for analysis was made in accordance with the rating tables of NetFlix and FOX for 2019–2020.

Presentation of the main material.

1. Linguocultural specifics of carnivalization is the USA

1.1. History and traditions

Humor and laughter are present in American communication at all levels. Jokes are a way of social verification of the interlocutor, a way of transmitting information, maintaining communicative contact. To understand American humor in each situation one needs to have a special skill. Americans are such people who like to “pretend” that they are worse than they really are, trying to jokingly disguise their skills and achievements, joke about themselves and look at reaction of others. In an average American family, in any company of friends in the USA etc. they always joke about each other in communication and this situation is considered to be normal. Absence of “kidding” is seen as a signal of internal distress in the group. Humor is an important positive trait of a politician, teacher, university lecturer. Humor should always be present in an American’s public speech – one can start with a joke. American jokes are quite simple and unpretentious. They are “practical” and are accompanied by gestures or various actions. Americans are childishly funny: fun can be easily caused when the cake flies in the face of the main or secondary character [2, p. 152]. This attitude to jokes and humor determines their attitude to any festive, carnival event. For example:

(1) *My neighbor calls me and asks: “Would you like to go out tonight; would you be free?” And I answer “yes, I will, I’m American”* [3].

Humor lies in violation of logical and conceptual norms through association of the characteristic *free* with a stereotypical notion about Americans (USA – free nation!).

Immigrant jokes also left a big imprint on the linguistic and cultural specifics of humor. If to go back in history, the active flow of immigrants, which began in the early twentieth century, “provoked” a wave of jokes that “functioned as a social mechanism, indicating what should and should not be done, what must be done by an immigrant, and how an American must react” [4, p. 152]. By its nature humor is a revealer of clichés and stereotypes. In America optimism, humor and fun have long been a sign of “one hundred percent Americanism”. But quite often humor had a pessimistic tinge (even when it did not have a direct satirical orientation), which is quite typical of 20th century humor [ibid.].

1.2. Modern times

Modern American laughter culture is expressed by a considerable variety of humor. J. Perret identified the following types of American jokes: humor that contradicts the identity, his philosophy and is used contrary to the nature of the addressee; sarcastic humor – a claim to wit, but in fact it is evil; “put-down” humor – the addressee means: “I’m better than you, and don’t you forget it”; rough humor – many comedians in the United States resort to this form of humor (e. g. Don Rickles); physical humor – with disguise to achieve a comic effect [ibid., p. 38–39].

The most common type is a rude joke. This is stereotypical about the laughter culture of the United States: in their chatting with friends and acquaintances they often use profanity, humorous ridicule [6, p. 188]. However, such jokes only increase a comic effect.

Another topical issue of American jokes is racial affiliation [3, p. 197]. This is probably the most acute topic in the United

States. For several centuries in a row, the topic of racism has not abated. Maybe that’s why Americans are trying to make more jokes, so as not to focus too much on it. For example,

(2) *A black man walks into a white bar and orders himself a drink. But the waiter says: “Excuse me sir, but we don’t serve negros here”. “Oh, that’s fine, – he said, – I was not planning on ordering any”* [1, p. 32].

According to its characteristics, this joke is quite sharp, there is open sarcasm because it clearly depicts negative attitude towards African Americans. Presence of sharpness in this joke is more typical of the last century, because now such situations, if they happened (as the joke describes), cause a wave of condemnation and uprisings across the country. African Americans are defending their rights with dignity, trying not to repeat the attitude likely to them until recently.

Any subject of humor is relevant to Americans. They prefer simple funny humor while sometimes they resort to humor containing features of ridicule or rudeness. This does not reduce the number of listeners, but creates a circle of those who love this style of humor. Such themes of humor and jokes are essential in the carnivalization and carnival culture of the United States.

2. Carnival element of development of the discursive identity of the American celebrity

For any society, the image of a celebrity is a part of the idea of a “dream” which embodies a set of cultural values: success, fame, material well-being, great achievements. For most people, the token “celebrity” means something majestic, separate from the ordinary.

Creativity of celebrities is the key to success and opportunity to discover new heights. Rejecting stereotypes, they bring fresh ideas, originality, their assessments, individuality to the world. They are able to look differently at the already ingrained ordinary things [8, p. 13].

By the term celebrity we mean an extraordinary person who is popular among a certain segment of the population or among the entire population of the country and abroad because of personal characteristics that distinguish it from people.

Ability of American stars to produce jokes is a sign of intelligence, creativity and wide awareness of the individual in various fields. Creative discursive identities, which are American celebrities, demonstrate a number of qualities: 1) to be original – to be able to make associations; 2) to have semantic flexibility – to be able to use functions of the object in an unusual, creative way [ibid.]. Creative identity is characterized by: aesthetic sense, figurative thinking, visual picturing, sense of humor, non-standard thinking, curiosity, ability to see the problem and clearly formulate questions. Not everyone has all these qualities, but it is believed that they contribute to realization of the inherent inner creative potential. An integral feature of a creative identity is wit. T. Ivanova understands wit as the ability to create sharpness and states that: “wit is one of manifestations of creativity” [1, p. 78].

Cultural dominants and norms of communicative contact in the American community that identify American celebrities according to the linguistic and cultural environment are:

1. **Traditional friendliness and simplicity.** Americans are very open, always the first to make contact. It is not surprising when they answer questions in advance how they were addressed, as shown in the following situation:

(3) *Journalist: Congratulations, you’ve recently married.
H.Cree: Correct, yes, correct.*

Journalist: *So did you get a chance <...>*

H. Cree: *to have a honeymoon yet?*

Journalist: *Or busy?*

H. Cree: *We had a brief honeymoon, my wife cried throughout it (smiles) [6].*

Contrast and contradiction underlie the humor that the American movie star drew in during the interview. At the heart of this joke there is dissonance of the two tokens *a honeymoon* and *to cry* (*my wife cried*), because the first association that arises in the listener with the word *honeymoon* is happiness, love, smile but not tears.

2. **Emotional incontinence.** This trait is also one of the inherent traits of Americans. Celebrities in the United States are quite emotionally unrestrained during conversations and interviews, they usually show emotions, in most cases in the contact phase of establishing contact. This is the strategy used by US presidential candidate and TV star Bernie Sanders in the interview. He does not restrain his anger and his disapproval of competitors in the race to show his readiness to go to the polls:

(4) *Int.: Do you focus on beating Donald Trump or Hilary Clinton?*

B. S.: *Me?! Kidding?! I am looking forward to beating Donald Trump. I will enjoy this race. And with secretary Clinton <...> I think we will do it as well [7].*

Humor lies in an ironic answer to questions about his two rivals in the election. The comic is a play on words: *to beat* – 1) “defeat” and 2) “hit”. B. Sanders’ statement can be viewed: 1) “I’m looking forward to defeating Trump” or 2) “I’m looking forward to beating Trump”. The trickster is manifested in B. Sanders’ hint that D. Trump can be beaten as well as defeated, because he is a man and H. Clinton is a woman, so physical beating is impossible, but the result must be the only one: there will be no competitors.

3. **Verbosity.** It is also considered an important condition for communicative openness in American language etiquette. That is why the stars’ answers to reporters are so long that journalists even interrupt them. The example of an excerpt from a video interview with an American TV star:

(5) *Int.: Tell about your usual day out of work.*

J. Timb: *“I live in New York. I like being there because I get to see guys too aggressively hitting on girls on the street (auditory laughing). I like seeing that in public. I am not a type of guy to do that <...> I am not a type of guy to go up to a girl I don’t know and start talking to her. I am more the type of a guy to stare down a girl until she feels the need to button her shirt one more button (auditory laughing). And I saw this <...> I was on the street, this girl was walking in front of me and this guy approaches her. I can only describe this guy as probably owning every “Fast and Furious” DVD (auditory laughing). And he came up to her and he goes like this, he goes: “Damn, Girl! What you do? (auditory laughing). And she’s like: “Excuse me?!” (auditory laughing). And before she can finish <...> he goes: “Shut up!” And he walks away. And this was a Monday morning <...> (auditory laughing). That means that he left the house to do that <...> And I was like: “WHY?” And the only thing I could think of was he was doing her a huge favor, maybe, what he was doing was instantly living out what would have happened, if they’d dated, (auditory laughing) the 2 seconds preview. It’s going to be: **Lust, Confusion, Anger, Leaving**. Just saved you 2 and a half years :-” (auditory laughing)” [5].*

In this performance one observes presence of spoken language, making it easy and interesting for the audience to perceive. The celebrity comedian tells a comic story in a restrained mode, but such a performance brings success, because the audience laughs. Humor is built on a symbiosis of excessive constant digressions,

lexical repetitions, as well as the sarcastic remark of the star “*Lust, Confusion, Anger, Leaving*” due to monotony and oversaturation of facts in his story. The subject of the joke is ridicule for its brevity.

4. **Non-rigid thematic framework of communication.** Communication does not involve a sufficiently rigid thematic fixation. One can discuss various topics in interviews with stars. Even questions about private life which somewhat violate personal space, are common and not taboo.

(6) *Int.: Tell, please, our viewers. You, so famous, popular <...> What are you afraid of?*

Woody Allen: *It’s not that I am afraid of dying; I just don’t want to be present at that moment [5].*

In this example comic is created by hyperbole which is expressed in the part of the joke: “*I just don’t want to be present at that moment*”.

5. **Black humor and obscene vocabulary.** Black humor has become especially prevalent in American culture. Even a school of American representatives of “black humor” has appeared. The purpose of such humor is to ridicule everything: art, activity, manners, society, as well as to provide elements of sarcasm in the story, joke, conversation. Consider an example:

(7) *“Friendship can’t be bought; it is the most important thing in life. But, when one of these bastards owes you 30 dollars for a long period of time, this friendship may become annoying” [2].*

The joke is an ironic hint that friendship can be easily lost if you do not get your money back on time. Although, in the first part of the joke we see how importance of friendship is explained, and the second part is comical.

Conclusions. The United States is a large and multicultural country with its own characteristics. Such a country is formed by a large number of nationalities, a cultural mix that enriches the cultural heritage of the United States. American stars as discursive identities demonstrate a divergent, creative type of thinking which serves as a means of generating original creative ideas when existence of several answers to the same question is allowed. Creativity of the discursive identity of the US celebrity is manifested in the ability to be original and non-standard in solving questions and providing answers to other people (journalists, talk show hosts, fans).

The creative discursive identity of the American celebrity shows his creativity in humor involving stylistic figures which makes her jokes smart and interesting. Also, the creativity can be manifested non-verbally, in a strange, somewhat extravagant outfit, and manners to behave in public, but this is not a violation of communication, but is natural for extraordinary stars, who have an interesting taste originally. All these features – verbal and nonverbal manifestations of creativity – make the discursive identity of the star famous and interesting for the viewer, especially for fans.

The study of the creative discursive identity of the British celebrity in the ecosystem of creative activity as well as their comparing is a perspective of the work.

References:

1. Иванова Т.В. Остроумие и креативность. *Вопросы психологии*. Москва, 2002. № 1. С. 76–87.
2. Лобова О.К. Англоязычная стэндап-комедия как жанр комического институционального дискурса : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Харьков. 2013. 221 с.
3. Петлюченко Н.В. Харизматика: мовна особистість і дискурс : монографія. Одеса : Астропринт, 2009. 464 с.
4. Самохіна В.О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії та США : монографія. 2-ге вид., перероб. та доп. Харків, 2012. 360 с.

5. Самохіна В.О. Карнавалізація як тренд соціального буття. *Сучасна германістика : наукові дискусії : тези доповідей Восьмого міжнародного наукового форуму*. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2018. С. 120–122.
6. Тарасова С.О. Дискурсивна особистість дурня-сміхача у карнавальному просторі США та Великої Британії : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2018. 271 с.
7. Penfold R. The star's image, victimization and celebrity culture. *Punishment & Society*. 2004. № 6 (3). P. 289–302.
8. Turner G. *Understanding Celebrity*. London : Sage Publications Ltd., 2004. P. 4–13.
9. Weber M. The Sociology of Charismatic Authority. *The Celebrity Culture Reader*. New York : Routledge, 2006. № № 55–71. P. 61–64.

Illustrative material:

1. Boskin J. *Rebellious Laughter: people's humor in American culture*. New York : Syracuse Univ. Press, 1997. 245 p.
2. Eric Morecambe. URL: <https://www.telegraph.co.uk/comedy/comedians/funny-jokes/eric-morecambe/> (дата звернення: 15.12.2020).
3. Great jokes about Americans. URL: <https://thoughtcatalog.com/christine-stockton/2014/07/10-great-jokes-about-americans/> (дата звернення: 16.12.2020).
4. *Laughs Parade* / сост. Г.А. Судзиловский. 2-е изд. Москва : Воен. изд-во Мин. обороны СССР, 1967. 250 с.
5. The American Presidency Project. URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=101980> (дата звернення: 15.12.2020).
6. Video time with star. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4qScpD69M8c> (дата звернення: 15.12.2020).
7. Why so serious? Part 2. URL: <https://yappicorp.com.ua/ua/posts/read/why-so-serious-part-2>.

Тарасова С. Дискурсивна особистість знаменитості у карнавальному просторі Сполучених Штатів Америки

Анотація. Стаття присвячена комплексному когнітивно-комунікативним феномену – дискурсивній особистості

знаменитості в карнавальному просторі Сполучених Штатів Америки. Її інгерентними рисами визначено нестандартне мислення, яскраву індивідуальність, парадоксальні особистісні та творчі прояви, якості лідера, таланту, натхнення, геніальність, творчу самосвідомість, значущість, самореалізацію, творчість та інтенції творця: спонукати до думок, змусити створити своє, виявити новизну. Культурно-специфічні ментальні процеси та світоуявлення американців впливають та визначають комунікативну поведінку дискурсивної особистості американської знаменитості.

Американські зірки в дискурсивній творчості демонструють дивергентний, тобто креативний, тип мислення, який слугує засобом породження оригінальних творчих ідей. Креативність – це вміння особистості пізнавати нове, нестандартне, вміти знаходити щось оригінальне та цікаве в буденних ситуаціях. Креативність дискурсивної особистості американських селебріті маніфестується у здатності до: виявлення і постановки проблем; до генерування численних аутентичних ідей; до вдосконалення світу; до аналізу і синтезу; висловлення гнучкості та позитивності думок; оригінальності й нестандартності постановки питань та надання відповідей у комунікативних контактах з іншими людьми, зокрема із журналістами, ведучими ток-шоу, шанувальниками їхньої творчості тощо. Здатність продукувати жарти, почуття гумору, інтелект, дотепність, широка обізнаність у різних сферах, відмова від пафосу дистанції є визначальними рисами креативної дискурсивної особистості американської знаменитості.

Засоби, що маніфестують креативність американських селебріті в їхній творчій дискурсивній діяльності, такі: іронія; контраст; прийом самоприниження; жарг над собою; експресивні висловлення; емоційно забарвлені лексеми; стилістичні повтори; гра слів.

Ключові слова: дискурсивна особистість, гумор, знаменитість, карнавалізація, креативність, мовна гра, сміх.

*Чава Г. Ф.,**викладач англійської мови**Нікопольського коледжу**Дніпровського державного аграрно-економічного університету**Народовська О. М.,**викладач англійської мови кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3**Національного технічного університету України**«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ВАЖЛИВІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІМИ СПЕЦІАЛІСТАМИ

Анотація. Статтю присвячено розгляду одного з актуальних питань формування повноцінного молодого спеціаліста у вузькій галузі (аграрна/технічна/маркетингова/менеджмент), а саме розвитку емоційного інтелекту на заняттях із вивчення іноземної мови як однієї з головних компетенцій комплементарного базису “soft skills”.

У матеріалі розглядається літературний та дослідницький наробок із визначення явища «емоційний інтелект», засади з його розвитку та впровадження в закладах спеціально-технічної та вищої освіти в контексті матеріалу, передбаченого програмою з вивчення іноземних мов в освітньому закладі. Такий підхід дозволяє відкрити більше можливостей для створення емоційно-ситуаційних вправ, адже наявність мовного бар'єра та соціокультурних розбіжностей, що постають перед здобувачами освіти під час вивчення мови та безпосереднього контакту з носіями іноземної мови чи іншими закордонними колегами, що використовують англійську мову як засіб спілкування, формують справжній виклик для нового покоління та ще недосвідченого спеціаліста. Крім того, важливим є той чинник, що вербальне спілкування, регламентоване суто нормами та правилами англійської мови і ділової етики, не завжди допомагає у вирішенні поточних чи то важливих питань. Для налагодження довготривалих та міцних взаємовигідних партнерських відносин важливим є не лише ввічливий та прозорий обмін інформацією, але й установлення емоційний зв'язок.

Ця проблема особливо актуальна, оскільки емоції та чіткі межі ділового спілкування важко врегулювати аби створити гармонійний баланс. Тому розвиток навичок ухвалення рішень на засаді досліджень про емоційний інтелект саме на заняттях з англійської мови є таким важливим. Адже в даному ключі всі учасники переговорів перебувають в однаково рівних умовах спонтанного мовлення та не мають гарантованого базису для одностороннього домінування в активному діалозі.

У статті наводяться головні аргументи на користь впровадження елементів вправ, спрямованих на розвиток емоційного інтелекту на заняттях із вивчення англійської мови здобувачами освіти у ключі підготовки та розвитку мовленнєвих компетенцій майбутніх фахівців як висококваліфікованих робітників, високофункціональних і всебічно розвинених особистостей. Таким чином особисті якості набудуть інтерконтекстуального змісту та дадуть змогу впливати на емоційний клімат та міжособистісні

стосунки всередині колективу та на рівні відносин «замовник – клієнт» загалом.

Ключові слова: емоційний інтелект, розумовий розвиток, професійні компетенції, молоді фахівці.

Постановка проблеми. У статті розглядаються проблеми дослідження емоційного інтелекту як важливого чинника розвитку особистісних якостей студентів закладів вищої освіти, адаптації їх до сучасних умов життя, а також способу формування компетентних і конкурентоспроможних спеціалістів, можливі варіанти розгляду емоційного інтелекту на рівні складового елемента професійної підготовки, що втілюється засобами вже знайомого та регламентованого навчального плану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання необхідності розвитку емоційного інтелекту завжди було актуальним серед дослідників психології та педагогіки як України, так і всього світу. Найбільш ранні коріння досліджень емоційного інтелекту можна простежити в роботі Чарльза Дарвіна [1], який зазначав важливість емоційного вираження для виживання, а також для адаптації (URL: <https://www.psychology-online.net/articles/doc-1869.html> (дата звернення 18.12.2020)). У 1920 р. Е. Торндайк увів у свою роботу термін «соціальний інтелект» [2, с. 227–335], щоб описати навички розуміння й управління іншими людьми. У своїх роботах Д. Векслер писав про вплив нерозумових чинників на інтелектуальну поведінку особистості [3].

Про необхідність цілеспрямовано розвивати емоційний інтелект говорять дослідження Д. Деклера та Д. Готтмана. У своїй книзі «Емоційний інтелект дитини. Практичний довідник для батьків» [4, с. 269] вони наводять результати десятирічного дослідження 119 родин, які свідомо розвивали емоційний інтелект своїх дітей. Автори стверджують, що такі діти виростають фізично більш розвиненими та мають міцний імунітет. Крім цього, варто зауважити, що розвиток емоційного інтелекту сприяв формуванню стресостійкості.

У вітчизняній психології термін «емоційний інтелект» з'явився завдяки розвитку досліджень у сфері емоцій та інтелекту, тобто зв'язку ментального й афективного у структурі психічної діяльності особистості, а також досліджень емоційних здібностей. Так, у сучасній психологічній теорії та практиці широко вивчені такі особливості емоційної сфери, як емпатія, вразливість, емоційність і емоційна стійкість [5, с. 161–174].

Усе вищезазначене вказує на актуальність та багатогранність проблеми, але не дає чітких уявлень про те, як саме емоційний інтелект і його сформованість на індивідуальному рівні впливають на становлення молодого фахівця, якими саме методами можна задіяти, розвинути такі навички під час вивчення англійської мови.

Мета статті – обґрунтувати необхідність вивчення та використання емоцій під час проведення навчальних занять із метою розкриття емоційного потенціалу учасників освітнього процесу під час освоєння основних знань за фахом для подальшого професійного розвитку, розглянути доцільність запровадження практичного залучення розвитку емоційного інтелекту у процес опанування англійської мови майбутніми фахівцями.

Виклад основного матеріалу. Дуже довго була поширена думка, що емоції заважають правильно ухвалювати рішення, знижують ефективність роботи, є причиною необдуманих учинків. Проте численні дослідження показали, що емоції не мають негативного впливу на ефективність людської діяльності. Навіть більше, вони є нашими «супутниками» та «порадниками», що допомагають в ухваленні оптимального рішення, а також мають безпосередній вплив на ефективність досягнення навчальних та інших цілей.

Освіта, беззаперечно, виконує важливу соціальну функцію та на пряму пов'язана із впровадженням провідних технологій, розробок, інструментів, що дозволяють підвищити особисту ефективність для досягнення професійного росту. Сучасний етап розвитку суспільства ставить високі вимоги перед спеціалістами щодо рівня сформованості їхніх професійних якостей. Емоційна спрямованість і емоційний інтелект опосередковано впливають на успіх професійної діяльності.

Система вищої освіти спрямована на формування компетентних та конкурентоспроможних спеціалістів, а значить, перед викладачами постають завдання, що потребують вибору оптимальних і адекватних методів і прийомів як для викладання дисциплін, так і спрямованих на розвиток емоційного інтелекту. Дисципліна «Іноземна мова» є універсальним інструментом для вирішення багатьох освітніх завдань, оскільки вивчення іноземних мов є основою соціокультурного розвитку особистості.

Сучасна парадигма освіти розглядає процес вивчення іноземних мов як процес іншомовної освіти, що включає в себе соціокультурний розвиток особистості та формування комунікативної компетенції. Володіння комунікативними навичками є основою ефективного іншомовного спілкування. Вони передбачають вміння виражати власні думки, володіння діалогічним і монологічним мовленням тощо. Проте, крім цього, важливо вміти контролювати, управляти поведінкою співрозмовника, урегулювати конфліктні ситуації. Дані аспекти є основними у процесі навчання іноземним мовам.

Уміння здійснювати ефективне спілкування є основою навчальних стандартів. Численні дослідження показали, що для досягнення успіхів та кар'єрного зростання, крім високого рівня інтелекту, важливо вміти грамотно побудувати процес спілкування, контролювати власні емоції й емоції співрозмовника. Отжу, все частіше педагоги стали звертатись до терміна «емоційний інтелект», способів та методів його формування. Поняття емоційного інтелекту включає в себе «здатність особистості розпізнавати емоції, розуміти наміри, мотивацію та бажання інших людей та свої власні, а також управляти влас-

ними емоціями й емоціями інших людей з метою вирішення практичних завдань» [6].

За визначенням С.Дж. Стейна та Говарда Бука «емоційний інтелект», на відміну від звичного для всіх поняття «інтелект», являє собою здатність правильно розтлумачувати певні ситуації та впливати на них, інтуїтивно відчувати те, що хочуть і чого потребують інші люди, знати їхні сильні та слабкі сторони, не піддаватись стресу» [7].

Формуванню емоційного інтелекту сприяють певні стратегії педагогів:

- відкритість новому, тобто постійне розширення ролі простору для кожного учасника навчального процесу;
- право вибору, що стимулюватиме пізнавальний інтерес, почуття відповідальності, формування внутрішньої свободи;
- емоційна стабільність та стресостійкість, що передбачає вміння здійснювати емоційний обмін під час спілкування, емпатію, вміння допомогти іншим та собі у складних емоційно напружених ситуаціях;
- формування адекватної самооцінки та позитивного мислення, що впливає на успішність навчальної діяльності, адже студенти, які переконані у власних силах, засвоюють новий матеріал набагато швидше й ефективніше;
- рефлексивність та включення у процес самоаналізу, що створюють сприятливі умови для самоактуалізації особистості [8, с. 260–264].

Відомо, що багато соціальних, психологічних та фізіологічних відхилень пов'язані саме з надмірним навантаженням нервової системи та психіки людини, що відбувається через невміння адаптуватись до умов життя. Варто зауважити, що під час вивчення іноземної мови необхідно звертати увагу не лише на здібності учасників навчального процесу та їхній інтелект, а й на емоційну сферу та психологічну атмосферу, спрямовувати свою роботу на створення позитивного мікроклімату під час навчальних занять і формування позитивної мотивації до вивчення іноземних мов.

Для того, щоб навчальне заняття сприяло максимальному розвитку емоційного інтелекту, необхідно поєднувати різноманітні методи та прийоми:

- вправи для зняття психологічної напруги, тривожності, з елементами арт-терапії;
- завдання на підвищення самооцінки;
- дискусії;
- рольові ігри;
- ігри, спрямовані на вербальне або невербальне вираження власного емоційного стану;
- проблемні ситуації;
- завдання для розвитку вербальних та невербальних засобів комунікації;
- вправи та завдання на асоціації.

Під час заняття важливо створити сприятливу атмосферу, що дасть можливість усім учасникам навчального процесу висловлювати власні думки, не остерігаючись осуду чи критики. Завдання педагога – відповідати на будь-який прояв емоцій з емпатією та вчити цьому студентів, тому важливо дотримуватись таких правил:

- повага особистості кожного студента;
- критика без образ;
- щирий інтерес до всього, що відбувається у процесі навчання.

У роботі над формуванням емоційного інтелекту студентів важливу роль відіграють такі чинники, як:

- самооцінка. У процесі навчання важливо акцентувати увагу на здібностях кожного студента, оцінювати не лише конкретний результат, а й ті зусилля, що були витрачені для його досягнення;

- самосвідомість. Включати компонент самоконтролю під час занять;

- управління емоціями. Демонструвати різноманітні моделі позитивної поведінки, прислухатись до кожного учасника навчального процесу;

- мотивація. Важливою умовою є постановка реальних цілей та завдань, яких можна досягти. Головне – навчити цінувати не лише власні успіхи, а й спільні досягнення;

- емпатія. Під час занять звертати увагу на те, які емоції переживають інші люди в різноманітних ситуаціях;

- соціальні навички. Постановка завдань, що дозволяють працювати в парах чи групах та сприяють комунікації [9].

Не зайвим буде зазначити вагомість умінь викладача правильно організувати діяльність та продемонструвати власний приклад у конструюванні ситуацій успіху під час досягнення поставленої мети в роботі. Здобувачі освіти отримують більше прикладних та практичних знань, якщо матимуть за основу живу рольову модель. Тому важливо відпрацювати навички перед тим, як допомагати опанувати їх іншим. Тобто викладач має бути освіченим у темі та готовим до роботи над новими викликами, що може встановити аудиторія.

З урахуванням зазначеного доцільним буде впровадження більшої кількості рольових та ситуаційних ігор і вправ. Крім роботи в малих/середніх групах, здобувачі мають співпрацювати з викладачем та запрошеними сторонніми особами (англомовні викладачі/психологи), що підвищить рівень спонтанності ситуації та допоможе знаходити рішення із встановлення сприятливого емоційного клімату в абсолютно новому та не пристосованому колективі.

У результаті можна очікувати не лише підвищення самосвідомості окремих індивідуумів, але й якісного покращення професійної підготовки й абсолютно новий інтегрований підхід до іншомовного, професійного та ділового міжособистісного спілкування.

Висновки. Отже, виникненню поняття «емоційний інтелект» передував тривалий шлях наукових пошуків і досліджень, у результаті яких було визнано факт закономірного зв'язку між мисленнєвими й емоційними процесами, створено передумови для подальшого дослідження проблеми емоційної регуляції мисленнєвої діяльності та поведінки особистості згалом. Виокремлення інтелектуальних здібностей, пов'язаних з обробкою емоційної інформації, привело до розширення загальної структури інтелекту [10, с. 82–90.]

Емоційний інтелект є незамінним чинником, що активізує і підносить нашу розумову вправність; коли людина визнає свої почуття і керується ними в конструктивний спосіб, то це збільшує інтелектуальні сили особистості. Підвищити рівень свого емоційного інтелекту цілком можливо, проте не за допомогою традиційних програм навчання, спрямованих на ту частину мозку, яка керує нашими раціональними ідеями [11, с. 85–89].

Сформованість емоційного інтелекту проявляється в умінні педагога встановлювати емоційний контакт як із колективом, так і з кожним учасником зокрема, створювати на навчальних

заняттях атмосферу взаєморозуміння і довіри, керувати почуттями та думками учасників навчального процесу. Цей феномен сприяє здатності педагогів досліджувати і проектувати власну діяльність, міркувати і діяти у професійній галузі незалежно від чужої волі, обставин, самостійно здійснювати вибір, ухвалювати відповідні рішення в ускладнених ситуаціях, виробляти стратегії поведінки та досягати поставлених цілей без надмірних вольових зусиль.

Такі якості за наглядно-рефлексивним принципом знаходять відголоски у здобувачів освіти, що перебувають в одному освітньому просторі, з демонстрованою рольовою моделлю та стимулюють більш активний процес як в інтелектуальному, так і в емоційному розвитку. Відповідно, до особистісних якостей долучаються і професійні, бо тематика матеріалу за освітніми програмами максимально корелює до професійної діяльності та багажу знань і вмінь, що стануть основою професійної діяльності.

Психолого-педагогічні прийоми, методи, технології цілеспрямованого формування складових частин досліджуваного феномену важливо впроваджувати в освітній процес, оскільки емоційна неосвіченість може призвести до міжособистісних конфліктів, стресогенних ситуацій, які деструктивно впливатимуть на особистісну та професійну сфери діяльності педагога [12, с. 27–31].

Викладач повинен усвідомлювати важливість створення емоційного комфорту в навчальному процесі, прагнути забезпечити його на практиці, на достатньому рівні володіти технологіями саморозвитку, які б забезпечили не лише розпізнавання та самоконтроль власних емоцій, а й розуміння емоційних станів студентів, здатність мотивувати їхню навчальну діяльність через дуже значущу для них сферу почуттів і переживань.

Вивчення емоційних особливостей та розвиток емоційного інтелекту – завдання першочергової важливості. Воно є актуальним щодо вирішення проблем підвищення рівня успішності навчання, сприйняття і розуміння іншої людини як особистості. Емоційна грамотність дозволяє краще розбиратися в емоційному функціонуванні людей, досягати успіху у спілкуванні, вирішувати конфлікти, розуміти себе, свої потреби і бажання, ставити перед собою цілі, їх досягати. Усе це впливає на ефективність засвоєння знань.

Отже, викладач під час підготовки до занять з англійської мови з майбутніми фахівцями повинен продумати методи та прийоми, що дозволять викликати емоційне піднесення. Ефективність діяльності з розвитку емоційного інтелекту студентів залежить від створення психологічних умов у закладі освіти й усвідомлення педагогами важливості цього напряму у професійній діяльності.

Література:

1. Darwin C.R. The expression of the emotions in man and animals. 1'st edition. London : John Murray, 1872. 375 p.
2. Thorndike R.K. Intelligence and Its Uses. *Harper's Magazine*. 1920. № 140. P. 227–335.
3. The 100 most eminent psychologists of the 20'th century / J. Steven Haggbloom et al. *Review of General Psychology* : journal. 2002. Vol. 6. № 2. P. 139–152.
4. Деклер Д., Готтман Д. эмоциональный интеллект ребёнка : практическое руководство для родителей. Москва : ООО Манн, Иванов и Фербер, 2015. 269 с.
5. Журавлева М. Изучение эмоционального интеллекта практических психологов. *Методология исследований та сучасні соціальні,*

економічні і психологічні проблеми розвитку суспільства : збірник наукових праць. Донецьк, 2011. С. 168–174.

6. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Москва : АСТ, 2008. 236 с.
7. Стейн С.Дж., Бук Г. Преимущества EQ. Эмоциональный интеллект и ваши успехи. Москва : Баланс Бизнес Букс, 2007. 191 с.
8. Гондарева Г. Концепція розвитку емоційного інтелекту старшокласників у навчально-виховному процесі. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 2. С. 260–264.
9. Шапиро Л. Как воспитать ребенка с высоким коэффициентом эмоционального развития. Москва : Эксмо, 2005. 274 с.
10. Колісник Л. Проблема емоційного інтелекту в історії розвитку філософсько-психологічної думки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2013. № 42. С. 82–90.
11. Костюк А. Емоційний інтелект та шляхи його розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 2. С. 85–89.
12. Петрова Н. Сформованість професійного інтелекту як запорука успішної професійної діяльності майбутнього педагога. *Професійна освіта*. 2015. № 2. С. 27–31.

Chava H., Narodovska O. The importance of emotional intelligence forming during English classes for future specialists

Summary. The article is dedicated to one of the topical issues of forming a full-fledged young specialist in a narrow field (agricultural / technical / marketing / management) which is the development of emotional intelligence at foreign language classes as one of the main competencies of the complementary “soft skills” base.

The material considers the review of literature and research works in defining the phenomenon of “emotional intelligence” and the principles of its development and implementation in institutions of special technical and higher education in

the context of the material provided by the program for learning foreign languages in educational institutions. This approach allows more opportunities to create emotional and situational exercises, because the presence of language barriers and socio-cultural differences faced by students in language learning and direct contact with native speakers or other foreign colleagues who uses English as a language of communication, form a real challenge for the new professional generation and still inexperienced specialist. In addition, it is important that verbal communication, guided solely by the rules and regulations of the English language and business ethics, does not always help in resolving current or important issues. Not only sound communication but its alertness and dedication are also most required.

The problem of this issue is especially relevant because emotions and clear boundaries of business communication are difficult to regulate in order to create a harmonious balance. That is why the development of decision-making skills based on research about emotional intelligence at English classes is so important. In this sense, all participants in the negotiations are in equally equal conditions of spontaneous speech and do not have any guaranteed basis for unilateral dominance along active dialogue.

The main arguments in favor of the introduction elements of exercises are aimed to development of emotional intelligence at English language classes by students in the training and development of speech competencies of future professionals as highly skilled workers and highly functional and well-developed individuals. This way shows that personal qualities will acquire intertextual content and will allow influencing the emotional climate and interpersonal relationships within the team and at the level of customer-client relations in general.

Key words: emotional intelligence, intellectual development, professional competencies, young professionals.

UDC 811.112.2'37

DOI

<https://doi.org/10.32841/2409-1154.2020.45-2.37>*Cherska Zh. B.,**Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Humanitarian Colleges
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University**Hladkoskok L. H.,**Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Humanitarian Colleges
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

ETHNOLINGUISTIC PECULIARITIES OF INVESTIGATING LANGUAGE UNITS: MEANS OF VERBALIZING THE CONCEPT OF “RATIONALISM”

Summary. This article examines the effectiveness of describing the concept of “rationalism” in journalistic texts. Modern journalism allows changes in the collective consciousness of its readership (and its surrounding society) as reflected in a text to be followed quickly, as well as the characteristics accompanying the formation of new trends in the development of concepts based on their means of verbalization to be identified.

Despite attempts to distinguish ethnolinguistic methods for describing and analyzing material, ethnolinguistics primarily uses modern methods developed in other disciplines related to the study of semantic fields, frames, metaphors, and concepts. Accordingly, uncovering new approaches to the study of concepts from an ethnolinguistic perspective has evolved into a promising area of research at present, supplying both the purpose and objectives of this contribution.

Taking into consideration the field approach to the study of the components of verbalization, according to which lexical units, which belong to different parts of speech are united by a common conceptual field, 12 means of verbalization relating to the concept of “rationalism” such as nouns, adjectives, and adverbs were selected from lexicographical sources: nouns – *Rationalismus, Rationalist, Rationalistin, Vernunftmensch*; adjectives – *rational, rationalistisch, sinnvoll, vernünftig*; adverbs – *rational, rationalistisch, sinnvoll, vernünftig*.

Within the investigated sample all of the above-mentioned lexical units were recorded in combination with other components (568 examples) and the indicators of frequency of the means of verbalization were identified. The analysis of newspaper articles shows that the highest quantity of word uses was recorded for adjectives – 357 examples (62,8%), followed by adverbs – 136 lexical units (24%) and the lowest quantity of examples was found for nouns – 75 word uses (13,2%).

As shown by quantitative indicators of “rationalism’s” verbalization as a concept, which to date, has not been sufficiently explored, modern journalism is dominated by adjectives, which carry a significant aspect of meaning, among which those most frequent encountered are the following combinations: *rationales Verhalten, rationale Handeln, and rationale Entscheidungen*.

Key words: linguistic world image, concept, component of verbalization, ethnolinguistic analysis.

Introduction. Culture, in particular those of a spiritual nature, is closely related to forms of linguistic expression and, to some extent, highly dependent upon them. It is culture that defines people as a nation, and a nation cannot exist without a language. Although a component of culture, language also depends to a great extent upon it, expressing it through various means, responding to changes which occur within it, and evolving with it in tandem. The interaction of language and culture and investigation of this relationship as a holistic system is one of the primary objectives of ethnolinguistic analysis [5, p. 32]. As such, ethnolinguistics is that branch of science that has emerged at the intersection of linguistics and cultural studies, examining manifestations of the culture of the people, reflected and embodied in their language. Hence, the main tasks of ethnolinguistics include defining and investigating the cultural significance of a language unit on the basis of its analysis as a cultural component [9, p. 8, 10–11]. It should be noted that only a verbal sign or a type of verbal activity, which includes cultural information, can be considered a subject of ethnolinguistic studies.

Ethnolinguistics studies materialized cultural objects, products, creative work, and cultural achievements embodied in the language of a particular people [5, p. 32]. Its subject area includes aspects retained in the people’s collective memory, and in their spiritual comprehension of the world as reflected in their ideas, behavioral/mental patterns, systems of ethical and aesthetic values, norms, customs, rituals, myths, beliefs, ways of life, etc. [9, p. 36–47]. Some researchers (V. Kononenko [7]) abstract the subject area of ethnolinguistics, including texts of various kinds and manifestations, taking into account the spiritual and conceptual, figurative and metaphorical, symbolic, and other knowledge as a result of human consciousness. According to M. Alefirenko, ethnolinguistics also studies spiritual and material culture that shape the linguistic world image (LWI [1, p. 32]).

Analysis of recent research and publications. Ethnolinguistics focuses on studying the national and cultural component, in the form of an LWI or linguistic identity of its capacity, so there is a need to examine the issues of national psychotype, seeing culture in a speaker and, conversely, the speaker in this culture. That is, apart from language as a translator of cultural information and culture, it also denotes a person who uses the language as a means of creating culture [9, p. 36]. Accordingly, it is important to consider all factors

that may affect the use of the language, i.e. the varying characteristics of its speakers (age, sex, level of education, culture, occupation, etc.) to the features of a certain speech act [12]. In this regard, scientists possess contrasting points of view. According to V. Kononenko, the object of ethnolinguistics lies in establishing the conditionality of culture and language depending on the linguistic competence of the individual who is a speaker of that language, and proponent (or bearer) of its (accompanying) culture [7, p. 26], whereas M. Alefirenko supports the definition of the object of ethnolinguistics derived from von Humboldt's conception of it, under which the language participates in the most important cultural processes – perception and the comprehension of reality [1, p. 17].

Thus, ethnolinguistics is situated at the intersection of several scientific disciplines, including linguistics, cultural studies, ethnography, and psycholinguistics [1, p. 17].

Despite attempts by some researchers to distinguish ethnolinguistic methods for describing and analyzing material, this branch of linguistics primarily uses the modern methods found in other sciences related to the study of *semantic fields, frames, metaphors, and concepts*.

As a result, discerning new approaches to the study of concepts from the perspective of ethnolinguistics has become a promising area **of research at present**. The authors consider it to be appropriate to conduct ethnolinguistic analysis of the concept of “rationalism”, which has yet to be sufficiently explored in modern German, based on the means of its verbalization in a selection of lexicographical sources [21–23]. Research materials include journalistic texts from the *Die Welt* newspaper [24], and a continuous sampling totaling 15 000 word uses, of which 568 cases verbalizations of the concept “rationalism”, belonging to different parts of speech such as nouns, adjectives, and adverbs were recorded.

The **methodology** of this study is predefined by its purpose and objectives. The *descriptive* method was used to characterize the indicators of frequency of the means of verbalization of “rationalism” as a concept in modern newspaper texts. The elements of *conceptual analysis*, as well as *the method of linguistic and cultural commentary* were used to study “rationalism” further as a concept, primarily through the peculiarities of its philosophical, social, political, and artistic meaning. Conversely, aspects of *distributive analysis* were utilized to determine the peculiarities of how units function in different contextual environments, and to study their compatibility.

Research results and discussion.

1. Concept as a category of ethnolinguistic analysis

Scientists have long debated the categories of ethnolinguistic analysis. In ethnolinguistic analysis, these often include: *cultural semes, cultural background, cultural inheritance, cultural traditions, cultural concepts, cultural process, cultural space, mentality, cultural values, language competence, symbol, archetype, metaphor, simile, and epithet*, all of which comprise the *ethnolinguistic field* [7, p. 111–124].

One of the most-heavily referenced terms in ethnolinguistics, and an essential component of our study is that of a *concept*. Generally, there exists a number of approaches to understanding the term [17; 18]. “Linguistic” definitions of this term tend to be based upon its psychological understanding. For example, according to O. Kubriakova, a concept is “a term that is used to explain the units of mental or psychological resources of our consciousness and the information that reflects the knowledge and experience

of the person; a meaningful memory unit, the whole world image reflected in the human psyche” [8, p. 90–93].

The idea that one's view of the world is influenced by culture is reflected in the works of a number of academics [2–4]. O. Babushkin notes in particular the ethnolinguistic peculiarities of concepts, suggesting that a concept is any discrete, meaningful unit of collective consciousness that reflects the subject of either a real or ideal world and is stored in national memory in the verbally indicated form [2]. As can be seen, the national-cultural component is common to both approaches. V. Ivashchenko introduces an ethnolinguistic (linguo-conceptual) line of reasoning to the research of concepts [6, p. 6], in which the researcher defines the mechanisms of conceptualization as well as the parameters of mental-verbal descriptions of modeling art concepts in scientific linguoconceptology.

In addition, the authors would like to draw attention to a culturological definition of the term. S. Vorkachov suggests understanding a *concept* as a unit of collective consciousness that has verbal expression and ethnocultural peculiarity [4, p. 42, 47]. Accordingly, it appears that the term *concept* should be understood and used in ethnolinguistics as the largest operating unit of the mental level as reflected in the language.

Nevertheless, linguists often debate about the verbalized (R. Jackendoff [16], O. Babushkin [2]) and partly verbalized nature (O. Kubriakova, Yu. Apresian, H. Hachev) of concepts, in addition to delimiting them from notions [quoted after 13].

According to A. Prykhodko, a notion becomes a concept only when it acquires national connotations, growing into a unit capable of measuring mentality [11, p. 95].

As current studies show, the national characteristics of concepts are best studied using the means of their verbalization, which reveal specificity of conceptualization in different world images [20].

In recent times, ever greater numbers of researchers have paid attention to the field structure of the term *concept*, highlighting its primary and peripheral components.

Summarizing the definitions mentioned above, for the purposes of the present study, a *concept* is denoted as a unit of mental and psychological resource, which expresses ethnic national characteristics. This stands in contrast to the definition of a *notion*, which is universal and, for the purposes of the present study, analyzes the features of the concept of “rationalism” in the German language. We consider it appropriate to consider the field principle (of J. Trier [19]) relating to organizing the means of verbalization of a concept, as well as O. Ohui and R. Melnyk's approach [10], according to which the means of verbalization expressed by different parts of speech have similar semantics.

In order to study mental peculiarities relating to verbalization of “rationalism” as a concept, we shall take the specificity how the verbalization of its components manifest into account, all-the-time comparing this with how “rationalism” is understood in philosophical, moral, aesthetic, and socio-political contexts.

2. Ethnolinguistic principles of verbalization relating to the concept of “rationalism”

The term “rationalism” is derived from the Latin *ratio* (mind) and indicates a philosophical and ideological setting in which the “true” reasons of being, cognition, and behavior among individuals can be found in the principles of the mind. The term “mind” migrated to philosophy from theology, where “rationalism” was defined as a direction, the proponents of which insisted on purification of religion from everything lacking a reasonable explanation, consequently subjecting tenets of faith to logical analysis [14].

Many of the man-made catastrophes of the 20th Century (the two world wars, genocide, the “moral” evolution of mankind, which has reached a deadlock, the risk of self-destruction to humanity, environmental collapse, etc.) were perceived by members of the Frankfurt School (Horkheimer and Adorno, in particular) as a direct result of rationalism’s claim to preeminence in world culture. According to them, this over-extension of rationalism is a realization of the inherent human desire for domination and power. In the eyes of most critics of this line of reasoning, however, rationalism served only as a mask, or a kind of established cultural tradition under which a deeply rational human nature is hidden. The fates of both classical and non-classical versions of rationalism are inextricably linked with the historical evolution of culture in Europe [15] (and thus, with global development). The present crisis confronting culture, most likely at a tipping point in its history, severely affects the foundations of rationalism, criticism of which often acquires the attribution of “counterculture”. Therefore, modern rationalism, responding to the challenges of time, has evolved towards greater adaptability, assimilating the dialogical forms of cultural interaction, while at the same time insisting upon the fundamental role of the rational principles of human existence that are best reflected in language.

The problems associated with urbanization have become poignant for contemporary German society, as evidenced by numerous newspaper articles in such German dailies as “Bild”, “Zeit”, and “Die Welt”.

In contemporary German journalism definitions for analogous terms such as *rational*, *rationalistisch*, *sinnvoll*, and *vernünftig* appear even more often both to describe the philosophical views of certain artists, such as writers, architects, and painters, as well as to create images of a city, a street, a country, or of an entire era. This demonstrates the peculiarity inherent in the linguistic expression of key notions and culturally-predefined mentality units, as well as ethnolinguistic concepts.

Since direct observation of such changes in the collective consciousness of a certain people is possible based on the means of verbalization, the authors of the present study have elected to examine the specificity of how linguistic expression of the concept of “rationalism” manifests itself in contemporary texts published by *Die Welt*.

3. Semantic peculiarities concerning the means of verbalizing “rationalism” as a concept

Based on the analysis of modern lexicographical sources [21–23] the following lexical units denoting “rationalism” were determined: nouns – *Rationalismus*, *Rationalist*, *Rationalistin*, *Vernunftmensch*; adjectives – *rational*, *rationalistisch*, *sinnvoll*, *vernünftig*; adverbs – *rational*, *rationalistisch*, *sinnvoll*, *vernünftig*.

Within the sample, all of the above-mentioned lexical units were recorded in combination with other components (568 incidences), while indicators of frequency of the means of verbalization were identified. The analysis of newspaper articles shows that the highest quantity of word uses was recorded for adjectives – 357 incidences (62,8%), followed by adverbs – 136 lexical units (24%), with the lowest quantity of examples found for nouns – 75 word uses (13,2%). Such a small number of examples is due to the specificity of investigated lexical items, resulting in a limited number of newspaper sections, among which the dominant areas are politics (Politik) and economics (Wirtschaft).

In contemporary German society, the achievement of profit, or advantage through “rational behavior” – *rationales Verhalten*, “rational actions” – *rationale Handeln*, or “rational decisions” – *rationale*

Entscheidungen is stressed, indicated by the adjective *rational*, comprising among 72% of the adjectival structures of the concept’s expression within our sample. There were few examples of the use of the phrase *rationale Entscheidungen* to describe the situation in education with regards to the rational planning of students’ time and future, however, an example is presented below:

“An vielen Unis des Landes sind Langzeitstudierende keine Ausnahme. Fast jeder 20. Student an der Georg-August-Universität Göttingen zählt dazu. <...> Längeren Studienzeiten liegen sehr häufig **rationale Entscheidungen als Reaktion auf biografische Situation** zugrunde <...> Dies können ein Nebenjob zur Finanzierung des Studiums, ein Kind oder die Pflege von Verwandten sein [24: *Welt*: 24.03.2017]”.

As far as the use of the adverbial structures relating to the means of verbalization is concerned, the combination “*rational handeln*” (54% of all adverbs denoting “rationalism”) has grown popular, especially in political contexts. German society is traditionally characterized by its emphasis of punctuality, which can be seen as a manifestation of “exactitude” or the so-called “healthy” rationalism. These features reflect how Germans, by and large, think, along with their desire to explain events, their causes, and the behavior of others logically, particularly within political contexts. For example, in the article “*Le Pen zeigt ihr wahres Gesicht*” (“*Le Pen shows her true face*”) from 11.04.2017 the author Martina Meister makes assumptions about the rational assessment of the actions of certain politicians:

“*Es ist rational nicht nachzuvollziehen, warum Le Pen zwei Wochen vor dem ersten Wahlgang, da sie immer noch die Umfragen anführt, einen derart offensichtlichen Fehler in ihrer Logik begehen konnte* [24: *Welt*: 11.04.2017]”.

Among the nouns denoting “rationalism” the greatest frequency of examples within the analyzed sample were recorded for the word *Vernunftmensch* (49% of all investigated nouns) denoting an individual guided by common sense, moderate views, and rational actions:

“*Als Vernunftmenschen trennen wir brav den Müll, ernähren uns aus nachhaltiger Landwirtschaft und sind ständig auf der Jagd nach Stromfressern im Ständby-Modus. Und trotzdem schlägt das Herz schneller, wenn 430 Pferde im Rücken lostoben oder wenn gerade mal 4,4 Sekunden vergehen, bis die Tachonadel an der Zahl 100 vorbeischießt* [24: *Welt*: 12.11.2014]”.

In our opinion, the distribution of the use of lexical units denoting “rationalism” as evidenced in the authors’ sample can, and should be attributed to socio-political and cultural changes, as well as shifts in values readily apparent in contemporary German society, where the adjective *vernünftig* meaning “reasonable, sensible, rational”, which was popular in the late 20th century, has been overtaken by the means of verbalizing *rational*, as indicated by our analysis.

Conclusions. Modern trends in ethnolinguistics as a science and new approaches to analyzing the formation of concepts through their verbalization have enabled the authors to identify common mental features of comprehending “rationalism” in the German language. The results of this study demonstrate the effectiveness of describing “rationalism” as a concept in journalistic texts, in particular as modern journalism allows changes in the collective consciousness of the people reflected in the text to be followed quickly. Further, the characteristics of the formation of new trends in the development of concepts based on their means of verbalization can be swiftly identified.

Taking into consideration the field approach to studying the components of verbalization according to which lexical units, which belong to different parts of speech, are united by a common conceptual field, 12 means of verbalization of the concept of “rationalism” such as nouns, adjectives, and adverbs were selected from lexicographical sources.

As shown by quantitative indicators of “rationalism’s” verbalization as a concept, which to date, has not been sufficiently explored, modern journalism is dominated by adjectives, which carry a significant aspect of meaning, among which those most frequent encountered are the following combinations: *rationales Verhalten*, *rationale Handeln*, and *rationale Entscheidungen*.

With an eye to the future, the authors believe that it is advisable to analyze a continuous sample of the same volume from German magazines, apply statistical methods to determine the semantic features of the means of concept verbalization, and conduct comparative analysis into the use of these components in press publications.

References:

1. Алефиренко Н. Лингвокультурология : ценностно-смысловое пространство языка : учебное пособие. Москва : Флинта ; Наука, 2010. 228 с.
2. Бабушкин А. Объективное и субъективное в категоризации мира. *Общие проблемы строения и организация языковых категорий* : материалы научной конференции. Москва : РАН, 1998. С. 28–31.
3. Вежицкая А. Семантические универсалии и описание языков. Пер. с англ. А. Шмелева / под. ред. Т. Булыгиной. Москва : Школа «Языки русской культуры», 1999. I–XII, 780 с.
4. Воркачев С. Лингвокультурология, языковая личность, концепт : становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. *Филологические науки*. 2001. № 1. С. 64–72.
5. Воробьев В. Лингвокультурология : монография. Москва : РУДН, 2008. 336 с.
6. Иващенко В. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2006. 328 с.
7. Кононенко В. Українська лінгвокультурологія : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2008. 327 с.
8. Кубрякова Е. Части речи с когнитивной точки зрения. Москва : Ин-т языкознания Рос. акад. наук, 1997. 328 с.
9. Маслова В. Лингвокультурология : учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва : ИЦ «Академия», 2001. 208 с.
10. Мельник Р., Огуй О. Проблеми виділення семних комплексів до епідигматичних характеристик прикметників у ЛСГ зі значенням «стараний». *Науковий вісник Чернівецького університету* : збірник наукових праць. Вип. 267 : Германська філологія. 2005. С. 20–32.
11. Приходько А. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем’єр, 2008. 332 с.
12. Римашевський Ю. Соціолінгвістика і лінгвокультурологія : спільне та відмінне у підходах до вивчення взаємодії мови і культури. *Мова і суспільство*. Львів : Вид-во Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2010. Вип. 1. С. 31–37.
13. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
14. Философский энциклопедический словарь / под ред. Л. Ильичёва и др. Москва : Советская энциклопедия, 1983. 840 с.
15. Hauser A. Der Ursprung der modernen Kunst und Literatur: Die Entwicklung des Manierismus seit der Krise der Renaissance. München : Beck, 1964. XX. 425 S.

16. Jackendoff R. The Architecture of the Language Faculty. Cambridge : MIT Press, 1997. 262 p.
17. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor. *Metaphor and Thought*. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1993. P. 202–252.
18. Langacker R. Concept, Image and Symbol : The Cognitive Basis of Grammar. Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 1990. 546 p.
19. Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Die Geschichte eines sprachlichen Feldes. Bd. 1. Von den Anfängen bis zum Beginn des 13-Jahrhunderts. Heidelberg : Winter, 1931. 347 S.
20. Weisgerber L. Sprachliche Gestaltung der Welt. 3. Aufl. Düsseldorf : Schwann, 1962. 455 S.
21. Deutsch als Fremdsprache. Berlin ; München ; Wien ; Zürich ; New York : Langenscheidt, 1993. 1183 S.
22. Duden. Deutsches Universalwörterbuch / hrsg. vom Wiss. Rat d. Dudenred: Dr. Matthias Wermke (Vorsitzender) / Bearb. : Anette Auberle, Angelika Haller-Wolf. 5., überarb. Aufl. Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 2003. 1892 S.
23. Wahrig. Deutsches Wörterbuch. Gütersloh ; München : Bertelsmann Lexikon Verlag, 2001. 1451 S.
24. Welt : Die Welt. 2014–2017. URL: <http://www.welt.de>.

Черська Ж., Гладкоскок Л. Лінгвокультурологічні особливості дослідження мовних одиниць: засоби вербалізації концепту «Раціоналізм»

Анотація. У статті розкрито ефективність опису концепту «Раціоналізм» у журналістських текстах, оскільки сучасна журналістика дозволяє швидко простежити відображені в тексті зміни колективної свідомості людей, виявити особливості формування нових тенденцій у розвитку концептів, які ґрунтуються на їхніх засобах вербалізації.

Незважаючи на спроби окремих дослідників виокремити власне лінгвокультурологічні методи опису й аналізу матеріалу, ця галузь мовознавства здебільшого послуговується сучасними методиками інших наук, пов’язаних із дослідженнями семантичних полів, фреймів, метафор, концептів тощо. Тому застосування нових підходів до вивчення концептів у лінгвокультурологічному ракурсі стало перспективним напрямом дослідження на сучасному етапі, що зумовило мету та завдання статті.

Беручи до уваги польовий підхід щодо вивчення компонентів вербалізації, згідно з яким лексичні одиниці належать до різних частин мови і об’єднані загальним концептуальним полем та 12 засобами вербалізації концепту «Раціоналізм», як-от іменники, прикметники та прислівники, які були вибрані з лексикографічних джерел: іменники – *Rationalismus, Rationalist, Rationalistin, Vernunftmensch*; прикметники – *rational, rationalistisch, sinnvoll, vernünftig*; прислівники – *rational, rationalistisch, sinnvoll, vernünftig*.

У межах досліджуваної вибірки зафіксовано всі вищезгадані лексичні одиниці у сполученні з іншими компонентами (568 прикладів), виявлено частотні показники сумісної вживаності засобів вербалізації. Аналіз газетних статей показує, що найбільше слововживань зафіксовано для прикметників – 357 прикладів (62,8%), за ними слідує прислівники – 136 лексичних одиниць (24%), найменше прикладів визначено для іменників – 75 випадків слововживань (13,2%).

Як свідчать кількісні показники вербалізації досі не дослідженого концепту «Раціоналізм», у сучасній публіцистиці переважають прикметники як носії сигніфікативного аспекту значення, з-поміж яких найчастотнішою виявилася сполучуваність *rationales Verhalten, rationale Handeln, rationale Entscheidungen*.

Ключові слова: мовна картина світу, концепт, компонент вербалізації, лінгвокультурологічний аналіз.

Шкамарда О. А.,

асистент кафедри англійської філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

МОВЛЕННЄВА ПОВЕДІНКА СУБ'ЄКТА ПОЗИЦІЮВАННЯ «МОДЕРАТОР» В АНГЛОМОВНОМУ ІНТЕРНЕТ-БЛОЗІ

Анотація. У статті досліджено особливості мовленнєвої поведінки суб'єкта-модератора в дискурсі інтернет-блогу. Увагу зосереджено на трактуванні ключових понять представленої наукової праці, а саме «суб'єкт дискурсивної діяльності», «позиціонування», «станс» та «блог-дискурс». У дослідженні розглянуто наявні підходи до класифікації типів суб'єктних позицій у вітчизняних і закордонних розвідках, запропоновано власну типологію стансів, які конструюються модераторами персональних блогів у Глобальній мережі. У статті встановлено, що позиція суб'єкта дискурсивної діяльності (станс) – це поліаспектний феномен, який не лише поєднує в собі індивідуальні характеристики учасника дискурсивних практик, а й охоплює його / її особисті переконання, уподобання, судження та вірування. Доведено, що до структури стансу входять два нерозривно пов'язані компоненти – афективний (пов'язаний з оцінками, емоціями та почуттями мовця) і епістемічний (містить інформацію про знання комуніканта та джерела їх походження), які значною мірою впливають на динаміку процесу позиціонування в реальному та віртуальному світах. У роботі встановлено, що в особистих дописах модератор за допомогою цілого комплексу лексико-стилістичних засобів експліцитно й імпліцитно маніфестує різні типи стансів, а саме а) загальні та б) епістемічні. До загальних позицій, які є відносно стабільними та неспецифічними, оскільки проявляються під впливом універсальних характеристик людини, належать мікро- (пов'язані з індивідуальними характеристиками суб'єкта, як-от гендер, вік, сімейний стан) та макросоціальні (залежать від приналежності суб'єкта до певної соціальної спільноти та його / її суспільного статусу) станси. Епістемічні суб'єктні позиції «фахівець» / «нефахівець» конструюються в дискурсі блогів за допомогою лексико-стилістичних засобів, які маркують ступінь обізнаності суб'єкта в певній сфері діяльності.

Ключові слова: позиціонування, станс, суб'єкт дискурсивної діяльності, блог-дискурс, мікросоціальні позиції, макросоціальні позиції, епістемічні позиції.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток Глобальної мережі спричинив фундаментальні зміни соціальної реальності. Індивід, маючи необмежений доступ до інформації, перетворився на активного користувача всіх благ віртуального світу, який надає йому небачені можливості експериментувати із творенням власного «Я» та «<...> приміряти на себе ті чи інші ідентифікаційні симулякри» [1, с. 34]. Отже, інтернет як сучасний засіб масової комунікації дозволяє особистості, що перебуває в безперервному процесі конструювання власної «самості» (*self*), позиціонувати себе за допомогою різноманітних мовно-семіотичних засобів у віртуальному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен позиціонування – актуальний об'єкт наукових пошуків сучасних лінгвіс-

тичних студій, що набуває дедалі більшої популярності серед як вітчизняних [2; 3; 4], так і закордонних [5; 6; 7; 8; 9; 10; 11] учених. Нині активно досліджують зміст поняття «позиція суб'єкта дискурсивної діяльності» [2; 3; 4; 6; 10], його різновиди [12; 3; 4; 5; 9], інтеракційну природу позиціонування [9; 10], соціальні [8] та соціокогнітивні [3; 4] аспекти стансу, особливості позиціонування в інтернет-мережі [11] тощо. У вищезгаданих наукових розвідках динаміка позиціонування суб'єкта дискурсивної діяльності розглянута науковцями здебільшого на основі ситуацій реальної комунікації. Наше дослідження спрямоване на вивчення мовленнєвої поведінки особистості у віртуальному світі, що, безперечно, свідчить про його актуальність, адже повсякчасне використання інтернет-технологій та безперервний доступ до інформації стали невід'ємною частиною життя сучасної людини.

Мета статті – проаналізувати мовленнєву поведінку авторів персональних блогів, виокремити соціально та ситуативно зумовлені типи позицій у Глобальній мережі.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан мовознавчої науки характеризується переходом від «об'єктивізованого, деперсоналізованого, предметного представлення мови» до «її особистісного діяльного розуміння» [13]. Мовна форма більше не тлумачиться як самодостатня субстанція, природу якої можна досягнути поза її зв'язками з людиною, її свідомістю, поглядами, переконаннями та культурою. Відтак, у центрі уваги лінгвістичних учень опиняється мовний користувач – суб'єкт, що пізнає світ, мислить, оцінює, відчуває [14; 10], ідентифікується у процесі творення реальної дійсності в дискурсі та за допомогою дискурсу [3]. Суб'єкт як носій мови, вступаючи в комунікативну взаємодію, демонструє свої знання, почуття та переконання широкому загалу, отже, позиціонує себе.

Визначення позиції суб'єкта дискурсивної діяльності (англ. *stance*) викликає чимало труднощів. Так, Дж. Дюбуа у своїй праці “*The Stance Triangle*” зазначає, що маніфестація суб'єктом дискурсивної діяльності власних позицій або стансів – це одна з найважливіших речей, яку люди роблять у процесі комунікації [6, с. 139]. Будь-яке власне твердження чи думка, висловлена людиною (мовцем, автором письмового повідомлення) публічно, стає доступною широкому загалу, отже, фактично, виявляється стансом – соціально значущою позицією. Саме станс має здатність присвоювати цінність об'єктам, позиціонувати соціальні суб'єкти щодо цих об'єктів та калібрувати відносини між суб'єктами дискурсивної діяльності [6, ч. 139]. Вищезазначене поняття трактуємо як поліаспектний феномен, який поєднує в собі переконання, уподобання, вірування, емоційно-оцінні й епістемічні судження мовця / автора письмового повідомлення щодо об'єкта інтеракції й інших учасників комунікативної взаємодії.

Сьогодні науковцями досі не розроблено чіткої й усталеної класифікації суб'єктних позицій. Так, у вітчизняній лінгвістиці виділяють соціальні (або статусні), особистісні та рольові позиції [2], де: 1) соціальна позиція пов'язана з очікуваннями суспільства або окремої соціальної групи; 2) особистісна позиція відображає ставлення людини до дійсності у вигляді моральних настанов та цінностей; 3) рольова позиція асоціюється з моделями спілкування, які засвоюються особистістю у процесі її соціалізації та залежать від певних комунікативних умов [12, с. 11].

Закордонні вчені також зробили вагомий внесок у дослідження стансу та його видів. Відомий американський лінгвіст Дж. Дюбуа у своїй праці *"The Stance Triangle"* уважає можливим виокремити такі типи стансів: 1) оцінні, під якими розуміємо особисте трактування суб'єктом дискурсивної діяльності якостей об'єкта комунікації в межах бінарної шкали «позитивне ставлення – негативне ставлення»; 2) епістемічні позиції, які охоплюють знання мовця про ситуацію спілкування; 3) афективні станси, що пов'язані з емоціями та почуттями комуніканта щодо предмета обговорення й інших учасників інтеракції [6].

Ще одну класифікацію позицій суб'єкта дискурсивної діяльності представлено у праці С. Кіслінга *"Style as Stance"*, де диференційовано епістемічні та міжсуб'єктні станси. Так, згідно з автором, епістемічна позиція стосується впевненості / невпевненості мовця у власних твердженнях, тоді як міжсуб'єктний станс – це ставлення учасника комунікативної взаємодії до своїх співрозмовників, наприклад, дружнє бо зверхнє [10, с. 3].

У нашому дослідженні ми спираємося на трактування позиції суб'єкта дискурсивної діяльності В.А. Ущиної, яка розглядає станс як складний багатоаспектний феномен, до складу якого входять епістемічний і афективний компоненти. «В епістемічному компоненті позиціонування відображено об'єктивну інформацію про знання мовця щодо предмета мовлення та суб'єктивну рефлексію, що ґрунтується на поточних параметрах ситуативного контексту; емоційні й оцінні аспекти позиції суб'єкта дискурсивної діяльності становлять афективний складник позиціонування, у якому відображаються емоції, почуття, оцінки і ставлення суб'єкта щодо предмета мовлення та інших суб'єктів і який реалізується інтеракційно за допомогою різноманітних мовних ресурсів» [3, с. 234–235]. Та, як стверджує автор, афективний і епістемічний компоненти позиції суб'єкта дискурсивної діяльності розділені штучно. Насправді ж вони нерозривно пов'язані і не існують одна без одної, оскільки емоційним станом мовця активується його аксіологічна діяльність, провокує оцінний зміст його суджень під час позиціонування і навпаки, знання щодо предмета мовлення подекуди слугують тригером виникнення певних емоцій, почуттів та оцінок [3, с. 177].

Середовищем реалізації суб'єктних позицій є дискурс. У сучасній науці немає єдиного визначення цього поняття. Дискурс розуміють як складну діяльну (акціональну) структуру [13, с. 66], як текст, занурений у життя, з усіма відповідними формами життя [15], як ситуативно зумовлену інтерсуб'єктну мовленнєво-розумову діяльність, спрямовану на взаємну орієнтацію в життєвому просторі на основі надання мовної форми семіотичної значущості [13]. Ми, слідом за Т.А. ван Дейком, трактуємо дискурс як форму / спосіб міжособистісної вербальної взаємодії в певних ситуаційних умовах, що дозволяє не обмежувати аналіз мовленнєвої інтеракції лише рамками усної комунікації, а також включати до розгляду і письмову

комунікацію, виділяти два основні типи дискурсу – усний (talk) і письмовий (text) [16, с. 3]. Дослідники інтернет-комунікації [5; 11] тлумачать блог як новий різновид дискурсу, під яким розуміється зв'язний текст у сукупності з екстралінгвальними чинниками, занурений у ситуацію віртуального спілкування за допомогою електронних засобів зв'язку [11, с. 150–155].

В умовах сьогодення спілкування у форматі блогів набуває особливої актуальності, адже саме цей унікальний онлайн-ресурс надає людині необмежені можливості розповісти про себе, свої почуття та переконання великій аудиторії співрозмовників у Глобальній мережі. Мовець / автор повідомлення, коли повідомляє про себе, позиціонує себе на теренах віртуального світу та постає перед читачем як вербалізований образ суб'єкта дискурсивної діяльності, який самостворюється та самоідентифікується в кожному новому написаному ним / нею тексті.

У фокусі нашої уваги перебуває персональний блог, що ведеться однією особою – його власником, який створює особисті повідомлення (пости), дискутує зі своїми читачами та стежить за дотриманням порядку і достовірності інформації, яку публікують у коментарях користувачі інтернету. Відтак, автор блогу, контролюючи перебіг комунікативної взаємодії на створеному ним ресурсі, перетворюється на суб'єкта-модератора, який не лише інформує свою читачку аудиторію про повсякденні події у власному житті, а й виражає своє ставлення до них, тобто займає певні типи позицій у Всесвітній мережі.

Наше дослідження базується на персональних дописах в особистих блогах. Створюючи власний блог, автор дотримується певних вимог та включає до його складу необхідні структурні елементи, а саме назву, інформаційну частину, навігаційне меню, список корисних посилань тощо. Дослідники особливостей онлайн-комунікації стверджують, що відомості про автора (*"About"*, *"About Me"*) є найважливішим структурним елементом [11], адже саме тут увага читача концентрується на особистості суб'єкта смислотвірної діяльності, який у процесі позиціонування розкриває різні грані своєї індивідуальності. Пропонуємо зосередити увагу на мовленнєвій поведінці суб'єкта-модератора в інформаційній частині блогу *"About"*, *"About Me"*. Для цього докладно проаналізуємо такі приклади:

(1) *Hi there! I'm Liz. I'm a mother of three in San Francisco, and founder of Say Yes, an award winning lifestyle site that celebrates family life with practical tips for home, travel, and personal style* [17].

(2) *I'm John Loomer – a husband, father of three boys, baseball nerd and "accidental marketer"* [18].

(3) *Hey there! I'm Leslie <...> I'm a kindergarten teacher at heart and I have extreme love for teachers who teach any other grade level <...> Right now, I am a work from home mom taking a break after 10+ years in the classroom to raise my own pack of readers. My husband (who is my high school sweetheart) and I have a kindergartener, preschooler and a toddler* [19].

(4) *Hi Beautiful You! I'm Dr. Diana Kirschner, PBS Love Expert, bestselling author & psychologist* [20].

(5) *Aaron Lee a.k.a. @AskAaronLee, is a social media manager and entrepreneur <...> Aaron is the owner of this social media blog and founder/writer of ShortofHeight.com, a men's fashion blog* [21].

У наведених ілюстративних фрагментах, які вилучені з п'яти різних блогів, кожен з авторів акцентує увагу на важливих для нього / неї аспектах, які пов'язані з особистими цінностями та суспільними очікуваннями. У результаті розгляду запропонованих прикладів уважаємо можливим виокремити такі види

позицій: 1) мікросоціальні, що пов'язані з індивідуальними характеристиками суб'єкта, як-от гендер, вік, сімейний стан тощо [22]; 2) макросоціальні, що залежать від приналежності суб'єкта до певної соціальної спільноти та його / її суспільного статусу (освіта, професія, економічний рівень життя тощо) [23, с. 15].

Отже, мовленнєва поведінка користувачів інтернету засвідчує, що мікросоціальні позиції у блог-дискурсі експліцитно актуалізовані:

а) займенником I особи однини «я» (I), що виконує функцію атрактора уваги потенційного читача до персони блогера (приклади 1–4);

б) лексичними одиницями «мати» (a mother), «чоловік» (a husband), «батько» (a father), «дружина» (a wife) (приклади 1–4).

Макросоціальні позиції у блогосфері вибудовано за допомогою прямої номінації суб'єктами-модераторами власних суспільних статусів: «засновник сайту» (a founder), «маркетолог» (a marketer), «учитель» (a teacher), «автор книг» (an author), «психолог» (a psychologist), «менеджер» (a manager), «підприємець» (entrepreneur), «блогер» (writer) (приклади 1–5).

Отже, підсумовуючи викладене вище, можемо зробити висновок, що виокремлені нами типи стансів є відносно стабільними та неспецифічними, адже проявляються під впливом універсальних характеристик людини як соціальної істоти. Надалі класифікуватимемо мікро- та макросоціальні станси як загальні типи позицій, які конструюються суб'єктом-модератором у дискурсі англomовних блогів.

Як відомо, станс – це динамічний та інтеракційний феномен, до структури якого входять два нерозривно пов'язані компоненти – афективний і епістемічний. Так, афективний елемент стосується емоцій, почуттів, оцінок і ставлення суб'єкта до предмета мовлення й інших суб'єктів, тоді як епістемічний складник містить інформацію про знання мовця та джерела їх походження. Отже, саме ці складові частини значною мірою впливають на специфіку процесу позиціювання, адже «емоційним станом мовця активується його аксіологічна діяльність, провокуючи оцінний зміст його суджень і навпаки, знання щодо предмета мовлення подекуди слугують тригером виникнення певних емоцій, почуттів та оцінок» [4].

У результаті проведеного аналізу мовленнєвої поведінки суб'єкта-модератора в персональних дописах, зібраних із 7 популярних різних за тематикою блогів загальною кількістю 50 000 знаків, зазначимо, що афективно-епістемічні стани блогера значною мірою впливають на його / її самоідентифікацію в інтернеті. Так, автори дописів у кожному новому повідомленні розкривають перед читачем власне бачення певної проблеми, намагаються запропонувати її вирішення, дають пораду своїм читачам, мотивують їх власним прикладом, водночас так чи інакше повідомляють про ступінь власної обізнаності щодо предмета мовлення. Автори найчастіше маніфестують:

а) упевненість у запропонованих твердженнях;

б) сумнів щодо істинності висловлення.

Блогер, який тяжіє до вираження впевненості у власних думках, маніфестує епістемічну позицію «фахівець», демонструє свою компетентність у тій чи іншій сфері. Розглянемо такий ілюстративний фрагмент, у якому вибудовано станс фахівця:

(6) How can I help

(6.1) <...> The preeminent Facebook expert. Even Facebook asks for her help

~ FORBES

Often referred to as “the Queen of Facebook”, Mari Smith is considered the world’s foremost expert on Facebook marketing <...> Mari is a renowned social media thought leader and an in-demand public speaker at major industry events since 2007.

Mari also serves as a passionate and popular Influencer and Brand Ambassador for a number of well-known brands and organizations <...>

Fast Company described Mari as, “a veritable engine of personal branding, a relationship marketing whiz and the Pied Piper of the Online World” <...> Forbes named Mari as one of the Top Ten Social Media Power Influencers several years in a row.

(6.2) *Organic reach on Facebook is incredibly low, and it’s hard to know what to post <...> So, I’m sure you’re looking for a clear approach that cuts through all the hype. I know you want an experienced professional who can help you navigate the digital marketing landscape <...> I’ll help you focus on the fundamentals <...>*

As one of the world’s foremost experts on digital marketing, my depth of expertise and experience means I can create a clear direction for you so you can confidently grow your business online <...> [24].

Допис, що перебуває у фокусі нашої уваги, умовно поділено на дві частини (6.1, 6.2). У першій частині (6.1) розповідь представлено від третьої особи однини з метою надання об'єктивності власним твердженням. Так, модератор експліцитно маркує суб'єктну позицію «фахівець» за допомогою:

а) іменників “expert” (експерт), “thought leader” (творець громадської думки), “public speaker” (оратор), “influencer” (провідний спеціаліст), “professional” (професіонал), що виконують номінативну функцію і свідчать про бажання блогера заявити про власну обізнаність та компетентність у певній сфері діяльності;

б) прикметників “preeminent” (видатний), “foremost” (провідний), “renowned” (знаменитий), “in-demand” (затребуваний), “expert” (кваліфікований), “experienced” (досвідчений), що не лише описують вищезазначені поняття, а і підсилюють їхнє значення, присвоюють автору якості знавця своєї справи.

Крім того, модератор вдається до імпліцитного маркування власної компетентності за допомогою залучення думки сторонніх осіб – представників авторитетного журналу “Forbes”, організації “Fast Company”, які характеризують автора так: “the preeminent Facebook expert” (провідний експерт соціальної мережі Facebook), “a veritable engine of personal branding” (рушійна сила особистісного розвитку), “a relationship marketing whiz” (ас ділових відносин), “the Pied Piper of the Online World” (віртуоз віртуального світу), “one of the Top Ten Social Media Power Influencers” (один із десяти провідних спеціалістів у соцмережах). Отже, посиланням на достовірні джерела інформації, які підтверджують компетентність блогера у сфері онлайн-маркетингу, суб'єкт-модератор формує довіру читача до власної персони, конструює станс фахівця.

У другій частині (6.2) розповідь ведеться від першої особи однини, отже, на перший план висунуто особисту думку автора, який чітко вказує на слушність власних суджень за допомогою:

а) бустерів sure (упевнений), clear (чіткий), know (знаю), can (можу), які слідом за відомим англійським лінгвістом К. Хайландом трактуємо як маркери епістемічного статусу мовця / автора письмового повідомлення, що застосовуються з метою вираження впевненості в особистих твердженнях [25];

б) лексичних одиниць expertise (професіоналізм), experience (практичний досвід), що поєднані із присвійним займенником

ту («мій») та слугують засобом концентрації уваги читацької аудиторії на практичних навиках блогера, які, своєю чергою, є надзвичайно важливими для особистості фахівця;

в) модального оператора *will*, що функціонує не лише як маркер футуральності, а і як вказівник на впевненість автора у власній здатності розробити чіткий та дієвий план роботи підопічних у сфері онлайн-бізнесу: *"I'll help you focus on the fundamentals"* (я допоможу вам зосередитися на основному).

Отже, на підставі проаналізованого матеріалу чітко простежуємо бажання автора самоствердитися як обізнана особистість та постати перед читачем справжнім експертом в обраній ним сфері діяльності, тобто маніфестувати епістемічну позицію «фахівця».

Як відомо, шкала епістемічного позиціонування є біполярною та включає два протилежні полюси, з одного боку, «асертивний» – полюс упевненості у власних судженнях, а з іншого – полюс абсолютної невпевненості, незнання. Репрезентуючи свої стани у блогосфері, суб'єкт-модератор прагне віднайти правильне місце на цій шкалі та донести інформацію про своє сприйняття певної проблеми до читача, тим самим забезпечити її адекватне сприйняття. Автор, коли усвідомлює власну необізнаність щодо предмета обговорення, чітко повідомляє про це за допомогою засобів пом'якшення власного висловлення, що вказують на непевність, сумнів чи незнання блогера та водночас маніфестують його епістемічний станс «нефахівця». Розглянемо такий приклад:

(7) *For my part, I think it's clear that Russia hacked the DNC, but I doubt they did it specifically to elect Trump. Just today another report surfaced showing that the FBI does not necessarily agree with the CIA's assessment. So, I don't know for certain why Russia did it. I don't even know for certain that they did it at all. At least I don't know, and neither do you. But there are a few things I guess I know about this whole situation <...> Maybe Hillary and the Democrat Party lost because of the Kremlin's influence, maybe, but we are not sure and they only have themselves to blame <...>* [26].

У наведеному фрагменті автор персонального блогу експлікує своє розуміння розслідування про можливе втручання Росії у президентські вибори США 2016 р. Очевидно, що блогер не бажає виступати знавцем цієї справи, оскільки ілюстративний допис переповнений лексичними одиницями із семантикою невпевненості, а саме:

а) дієсловами *"think"* (уважати), *"doubt"* (сумніватися), *"guess"* (гадати), які в поєднанні з особовим займенником *"I"* (я) представляють судження блогера не як підтверджений факт, а як його особисту думку;

б) словосполученнями *"for my part"* (як на мене, на мою думку), *"I don't know for certain"* (я точно не знаю), *"we are not sure"* (ми невпевнені), *"I don't know"* (я не знаю), що маніфестують градацію рівня сумніву модератора: від констатації власної думки, вираження невпевненості у власних здогадках і аж до визнання цілковитої необізнаності;

в) прислівником *"maybe"* (напевно), який автор повторює декілька разів у тексті допису з метою інтенсифікувати власні сумніви щодо наданої інформації, водночас чітко репрезентувати особисту епістемічну позицію «нефахівця».

Висновки. Отже, позиціонування – це складний динамічний феномен, результатом якого є станс – соціально значуща позиція, що містить інформацію про ознаки учасника дискурсу як особистості, як члена певної соціально-культурної групи, як

учасника процесу конструювання соціальних значень. Проведений аналіз мовленнєвої поведінки суб'єкта-модератора у блогосфері засвідчив, що в особистих дописах автор експліцитно й імпліцитно маніфестує різні типи стансів, а саме: а) загальні (мікро- та макросоціальні позиції), які є відносно стабільними та неспецифічними, адже проявляються під впливом універсальних характеристик людини (вік, гендер, сімейний статус, освіта, професія) як соціальної істоти; б) епістемічні (позиції «фахівець», «нефахівець»), у яких марковано ступінь обізнаності суб'єкта в певній сфері діяльності. Оскільки станс охоплює не лише епістемічний компонент, а й оцінно-емоційний, уважаємо необхідність вивчення афективних типів суб'єктних позицій та засобів їхнього маркування перспективою подальших наукових пошуків.

Література:

1. Девтеров І. Соціалізація людини у кіберпросторі : монографія. Київ : НТУУ «КПІ», 2012. 360 с.
2. Морозова О. Stance: позиція суб'єкта дискурсивної діяльності. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія»*. 2011. Т. 14. № 1. С. 87–93.
3. Ущина В. Позиціонування суб'єкта в англomовному дискурсі ризику : соціокогнітивний аспект : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 380 с.
4. Ущина В. Позиціонування суб'єкта в сучасному англomовному дискурсі ризику : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2016. 500 с.
5. Davies B., Harré R. Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behavior*. 1990. № 20 (1). P. 43–63.
6. Du Bois J. The Stance Triangle : Stancetaking in Discourse / ed. by R. Englebretson. Amsterdam : John Benjamins, 2007. P. 139–182.
7. Hyland K. Stance and Voice in Written Academic Genres. London ; New York : Palgrave Macmillan, 2012. 280 p.
8. Jaffe A. Introduction : The Sociolinguistics of Stance : Stance : Sociolinguistic Perspectives / ed. by A. Jaffe. Oxford : OUP, 2009. P. 3–28.
9. Kärkkäinen E. Epistemic Stance in English Conversation: A Description of Its Interactional Functions, with a Focus on I Think. Amsterdam : John Benjamins, 2003. 209 p.
10. Kiesling F. Style as Stance. *Stance : Sociolinguistic Perspectives* / ed. by A. Jaffe. Oxford : OUP, 2009. P. 171–194.
11. Rahimpour S. Blogs : A Resource of Online Interactions to Develop Stance Taking. URL: http://www.researchgate.net/researcher/2069722786_Sepideh_Rahimpour.
12. Лаптева М. Позиція в структурі професійного об'єднання : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Москва, 1999. 24 с.
13. Сусов И. Лингвистическая прагматика. Винница : Нова Книга, 2009. 272 с.
14. Голубовська І., Корольов І. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : курс лекцій. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 223 с.
15. Пшеничних А. Діяльнісний підхід до вивчення особливостей реперспективізації ситуації комунікантами. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2010. № 928. С. 52–58.
16. Dijk T.A. van. The Study of Discourse : Discourse Studies : A Multidisciplinary Introduction / ed. by T.A. van Dijk. London : Thousand Oaks ; New Delhi : Sage Publications, 1997. Vol. 1. P. 1–34.
17. Blog : Say Yes. URL: <https://sayyes.com/about> (дата звернення: 04.12.2020).
18. Blog : Jon Loomer Digital. URL: <https://www.jonloomer.com/about-me/> (дата звернення: 08.12.2020).
19. Blog : Teach Junkie. URL: <https://www.teachjunkie.com/about/> (дата звернення: 06.12.2020).

20. Blog : Love in 90 Days. URL: <https://lovein90days.com/> (дата звернення: 28.11.2020).
21. Blog : Ask Aaron Lee. URL: <https://askaaronlee.com/about-aaron-lee/> (дата звернення: 27.11.2020).
22. Vick C.F. Levels of Individuation in Semantic Structures : Research Designs in General Semantics / ed. by K.G. Johnson. New York : Gordon and Breach, 1974. P. 41–45.
23. Карасик В. Язык социального статуса. Москва : ИТДГК «Гнозис», 2002. 333 с.
24. Blog : Mari's Blog. URL: <https://www.marismith.com/about-mari-2020/> (дата звернення: 20.11.2020).
25. Hyland K. Stance and Engagement: a Model of Interaction in Academic Discourse. *Discourse Studies*. 2005. № 7 P. 173–192.
26. Blog : The Matt Walsh Blog. URL: <https://www.theblaze.com/contributions/no-russia-didnt-elect-donald-trump-the-voters-did> (дата звернення: 15.11.2020).

Shkamarda O. Moderator's speech behaviour in the English blog discourse

Summary. The article investigates the peculiar features of the moderator's speech behavior in the discourse of the Internet blog. The key concepts of the research, namely "subject of discourse", "positioning", "stance" and "blog discourse" have been defined and explained. The study also represents different approaches of Ukrainian and foreign scholars to the classification of subject positions and elaborates specific typology of stances, which are constructed by

moderators of personal blogs in the global network. In this paper, stance is defined as a multifaceted phenomenon, which combines not only the individual characteristics of the communication participant but also covers his / her personal opinions, preferences, judgments, and beliefs. It is proved that subject positions include two inextricably linked components – affective (related to values, emotions, and feelings of the speaker) and epistemic (related to the way speakers communicate their doubts, certainties, and guesses) dimensions, which significantly affect the positioning process in the real and virtual world. It is established that blog moderators manifest different types of stances in their posts namely a) general and b) epistemic using various explicit and implicit linguistic resources. General positions are defined as relatively stable and non-specific stances because they are revealed under the influence of universal human characteristics. Thus, general positions are further subdivided into microsocial (related to individual characteristics of the subject of discourse such as gender, age, marital status) and macrosocial (connected with the person's affiliation to a certain social community and his / her social status) stances. Epistemic subject positions (classified as positions of "experts" / "non-experts") are constructed in the blogosphere with the help of lexical and stylistic devices that mark the speaker's degree of certainty in a particular field of activity.

Key words: positioning, stance, subject of discourse, blog discourse, microsocial positions, macrosocial positions, epistemic positions.

Шугаєв А. В.,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри англійської філології та перекладу
Житомирського державного університету імені Івана Франка

КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСУ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню когнітивно-прагматичних передумов аналізу інтернет-дискурсу. У статті встановлюються витоки когнітивно-прагматичної субпарадигми й основні аспекти її наукового вектора. Особливу увагу приділено міркуванням, що когнітивна лінгвістика повинна враховувати соціальні та прагматичні виміри мови. Концептуальні зсуви прагматичного повороту приводять до розвитку нових експериментальних напрямів і стратегій.

Когнітивна прагматика передбачає розвиток стратегічного підходу, в основі якого постають інтереси адресанта. Комунікативна стратегія, тактика, комунікативний хід є основними поняттями стратегічного підходу. Вони розробляються, удосконалюються і реалізуються на практиці з метою корекції або зміни моделі світу реципієнта під час сприйняття інформації. Когнітивні та прагматичні виміри мови необхідно досліджувати комплексно та системно як цілісну єдність. Їх можемо порівняти із двома аспектами одного феномену. Тобто розуміння мови передбачає залучення когнітивних механізмів, які відповідають за продукування і сприйняття мовленнєвих актів. У цьому сенсі потрібен єдиний теоретичний підхід, який інтегрує обидва виміри в уніфікований процес інтерпретації явищ дійсності або ситуацій. Такий вектор вдало реалізується, досліджуючи різні типи дискурсу, одним з яких є інтернет-дискурс.

«Технології» й «інтернет-дискурс» – взаємопов'язані поняття. Інновації змінюють способи репрезентації інформації. Це приводить до видозмінення інтенцій адресанта та когнітивних механізмів сприйняття цільовою аудиторією дискретних явищ навколишньої дійсності. Текст стає все більш рухомим конструктом в інтернет-дискурсі. Його оточує комунікативний динамізм, який залучає індивіда до інтерпретаційного процесу. Адресант і реципієнт все частіше постають учасниками створення спільної когнітивної мережі.

Ключові слова: інтернет-дискурс, когнітивна прагматика, когнітивна лінгвістика, адресант, реципієнт, текст.

Постановка проблеми. Активність розгляду сутнісних характеристик поняття дискурсу, його типології, ознак, а також онтології й евристики дискурсу припадає на кінець ХХ – початок ХХІ ст. Трактуючи дискурс як процес і результат мисленнєво-комунікативної діяльності людини, вітчизняні і закордонні вчені застосовують полівекторні підходи з метою розширення теоретико-практичної бази досліджуваного явища. Науковці фокусують увагу на когнітивно-комунікативних і національно-культурних аспектах дискурсу. Не залишаються осторонь і питання специфіки ментальної обробки інформації в дискурсивні практиці у прагматичній площині, що, зокрема, пов'язано з виникненням відносно нового напрямку (субпарадигми) – когнітивної прагматики [1; 2; 3; 4; 5]. Когнітивна прагматика сфокусована на розумових операціях, які пов'язані з передачею смислу в дискурсивних ситуаціях. Підмурком її предмета є породження і тлумачення смислів / ментальних феноменів у мовленнєвій діяльності суб'єктів [5, с. 7].

Метою статті є аналіз когнітивно-прагматичних передумов дослідження інтернет-дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прагматичний поворот змінив уявлення про когнітивістику. Обчислювально-репрезентативний погляд на питання когніції відходить на другий план. Натомість почала формуватися акціонально орієнтована парадигма, яка дотримується думки, що когнітивні процеси тісно переплетені з пізнанням, виходячи з таких принципів:

- когніцію розуміють як здатність генерувати структуру за допомогою дії;
- когнітивний агент поглинутий у сферу певного завдання;
- стани системи вимагають значення шляхом їхньої функціональної ролі в контексті дії;
- функціонування когнітивних систем невіддільне від процесу їхньої інтеграції;
- віддається перевага холистичному поглядові щодо архітектури когнітивних систем, відбувається наголошення на динамічній природі та контекстуальній чутливості оброблення інформації;
- моделі когніції враховують «розширену» природу когнітивних систем [6; 7; 8].

Виклад основного матеріалу. Розуміння функціональної ролі та семантики нервових станів є ключовим викликом. Цілком очевидним видається факт, що пізнання опирається на дію. Це змінює уявлення про те, як сприймається функціональна важливість моделей нервової діяльності. Стан мозку радше зумовлює можливі дії, ніж описує ситуації навколишньої дійсності. Однак його краще розуміємо як «настанови», які спрямовують дію. Такі «настанови» концептуалізуються як форма підготовки до дії, що втілена в моделях динамічної активності [6]. Експланаторна здатність структури *мозок – тіло – середовище* потужніша порівняно із власне репрезентативними образами в голові. Тож, когнітивні системи аналізують середовище для реалізації діяльнісних мотивів індивіда.

Новий прагматичний поворот у галузі когнітології релевантно обґрунтований у роботах Чарльза Пірса та Джона Деві. Постійна взаємодія людини із зовнішнім світом є невід'ємною частиною цієї парадигми. Існує синтез трьох принципів прагматичного підходу до когніції:

- мислення структуровано завдяки взаємодії людини із середовищем;

– пізнання розвивається шляхом дослідницької інференції, яка залишається ядерною когнітивною здатністю особистості впродовж життя;

– вирішення проблем починається із сумнівів, які виникають у ситуаціях у результаті дослідницької інференції.

Концептуальні зсуви прагматичного повороту приводять до розвитку нових експериментальних векторів і стратегій. На думку Ханса-Йорга Шмідта, когнітивна лінгвістика повинна враховувати соціальні та прагматичні виміри мови. Науковця цікавлять такі запитання:

1) який вплив мають соціальні структури на лінгвістичний досвід в активній діяльності та на когнітивні процеси, які виступають проміжною ланкою між використанням одиниць мови і знанням?

2) яка чітка природа шляху, за яким когнітивні процеси відповідають на численні прагматичні та соціопрагматичні сторони комунікативних інтенцій мовця, яка соціальна характеристики учасників дискурсу та соціальні стосунки між ними?

3) яка природа когнітивних і соціальних процесів? [9, с. 3].

Такий порядок денний дослідників засвідчує зацікавленість сучасників текстом і дискурсом з урахуванням прагматичних чинників, а не лише мінімальними одиницями мови (фонема, морфема, слова, словосполучення) в ізольованому контексті. Це приводить до зближення гуманітарних дисциплін, що пояснюється максимальним включенням людини в різні типи дискурсу, із її психічними, соціальними й етнокультурними особливостями.

Когнітивна прагматика розкриває низку вищезгаданих питань, послуговуються методологічним і теоретичним надбанням когнітології. Хоча й дослідження в руслі когнітивної прагматики здійснювалися в середині 1970-х рр. (апріорна площина), поняття «когнітивна прагматика» почали активно вживати після 1980 р., з екстраполяцією на когнітивну лінгвістику, яка, у свою чергу, відкриває шляхи, де мова використовує установлені когнітивні механізми та процеси.

У межах когнітивної прагматики активно розвивається стратегічний підхід, в основі якого постають інтереси адресанта. Комунікативна стратегія, тактика, комунікативний хід є пріоритетними поняттями стратегічного підходу. Вони розробляються, удосконалюються і реалізуються на практиці з метою корекції або зміни моделі світу реципієнта під час сприйняття інформації. Для ефективного використання тактико-стратегічного потенціалу будь-якого дискурсу необхідно ознайомитися зі способами його організації.

Французький лінгвіст П. Шародо виокремлює чотири способи організації дискурсу – комунікативний, дескриптивний, наративний і аргументативний. Крім цього, йому вдалося виявити типи текстів, які характерні для кожного способу організації дискурсу. Рекламним текстам властиві комунікативний і дескриптивний способи. Тексти засобів масової інформації вирізняються відповідно до наративних, дескриптивних і аргументативних способів [10]. У кожному окремому випадку потрібно проаналізувати текст із метою коректного визначення способу організації дискурсу.

Мова належить до ментальної сфери людини, будується на складній основі когнітивних ієрархічних структур. Не викликає здивування, що лінгвістика перебуває під впливом когнітивних наук. На противагу базисним основам когнітології, прагматика зосереджена на певній ролі мови в конкретному контексті

діяльності людини. Отже, мова – це не лише тип людської поведінки, але і здатність адресанта передавати складні комплекси інформації з метою здійснення комунікації. Когнітивні та прагматичні виміри мови – це не два окремі питання для аналізу. Їх можемо порівняти із двома аспектами одного феномену. Тобто розуміння мови передбачає залучення когнітивних механізмів, які відповідають за продукування і сприйняття мовленнєвих актів. У цьому сенсі нам потрібен єдиний теоретичний підхід, який інтегрує обидва виміри в уніфікований процес інтерпретації явищ дійсності або ситуацій. Такий вектор можна вдало реалізувати за допомогою дослідження різних типів дискурсу, одним з яких є інтернет-дискурс.

Технології й інтернет-дискурс – нерозривно пов'язані речі. Інновації трансформують способи репрезентації інформації. Це спричиняє видозмінення інтенцій адресанта та когнітивних механізмів сприйняття аудиторією дискретних явищ навколишньої дійсності. Інтенцію розглядаємо як одиницю свідомості, яка спрямована на об'єкти зовнішнього світу. Розрізняють репрезентаційну (спрямованість на певний стан справ) та комунікативну інтенції. Відповідно до останньої мовець доносить до адресата власну репрезентаційну інтенцію і викликає в нього певну реакцію [11, с. 254]. Поступово змінюються шляхи залучення людей до комунікації. Не можна заперечити факт інтеграції нетипових вербальних і невербальних засобів в інтернет-дискурс, а саме різноманітних форм аналізу, взаємодії, оцінки, почуттів і використання символів, які надають матеріальному світу особливого значення.

Контекстуальна чутливість є надзвичайно важливою для інтернет-дискурсу з огляду на валідне тлумачення висловлювань у різних ситуаціях спілкування. У неподібних контекстах мовець за допомогою того самого висловлювання здатен експлікувати зовсім іншу ціль. Це наштовхує на думку, що потрібно розрізняти використання і розуміння одиниць мови. Залучення когнітивного компонента зумовлює досягнення смислового контенту, переданого за допомогою вербальних засобів. Проте, з іншого боку, прагматичні процеси загалом включені в інтерпретацію мовлення. Семантична наповненість висловлювання має радше евіденційний характер і не здатна повною мірою репрезентувати те, що мовець інкорпорував у повідомлення (*what is meant*). Суто лінгвістично декодована інформація є неповною. Тому прагматична інференція відіграє суттєву роль у розумінні (деривація) експліцитно вираженої пропозиції [12, с. 96]. Прагматичні інференції все частіше збагачують семантику. Це свідчить про те, що принципи контекстуалізму стають популярними серед наукового середовища в період, коли відбувається конвергенція семантики та лінгвопрагматики.

Структуралізм і біхевіоризм стали плацдармом для розвитку ментальної ери, у якій панують розум і технологічні досягнення. Раціоналізм набув рушійної сили й уможливив експланаторну адекватність. Як у будь-якій галузі науки, лінгвістика повинна не лише збирати і таксономізувати лінгвістичний матеріал, але й пояснювати його. Когнітивні концепти, наприклад, пропонують багатий вокабуляр, який дозволяє говорити про збережені знання і процеси, що оперують цими знаннями. Нейронна архітектура підводить фундамент під мовою, яка кодує когнітивні конструкти та мовні феномени, які можна кваліфікувати і квантифікувати за допомогою сучасних наукових підходів.

Текст стає все більш рухливим в інтернет-дискурсі. Його оточує комунікативний динамізм, який залучає індивіда до інтерпретаційного процесу. Адресант і реципієнт беруть участь у конструюванні спільної когнітивної мережі за допомогою різних методів і прийомів. Наприклад, мовець може залучити процедуру динаміки тексту, що охоплює такі рівні: синхронічний аналіз синтаксису та семантики, інформаційну і когнітивну структури тексту, концептуальний блендинг [13, с. 23]. У цьому процесі особливу значущість має, зокрема, мультимодальний ракурс.

Висновки. Гармонійне поєднання здобутків когнітології, когнітивної лінгвістики та лінгвопрагматики забезпечує розуміння сутності інтернет-дискурсу та процесів, які в ньому виникають і еволюціонують, акумулює із плином часу досі невідомі науці прототипічні ознаки та характеристики понять. На додаток, завдяки цим міждисциплінарним зв'язкам можливе розкриття специфіки ментальних станів людей, залучених до політичної PR-комунікації у взаємозв'язку з їхніми мотивами, цілями та переконаннями. Особливо цікавою видається кореляція ментальних станів індивідів із контекстуальним простором і актуальними суспільно-політичними подіями сьогодення.

Література:

- Carston R. Linguistic Meaning, Communicated Meaning and Cognitive Pragmatics. *Mind and Language*. 2002. V. 17. P. 127–148.
- Sperber D., Wilson D. Pragmatics? Modularity and Mind-reading. *Mind and Language*. 2002. V. 17. № № 1–2. P. 3–23.
- Кубрякова Е. Язык и знание : На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. *Роль языка в познании мира*. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
- Шевченко И. Об историческом развитии когнитивного и прагматического аспектов дискурса. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2000. № 471. С. 300–307.
- Шевченко И., Сусов И., Безуглая Л. Абрис когнитивного вектора прагмалінгвістики. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2008. № 811. С. 3–7.
- Where's the Action? / A. Engel et al. *The Pragmatic Turn in Cognitive Science*. 2013. P. 202–209.
- O'Regan J. Why Red Doesn't Sound Like a Bell: Understanding the Feel of Consciousness. New York : Oxford University Press. 2011. P. 13–15.
- Noë A. Action in Perception. Cambridge, MA : MIT Press. 2004. P. 16–20.
- Schmid Hans-Jörg. Why Cognitive Linguistics must embrace the social and pragmatic dimensions of language and how it could do so more seriously? 2016. P. 15.
- Костюшкина Г. Современные направления во французской лингвистике. Иркутск : БГУЭП, 2005. 332 с.
- Сусов И. Лингвистическая прагматика. Винница : Нова Книга, 2009. 272 с.
- Soria Belen, Romero Esther. Explicit communication. Robyn Carston's Pragmatics, 2010. P. 289.
- Elizabeth R. Hayes. The Pragmatics of Perception and Cognition. 2008. 263 p.

Shuhaiev A. Cognitive and pragmatic prerequisites for the internet discourse research

Summary. The article is devoted to the study of cognitive-pragmatic prerequisites for the analysis of Internet discourse. The article outlines the origins of the cognitive-pragmatic sub-paradigm and the main aspects of its scientific vector. Particular attention is paid to the reasoning that cognitive linguistics should take into account the social and pragmatic dimensions of language. Conceptual shifts in the pragmatic turn lead to the development of new experimental directions and strategies.

Cognitive pragmatics involves the development of a strategic approach that is based on the interests of the addressee. Communicative strategies, tactics are the basic concepts of the strategic approach. They are developed, improved and implemented in order to correct or change the model of the recipient's world when perceiving information. Cognitive and pragmatic language dimensions need to be explored comprehensively and systematically as a holistic unity. They can be compared with two aspects of one phenomenon. That is, language comprehension involves the involvement of cognitive mechanisms that are responsible for the production and perception of speech acts. In this respect, a common theoretical approach is needed that integrates both dimensions into a unified interpretation process of reality or situations. This vector is successfully implemented by exploring different discourse types, one of them is Internet discourse.

Technologies and Internet discourse are interrelated concepts. Innovations are changing the way information is represented. This leads to a change in the intentions of the addressee and the cognitive mechanisms of the target audience's perception of the surrounding reality. The text is becoming a dynamic construct in Internet discourse. It is surrounded by communicative dynamism involving the individual in the interpretation process. The addressee and the recipient are increasingly included in creating a common cognitive network.

Key words: Internet discourse, cognitive pragmatics, cognitive linguistics, addressee, recipient, text.

ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Бушко Г. О.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології імені професора Ларіона Свенціцького
Львівського національного університету імені Івана Франка

КОМПАРАТИВНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІВАНА ШИШМАНОВА «ПІСНЯ ПРО МЕРТВОГО БРАТА В ПОЕЗІЇ БАЛКАНСЬКИХ НАРОДІВ»

Анотація. У статті розкрито питання генеалогії та переспіву мігруючого фольклорного сюжету відомої болгарської пісні «Лазар і Петкана» зі збірки «Болгарські народні пісні. Зібрані Димитрієм та Константином Миладиновими» (1861 р.), яку Іван Шишманов проаналізував у дослідженні «Пісня про мертвого брата в поезії балканських народів» (1896 р.). Він вважав, що в основу болгарської пісні покладено мотив балади «Ленора» (1773 р.) німецького поета Г. Бюргера.

І. Шишманов переклав баладу болгарською мовою та розпочав її ретельне дослідження. Він віднайшов 147 варіантів слов'янських, балканських та західноєвропейських сюжетів, споріднених із «Ленорою», і зазначив особливості їхнього розвитку, поширення та рецепції в усній народній творчості болгар.

Вчений подав історіографію балади, а також споріднених із нею фабул, що свого часу цікавили видатних компаративістів О. Веселовського, В. Вольнера, Ж. Жира, К. Крумбахера, Я. Махала, Н. Політиса, Я. Псіхаріса, І. Созоновича. Спираючись на їхні напрацювання, І. Шишманов порівнював усі відомі тексти з циклу «Про мертвого брата» та запропонував свій варіант генеалогії балканських версій цього переказу. У результаті зіставлення матеріалу І. Шишманов дійшов висновку, що найбільш оригінальною з усіх версій була грецька. Проте її першоджерелом була малоазійська пісня «Про мертвого брата», яка стала популярною в Греції, а через посередництво грецьких колоній поширилась на Балканський півострів. Вона потрапила до Болгарії, і з грецької версії сформувалась болгарська. Щодо «Ленори», то вона, на переконання вченого, мала зв'язок із давніми поетичними, міфічними та побутовими традиціями, які через етнічну міграцію частково видозмінювалися, а сама тема була знайома та популярною ще до Г. Бюргера і мала грецькі корені.

Праця «Пісня про мертвого брата в поезії балканських народів» стала здобутком тогочасного болгарського літературознавства та помітним внеском у розвиток тогочасної компаративістики, оскільки, встановлюючи типологічну подібність цього сюжету, І. Шишманов віднайшов спільні ознаки в усній поетичній творчості багатьох народів.

Ключові слова: І. Шишманов, балада, генеалогія, зіставлення, сюжет, фольклор.

Постановка проблеми. Усвідомлюючи нерозривний зв'язок фольклору з культурою та побутом болгарського народу, І. Шишманов присвятив значну частину наукової діяльності вивченню цих питань із застосуванням порівняльно-історичного методу, зокрема їхньому розгляду в загальнослов'янському та загальнобалканському контексті, чим значно збагатив тогочасну фольклористику та славистику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання внеску І. Шишманова у порівняльне вивчення літератури та фольклору було предметом зацікавлення болгарських учених Ц. Абджиевої [1], М. Арнаудова [2], С. Бояджиевої [3], Д. Димова [4], проте компаративний аспект дослідження І. Шишманова «Пісня про мертвого брата в поезії балканських народів» досі не привертав увагу українських науковців, а про саму працю є лише кілька побіжних згадок.

Метою статті є висвітлення наукового доробку І. Шишманова та його внеску в розвиток порівняльного літературознавства, фольклористики славистики та балканістики.

Виклад основного матеріалу. І. Шишманов (1862–1928 рр.) – болгарський учений, представник європейської культурно-історичної школи, який став фундатором компаративістики у Болгарії. До його наукових зацікавлень входили історія слов'янських та західноєвропейських літератур, питання болгарського національного й культурного Відродження, теорія літератури, фольклор та етнографія.

У 1896 р. І. Шишманов опублікував частину студії «Пісня про мертвого брата в поезії балканських народів» [5], яку розпочав аналізом пісні «Лазар і Петкана» із збірки «Болгарські народні пісні. Зібрані Димитрієм та Константином Миладиновими» (1861 р.) [6]. Вчений стверджував, що в її основі лежала балада Г. Бюргера «Ленора» про померлого юнака, який з'явився своїй засмученій нареченій, щоб повинчатися з нею. Ця балада здобула велику популярність, адже, як ми дослідили, наприкінці XVIII ст. її було перекладено англійською, датською, французькою, португальською, українською, польською, хорватською мовами [7, с. 211].

У 1893 р. І. Шишманов переклав баладу болгарською мовою та розмістив її на шпальтах часопису «Български преглед» [8]. Наступного року вчений опублікував у німецькому виданні резюме до фундаментального дослідження, в якому намагався віднайти та проаналізувати споріднені з «Ленорою» слов'янські, балканські та західноєвропейські варіанти [9].

Його зацікавили джерела балади, оскільки її мотив був добре відомий балканським народам, зокрема албанцям, болгарам, грекам, сербам та румунам.

Питанням генеалогії та переспіву «Ленори» цікавилось чимало фольклористів, зокрема німецькі (В. Вольнер, К. Крумбахер), грецькі (Я. Псіхаріс, Н. Політис), польський (І. Созонович), російський (О. Веселовський), французький (Ж. Жира), чеський (Я. Махал).

Оскільки між ученими виникла дискусія щодо першоджерел поетичного твору, то І. Шишманов вирішив провести власне дослідження.

Він розпочав студію з аналізу джерел «Ленори» та споріднених із нею сюжетів, які вивчив професор Лейпцигського університету В. Вольнер. У праці «Der Lenorenstoff in der slavischen Volkspoese» («Сюжет «Ленори» у слов'янській народній поезії») (1882 р.) В. Вольнер переклав німецькою мовою усі відомі йому слов'янські варіанти балади, починаючи з українських, яких, як він зауважував, було найбільше, і всі вони вирізнялися жвавістю розповіді. Учений переклав, зокрема, три казки зі збірника П. Чубинського та одну казку зі збірника М. Драгоманова, окрім них, одну польську казку невідомого автора, дві чеських, одна з яких була казкою, інша – народною піснею. До чеських варіантів В. Вольнер також відніс моравську народну пісню. У них була присутня розповідь про мертвого брата, а не про нареченого. Усі згадані слов'янські пісні та казки, що, за винятком незначних розбіжностей, мали подібний зміст, учений помістив до першої групи. Їх об'єднував мотив, коли мертвий брат оживає і встає з гробу, щоби помститись сестрі за те, що вона постійним плачем та сльозами порушила його спокій.

До другої групи В. Вольнер умістив чотири версії пісні з подібним сюжетом, що належали сербам, болгарам, грекам і албанцям. Їх об'єднував мотив, коли мертвий хлопець вставав із гробу не для помсти, а щоб утішити сестру [5, кн. XIII, с. 481].

І. Шишманов відзначив великий внесок В. Вольнера у дослідження джерел пісні про мертвого брата, а його студію назвав «родоначальницею усіх наступних праць, написаних на цю тему» [5, кн. XIII, с. 482].

Праця В. Вольнера привернула увагу грецького вченого Я. Псіхаріса, який у студії «La ballade de Lénore en Grèce» («Балада «Ленора» у Греції») (1884 р.) поставив за мету дослідити грецьку версію пісні про мертвого брата та порівняти її з баладою Г. Бюргера. Як писав І. Шишманов, Я. Псіхаріс завдячував В. Вольнеру за відомості про Г. Бюргера та слов'янську поезію [5, кн. XIII, с. 487].

Уважно дослідивши разом із німецькою версією «Ленори» слов'янські версії з першої групи, Я. Псіхаріс дійшов висновку, що головну ідею краще виражено в українських піснях. У них дуже жорстокі подробиці та мало релігійних мотивів. У генеалогії балканських версій уже присутня релігійна ідея, отже, такі пісні складені пізніше [5, кн. XIII, с. 496]. Грецький учений Н. Політіс заперечував таку гіпотезу і вважав, що першообраз усіх варіантів необхідно шукати у візантійській версії, перекладеній грецькою мовою. І. Шишманов додавав, що, оскільки слов'яни і болгари ще з X ст. перекладали богослужбні книги, а згодом і перші літературні твори саме з грецької, то цілком ймовірно, що між ними могла бути епопея «Дігеніс Акритас», яка перебувала у дуже тісному зв'язку з народною піснею про мертвого брата. З болгарської мови, як дослідив І. Шишманов, твір згодом був перекладений російською та сербською мовами [5, кн. XIII, с. 504].

Французький дослідник Ж. Жирар також віддавав перевагу залежності балади «Ленора» від епопеї «Дігеніс Акритас» і стверджував, що вона має грецьке походження. Сербську ж пісню він вважав копією грецької [5, кн. XIII, с. 514].

Напрацювання В. Вольнера, Я. Псіхаріса та Н. Політіса справили надзвичайне враження на критиків, які відразу втрутились у суперечку між опонентами.

У 1885 р. в «Журнале Министерства народного просвещения» О. Веселовський опублікував статтю «К народным мотивам баллады о Леноре» [10], в якій, як дослідив І. Шишманов, доводив, що генеалогічні зв'язки усіх цих балад не є такими, як писав Я. Псіхаріс, та доходив висновку, що «греко-албансько-болгарська редакція балади була найстарішою (першою), сербська редак-

ція – другою (пізнішою), а південноросійські¹ та німецькі пісні – не першими, а найпізнішими» [5, кн. XIII, с. 507].

Таким чином, О. Веселовський, всупереч доказам Я. Псіхаріса, повністю змінив генеалогію твору.

З його точкою зору погоджувався чеський учений Я. Махал, який вважав, що першість належала грецькій версії, а болгарська пісня була більше подібною до грецької, ніж до сербської. На його переконання, якщо б сербська версія була прообразом усіх інших, а від неї сюжет мігрував би до болгар, то сербська й болгарська версії мали би більше подібностей [5, кн. XIII, с. 545].

Історичному розвитку дослідження питання присвячена також праця К. Крумбахера «Ein Problem der vergleichenden Sagenkunde und Literaturgeschichte (die Lenorensage)» («Проблема порівняння відомих виявлених легенд та літературна історія балади «Ленора»») (1887 р.). Дослідивши усі варіанти сказань про мертвого брата, він дійшов висновку, що на той час це питання неможливо було висвітлити, тому запропонував розширити географію його вивчення. Оскільки вчені звертали увагу лише на східну та південно-східну групи, а також на південнослов'янські, грецькі та албанські версії балади, німецький дослідник, як повідомляв І. Шишманов, радив не боятись, а шукати та вивчати версії інших європейських народів [5, кн. XIII, с. 522].

Продовжив дослідження К. Крумбахера польський учений І. Созонович. Він опублікував праці «Песни и сказки о женихе-мертвецe или брате-мертвецe» (Варшава, 1890 р.) та «Ленора Бюргера и родственные ей сюжеты в народной поэзии европейской и русской» (Варшава, 1893 р.). І. Шишманов, дослідивши обидві праці, особливо відзначив другу. У ній І. Созонович поділив твір за змістом на такі дві групи, які генетично не були пов'язані між собою: пісні та казки про мертвого нареченого; пісні про мертвого брата. Твори з першої групи він виводив із першоджерела – грецької розповіді про Протесілаю і Лаодамію, яка проникла у середньовічну західноєвропейську літературу, а після – у народне середовище, в якому зберіглась досі. Пісні та казки з другої групи мали сербське походження і були запозичені болгарами, а згодом їх перейняли албанці та греки [5, кн. XIII, с. 525–526].

У другій частині студії І. Шишманов подав власний аналіз, порівняв усі відомі тексти з циклу «Про мертвого брата» та запропонував свій варіант генеалогії балканських версій сказання.

Задля цього він порівняв усі відомі балканські версії пісні, а саме албанську, болгарську, грецьку, румунську, арумунську (македоно-румунську) та сербську, а також установив, який із цих варіантів є найстарішим, до якої групи він належав, які зміни відбулися в пісні порівняно з її найстарішою версією.

І. Шишманов проаналізував 147 відомих варіантів пісні, порівнюючи її різноманітні балканські версії. Він дотримувався думки про те, що оригінальною була грецька версія. Проте її висхідною точкою була малоазійська пісня про мертвого брата, яка стала відомою та поширилась у двох напрямках: через південногрецькі колонії на Балканський півострів на Візантію та Елладу. З грецької версії розвинулись албанська та болгарська № 1². Остання була запозичена за посередництва Візантії та частково грецької Македонії. З болгарської версії № 1 утворилась доповнена й оновлена версія № 2, яка була поширена в Західній Болгарії. Згодом на основі болгарської версії № 1 утворилась румунська, а на основі версії № 2 і частково версії № 1 (через Північну Македонію) – сербо-хорватська версія цієї пісні. Відсутність сказання про мертвого брата у королівстві Румунія і той

¹ Українські варіанти балади О. Веселовський зараховував до південноросійських.

² І. Шишманов вважав, що в Болгарії також було 2 версії цієї пісні.

факт, що поодинокі відомі румунські варіанти її записані у Карпатах та на Буковині, дають нам змогу припускати, як зазначав І. Шишманов, що румунський варіант пісні утворився на основі болгарської після близького знайомства румунів із семигородськими болгарами³, які згодом порумунилися [5, кн. XV, с. 589–590]. Отже, за допомогою етнографії І. Шишманов виявив доказ існування семигородських болгар.

Щодо «Ленори», то вона, на переконання вченого, мала зв'язок із давніми поетичними, міфічними та побутовими традиціями, які через етнічну міграцію частково змінювали свою форму. Отже, ця тема мала грецькі корені.

Наприкінці студії вчений поставив собі таке завдання на перспективу: продовжити дослідження пісні та особливостей її міграції у південному та східному напрямках, до малоазійських та грецьких етнографічних областей, а згодом у північному та західному, до кордону із сербо-хорватськими та румунськими областями [5, кн. XV, с. 590].

Окрім цього, І. Шишманов мав на меті дослідити стиль та художні особливості української думи зі збірника Я. Головацького⁴ про мертвого хлопця, який за допомогою магії встав із гробу. Болгарському вченому був добре відомий її текст. У студії читаємо про те, як дівчина запитувала:

«Милый, милый що тебе
твои власки побутнели
бели личка почорнели?»

А мертвий хлопець відповідав:

«Я на войне за краю ставав,
дробный дожджик на мя падав,
же ми власки побутнели» [5, кн. XV, с. 563].

Цю українську думу І. Шишманов мав на меті порівняти з подібними за змістом моравською, сербською, хорватською, румунською, албанською та російською піснями.

Незважаючи на те, що продовження студії І. Шишманов не опублікував, уже з його попередніх записів видно, яке непросте завдання поставив перед собою вчений та наскільки старанно він досліджував матеріал, що намагався донести фольклористам, етнографам, філологам, історикам та широкому колу читачів.

Висновки. У студії «Пісня про мертвого брата в поезії балканських народів» І. Шишманов дослідив джерела балади Г. Бюргера «Ленора». Застосувавши порівняльно-історичний метод задля з'ясування питання її походження, вчений віднайшов споріднені з баладою слов'янські, балканські та західноєвропейські сюжети й мотиви, вказав на особливості їхнього розвитку, поширення та рецепцію в усній народній творчості болгар.

Література:

1. Абаджиева Ц. Сравнителният метод във фолклорните изследвания на проф. Ив.Д. Шишманов (според статията «Песента за мъртвия брат в поезията на балканските народи»). *Известия на Етнографския институт и музей при БАН*. 1961. Кн. 4. С. 223–270.
2. Арнаудов М. Трудювете на проф. Ив.Д. Шишманов по фолклор, етнография и българско Възраждане. *Известия на Народния етнографски музей в София*. 1929. Кн. 8–9. С. 3–24.
3. Бояджиева С. «Мъртвия брат» – анализи и тълкування. *Иван Д. Шишманов – форумът. Шишманови четения*. Кн. 1. София: Карина-Мариана Тодорова, 2005. С. 124–137.

³ Семигород – інша назва історичної області на півночі Румунії – Трансильванії. У цій місцевості проживала значна кількість болгар, які згодом змішалися із румунами. Одним із перших почав досліджувати існування семигородських болгар болгарський учений Л. Милетич [11].

⁴ Ця дума вміщена в І частині збірника Я. Головацького «Народные песни Галицкой и Угорской Руси» у розділі «Думы о событиях обыкновенных лиц» під № 40 [12, с. 83–84].

4. Димов Г. Иван Шишманов и сравнительно-историческое изучение на културите и литературите на балканските народи. *Сравнително литературознание*. 1982. № 2. С. 32–47.
5. Шишманов И. Песента за мъртвия брат в поезията на балканските народи. *Сборник за народни умотворения наука и книжнина*. Ч. I. 1896. Кн. XIII. С. 474–570; Ч. II, III. 1897. Кн. XV. С. 449–601.
6. Български народни песни. Собрани од братья Миладиновци Димитрия и Константина и издани от Константина. Загреб: Книгопечатницата на А. Якичъ, 1861. 542 с.
7. Бушко Г. Славистична проблематика у фольклористичних та етнографічних працях Івана Шишманова. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*: збірник наукових праць. Вип. 18. Київ, 2012. С. 206–213.
8. Бюргер Г. Ленора. Балада / прев. от нем. на И. Шишманов. *Български преглед*. 1893/1894. Кн. 3. С. 1–10.
9. Schischmanow I. Der Lenorenstoff in der bulgarischen Volkspoesie. *Indogermanische Forschungen. Brugmann und Streitberg. Strassburg*. 1894. S. 412–448.
10. Веселовский А. К народным мотивам баллады о Леноре. *Журнал Министерства народного просвещения*. 1885. Ч. 242. № 11. С. 71–79.
11. Милетич Л. Седмиградските българи. *Сборник за народни умотворения наука и книжнина*. 1896. Кн. XIII. С. 153–256.
12. Головацкий Я. Народные песни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я. Головацким: в 3 ч. Москва: Имп. о-во истории и древностей рос. при Моск. ун-те, 1878. Ч. I: Думы и думки. 388 с.

Bushko H. Comparative aspect of Ivan Shyshmanov's research "Song about a Dead Brother in the Poetry of the Balkan Peoples"

Summary. The article reveals the issue of genealogy and re-singing of the migrating folklore plot of the famous Bulgarian song "Lazar and Petkana" from the book "Bulgarian Folk Songs, collected by the Miladinov Brothers Dimitar and Konstantin" (1861), which Ivan Shyshmanov analyzed in the research "Song about a Dead Brother in the Poetry of the Balkan Peoples" (1896). He considered that the basis of the Bulgarian song was the motif of the ballad "Lenora" (1773) by German poet G. Bürger.

I. Shyshmanov translated the ballad into Bulgarian and began study it closely. He found 147 variants of Slavic, Balkan and Western European plots related to Lenora and pointed out the peculiarities of their development, distribution and reception in the oral folklore of the Bulgarians.

The scientist presented a historiography of the ballad, as well as related plots that once interested outstanding comparativists O. Veselovsky, V. Volner, J. Girard, K. Krumbacher, J. Mahal, N. Politis, J. Psycharis, I. Sozonovich and others. Based on their works, I. Shyshmanov compared all known texts from the series "The Dead Brother's Song" and offered his version of the genealogy of the Balkan versions of the legend. As a result of comparing the material, I. Shyshmanov came to the conclusion that the most original of all versions was Greek. However, its original source was the song "The Dead Brother", which was composed in Asia Minor and became popular in Greece, afterwards through the Greek colonies spread to the Balkan Peninsula. Thus, it came to Bulgaria, and therefore, from the Greek version developed Bulgarian. As for ballad "Lenora", it, according to the scientist, had a connection with ancient poetic, mythical and everyday traditions, which due to ethnic migration were partially modified, and the topic itself was known and popular before G. Bürger and had Greek roots.

The work "Song about a Dead Brother in the Poetry of the Balkan Peoples" became an achievement of the Bulgarian literary studies of that time and a significant contribution to the development of comparative studies of that time, as I. Shyshmanov found common features in the oral poetry of many peoples.

Key words: I. Shyshmanov, ballad, genealogy, comparison, plot, folklore.

*Долинська Л. М.,
викладач вищої категорії**Мукачівського кооперативного торговельно-економічного коледжу*

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОЕЗІЙ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА МИКОЛАЇ БОЖУК

Анотація. Метою статті є порівняльний аналіз життя і творчості двох поетес, що жили у різних часових площинах, проте в обох яскраво простежуються схожі тенденції. Леся Українка – уродженка Поділля, майже весь час прожила на Волині, а Миколая Божук – закарпатка, названа «талановитою дитиною зеленої Верховини», котра, хоч і не залишила великого поетичного спадку, зробила свій вагомий внесок у розвиток літератури Срібної Землі. Обидві мисткині близькі до народу, їхня творчість сягає глибин народної пісні. Про це свідчать назви їхніх творінь, наприклад «На крилах пісень», «Лісова пісня», «Хотіла б я піснею стати» Лариси Косач та «Ні, не співатиму пісень», «Пісня», «Поети, не смійтесь, що я заспівала...» Василини Божук. Лариса та Василина зростали у багатодітних сім'ях, дівчата були хворі на сухоти, для обох весна була новою надією на життя, адже восени хвороба загострювалася, а ті, хто діждали весни, могли радіти і творити. Миколая Божук (саме під таким літературним псевдонімом виступала Василина, що мала двоюрідну сестру також Василину, отже, прибрала собі ім'я батька і стала Миколаєю) прожила 31 рік, тоді як Леся Українка (названа на честь дядька по матері Михайла Українця – Драгоманова) мала 42 роки, коли перестало битися її серце. Цього року відзначаємо 150-річчя зі світлого Лесино дня, більше 80-ти років тому пішла у небуття Миколая, яку письменник Юрій Станинець назвав Закарпатською Лесею Українкою. Порівнюючи творчість поетес, можемо відзначити, що потужний струмінь Волинської Мавки, мешканки соснових лісів та росянистих луків справив значний вплив на багатьох майстрів поетичного слова, а тим більше він позначився на віршах Дитини Верховини – Миколаї Божук. Не применшуючи значення та якості поетичного доробку останньої авторки, відзначимо, що ця особливість простежується навіть у назвах збірок. Так, перша збірка Дочки Прометея мала назву «На крилах пісень», а зібрання віршів Миколаї Божук з'явилося під назвою «Я зберу той жар у пісню». Навіть одна і множина ключового слова «пісня» свідчать про масштаб і силу творчого духу авторок. Назва вірша «Досвітні огні» з вищезазначеної збірки Лесі Українки збільшує широту обрії, до котрих прагнула її закарпатська послідовниця. Очевидно, що жар поетичного таланту Миколаї Божук, який досі не згас, мав би перерости у вогонь загальнонаціонального значення, розгорітися розкриттям образів і символів, якщо б хвороба відступила, а життя не обірвалося так рано. Вже існує в українській літературі порівняння поета з метеором, що ясно спалахнув та швидко згас. Цю паралель можна провести щодо Миколаї Божук та Лесі Українки.

Ключові слова: компаративний аналіз, література Срібної Землі, загальноукраїнський літературний процес, творчість Лесі Українки, Закарпатська Леся Українка.

Постановка проблеми. Література Закарпаття – це особливе явище. Його не можна розглядати окремо від загальноу-

країнського літературного процесу. Історичні умови довгий час склалися так, що, перебуваючи під впливом інших держав, закарпатські письменники найчастіше писали сумішню місцевого діалекту з російською мовою. За часів правління Чехословацького уряду культура та література краю, відомого як Підкарпатська Русь, розвивалася більш динамічно. Про це свідчать твори Миколаї Божук та Марусі Тисянської, що продовжили традиції Василя Гренджі-Донського, Олександра Духновича, Ірини Невицької, Марійки Підгірянки. Молоде літературне покоління із запалом включилося в культурно-суспільну роботу, щоби підвищувати рівень національної свідомості місцевого населення. Мешканці Закарпаття пережили кілька хвиль денационалізації, політика кожної нової влади (Австро-Угорщини, Румунії, Чехословаччини) змушувала послуговуватися рідною мовою виключно в побуті, здобувати освіту мовою панівної держави. З одного боку, це було добре, адже знання мов ніколи не зашкодить, окрім того, населення краю створило демократичне поліетнічне середовище, у якому досі мирно вживаються різні національності та представники їхніх літератур, проте, з іншого боку, ця демократичність не змушувала досконало вивчати рідну мову й літературу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Миколая Божук була серед тієї прогресивної частини суспільства, котра особистим сподвижницьким учительським прикладом навчала дітей Карпатської України своєю мовою. Для маленьких краян вона писала вірші, п'єси, яких замало було на теренах Закарпаття з відомих причин. Її лірика сповнена якогось дива. «Це, власне, і чистота, яка не дбає про вишуканість вислову, повторює знані порівняння, епітети, але при тому малює своє життя, окреслює лаконічно свої власні переживання таким чином, що ми віримо в її реальність і непідробленість», – сказав Дмитро Павличко [1, с. 32]. Вивченням та аналізом творчого доробку Лесі Українки займалося багато дослідників, зокрема М. Жарких, А. Кіпа, В. Агеева, Т. Гундорова, В. Петров, Р. Задеснянський. Науковці відзначають високу майстерність письменниці, жанрове розмаїття, багатопроBLEMність творів, дехто (наприклад, М. Жарких) вказує на надмірну прискіпливість поетеси до критиків, зокрема Сергія Єфремова, котрий відзначав збіднення тематичних обріїв сучасних йому письменників, згадуючи критичну статтю Лесі Українки, де вона високо оцінює творчість письменників Буковини [2]. Серед дослідників творчості Миколаї Божук слід назвати таких, як Н. Ребрик, Л. Бабота, Г. Божук, В. Гомонай, М. Кабалюк-Тисянська, В. Гренджа-Донський, В. Пачовський, М. Лелекач. Молодомузівець Василь Пачовський у «Присвяті Миколаї Божук», відзначаючи неординарний талант вчительки-поетки, закликав:

Нехай з грудей лунає спів –
Народний біль, народний гнів,
Як клекіт з хвилі моря [3, с. 37].

Метою статті є визначення провідних мотивів творчості мисткинь, впливу творчості Лесі Українки на її послідовницю за горами; порівняння, наскільки позначилися на творах Миколаї Божук місцеві діалекти, яку роль відіграла літературна мова під час написання творів, як через назви, образну систему, художні засоби простежується масштабність поетичного слова обох авторок; зазначення спільних ознак поетичного слова.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи творчість двох українських жінок – Лесі Українки та Миколаї Божук – як помітного явища в загальноукраїнському літературному процесі, можемо назвати їхнє життя «недоспіваюною піснею». За життя Леся Українка багато встигла, свідченням чого є 12-томне видання її творів. Є всього три віршові збірки, понад 115 поезій поза збірками й так звані невіршові пісні, поеми, переклади, критичні й фольклорні матеріали, але від самого початку вона голосно заявила про себе на всю Україну так, що навіть Іван Франко помітив цей потужний голос, виокремивши її серед інших митців. У чому ж її сила? Мабуть, найголовнішою перевагою є те, що особисті проблеми вона ніколи не ставила вище загальнолюдських:

І все-таки до тебе думка лине,
Мій занапащений, нещасний краю!
Як я тебе згадаю,
У грудях серце з туги, з жалю гине.
Сі очі бачили скрізь лихо і насилля,
А тяжчого від твого не видали,
Вони б над ним ридали,
Та сором сліз, що ллються від безсилля.
О, сліз таких вже вилито чимало, –
Країна ціла може в них втопитись;
Доволі вже їм литись, –
Що сльози там, де навіть крові мало! [4].

Так само і Миколая Божук, спадщину якої складає єдина прижиттєва збірка, названа «Поезії», до якої увійшло 55 віршів, суспільне ставить вище особистого. Друга збірка «Мережки» залишилася в рукописі і могла загубитися назавжди, якщо б чоловік поетеси Михайло Штефуца не подбав про встановлення змісту збірки, що готувалась. Частина віршів (29), що мала входить до «Мережок», вже публікувалася, Михайлові вдалося встановити 13 поезій із 19 нових, не друкованих раніше. Отже, дослідники творчості мають шанс відновити справедливість, віднайшовши, можливо, не назавжди втрачені поезії Божуківни. Сьогодні відомі понад сто віршів поетки, одне коротке оповідання, п'єса, написана у співавторстві з А. Бойчук, декілька шкільних сценаріїв урочистих заходів, статей, епістолярна спадщина (близько 20 листів до Ю. Станинця). Проте однаково зі своєю попередницею Миколая стверджувала:

Тобі, мій рідний, милий краю,
Свою присягу я складаю:
Йду хмарі глядати кінець,
Мій краю!
Тобі то вірність віддаю
І пісню щирю нині в'ю,
За тебе в бій готова я,
В надіях вся душа моя... [1, с. 279].

Компаративний аналіз цих поезій дає змогу відзначити, що обидві жінки фанатично служать ідеї про кращу долю свого краю, і хоча кожна з них Вітчизну вбачає в різних територіальних межах, проте для обох нестерпним було приниження

українців [5, с. 7]. Будучи національно свідомими, сповідуючи людиноцентризм, борчині готові віддати власне життя заради вільного розвитку кожного члена суспільства та прогресу країни загалом. Вірші пересипані епітетами: «занапащений, нещасний» край у Лесі Українки та «рідний, милий» – у Божуківни [6, с. 49]. Ці епітети антонімічні, проте зміст у них один, бо попри все Батьківщина для обох однаково дорога. З історичного погляду вірші як документи кожен своєї доби підтверджують факт перебування різних територій України під постійним гнітом. Шкода, що жодна з них не дожила до незалежності нашої держави, не відчула справжнього духу свободи. Іншим країноцентричним мотивом є оспівування краси рідного краю. У Лесі Українки є цикл віршів «Красо України, Подолля», написаний через вимушені мандрівки у зв'язку з поїздками на лікування. Туга за рідним краєм відбивалася навіть у віршових розмірах: швидкий рух поїзда – амфібрахієм, уповільнений перед зупинками – хореем. Авторка малює гарну словесну картину: «хороші, красні села», «хати садками вкриті, срібним маревом повиті». У рядках «Коло сел стоять тополі, розмовляють з вітром в полі» постає образ Шевченківської України. З рухом поїзда вимальовуються нові картини: «хвилюються лани золотії», «бори величаві, густії провадять таємну розмову». Несподівано з'являються «ярочки зелененькі, стежечки по них маленькі, перевиті, мов стрічечки, збігаються до річечки». Леся Українка так майстерно нанизує слова, що читач може відчутися себе співучасником подорожі та через вікно потяга спостерігати зміну пейзажів. Природні красиви Поділля чарують, але не заступають народного горя. Це тільки одна з дев'яти поезій зазначеного циклу. Зауважимо, що Леся Українка об'єднувала поезії у цикли не за хронологічним, а за тематичним принципом, причому так підбирала вірші, щоб зростала напруга головної думки. Такий самий принцип об'єднання віршів у цикли застосовував Іван Франко. Миколая Божук також малює словесні пейзажі, котрі не менш видовищні, хоча й специфічно гірські:

Рвесья, лине душа моя
На рідні простори,
До маленьких віконечок
На синій гори!
Душа рвесья в хатиночку,
Соломою вкриту
Ніжним співом соловейка
Й садочком повиту.
Туди рвесья і несесья,
Там щастя шукає,
Ріднесенька хатиночка
Сльозами вітає!... [1, с. 54].

Тут, як у попередній поезії авторства Лесі Українки, майже Шевченківська сумна ідилія: хатинка, вкрита соломою, тоне у садочку, де чути спів соловейка. Садочок, щоправда, не вишневий (у горах росли яблуні чи сливи), повиває ту хатинку. Якщо у Лесиному вірші пейзаж рухливий, змінний, то тут статичний, вічний, як і самі гори, а віршовий розмір хорей найкраще це передає.

Природа, як бачимо, відіграла особливу роль у житті обох поетес. Зміна пор року – це для хворих на туберкульоз нові болі і страждання в холодні періоди та надія на одужання у теплі весняні й літні дні. Обидві поетеси пишуть про бажання жити. Миколая Божук дуже мріяла про одужання та можливість творити поезії, що самі лилися з її серця. Навіть у день напередодні відходу в іншій світі Миколая вірить у чудесне зцілення:

Як страшно здавалось, –
 Тумани грізні
 Назустріч здіймались
 В дорозі мені!
 Суворим морозом,
 З мечем у руках –
 Хотіли навіть
 Ненависний страх!..
 Та серце стерпіло
 Страшну ту юрбу,
 У вірі-любіві
 Скінчило боротьбу,
 Тепер мені легко,
 Я щастя знайшла,
 Бо в мене побіда, –
 Недоля пройшла [1, с. 56].
 Ось як це категорично виглядає в Дочки Прометея:
 Гетьте, думи, ви, мари осінні!
 То ж тепера весна золота!
 Чи то так у жалю, в голосінні
 Проминуть молодії літа?
 Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
 Серед лиха співати пісні,
 Без надії таки сподіватись,
 Жити хочу! Геть думи сумні! [4].

Дві поезії, дві авторки, дві долі – два лексичні полюси, втілені в антонімах, протиставленнях, оксимороні, всупереч туманам, морозу, недолі, страху – боротьба, віра-любов, щастя, побіда в Миколаї Божук та молода людина з думами сумними, співом серед лиха, сподіваннями через зневіру в Лесі Українки. В обох усе автобіографічно, поліфонічно та глобально. Сум у власному житті поетеси передають паралелізмом у природі: тумани грізні, суворий мороз (поезія Миколаї Божук) та думи осінні, квіти на морозі, темні ночі (вірш Лесі Українки). Окремим мотивом є інтимні переживання Лесі Українки та Миколаї Божук, але це тема нового дослідження.

Висновки. Таким чином, література Закарпаття є україноцентричною. Хоча в закарпатській поетесі трапляються слова, що не відповідають літературним нормам, вони є специфікою Закарпаття (побіда, боротьба, рвеса, несення в розглянутих віршах Миколаї Божук). Вітаючи появу поетеси в літературі Підкарпатської Русі, В. Гренджа-Донський радів із того, що побільшає творів українською літературною мовою, адже відомо, що саме він першим на Закарпатті почав творити мовою Шевченка. Безперечно, творчість Лесі Українки вплинула на розвиток таланту Миколаї Божук, котра, будучи вчителькою, могла виховувати національно свідомих громадян, готових відстоювати мову й територію, свободу й демократію. Її життєве кредо: «працювати аж до смерті на користь нашого любимого Народу!!!», і своїм коротким життям Миколая це засвідчила. «Вже тяжко хворою була, а не переставала вчити, виховувати, писати і все для того народу, з котрого вийшла», – написав у спогаді про поетесу Ю. Станинець [1, с. 308]. Спорідненість мотивів, образів, настроїв двох поетес свідчить про тісний зв'язок між літературними доробками письменників Срібної Землі та інших територій України. Інтеграція галицьких, буковинських, закарпатських письменників у загальноукраїнський літературний процес – це збагачення національної літератури тематикою, образами, художньо-зображальними засобами, а бажання привносити новий струмінь у рідне поетичне мистецтво заслуговує на високу повагу. Означені письменниці мають чимало спільного: їхнім віршам притаманні виразна ритмізація та музичність, у них домінують народно-поетичні образи, поетеси стали взірцем служіння рідному народові й Батьківщині.

Література:

1. Божук М. Я зберу той жар у пісню.../ передмова Л. Баботи, Д. Павличка. Літературно-краєзнавча серія «Люби своє». Ужгород : Гражда, 2009. 336 с.
2. Жарких М. Світла й тіні нової краси. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Studies/NewBeautyLightsShadows.html>.
3. Голомб Л. Василь Пачовський. Закарпатські сторінки життя і творчості поета. Ужгород : Гражда, 2009. 146 с.
4. Лєся Українка. Зібрання творів : у 12 т. Київ : Наукова думка, 1975.
5. Маранська І., Мінич Г. Теоретичні аспекти компаративного вивчення шкільного курсу літератури. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2020. № 31–33. С. 7–15.
6. Ляхова М. Новітні тенденції сучасної лінгвістики та літературознавства. *Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції педагогічних працівників*. Харків, 2020. С. 49–53.

Dolynska L. Comparative analysis of Lesya Ukrainka's and Mykolaya Bozhuk's poetry

Summary. The content of the article is a comparative analysis of the life and work of two poets who lived at different times, however, both clearly show similar trends. Lesya Ukrainka, who was born in Podillya, lived in Volyn almost all the time, and Mykolaya Bozhuk is a Transcarpathian, who was called a “talented child of the green Verkhovyna”. Although Mykolaya Bozhuk did not leave a great poetic heritage, she made a significant contribution to the development of *Silver Land* literature. Both writers are close to the people, their work reaches the depths of folk song. This is evidenced by the names of their works, such as “On the Wings of Songs”, “Forest Song”, “I would like to be a song” by Larysa Kosach and “No, I will not sing songs”, “Song”, “Poets, do not laugh that I have sung...” by Vasylyna Bozhuk. Larysa and Vasilina grew up in large families, the girls had tuberculosis, and spring was a new hope for life for both of them, because in autumn the disease worsened, and those who were able to wait for spring could rejoice and create. Mykolaya Bozhuk (it was a literary pseudonym of Vasilyna, who also had a cousin Vasilina, so she took her father's name and became Mykolaya) lived for 31 years, while Lesya Ukrainka (named after her uncle Mykhailo Ukrainets' Drahomanov) had 42 years when her heart stopped beating. This year we commemorate the 150th anniversary of Lesya's death, and more than 80 years ago Mykolaya, whom the writer Yuriy Stanynets called Transcarpathian Lesya Ukrainka, passed away. Comparing the creative work of poets, we can note that the powerful stream of Volyn Mavka, a resident of pine forests and dewy meadows had a significant impact on many masters of the poetic word, and it also affected the poems of the Child of Verkhovyna Mykolaya Bozhuk in a special way. Without diminishing the importance and quality of the poetic work of the latter author, we note that this feature can be traced even in the titles of collections. Thus, the first collection of Lesya Ukrainka was called “On the Wings of Songs”, and a collection of Mykolaya Bozhuk's poems appeared under the title “I will gather that heat into a song”. Even the singular and plural of the keyword “song” testifies to the scale and strength of the creative spirit of the authors. The title of the poem “Dawn Lights” from the above mentioned collection of Lesya Ukrainka increases the breadth of horizons to which her Transcarpathian follower aspired. It is obvious that the flame of Mykolaya Bozhuk's poetic talent, which has not been extinguished to this day, should grow into a fire of national significance, ignite the revelation of images and symbols if the disease had receded and life had not ended so early. There is already a comparison in Ukrainian literature of a poet with a meteor that clearly flashed and quickly died out. This parallel can be drawn in the case of Mykolaya Bozhuk and Lesya Ukrainka.

Key words: comparative analysis, literature of the Silver Land, all-Ukrainian literary process, works of Lesya Ukrainka, Transcarpathian Lesya Ukrainka.

Колинько Е. П.,

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри української і зарубіжної літератури і сравнительного літературознавства
Бердянського державного педагогічного університету

ПОЭТИЗАЦИЯ ОБЫДЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ Н. ГОГОЛЯ И И. БУНИНА

Анотація. У статті зосереджується увага на поетизації буденних цінностей у «Старосвітських поміщиках» М. Гоголя (1836) і «Антоновських яблуках» І. Буніна (1900). Підкреслюється, що ні в кого з письменників, крім М. Гоголя та І. Буніна, тема «старосвітського», «садибного», «дрібнопомісного» життя не викликала такого захоплення, обожнювання і милування. Звернення письменників, зокрема М. Гоголя, до такої теми не випадкове: як зазначали критики, 30–40-і рр. XIX ст. вважали часом звичайним, людей, які жили в ньому, – теж звичайними. Тому звичайні люди, їхнє життя, довкілля, побут ставали предметом художнього втілення, з носіїв невизначено-негативного характеру вони перетворювалися на об'єкт естетичного інтересу, зумовлений змінним духом часу.

Поетичне ставлення до буденності та звичайних людей визначає тональність текстів письменників. Їхня своєрідність у тому, що на першому місці в них виявляється не буденна прагматика, а емоційний стан, через який переломлюються побутові деталі. Вони передаються поетичною мовою, в якій звучить гоголівсько-бунінська прощальна туга за «дрібнопомісним» і старосвітським життям, тихим і простим, але дуже зворушливим і дорогим.

Акцентується на тому, що об'єднують розглянуті тексти «ідеалізація» і глибокий «ліризм», спогад і ностальгія про «давно забуте», але оживлене в пам'яті. Підсилює ностальгічне звучання творів багатий, різноманітний звуковий і ольфакторний фон.

Запахами і звуками підтримується і підкреслюється стан умиротворення, яке несе в собі оповідач, дає змогу йому затишно почуватись і в хаті, і у відкритому полі, і в спілкуванні з простими людьми. Наратор широко бажає бути розчиненим у світі дрібних життєвих стосунків і речей, його все влаштовує, він якомога довше хоче зберегти цей буттєво-буденний світ і не намагається втекти в інший життєвий простір.

Підсумовується дослідження висновками, що твори письменників постають перед читачами не одного покоління як своєрідний естетичний доказ існування світу, в глибинах якого є пам'ять не тільки про минуле, а про зв'язок часів, що включає в себе спогади про давнину, їх неминучу загибель, і зберігається здатність це пам'ятати і розповісти нащадкам.

Ключові слова: буттєво-буденний світ, ідеалізація, ліризм, старосвітське, садибне життя, поетизація.

Постановка проблеми. О творческих взаимодействиях И. Бунина с предшественниками написано много исследований, в которых присутствуют и заимствования из Н. Гоголя. Так, например, В.Н. Муромцева-Бунина отмечает, что прототипом тети Тони (из повести «Суходол») была Варвара Николаевна Бунина, родная теть писателя, которая согбенной

странной фигурой, колпаком на голове, халатом на голое тело напомнила молодому Бунину Плюшкина из «Мертвых душ» [11, с. 50]. Н. Кучеровский увидел схожесть запряженной тройкой тарантаса, везущего погорельца Мишку Сиверского (повесть «Деревня»), с птицей-тройкой из поэмы Н. Гоголя «Мертвые души» [9, с. 119]. Ю. Лотман показал, что Бунину близок и гоголевский образ тихой ночи, и лунного света [10, с. 731, 741]. М. Сосницкая пишет о «щедро разбросанных по разным структурным уровням рассказов Бунина тех или иных восходящих к Гоголю характеристиках (портрет Лукьяна из рассказа «Князь во князьях» полемика репликой ориентирован на образ Плюшкина из «Мертвых душ»; описание Хвощинского-младшего из «Грамматика любви», его жадности, когда он пытается продать Ивлеву библиотеку своего отца, напоминает и Плюшкина, и Собакевича, когда они с алчным волнением торгуются с Чичиковым, расхваливая «мертвых душ»»)» [17].

Анализ последних исследований и публикаций. Сосредоточившись на двух произведениях писателей – «Старосветских помещиках» Н. Гоголя (1836) и «Антоновских яблоках» И. Бунина (1900), хочется отметить не только типологические сходства и параллели в текстах, но и уделить особое внимание поэтизации обыденных ценностей в них. Часто исследователи тему старосветской, патриархальной, «кусадебной» жизни, которая изображается в этих произведениях, критиковали, причем не всегда в положительном аспекте, находя в ней «унюлую пустоту прозаического прозябания», «бессмысленное, пустопорожнее существование», «бездуховность» (П. Николаева), иногда подвергали её уничтожающему «социологическому» разбору. Для В. Белинского герои повести «Старосветские помещики» – «две пародии на человечество: в продолжение нескольких десятков лет пьют и едят, едят и пьют, а потом, как водится исстари, умирают. Но отчего же это очарование? Вы видите всю пошлость, всю гадость этой жизни, животной, уродливой, карикатурной, и между тем, принимаете такое участие в персонажах повести, смеетесь над ними, но без злости, и потом рыдаете с Филемоном об его Бавкиде, страдаете его глубокой, неземной горести...» [2, с. 291]. Подобная двойственность восприятия присутствует в оценках Г. Гуковского. По его словам, комизм бытовой жизни и сила духовного начала, обнаруженного в «бесчувственном старике» и коренящегося, по-видимому, в самой человеческой натуре, порождают «двойственность впечатления»: Товстогубы «вызывают и умиление, и горестное чувство почти презрения, смягченного смехом, чувство печали за человечество, потому что в них одновременно выразились и высокое предназначение человека, и ужасное падение его» [7, с. 77].

А. Пушкин определил «Старосветских помещиков» как «шутливую, трогательную идиллию», которая заставляет «смеяться сквозь слёзы грусти и умиления» [13, с. 345]. Но Ю. Барабаш возражает поэту, по его мнению, он «не заметил в повести той страшной пограничной черты, которая отделяет идиллию повседневного существования от вечной драмы смерти» [1]. А. Белый интерпретировал повесть Гоголя как «попытку идиллии», потерпевшую фиаско вследствие «мертвенности быта и ужаса полдня» [3, с. 180]. В. Кулешов подчеркивает не смеховое, сатирическое содержание повести, а морально-этическое: «Но не в сатире суть дела, а в самой возможности столь чистых, человеческих отношений, какие могли сложиться в жизни двух любящих друг друга до гроба старичков. И в этом есть высокая мораль, украшение жизни» [8, с. 272]. Спорные мысли по отношению к этому утверждению высказывает Е. Руднева: «...двусмысленным выглядит гостеприимство и другие добродетели Товстогузов, прямолинейная оценка которых некоторыми интерпретаторами придает юмористической повести несвойственный ей моралистический оттенок» [14, с. 17].

А вот Н. Некрасов (для нас это важно) видел в «Старосветских помещиках» «чудную картину, всю, с первой до последней страницы, проникнутую поэзией, лиризмом. <...> Всё неотразимое влияние его (Гоголя. – К. Е.) творений заключается в лиризме, имеющем такой простой, родственно слитый с самыми обыкновенными явлениями жизни – с прозой – характер» [12, с. 193–194].

В буниноведении присутствует также неоднозначный анализ «усадебных» произведений писателя (В. Вешнев, Ф. Степун); исследователи изучают истоки концепции усадьбы в творчестве И. Бунина (А. Бабореко, И. Ильин, О. Михайлов, А. Дякина, Л. Зверева, Л. Смирнова), К. Чуковский, Л. Назарова, В. Севский в изображении «усадебных» произведений находят близость Бунина к Тургеневу. Т. Бонами считает литературными предшественниками Бунина в разработке темы «дворянских гнезд» Салтыкова-Щедрина, Некрасова, Чехова. Она также отмечает двойную природу бунинского подхода к изображению «дворянских гнезд»: «идеализацию старины» и показ реальных картин «разорения и гибели дворянского класса» [4, с. 69].

Критик Р. Григорьев считает, что в своем творчестве И. Бунин отразил «грустную поэзию разоряющихся дворянских гнезд» [19, с. 88]. Философ и публицист П. Струве увидел «совмещение в буниновском творчестве глубочайшего лиризма с беспощадной изобразительностью» [18, с. 102]. Л. Смирнова, анализируя рассказ «Антоновские яблоки», утверждает наличие идеализации как художественного приёма и изображения «особенного состояния души тех, кто крепко связан с чернеющими или зеленеющими полями, лесными дорогами, долинами, оврагами» [16, с. 33].

Цель статьи. Несмотря на разные, иногда противоречивые характеристики критиков буниновской мелкопоместной усадьбы, «Антоновских яблок» в частности, в них можно выделить ключевые слова: «идеализация», «грустная поэзия», «лиризм». То же самое прочитывается в отзыве Н. Некрасова и современников Гоголя о «Старосветских помещиках». С этим нельзя не согласиться, а это значит, что заявленная проблема – поэтизация обыденных ценностей в обозначенных произведениях Гоголя и Бунина – является актуальной и может быть предметом исследования. Ранее она только касательно интересовала ученых, и, как было отмечено выше, автор статьи ставит цель более подробно осветить её, определить лирическую и эстетическую её составляющую.

Изложение основного материала. В этом контексте вспоминаются рассуждения Гёте о творчестве, где обыденность занимает значительное место и обозначается как базовая категория эстетической действительности. Он заявляет: «Смешно говорить, что действительная жизнь лишена поэтического интереса; в том и сказывается талант поэта, что позволяет ему и в обыденном подмечать интересное. Побудительные причины, необходимые акценты, сюжетное ядро поэту даёт жизнь, но только сам он может из всего этого сотворить прекрасное, одухотворённое целое» [20, с. 68].

Эти рассуждения Гёте применительны к Гоголю и Бунину, потому что ни у кого из писателей, кроме них, тема «старосветской», «усадебной», «мелкопоместной» жизни не вызвала такого восхищения, обожания и любования. Художественное пространство, куда помещены герои названных произведений, – это обыденность – предметная, вещная, событийная. Поэтическое отношение к обыденности определяет тональность текстов писателей, они сумели так войти в мир обыденной действительности, что почувствовали не её рутину, затхлость, пошлость, бессмысленность, слепую привязанность к обжитым местам и людям, а ощутили ту благодать, которая исходит из этого обыденного мира, сумели увидеть прекрасное и возвышенное в повседневном бытовании и окружении людей, его населяющих.

Дело в том, что 30–40-е гг. XIX в. многие критики, в том числе и В.Г. Белинский, считали временем обыкновенным, и людей, живущих в это время, тоже обыкновенными. Потому обыкновенные люди, окружающая их обстановка, их жизнь и быт становились предметом художественного воплощения, из носителей неопределённо-отрицательного характера они превращались в объект эстетического интереса, обусловленный изменяющимся духом времени. Тем самым, как отмечают С. Савинков и А. Фаустов, «обыкновенное оказывается вписанным в горизонт истории как такое состояние, в котором разрешается и сквозь которое снова в назначенный срок вторгается в мир необыкновенное. Но оно в обозримый период может и не проявить себя (или проявить себя отчасти), скрываясь за фасадом обыкновенного на правах для немногих доступной альтернативной действительности» [15, с. 229].

Приведённое высказывание многое объясняет в обращении обоих писателей к теме обыденной жизни и обыкновенных людей. Но своеобразие рассматриваемых произведений Гоголя и Бунина в том, что на первом месте у них оказывается не будничная прагматика, а то эмоциональное состояние, через которое преломляются многие бытовые детали. Они передаются поэтическим языком, в котором звучит гоголевско-буниновская прощальная тоска о «мелкопоместной и старосветской жизни», такой тихой и простой, но очень трогательной и дорогой. И объединяют рассматриваемые тексты, прежде всего, «идеализация» и глубокий «лиризм», воспоминание и ностальгия о «давно забытом», но ожившем в памяти. А ещё – позиция нарратора, который не является нейтральным наблюдателем, не скрывает своего восхищения, восторга от увиденного. «Я очень люблю скромную жизнь тех уединенных владетелей отдаленных деревень, которых в Малороссии обыкновенно называют старосветскими. <...> Я иногда люблю сойти на минуту в сферу этой необыкновенно уединенной жизни, где ни одно желание не перелетает за частокол, окружающий небольшой дворик, за плетень сада, наполненного яблонями и сливами, за деревенские избы,

его окружающие, пошатнувшиеся на сторону, осенние вербами, бузиною и грушами...» [6, с. 209], – так Гоголь с первых строк признается в любви старосветской жизни.

У Бунина читаем: «Вот я вижу себя снова в деревне, глубокой осенью. <...> Голодный и прозябший, возвращаюсь я к сумеркам в усадьбу, и на душе становится так тепло и отрадно, когда замелькают огоньки Выселок и потянет из усадьбы запахом дыма, жилья. <...> Хороша и мелкопоместная жизнь!» [5].

В гоголевском тексте прослеживается живое человеческое чувство бескорыстной очарованности стариками: «На лицах у них всегда написана такая доброта, такое радушие и чистосердечие, что невольно отказываешься, хотя, по крайней мере, на короткое время, от всех дерзких мечтаний и незаметно переходишь всеми чувствами в низменную буколическую жизнь» [6, с. 210]. Гоголь в образах Пульхерии Ивановны, Афанасия Ивановича с душевной простотой и лиризмом показал ту старосветскую жизнь, увидев в ней, прежде всего, много прекрасного, человеческого. Хотя их жизненный мир укоренён в обыденной действительности, в домашнем уюте, в родной земле, в связи и любви к знакомым и близким людям, он не становится хуже из-за этого. Они привязаны к обжитому месту, людям, вещам, движениям, из которых соткано их субъективное пространство. Очарование стариками у Гоголя неизменно видится как «жизненный мир» (по системе Гуссерля) в сценах заботливой семейной суеты, трепетных учтивых отношений друг к другу, без пошлости и жеманства.

Бунин тоже любит свои герои: «Старики и старухи жили в Выселках очень подолгу, – первый признак богатой деревни, – и были все высокие, большие и белые, как лунь» [5].

Авторы не скрывают своих эмоций от нахлынувших воспоминаний, и то состояние умиления, любования необыкновенной усадебной жизнью превращает в их сознании многие бытовые детали в поэтические, как, например, у Гоголя «поющие двери», «скрип дверей», который многих раздражает, а повествователь любит этот звук, он отдаётся в глубинах его сердца и вызывает ностальгические чувства. «Вереница воспоминаний» воскрешает в памяти, казалось бы, обыденные, но дорогие ему предметы: «массивные деревянные стулья», столики, зеркала в «тоненьких золотых рамах, выточенных листьями», «ковёр перед диваном с птицами, похожими на цветы, и цветами, похожими на птиц» [6, с. 214–215]. Лирический герой Бунина тоже приходит в восторг от «поскрипывающего в темноте длинного обоза», «скрипа ворот», шалаша, находящихся в нём «позеленевшего самовара», «посуды» и т.д.

Передать все эти «неизъяснимые прелести» можно только поэтическим языком, т.е. языком, в котором слово ощущается не как простая презентация названного предмета, а как взрыв эмоций. Поэтому в текстах обоих писателей очень богат и разнообразен звуковой и ольфакторный фон: у Гоголя – запах особенного свойства самого воздуха в Малороссии; запах деревни, низенькой комнатки, озаренной свечкой в старинном подсвечнике, душистой черемухи, запах ужина, стоящего на столе, запах варенья, желе, пастилы, деланными на меду, на сахаре, запах пригоревшей каши и др.; у Бунина – это не только умопомрачительные запахи антоновских яблок, но и «аромат опавшей листвы», и меда, и осенней свежести, «ржанный аромат новой соломы и макины», запах грибной сырости, перегнивших листьев и мокрой древесной коры, запах костра в саду, «душистый дым вишнёвых сучьев», «старой мебели красного дерева», и «сушеного липового цвета»; «старинных духов» и т.д.

Не менее выразительны звуки в произведениях, они вместе с запахами усиливают ностальгическое настроение, создают «удивительно приятное и спокойное состояние» души: это и «прекрасный дождь», который «роскошно шумит, хлопая по древесным листьям, стекая журчащими ручьями и наговаривая дрему на ваши члены»; и укачивающий монотонный шум коляски, ныряющей между зелеными кустарниками; и гремющий звук степного перепела; и треск горячей соломы; и странные звуки хозяйских дрожек, напоминающие и флейту, и бубен, и барабан; и жалкое мяуканье кошки, и таинственный зов вечности (Гоголь). У Бунина слуховое восприятие также вмещает большой диапазон всевозможных звуков: «сытое квохтанье дроздов на коралловых рябинах в чаще сада», «гулкий стук ссыпаемых в меры и кадушки яблок», грохот и стук несущегося поезда, крик петухов, «густой и музыкальный благовест из села», труб рога и завывающие на разные голоса собаки, мертвая тишина, треск дров и стрельбы, «шуршащие листья под сапогами в березовой аллее», «гул барабана молотилки бурный лай собак и крики охотников и многое другое.

Этими запахами и звуками поддерживается и подчеркивается состояние умиротворённости, которое несёт в себе повествователь, дает возможность ему «уютно чувствовать себя в этом гнезде под бирюзовым осенним небом!», а также испытывать веселье в «открытом поле в солнечный и прохладный день!» и восклицать: «Как холодно, росисто и как хорошо жить на свете!» [5]. Он искренне желает быть растворённым в этом мире мелких житейских отношений и вещей, его всё устраивает, он как можно дольше хочет сохранить этот бытийно-обыденный мир.

В произведениях обоих писателей присутствуют и поэтические описания кулинарных шедевров: это – коржики с салом, пирожки с маком, пирожки с сыром, урдою, с капустою и гречневою кашею, грибки с чебрецом, с гвоздиками и волошскими орехами, грибки со смородиновым листом и мушкатным орехом, рыжики соленые, вареники с ягодами, различные соусы (у Гоголя); «обед с горячей бараниной на деревянных тарелках и с ситниками, с сотовым медом и брагой»; сперва «дули», яблоки, — антоновские, «бель-барыня», боровинка, «плодовитка», потом – «удивительный обед: вся насквозь розовая вареная ветчина с горошком, фаршированная курица, индюшка, маринады и красный квас, – крепкий и сладкий-пресладкий» (у Бунина).

Выводы. Таким образом, бытийно-обыденный мир, «мелкопоместная и старосветская жизнь» с её обитателями вызывают и у Гоголя, и у Бунина милое и дорогое, до щемящей боли, ощущение счастья, очарованности, нежности, «неизъяснимой прелести», но вместе с этим «сладкой и странной тоски», грусти, которые бывают только, наверное, при старых воспоминаниях о самых счастливых мгновениях жизни, безвозвратно ушедших и содержащих в себе память о своём происхождении, о своих истоках, о гармонии в мире, в каждом моменте которого есть память о целом. Произведения писателей предстают перед читателями уже не одного поколения как своеобразное эстетическое доказательство существования мира, в глубинах которого есть память не только о прошлом, а о связи времён, включающей в себе воспоминания о прошлом, их неизбежную гибель и сохраняющуюся способность это видеть и рассказать потомкам.

Статья не является исчерпывающим осмыслением заявленной темы, она актуальна своей бытийно-философской составляющей, поэтому остаётся предметом дальнейших исследований.

Література:

1. Барабаш Ю. «Старосветские помещики» – идиллия? пародия? драма? URL: <http://domgogolya.ru/science/researches/1105/2013>.
2. Белинский В.Г. О русской повести и повестях г. Гоголя. *Белинский В.Г. Полное собрание сочинений: в 13 т.* Москва : Изд-во АН СССР, 1953. Т. 1. С. 259–308.
3. Белый А. Мастерство Гоголя. Москва; Ленинград : ОГИЗ: ГИХЛ, 1934. 322 с.
4. Бонами Т.М. Художественная проза И.А. Бунина (1887-1904). Владимир : Кн. изд-во, 1962. 282 с.
5. Бунин И. Антоновские яблоки. URL: <https://ilibrary.ru/text/95/p.1/index.html>.
6. Гоголь Н.В. Вечера на хуторе близ Диканьки; Миргород / вступ. ст. П. Николаева. Москва : Худ. литература, 1984. 463 с.
7. Гуковский Г. Реализм Гоголя. Москва – Ленинград : Гос. изд-во худ. лит., 1959. 307 с.
8. Кулешов В.И. История русской литературы XIX века : уч. пособ. для вузов. Москва : Академический Проект, Триеста. 2004. 800 с.
9. Кучеровский Н. История Дурновки и ее «мертвые души»: (Повесть И.А. Бунина «Деревня»). *Русская литература XX века (дооктябрьский период)*. Сб. 2. Калуга, 1970. С. 107–154.
10. Лотман Ю.М. Два устных рассказа Бунина (к проблеме «Бунин и Достоевский»). *Лотман Ю.М. О русской литературе*. Санкт-Петербург : Искусство-СПб, 1997. С. 730–742.
11. Муромцева-Бунина В.Н. Жизнь Бунина. Беседы с памятью. Москва : Вагриус, 2007. 512 с.
12. Некрасов Н.А. Заметки о журналах за октябрь 1855 года. *Некрасов Н.А. Полное собрание сочинений и писем: в 15 т.* Ленинград : Наука, 1990. Т. 11. Кн. 2: Критика, публицистика 1847–1869. С. 193–194.
13. Пушкин А.С. Собрание сочинений: в 10 т. Москва: Государственное издательство художественной литературы, 1962. Т. 7: История Пугачева, исторические статьи и материалы, воспоминания и дневники. 458 с.
14. Руднева Е. Об идиллии Гоголя «Старосветские помещики». *Polilog. Studia Neofilologiczne* nr 3. Słupsk: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku, 2013. С. 14–19.
15. Савинков С., Фаустов А. Аспекты русской литературной характеристики. Москва : Издательство Кулагиной-Intrada, 2010. 332 с.
16. Смирнова Л.А. Иван Алексеевич Бунин: Жизнь и творчество. Москва : Просвещение, 1991. 192 с.
17. Сосницкая М.С. Мелкопоместное дворянство у Гоголя и Бунина. URL: <http://www.domgogolya.ru/science/researches/205/>.
18. Струве Г. Русская литература в изгнании. Париж: YMCA-Press, Москва : Русский путь, 1996. 448 с.
19. Нефедов В.В. Чудесный призрак: Бунин художник. Минск : Польша, 1990. 240 с.
20. Эккерман И.П. Разговоры с Гёте в последние годы его жизни. Ереван : Айастан, 1988. 672 с.

Kolinko O. Poeticization of everyday values in N. Gogol's and I. Bunin's works

Summary. The article focuses on the poeticization of everyday values in “Old World Landowners” by N. Gogol (1836) and “Antonov Apples” by I. Bunin (1900). It is emphasized that none of the writers, except for N. Gogol and I. Bunin, did not feel such admiration and adoration for the theme of “old world”, “estate”, and “small local” life. The poetic attitude to the ordinary things determines the tone of the writers’ texts. Their originality lies in the fact that in the first place in their works we could see the emotional state through which everyday details are refracted but not everyday pragmatism. They are conveyed through the poetic language, in which the Gogol-Bunin farewell longing for the small-town and old-world life, quiet and simple but very touching and expensive, sounds. It focuses on what unites the texts under the consideration the “idealization” and deep “lyricism”, recollection and nostalgia about “long forgotten”, but revived in memory. The rich and varied sound and olfactory background enhances the nostalgic sound of the works.

Smells and sounds support and emphasize the state of tranquility that the narrator carries in himself, makes it possible for him to feel comfortable in the hut, and in the open field, and in communication with ordinary people. The narrator sincerely wishes to be dissolved in the world of small everyday relationships and things, everything suits him, he, as long as possible, wants to preserve this everyday world and does not try to escape to another living space.

The article is summed up by the conclusions that the works of writers appear before the readers of more than one generation as a kind of aesthetic proof of the existence of the world, in the depths of which there is a memory not only of the past, but connection of times, including memories of the past, their inevitable death and the continuing ability to remember it and tell descendants.

Key words: everyday life, idealization, lyricism, old-world, estate life, poeticization.

Рождественська І. Є.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та професійної мовної підготовки
Університету митної справи і фінансів

УКРАЇНСЬКИЙ КОД ПОЛЬСЬКОЇ РЕЦЕПЦІЇ «ВИБРАНИХ МІСЦЬ ІЗ ЛИСТУВАННЯ З ДРУЗЬМИ» МИКОЛИ ГОГОЛЯ

Анотація. Стаття присвячена проблемі сучасної польської рецепції творчості Миколи Гоголя. Об'єктом дослідження є травелог Мар'яна Сwoжєня «Опис країни Гог» як текст, що сприяє формуванню нового прочитання «Вибраних місць із листування з друзями» М. Гоголя. Метою роботи є комплексний аналіз особливостей української складової частини в структурі твору, що являє собою український код травелогу М. Сwoжєня, вивчення генологічних можливостей травелогу в міжкультурному перекладі. Дослідження проводилося в контексті геопоетики, інтерпретації, міжкультурного діалогу. Значна увага приділяється сутності, природі та характеристикам образу Гоголя у свідомості польського читача. Гоголь у польській літературній культурі відомий як письменник, який зобразив Російську імперію в «Петербурзьких повістях» та провінцію імперії Малоросію в повістях «Вечорів на хуторі біля Диканьки» та «Миргороду», Росію як царську державу в «Ночі перед Різдом», «Ревізорі», «Мертвих душах», із православною Росією польський читач мав познайомитися в релігійних трактатах письменника. При цьому зазначається, що на формування нового канону прочитання Гоголя великою мірою вплинула географічна оптика, спрямована на тлумачення пограничної ідентичності письменника. Зазначено географічний символізм початку «Опису» від трикутника трьох імператорів, місця колишнього стику кордонів трьох держав: Російської імперії, Пруссії і Австрійської імперії, що знаходиться на території Сілезького воєводства, що вказує на спробу постколоніального прочитання творчості Гоголя. Дослідження продемонструвало, що трансформація поглядів автора подорожнього щоденника від чужинця до сина, громадянина, мешканця України готує потенційного читача до проникливого прочитання творів Гоголя. Доведено, що український код міжкультурного перекладу стає ключем до розуміння «Вибраних місць із листування з друзями», адже лише завдяки жертві Гоголя, на думку М. Сwoжєня, можлива теодицея Російської імперії, про яку колись писав А. Міцкевич. Перспективою подальших досліджень має стати глибше вивчення творчих відносин та паралелей між творчістю Миколи Гоголя та Великою Еміграцією.

Ключові слова: Гоголь, геопоетика, інтерпретація, міжкультурний діалог, переклад.

Постановка проблеми. Творчість Миколи Гоголя в Польщі в останнє десятиріччя переживає справжній ренесанс. Йдеться про нові переклади, театральні постановки, переглядається питання про непрямі зв'язки між літературою і філософією. Натомість всебічна характеристика особливостей сучасної рецепції творчості письменника залишається невивченою проблемою. Крім того, на тлі похваллення перекладацької активності, тобто спочатку здійснення повторних перекладів, між-

семіотичних перекладів, появи ілюстрованих видань Гоголя, варто враховувати і явища міжкультурного перекладу, наприклад, у подорожньому щоденнику М. Сwoжєня «Опис країни Гог» [25].

Прикметною рисою сучасної рецепції класика стає не лише увага до власне творів, але й вивчення того, що П.В. Михед назвав «навкологолівським» культурним ареалом [11, с. 39]. Така рецепція зафіксована в репортажі з подорожі слідами Гоголя восени 2007 року М. Сwoжєня «Опис країни Гог». Назву подорожнього щоденника розуміємо як «Опис (У)країни Гог(оля)», бо на обкладинці видання літера «У» в дужках присутня, сама назва розміщена на фоні портрета письменника, наприкінці книги її автор констатує, що повертається до Польщі, але не залишає «країни Гоголя» [25, с. 227]. Опис України готує польського читача до розуміння «Вибраних місць із листування з друзями» і всієї творчості Гоголя в контексті української історії за допомогою категорії пам'яті. Цей твір потребує окремого дослідження, оскільки являє спосіб входження до сучасної літературної культури Польщі «Вибраних місць із листування з друзями». Польський письменник вперше намагається закріпити твір Гоголя у свідомості вітчизняного читача через українську складову частину спадщини класика. Як стверджує І. Козлик, «не можна сьогодні оминати складне й актуальне питання про сенс дискусій стосовно того, до якої національної літератури належить творчість М.В. Гоголя» [9, с. 97]. У подорожньому щоденнику польський автор долучається до цієї дискусії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема, що розглядається, а саме тема реінтерпретації Гоголя, перерахування «Вибраних місць» є відгалуженням більш широкої теми, що її Ю. Барабаш визначив як «самотність Гоголя» [3], маючи на увазі і літературну, і життєву відокремленість письменника [3]. Концепт самотності, як зазначає Ю. Барабаш, є похідним від роздумів Дмитра Чижевського про «невідомого Гоголя». Чижевський пояснював духовну самотність Гоголя походженням класика: з української провінції і тим самим з іншої, попередньої культурної епохи. Сучасні розвідки, присвячені «самотності Гоголя» в широкому розумінні, зосереджено на дослідженні прямого впливу слова на читача, що так цікавило М. Гоголя.

В українському літературознавстві тема вивчається в роботах Ю. Барабаша [3], П. Михеда [11]. П. Михед називає «Вибрані місця» «трагічним твором, що лишився на маргінесах духовних шукачів ХХ ст. і лише нині <...> переживає «друге народження» [11, с. 43], в польському літературознавстві теоретичні роздуми щодо ролі Гоголя спостерігаємо в роботах М. Марковського [22], привертають увагу компаративні розвідки К. Самсея, що порівнює польського поета К.Ц. Норвіда та М. Гоголя як національних пророків, яких не зрозуміли сучасники, які «вказують, що

спочатку треба оздоровити внутрішній світ, а потім відбудеться модернізація зовнішнього» [21]. Дослідник називає Гоголя «мучеником нового часу» [21], що він «коштом власного життя і власної праці вказує шлях для сучасності» [21].

Показовою є і увага до окресленої проблеми з філософської точки зору. Щодо відчуження (самотності) Гоголя Л. Августин зазначає: «Гоголева самотність стає виразом боротьби за «цей» світ і одночасно спробою спасіння себе в світі і поза світом: пошуком спасіння» [17, с. 168]. Зазначаючи, що головною місією письменник вважав воскресіння мертвих душ сучасників, проте «місія суспільного відродження за допомогою мистецтва, прагнення до християнізації культури виявилася невдалою», дослідник констатує «глибоке нерозуміння Гоголя російським суспільством» [17].

Огляд згаданих досліджень і розуміння важливості «Вибраних місць» для їх автора кореспондує з зауваженням І. Виноградова про потребу прочитання твору в контексті художнього цілого: «Тот, кто, вслед за В.Г. Белинским, не принимает последней книги Гоголя (чаще всего по идеологическим причинам), тот столь же радикально расходится с самим писателем и в понимании всего его художественного наследия» [5, с. 419].

Проблема української складової частини в міжкультурному діалозі розглядається, зокрема, в дослідженні В. Звиняцьківського [8], який зазначає: «У каждой национальной культуры есть этот свой заветный смысл, своя особенная роль во всемирном распределении духовной работы. Вот где-то в сфере этого распределения и нужно искать ключ к «украинству» Гоголя. Разумеется, эта работа по-настоящему только еще начинается» [8]. Таке твердження кореспондує з завданням нашої статті.

Окремі аспекти способів реценції Гоголя в Польщі розглянуто у збірці робіт російських і українських дослідників [12], у статті М. Семчук, присвяченій проблемі сприйняття комедії «Ревізор» сучасним читачем, вихованим на масовій культурі та мідл-літературі [24]. Більш вузькій темі «Гоголь і географія» присвячена монографія І. Відугіріте [4], Україні в творчості Гоголя – роботи Ю. Барабаша [1; 2], В. Кошелева [10], П. Михеда [11].

Між тим твір, що є об'єктом дослідження у нашій статті, «Опис (У)країни Гог» М. Сwoжєня, виконує завдання узгодити у свідомості читача «Вибрані місця із листування з друзями» з усією творчістю М. Гоголя, попередньо, до знайомства з текстом самого твору, максимально наблизити читача до жанру, теми, контексту твору, який є дедалі складнішим для розуміння, якщо брати до уваги ті сто сімдесят років, що минули від його першого видання.

Мета статті. У статті я хотіла б зосередитися на тому, як «Вибрані місця із листування з друзями» М. Гоголя представлено польському читачеві, визначити роль української складової частини в процесі інтерпретації твору, окреслити шляхи формування нового канону прочитання Гоголя, вивчити жанрові можливості тревелогу в міжкультурному діалозі, зазначити роль творчості Гоголя в ньому.

Виклад основного матеріалу. Реінтерпретація класики спостерігається в перекладах, адоптаціях, міжсеміотичному перекладі (ілюстраціях, коміксах, екранізаціях), а також у коментарях та інших паратекстових матеріалах. Відкриття і реінтерпретація творчості Гоголя відбувається за законом, що його Р. Якобсон назвав «просторово-часовим поширенням літературних моделей» [16, с. 195]. Як писав Якобсон, «відбір класиків та їх інтерпретацію сучасними течіями» [16, с. 196]

спостерігаємо у формі «дискретних скачків» [16, с. 195]: відродження, відкриття, пізня слава, наступна канонізація. Таким чином, процес формування, а також зміни канону вчений описував як відбір творів, «що належать до живих художніх цінностей» [16, с. 196], під канонічними творами розуміючи ту частину літературної традиції, яка в цю епоху зберігає свою життєвість. Власне про життєвість і популярність творчості М. Гоголя у польського читача свідчить велика потреба актуалізації книги, що розшукує і вивчає М. Сwoжєнь. Пам'ятаємо, що «Опис» з'явився у 2011 р., натомість повний текст перекладу «Вибраних місць» Гоголя – у 2015 р. [24]. «Опис» починається автобіографічною нотаткою: «В мене зберігся список книжок, які я читав у 1978 році – тоді я вже закінчив університет і в курсантському гуртожитку Школи офіцерів запасу поглинав щовечора їх масу. В записі за січень і лютий присутні «Мертві душі» Гоголя, «Євгеній Онегін» і «Борис Годунов» Пушкіна, <...> тож перший слід Гоголя в моєму житті знаходжу тридцять років тому. <...> Ті книжки, що я читав у Школі, де я зустрівся з письменником з Сорочинець, розкладаю зараз – як карти – і дивлюся новими очима» [25, с. 29]. Своїм завданням письменник із Польщі визначає пошук нового канону.

Досліджуваний щоденник є прикладом свідчення реценції іноземної літератури за допомогою паратекстового матеріалу, у функції якого «Опис» виступає. Оглядаючи історію реценції іноземного класика, яким є М. Гоголь у польській літературі, варто дати відповідь на питання про роль перекладів в історії сприймаючої літератури, тобто про вчасну появу і засвоєння перекладених творів.

Вплив динаміки літературного процесу на появу перекладів у системі літератури розглядав І. Евен-Зохар у теорії літератури як полісистеми, зазначаючи, що «переклади беруть активну участь у моделюванні центра полісистеми» [18, с. 23]. Продовжуючи роздуми Р. Якобсона, дослідник називає переклади способом виробництва нових моделей. Умовою для того, щоб переклад з'явився у центрі системи, Евен-Зохар визначає кризові, перехідні ситуації в історії літератури, коли переклад у змозі заповнити певен вакуум [18, с. 25]. Такий вакуум в українсько-польському міжкультурному діалозі, як вважає М. Сwoжєнь, має заповнити твір М. Гоголя. До важливих умов вдалого входження перекладу до сприймаючої літератури І. Евен-Зохар зараховує вибір відповідного коду перекладу [18, с. 27]. Якщо ми маємо справу не з самим перекладом твору, а з міжкультурним перекладом, яким є «Опис», варто дотримуватися логіки дослідника в підході до міжкультурного перекладу. Тому М. Сwoжєнь вважає, що просторовий, геопоетичний [22], а саме український код перекладу збагатить розуміння «Вибраних місць». Подібне осучаснення класика – докладний коментар до іще не виданого твору буде запорукою його прочитання. Зауважимо, що це була не перша спроба. М. Сwoжєнь нагадує, що сучасний читач добре знає зміст листа В. Белінського до М. Гоголя, але не знає твору, що спричинив його появу. Тому лист Белінського до Гоголя, на що на початку книги звертає увагу польський письменник, існує у свідомості читача як паратекст без тексту. Таким родом паратексту Ж. Женетт називав твори «загублені, про які ми не знаємо нічого, крім їх назв. Ці назви, стоячи поодиноці, безумовно, дають поживу розумові <...>, трохи більше, ніж багато робіт, які доступні скрізь і які можна прочитати від початку до кінця» [19, с. 3–4]. Як пише М. Сwoжєнь, книга

Гоголя оживає для поляка тільки тоді, коли йдеться про лист Белінського, що «обурює і звинувачує» [19, с. 23].

Оскільки польський читач Гоголя був знайомий майже з усіма творами письменника у перекладах, можемо говорити про те, що таке знайомство відбулося в кількох вимірах. Гоголь для польського читача – це письменник, який змалював Російську імперію в «Петербурзьких повістях» і провінцію імперії, Малоросію в повістях «Вечорів на хуторі біля Диканьки» та «Миргороду», Росію як царську державу у «Ночі перед різдвом», «Ревізори», «Мертвих душах», православну Росію польський читач мав познавати, знайомлячись із релігійними трактатами письменника. Але головним чином, як зазначав перекладач Збігнєв Подгужець, у свідомості польського читача був присутній Гоголь – геніальний сатирик [20, с. 9].

До початкових спроб познайомити польського читача з іще одним проявом генія письменника, з дискурсом мораліста, глибокими релігійними пошуками належить невеличка книжечка Гоголевих «Максим і інвокацій», що побачила світ у 1993 році [20]. Збірка містила моралізаторські афоризми з «Ревізора», «Мертвих душ», епістолярної спадщини письменника, в тому числі з «Вибраних фрагментів». У вступі відомий перекладач і авторитетний знавець православ'я З. Подгужець наголошує на інтимності як важливій рисі стилю листів письменника, за допомогою якої Гоголь шукав «духовної спорідненості з читачем, бачив у ньому людину таку ж слабку і недосконалу, як він сам» [20, с. 7]. Представляючи уривки з дотепер невідомої книги, автор передмови наголошує, що читач має справу з головною книгою М. Гоголя, в якій письменник прагнув поділитися з усією Росією роздумами про покращення світу, але книга принесла авторові багато неприємностей та розчарувань, бо сучасників «дратував релігійний екстаз Гоголя, іритувала його спокутня жертва» [20, с. 8], тому і рецепти щодо покращення світу за законами християнства здавалися сучасникам Гоголя неприйнятними. Однак теперішній погляд на історію сприйняття Гоголевої книги доводить, що роздуми письменника про виправлення світу започаткували моралізаторський напрям у російській літературі, письменники, починаючи від Гоголя, стали «моральними пророками свого народу» [20, с. 8].

Потребу зміни канону М. Сwoжень переживає в категоріях простору. Якщо раніше в польській літературі російська провінція змальовувалася як біла пустеля, як мапа, що її креслить цар у столиці, як, наприклад, у «Дорозі до Росії» в третій частині «Дядів» А. Міцкевича, то зараз автор травелогу, аналізуючи діалог Белінського і Гоголя, знаходить «свої» гоголівські місця на мапі України, надрукованій у «Газеті Виборчей» [25, с. 22].

Як зазначає Е. Рибицька, «категорії простору можуть бути привабливим аналітичним інструментом у дослідженні зв'язків між національною ідентичністю і літературою» [23, с. 316], спільним інструментарієм письменництва, історії літератури і національної міфології [23, с. 317]. М. Сwoжень вирушає у подорож до місць культурної пам'яті на Україні, що були зображені Гоголем у циклах творів «Вечори на хуторі біля Диканьки» та «Миргород».

Маршрут і сюжет літературної подорожі М. Сwoжєня частково повторює маршрут подорожі сторічної давнини Володимира Гіляровського до українських сіл і містечок, зображених у ранній прозі Гоголя, що став основою сюжету травелогу «На родині Гоголя: (из поездки по Украине)» [6]. Натомість польський письменник весь час нагадує читачеві, що перебуває не

тільки на батьківщині Гоголя, але й в межах давньої Російської імперії і розширює свій культурний ареал двома додатковими пунктами: відвідує Київ і завершує подорож у Ніжині, де письменник перебував довше, ніж у Петербурзі, Москві чи Римі. В той час, коли В. Гіляровський подорожує Гоголевщиною або Гетьманщиною, М. Сwoжєнь повідомляє читачеві, що опинився в Козаччині, країні бароко, тим самим оприлюднює важливе історичне джерело свого твору. Інтертекстуально «Опис» М. Сwoжєня пов'язаний із джерелами з історії та географії України: щоденником Еріха Лясоти (1573–1594) та «Описом України» Гійома Левассера Де Боплана (1660), що підкреслює, окрім назви, і підзаголовок «Літопис 2007 р.». Але датування виконує й іншу функцію, уміщуючи твір у сучасність, автор наголошує на сучасності проблем, що розглядаються. Як вказує автор у списку використаних джерел [25, с. 231], у польському виданні обидві книжки об'єднано під спільною обкладинкою. Хоча польського письменника від французького інженера відділяють чотири століття, М. Сwoжєнь із вдячністю звертається до Боплана: «Вчителю Вільгельме, творцю перших мап України, схилию голову і скидаю капелюха» [25, с. 122]. Власне Г.Л. де Боплан у своєму описі називає Україну Козаччиною. Подорожний щоденник М. Сwoжєня запозичує зі старших описів концепцію України як європеїзованої держави, що знаходиться на перехресті. О. Юферєва зазначає: «Боплан один із перших включає територію України в географію Європи. Євроцентричність погляду француза є фактором сприйняття України як перехідного простору» [15, с. 91].

Символічно, що Сwoжєнь починає свою подорож на Україну з трикутника трьох імператорів, місця колишнього стику кордонів трьох держав: Російської імперії, Пруссії і Австрійської імперії, що знаходиться на території Сілезького воєводства, звідки походить письменник.

У статті, присвяченій жанрові функції епіграфів в «Описі», мною доведено, що твір є зразком жанру травелогу [13]. Варто звернути увагу на жанрові можливості травелогу у вирішенні проблеми, що вивчається. Подорож із Катовиць до Києва – Миргорода – Полтави – Ніжина підпорядковується конкретній меті – знайти книгу «Вибраних місць» М. Гоголя. Пошуки перетворилися на роздуми про ідентичність Гоголя, історію України, сучасність Гоголя. Тревелістика, як зазначає в теоретичній розвідці Т. Гаврилів, є «зберігальною пам'яттю» [5, с. 9], тому в структурі твору важливою є функція оповідача. Функція особистісного документа – донести читачеві зміст, який не донесе фотографія або книга, бо країна Гог відрізняється від зображеного Гоголем. Пошуки книги Гоголя – один із мотивів для її прочитання та перекладу.

Жанр травелогу вимагає опису місця, де перебуває подорожуючий, і особливої ролі автора твору, який постає як письменник, читач, подорожуючий, трансформацію поглядів якого щодо описуваної території як «чужої – рідної землі» спостерігаємо в тексті. Пишучи про Схід, письменник вживає інший культурний код, який «відділяє Схід від Заходу» [25, с. 168], не дає відповіді на питання, чи «Вибрані фрагменти» були великим твором, але наголошує на необхідності його прочитати.

Висновки. Пам'ятаючи про те, що національний простір культури – явище динамічне, що формується [8, с. 89], зазначимо важливість міжкультурного діалогу в його формуванні. У результаті проведеного дослідження варто зазначити націєтворчу роль українсько-польського діалогу. Український код міжкультурного

перекладу стає запорукою розуміння «Вибраних місць із листування з друзями» М. Гоголя, бо тільки завдяки жертві Гоголя можлива теодицея Російської імперії, про можливість якої свого часу писав А. Міцкевич. Перспективою подальших досліджень має стати глибше вивчення творчих стосунків і паралелей між Миколою Гоголем і Великою еміграцією.

Література:

1. Барабаш, Ю. Кибинці й недалеко Кибинців. До Гоголевої духовної біографії. Не відверну лица. Київ, 2013. С. 73–91.
2. Барабаш Ю. «Місцерозвиток», або чи знаєте ви українську ніч? Не відверну лица. Київ, 2013. С. 91–105.
3. Барабаш Ю. Соматність Гоголя. Не відверну лица. Київ, 2013. С. 201–213.
4. Видугирите И. Гоголь и географическое воображение романтизма. Москва, 2019. 320 с.
5. Виноградов И.А. Самая патриотическая книга нашей словесности («Выбранные места из переписки с друзьями Николая Гоголя»). *Литературный факт*. 2017. №. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/samaya-patrioticheskaya-kniga-nashey-slovesnosti-vybrannye-mesta-iz-perepiski-s-druzyami-nikolaya-gogolya>
6. Гаврилів Т. Феноменологічна і прикладна цінність мемуаристики та тревелістики. *Стратегії мемуарної та мандрівної літератур західноукраїнських письменників другої половини XIX – першої половини XX століття*. Колективна монографія / [відп. ред. Тарас Пастух]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2020. С. 8–46.
7. Гиляровский В.А. На родине Гоголя. (Из поездки по Украине). Москва, 1902. 64 с.
8. Звиняцковский В.Я. В чем же наконец существо «украинства» Гоголя и в чем его особенность. *Н.В. Гоголь и его творческое наследие* : сборник материалов Десятых Гоголевских чтений. Москва, 2010. URL: <http://domgogolya.ru/science/researches/1440/>.
9. Козлик І.В. Теоретико-літературний потенціал літературно-художньої спадщини М.В. Гоголя. *Сучасні мово- і літературознавчі методології та нові прочитання художнього тексту. Антологія / упорядники Л.К. Оляндер, О.В. Богданова, Ю.В. Громик, І.Ф. Штейнер*. Луцьк, 2018. С. 88–108
10. Кошелев В.А. Диканька и Миргород. *Н.В. Гоголь и славянский мир (русская и украинская рецепции)*: Сборник статей / Ред. Н.В. Хомук. Томск, 2008. Вып. 2. С. 3–36
11. Михед П.В. Василь Гоголь-Яновський у культурному контексті часу. *Слово і Час*. 2011. № 9. С. 32–50
12. Михед П. Про «нашого» і «їхнього» Гоголя. *Дивослово*. 2011. № 4. С. 41–46.
13. Н.В. Гоголь и славянский мир (русская и украинская рецепции) : Сборник статей / Ред. Н.В. Хомук. Томск, 2008. Вып. 2. 394 с.
14. Рождественська І.Є. Жанрові функції епіграфів в «Описі країн Гог» (описі України Гоголя) Мар'яна Сwoженя. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2018. № 34. Т. 1. С. 92–98.
15. Юферева О.В. Геопоетичні коди Запорозжя в «Описі України» Гійома Левассера Де Боплана. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2017. № 1. С. 90–98.
16. Якобсон Р.О. Лингвистика и поэтика. *Структурализм: «за» и «против»*. Москва, 1975. С. 193–231.
17. Augustyn Leszek. Życie, śmierć i coś jeszcze... Agonistyka religijna w twórczości Mikołaja Gogola. *Studia Religioznawcze*, 2015, Tom 48, Numer 2, s. 155-170, 1708. № 217.-1 (80).
18. Even-Zohar Itamar. Papers in Historical Poetics. Tel Aviv, 1978. 101 p.
19. Genette, Gérard. Paratexts. Thresholds of interpretation. Cambridge, 1997. 427 p.
20. Gogol M. Maksymy i inwokacje. Białystok, 1993. S. 53
21. Karol Samsel: Norwid wypracowuje drogę do polskiej nowoczesności. *Teologia Polityczna Co Tydzień*. Nr 20(112). 2018. URL: <https://teologiapolityczna.pl/karol-samsel-norwid-wypracowuje-droge-do-polskiej-nowoczesnosci>
22. Markowski M. Projekt Gogola. *Literatura na Świecie*. 2016. Nr 9-10 (542-543). S. 364–385.
23. Rybicka Elzbieta. Zwrot topograficzny w badaniach literackich. Od poetyki przestrzeni do polityki miejsca. *Kulturowa teoria literatury*, t. 2, red. Teresa Walas, Ryszard Nycz. Kraków, 2012. S. 311–345
24. Semczuk Małgorzata. Rewizor dla...? Reinterpretacje klasyki rosyjskiej. „Literatura środka”. *Kontekst słowiański*. Pod redakcją Barbary Stempczyńskiej i Lidii Mięrowskiej. Katowice, 2011. S. 202–209
25. Sworzeń M. Mikołaja G. listy polecane. *Tygodnik powszechny*. nr 43. 2015. 19.10.2015. URL: <https://www.tygodnikpowszechny.pl/mikolaja-g-listy-polecane-30751>
26. Sworzeń M. Opis krajiny Gog. Warszawa, 2011. 256 s.

Rozhdstvenska I. Ukrainian code of the Polish reception “Selected Passages from Correspondence with Friends” by Mykola Gogol

Summary. The article is devoted to the analysis of mechanisms of the reception of “Selected Passages from Correspondence with Friends” by Mykola Gogol in modern Polish literary culture and the problem of the Ukrainian component in the modern Polish reception of Gogol’s works.

The object of research is Marian Sworzeń’s travelogue “Description of the country of Gog” as a text that contributes to the formation of a new reading of “Selected Passages from Correspondence with Friends” by M. Gogol. The research was conducted in the context of geopoetics, interpretation, intercultural dialogue. Considerable attention is paid to the essence, nature and characteristics of the Gogol’s image in the minds of the Polish reader. Gogol for the Polish reader is known as a writer who portrayed the Russian Empire in “St. Petersburg Tales” and the province of the empire, Little Russia in the novels “Evenings on a farm near Dykanka” and “Myrhorod”, Russia as a tsarist state in “The Night Before Christmas”, “Inspector”, “Dead Souls”, Orthodox Russia Polish reader had to get acquainted with the writer’s religious treatises. But mainly in the minds of Polish readers was present Gogol – a genius satirist.

The novelty of the study is the problem of perception of a literary work is considered from the point of view of geopoetics. It is proved that that the spatial, geopoetic, namely Ukrainian translation code will enrich the ability to understand “Selected Fragments”. It is proved that M. Sworzeń’s description fulfills a cultural task, actualizing the problem of both Ukrainian-Russian and Ukrainian-Polish cultural borders. These results suggest that the Ukrainian code of intercultural translation becomes the key to understanding Mykola Gogol’s “Selected Passages from Correspondence with Friends”, because only thanks to Gogol’s sacrifice is the theodicy of the Russian Empire possible, about which Adam Mickiewicz once wrote. The name of the travel diary is understood as “Description of Gogol’s Ukraine”.

The prospect of further research should be a deeper study of the creative relations and parallels between Nikolai Gogol and the Great Emigration.

Key words: Gogol, geopoetics, interpretation, intercultural dialogue, translation.

ЗМІСТ

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

<i>Лісун О. В., Советна А. В.</i> КАЛАМБУР ЯК СПОСІБ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ Л. КЕРРОЛЛА «АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС»)	4
<i>Mizetska V. Ya., Ladynenko A. P.</i> ETHNONYMS IN THE PLAYS BY WILLIAM SHAKESPEARE	8
<i>Моргунова О. О.</i> СПЕЦИФІКА МАРГІНАЛЬНОГО ГЕРОЯ У РОМАНІ РОБЕРТА ГЕЛБРАЙТА (АКА ДЖ. К. РОУЛІНГ) «КУВАЛА ЗОЗУЛЯ»	13
<i>Федько О. Ю.</i> МОТИВ САМОЗБЕРЕЖЕННЯ У РОМАНІ Й. БАТОР «ТЕМНО, МАЙЖЕ НІЧ» ТА РУТ ВЕА «У ЛІСІ-ЛІСІ ТЕМНОМУ»: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ	17
<i>Фока М. В.</i> ЗМАЛЮВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ СТАНІВ ПЕРСОНАЖА ЯК ШЛЯХ ДО ПСИХОЛОГІЗМУ «НОВОЇ ДРАМИ»	21

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА СХІДНІ МОВИ

<i>Алексієвець О. М.</i> ПРОСОДИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ОРАТОРСЬКОГО СТИЛЮ ПОЛІТИКА	26
<i>Андрійченко Ю. В.</i> МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІЧНИХ ЗМІН У ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПАХ	31
<i>Артёмцев О. В.</i> ДІАПАЗОН ВЗАСМОДІЇ ДЕВЕРБАЦІЇ ТА СЕМАНТИЧНОЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ	34
<i>Бехта І. А., Бондарчук Н. І.</i> СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ІНВЕНТАР МЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ БРИТАНСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ГАЗЕТ	38
<i>Бондар К. С.</i> СОЦІОПРОСОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ ПОВЕДІНКИ ШОТЛАНДЦІВ	42
<i>Бохун Н. В.</i> МОВНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ПЕЙЗАЖУ В ІСПАНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ	46
<i>Братиця Г. Г.</i> КОЛІРНА КАРТИНА СВІТУ У КОЛОРЕМІ “GRAU” ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ В. БОРХЕРТА	49
<i>Веремчук Е. О.</i> ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ DIGNITY В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	53
<i>Волощук В. І.</i> СЕМАНТИЧНІ ПРОЦЕСИ ПОЛІСЕМАНТИЗАЦІЇ, НЕОЛОГІЗАЦІЇ ТА ФРАЗЕОЛОГІЗАЦІЇ У ФІНАНСОВІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ	57
<i>Navyrlyuk O. O., Nikiforova Ye. Yu., Halytska Ye. A.</i> MARKING BEARERS OF SOCIAL STRATIFICATION SEMANTICS IN PERFUME AND COSMETIC NAMES	61
<i>Husar M. V.</i> THE CONCEPTUAL ANALYSIS OF THE SUCCESSFULNESS OF BRITISH PRIVATE CLASSIFIEDS	67
<i>Донець С. М.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ЕВОЛЮЦІЮ ВИВЧЕННЯ МЕТАФОРИ: ВІД РИТОРИКИ ДО КОГНІТИВІСТИКИ	71

<i>Доронкіна Н. Є.</i> ОСОБЛИВОСТІ СТРАТИФІКАЦІЇ НАУКОВОЇ СТАТТІ.....	75
<i>Єрмоленко І. І., Дегтярьова Є. О., Мельниченко А. Г.</i> СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОЛЬОРОНАЗВАМИ.....	78
<i>Кравець О. І.</i> СОЦІОЛЕКТ СУБКУЛЬТУРИ АНІМЕ В ЛІНГВОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯПОНІЇ.....	82
<i>Lazebna N. V.</i> PARAMETERS OF ENGLISH-LANGUAGE INNOVATIVE TECH DISCOURSE.....	87
<i>Лисенко Н. Є.</i> СВІТОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АЛЮЗІЇ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ПОСТМОДЕРНІЙ МАЛІЙ ПРОЗИ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАнь Б. ВЕРБЕРА).....	91
<i>Лисичкіна І. О., Лисичкіна О. О., Калашник В. Д.</i> ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВОЄННОГО НАРАТИВУ ХУДОЖНИХ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО НАРАТИВУ ПОЧАТКУ ОПЕРАЦІЇ «БУРЯ В ПУСТЕЛІ»).....	95
<i>Луньова Т. В.</i> ФІКТИВНИЙ ЩОДЕННИК ЯК ФОРМА ЕСЕЇСТИЧНОГО МЕТАЕКФРАЗИСУ: КОГНІТИВНО-ПОЕТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ (НА МАТЕРІАЛІ ЕСЕ ГОВАРДА ДЖЕЙКОБСОНА ПРО ЕНДІ ВОРГОЛА).....	99
<i>Милик О. В.</i> СИНТАГМАТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ЛЕКСЕМ-ВЕРБАЛІЗАТОРІВ СУБКОНЦЕПТУ SALUS В ЛАТИНСЬКІЙ МОВІ.....	105
<i>Оробінська Р. В.</i> ФУНКЦІЇ ІМПЕРАТИВНИХ РЕЧЕНЬ У ДІАЛОЗІ СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ ФІЛЬМІВ.....	109
<i>Оськіна Н. О., Нікітіна Т. В.</i> ЧЕНЬЮЙ-ЗООНІМ ЯК ЗАСІБ ОПИСУ ОСОБИСТОСТІ ЛЮДИНИ.....	113
<i>Pavlichenko L. V.</i> PRAGMATIC PECULIARITIES OF CONFLICTS RESOLUTION IN THE INTERROGATION DISCOURSE.....	117
<i>Рулупей Ю. А.</i> CHARACTERISTICS OF SLANG FORMATION: BLENDS, CLIPPINGS, REDUPLICATIVES.....	122
<i>Pidrushniak K. V.</i> THE STRUCTURE OF THE LEXICAL-SEMANTIC FIELD “COLOUR” IN THE DOMAIN OF CLOTHES.....	125
<i>Radzіїvska O. V., Sharnina Ye. O.</i> THE SEMANTIC CHARACTERISTIC OF SLANG AS AN INTEGRAL PART OF LANGUAGE AND CULTURE.....	128
<i>Раренко Н. В.</i> СЛОВЕСНА ОБРАЗНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ АНГЛОМОВНОЇ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ.....	131
<i>Світліковська О. А.</i> КОРЕЛЯЦІЯ ВЕРБАЛЬНИХ ТА НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В АНГЛОМОВНИХ МАС-МЕДІЙНИХ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ТЕКСТАХ.....	135
<i>Talavira N. M., Nikitenko I. I.</i> VERBALIZATION OF MODERN GENERATIONS IN ENGLISH NEWS TEXTS: LINGUO-RHETORICAL APPROACH.....	139
<i>Tarasova S. O.</i> DISCOURSE IDENTITY OF CELEBRITY IN THE CARNIVAL SPACE OF THE USA.....	143
<i>Чава Г. Ф., Народовська О. М.</i> ВАЖЛИВІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІМИ СПЕЦІАЛІСТАМИ.....	147
<i>Cherska Zh. B., Hladkoskok L. H.</i> ETHNOLINGUISTIC PECULIARITIES OF INVESTIGATING LANGUAGE UNITS: MEANS OF VERBALIZING THE CONCEPT OF “RATIONALISM”.....	151

CONTENTS

FOREIGN LITERATURE

<i>Lisun O., Sovietna A.</i> PUN AS A WAY OF REPRESENTATION OF COMIC EFFECT (BASED ON L. CAROL'S FAIRY-TALE "ALICE IN WONDERLAND").....	4
<i>Mizetska V. Ya., Ladynenko A. P.</i> ETHNONYMS IN THE PLAYS BY WILLIAM SHAKESPEARE.....	8
<i>Morhunova O.</i> THE SPECIFICITY OF THE MARGINAL HERO IN THE NOVEL BY ROBERT GALBRAITH (AKA J.K. ROWLING) "THE CUCKOO'S CALLING".....	13
<i>Fedko O.</i> MOTIF OF SELF-PRESERVATION IN IN J. BATHOR' NOVEL "DARK, ALMOST NIGHT" AND R. WARE'S "IN THE DARK, DARK WOODS": THE SPECIFICITY OF FUNCTIONING.....	17
<i>Foka M.</i> THE DESCRIPTION OF THE PSYCHOLOGICAL STATES OF THE CHARACTER AS A WAY TO THE PSYCHOLOGISM OF THE "NEW DRAMA".....	21

ROMANCE, GERMANIC AND OTHER LANGUAGES

<i>Aleksiiievets O.</i> PROSODIC REALIZATION OF THE POLITICIAN'S INDIVIDUAL ORATORIAL STYLE.....	26
<i>Andriichenko Yu.</i> LANGUAGE FEATURES OF DYNAMIC CHANGES IN GENDER STEREOTYPE.....	31
<i>Artiomtsev O.</i> RANGE OF INTERACTION BETWEEN DEVERBATION AND SEMANTIC DIVERSIFICATION.....	34
<i>Bekhta I., Bondarchuk N.</i> STRUCTURAL AND SEMANTIC STRATIFICATION OF METEOROLOGICAL LEXIS OF BRITISH ELECTRONIC NEWSPAPERS.....	38
<i>Bondar K.</i> SOCIOPROSODIC PECULIARITIES OF THE SCOTS, SPEECH BEHAVIOR.....	42
<i>Bokhun N.</i> LANGUAGE MEANS OF LANDSCAPE CREATION IN SPANISH POETRY OF THE XX CENTURY.....	46
<i>Bratytsya H.</i> COLOR PICTURE OF THE WORLD IN THE COLORONYM "GRAU" AS AN ELEMENT OF THE INDIVIDUAL-AUTHOR'S PICTURE OF THE WORLD BY WOLFGANG BORHERT.....	49
<i>Veremchuk E.</i> PHRASEOLOGICAL MEANS OF VERBALIZATION OF THE CONCEPT <i>DIGNITY</i> IN THE ENGLISH LANGUAGE.....	53
<i>Voloshuk V.</i> SEMANTIC PROCESSES OF POLYSEMANTIZATION, NEOLOGISAZION AND PHRASEOLOGISAZION IN FINANCIAL TERMINOLOGIE IN ENGLISH AND GERMAN.....	57
<i>Havryliuk O. O., Nikiforova Ye. Yu., Halytska Ye. A.</i> MARKING BEARERS OF SOCIAL STRATIFICATION SEMANTICS IN PERFUME AND COSMETIC NAMES.....	61
<i>Husar M. V.</i> THE CONCEPTUAL ANALYSIS OF THE SUCCESSFULNESS OF BRITISH PRIVATE CLASSIFIEDS.....	67

<i>Donets S.</i> ABOUT THE EVOLUTION OF METAPHOR STUDIES: FROM RHETORIC TO COGNITIVE LINGUISTICS.....	71
<i>Doronkina N.</i> THE FEATURES OF SCIENTIFIC PAPER STRATIFICATION.....	75
<i>Yermolenko I., Dehtiarova Ye., Melnychenko A.</i> SEMANTIC FEATURES OF FRENCH PHRASEOLOGICAL UNITS WITH COLOR NAMES.....	78
<i>Kravets O.</i> SOCIOLECT OF THE ANIME SUBCULTURE IN THE LINGUISTIC AND CULTURAL ENVIRONMENT OF JAPAN.....	82
<i>Lazebna N. V.</i> PARAMETERS OF ENGLISH-LANGUAGE INNOVATIVE TECH DISCOURSE.....	87
<i>Lysenko N.</i> WORLD CREATION POTENTIAL OF ALLUSION IN FRENCH POSTMODERN SHORT-FORM PROSE (BASED ON THE STORIES BY B. WERBER).....	91
<i>Lysychkina I., Lysychkina O., Kalashnyk V.</i> SPECIFICITY OF WAR NARRATIVE REALIZATION IN FICTION AND MASS-MEDIA TEXTS (ON THE ENGLISH NARRATIVE OF THE “DESERT STORM” OPERATION START).....	95
<i>Lunyova T.</i> FICTITIOUS DIARY AS A FORM OF ESSAYISTIC METAEPHRASIS: A COGNITIVE POETIC ANALYSIS OF HOWARD JACOBSON’S ESSAY ABOUT ANDY WARHOL.....	99
<i>Mylyk O.</i> SYNTAGMATIC RELATIONS OF WORDS REPRESENTING THE SUBCONCEPT SALUS IN THE LATIN LANGUAGE.....	105
<i>Orobinska R.</i> FUNCTIONS OF IMPERATIVE SENTENCES IN THE DIALOGUE OF MODERN GERMAN FEACHERE FILMS.....	109
<i>Oskina N., Nikitina T.</i> CHENGYU-ZOONYM AS A MEANS OF DESCRIPTION OF HUMAN PERSONALITY.....	113
<i>Pavlichenko L. V.</i> PRAGMATIC PECULIARITIES OF CONFLICTS RESOLUTION IN THE INTERROGATION DISCOURSE.....	117
<i>Pylypei Yu. A.</i> CHARACTERISTICS OF SLANG FORMATION: BLENDS, CLIPPINGS, REDUPLICATIVES.....	122
<i>Pidrushniak K. V.</i> THE STRUCTURE OF THE LEXICAL-SEMANTIC FIELD “COLOUR” IN THE DOMAIN OF CLOTHES.....	125
<i>Radziievska O. V., Sharnina Ye. O.</i> THE SEMANTIC CHARACTERISTIC OF SLANG AS AN INTEGRAL PART OF LANGUAGE AND CULTURE.....	128
<i>Rarenko N.</i> VERBAL IMAGERY AS A MEANS OF THEATRICALIZATION OF ENGLISH POSTMODERNIST LITERARY PROSE.....	131
<i>Svitlikovska O.</i> CORRELATION OF VERBAL AND NON-VERBAL ELEMENTS IN THE ENGLISH MASS MEDIA MULTIMODAL TEXTS.....	135
<i>Talavira N. M., Nikitenko I. I.</i> VERBALIZATION OF MODERN GENERATIONS IN ENGLISH NEWS TEXTS: LINGUO-RHETORICAL APPROACH.....	139
<i>Тарасова С.</i> ДИСКУРСИВНА ОСОБИСТІТЬ ЗНАМЕНИТОСТІ У КАРНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ.....	143
<i>Chava H., Narodovska O.</i> THE IMPORTANCE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE FORMING DURING ENGLISH CLASSES FOR FUTURE SPECIALISTS...	147
<i>Cherska Zh. B., Hladkoskok L. H.</i> ETHNOLINGUISTIC PECULIARITIES OF INVESTIGATING LANGUAGE UNITS: MEANS OF VERBALIZING THE CONCEPT OF “RATIONALISM”.....	151

<i>Shkamarda O.</i> MODERATOR'S SPEECH BEHAVIOUR IN THE ENGLISH BLOG DISCOURSE.....	155
<i>Shuhaiev A.</i> COGNITIVE AND PRAGMATIC PREREQUISITES FOR THE INTERNET DISCOURSE RESEARCH.....	160

COMPARATIVE LITERATURE STUDIES

<i>Bushko H.</i> COMPARATIVE ASPECT OF IVAN SHYSHMANOV'S RESEARCH "SONG ABOUT A DEAD BROTHER IN THE POETRY OF THE BALKAN PEOPLES".....	164
<i>Dolynska L.</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF LESYA UKRAINKA'S AND MYKOLAYA BOZHUK'S POETRY.....	167
<i>Kolinko O.</i> POETICIZATION OF EVERYDAY VALUES IN N. GOGOL'S AND I. BUNIN'S WORKS.....	170
<i>Rozhdestvenska I.</i> UKRAINIAN CODE OF THE POLISH RECEPTION "SELECTED PASSAGES FROM CORRESPONDENCE WITH FRIENDS" BY MYKOLA GOGOL.....	174

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 45 том 2, 2020

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Вишнякова Я.І.

Комп'ютерна верстка – Кузнєцова Н.С.

Підписано до друку 29.12.2020 р. Формат 60x84/8. Обл.-вид. арк. 25,72, ум.-друк. арк. 21,39.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 200 примірників. Замовлення № 0221/66.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6424 від 04.10.2018 р.)

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Тел. +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua